

בס"ד

זכרון יצחק

שערי נחמה

פרקי אמונה ונחמה
דרשות, הלכות, סיפורים ולימוד
לבתי אבלים

נלקט ונערך בע"ה ע"י
יעקב בן לאאמו"ר יצחק ז"ל יעקב
בית שמש, שנת ה'תשפ"ג

מהדורה שנייה מהוקצפת ומורחבת

כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלא טעות, על כן אבקש מהקוראים היקרים, אם ימצאו טעות או כל הערה או הארה, אשמח לקבלם.

יעקב יעקב

052-7657859

נחל שורק 10 כ"ב בית שמש

y6190018@gmail.com

ספרים נוספים של המחבר:

באר יעקב על סוגיות ואגדות הש"ס, עושה שלום, באר יעקב עה"ת והמועדים, באר יעקב על פרקי אבות, מעגל החיים, מעגל השנה, מעשי אבות, סימן לבנים, עבודה שבלב, נאות מדבר, דברים נכוחים

ספר זה וספרים נוספים ניתנים להורדה בחינם

באתר "אור נקי"

© כל הזכויות שמורות
אולם מותר לצלם ולהעתיק
לזיכוי הרבים שלא למטרת רווח

ספר זה מוקדש לע"נ

אבי מורי

יצחק בן לולו ז"ל

נלב"ע ביום כ"ה באייר תש"ע

חמותי מרת ביאטריס בת שרה ע"ה

והדודים היקרים:

יוסף חיים בן לולו ז"ל

ורחמים בן חיה יהודית ז"ל

תנצב"ה

הסכמת הגאון הגדול הראשלי"צ הרב יצחק יוסף שליט"א

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, ג' ניסן תשע"ה
4-822/ע"ה

דברי ברכה

הובא לפני ספר "שערי נחמה" פרקי אמונה ונחמה, וספר "באר יעקב" על הש"ס, מעשה ידיו של היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר יעקב יעקב שליט"א.

ראיתי את אשר עשה בעט סופר מהיר, ללקט דברי אמונה וחיוזוק הלכות ודרשות לבית אבלים, וגם דברי עידוד ונחמה, ובפרט לציבור שאינו מקפיד לשמור תורה ומצוות כראוי, ובדבריו מחזק ומעודד ומקרם לאבינו שבשמים בשעה שלכם פתוח וקשוב לשמוע את דברי ה', כתב וסידר הדברים בסדר נכון, ובס"ד זכה והוציא בעבר את ספרו שערי נחמה באלפי עותקים ונתקבל ברצון, ועתה מוציאו במהדורה חדשה מורחבת ומתוקנת לזיכוי הרבים, אשריו ואשרי חלקו שזכות שמזכה את הרבים תלויה בו, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי למחבר נר"ו שיה"ר שחפץ ה' בידו יצלה, להגדיל תורה ולהאדירה, להמשיך ולשקוד על דלתות תורתינו הקדושה, ולזכות, בבריאות גופא ונהורא מעליא.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

הסכמת ראש הישיבה הרה"ג ר' משה יפרח שליט"א
ראש הכולל הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א מח"ס 'מנחת שלום'
ונשיא הישיבה הגאון הגדול הרב שמעון בעדני שליט"א

ישיבת שערי תשובה וחיים

YESHIVA SHAARE TESHOUVA VEHAIM

רח' גבורי ישראל 6, רמת אלחנן בני-ברק ת.ד. 2747 מיקוד 51127 טל. 5742877, 03-5742711
6, GIBORE ISRAEL ST. RAMAT-ELHANAN, BNEI-BRAK P.O.B. 2747 ZIP COOD 51127 ISRAEL TEL. 03-5742877, 5742711

מנחם אב ה'תש"ע

בס"ד

מכתב המלצה

הריני להמליץ בזה עבור הר' יעקב יעקב שליט"א שלומד
במסגרת ישיבתנו, ועלה במעלות התורה והיראה, וידיו רב לו
בזיכוי הרבים ע"י מסירת שיעורים למבוגרים ונוער. ואסף
אסיפות מהדרשות שזיכה בהם את הרבים ובמיוחד כאשר
הלך לנחם אבלים.

וכעת רצונו להביא את הדברים לזיכוי הרבים, ובטוחני
שהרבה יהנו מהמאמרים ויתחזקו באמונה, שזה היסוד לכל
תורתנו הקדושה, ובפרט בדורנו שזה צריך הרבה חיזוק.

ולא צריך להסכמתי, אלא כיהודה ועוד לקרא, והריני לברכו
שיפוצו מעינותיו חוצה, ויזכה להיות ממזכי הרבים.

בברכה ידידו ומוקירו

משה יפרח
ראש הישיבה

בס"ד
גם אני ראוי לזכות עם חלק מן
הבחינים שאנך ראוים גם אלהים עם ספר
אלמן זיכוי הרבים והרני אברכו לזכה
הנציא ליה אלהים

אברהם
יפרח שליט"א

הנני מברך את הר' יעקב יעקב שליט"א
ובמהלך שנים גילגל לי את חלקו וזו
וינומתיים מקורם לחייליך אמן וברוך שם
רבה גאון. גבתינו יא. שלום בן אסף (כ"א)
ויילי ביום המהלך לזכר גבתינו יא. שלום בן אסף
מל"ו

תוכן העניינים

11	פתח דבר
15	דברים המועילים לעילוי נשמת הנפטר
16	מכבדו בעולם הזה ובעולם הבא
17	לימוד התורה
18	מעלת לימוד המשנה
19	זיכוי הרבים
19	בנות הנפטר
22	לימוד הלכות לבנות
24	להקדיש ספרים
25	שער התיקון לנפטרים
73	שער הנחמה
75	האמונה מביאה לנחמה
77	דינים והנהגות למנחמים
82	איך אפשר לנחם?
84	שביבי נחמה
99	שער הקדיש
101	מבוא לקדיש
106	קדיש יתום
108	קדיש מזרז את בוא המשיח
108	אמן יהא שמיה רבא
112	פירוש הקדיש
115	הלכות קדיש
122	עניינים שונים באמירת קדיש
127	שביבים
132	סיפורים

שערי תוכן העניינים נחמה

145	נוסחים של קדיש.....
147	שער ההספד.....
149	כיצד לומר הספד.....
151	אמירת דברים טובים על הנפטר.....
153	הספדים.....
161	שער ההלכה.....
163	מבוא.....
164	על מי חלים דיני אבלות.....
165	דיני קריעה.....
167	סעודת הבראה.....
168	דברים האסורים על האבל.....
168	איסור מלאכה.....
172	איסור רחיצה.....
173	איסור כיבוס.....
174	איסור נעילת הסנדל.....
174	איסור תשמיש המיטה.....
175	איסור תלמוד תורה.....
176	איסור שאלת שלום.....
178	עטיפה, ישיבה על הארץ וכפיית המיטה.....
178	הנחת תפילין.....
179	איסור תספורת וגילוח.....
180	איסור שמחה.....
182	הנהגות בבית האבל בימי השבעה.....
183	סדר התפילות בבית האבל.....
186	הנהגות ליום השנה – יארצייט.....
188	הנהגות ועצות מעשיות לאבלים.....
192	מנהגים משובשים ומנהגים טובים.....

195	שער הדרשות .....
197	האמונה שהכל לטובה .....
202	הקב"ה רחמן .....
207	אין מקרה בעולם .....
210	זיכרון יום המיתה .....
214	למה באנו לעולם? .....
217	חשיבות קיום המצוות .....
221	חלק לעולם הבא .....
223	לזכות את ישראל .....
234	עשה את המקסימום .....
236	הספד שרה .....
239	מעלת היסורים .....
245	יסורים באמונה .....
247	ה' אתך .....
249	הכל מאת ה' .....
253	מעשה קטן, אבל גדול .....
254	האדם - גוף ונשמה .....
257	דרשה בנושא ברכות .....
260	לימוד מוסר מהנמלה .....
261	למה תינזקות בני יומם נפטרים? .....
267	קיום מצוות בזמן תחיית המתים .....
270	דרשות על משניות - פרקי אבות .....
270	לדון לכף זכות .....
277	אם אין אני לי, מי לי? .....
292	עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות .....
299	היום קצר והמלאכה מרובה .....
301	שלושה דברים .....

305	מצנות הצדקה.....
308	הכל צפוי והרשות נתונה.....
318	מי באמת חכם, גיבור, עשיר ומכובד? .....
324	מצוות ועבירות.....
332	תקוות אנוש רימה.....
335	קטגור וסנגור.....
338	שלוות הרשעים וייסורי הצדיקים.....
343	העולם הזה דומה לפרוזדור.....
346	שעה אחת.....
349	הקנאה והתאוה והכבוד.....
357	הכל לפי חשבון.....
361	על כרחך אתה מת.....
365	סיפורים ומשלים בעניינים שונים.....
365	תורה, מצוות ומעשים טובים.....
365	גרביים של מיליונר.....
367	ערכן של מצוות.....
369	מה המתים היו עושים.....
371	נסיונות.....
376	ממצוות לא מפסידים.....
382	מעשה בטלית.....
383	תשובה.....
388	עולם הבא.....
388	מעשה מדהים בעניין השכר בעוה"ב.....
394	יש ללמוד את שפת העולם הבא! .....
395	משל בעניין העולם הזה והעולם הבא.....
396	מעשה במלך.....
399	סיפור הכפתורים.....

404	סיפור - קביעות עתים לתורה
408	כל זמן שהנר דולק אפשר עוד לתקן
408	יצר הרע
414	עבירה קטנה
415	משל יפה על חטאים ועבירות
420	גזל
426	אמת ושקר
428	בין אדם לחבירו
428	לוותר
435	הורדת האגו
438	אהבת ישראל
440	לא להקטין את החבר
441	לשון הרע
443	מעלת הבזיונות
444	צדקה
447	אמונה ובטחון
449	עין רואה ואוזן שומעת
451	סיפורי השגחה
463	שער הלימוד
465	הלכות תלמוד תורה באבילות
468	מסילת ישרים
472	ספר יסוד התשובה
477	שערי תשובה
481	הקדמת הספר אורחות צדיקים
489	ברכת המזון לאבלים
491	שער האמונה

פתח דבר

שלמה המלך, החכם מכל אדם, אמר: "טוב ללכת אל בית אכל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, א).

בבתי האבלים, מרוץ החיים נעצר, פתאום יש זמן להתבונן על תכלית החיים, מטרת הבריאה ואפסיות האדם. הלב שבור ויש רצון לשפר את המעשים לעילוי נשמת הנפטר.

בהזדמנויות שונות, השתדלתי ללכת לבתי אבלים, ולקיים מצוות ניחום אבלים. שם נתבקשתי, לפעמים, לומר דרשות ודברי תורה. ברוב המקרים (גם בבתי הרחוקים ביותר מתורה) ראיתי את הצימאון הגדול לדברי חיזוק ואמונה, את האמונה בהמשכיות הנשמה לאחר המוות, ואת הרצון לעשות למען הנפטר. ראיתי שאנשים רוצים לדעת על בורא העולם ועל העולם הבא, על מצוות והלכות, אך גם ראיתי הרבה בורות וחוסר ידע.

על כן גמלה בליבי החלטה להוציא לאור עולם ספר שירכז בתוכו ענייני אמונה ונחמה, דרשות סיפורים והלכות אבלות ובכך יהיה זיכוי הרבים.

קראתי לחיבור הזה בשם "שערי נחמה" לרמוז לשמי ולשם אבי ז"ל (כמ"ש בשם הרוקח שצריך המחבר לרמוז לשמו בחיבורו), המילים: "שערי נחמה" עולים בגימטריה למספר 683, כמנין: "יעקב יעקב הי"ו בן יצחק ז"ל" (יחד עם הכולל).

הספר בנוי משמונה שערים:

בשער התיקון יש תיקון מיוחד לנפטר עפ"י הבן איש חי זצ"ל אותו נוהגים לומר בבית העלמין ביום השלושים וביום השנה (יש הנוהגים לאומרו גם בכל יום מימי השבעה).

בשער הנחמה מובאים הנהגות למנחים וכן רעיונות שונים לצד דברי עידוד ונחמה שאמרו גדולי ישראל בעת שניחמו אבלים.

בשער הקדיש ישנו מבוא המסביר מהו הקדיש, פרוש ותירגום מילות הקדיש, הלכות, שביבים וסיפורים.

בשער ההספד מובא איך לומר הספד וכן כמה הספדים לדוגמא.

בשער הדרשות יש דרשות ודברי תורה ומוסר, סיפורים ומשלים, שמתאים לאומרם בשבעה או באזכרה (חלק מהדרשות מהוות השלמה לשער האמונה).

בשער ההלכות מובאות בקיצור נמרץ הלכות האבלות.

בשער הלימוד מובאים קטעים מספרים שונים שאפשר ללמוד בזמן השבעה.

בשער האמונה ישנן הוכחות רצינאליות לאמיתות הבורא ואמיתות התורה, סיפורי נסים מדהימים ממקורות נאמנים וליקוט בענין שכל מה שה' עושה הוא לטובה.

כולי תקווה שהדברים שלי קטתי יאירו בזהרם לקרב הלבבות לאבינו שבשמים, ויעלו לרצון ולנחת רוח לפניו ית'.

• ספר "שערי נחמה" הודפס לראשונה בשנת תשע"א בחמשת אלפים עותקים בסיוע מזכה הרבים ר' פנחס ראובן הי"ו, ובתוך זמן קצר הספר אזל מן המדפים... כעת בעקבות בקשות חוזרות ונשנות, ראיתי לנכון להוציא מהדורה חדשה מורחבת ומתקנת.

שערי תודה

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, על אשר לא עזב חסדו מעמדי והנחני בדרך אמת, לשבת באהלה של תורה, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות. שפתי רננות יהלל פי אל האלקים הרועה אותי מעודי ועד היום הזה, כי לו נאווה תהלה, ולו נאה שירה וזמרה, לאל נורא עלילה.

ספר זה מוקדש לזכרו ולעילוי נשמתו של אבי מורי, ה"ה יצחק בן יעקב ולולו יעקב ז"ל, אשר כל ימיו זכה להרבות במעשי צדקה וחסד בגופו ובממונו. היה אוהב תורה ותומך תורה, קבע עתים לתורה וקיים מצוות במסירות. הוא זכה לחיות באמונה תמימה ונפטר מן העולם מתוך יסורים קשים במוצש"ק, כ"ה באייר ה'תש"ע. יה"ר שהקב"ה ירחם עליו, יזכור לו מעשיו הטובים ויגמול לו חסדים טובים, לפתוח לו שערי חסד ורחמים. שיזכה להתענג על ה', ליהנות מזיו שכינתו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, וילוה אליו השלום ועל משכבו יבוא שלום ונשמתו תהיה צרורה בצרור החיים ויעמוד לגורלו לקץ הימין, נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ. אכ"ר.

חוב קדוש עלי, להודות ולהכיר טובה מרובה לבאר ששתיתי ממנה מים חיים, ישיבת "שערי תשובה וחיים" בראשות מורנו ראש הישיבה הרה"ג ר' משה יפרח שליט"א. וכן ראש הכולל הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א, מחבר הספרים "מנחת שלום" על הש"ס ועה"ת, שזכיתי ללמוד ולשמוע מהם רבות בתורה, מוסר ועצה. יה"ר שהקב"ה יזכה אותם להמשיך להעמיד תלמידים ולהרביץ תורה, ללמוד וללמד מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא. אכ"ר.

ברכות שמים לאמי מורתי, שרה יעקב תחי', על כל העזרה, התמיכה והחסדים הרבים שעשתה ועושה עמדי, ה' ימלא כל משאלות לבה לטובה ושתזכה לאריכות ימים בטוב ובנעימים,

שתרווה רוב נחת מילדיה ויוצאי חלציה ותחזה באור פני מלך
המשיח שיבוא בקרוב, אמן.

ובזאת אבוא לברך בברכה מיוחדת ממקור הברכות את חמי היקר,
איש החסד, ר' שאול רוקח הי"ו על כל העזרה והתמיכה. ה' ית'
יברכהו וישמרהו מכל דבר רע, ויזכה לשפע של ברכה והצלחה
ברוחניות ובגשמיות, וירוה נחת מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות
איתנה.

ולסיום, את ברכתי ותודתי אני חייב לנוות ביתי, אשת חיל עטרת
בעלה, רעיתי הצנועה והנאוה שרה תחי', אשר עושה לילות
כימים, בעול הפרנסה ובמלאכת הבית, כדי שאוכל לישב באהלה
של תורה, ללמוד וללמד. ה' ימלא כל משאלות לבה לטובה וזכות
התורה תעמוד לה שתזכה לשפע של ברכה והצלחה ובריאות,
איתנה ושנוכה לגדל כל בנינו לתורה ולמצוות, ליראת שמים,
לחופה ולמעשים טובים, מתוך נחת ושמחה.

ואחתום בתפילה מעומקא דליבא לריבון העולמים: יה"ר שלא
תצא תקלה מתחת ידי, שאזכה לכוון לאמיתה של תורה ויהיו
כל מעשינו לשם שמים, וכשם שזכיתי להוציא לאור עולם בס"ד
כמה וכמה ספרים ולהיות ממזכי הרבים, כן אזכה להוציא ספרים
נוספים בע"ה, להגדיל תורה ולהאדירה, אכ"ר.

הצב"י יעקב יעקב ס"ט

דברים המועילים לעילוי נשמת הנפטר

• התחזקות באמירת הקדיש – לומר את הקדיש בקול רם, ברור ובמתינות. ואם אין לנפטר בנים יש לשכור תלמיד חכם וירא שמים שיאמר עליו קדיש בתוך השנה, ואח"כ בכל שנה ביום האזכרה.

• התחזקות בשמירת המצוות ובלמוד התורה – לקבל להתחזק במצוה מסויימת, ובכל פעם שמקיימים אותה להתכוון שזה לע"נ הנפטר. וכן לקבל ללמוד תורה, וכשהולכים לשיעורי תורה, להזכיר את שם הנפטר.

• ללמוד משניות לע"נ הנפטר (משנה – אותיות נשמה), יש אפשרות לחלק את לימוד המשניות להרבה לומדים, כך שיהיה סיום ש"ס משניות ביום השלושים או ביום השנה.

• לפתוח גמ"ח על שם הנפטר.

• לתרום ספר תורה לבית הכנסת (היכן שבאמת צריכים). מכיוון שספר תורה מאוד יקר יש אפשרות לקנות פרשה מסויימת מתוך ספר תורה, רצוי שהפרשה שקונים לע"נ הנפטר תהיה הפרשה שתחול באותו שבוע של יום האזכרה.

• לתרום סידורים וחומשים לבית הכנסת (היכן שחסר), ולכתוב על הסידור שנתרם לע"נ הנפטר, כך שבכל פעם שמשתמשים בזה, תהיה נחת רוח לנפטר.

• שמן למאור – לשלם עבור תאורת בית-כנסת או בית-מדרש, יש מקומות שיש בהם לוח זיכרון גדול ואפשר לקנות שם נר חשמלי, עם הקדשה לע"נ הנפטר.

• הקדשה ע"ג ספר תורני שעומד לצאת לאור.

• דף היומי – ישנו סדר לימוד מיוחד שתיקן ר' מאיר שפירא מלובלין לפני כמאה שנה, בסדר זה לומדים בכל יום דף אחר

מתוך הגמרא בכל העולם. ניתן להקדיש את הדף שילמדו ביום שתחול האזכרה לע"נ הנפטר.

- לעשות תיקון מיוחד, "תיקון הנפטרים" של רבי יהודה פתיא זצ"ל, ישנם כמה ארגונים שיעשו זאת עבורכם תמורת סכום השווה לכל נפש אשר ילך למטרות צדקה.
- להרבות במתן צדקה, ובכל פעם להתכוון שזה לע"נ הנפטר.
- תרומה לארגונים שעוסקים בזיכוי הרבים (כגון: ערכים, הידברות, לב לאחים, יד לאחים, ועוד רבים אחרים).
- תרומה לארגונים שעוסקים בהצלת חיים (כגון: איחוד הצלה, עזר מציון, עזרה למרפא, זק"א, ועוד).
- פרנס יום – בכולל או בישיבה, כל התפילות והברכות והלימוד ביום זה יהיו לע"נ הנפטר. רצוי שזה יהיה ביום הזכרון.
- לארגן אמירת תהילים בשבתות לילדים, או לתרום עבור ממתקים לילדי התהילים.

מכבדו בעולם הזה ובעולם הבא

(מתוך הספר האבלות בהלכה ובאגדה)

בכלל מצות כיבוד אב ואם, לכבדם גם לאחר מותם. וביארו בזוהר הקדוש, שכאשר הולך הבן בדרך טובה וישרה, ומעשיו מתוקנים, ודיבורו בנחת עם הבריות, והבריות שמחים בו, משבחים הבריות את אביו ואמו שזכו לבן כזה. וגם הקב"ה שמח במעשיו הטובים, ובזכותו חס על אביו ומושיבו בכסא כבודו. אבל אם הבן הולך בדרך לא טובה, ומשאו ומתנו אינו בנחת עם הבריות, הריהו מבזה את הוריו, וגורם להם צער. וכתב הפלא יועץ: "עיקר הכיבוד שיהיה מכבדו במותו, וכל אשר בכוחו לעשות נחת רוח להוריו, יעשה. ולא כרבים מעמי הארץ שאינם זוכרים את אביהם ואמם

אלא ביום השנה מעט, אומרים קדיש, נותנים מעט צדקה ולומדים מעט. אוי להם לאבות שמצפים על בניהם שיפדום ויעלום מבאר שחת, שבוה שעושים כמעט לא מעלה ולא מוריד, והלואי שלא יהיה מוריד מה שאומרים הקדיש במרוצה, וכן ברכות ההפטרה, עד שברכותיהן לבטלה, וכן כשעולים להתפלל בציבור, עד שחוששני במקום ענג לאביהם גורמים נגע חס ושלום".

לימוד התורה

אף שיש עילוי נשמה, בהדלקת נר נשמה, השכבה, קדיש, הפטרה, עליית שליח ציבור וכיוצא בזה, מכל מקום יש לדעת, כי אין מעלה ועילוי נשמה גדול יותר מלימוד התורה, שעל ידי זה יכולה הנשמה להגיע למעלות עצומות, נשגבות ונוראות.

כתב החיד"א בספרו יוסף אומץ: "ענין הקדישים וברכו, תיקון זה אינו אלא לעמי הארץ, אבל לימוד תורה מועיל שבעתיים מכל תפילה, שעל ידי כן מכניסים את הנפטר למעלות גבוהות בגן עדן. ואם הבן מחדש חידושי תורה, אין ערוך אל הכבוד שזוכים אביו ואמו על ידי זה בישיבה של מעלה". ולכן על כל אחד, להשתדל מאוד להרבות בלימוד התורה כל מה שאפשר לו לפי חכמתו.

אשרי אדם שזכה לבנים תלמידי חכמים עוסקים בתורה, שאף לאחר פטירתו מזכים הם אותו לעלות מעלה מעלה ממדרגה למדרגה בגן עדן. וכן אמרו במדרש: כל מי שיש לו בן היגע בתורה, הקב"ה מתמלא עליו רחמים, שנאמר: "בְּנֵי אִם חָכִים לְפָנָי, יִשְׁמַח לִבִּי גַם אֲנִי" (משלי כג טו).

וכתוב בזוהר הקדוש (במדבר קעג:): "ויכמה כבוד על כבוד, ועטרה על עטרה, מעטרים בכל יום את אביו של אותו אדם המחדש חידושי תורה, בעטרות עליונות שהצדיקים מתעטרים בהן. ובאותה שעה אומר הקב"ה לפמליא שלו, התאספו לשמוע חידושים בתורה של

פלוני בן פלוני, ומנשקים את האב על ראשו בזכות בנו. אשרי חלקם של העוסקים בתורה, ובפרט ביום השבת יותר משאר הימים. ואשרי חלקו של האב שהניח בן העוסק בתורה תדיר".

מעלת לימוד המשנה

מעלה גדולה יש בלימוד המשניות לעילוי נשמת הנפטר, ובלבד שילמדם בהבנה ולא בקריאה לבד, וטוב מעט בכוונה, מהרבות שלא בכוונה.

כתב השל"ה הקדוש, "משנה" אותיות "נשמה", ויש כח גדול בלימוד המשנה לעזור לנשמה ולהעלותה למקום גבוה. וכן כתב בספר מגן האלף, לימוד משניות עבור נפש המת, הוא טובה גדולה לו. ואמרו חז"ל, כי אשר בנו של יעקב אבינו עליו השלום, יושב על פתח גהינם, ולכל הלומד משנה, מצילו. וזהו שנאמר: "מֵאֲשֶׁר שְׁמְנֶה לְחָמוֹ", שמנה אותיות "משנה", זהו לחמו. על כן, רבים מגדולי ישראל, ביקשו בצוואתם, שילמדו משניות לטובת נשמתם. וכך כותב הגאון רבי עקיבא איגר בצוואתו: "אם אָגוּעַ, יודיעו את פטירתי בעיתונים, עם ההערה שהריני מבקש את תלמידי וחברי ללמוד במשך השנה הראשונה כל יום ויום פרק אחד משניות, לזכות את נשמתי. וכן ביום היארצייט שבכל שנה ושנה".

וכתב מרן הגר"ע יוסף זצ"ל (יב"א א, כו): הלומד תורה בגירסה בלבד, נראה ודאי שלא נחשב לו לימוד, שבקריאת דברי תורה בלי הבנה, לא מקיים מצות תלמוד תורה, ואין לך ביטול תורה גדול מזה.

סיפר הגאון רבי יהודה צדקה זצוק"ל: אביו רבי שאול צדקה זצ"ל נפטר קרוב לחג הפסח. וכאשר תמו ימי ה"שבעה" התחיל להשכים כל יום בחצות לילה וללמוד משניות לעילוי נשמתו. והנה אירע לילה אחד בתוך ימי חול המועד פסח, שלא התעורר ללימוד זה.

ויהי בליל יום טוב שביעי של פסח, ראה בחלום את אביו כשהוא מתמרמר: "הנה בכל לילה מזגת לי כוס יין. מדוע הפסקת?" ("וזאת ליהודה").

זיכוי הרבים

אשרי הבן הזוכה לייסד שיעור תורה לעילוי נשמת הוריו, ומביא חכם שידרוש לציבור, ובפרט ביום שבת קודש שאז מעלתם עולה פי כמה וכמה, וכמו שכתב הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א בספרו שיבת ציון (ח"ב עמוד רגל): "לימוד תורה של שעה אחת בשבת, שזה כמאה שבעים מיליון שעות של חול". ומקורו על פי ספר עץ חיים לרבי חיים ויטאל, והרש"ש בספרו נהר שלום על פי תיקוני הזוהר.

וכל שכן כאשר הלימוד נעשה בחבורה, שכל אחד נוטל שכר כנגד כל הנמצאים, כיון שהוא מחזק את כל אחד מהם, שאינו דומה מועטים העושים מצוה למרובים העושים מצוה. נמצא אפוא ששיעור כזה, מעלתו רבה, עצומה ונשגבה לאין ערוך.

כתב הגאון רבי חיים פלאג'י, על ידי עסק התורה וקיום המצוות ומעשים טובים שעושה הבן לעילוי נשמת הוריו, זוכה שבעולם העליון יתפללו בעדו שיהיו לו אורך ימים ושנים טובים, עושר וכבוד, ויושפע משפע העליון שפע ישועה ורחמים.

בנות הנפטר

גם הבנות מצוות לעשות כמיטב יכולתן לטובת הוריהן, ויקדשו שם שמים במעשיהן הטובים ובהתנהגותן והליכתן בצניעות וביראת שמים טהורה כיאות לבת ישראל כשרה, ובזה תעשינה נחת רוח ועילוי נשמה להוריהן. ואף אם עדין לא זכו לשמור מצוות כל כך, הרי שכל חיזוק שתעשינה, יהיה למליץ יושר על הוריהן בשמים, ותעלינה אותם דרגות רמות ונשגבות.

לאחרונה סיפרה אשה המצויה בתהליכי תשובה על נס שחוותה מול עיניה. נס זה הוכיח לה עד כמה הבורא אוהב כל התקדמות של כל אדם ובכל מצב.

וכך היא סיפרה: "סבי היה חולה אנוש ומצבו הקשה טרף את מנוחתי. כל חיי לוו בחברת הסבא הטוב שגידל אותי בביתו מגיל צעיר, מכיון שהורי לא היו כשירים לגדלני. הוא דאג לי תמיד באופן מיוחד ואני חשתי שאני חייבת לעשות כל שביכולתי לרפואתו. בתקופה שבה הוא היה חולה הייתי בתחילת תהליכי התשובה. התחלתי להתקדם בקיום ההלכות אך הלכות הצניעות היו קשות ביותר עבורי. פחדתי מסיווג חברתי בשכונה שבה אני מתגוררת, ולא רציתי לעורר פרובוקציות מיותרות סביב מגמתי החדשה. אך לאחר שראיתי שכלו כל הקיצין ומצבו של סבי בכי רע, החלטתי לשבור את הקרח גם מנושא הצניעות ולקבל על עצמי קבלה משמעותית לרפואתו. התחלתי לכסות ראשי לרפואת סבי, צעד שהיה קשה ומהפכני ביותר עבורי.

למגינת לב נפטר סבי לאחר תקופה קצרה ואז החלו ניסיונותיי הגדולים: השכנות והמכרות החלו לשכנע אותי להפסיק עם הקבלה שלקחתי לרפואת סבי, שהרי הוא כבר נפטר, והייתה זו רק קבלה זמנית... מעבר למשפטי השכנוע הכובשים סבבו אותי עוד שלל תגובות בלתי אוהדות שהוסיפו שמן למדורה וכמעט שהכריעו אותי.

ההחלטה האם לחזור לקדמותי או להמשיך הלאה בצעד החדש שהתחלתי, היתה גדולה מכפי מידותיי. לבסוף ניגשתי להתייעץ עם הרבנית שמסייעת לי בתהליכי התשובה, והיא פתחה לי אפיק מחשבה חדשני, שלא הכרתי עד אז: "תדעי לך שאם תמשיכי עם כיסוי הראש", כך אמרה, "תגרמי לסבך בשמים עליוי נשמה גדול. במעשייך תעשי לו נחת רוח ממקומו בעולם האמת ותוכלי להעלותו להיכלות עליונים", המידע על התועלת שאני יכולה עדיין

לגרום לסבי, הפיחה בי חיים והזרימה בי כוחות מחודשים להמשיך בדרך הקשה בה החלתי לצעוד.

לאחר ששוכנעתי לגמרי החלטתי לקבל על עצמי באופן מוחלט וקבוע את כיסוי הראש, בלי כל תנאי, רק כי זה הצעד אותו רוצה ממני בורא העולם.

והנה, לאחר תקופה קצרה שמתי לב לתפניות חדות שחלו לפתע בחיי מאז שקיבלתי על עצמי את מצות צניעות הראש באופן יציב ועקבי, כמו היתה קבלת הצניעות מפתח הפורץ שערים שהיו עד עתה מוגפים וחתומים על סוגר ובריח.

בעלי, שהיה עד אז צונן לדת ולא נקט בהתקדמות משמעותית בצעדי התשובה, החל לפתע להתפלל שלוש תפילות ביום! היתה זו משאלה שיחלתי לה זמן רב!

אמי, שהיתה חולה כרונית במשך שנים ארוכות, ולא יכלה אף להחזיק כוס מים בידיה, עקב חולשתה הרבה, ואף לא הוציאה הגה מפיה במשך שנים, לפתע פתחה את פיה וקראה בשמי! לא האמנתי למשמע אוזניי, אך הדיבור לא היה החידוש היחיד שחל בה. מאותה תקופה היא החלה להשתקם במהירות ולחזור להיות פעילה ונמרצת ממש כימים עברו. היא החלה לערוך עימי קניות, לצאת ולבוא ולפרוח כמו עץ שהיה בשלכת ולפתע עלה בו השרף והחזירו לחיותו הקסומה והצבעונית. חשתי כיצד קבלת הצניעות פורצת שערים שעד עתה לא נראה היה שיוכלו להיפתח אי פעם.

התמורות הדרסטיות שחלו בחיי המריצו אותי להמשיך הלאה ולהתקדם בדרך התשובה. ראיתי בהן זריקות עידוד מבעל הבירה שמאמציי הכבירים רצויים לפניו.

וזהו, מאז כבר המשכתי הלאה, לכבוש פסגות נוספות ברכסי הצניעות. אני מקווה להצליח גם בהן, אך מה שבטוח, שאני כעת בדרך אל המטרה הרצויה - אל הצניעות המושלמת!

לימוד הלכות לבנות

אף על פי שנשים פטורות מלימוד תורה, שנאמר (דברים יא ט):
”וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם”, ודרשו חז”ל “בניכם ולא בנותיכם”
(מסכת קידושין כט ע”ב). מכל מקום חייבות הן ללמוד את הדינים
השייכים להן, כהלכות שבת, ברכות, כשרות, טהרה, כיבוד אב
ואם וכיוצא בהן, שאם לא תלמדנה, היאך תוכלנה לקיימן כראוי,
כדת וכדין?! וחשוב מאוד שתקבענה לעצמן מידי יום אפילו כעשר
דקות, ללמוד את הדינים השייכים להן.

אשר על כן, כמה נחת רוח מרובה תעשה הבת להוריה בלימודה,
והריהי מעלה אותם למעלות גדולות ונשגבות בגן עדן העליון, ואף
אם הם לא חניכו אותה בדרכי התורה, בכל זאת תועיל היא להם
במעשיה כנזכר לעיל. ואשרי הבת שתזכה לייסד שיעור לנשים עם
רבנית שתמסור להן דברי חיזוק והלכה, שבודאי תעשה נחת רוח
להוריה בשמים, ושכרה גדול עד מאוד.

הגר”ש נקי שליט”א סיפר שבאחד היישובים בצפון הארץ, נפטרה
אשה זקנה, וקיבלו עליהם בני המשפחה, שבמשך י”ב חודש בכל
מוצאי שבת יתאספו כולם בבית אחד הבנים או הבנות, ויביאו חכם
שידבר דברי תורה לעילוי נשמת האמא.

והנה גם אני הוזמנתי באחת הפעמים לבית בנה, ובדרך לביתו אמר
לי, שחלק מבני המשפחה אינם שומרי תורה ומצוות כראוי, ולכן
לאחר דברי התורה שאומר, בקשתו שאדבר על ליבם שיקבלו על
עצמם ‘קבלות’, כי זהו דבר שהם ‘מחזיקים’ ממנו מאוד. וכך היה,
לאחר שגמרתי לדבר, אמרתי להם, עתה כל אחד ישתדל לקבל
איזו קבלה שהיא, שבודאי תגרום נחת רוח רבה לאמא, ויעזור לה
מאוד. וכך קיבלו עליהם קבלות שונות - אחד קיבל שלא ‘לפספס’
תפילת מנחה על אף שהוא נהג מונית והתפילה היא באמצע שעות
עבודתו, אחת קיבלה להדליק נרות שבת וכו’. אולם הבת הגדולה,

שהיתה מעל גיל ששים, לא הסכימה בשום אופן לקבל קבלה, אפילו קטנה, והתעקשה על כך.

מעשה זה היה כשבועיים לפני פורים, היתה בידי חוברת "ימי הפורים בהלכה ובאגדה", נתתי לה חוברת, ודברתי על מעלת לימוד התורה, כמה נחת רוח יכולה היא בלימודה לגרום לאמה שבשמים, ולהעלותה במעלות גדולות, ובקשתי שתקבל על עצמה בכל יום לקרוא רק שתי הלכות, שאין זה לוקח אפילו דקה אחת. בחסדי ה' היא הסכימה לזה, וקיבלה על עצמה לקרוא שתי הלכות בכל יום, לעילוי נשמת אמה ז"ל.

במוצאי שבת הבאה הוזמנתי שוב, והפעם התאספו כולם בביתה של אחות זו. בסיימי את הדרוש, אמרה אותה גברת, שיש לה לומר משהו והיא רוצה שכולם יקשיבו היטב, וכך אמרה: קיבלתי על עצמי בשבוע שעבר לקרוא שתי הלכות מתוך החוברת, וכך עשיתי בכל יום יחד עם בעלי, ומחשש שמא אשכח לקרוא למחרת, הייתי קוראת בכל יום עוד שתי הלכות, בשביל יום המחרת. והנה ביום רביעי שכחתי לקרוא, והלכתי לישון, פתאום אמא באה אלי בחלום, וקראה לי בקול: "מטילדה, מטילדה! קומי, קומי, היום לא קראת לי שתי הלכות!".

מיד התעוררתי, הערתי את בעלי ואמרתי לו, אמא שלי באה אלי בחלום, להזכיר לי שלא קראתי לה שתי הלכות, קום מהר ונקרא. גם בעלי התרגש מאוד, קמנו מיד וקראנו שתי הלכות, ועוד שתי הלכות בשביל יום המחרת, כאשר שנינו מרוגשים מאוד מהחלום שראיתי זה עתה.

פעמים שאדם עושה איזו מצוה, מתחזק בדבר מסויים, קורא שתי הלכות, פחות מדקה, אך אינו יודע כמה מעשיו גדולים ועצומים אצל הקב"ה, כמה נחת רוח הוא עושה לנפטר, שאין מי שיעזור לו, אלא רק התורה, המצוות והמעשים הטובים של יוצאי חלציו בעולם הזה.

להקדיש ספרים

יש נוהגים להקדיש ספר תורה לעילוי נשמת הוריהם. אמנם מצוה גדולה יותר, כאשר תורמים להוצאת חיבור של חכם קדמון שעדין לא יצא לאור, או חיבור שהתחבר על ידי תלמיד חכם מורה הוראה ירא שמים, שדבריו התקבלו בחסדי ה' בקרב העם, ויושבים והוגים בהם, ובודאי אין לך הנצחה, ונחת רוח ועילוי נשמה גדולים מזה, וכל הזכויות שיהיו כתוצאה מהלימוד בחיבורים הללו, הכל נזקף לזכותו של התורם, ולעילוי נשמת המנוח. (שו"ת יביע אומר חלק ח' יו"ד סימן לו. וכיוצא בזה פסק בשו"ת משנת רבי אהרון קוטלר יורה דעה סימן לב)

להנצחת שם הוריו עדיף יותר לקנות ש"ס ופוסקים, ולהניחם בכולל של תלמידי חכמים שעוסקים בתורה בענייני הלכה. וכן להדפיס ספר כתיבת יד בהלכה שנכתב על ידי מורה הוראה מובהק, ויהיה בו לזכות את הרבים. וכל המזכה את הרבים, זכות הרבים תלויה בו, ואין חטא בא על ידו. ושכרו כפול מן השמים.

וכתב הרב לב אריה: המחדש חידושי תורה והמדפיסם, שכרם גדול יותר ממקריב קרבנות, שעל ידי שמוציא לאור עולם ספר שיש בו זיכוי הרבים, מתכפר לו. וכיון שהבן מזכה את אביו, ראוי להדפיס הספר לזכות את הרבים, ויהיה זה לעילוי נשמת ההורים, ויקויים בהם מה שנאמר: "יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל" (תהלים פד, ח).

שַׁעַר הַתִּיקוֹן

סדר לימוד זוהר, משניות ותהילים
לעילוי נשמת הנפטרים

ניתן לערוך ולהדפיס לפי שם הנפטר
באופן אוטומטי בתוכנת "תורת אמת"

http://www.toratemetfreeware.com/online/f_01786.html

27	תפילה שאומרים לפני הלימוד
27	פתח אליהו
30	אלפא ביתא
37	פרקי משנה לפי סדר א-ב
60	משניות אותיות נשמה
62	מסכת כלים פרק כ"ד
63	זוהר
65	תפילה לאחר הלימוד
66	קדיש על ישראל
67	השכבה
67	ברכת בית העלמין
68	מזמורי תהילים שנוהגים לקרוא בבית העלמין

תפילה שאומרים לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיעלה לרצון למוד זה שאנחנו לומדים לשם נשמת (פכ"פ) ע"ה. ובזכות למוד זה, האל הגדול הגבור והנורא שוכן עד וקדוש שמו, שתצור נשמתו (נשמתה) בצרור התיים. ותמחל ותסלח ותכפר ותמחה ותמחך כל מה שחטא ועוה ופשע (שחטאה ועוהה ופשעה) לפניה, או עשה (עשתה) דבר שלא כרצונה. ואל תזכר לו (לה) שום חטא ועון ופשע ועברה, אלא כל המצות שעשה תזכרם לו (לה) לטובה. ורוחו (ורוחה) תרגיע בחלק היושבים בגן עדן, ונשמתו תתעודן בטוב הצפון לצדיקים ותשיב בכבוד מנוחתו (מנוחתה), ולקץ הימין יעמד לגורלו (לגורלה). וילנה אליו השלום, ועל משכבו (משכבה) יבא שלום, פדכתיב יבא שלום ינוחו על משכבותם. הוא (היא) וכל בני ישראל השוכבים עמו (עמה) בכלל הרחמים והסליחות. אמן, כן יהי רצון: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניה יהוה צורי וגואלי:

פתח אליהו

<p>עלמין סתימין דלא אתגלגין, ועלמין דאתגלגין, ובהון אתפסיאת מבני נשא, ואנת הוא דקשיר לון, ומנחד לון, ובגין דאנת מלגאו, כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר, אתחשיב ליה כאלו אפריש בה.</p>	<p>פתח אליהו ואמר, רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחשבון, אנת הוא עלאה על כל עלאין, סתימא על כל סתימין, לית מחשבה תפיסא בה כלל, אנת הוא דאפיקת עשר תקונין, וקרינן לון עשר ספירן, לאנהגא בהון</p>
---	--

דאשקי לאילנא ביהוא גביעו,
 וההוא גביעו איהו כנשממתא
 לגופא, דאיהו חיים לגופא,
 ובך לית דמיון ולית דיוקנא
 מכל מה דלגו ולבר, ובקראת
 שמאי וארעא, ואפיקת מנהון
 שמשא וסיקרא וככביא ומזלי,
 ובארעא אלגין ודשאין וגנתא
 דעזן ועשבין וחיוון ועופין
 ונוגין ובני נשא, לאשתמודעא
 בהון עלאין, ואיך יתנהגון
 בהון עלאין ומתאין, ואיך
 אשתמודעאן מעלאי ומתאי,
 ולית דידע בך פלל. ובר מינך
 לית יחידא בעלאי ומתאי,
 ואנת אשתמודע אדון על פלא,
 וכל ספירן כל חד אית ליה שם
 ידיע, ובהון אתקריאו מלאכיא,
 ואנת לית לך שם ידיע, דאנת
 הוא ממלא כל שמהו, ואנת
 הוא שלימו דכלהו, וכד אנת
 תסתלק מנהון, אשתארו פלהו
 שמהו כגופא בלא נשממתא.

אנת חכים ולא בחקמה ידיעא,
 אנת הוא מבין ולא מבניה
 ידיעא, לית לך אטר ידיעא
 אלא לאשתמודעא תוקפך
 וחיילך לבני נשא, ולאחזאה
 לון איך אתנהיג עלמא בדינא
 וברחמי, דאיוון צדק ומשפט,

ואלין עשר ספירן אינון אזלין
 כסדרן, חד אריה, וחד קצר,
 וחד בינוני, ואנת הוא דאנהיג
 לון, ולית מאן דאנהיג לך, לא
 לעילא ולא לתתא ולא מפל
 סטרא, לבושין תקינת לון,
 דמנייהו פרחין נשממתין לבני
 נשא, וכמה גופין תקינת לון,
 דאתקריאו גופא לגבי לבושין
 דמכסין עליהון, ואתקריאו
 בתקונא דא, תסד דרועא
 מינא, גבורה דרועא שמאלא,
 תפארת גופא, נצח והוד תרין
 שוקין, ויסוד סיומא דגופא
 אות ברית קדש, מלכות פה
 תורה שבעל פה קרינו ליה.

חקמה מוחא איהו מחשבה
 מלגו, בינה לבא ובה הלב
 מבין, ועל אלין תרין כתיב
 הנסתרות ליהו"ה אלהינו,
 כתר עליון איהו כתר מלכות,
 ועליה אתמר מגיד מראשית
 אחרית, ואיהו קרקפתא דתפלי,
 מלגו איהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א,
 דאיהו ארח אצילות, איהו
 שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי,
 כמיא דאשקי לאילנא, ואתרבי
 בההוא שקיו.

רבון העולמים, אנת הוא
 עלת העלות, סבת הסבות,

מִיָּד יְהִיבַת שְׁכִינְתָּא תַּלְת קַלִּין
 לַגְּבִי רַעִיא מְהִימְנָא, וַיִּימָא לִיה
 קוּם רַעִיא מְהִימְנָא, דְּהָא עֲלָךְ
 אַתְמַר קוּל דְּוִדִי דּוּפֵק לַגְּבִאי
 בְּאַרְבַּע אַתְּוֹן דִּילִיה, וַיִּימָא
 בְּהוּן, פְּתַחֵי לִי אַחֹתִי רַעִימִי
 יוֹנְתִי תַמְתִּי, דְּהָא תַם עֲוֹנָךְ בַּת
 צִיוֹן, לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתְךָ.

שְׂרָאשִׁי נִמְלָא טַל, מֵאֵי נִמְלָא
 טַל אֶלָּא אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ
 הוּא, אַנְתָּ חֲשִׁיבַת דְּמִיּוּמָא
 דְּאַתְחַרְבַּ בֵּי מַקְדָּשָׁא דְּעֶאֱלֹנָא
 בְּבֵיתָא דִּילִי, וְעֶאֱלֹנָא בִּישׁוּבָא,
 לֹא הָכִי, דְּלֹא עֶאֱלֹנָא כָּל
 זְמַנָּא דְּאַנְתָּ בְּגָלוּתָא, הָרִי לָךְ
 סִימְנָא שְׂרָאשִׁי נִמְלָא טַל, ה"א
 שְׁכִינְתָּא בְּגָלוּתָא, שְׁלִימוּ דִּילָךְ
 וְחַיִּים דִּילָךְ אִיהוּ טַל, וְדָא
 אִיהוּ יו"ד ה"א וא"ו, וְה"א
 אִיהִי שְׁכִינְתָּא דְּלָא מְחֹשְׁבִין
 ט"ל, אֶלָּא יו"ד ה"א וא"ו,
 דְּסִלִּיקוּ אַתְּוֹן לְחֻשְׁבִּין ט"ל,
 דְּאִיהוּ מְלִיא לְשְׁכִינְתָּא מְנַבְעִיעוּ
 דְּכָל מְקוּרֵין עֲלָאוּ, מִיָּד קָם
 רַעִיא מְהִימְנָא, וְאַבְהֹן קוּדִישִׁין
 עֲמִיה, עַד כַּאן רַזָּא דְּיַחֲוּדָא.
 בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאַמֵּן:

כְּפּוּם עוֹבְדֵיהוֹן דְּבְנֵי נְשָׂא, דִּין
 אִיהוּ גְבוּרָה, מְשַׁפֵּט עֲמוּדָא
 דְּאַמְצָעִיתָא, צְדָק מְלֻכּוּתָא
 קוּדִישָׁא, מֵאַזְנֵי צְדָק תְּרִין סְמִכֵי
 קְשׁוּט, הִין צְדָק אוֹת בְּרִית,
 כְּלָא לְאַחֲזָאָה אִיף אַתְּנַהֲג
 עֲלֵמָא, אֶבֶל לֹא דְאִית לָךְ צְדָק
 יְדִיעָא דְאִיהוּ דִּין, וְלֹא מְשַׁפֵּט
 יְדִיעָא דְאִיהוּ רַחֲמֵי, וְלֹא מְכַל
 אַלִּין מַדּוֹת כְּלָל.

קוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן וַיִּתְחַדְשׁוּן
 מְלִין עַל יְדָךְ, דְּהָא רְשׁוּתָא
 אַתְּנַהֲיב לָךְ לְגַלְעָא רִזּוּן טְמִירִין
 עַל יְדָךְ, מַה דְּלֹא אַתְּנַהֲיב רְשׁוּ
 לְגַלְעָא לְשׁוּם בַּר נִשׁ עַד כְּעוּ,
 קָם רַבִּי שְׁמַעוֹן פְּתַח וְאָמַר,
 לָךְ יְהו"ה הַגְּדוּלָה וְהַגְּבוּרָה
 וְכו', עֲלָאִין שְׁמַעוּ אֵינוֹן דְּמִיכִין
 דְּחֻבְרוֹן, וְרַעִיא מְהִימְנָא אַתְעָרוּ
 מְשַׁנְתְּכוֹן, הַקִּיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי
 עִפְרָי, אַלִּין אֵינוֹן צְדִיקָא
 דְּאֵינוֹן מְסֻטְרָא דְּהוּא דְּאַתְמַר
 בְּה אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עַר, וְלֹא
 אֵינוֹן מֵתִים, וּבְגִין דָּא אַתְמַר
 בְּהוֹן הַקִּיצוּ וְרַנְּנוּ וְכו', הַקִּיצוּ
 אַנְתָּ וְאַבְהֹן, רַעִיא מְהִימְנָא
 אַתְעַר אַנְתָּ וְאַבְהֹן לְאַתְעָרוּתָא,
 דְּשְׁכִינְתָּא דְּאִיהִי יִשְׁנָה בְּגָלוּתָא,
 דְּעַד כְּעוּ צְדִיקָא כְּלַהוּ דְּמִיכִין
 וְשִׁינְתָּא בְּחוּרִיהוֹן.

אלפא ביתא

נוהגים לקרוא את אותיות שם הנפטר ושם אמו מתוך
מזמור קי"ט בתהלים

— א —

אֲשֶׁר־י תְּמִיּוּמֵי־דָרְךָ הִהְלֵכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: אֲשֶׁר־י נִצְרִי עַד־תָּוִי
בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ: אִם לֹא־פָעֵלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֶיךָ הִלְכוּ: אִתָּהּ
צִנִּיתָהּ פְּקוּדֶיךָ לִשְׁמֶר מְאֹד: אַחֲלִי יִפְנוּ דַרְכֵי לִשְׁמֶר תִּקְיָה:
אֲזִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהֵבִיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: אוֹדָה בְּיִשָּׁר לִבִּי
בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶי צְדָקָה: אֶת־תִּקְיָה אֲשֶׁמֶר אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־
מְאֹד:

— ב —

בַּמָּה יִזְכֶּה־נַעַר אֶת־אֲרֻחוֹ לִשְׁמֶר כְּדַבְּרֶךָ: בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ
אֶל־תִּשְׁגָּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: בְּלֵבִי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֶחֱטֵא־
לָךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְבְּנִי תִקְיָה: בִּשְׂפָתַי סִפְרֹתֵי כָל
מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: בְּדַרְךָ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כָעַל כָּל־הוֹן: בְּפִקּוּדֶיךָ
אֲשִׁיחָה וְאֲבִיטָה אֲרַחֲתֶיךָ: בְּחֻקֹּתֶיךָ אֲשַׁמְעֶשְׂעֵ לֹא אֲשַׁכַּח
דְּבָרֶךָ:

— ג —

גָּמַל עַל־עַבְדְּךָ אַחֲזָה וְאֲשַׁמְרָה דְבָרֶךָ: גַּל־עֵינַי וְאֲבִיטָה
נִפְלְאוֹת מִתּוֹרֹתֶיךָ: גֵּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ:
גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: גְּעַרְתָּ זַנְדִּים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: גַּל מְעַלִּי חַרְפָּה וְבוֹז כִּי עֲדוֹתֶיךָ

נצרתִי: גם יִשְׁבוּ אֲרִים בִּי וְדַבְּרוּ לְעַבְדְּךָ יְשִׁיחַ בְּתַקִּיָּה: גַּם־
עַד־תִּיהָ שֶׁעָשָׂי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי:

- ד -

דַּבְּקָה לְעַפְרָה נִפְשֵׁי חֲלִינִי בְּדַבְּרָהּ: דַּרְכֵי סִפְרֹתַי וְתַעֲנִנֵי
לְמַגְנֵי תַקִּיָּה: דָּרוֹד־פְּקוּדֵיהָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָהּ בְּנִפְלְאוֹתֶיהָ:
דִּלְפָּה גִפְשֵׁי מִתּוֹגָה לְמַגְנֵי בְּדַבְּרָהּ: דָּרוֹד־שִׁקְרָה הִסֵּר מִמֶּנִּי
וְתוֹרַתְךָ תַּגִּנֵּי: דָּרוֹד־אֲמוּנָה בְּחַרְתִּי מִשִּׁפְטֵיהָ שְׁוִיתִי: דַּבְּקָתִי
בְּעַדוֹתֶיהָ יִהְיֶה אֶל־תְּבִישָׁנִי: דָּרוֹד־מְצוֹתֶיהָ אֲרוּץ בִּי מִרְחִיב
לְבִי: הוֹרְנִי יִהְיֶה דָּרוֹד חֲלִיָּה וְאֲצַרְנָה עֲקֵב:

- ה -

הִבִּינִי וְאֲצַרְנָה תּוֹרַתְךָ וְאֲשַׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב
מְצוֹתֶיהָ כִּי־בוֹ תַפְצָתִי: הִט־לְבִי אֶל־עַדוֹתֶיהָ וְאֶל אֶל־בְּצַע:
הַעֲבֵר עֵינַי מִרְאוֹת שָׁוָא בְּדַרְכָּהּ תִּגְנֵי: הִקֵּם לְעַבְדְּךָ אִמְרַתְךָ
אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ: הַעֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרַתִּי בִּי מִשִּׁפְטֵיהָ
טוֹבִים: הִנֵּה תִּאָּבְתִּי לְפַקְדֵיהָ בְּצַדִּיקוֹתֶיךָ תִּגְנֵי:

- ו -

וַיִּבְאֵנִי חֲסִדְךָ יִהְיֶה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרַתְךָ: וְאֲעִנֶה חֲרָפִי דְבָר
כִּי־כִבְסַחְתִּי בְּדַבְּרָהּ: וְאֶל־תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד בִּי
לְמִשְׁפָּטָה יִחַלְתִּי: וְאֲשַׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעַד:
וְאֶת־הַלְכָה בְּרַחֲבָהּ בִּי פִקְדֵיהָ דַרְשֵׁתִי: וְאֶדְבַּרְהָ בְּעַדוֹתֶיהָ
גִּגְד מְלָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ: וְאֲשַׁתְּעֶשֶׂע בְּמְצוֹתֶיהָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי:
וְאֲשֹׂא־כְפִי אֶל־מְצוֹתֶיהָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲשִׁיחָהּ בְּתַקִּיָּה:

- ב -

זכר-דבר לעבדך על אשר יחלתני: זאת נחמתי בעיני פי
 אמרתך חיתני: ודים הליצני עד-מאד מתורתך לא נטיתי:
 זכרתי משפטי מעולם יהנה ואתנחם: ולעפה אחותני
 מרשעים עזבי תורתך: זמרות היי-לי חקיה בבית מגורי:
 זכרתי בלילה שמך יהנה ונאשמרה תורתך: זאת היטה-לי
 פי פקדיה נצרת:

- ג -

חלקי יהנה אמרתי לשמר דבריך: חליתי פניה בכל-לב
 חנני פאמרתך: חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל-עזתיה:
 חשתי ולא התמהמהתי לשמר מצותיך: חבלי רשעים
 עונני תורתך לא שכחתי: חצות-לילה אקום להודות לך
 על משפטי צדקך: חבר אני לכל-אשר יראוך ולשמרי
 פקודיך: חסדך יהנה מלאה הארץ תקיה למדני:

- ד -

טוב עשית עם-עבדך יהנה כדברך: טוב טעם ודעת למדני
 פי במצותיך האמנותי: טרם אענה אני שגג ועתה אמרתך
 שמרתי: טוב-אתה ומטיב למדני תקיך: טפלו עלי שקר
 ודים אני בכל-לבו אצר פקודיך: טפש פחלב לבם אני
 תורתך שעשעתי: טוב-לי כי-עניתי למען אלמד תקיך:
 טוב-לי תורת-פיך מאלפי זקב וקסך:

- ה -

ידיך עשוני ויכוננוני הבינני ואלמנה מצותיך: יראיך
 יראוני וישמחו פי לדברך יחלתי: ידעתי יהנה פי-צדק

משפטיה ואמונה עניתני: יהיגא ססדך לנחמני כאמרתך לעבדך: ובאני רחמיך ואתנה פירתך שעשעי: יבשו זדים כישקר עותוני אני אשיח בפקודיה: ישובו לי יראיה וידעו יודעי עדתיה: יהי לבי תמים בתקיה למען לא אבוש: פלטה לתשועתך נפשי לדברך יחלתי:

- ב -

פלו עיני לאמרתך לאמר מתי תנחמני: כיהייתי כנאד בקיטור חקיה לא שכחתי: כמה ימיעבדך מתי מעשה ברדפי משפט: כרולי זדים שיתות אשר לא כתורתך: פלמצותיה אמונה שקר רדפוני עזרני: כמעט פלוני בארץ ואני לאעזבתי פקדיה: כססדך חגי ואשמרה עדות פיה: לעולם יהוה דברך נצב בשמים:

- ג -

לך גדר אמונתך כוננת ארץ ותעמד: למשפטיה עמדו היום כי הכל עבדך: לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעיני לעולם לאאשכח פקודיה כי כם חיתני: להאני הושיעני כי פקודיה דרשתי: לי קו רשעים לאבדני עדותיה אתבונן: לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד:

- ד -

מהאנתתי תורתך כלהיום היא שיתתי: מאיבי תספמני מצותך כי לעולם היאלי: מכלמלמני השכלתי כי עדותיה שיתתי לי: מזקנים אתבונן כי פקודיה נצרתי: מכלאר רע פלאתי רגלי למען אשמר דברך: ממשפטיה לאסרתי

כִּי־אַתָּה הוֹרַתְנִי: מֵהַנְּמַלְצוּ לַחֲפֵי אִמְרֹתֶיךָ מִדְּבַשׁ לְפִי:
מִפְקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֵן עַל־כֵּן שְׂגַאתִיו כָּל־אַרְחַ שְׁקָר:

- ב -

גַּר־לְרַגְלֵי דְבָרֶיךָ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִי: נִשְׁפַּעְתִּי וְאַקְיַמָה לְשִׁמֹר
מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה: נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה תִּינֵי כְדָבְרֶיךָ: נִדְכוֹת
פִּי רָצָה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְנִי: נִפְשִׁי בְכַפִּי תִמִּיד
וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: נִתְנוּ רְשָׁעִים פֶּחַ לִי וּמִפְקוּדֶיךָ לֹא
תַעֲיִתִי: נִתְלַתִּי עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לְבִי הִמָּה: נִטִּיתִי
לְבִי לַעֲשׂוֹת חֲקֶיךָ לְעוֹלָם עֲקָב:

- ט -

סַעֲפִים שְׂגַאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֹּתִי: סִתְרִי וּמַגְנִי אַתָּה לְדַבְרֶךָ
יְחַלְתִּי: סוּרו־מִמֶּנִּי מְרַעִים וְאַצְרֶה מִצְּנוֹת אֱלֹהֵי: סִמְכֵנִי
כְּאִמְרַתְךָ וְאַתְגֶּה וְאַל־תִּבְיַשְׁנִי מִשִּׁבְרִי: סַעֲנֵנִי וְאַנְשָׁעָה
וְאַשְׁעָה בְּתַקִּיָּה תִמִּיד: סָלִיתְּ כָל־שׁוֹגִים מִתַּקִּיָּה כִּי־לְשָׁקֶר
תִּרְמִיתֶם: סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אַרְץ לְכֵן אֶהְבֹּתִי עֲדוּתֶיךָ:
סִמַּר מִפְחָדֶיךָ בְּשָׁרֵי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי:

- ע -

עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק בְּלִתְנִיחָנִי לְעֹשֶׂקִי: עָרַב עִבְדֶּיךָ לְטוֹב
אֲל־יַעֲשֶׂקֵנִי זָדִים: עֵינֵי כָּלֹו לִישׁוּעָתְךָ וּלְאִמְרַת צְדָקָה: עֲשֵׂה
עִם־עִבְדֶּיךָ כְּחִסְדֶּיךָ וְתַקִּיָּה לְמִדְנִי: עִבְדֶּיךָ־אֲנִי הִבִּינֵנִי וְאַדְעָה
עֲדוּתֶיךָ: עַתָּה לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: עַל־כֵּן אֶהְבֹּתִי
מִצְּוֹתֶיךָ מִזֶּהָב וּמַפָּז: עַל־כֵּן כָּל־פְּקוּדֵי כָּל יִשְׁרָתִי כָּל־אַרְחַ
שְׁקָר שְׂגַאתִי:

- פ -

פלאות עדותיה על-כֹּן נצרתם נפשי: פתח דבריה יאיר
 מבין פתאים: פיי-פערתי ואשאפה פי למצותיה יאבתי:
 פנה-אלי וחסני כמשפט לאהבי שמה: פעמי הכן באמרתה
 ואל-תשלט-בי כל-און: פדני מעשק אדם ואשמרה פקודיה:
 פניה האר בעבדה ולמזני את-תקיה: פלגי-מים ירדו עיני
 על לא-שמרו תורתה:

- צ -

צדיק אתה יהיה וינשר משפטיה: צוית צדק עדותיה ואמונה
 מאד: צמתני קנאתי כיי-שכחו דבריה צרי: צרופה אמרתה
 מאד ועבדת אהבה: צעיר אנכי ונבזה פקדיה לא שכחתי:
 צדקתה צדק לעולם ותורתה אמת: צרומצוק מצאוני
 מצותיה שעשעי: צדק עדותיה לעולם הביגני ואתי:

- ק -

קראתי בכל-לב עניי יהיה תקיה אצרה: קראתיה הושיעני
 ואשמרה עדותיה: קנאתי בנשר ואשנעה לדברך לדברך
 יחלתי: קדמו עיני אשמרות לשים באמרתה: קולי שמעה
 כחסדה יהיה כמשפט תיני: קרבו רדפי זמה מתורתה
 רחוק: קרוב אתה יהיה וכל-מצותיה אמת: קדם ידעתי
 מעדותיה פי לעולם יסדתם:

- ר -

ראה-עניי וסלצני פיי-תורתך לא שכחתי: ריבה ריבי
 וגאלני לאמרתך תני: רחוק מרשעים ישועה פיי-תקיה לא
 דרשו: רחמי רבים יהיה כמשפטיה תיני: רבים רדפי

וְצָרִי מְעֻדוֹתַיָּהּ לֹא נִטְיִיתִי: רְאִיתִי בְּגָדִים וְאַתְּקוֹטְטָהּ אֲשֶׁר
אָמַרְתָּ לֹא שָׁמְרוּ: רְאֵה פִי-פְּקוּדֵיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּסֻדְךָ
תִּיגֵי: רֹאשׁ-דְּבַרְךָ אֱמֶת וְלִעוֹלָם כָּל-מִשְׁפָּט צְדָקָה:

- ט -

שָׁרִים וְדַפוּנֵי חַגָּם וּמְדַבְרִיךְ וּמְדַבְרֵךְ פֶּתַח לִבִּי: שָׁשׂ אֲנֹכִי
עַל-אֲמַרְתֶּךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי וְאַתְּמַעֲבֶה תּוֹרַתְךָ
אֶהְבֵּתִי: שָׁבַע בַּיּוֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה: שָׁלוֹם רָב
לְאֶהְבֵי תּוֹרַתְךָ וְאִין-לָמוּ מִכְּשׁוֹל: שִׁבְרַתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה
וּמִצְוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי: שִׁמְרָה וּבִפְשֵׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאֶהְבֵם מְאֹד: שִׁמְרַתִּי
פְּקוּדֵיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל-דְּרָכֶי נִגְדָה:

- ת -

תִּקְרַב רַנְתִּי לִפְנֵיךָ יְהוָה כְּדַבְרֵךָ הִבִּינֵנִי: תִּבּוֹא תַחֲנֻנֹתִי
לִפְנֵיךָ כְּאֲמַרְתָּ הִצִּילֵנִי: תִּבְרַעֲנָה שִׁפְתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמַדְנִי
חֲקִיךָ: תַּעַן לְשׁוֹנֵי אֲמַרְתֶּךָ כִּי כָל-מִצְוֹתֶיךָ צְדָק: תְּהִי-יָדְךָ
לְעִזְרָנִי כִּי פְקוּדֵיךָ בְּחַרְתִּי: תִּצְבְּרַתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ
שִׁעֲשַׁעֵי: תַחֲיִי-וּבִפְשֵׁי וְתִהְלֵךְ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזָרְנִי: תִּלְעִיתִי כְּשֶׁה
אֲבִד בִּקְשׁ עֲבָדֶךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שִׁכַחְתִּי:

פרקי משנה לפי סדר א-ב

נוהגים לקרוא לפי שם הנפטר, יש הנוהגים לקרוא רק את המשנה הראשונה

אות א'

(מסכת שבת פרק טו)

א. אלו קשרים שחיבין עליהן: קשר הגמלין וקשר הספנין. וכשם שהוא חיב על קשורין, כך הוא חיב על התרין. רבי מאיר אומר: כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידי און חיבין עליו. ב. יש לו קשרים שאין חיבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין. קושרת אשה מפתח חלוקה, וחוטי סבכה, ושל פסיקיא, ורצועות מנעל וסנדל, ונודות יין ושמן, וקזרה של בשר. רבי אליעזר בן יעקב אומר: קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא. קושרין דלי בפסיקיא, אבל לא בתבל; רבי יהודה מתיר. כלל אמר רבי יהודה: כל קשר שאינו של קימא, אין חיבין עליו. ג. מקפלין את הכלים אפלו ארבעה וחמשה פעמים, ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת, אבל לא משבת למוצאי שבת. רבי ישמעאל אומר: מקפלין את הכלים ומציעין את המטות, מיום הכפורים לשבת, וחלבי שבת קרבין ביום הכפורים. רבי עקיבא אומר: לא של שבת קרבין ביום הכפורים, ולא של יום הכפורים קרבין בשבת.

אות ב'

(מסכת שבת פרק ד)

א. במה טומנין, ובמה אין טומנין? אין טומנין לא בגפת ולא בזבל, לא במלח ולא בפסיד ולא בחול, בין לחים בין יבשים; לא בתבן ולא בזגים ולא במוכים

ולא בעשבים, בזמן שהן לחים, אבל טומנין בהן קשהו
 יבשים. טומנין בכסות ובפרות, בכנפי יונה ובנסרת
 של חרשים, ובנערת של פשתן דקה. רבי יהודה אוסר
 בדקה ומתיר בגסה. ב. טומנין בשלחין ומטלטלין אותן,
 בגזי צמר ואין מטלטלין אותן. כיצד הוא עושה? נוטל את
 הכסוי, והן נופלות. רבי אלעזר בן עזריה אומר: קפה מטה על
 צדה ונוטל, שמא יטל ואינו יכול להחזיר. וחכמים אומרים:
 נוטל ומחזיר. לא פסהו מבעוד יום לא יכסנו משתחשף. פסהו
 ונתגלה מתר לכסותו. ממלא את הקיתון ונותן לתחת הפר או
 תחת הפסת.

אות ג'

(מסכת חולין פרק ז)

א. גיד הנשה נוהג בארץ, ובחוצה לארץ, בפני הבית,
 ושלא בפני הבית, בחליו, ובמקדשים. ונוהג בבמהמה
 ובחיה, בירף של ימין ובירף של שמאל. ואינו נוהג
 בעוף, מפני שאין לו כף. ונוהג בשליל. רבי יהודה
 אומר: אינו נוהג בשליל. וחלבו מתר. ואין הטבחין
 נאמנין על גיד הנשה; דברי רבי מאיר. וחכמים
 אומרים: נאמנין עליו ועל החלב. ב. שולח אדם ירף
 לנכרי, שגיד הנשה בתוכה, מפני שמקומו נפר. הנוטל גיד
 הנשה - צריך שישל את פלו. רבי יהודה אומר: כדי לקיים בו
 מצות נטילה. ג. האוכל מגיד הנשה פזית - סופג ארבעים.
 אכלו ואין בו פזית - חיב. אכל מזה פזית, ומזה פזית - סופג
 שמונים. רבי יהודה אומר: אינו סופג אלא ארבעים. ד. ירף
 שנתבשל בה גיד הנשה, אם יש בה בנותן טעם - הרי זו
 אסורה. כיצד משערין אותה? כבשר בלפת. ה. גיד הנשה

שְׁנַת־בִּשְׁל עִם הַגִּידִים, בְּזִמְן שְׁמִכִּירוֹ - בְּנוֹתָן טַעַם; וְאִם לֹא - בְּלֶן אֲסוּרִין, וְהִרְטֵב בְּנוֹתָן טַעַם. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל גְּבֻלָּה, וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל דָּג טָמֵא שְׁנַת־בִּשְׁלוֹ עִם הַחֲתִיכוֹת, בְּזִמְן שְׁמִכִּירוֹ - בְּנוֹתָן טַעַם; וְאִם לֹא - בְּלֶן אֲסוּרוֹת, וְהִרְטֵב בְּנוֹתָן טַעַם. ו. נוֹהֵג בְּטַהוֹרָה, וְאִינוֹ נוֹהֵג בְּטַמְאָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אִף בְּטַמְאָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהִלָּא מִבְּנֵי יַעֲקֹב נֶאֱסַר גִּיד הַנְּשֵׂה, וְעַדִּין בְּהֵמָה טַמְאָה מִתְּרַת לֶהֱוֵי? אָמְרוּ לוֹ: בְּסִינֵי נֶאֱמַר, אֶלֶּא שְׁנַכְתֵּב בְּמִקוּמוֹ.

אֹת ד'

(מסכת סנהדרין פרק א)

א. דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּשִׁלְשָׁה. גְּזֵלוֹת וְחֻבְלוֹת בְּשִׁלְשָׁה. נֶזֶק וְחֻצֵי נֶזֶק, תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבַּעָה וְחֻמְשָׁה בְּשִׁלְשָׁה. הָאוֹנֵס וְהַמְּפַתֵּה וְהַמוֹצִיא שֵׁם רַע בְּשִׁלְשָׁה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻכְמֵי אֹמְרִים: מוֹצִיא שֵׁם רַע בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בּוֹ דִּינֵי נִפְשׁוֹת. ב. מִכּוֹת בְּשִׁלְשָׁה; מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמְרוּ: בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה. עַבּוּר הַחֹדֶשׁ בְּשִׁלְשָׁה. עַבּוּר הַשָּׁנָה בְּשִׁלְשָׁה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; רֶבֶן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: בְּשִׁלְשָׁה מִתְחִילִין, וּבַחֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה; וְאִם גָּמְרוּ בְּשִׁלְשָׁה מְעַבְּרָת. ג. סְמִיכַת זְקָנִים וְעֲרִיפַת עֵגְלָה בְּשִׁלְשָׁה; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן; וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר: בַּחֲמִשָּׁה. הַחֲלִיצָה וְהַמְּאוּנֵין בְּשִׁלְשָׁה. נִטַע רְבָעִי, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׂאִין דָּמִיו יְדוּעִין בְּשִׁלְשָׁה. הַהֲקֵדוֹשׁוֹת בְּשִׁלְשָׁה. הַעֲרִכִין הַמְּטַלְטְלִין בְּשִׁלְשָׁה; רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן. וְהַקְּרָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן. וְאָדָם פִּיּוּצָא בְּהוֹן. ד. דִּינֵי נִפְשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה. הָרוּבֵעַ וְהַנְּרָבֵעַ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִרְגַתְּ אֶת-הָאִשָּׁה וְאֶת-הַבְּהֵמָה", וְאָמַר: "וְאֶת-הַבְּהֵמָה"

תהרגו". שור הנסקל בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שְׁנָאָמַר: "השור יסקל וגם-בַּעֲלָיו יומת", כְּמִיתַת הַבְּעָלִים, כִּפְּד מִיתַת הַשּׁוֹר. הַזָּאֵב וְהָאֵרִי, הַדָּב וְהַנֶּמֶר וְהַבְּרָדָלַס וְהַנְּחָשׁ מִיתָמוּ בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם לְהִרְגוֹ זָכָה; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִיתָמוּ בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. ה. אִין דְּנִין לֹא אַתְּ הַשֶּׁבֶט וְלֹא אַתְּ נָבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא אַתְּ כֹּהֵן גָּדוֹל, אֲלֵא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד. וְאִין מוֹצִיאִין לְמַלְחַמַת הַרְשׁוּת, אֲלֵא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד. אִין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, אֲלֵא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד. אִין עוֹשִׂין סְנֵהֲדָרִיּוֹת לְשֶׁבֶטִים, אֲלֵא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד. אִין עוֹשִׂין עִיר הַנְּדַחַת, אֲלֵא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד. וְאִין עוֹשִׂין עִיר הַנְּדַחַת בְּסֶפֶר, וְלֹא שֶׁלֶשׁ, אֲבָל עוֹשִׂין אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם. ו. סְנֵהֲדָרִין גְּדוּלָה הֵיחָדָה שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד, וְקִטְנָה שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וּמִנֵּין לְגְדוּלָה שְׁהִיא שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד? שְׁנָאָמַר: "אֶסְפֶּה-לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמִשָּׁה עַל גְּבִיהֶן הָרִי שְׁבָעִים וְאַחַד; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁבָעִים. וּמִנֵּין לְקִטְנָה שְׁהִיא שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? שְׁנָאָמַר: "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה" "וְהַצִּילוּ הָעֵדָה", עֵדָה שׁוֹפְטָת וְעֵדָה מַצְלֵת הָרִי כְּאִן עֲשָׂרִים; וּמִנֵּין לְעֵדָה שְׁהִיא עֲשָׂרָה? שְׁנָאָמַר: "עַד-מָתִי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת", יֵצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב; וּמִנֵּין לְהִבִּיא עוֹד שְׁלֹשָׁה? מִמִּשְׁמַע שְׁנָאָמַר: "לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁאֵהִיָּה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת"? לֹא כִּהְיִיתָ לְטוֹבָה הִטִּיתָ לְרַעָה: הִטִּיתָ לְטוֹבָה עַל פִּי אַחַד, הִטִּיתָ לְרַעָה עַל פִּי שְׁנַיִם; וְאִין בֵּית דִּין שֶׁקוֹל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אַחַד הָרִי כְּאִן עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְכַמָּה יְהֵא בְּעִיר וְתִהְיֶה רְאוּיָה לְסְנֵהֲדָרִיו? מָאָה וְעֲשָׂרִים; רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: מְאֵתִים וּשְׁלֹשִׁים, כְּנֶגֶד שְׁרֵי עֲשָׂרוֹת.

אות ה'

(מסכת ברכות פרק ב')

א. הִיָּה קוֹרָא בַּתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא: אִם כּוֹן לְבוֹ יֵצֵא, וְאִם לֹא יֵצֵא. בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב, וּבְאֲמֻצֵּעַ שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמִשִּׁיב; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאֲמֻצֵּעַ שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד; בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. ב. אֵלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה לְשִׁנְיָה, בֵּין שְׁנֵי ל' "שְׁמַע" וּבֵין "שְׁמַע" ל-"וְהִיָּה אִם-שְׁמַע" בֵּין "וְהִיָּה אִם-שְׁמַע" ל-"וַיֹּאמֶר" בֵּין "וַיֹּאמֶר" ל-"אָמֵת וְנִצִּיב". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין "וַיֹּאמֶר" ל-"אָמֵת וְנִצִּיב" לֹא יִפְסִיק. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה: לָמָּה קִדְּמָה "שְׁמַע" ל-"וְהִיָּה אִם-שְׁמַע"? אֵלֶּא כְּדֵי שְׂיִקְבַּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן יִקְבַּל עָלָיו עַל מְצוֹת. "וְהִיָּה אִם-שְׁמַע" ל-"וַיֹּאמֶר"? שְׁ- "וְהִיָּה אִם שְׁמַע" נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, "וַיֹּאמֶר" אֵינּוּ נוֹהֵג אֵלֶּא בַּיּוֹם. ג. הַקּוֹרָא אֶת שְׁמַע וְלֹא הַשְּׁמִיעַ לְאֲזוּנָו יֵצֵא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לֹא יֵצֵא. קָרָא וְלֹא דִקְדַק בְּאוֹתֵיּוֹתֶיהָ רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: יֵצֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יֵצֵא. הַקּוֹרָא לְמַפְרַע, לֹא יֵצֵא. קָרָא וְטָעָה, יִחַזַר לְמָקוֹם שְׁטָעָה. ד. הָאֲמֵנִין קוֹרִין בְּרֵאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֵאשׁ הַנֶּדְבָךְ, מֵה שְׂאֵינָן רִשְׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּתְּפִלָּה. ה. חֲתָן פְּטוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הִרְאֵשׁוֹן, עַד מוֹצָאֵי שְׁבֵת, אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה. מַעֲשֵׂה בְּרַבֵּן גְּמִלְיָאֵל שְׁקָרָא בַּלַּיְלָה הִרְאֵשׁוֹן שְׁנַשָּׂא. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לֹא לְמַדְתָּנוּ, רַבְּנוּ, שְׁחַתָּנוּ פְּטוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הִרְאֵשׁוֹן? אָמַר לָהֶם: אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִמֶּנִּי מַלְכוּת שָׁמַיִם, אֲפֹלוּ שָׁעָה אַחַת. ו. רַחֵץ בַּלַּיְלָה הִרְאֵשׁוֹן שְׁמֵתָהּ אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לֹא לְמַדְתָּנוּ,

רבנו, שְׁאֵבֶל אָסוּר לְרַחוּץ? אָמַר לָהֶם: אֵינִי כִּשְׂאֵר כָּל אָדָם, אֶסְטָנִים אֲנִי. ז. וּכְשֶׁמַּת טָבִי עֲבָדוּ קִבַּל עָלָיו תַּנְחוּמִין. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לֹא לַמְדַּתְנוּ, רַבְנוּ, שְׂאִין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הָעֲבָדִים? אָמַר לָהֶם: אֵין טָבִי עֲבָדֵי כִּשְׂאֵר כָּל הָעֲבָדִים, כִּשֶׁר הִנֵּה. ח. חֲתָן אִם רָצָה לְקָרוֹת קָרִיאת שְׁמַע לִילָה הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הָרוֹצֵה לְטוֹל אֶת הַשֵּׁם יִטַּל.

אֹת ד'

(מסכת דמאי פרק ב)

א. וְאֵלוֹ דְּבָרִים מִתְעַשְׂרִין דְּמַאי בְּכָל מְקוֹם: הַדְּבָלָה, וְהַתְּמָרִים, וְהַחֲרוּבִים, הָאֲרוֹז, וְהַכַּמּוֹן. הָאֲרוֹז שְׁבַחְוָצָה לְאַרְץ- כָּל הַמְּשַׁתְּמֵשׁ מִמֶּנּוּ פְטוּר. ב. הַמְּקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נְאָמָן - מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל, וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר, וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ, וְאֵינוֹ מִתְאַרֵם אֶצֶל עִם הָאֲרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף הַמְּתַאַרֵם אֶצֶל עִם הָאֲרֶץ, נְאָמָן; אָמְרוּ לוֹ: עַל עֲצָמוֹ אֵינוֹ נְאָמָן, כִּי־צַד יֵהֵא נְאָמָן עַל שֵׁל אַחֲרָיִם? ג. הַמְּקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת חֶבֶר - אֵינוֹ מוֹכֵר לְעַם הָאֲרֶץ לַח וְיָבֵשׁ, וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לַח, וְאֵינוֹ מִתְאַרֵם אֶצֶל עִם הָאֲרֶץ, וְלֹא מְאַרְחוֹ אֶצְלוֹ בְּכֶסֶתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף לֹא יִגְדֵל בְּהֵמָה דְקָה, וְלֹא יֵהֵא פְרוּץ בְּגִדִים וּבִשְׂחֹק, וְלֹא יֵהֵא מְטַמֵּא לַמֵּתִים, וּמְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ. אָמְרוּ לוֹ: לֹא בָּאוּ אֵלָיו לְכַלֵּל. ד. הַנְּחַתוּמִים, לֹא חִיְבוּ אוֹתָם חֻקִּים לְהַפְרִישׁ, אֲלֹא כִּדֵּי תְרוּמַת מְעַשֵּׂר וְסֻלָּה. הַחֲנֻנִים אֵינָן רִשְׁאִין לְמַכּוֹר אֶת הַדְּמַאי. כָּל הַמְּשַׁפִּיעִין בְּמֵדָה גְּסָה רִשְׁאִין לְמַכּוֹר אֶת הַדְּמַאי. אֵלוֹ הֵן הַמְּשַׁפִּיעִין בְּמֵדָה גְּסָה? כְּגוֹן הַסִּיטוּנוֹת וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה. ה. רַבִּי מְאִיר אוֹמֵר: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְהַמְדָד בְּגֶסֶה, וּמְדָדוּ בְּדָקָה - טְפִלָּה דְקָה לְגֶסֶה; אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְהַמְדָד בְּדָקָה, וּמְדָדוּ

בגסה - טפלה גסה לזקה. איזו היא מדה גסה? ביבש של שת קבין, ובלח דינר. רבי יוסי אומר: סלי תאנים, וסלי ענבים, וקפות של ירק- כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור.

אות ז

(מסכת טהרות פרק ט)

א. זיתים מאימתי מקבלין טמאה? משניזיעו זעת המעטן, אבל לא זעת הקפה; כדברי בית שמאי. רבי שמעון אומר: שעור זעה שלשה ימים; בית הלל אומרים: משיתחברו שלשה זה לזה; רבן גמליאל אומר: משתגמר מלאכתן; ונחמיהם אומרים כדבריו.

ב. גמר מלמסוק אבל עתיד לקח, גמר מלקח אבל עתיד ללוות, ארעו אבל, או משתה, או אנס, אפלו זבים וזבות מהלכים עליהן - טהורין. נפלו עליהן משקין טמאין - אין טמא אלא מקום מגען, והמחל היוצא מהן - טהור. ג. נגמרה מלאכתן - הרי אלו מכשרין. נפלו עליהן משקין - טמאין. המחל היוצא מהן - רבי אליעזר מטהר, ונחמיהם מטמאין. אמר רבי שמעון: לא נחלקו על המחל היוצא מן הזיתים, שהוא טהור, ועל מה נחלקו? על היוצא מן הבור - שרבי אליעזר מטהר, ונחמיהם מטמאין. ד. הגומר את זיתו ושיר קפה אחת - יתננה לעיני הפהן; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: יוליד את המפתח מיד. רבי שמעון אומר: מעת לעת. ה. המניח זיתים בפתש שימתנו, שיהו נוחין לכתוש - הרי אלו מכשרים; שימתנו שימלחם - בית שמאי אומרים: מכשרים, ובית הלל אומרים: אינן מכשרים. הפוצע זיתים בידיים טמאות - טמאן. ו. המניח זיתו בגג לגרגרם, אפלו הן רום אמה - אינן מכשרים. נתנן בבית שילקו, ועתיד להעלותם לגג, נתנן

בגג שַׁיִלְקוּ, או שַׁיִפְתָּחם - הרי אלו מְכַשְׁרִין. נִתְּנָן בְּבֵית עַד שַׁיִשְׁמַר אֶת גִּגוֹ, או עַד שַׁיִוְלִיכֶם לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָן מְכַשְׁרִין. ז. רְצָה לְטוֹל מִהֶן בַּד אֶחָד או שְׁנַי בְּדִין - בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: קוֹצֵה בְּטַמְאָה, וּמְחַפֵּה בְּטַהֲרָה; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אִף מְחַפֵּה בְּטַמְאָה. רַבֵּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חוֹפֵר בְּקַרְדָּמוֹת שֶׁל מַתְּכַת, וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטַמְאָה. ח. הַשְּׂרִץ שֶׁנִּמְצָא בְּרַחֲסִים - אֵין טַמָּא אֲלָא מְקוֹם מִגְעוּ; אִם הָיָה מִשְׁקָה מְהֻלָּךְ - הַכֹּל טַמָּא. נִמְצָא עַל גִּבֵּי הָעֵלִים - יִשְׁאַלוּ הַבְּדָדִים לוֹמְרִים: לֹא נִגְעָנוּ. אִם הָיָה נוֹגַע בְּאֵם, אֲפֹלוּ בְּשַׁעֲרָה - טַמָּא. ט. נִמְצָא עַל גִּבֵּי פְרוּדִים, וְהוּא נוֹגַע בְּכַבֵּיצָה - טַמָּא. פְּרוּדִים עַל גִּבֵּי פְרוּדִים, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגַע בְּכַבֵּיצָה - אֵין טַמָּא אֲלָא מְקוֹם מִגְעוּ. נִמְצָא בֵּין כַּתָּל לְזִיתִים - טְהוֹר. נִמְצָא בְּגַג - הַמַּעֲטָן טְהוֹר. נִמְצָא בַּמַּעֲטָן - הַגַּג טַמָּא. נִמְצָא שְׂרוּף עַל הַזִּיתִים, וְכֵן מְטֹלִית מְהוּקָא - טְהוֹרָה, שֶׁכָּל הַטַּמְאוֹת כְּשַׁעַת מְצִיאָתָן.

אֹת ח'

(מסכת שבת פרק כב)

א. חֲבִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִצִּילִין הַיְמִנָּה מְזוּן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וְאוֹמֵר לְאַחֲרֵיהֶם: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם, וּבִלְבַד שְׁלֹא יִסְפְּגוּ. אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפְּרוֹת לְהוֹצִיא מִהֶן מִשְׁקִין; וְאִם יֵצְאוּ מִמֵּצֵמֶן אֲסוּרִין. רַבֵּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹאכְלִין הַיּוֹצֵא מִהֶן מֵתָר, וְאִם לְמִשְׁקִין הַיּוֹצֵא מִהֶן אֲסוּר. חֲלוֹת דְּבִשׁ שֶׁרִסְקוּן מִעֲרַב שֶׁבֶת, וְיֵצְאוּ מִמֵּצֵמֶן אֲסוּרִים; וְרַבֵּי אֶלְעָזָר מִתִּיר. ב. כָּל שֶׁבֶא בְּחַמִּין מִעֲרַב שֶׁבֶת שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשֶׁבֶת; וְכֹל שְׁלֹא בָּא בְּחַמִּין מִעֲרַב שֶׁבֶת מְדִיחִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשֶׁבֶת; חוּץ מִן הַמְּלִיחַ הַיֵּשֶׁן וְדָגִים מְלוּחִים קְטָנִים וְקוּלִיסֵי הָאֶסְפָּנִין, שֶׁהִדְחָתָן זֶה הִיא גָּמֵר מְלֹאכְתָּן. ג. שׁוֹבֵר אֶדָם

את הקבית לאכל הימנה גרוגרות, ובלבד שלא יתפנו לעשות פלי. ואין נוקבים מגופה של חבית; דברי רבי יהודה. ונחמים מתירין. ולא יקבנה מצדה; ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעה, מפני שהיא ממרח. אמר רבי יהודה: מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב, ואמר: חוששני לו מחטאת. ד. נותנין מבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור, ואת המים היפים ברעים בשביל שיצנו, ואת הצונן בחמה בשביל שישמו. מי שנשרו פליו בדרך במים, מהלך בהן ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה, שוטחן בחמה, אבל לא כנגד העם. ה. הרוחץ במי מערה ובמי טבריא ונסתפג, אפלו בעשר אלגטיאות לא יביאם בידו; אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלגטיא אחת, פניהם ידיהם ורגליהם, ומביאין אותה בידו. ו. סכין וממשמשין בבני מעים, אבל לא מתעמלין ולא מתגרדין, אין יורדין לקורדימה, ואין עושין אפיקטויזין, ואין מעצבין את הקטן, ואין מחזירין את השבר. מי שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן; אבל רוחץ הוא כדרכו, ואם נטרפא נטרפא.

אות ט'

(מסכת זבחים פרק יב)

א. טבול יום ומחפר כפורים - אינן חולקים בקדשים לאכול לערב. אוגן נוגע, ואינו מקריב, ואינו חולק לאכול לערב. בעלי מומין, בין בעלי מומין קבועין, בין בעלי מומין עוברין - חולקין ואוכלין, אבל לא מקריבין. וכל שאינו ראוי לעבודה - אינו חולק בפשר. וכל שאין לו בפשר - אין לו בעורות. אפלו טמא בשעת זריקת דמים, וטהור בשעת הקטר תלבים - אינו חולק בפשר, שנאמר: "המקריב את-דם השלמים ואת-החלב

מבני אהרן, לו תהיה שוק הימין למנה". ב. כל שלא זכה המזבח בבשרה - לא זכו הפהגים בעורה, שנאמר: "עלת איש", עולה שעלתה לאיש. עולה שנשחטה שלא לשמה, אף על פי שלא עלתה לבעלים - עורה לפהגים. אף על עולת האישי ואף על עולת האשה - עורותיהן לפהגים. ג. עורות קדשים קלים לבעלים, ועורות קדשי קדשים לפהגים; קל וחומר! מה אם עולה שלא זכו בבשרה, זכו בעורה - קדשי קדשים שזכו בבשרן, אינו דין שיזכו בעורן? אין, מזבח יוכיח, שאין לו עור מפל מקום. ד. כל הקדשים שארע בהם פסול קדם להפשטן - אין עורותיהם לפהגים; לאסר הפשטן - עורותיהם לפהגים. אף רבי חנינא סגן הפהגים: מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השורפה. אף רבי עקיבא: מדבריו למדנו, שהמפשיט את הבכור ונמצא טרפה, שאיננו הפהגים בעורו. וחכמים אומרים: אין "לא ראינו" ראיה, אלא יוצא לבית השורפה. ה. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, בזמן שהם נשרפין כמצותן - נשרפין בבית הדשן, ומטמאין בגדים; ואם אינו נשרפין כמצותן - נשרפין בבית הברייה, ואינם מטמאין בגדים. ו. היו סובלין אותם במוטות. יצאו הראשונים חוץ לחומת העזרה, והאחרונים לא יצאו - הראשונים מטמאין בגדים, והאחרונים אינו מטמאין בגדים עד שיצאו. יצאו אלו ואלו - אלו ואלו מטמאין בגדים. רבי שמעון אומר: אלו ואלו אינו מטמאין בגדים, עד שיצת האור ברבן. גוף הבשר - אין השורף מטמא בגדים.

אות י'

(מסכת יומא פרק ח)

א. יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. והמלך והפלה ירחצו את פניהם, והחיה תנעל את הסנדל; דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין. ב. האוכל ככותבת הגסה כמותה וכגרעיןתה, והשומה מלא לגמיו חיב. כל האכלין מצטרפין לככותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לגמיו. האוכל ושומה אין מצטרפין. ג. אכל ושתה בהעלם אחד אינו חיב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה חיב שתי חטאות. אכל אכלין שאינו ראויין לאכילה ושתה משקין שאינו ראויין לשתיה, ושתה ציר או מרק פטור. ד. התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתיים, בשביל שיהיו רגילין במצות. ה. עברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאי; ואם אין שם בקיאי מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די. ו. מי שאחזו בלמוס מאכילין אותו אפלו דברים טמאים עד שיאורו עיניו. מי שנשכו פלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו; ורבי מתניא בן חרש מתיר. ועוד אמר רבי מתניא בן חרש: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת. ז. מי שנפלה עליו מפלת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק ישראל מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי מפקחין עליו, ואם מת יניחוהו. ח. חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. תשובה מכפרת על עברות קלות, על עשה ועל לא תעשה; ועל החמורות היא תולה עד שיבוא יום הכפורים ויכפר. ט. האומר: אחטא

ואשוב, אֶחָטָא וְאָשׁוּב אֵין מְסַפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה; אֶחָטָא וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר אֵין יוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם אָדָם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ אֵין יוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שְׂיִרְצָה אֶת חִבְרוֹ. אֶת זו דָּרַשׁ רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: "מִכַּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". עֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם יוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר; עֲבֵרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ אֵין יוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שְׂיִרְצָה אֶת חִבְרוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל! לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטְהָרִין? מִי מְטַהֵר אֶתְכֶם? אֲבִיכֶם שְׁבַשְׁמַיִם, שְׁנֹאֲמַר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטִהַרְתֶּם"; וְאוֹמַר: "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'", מַה מִּקְוֵה מְטַהֵר אֶת הַטְּמְאִים, אַף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל.

אֹת ב'

(מסכת ברכות פרק ו)

א. פִּיצַד מְבָרְכִין עַל הַפְּרוֹת? עַל פְּרוֹת הָאֵילָן אוֹמַר "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ", חוּץ מִן הַיַּיִן; שְׁעַל הַיַּיִן אוֹמַר "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן". וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ אוֹמַר "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", חוּץ מִן הַפֶּת; שְׁעַל הַפֶּת הוּא אוֹמַר "הַמוֹצִיא לְחֶם מִן הָאֶרֶץ". וְעַל הַיְרֻקוֹת אוֹמַר "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: "בּוֹרֵא מֵיַיִן דְּשֵׁאִים". ב. בְּרַךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", יָצָא; וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ", לֹא יָצָא. עַל כֵּלָם אִם אָמַר "שֶׁהִפֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ", יָצָא. ג. עַל דָּבָר שְׁאֵין גְּדוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ אוֹמַר "שֶׁהִפֵּל". עַל הַחֶמֶץ וְעַל הַנּוֹבְלוֹת וְעַל הַגּוֹבָאֵי אוֹמַר "שֶׁהִפֵּל". עַל הַחֶלֶב וְעַל הַגְּבִינָה וְעַל הַבִּיצִים אוֹמַר "שֶׁהִפֵּל". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: כֹּל שֶׁהוּא מִיּוֹן קָלְלָהּ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. ד. הָיוּ לִפְנֵינוּ מֵינִים הַרְבֵּה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם מִמֵּין שְׁבַעָה, מְבָרַךְ

עליו. וְחַכְמִים אומרים: מְבָרַךְ עַל אֵינָה מִהֵן שְׂרִיצָה. ה. בָּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזֹזֵן, פֶּטֶר אֵת הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמְּזֹזֵן. בָּרַךְ עַל הַפֶּתַח שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזֹזֵן, פֶּטֶר אֵת הַפֶּתַח שֶׁלְּאַחַר הַמְּזֹזֵן. בָּרַךְ עַל הַפֶּתַח, פֶּטֶר אֵת הַפֶּתַח; עַל הַפֶּתַח, לֹא פֶטֶר אֵת הַפֶּתַח. בֵּית שְׂמַאי אומרים: אִם לֹא מַעֲשֶׂה קִדְרָה. ו. הָיוּ יוֹשְׁבֵינִי לֶאֱכֹל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרַךְ לְעַצְמוֹ; הִסְבּוּ אֶחָד מְבָרַךְ לְכָלֵן. בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזֹזֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרַךְ לְעַצְמוֹ; לְאַחַר הַמְּזֹזֵן אֶחָד מְבָרַךְ לְכָלֵם; וְהוּא אומר עַל הַמְּגִמֵר, אִם עַל פִּי שְׂאִין מְבִיאִין אֵת הַמְּגִמֵר אֲלֵא לְאַחַר הַסְּעוּדָה. ז. הִבִּיאוּ לִפְנֵינוּ מְלִיחַ בְּתַחֲלָה וּפֶתַח עֲמוּ מְבָרַךְ עַל הַמְּלִיחַ וּפּוֹטֵר אֵת הַפֶּתַח; שֶׁהַפֶּתַח טְפִלָּה לוֹ. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁהוּא עֹקֵר וְעָמוּ טְפִלָּה, מְבָרַךְ עַל הָעֹקֵר וּפּוֹטֵר אֵת הַטְּפִלָּה. ח. אָכַל תְּאֲנִים עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים מְבָרַךְ אַחֲרֵיהֶן שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת; דְּבָרֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל. וְחַכְמִים אומרים: בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אומר: אֲפִלוּ אָכַל שֶׁלֶק וְהוּא מְזוֹנוֹ, מְבָרַךְ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. הַשּׁוֹתֵה מִיַּם לְצִמָּאוֹ, אומר "שֶׁהַכֶּלֶל נִתְּנָה בְּדִבְרֵי". רַבִּי טַרְפוֹן אומר: "בוֹרָא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת".

אֵת לֵי

(מסכת סוכה פרק ד)

א. לולב וערבה וששה ושבעה; ההלל והשמחה ושמונה;
ספה ונסוף המים שבעה; והחליל חמשה וששה.
 ב. לולב שבעה, כיצד? יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, לולב שבעה; ושאר כל הימים ששה. ג. ערבה שבעה, כיצד? יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה; ושאר כל הימים ששה. ד. מצנת לולב כיצד? יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, מוליכין את לולביהן להר הבית, והסגנון מקבלין מהן וסודרין אותן על גב האצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר: כל מי שמגיע לולבי בידו, הרי הוא לו במתנה. למחר משפמיין

ובאיו, והסתגין זורקין אותם לפניכם, והו מחטפין ומכין איש את חברו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו. ה. מצנת ערבה פיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מרביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים: "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא". רבי יהודה אומר: "אני והו הושיעה נא".

ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתו, מה הן אומרים? יפי לך, מזבח! יפי לך, מזבח! רבי אליעזר אומר: ליה ולך מזבח! ליה ולך מזבח! ו. כמעשהו בחל כף מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת ומניחים אותן בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואותו היום נקרא יום חבוט חריות. ז. מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגייהן. ח. ההלל והשמחה שמונה, פיצד? מלמד, שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של החג, כשאר כל ימות החג. סכה שבעה, פיצד? גמר מלאכול, לא יתיר סכתו; אבל מוריד את הפלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של החג. ט.

נסוף המים פיצד? צלוחית של זהב מתוקת שלשת לגים היה ממלא מן השילוח. הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו, שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר: של סיד היו, אלא שהיו משחרין פניהם מפני הינו. ומגבין כמין שני חטמין דקין; אחד מעבה ואחד דק, כדי שיהו שניהם פלין בבת אחת. מערבי של מים, מזרחי של יין. ערה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך מים יצא. רבי יהודה אומר: בלג היה מנסף כל שמונה. ולמנסף אומרים לו: הגבה ידך! שפעם אחת נסף אחד על גבי רגליו, ורגמוהו כל

העם בְּאֶתְרוּגְיָהֶן. י. כְּמַעֲשֵׂהוּ בַחֵל כְּדָ מַעֲשֵׂהוּ בַשַּׁבָּת, אֲלֵא שְׁהִיָּה מְמַלָּא מְעַרְב שַׁבַּת חֲבִית שָׁל זֶהָב שְׁאִינָהּ מְקַדְּשֵׁת מִן הַשִּׁילּוֹחַ, וּמִנִּיחָהּ בַלְשָׁפָה. נִשְׁפָּכָה אוּ נִתְגַּלְתָּה הִנֵּה מְמַלָּא מִן הַכִּיּוֹר, שְׁהִינּוּ וְהַמִּים הַמְגַלִּין פְּסוּלִים לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

אֹת מ'

(מסכת מועד קטן פרק ב)

א. מִי שֶׁהִפְךָ אֶת זִיתוֹ, וְאַרְעוֹ אֲבָל אוּ אֲנֵס אוּ שְׁהִטְעוּהוּ פּוֹעֲלִים - טוֹעֵן קוֹרָה רֵאשׁוּנָה וּמִנִּיחָה לְאַחַר הַמוֹעֵד; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: זוֹלָף וְגוֹמֵר וְגַף כְּדָרְכוֹ. ב. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּה יֵינוּ בְתוֹךְ הַבּוֹר, וְאַרְעוֹ אֲבָל אוּ אֲנֵס אוּ שְׁהִטְעוּהוּ פּוֹעֲלִים - זוֹלָף וְגוֹמֵר וְגַף כְּדָרְכוֹ; דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹשֶׂה לוֹ לַמוֹדִים, בְּשִׁבִיל שְׁלֵא נִחְמִיץ. ג. מְכַנִּיס אֲדָם פְּרוּתוֹ מִפְּנֵי הַגְּנָבִים, וְשׁוֹלָה פִּשְׁתָּנוּ מִן הַמִּשְׁרָה, בְּשִׁבִיל שְׁלֵא תֵאבֵד, וּבִלְבַד שְׁלֵא יִכְּוֹן אֶת מְלֹאכְתּוֹ בַּמוֹעֵד. וְכֵלֵן אִם כְּוִנּוּ מְלֹאכְתָּן בַּמוֹעֵד - יֵאבְדוּ. ד. אֵין לוֹקַחִין בְּתִים, עֲבָדִים וּבְהֵמָה, אֲלֵא לְצָרְךָ הַמוֹעֵד, אוּ לְצָרְךָ הַמּוֹכֵר, שְׁאֵין לוֹ מַה יֵאכֹל. אֵין מְפַנֵּין מִבֵּית לְבֵית, אֲבָל מְפַנֵּה הוּא לְחֻצְרוֹ. אֵין מְבִיאִין כְּלִים מִבֵּית הָאָמֶן; אִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם - מְפַנֵּן לְחֻצֵר אַחֲרָתָה. ה. מְחַפֵּין אֶת הַקְּצִיעוֹת בַּקֶּשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְעַבִּין. מוֹכְרֵי פְרוֹת, כְּסוֹת וְכִלִּים, מוֹכְרִים בְּצַנְעָה לְצָרְךָ הַמוֹעֵד. הַצִּיּוֹדִין וְהַדְּשׁוּשׁוֹת וְהַגְּרוּסוֹת, עוֹשִׂין בְּצַנְעָה לְצָרְךָ הַמוֹעֵד. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: הֵם הִחְמִירוּ עַל עֲצָמוֹן.

אֹת נ'

(מסכת שבת פרק כא)

א. נוֹטֵל אֲדָם אֶת בְּנוֹ וְהֵאָבֵן בְּיָדוֹ, וְכִלְפָּלָה וְהֵאָבֵן בְּתוֹכָהּ. וּמִטְלָטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה וְעִם

החליו. רבי יהודה אומר: אף מעלין את המזמיע באחד ומאה. ב. האבן שעל פי הקבית מטטה על צדה והיא נופלת. היתה בין הקביות מגביהה ומטטה על צדה והיא נופלת. מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות. היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט. היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה. ג. בית שמאי אומרים: מגביהין מן השלחן עצמות וקלפיו. ובית הלל אומרים: נוטל את הטבלה כלה ומנערה. מעבירין מלפני השלחן פרוורין פחות מכזית, ושער של אפונין ושער של עדשים, מפני שהוא מאכל בהמה. ספוג, אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו; ואם לאו אין מקנחין בו. וחקמים אומרים: בין כף ובין כף נטל בשבת, ואינו מקבל טמאה.

אות ט'

(מסכת כריתות פרק ד)

א. ספק אכל חלב, ספק לא אכל, ואכלו אכל, ספק יש בו פשעור, ספק שאין בו; חלב ושמן לפניו, אכל את אחד מהן, ואין ידוע איזה מהן אכל; אשתו ואחותו עמו בבית, שגג באחת מהן, ואין ידוע באיזו מהן שגג; שבת ויום חל, ועשה מלאכה באחד מהן, ואין ידוע באיזה מהם עשה - מביא אשם תלוי. ב. כשם שאם אכל חלב וחלב בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת, כף על לא הודע שלהן אינו מביא אלא אשם אחד. אם היתה ידיעה בנמים - כשם שהוא מביא חטאת על כל אחד ואחד, כף הוא מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד. כשם שאם אכל חלב ודם, נותר ופגול בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד, כף על לא הודע שלהן מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד. חלב ונותר לפניו, אכל אחד מהם, ואין ידוע איזה מהם אכל; אשתו גדה ואחותו עמו בבית, שגג באחת מהן, ואין ידוע באיזו

מהן שגג; שבת יום הכפורים, ועשה מלאכה בין השמשות, ואין ידוע באיזה מהם עשה - רבי אליעזר מחיב חטאת; ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יוסי: לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות, שהוא פטור, שאני אומר: מקצת מלאכה עשה מהיום, ומקצתה למחר; ועל מה נחלקו? על העושה בתוך היום, ואין ידוע אם בשבת עשה, ואם ביום הכפורים עשה; או על העושה, ואין ידוע מעין איזו מלאכה עשה - רבי אליעזר מחיב חטאת; ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה: פוטרן הנה רבי יהושע אף מאשם תלוי. ג. רבי שמעון שזורי ורבי שמעון אומרם: לא נחלקו על דבר שהוא משום שם אהד, שהוא חיב; ועל מה נחלקו? על דבר שהוא משום שני שמות, שרבי אליעזר מחיב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה: אפלו נתפנו ללקט תאנים, ולקט ענבים, ענבים ולקט תאנים; שחורות ולקט לבנות, לבנות ולקט שחורות - רבי אליעזר מחיב חטאת; ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה: תמה אני אם יפטר בה רבי יהושע? אם כן, למה נאמר: "אשר חטא בה?" פרט למתעסק.

אות עי

(מסכת שביעית פרק א)

א. עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית?
בית שמאי אומרם: כל זמן שהוא יפה לפרי; ובית הלל אומרם: עד העצרת. וקרובין דברי אלו להיות **כדברי אלו**. ב. אינהו שדה האילן? כל שלשה אילנות לבית סאה, אם ראויין לעשות כפר דבלה של ששים מנה באיטלקי, חורשים כל בית סאה בשבילן; פחות מכאן, אין חורשין להן אלא מלא האורה וסלו חוצה לו. ג. אהד אילו סרק ואהד אילו מאכל, רואין אותן כאלו הם תאנים: אם ראויים לעשות כפר דבלה של ששים מנה באיטלקי, חורשים כל בית סאה

בשבילן; פחות מכאן, אין חורשים להם אלא לצרכן. ד. הנה אחד עושה פכר דבלה ושנים אין עושין, או שנים עושין ואחד אינו עושה - אין חורשין להם אלא לצרכן; עד שיהיו משלשה עד תשעה. היו עשרה, מעשרה ולמעלה - בין עושין בין שאינן עושין, חורשין כל בית סאה בשבילן. שנאמר: "בחריש ובקציר תשבת" - אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, אלא חריש של ערב שביעית שהוא נכנס בשביעית, וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית. רבי ישמעאל אומר: מה חריש רשות, אף קציר רשות, יצא קציר העמר. ה. שלשה אילנות של שלשה אנשים, הרי אלו מצטרפין, וחורשין כל בית סאה בשבילן. וכמה יהא ביניהם? רבן גמליאל אומר: כדי שיהא הבקר עובר בכליו. ו. עשר גטיעות מפזרות בתוך בית סאה, חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. היו עשירות שורה ומקפות עטרה, אין חורשין להם אלא לצרכן. ז. הגטיעות והדלועים מצטרפין לתוך בית סאה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל עשרה דלועים לבית סאה, חורשין כל בית סאה עד ראש השנה. ח. עד אימתי נקראו גטיעות? רבי אלעזר בן עזריה אומר: עד שיחלו; רבי יהושע אומר: בת שבע שנים; רבי עקיבא אומר: גטיעה כשמה. אילן שנגמם והוציא חליפין, מטפח ולמטה - כגטיעה, מטפח ולמעלה - כאילן; דברי רבי שמעון.

אות פ'

(מסכת פרה פרק ד)

א. פרת חטאת ששחטה שלא לשמה, קבל והנה שלא לשמה, או לשמה ושללא לשמה, או שלא לשמה ולשמה - פסולה; רבי אליעזר מכשיר. ושללא רחוק ידים ורגלים - פסולה; רבי אליעזר מכשיר. ושללא בכהן גדול - פסולה; רבי יהודה מכשיר. ובמחוסר בגדים -

פסולה. ובכלי לבן הייתה נעשית. ב. שרפה חוץ מגתה, או בשתי גתות, או ששרף שתיים בגת אחת - פסולה. הנה ולא כגון פנגד הפתח - פסולה. הנה מששית שביעית, חזר והנה שביעית - פסולה. משביעית שמינית, וחזר והנה שמינית - כשרה. ג. שרפה שלא בעצים, או בכל עצים, אפלו בקש או בגבכה - כשרה. הפשיטה ונתחה - כשרה. שחטה על מנת לאכול מבשרה, ולשתות מדמה - כשרה. רבי אליעזר אומר: אין מחשבה פוסלת בפרה. ד. כל העסוקין בפרה מתחלה ועד סוף - מטמאין בגדים, ופוסלים אותה במלאכה. ארע בה פסול בשחיתתה - אינה מטמאה בגדים. ארע בה בהזתה, כל העוסק בה לפני פסולה - מטמאה בגדים, לאחר פסולה - אינה מטמאה בגדים; נמצא חמרה קלה. לעולם מועלין בה, ומרבין לה עצים, ומעשיה ביום ובכהן. המלאכה פוסלת בה עד שתעשה אפר. והמלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר.

אות צ'

(מסכת פרה פרק ט)

א. צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהן - רבי אליעזר אומר: ינה שתי הזיות; וחכמים פוסלין. ירד לתוכה טל - רבי אליעזר אומר: יניחנה בתמה והטל עולה; וחכמים פוסלין. נפל לתוכה משקין ומי פרות - יערה, וצריך לנגב; דיו, קומוס, וקנקנתום, וכל דבר שהוא רושם - יערה, ואינו צריך לנגב. ב. נפל לתוכה שקצים ורמשים ונתבקעו, או שנשתנו מראיהם - פסולין. חפושית, בין כף ובין כף - פוסלת, מפני שהיא כשפופרת. רבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: הדירה והכנה שבתבואה - כשרים, מפני שאין בהם לחה. ג. שתת מהן בהמה או חיה - פסולין.

כל העופות פוסלין, חוץ מן היונה, מפני שהיא מוצצת. כל השרצים אינם פוסלין, חוץ מן החלדה, מפני שהיא מלקת; רבן גמליאל אומר: אף הנחש, מפני שהוא מקיא; רבי אליעזר אומר: אף העכבר. ד. החושב על מי חטאת לשתות - רבי אליעזר אומר: פסל; רבי יהושע אומר: כשיטה. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? במים שאינם מקדשים, אבל במים המקדשין - רבי אליעזר אומר: כשיטה; רבי יהושע אומר: כשישתה. גרגר - כשר. ה. מי חטאת שנפסלו - לא יגבלם בטיט, שלא יעשה תקלה לאחרים; רבי יהודה אומר: בטלו. פרה ששתת מי חטאת - בשרה טמא מעת לעת; רבי יהודה אומר: בטלו במעיה. ו. מי חטאת ואפר חטאת - לא יעבירם בנהר ובספינה, ולא ישיטם על פני המים, ולא יעמד בצד זה ויזרקם לצד זה. אבל עובר הוא במים עד צנארו. עובר הוא הטהור לחטאת, ובגדיו כלי ריקם הטהור לחטאת, ובמים שאינם מקדשין. ז. אפר כשר שנתערב באפר מקלה - הולכין אחר הרב לטמא, ואין מקדשין בו; רבי אליעזר אומר: מקדשין בכלן. ח. מי חטאת שנפסלו - מטמאים את הטהור לתרומה בגדיו ובגופו, ואת הטהור לחטאת לא בגדיו ולא בגופו. גטמאו - מטמאים את הטהור לתרומה בגדיו ובגופו, ואת הטהור לחטאת בגדיו, אבל לא בגופו. ט. אפר כשר שנתגו על גבי המים שאינן ראויין לקדש - מטמאין את הטהור לתרומה בגדיו ובגופו; את הטהור לחטאת, לא בגדיו ולא בגופו.

אות ק'

(מסכת מעילה פרק ד)

א. קדשי המזבח מצטרפין זה עם זה למעילה, ולחייב עליהן משום פגול, נותר, וטמא. קדשי בדיק הבית, מצטרפין זה עם זה. קדשי המזבח וקדשי בדיק הבית,

מצטרפין זה עם זה למעילה. ב. תמשה דברים בעולה מצטרפין זה עם זה: הבשר, והחלב, והסלת, והיין, והשמן. וששה בתודה: הבשר, והחלב, והסלת, והיין, והשמן, והלקחם. התרומה, ותרומת מעשר, ותרומת מעשר של דמאי, החלה, והכפורים - מצטרפין זה עם זה לאסור, ולחייב עליהם את החמש. ג. כל הפגולין מצטרפין זה עם זה. כל הנותרין מצטרפין זה עם זה. כל הנבלות מצטרפות זו עם זו. כל השרצים מצטרפין זה עם זה. דם השרץ ובשרו מצטרפין כלל אמר רבי יהושע: כל שטמאתו ושעורו שוין - מצטרפין זה עם זה; טמאתו ולא שעורו, שעורו ולא טמאתו, לא טמאתו ולא שעורו - אין מצטרפין זה עם זה. ד. הפגול והנותר אין מצטרפין זה עם זה, מפני שהם שני שמות. השרץ והנבלה, וכן הנבלה ובשר המת - אין מצטרפין זה עם זה לטמא, אפלו כקל שבשניהם. האכל שנטמא באב הטמאה ונטמא בולד הטמאה - מצטרפין זה עם זה לטמא כקל שבשניהם. ה. כל האכלין מצטרפין: לפסול את הגויה בכחצי פרס, במזון שתי סעודות לערוב, בכביצה לטמא טמאת אכלין, בכגורגרת להוצאת שבת, בככותבת ביום הכפורים. כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה ברכיעית, ובמלא לגמיו ביום הכפורים. ו. הערלה וכלאי הפרם מצטרפין זה עם זה. רבי שמעון אומר: אינן מצטרפין. הבגד והשק, השק והעור, העור והמפץ - מצטרפין זה עם זה. רבי שמעון אומר: מפני שהן ראויין לטמא מושב.

אות ר'

(מסכת חולין פרק יא)

א. ראשית הגז נוהג בארץ, ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחליו, אבל לא במקדשיו. חמר בזרוע ובלחיים ובקבה מראשית הגז, שהזרוע והלחיים

והקבה נוהגים בפקר ובצאן, במרבה ובמעט; וראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלות, ואינו נוהג אלא במרבה. ב. וכמה הוא מרבה? בית שמאי אומרים: שתי רחלות, שנאמר: "יטיה-איש עגלת בקר ושתי-צאן". ובית הלל אומרים: חמש, שנאמר: "חמש צאן עשויות". רבי דוסא בן הרפינס אומר: חמש רחלות גונזות מנה, מנה, ופרס - טיבות בראשית הגז. ונחמם אומרים: חמש רחלות, גונזות כל שהן. וכמה גונזין לו? משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל; מלכן ולא צואי, כדי לעשות ממנו בגד קטן, שנאמר: "תתן-לו" - שיהא בו כדי מתנה. לא הספיק לתנו לו עד שצבעו - פטור. לבנו, ולא צבעו - חייב. הלוקח גז צאנו של נכרי - פטור מראשית הגז. הלוקח גז צאנו של חברו: אם שיר המוכר - המוכר חייב. לא שיר - הלוקח חייב. היו לו שני מינים, שחופות ולבנות, מכר לו שחופות, אבל לא לבנות, ונכריים, אבל לא נקבות - זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו.

אות שי

(מסכת שביעית פרק ו)

א. שלש ארצות לשביעית: כל שהחזיקו עולי בבל, מארץ ישראל ועד כזיב, לא נאכל ולא נעבד; וכל שהחזיקו עולי מצרים, מכזיב ועד הנגר ועד אמנה, נאכל אבל לא נעבד; מן הנגר ומאמנה ולפנים, נאכל ונעבד. ב. עושין בתלוש בסוריא, אבל לא במחבר. דשים וזרין ודורכין ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקים. פלל אמר רבי עקיבא: פל שפיוצא בו מתר בארץ ישראל, עושין אותו בסוריא. ג. בצלים שיגדו עליהם גשמים וצמחו - אם היו העלין שלהם שחורין, אסורין; הוריקו - הרי

אלו מתרין. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: אם יכולין להתלש בעלין שלקו, אסורין; וכןגד בן מוצאי שביעית מתרין. ד. מאימתי מתר אדם לקח ירק במוצאי שביעית? משיעשה פיוצא בו. עשה הבכיר, התר האפיל. רבי התיר לקח ירק במוצאי שביעית מיד. ה. אין מוציאין שמן שרפה ופרות שביעית, מהארץ לחוצה לארץ. אמר רבי שמעון: שמעתי בפרוש, שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחוצה לארץ. ו. אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. אמר רבי שמעון: שמעתי בפרוש, שמוציאין מסוריא ואין מביאין מחוצה לארץ.

אות ה'

(מסכת ברכות פרק ד)

א. תפלת השחר עד תצות; רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב; רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע. וישל מוספין כל היום; רבי יהודה אומר: עד שבע שעות. ב. רבי נחונא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל, שלא תארע תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי. ג. רבן גמליאל אומר: בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה. רבי יהושע אומר: מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר: אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה; ואם לאו מעין שמונה עשרה. ד. רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחוננים. רבי יהושע אומר: המהלך במקום סכנה, מתפלל תפלה קצרה. אומר: הושע השם את עמך את שארית ישראל; בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך; ברוך אתה ה' שומע תפלה. ה. היה רוכב על החמור,

גיד; ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו; ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכונן את לבו פנגד בית קדש הקדשים. ו. הנה יושב בספינה, או בקרון, או באסדא יכונן את לבו פנגד בית קדש הקדשים. ז. רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר. וחקמים אומרים: בחבר עיר ושלא בחבר עיר. רבי יהודה אומר משמו: כל מקום שיש חבר עיר, היחיד פטור מתפלת המוספין.

משניות אותיות נשמה

(פרק ז' ממסכת מקוואות)

יש מעלין את המקנה ולא פוסלין, פוסלין ולא מעלין, לא מעלין ולא פוסלין. אלו מעלין ולא פוסלין, השלג, והברד, והכפור, והגליד, והמלח, והטיט הנרוק. אומר רבי עקיבא, הנה רבי ישמעאל דן פנגדי לומר, השלג אינו מעלה את המקנה. והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם, צאו והביאו שלג ועשו מקנה בתחלה. רבי יוחנן בן גורי אומר, אבן הברד, פמים. פיצד מעלין ולא פוסלין. מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל מהם סאה לתוכו והעלהו, נמצאו מעלין ולא פוסלין: אלו פוסלין ולא מעלין, המים, בין טמאים בין טהורים, ומי כבשים ומי שלקות, והתמד עד שלא החמיץ. פיצד פוסלין ולא מעלין. מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר קרטוב, ונפל מהו קרטוב לתוכו, לא העלהו, פוסלו בשלשה לגין. אבל שאר המשקין, ומי פרות, והציר, והמרס, והתמד משהחמיץ, פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין. פיצד. מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם, לא העלהו. היו בו ארבעים סאה, נתן סאה ונטל סאה, הרי זה כשר: הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים, ושנו את מראיו, כשר. רבי יוסי אומר, מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לגין,

ואינן פוסלין אותו בשנוי מראה. נפל לתוכו יין, ומחל, ושנו אֶת מראיו, פסול. כיצד יעשה. ימתין לו עד שיירדו גשמים ויחזרו מראהו למראה המים. היו בו ארבעים סאה, ממלא בפתח ונותן לתוכו עד שיחזרו מראהו למראה המים:

ב - נפל לתוכו יין או מחל ושנו מקצת מראיו, אם אין בו מראה מים ארבעים סאה, הרי זה לא יטבל בו:

ש - שלשה לגין מים, ונפל לתוכן קרטוב יין, ונהרי מראהו כמראה היין, ונפלו למקנה, לא פסלוהו. שלשה לגין מים חסר קרטוב, ונפל לתוכן קרטוב תלב, ונהרי מראהו כמראה המים, ונפלו למקנה, לא פסלוהו. רבי יוחנן בן גורי אומר, הפל הולך אחר המראה:

ז - מקנה שיש בו ארבעים סאה מכוננות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון טהור, והשני טמא. רבי יהודה אומר, אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים, אף השני טהור. הטביל בו את הסגוס והעלהו, מקצתו נוגע במים, טהור. הפר והפסת של עור, פיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילן ומעלה אותם דרך שוליהם:

ח - הטביל בו את המטה, אף על פי שרגליה שוקעות בטיט העבה, טהורה, מפני שהמים מקדמין. מקנה שמימיו מרדדון, כובש אפלו חבילי עצים, אפלו חבילי קנים, פדי שיתפחו המים, ויורד וטובל. מחט שהיא נתונה על מעלות המערה, הנה מוליד ומביא במים, פיון שעבר עליה הגל, טהורה:

מסכת כלים פרק כ"ד

(א) שְׁלֵשָׁה תְּרִיסִין הֵם. תְּרִיס הַכְּפוּף, טְמֵא מְדָרָס. וְשִׁמְשֻׁחִין בּוֹ בַקְּנוֹן, טְמֵא טְמֵא מֵת. וְדִיצַת הָעֶרְבִין, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ב) שְׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵם. הָעֲשׂוּיָה פְּקַתְדָּרָא, טְמֵאָה מְדָרָס. כְּמִטָּה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֵׁל אַבְנִים, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ג) שְׁלֹשׁ עֲרֻבוֹת הֵן. עֲרֻבָה מְשֻׁנֵי לָג וְעַד תְּשׁוּעָה קִבִּין שְׁנֹסְדָקָה, טְמֵאָה מְדָרָס. שְׁלֵמָה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְהַבָּאָה בַמְדָּה, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ד) שְׁלֹשׁ תְּבוֹת הֵן. תְּבָה שְׁפַתְחָה מְצֻדָּה, טְמֵאָה מְדָרָס. מְלִמְעֵלָן, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְהַבָּאָה בַמְדָּה, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ה) שְׁלֵשָׁה תְּרַבּוּסִין הֵן. שֶׁל סַפְרִין, טְמֵא מְדָרָס. שְׁאוּכְלִין עָלָיו, טְמֵא טְמֵא מֵת. וְשֵׁל זִיתִים, טְהוֹר מְכֻלוּם: (ו) שְׁלֹשׁ בְּסִיסִיּוֹת הֵן. שְׁלִפְנֵי הַמִּטָּה וְשְׁלִפְנֵי סוּפְרִים, טְמֵאָה מְדָרָס. וְשֵׁל דְלִפְקֵי, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֵׁל מַגְדָּל, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ז) שְׁלֹשׁ פְּנֻקְסִיּוֹת הֵן. הָאֶפִּיפּוֹרִין, טְמֵאָה מְדָרָס. וְשֵׁיִשׁ בֵּה בֵּית קַבּוּל שְׁעוּהָ, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְחֻלְקָה, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ח) שְׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן. הָעֲשׂוּיָה לְשִׁכְיָבָה, טְמֵאָה מְדָרָס. שֶׁל זַגְגִּין, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֵׁל סַרְגִּין, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (ט) שְׁלֹשׁ מְשַׁפְּלוֹת הֵן. שֶׁל זָבֵל, טְמֵאָה מְדָרָס. שֶׁל תְּבוֹן, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְהַפְּחֻלִין שֶׁל גַּמְלִים, טְהוֹר מְכֻלוּם: (י) שְׁלֹשָׁה מְפָצִים הֵן. הָעֲשׂוּיָה לְיִשְׁבָּה, טְמֵאָה מְדָרָס. שֶׁל צַבְעִין, טְמֵא טְמֵא מֵת. וְשֵׁל גִּתּוֹת, טְהוֹר מְכֻלוּם: (יא) שְׁלֹשׁ חֲמָתוֹת וְשְׁלֹשׁ תּוֹרְמָלִין הֵן. הַמְּקַבְּלִין כְּשַׁעוֹר, טְמֵאִין מְדָרָס. וְשִׁאִין מְקַבְּלִין כְּשַׁעוֹר, טְמֵאִין טְמֵא מֵת. וְשֶׁל עוֹר הַדָּג, טְהוֹר מְכֻלוּם: (יב) שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן. הָעֲשׂוּי לְשִׁטִּית, טְמֵא מְדָרָס. לְתַכְרִיף הַכְּלִים, טְמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל רְצוּעוֹת וְשֶׁל סְנֻדָּלִים, טְהוֹרָה מְכֻלוּם: (יג) שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן. הָעֲשׂוּי לְשִׁכְיָבָה, טְמֵא מְדָרָס. לוּילוֹן, טְמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל צוּרוֹת, טְהוֹר מְכֻלוּם: (יד) שְׁלֹשׁ מְטַפְּחוֹת

הן. של ידים, טמאה מדרס. של ספרין, טמאה טמא מת ושל תכריד (ושל) גבלי בני לוי, טהורה מכלום: טו) שלשה פרקליטין הן. של צדי חיה ועוף, טמא מדרס. של חגבין, טמא טמת מת. ושל קיצין, טהור מכלום: טז) שלש סבכות הן. של ילדה, טמאה טמאת מדרס. של זקנה, טמאה טמא מת. ושל יוצאת לחוץ, טהורה מכלום: יז) שלש קפות הן. מהוהה שטליה על הברייה, הולכין אחר הברייה. קטנה על הגדולה, הולכין אחר הגדולה. היו שוות, הולכין אחר הפנימית. רבי שמעון אומר, כף מאזנים שטליה על שולי המיחס מבפנים, טמא. מבחוץ, טהור. טליה על צדה, בין מבפנים בין מבחוץ, טהור:

זוהר

(קטע מהאדרא זוטא)

אמר רבי אבא, לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים, עד דאשתכחו מלוי, ואנא פתבנא, סברנא למכתב טפי, ולא שמענא. ולא זקיפנא רישא, דנהורא הנה סגי, ולא הנה יכולנא לאסתפלא. אדהכי אזדעזענא, שמענא קלא דקארי ואמר: ארר ימים ושנות חיים וגו'. שמענא קלא אחרא, חיים שאל ממך וגו'.

כל ההוא יומא, לא אפסיק אשא מן ביתא, ולא הנה מאן דמטי לגביה, דלא יכילו דנהורא ואשא הנה בסוחרניה. כל ההוא יומא נפילנא על ארעא, וגענא. בטר דאזיל אשא, חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים, דאסתלק מן עלמא, אתעטרף שכיב על ימיניה, ואנפוי חייכין.

קם רבי אלעזר בריה, ונטיל ידוי ונשיק לון, ואנא לחיכנא
 עפרא דתחות רגלוי. בעו סברייא למבכי, ולא יכילו
 למללא. שארו סברייא בבכיה, ורבי אלעזר בריה נפיל
 תלת זמניו, ולא יכיל למפתח פומיה. לבתר פתח ואמר,
 אבא אבא. תלת הוו, חד אתחזרו. השתא תנוד חיותא,
 צפראן טאסיו, משתקען בנוקבאן דנמא רבא, וסברייא
 פלהו שתין דמא.

קם רבי חייא על רגלוי ואמר, עד השתא בוצינא קדישא
 מסתפל (ס"א משתדל) עלן. השתא לאו הוא עדן, אלא
 לאשתדלא ביקריה. קם רבי אלעזר ורבי אבא, נטלו ליה
 בטיקרא דסיקלא, מאן חמא (ס"א ערעורא וערכוביא) ערבוביא
 דסברייא, וכל ביתא הנה סליק ריחין סליקו ביה בפורייה,
 ולא אשתמש ביה, אלא רבי אלעזר ורבי אבא.

אתו טריקין, ומארי תריסין דכפר צפרי וטרדאן בהו (ס"א
 דצפרי וטרדיא והוו) בני מרוגא, צווחין בקטירין, דחשיבו
 דלא יתקבר תמן. בטר דנפק פורייה, הנה סליק באורא.
 ואשא הנה להיט קמיה, שמעו קלא, עולו ואתו, ואתכנשו
 להילולא דרבי שמעון, יבא שלום גוחו על משכבותם.

כד עאל למערתא שמעו קלא במערתא, זה האיש מרעיש
 הארץ מרגיז ממלכות, כמה פטרין ברקיעא משתככי (ס"א
 ולא משתכחין) ביומא דין בגינה, דנא רבי שמעון בן יוחאי,
 דמאריה משתבח ביה בכל יומא. זכאה חולקיה לעילא
 ותתא. כמה גניזין עלאין מסתמרון ליה, עליה אתמר: ואתה
 לך לקץ ותנום ותעמוד לגורלה לקץ הימין.

תפילה לאחר הלימוד

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו מלפנו, מצילנו בוראנו יוצרנו ועושנו, שתקבל בחסד וברחמים למודנו אשר למדנו לפניך, לזכות ולמנוחת נפש נשמת (פב"פ). ויעלו לרצון ולנחת רוח לפני כסא כבודך להשפיע עליך שפעת יפעת אורות טלה, כדי שתפנס לגן עדן עליון, לאור באור פניך ולהנות מזיו שכינתך. ותהיה לה מנוחה נכונה בגן עדן מושבה כל הימים במחצתן של צדיקים. ויעמדו עליה מלאכים המוני מעלה להמליץ טוב בעדה. ויקראו לפניך זכיותיה. ובזכות כל השמות והצורפים והסודות היוצאים והרמוזים והמצרפים בלמוד שלמדנו תקבלנה כקרבת ומונחות ונחוחים, ובצדק תענה נוראות לכלא הפשע ולהתם חטאת. ויפתחו לה שער השמים ועל מי מנוחות ינהלוה וילוה, ויושיבוה במעון ביתך ומקום משכן כבודך, ויסתירוה בסתר עליון, שוכן רום חביון, להצילה ולהושיעה משטן רע וממקטרגים רעים ותהיה מנוחתה כבוד במנוחת שלום השקט ונחת. כדכתיב יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. עד שתעמד לגורלה לקץ הימיו. ויתקיים בנו מקרא שפתוב בלע המנות לנצח ומחה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים. וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ פי יהוה דבר. ואתה יהוה ברחמיך הרבים אל שדי, תאמר לצרותינו די. אנא יהוה מלטה המחנה הנשאר לפלטה. וקרא אליך את הקריאה על הגאולה ועל התמורה, כי אין זולתך לגאל ולקבץ שיה פזורה. ומרה יבא לציון גואל ונקומה ונעלה בית אל אמו, כן יהי רצון:

ויהי נעם יהוה אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך יהוה לעולם אמן ואמן: ואני תפילתי לך יהוה יהוה עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה יהוה צורי וגאלי:

קדיש על ישראל

יתגדל ויתקדש שמייה רבא. (אמן) בעלמא די ברא, כרעותיה. וימליך מלכותיה, וינצח פרקניה, ויקרב משיחה. (אמן) בסזיכון וביומיכון ובחזי דכל-בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן. (אמן) יהא שמייה רבא מברך, לעלם ולעלמי עלמאי תברך, וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל, שמייה דקדשא בריך הוא. (אמן) לעלא מן-פל-ברכתא, שירתא, תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן. (אמן)

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל-פל-תלמידי תלמידיהון, דעסקין באורייתא קדישתא, די באתרא הדין ודי בכל-אתר ואתר, יהא לבא ולכון ולהון, שלמא חנא וחסדא ורחמי, מן גדם מארי שמאי וארעא, ואמרו אמן.

יהא שלמא רבא מן שמאי, סיים ושבע וישועה ונחמה ושיזבא ורפואה וגאולה וסליחה וכפרה ורנח והצלה, לנו ולכל-עמו ישראל, ואמרו אמן. (אמן) עושה שלום במרומי, הוא ברחמי יעשה שלום עלינו, ועל כל-עמו ישראל, ואמרו אמן. (אמן)

השכבה

(לאיש:) טוב שם משמון טוב יום המנות מיום הנולדו
(לאשה:) אשת חיל מי ימצא ורחק מפנינים מכרה
המרחם על כל בריותיו, הוא יחוס ויחמל וירחם, על
נפש רות ונשמה של (פב"פ). רות ה' תניחנו (לאשה: תניחנה)
בגן עדן. הוא וכל בני ישראל השוכבים עמו (לאשה: היא
וכל בנות ישראל השוכבות עמה) בכלל הרחמים והסליחות. וכן יהי
רצון ונאמר אמן.

ברכת בית העלמין

(מי שלא היה בבית העלמין שלושים יום יאמר:) אתה גבור לעולם אדני מסכה
מתים אתה רב להושיע מכלכל חיים בתוסד מסכה מתים ברחמים
רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו
לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומסכה
ומצמים ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, אשר יצר אתכם
בדין, וברא אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, ויודע
מספר פלגם בדין, והוא עתיד להחיותכם ולהקימכם
בדין, ברוך אתה יהוה מסכה המתים.

מזמורי תהילים שנוהגים לקרוא בבית העלמין

פרק ל"ג

רַבְּנוּ צְדִיקִים בִּיהוָה לַיְשָׁרִים נְאֻנָּה תִהְלֶה: הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר
 בְּנֶבֶל עֶשׂוֹר זָמְרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ הִיטִיבוּ נֶגֶן בְּתִרְוַעָה:
 כִּי יִשָּׁר דְּבַר יְהוָה וְכָל מַעֲשָׂהוּ בְּאֱמוּנָה: אֲהַב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט
 חֶסֶד יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ: בְּדַבַּר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל
 צָבָאִם: כַּגֹּס כַּנֶּגֶד מִי הַיָּם נָתַן בְּאַצְרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירָאוּ מִיְהוָה
 כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגֹּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא
 צָנָה וַיַּעֲמֵד: יְהוָה הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנְיָא מִחֻשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת
 יְהוָה לַעֲוֹלָם תַּעֲמֵד מִחֻשְׁבוֹת לְבוֹ לְדָר וְדָר: אֲשֶׁרִי הַגּוֹי אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהָיו הֶעֱמַח בְּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשְׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה רָאָה אֶת
 כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמָּכּוֹן שְׁבֹתוֹ הַשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הִיִּצַּר
 יַחַד לִבָּם הַמַּבִּין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אִין הַמְלִיךְ נוֹשָׁע בְּרַב חַיִל
 גִּבּוֹר לֹא יִנְצַל בְּרַב כֹּחַ: שְׁקַר הַסּוֹס לַתְּשׁוּעָה וּבְרַב חַיִל לֹא
 יִמְלֹט: הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל יְרֵאָיו לְמִיחֲלִים לְחֶסֶד: לְהַצִּיל מִמּוֹת
 נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בְּרַעֲב: נַפְשָׁנו חֲפָתָה לַיהוָה עֲזָרְנוּ וּמִגִּנּוּ הוּא:
 כִּי בּוֹ יִשְׁמַח לְבַנּוּ כִּי בְשֵׁם קִדְשׁוֹ בְּטַחְנוּ: יְהִי חֶסֶדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ
 כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

פרק ט"ז

מִכְתָּם לְדוֹד שְׁמֵרְנֵי אֵל כִּי חִסִּיתִי בְּךָ: אֲמַרְתָּ לַיהוָה אֲדַנִּי אֶתָּה
 טוֹבְתִי בַל עָלִיךָ: לְקִדּוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירִי כָּל חַפְצֵי
 בָּם: יִרְבוּ עֲצָבוֹתָם אַחַר מְהָרוּ בַל אֲסִיף נִסְפֵיהֶם מַדָּם וּבַל
 אֲשֹׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׁפָתַי: יְהוָה מָנַח חֲלָקִי וְכוֹסִי אֶתָּה תוֹמִיךָ
 גּוֹרְלִי: חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בְּנַעֲמִים אַף נַחֲלַת שְׁפָרָה עָלַי: אֲבָרַךְ
 אֶת יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אַף לִילוֹת יְסֻרוֹנֵי כְלִיּוֹתַי: שְׁוִיתִי יְהוָה
 לְנִגְדִי תָמִיד כִּי מִימֵינִי בַל אָמוּט: לְכֵן שְׁמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי אַף
 בְּשָׂרִי יִשְׁכֵּן לְבִטָּח: כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשָׂאוֹל לֹא תִתֵּן חֶסֶדְךָ

לראות שחמת: תודיעני ארח סיים שבע שמחות את פניך נעמות
בימיך נצח:

פרק י"ז

תפלה לדוד שמעה יהוה צדק הקשיבה רנתי האזינה תפילתי
בלא שפתי מרמה: מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים:
בחנת לבי פקדת לילה צרפתי בל תמצא זמתי בל יעבר פי:
לפעלות אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ: תמך
אשרי במעגלותיך בל נמוטו פעמי: אני קראתיך כי מענני
אל הט אזנה לי שמע אמרתי: הפלה חסדיך מושיע חוסים
ממתקוממים בימיך: שמרני כאישון בת עין בצל כנפיך
תסתירני: מפני רשעים זו שדוני איבי בנפש יקיפו עלי:
חלכמו סגרו פיו דברו בגאות: אשרינו עתה סבבנו עיניך
ישיתו לנטות בארץ: דמינו פאריה יכסוף לטרוף וככפיר ישב
במסתרים: קומה יהוה קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע
חרבך: ממתים ידך יהוה ממתים מחלד חלקם בתיים (וצפינך)
וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים והניחו יתרום לעולליהם: אני
בצדק אחזה פניך אשבעה בהקייך תמונתך:

פרק ע"ב

לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לכו מלך: דין עמך
בצדק וענייך במשפט: ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה:
ישפט עניי עם יושיע לבני אביון וידכא עושק: ייראוך עם
שמש ולפני גרם דור דורים: ירד כמטר על גז פריבים ורזיף
ארץ: יפרח בימיו צדיק ורב שלום עד בלי גרם: וגרף מים
עד ים ומנהר עד אפסי ארץ: לפניו יכרעו ציים ואיביו עפר
ילחכו: מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא
אשפר יקריבו: וישתחוו לו כל מלכים כל גוים יעבדוהו:
כי יציל אביון משוע ועני ואין עזר לו: יחס על דל ואביון

ונפשות אביונים יושיע: מתוך ומחמם יגאל נפשם וייקר דמם
 בעיניו: ויחי ויתן לו מזהב שבא ויתפלל בעדו תמיד כל היום
 יברכנהו: יהי פסת בר בארץ בראש הרים ירעש כלבנון פרו
 ויציצו מעיר כעשב הארץ: יהי שמו לעולם לפני שמש ינון
 שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו: ברוך יהוה אלהים אלהי
 ישאל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא
 כבודו את כל הארץ אמן ואמן: כלו תפלות דוד בן ישי:

פרק צ"א

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: אמר ליהוה מחסי ומצודתי
 אלהי אבטח בו: כי הוא יצילה מפח יקוּש מדבר הוות: באברתו
 יסוף לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו: לא תירא מפחד
 לילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרם:
 יפל מצדה אלה ורכבה מימינה אליה לא יגש: רק בעיניו תביט
 ושלמת רשעים תראה: כי אתה יהוה מחסי עליון שמת מעונה:
 לא תאנה אליה רעה ונגע לא יקרב באלה: כי מלאכיו יצנה
 לך לשמרך בכל דרכיה: על כפים ישאוּנה פן תגף באבן רגלה:
 על שחל נפתו תדרוך תרמס כפיר ותנין: כי בי חשק נאפלטו
 אשגבהו כי ידע שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצנה אסלצהו
 ואכבדהו: ארץ ימים אשביעהו ואראהו בישועתי:

פרק ק"ד

ברכי נפשי את יהוה יהוה אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת:
 עטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה: המקרה במים עליותיו
 השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח: עשה מלאכיו רוחות
 משרתיו אש להט: יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד:
 תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים: מן גערתה ינוסון
 מן קול רעמה יחפזון: יעלו הרים ירדו בקעות אל מקום זה
 יסדת להם: גבול שמת בל יעברון בל ישובון לכסות הארץ:

הַמְשַׁלַּח מַעֲנִיגִים בְּנִחְלָיִים בֵּין הָרִים יִהְלְכוּ: יִשְׁקוּ כָּל חִיתוֹ שְׂדֵי
 יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צְמָאִם: עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֲפָאִים:
 יִתְּנוּ קוֹל: מִשְׁקָה הָרִים מַעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרֵי מַעֲשֵׂיָהּ תִשָּׁבַע הָאָרֶץ:
 מִצְמִיחַ חֲצִיר לְבִהמָה וְעֵשֶׂב לְעִבְדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לָחֶם מִן
 הָאָרֶץ: וַיֵּן יִשְׁמַח לִבֵּב אָנוּשׁ לְהַצְהִיל פְּנִים מִשָּׁמֶן וְלָחֶם לִבֵּב
 אָנוּשׁ יִסְעֵד: יִשָּׁבְעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע: אֲשֶׁר שָׁם
 צִפְרִים יִקְנְנוּ חֲסִידָה בְּרוּשִׁים בֵּיתָה: הָרִים הַגְּבֹהִים לִיעֲלִים
 סִלְעִים מַחֲסֶה לְשִׁפְנִים: עֲשֵׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שָׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ:
 תִּשֶׁת חֹשֶׁף וְיֵהי לְיָלָה בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חִיתוֹ יַעַר: הַכַּפְּרִים שְׂאֲגִים
 לְטָרֶף וּלְבִקֵּשׁ מֵאֵל אֲכָלִם: תִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ יֵאֲסֹפוּ וְאֵל מְעוֹנְתָם
 יִרְבְּצוּן: יֵצֵא אָדָם לְפַעֲלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֵב: מָה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיָהּ
 יְהוָה כָּלֵם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה: זֶה הַיָּם גְּדוֹל
 וְרַחֵב יָדַיִם שָׁם רָמַשׁ וְאִין מִסְפֵּר חַיּוֹת קַטְנוֹת עִם גְּדִלוֹת: שָׁם
 אֲנִיּוֹת יִהְלְכוּן לְוַיְתֵן זֶה יִצְרָתָ לְשִׁחַק בּוֹ: כָּלֵם אֲלֵיָהּ יִשְׁבְּרוּן
 לְתַת אֲכָלֵם בַּעֲתוֹ: תִתֵּן לָהֶם יִלְקֻטוֹן תִּפְתַּח יָדָהּ יִשָּׁבְעוּן טוֹב:
 תִּסְתִּיר פְּנֵיָהּ יִבְהַלּוּן תִּסְפֵּר רֵוַחָם יִגְוֹעוּן וְאֵל עֲפָרָם יִשׁוּבוּן:
 תִּשְׁלַח רֵוַחָהּ יִבְרָאוּן וְתִסְדָּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם
 יִשְׁמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: הַמְבִיט לְאָרֶץ וּתְרַעַד יַגַּע בְּהָרִים וַיַּעֲשִׂנוּ:
 אֲשִׁירָה לִיהוָה בְּחַיֵּי אֲזַמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדֵי: יַעֲרֵב עָלָיו שִׁיחֵי
 אֲנָכִי אֲשַׁמַּח בִּיהוָה: יִתְמוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם
 בְּרַכִּי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה הַלְלוּיָהּ:

פרק-קל

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרֵאתִיָּהּ יְהוָה: אֲדַנִּי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי
 תִּהְיֶינָה אֲזַנֵּיָהּ קֹשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עוֹנוֹת תִּשְׁמַר יְהוָה אֲדַנִּי
 מִי יַעֲמֵד: כִּי עִמָּה הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּנְרָא: קוֹיִתִי יְהוָה קוֹתָהּ
 נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלְתִי: נַפְשִׁי לֵאדֹנָי מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר שְׁמָרִים
 לְבַקֵּר: יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל יְהוָה כִּי עִם יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עֲמוֹ
 פְּדוֹת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עוֹנֵתָיו:

שַׁעַר

הַנְּחֵמָה

אמונה, דינים והנהגות
למנחמים, דברי נחמה

האמונה מביאה לנחמה

בתורה הקדושה נאמר: "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁיִמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת" (דברים יד, א). כוונת הכתוב להורות שאין להצטער על המת יותר מדאי, שהאבלים לא ישרטו עצמם ולא יתלשו שערותיהם מרוב צער, כדרך שעושים אומות העולם.

על האדם להאמין שכל הקורות אותו, הכל מאת ה' יתברך, שאוהב אותו, והכל לטובתו. אדם המאמין בנצחיות הנשמה, שיש חיים לאחר המוות, יש עולם הבא, בו האדם מקבל שכר על מה שטרח ועמל בעולם הזה, לאדם קל יותר להתמודד ולהתנחם בפטירת יקריו.

מדברי המפרשים על הפסוק הנ"ל, אפשר לספוג הרבה עידוד ואמונה:

רש"י: לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושין, לפי שאתם בניו של מקום.

דעת זקנים: "בנים אתם לה' אלהיכם. ולכן אם מת אביכם הבשר ודם לא תתגודדו שהרי אינכם יתומים בכך, כי יש לכם אב שהוא חי וקיים יתברך שמו, אבל הגוי כשמת אביו יש לו להתגודד".

אוה"ח הק': "צריך לדעת מה טעם סמך מאמר 'בנים אתם לה' אלהיכם' למאמר 'לא תתגודדו'? נראה שנתכוון לומר שבמיתת איש אין אבדה למת אלא הרי הוא דומה לאדם ששלח בנו לסחורה לעיר אחרת ולימים שלח האב אחר בנו, ואין העדר הבן אלא מן המקום שהלך משם אבל על כל פנים ישנו, ואדרבה בטוב לו שחזר הבן אצל אביו שהוא מקור החיים, ועל זה אין לנו להתגודד ולשים קרחה, מה שאין כן הגויים שלא נקראו בנים לה', והוא אומרו 'אתם', לשלול הגויים שעליהם ידו הדווים ביום מיתתם, שהם מתים מיתה שאינם עוד בנמצא בין החיים".

אבן עזרא: "אחר שתדעו שאתם בניו לה' והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לטוב הוא, ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגויים, על כן לא תעשה כמעשיהם".

פלי יקר: "לפי שהאומות מצטערים כדין על דבר אבד אשר הולך ולא ישוב, אבל אתה לא כן, כי בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה, וכל סגולת מלכים היינו דבר שמכניסין לאוצר, כך הקדוש ברוך הוא מכניס לאוצר נפשות הצדיקים הטהורות ואינו דבר האבד, ולמה יצטער על דבר שיש לו מציאות וזורח הוא שם, ורק הערב שמשו בעולם הזה, אבל אוכל הוא תרומותיו בעולם הנצחי".

רמב"ן: "לפי דעתי כי טעם "עם קדוש" הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגולת ה' ולא ישא אלהים נפש, וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש ואפילו ימות בנוער. ולא יאסור הכתוב הבכי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירוד האוהבים ונדודם אף בחיים. ומכאן סמך לרבותינו (מו"ק כו:) באסרם להתאבל על נפש יותר מדי".

אומרים המפרשים שיהודי אינו מת ואיננו, אלא "נפטר". כמו פועל שפיטרוהו מעבודתו, והלך לעבוד במקום אחר, כך גם יהודי ש"מת", למעשה רק גופו מת, אך נשמתו חיה וקיימת, כי הוא נפטר מעולם הזה, והלך לעולם הבא, שב לצור מחצבתו משום שאביו קרא לו לשוב לביתו כי שם מקור החיים האמיתי!

על כך אומר לנו משה רבינו ע"ה: "בנים אתם לה' אלהיכם" - אל לכם להצטער על הפרידה מן המת, כיון שהלך הבן אצל אביו העשיר, כי רק שם הוא יוכל להתענג ולחיות את החיים האמיתיים, וכמו שכתב הרמח"ל: "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'".

וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה”.

על כן מצווה אותנו ה' יתברך שלא להצטער יותר מדי על פטירת אדם אהוב, כי צער רב שייך רק אם המת היה כלה מן העולם לבלי שוב ותמו פרקי חייו לנצח נצחים, ככלי חרס הנשבר שאין לו תקנה.

דינים והנהגות למנחמים

מצווה גדולה מאוד לנחם אבלים. החכם מכל אדם כבר אמר: “טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו”.

איך מנחמים?

• כאשר אנו מבקרים אדם באבל, אנו יוצאים מנקודת הנחה שעלינו להפוך לפילוסופים ולהציג בפניו איזה הסבר משביע רצון לאובדן שהוא חווה, או שאנו חשים שעלינו להפוך לפסיכולוגים ולנסות לשכך את כאבו של אותו אדם.

אך שתי הגישות הללו אינן נכונות. משימת המנחם אינה למלא את תפקיד הפילוסוף או המטפל. משימתך היא להיות חבר, ופשוט להיות שם בשבילו. נוכחותך לכשעצמה – העובדה שעשית מאמץ להגיע אליהם ולבקר אותם – מהווה נחמה לאבלים. כך הם מרגישים שהם לא לבד.

• על המנחמים לדבר עם האבל ולנסות להחדיר לליבו את העובדה שקיימת תכלית בפטירתו של קרובו ושהכול מתנהל על פי חשבון מדוקדק של ה', שוכן מרומים. שעליו להצדיק את הדין

ולמצוא דרך להבין דרכי שמים ולברך גם על הרעה, כי כל מה שקורה בעולם הכל מאת ה' יתברך והכל לטובה.

• המנחמים שנכנסים לבית האבל אינם מברכים את האבלים בברכת "שלום", כי המילה שלום נגזרת מלשון שלמות, ואיזו שלמות יש לו לאבל? כמו כן עדיף לא להושיט יד לברכת שלום. עם זאת, כמובן מי שפונה עם יד מושטת מותר להחזיר כדי שלא לפגוע!

• הנכנס לבית האבל לנחם, אינו פותח בדברים, אלא מחכה עד שאחד האבלים יפתח בדברים. כשישב איוב והתאבל על בניו ובנותיו שמתו, באו שלושת רעיו הנאמנים, אליפו התימני, בלדד השוחי וצופר הנעמתי, לנחמו ולשבת עמו. שבעה ימים ושבעה לילות ישבו הרעים עם איוב ובכו עמו, אך איש לא פתח את פיו. עד שאיוב, בתום השבעה, פתח את פיו: "ויען איוב ויאמר, יאבד יום אוולד בו". מכאן אנו למדים שיש לתת לאבל לפתוח בדברים. איננו יודעים אם יש בדעתו ובכוחותיו הנפשיים של האבל לנהל שיחה באותם רגעים עם המנחמים. לפעמים, מתוך רצון להיטיב איתו ולהקל עליו, עלול המנחם להכעיס את האבל, היושב בלב שבור וברוח נכאה. אך ברגע שהאבל עצמו פותח בדברים, ודי במילים ספורות, יש למנחם עילה מספקת להיכנס עמו בדברים ולנחמו.

• אם מרגישים שמרוב צער או מחמת אימת ציבור שלו, אינו פותח בדברים, רשאים לפתוח המנחמים בדברי נחמה.

הרה"ג רבי מאיר גריינמן העיד על הגאון החזון איש זצ"ל שכאשר הלך לנחם אבלים, כמה פעמים פתח הוא תחילה בדברי נחמה כשהבחין שקשה לאבל לתנות צערו מעוצר רעה ויגון, או מיראת הכבוד. וכן היה מנהגו של מרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל. ועוד יש לומר, שכל שכבר פתח האבל והביע צער לפני איזה מנחמים, אין צריך לפתוח שוב בפני מנחמים אחרים.

• אף שבעצם הנוכחות שבאים לבית האבלים, מתנחמים בזה האבלים ומתכבדים בכך, מכל מקום כתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד: הבא לנחם אבלים, לא יסתפק בכמה מילים: "מן השמים תנוחמו" או "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים", אלא ישתדל לדבר על ליבם בדברי נחמה, להחיות רוח שפלים ולב נדכאים, ולהפיג צערם בדברי חכמה, שהקב"ה רחמן ומתנהג עם בריותיו ברחמים, וכל מה שעושה, לטובה הוא עושה, שזה עיקר מצות "ניחום אבלים". וכמו כן, יספר על מעשיו הטובים בתורה, בצדקות וגמילות חסדים, והיה להם למשיב נפש. ומצוה לנחם אבלים עניים, יותר מאבלים עשירים.

• תמיד חשה הנפש היהודית שכוונת ה' טובה היא. יודעת ומאמינה היא שבבוא היום, כאשר יתקיים הפסוק: "אז ימלא שחוק פינ"ו" (תהלים קכ"ו, ב'), נבין ונדע כי "אלקים חשבה לטובה" (בראשית נ"א, כ'). מכוחה של אמונה זו נצטוונו לברך על הרעה, כשם שמברכים על הטובה ראה בשער הדרשות עמוד 197)

• יזהרו המנחמים מאוד שלא ידברו דברים נגד הנהגת ה' יתברך חס ושלום, כמו שיש תמהים, למה ה' עשה כך, ולמה כך? שזוהי עבירה חמורה ביותר, כי כל משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, ונאמר (דברים לב, ד): "הצור תמים פִּעְלוֹ, כִּי כָל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאִין עָוֹל, צְדִיק וְיָשָׁר הוּא". ואדרבה, המנחמים יחזקו ויעודדו את המשפחה לקבל את גזירת השם יתברך באהבה, כי כשם שמברכים על הטובה כך מברכים על הרעה. וכמו שראינו אצל איוב שאחר שהודיעו לו שמתו כל בניו ובנותיו, נאמר (איוב א, כ): "וַיִּקָּם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעָלוֹ, וַיִּגְזַ אֶת רֹאשׁוֹ [תלש שערות ראשו], וַיִּפֹּל אָרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ. וַיֹּאמֶר עָרֹם יֵצְאֵתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה, ה' נָתַן וְה' לָקַח, יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ. בְּכֹל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב וְלֹא נָתַן תִּפְלָה לְאֱלֹהִים" (לא דיבר דבר תפל וגרוע שאין בו טעם כלפי השם יתברך).

• מצות ניחום נוהגת ביום ובלילה. וכל ימי השבעה ראויים לנחם, וביותר בשלושה הימים הראשונים, שאז צערו גדול יותר וזקוק יותר למנחמים.

• מצות ניחום אבלים אין לה שיעור, וכדין ביקור חולים, ומצוה לנחם אבלים כמה פעמים, ולא כמו שנהוג לנחם פעם אחת בלבד, ואפילו כמה פעמים ביום, ובלבד שלא יטריח לו.

• גם הגדול ילך לנחם את הקטן.

• מותר לנחם אבלים בשבת. ויש נוהגים לנחם בלשון זו: "שבת היא מלנחם, ונחמה קרובה לבוא". ויש נוהגים לומר כדרך שאומרים בחול, והעיקר שישתדל לפייסם בדברי חיזוק ועידוד. וכתב מרן זצוק"ל: "וכן אנו נוהגים שבסיום תפילת שחרית ומוסף, מבקר הציבור בבית האבלים, ולאחר שאומרים שם מזמורי תהילים [או מעט קטעי זוהר], אומרים האבלים קדיש, והשליח ציבור אומר השכבה. ויזהרו שלא להרכות בדיבורים על המנוח, כדי שלא יבואו להצטער ביותר". (ג עג, פז. חזו"ע שבת ו נח)

• לכתחילה ילך אצל האבלים לנחמם. אולם מי שזמנו מצומצם, והליכתו לביתם כרוכה בביטול תורה ובטרדה גדולה, ובפרט כשהאבלים יושבים בעיר אחרת, לפחות ינחם אותם בטלפון או במכתב. (שו"ת יחווה דעת ג, פג)

• כתב הרמב"ם, ניחום אבלים הוא גמילות חסד עם המתים ועם החיים. ע"כ. והנה, חסד עם המת אינו אלא כשיבוא לנחמם במקומם, שלשם נפש המת באה ורואה את המנחמים והאבלים. וגם מצד חסד עם החיים, עדיף שיבוא לאבלים שבזה הם מתכבדים ומתנחמים, כמו שאמר רבי עקיבא "מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם", ובטלפון או במכתב הם מתכבדים פחות. על כן, רק במקרה שאינו יכול ללכת אליהם, ינחמם בטלפון או במכתב, שגם בזה יש קצת מצוה. (חשוקי חמד) וכל שכן, אם המנחם הוא תלמיד

חכם גדול מפורסם, שבמקרה זה אפילו בטלפון לבד הוא כבוד גדול בשבילים.

• אם באו לפניו שתי מצוות: ביקור חולים וניחום אבלים, ויכול לקיים את שתיהן, יקדים לבקר את החולה, כדי שימהר לבקש עליו רחמים מהשם יתברך שיבריא אותו, ואחר כך ינחם את האבלים. אך אינו יכול לקיים את שתיהן, מצות ניחום קודמת, כי ביקור חולים הוא חסד עם החיים, ואילו ניחום אבלים הוא חסד עם החיים והמתים. (ג. סה, טו) [ומכל מקום, אם הליכתו לבקר את החולה מוכרחת מאוד, כגון שהוא סועד את החולה ואין אחר שיעשה זאת, ביקור חולים קודם].

• מנחמים את הגויים האבלים, מפני דרכי שלום. וכן עשה מעשה הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א בביקורו כמה פעמים אצל משפחות הדרוזים באבלותם על בניהם שהשתדלו בהצלת נפשות מישראל.

• המנחמים יושבים על כסאות וספסלים ולא על הארץ כאבלים. ואף על פי שמן הדין היו צריכים גם המנחמים לשבת על הארץ, מכל מקום כתבו הפוסקים שכעת אין המנהג כן, והאבלים מוחלים על כבודם.

• על המנחם לזכור: באת לנחם, לא לייאש. משפטים כמו: "זה נורא! מה תעשו עכשיו? איך תמשיכו לחיות בלי ראש המשפחה???" אינם מנחמים אלא מייאשים.

• אם יש לך זכרונות וסיפורים מהנפטר, ספר לאבלים ואפילו שב לכתוב ושלהם להם. הם כמהים לכל הסיפורים הללו. כל פרט שנראה לך קטן, למשפחה הוא חשוב מאוד... אם יש לך משהו רע לומר עליו, פשוט שאסור לומר זאת ובמיוחד בבית האבל.

• כל דבר תורה הוא לכבודו של הנפטר. גם אם אינך תלמיד חכם, אתה יכול לומר רעיון קצר מתוך מה שליקטתי עבורך בספר זה (בשער הדרשות), ואם אפשר תקשר זאת לנפטר.

• אין לבוא לנחם בשעות המנוחה או הארוחה, גם האכלים צריכים לנוח ולאכול.

• במקום לשאול "איך הוא מת", שאל "איך הוא חי". זה הרבה יותר חשוב ומעניין. אפשר ללמוד מזה על הנפטר וגם על תולדות ישראל... כל אחד הוא סיפור מרתק ויש מה ללמוד ממנו.

• כשאתה עוזב אמור פשוט את הנוסח האשכנזי המלא: "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים", או הספרדי הקומפקטי: "תנוחמו מן השמים", או אפילו: "משתתף בצערך".

• המוצא את חברו שהוא בתוך שלושים יום על שאר קרובים או בתוך י"ב חודש על אביו ואמו, מדבר עמו דברי נחמה; אבל לאחר שלושים / י"ב חודש, שואל בשלומו ואינו מדבר עמו דברי תנחומים בהרחבה כדרכו, אלא אומר לו בקצרה, 'תתנחם', ולא מזכיר את שם המת.

איך אפשר לנחם?

אנו נמצאים בבית האבל מנסים לנחם וקשה לנו. אנו שואלים את עצמינו: "איך מנחמים בבית האבל?" ומהרהרים: "מה אפשר להגיד על אובדן שכזה?"... נכון! זה באמת קשה אבל אולי נוכל לשאוב כוחות מהתנחומים שקיבל רבי יוחנן.

באבות דרבי נתן (פרק י"ד) מסופר שטרגדיה נוראה פקדה את ביתו של רבי יוחנן בן זכאי ששימש כגדול הדור באותה תקופה, בנו הקטן נפטר באופן פתאומי. במהלך השבעה הגיעו התלמידים לנחם את רבם והמדרש מתאר את הדו-שיח בניהם:

נכנס הראשון ואמר לו: אדם הראשון גם מת לו בן (הבל) והמשיך להביא ילדים. לא קיבל ניחומים ואמר לו הזכרת לי גם צערו של אדם ראשון. נכנס השני והזכיר לו את איוב שמתו לו כל בניו. לא קיבל רבי יוחנן את הניחומים ואמר: לא די שהזכרת לי צערי, אלא גם צערו של איוב.

נכנס השלישי ואמר לו לאהרון מתו שני בנים וקיבל תנחומים "וידום אהרון", אמר לו ר' יוחנן: לא די שהזכרת לי צערי אלא גם של אהרון. נכנס הרביעי ואמר: לדוד נהרג בן ואח"כ הביא את שלמה, ועדין הרב לא קיבל.

נכנס החמישי ר' אלעזר בן עזריה וישב לפניו ואמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לאדם שהפקיד אצלו המלך פיקדון. בכל יום ויום היה בוכה ואומר: אוי לי, אימתי אצא מן הפיקדון הזה בשלום...

והנמשל: אף אתה רבי, היה לך בן. לימדת אותו: תורה, מקרא, נביאים וכתובים, משנה הלכות ואגדות ונפטר מן העולם בלא חטא. ויש לך לקבל עליך תנחומים כשהחזרת פיקדונך שלם. אמר לו: ר' אלעזר בני ניחמתני, כדרך שבני אדם מנחמין.

הניחום האחרון התקבל אצל רבי יוחנן מסיבה ברורה - הוא היה פשוט ואמיתי. כשמנחמים את האבל צריך להדגיש את הזכות שיש למנוח. ובאמת בכל יהודי יש נקודה טובה, ובכל אחד אפשר למצוא מעט אור שדוחה הרבה מן החושך, וכל יהודי עשה מעשים טובים במשך ימי חייו.

הבה גם אנו ננסה לשפר את מעשינו ולהרבות במצוות ובמעשים טובים...

שביבי נחמה

• בספר "בדרך עץ החיים" מובא ביאורו של הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל על הפסוקים "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי. שבטך ומשענתך המה ינחמוני".

משל למה הדבר דומה לאב שטייל עם בנו בתוך יער עבות. לפני כניסתם אל היער הזהיר האב את הבן באזהרה חמורה לבל יפרד ממנו, אפילו לא לרגע קט. את אזהרתו נימק האב בכך שמשוטט ביער בלי להכיר את הדרך מסכן את חייו, ועלול הוא להיות טרף לשיניהן של חיות טורפות.

בתחילה נוהר הילד, ואכן לא זזה ידו מתוך יד אביו. אך הנה הבחין הילד בדבר מה שמשך את תשומת לבו, נשמט מאביו ופנה לצידי הדרך. האב, שלא הרגיש, המשיך בדרכו. כאשר רצה הבן לשוב אל אביו, לא הצליח למוצאו.

נבהל הילד מאד והחל לבכות ולחפש את אביו במעבה היער. תוך כדי חיפושיו הלך והסתבך, ותעה יותר ויותר בסבך היער. הלילה ירד, וחשיכה מבעיתה השתררה במקום. מכל עבר נשמעו צריכותיהם של עופות לילה, וממרחק לא רב נשמעו גם קולות זאבים, אריות ודובים המשחרים לטרף. מובן מאליו שהילד האובד נתקף בפחד נורא, ובגעגועים עזים לאביו.

לפתע חש הילד כאב עז בלחיו. היתה זו סטירת לחי שניחתה עליו מידו של מכה אלמוני. אך בטרם הספיק להשמיע קול זעקת כאב, הבחין שהסוטר הוא אביו. במקום לזעוק על כאבו, השמיע הילד קריאות שמחה וגיל: "אבא. אבא", וחבקו ונשקו.

מצבו של אדם החוטא. דומה למצבו של הילד האובד. כל אימת שהוא חוטא, הרי הוא מתרחק מאביו שבשמים והינו שרוי בצער. כשבאים עליו יסורים עליו להתבונן ולהכיר שאביו שבשמים הוא הניצב עליו ומיסרו על שסטה מן הדרך, ואז יתמלא שמחה על

המכות שקבל. כי בד בבד עם הסבל שבעונש. הוא נוכח לדעת כי בן אהוב הוא אצל אביו הדואג לו ושומר עליו.

לפיכך, גם כאשר ילך היהודי בגיא צלמוות, לא יירא, כי גם שבטו המיסר של הקב"ה, כמו משענתו, הוא לו לנחמה - "שבטך ומשענתך המה ינחמוני".

• בזמן השואה, זמן קצר לפני שהרה"ג ר' אלחנן וסרמן הי"ד, מסר את נפשו על קידוש ה', אמר דברי חיזוק לאנשים שהיו עמו, וכך אמר:

מעשה באדם אשר לא הבין כלל בענייני חקלאות, ופנה לאיכר בבקשה לצפות במלאכתו. האיכר נענה לבקשתו וקרא לו אל השדות. האיש הוקסם ממראות השדות הירוקים, אך למרבה הפתעתו, נטל האיכר מחרשה בידו והפך את רגבי האדמה בעודו עוקר את הדשא הנאה ממקומו.

"היצאת מדעתך?!", שאל האיש, "המראה היה כל כך יפה, ואתה הפכת אותו לשממה!" - "התאזר בסבלנות", הגיב האיכר והמשיך במלאכתו.

למחרת היום נטל האיכר שק מלא גרגירי חיטה טובים והחל לפזר אותם על פני השדה. שוב הזדעק האורח: "הנך הורס במו ידך גרגירים טובים!"

"המתן בסבלנות!", השיב לו האיכר, המשיך לפזר את הזרעים, ואף הוסיף וחרש במחרשה, עד שכל הזרעים נקברו עמוק בתוך האדמה.

לא חלפו ימים רבים, ובשדה צמחו חיטים לתפארה, בא האיכר עם מגל בידו, והחל לקצור את החיטים למול עיניו המשתאות של האורח התמה. "לשם מה עבדת וטרחת, אם כעת אתה מאבד הכל בהינף יד?!"

אח"כ אילם האיכר אלומות, דש את התבואה וזרה אותה לרוח, נטל את הגרגירים והכניסם לריחיים, טחנם עד דק, ניפה אותם בכברה וערה עליהם מים עד שנעשו לגוש בצק דביק, ובכל אותו זמן עומד האורח ולוטש בו עיניים זועמות: "וכי אין די להתעללות שלך בגרגרי החיטה?!"

האיכר מסמן לו בידו ואומר: "תנוח דעתך, המתן בסבלנות, ידידי, עוד רגע קט והכל יתברר לך".

במהרה מתברר לאורח כי עדיין לא תמו ייסוריה של החיטה. האיכר החל חובט במרץ בגוש העיסה, ולא נחה דעתו עד אשר הסיק תנור בחום גבוה, ועמד להשליך את הבצק לתוכו. כאן כבר לא יכול היה האיש הצופה לעצור ברוחו. ומיהר לעצור את האיכר מלעשות את רצונו, וזעק מרה: "עד כאן, הנך עומד לאבד ולשרוף כליל את כל מה שיגעת וטרחת עליו!"

אולם האיכר הניח יד מרגיעה על כתפו ואמר: "אם המתנת עד כה, המתן עוד רגע קט ואז תבין הכל..."

"אף אנו", סיים הגר"א וסרמן הי"ד, "משולים לאותו אורח נבער מדעת המתבונן בעבודת האיכר, שהוא הקב"ה, בעולם. אנו רואים את כל מה שעבר עלינו באלפיים שנות הגלות המרה, צרות ומצוקות הגיעו אלינו, על גבינו חרשו חורשים, הרגו ולא חמלו, קיצצו בנו וכיתתו אותנו עד דק, הפליאו בנו את מכותיהם, ואנו קיבלנו את הכל באהבה, ביודענו כי בחמלת ה' עלינו נעשה לנו כל זאת, כדי לזכך אותנו, לטהר אותנו כאשר ייסר איש את בנו. והנה כעת, משליכים אותנו לאש היוקדת, אולם זהו הסימן שהגיעה עת גאולתנו, וקרובה מאוד ישועתנו לבוא!" (ומתוק האור')

• האדמו"ר מסקולן, ר' אליעזר זוסיא פורטוגל זצ"ל, היה בעל אהבת ישראל עצומה ובעל חסד עצום. הוא ואשתו אימצו באופן אישי קרוב לארבע מאות ילדים לאחר מלחמת העולם השנייה ודאגו לצרכיהם הפיזיים והרוחניים.

מידי שנה בשנה היה האדמו"ר מכנס את מקורביו, ומספר להם את אשר אירע עימו בצעירותו: כאברך צעיר ברומניה השפיע רבות על צעירים ומבוגרים להתקרב לאמונה בה'. הוא שיכנע יהודים צעירים שלא יצטרפו לצבא הרומני, מאחר שהעושים זאת מרחיקים את עצמם באופן מוחלט מדרכי היהדות, בלא שיוכלו לשוב. במקום זה, הוא עודד אותם להצטרף לישיבה אשר שם ילמדו תורה, ואשר צעד זה ישאירם נאמנים למסורת אבותיהם.

יום אחד הלשין מישהו לשלטונות רומניה, שאדם בשם הרב פורטוגל, מדריך צעירים היאך להימנע מלשרת בצבא! השלטונות בדקו את הדבר, ומצאו שאכן הטענה צודקת. הם תפסו בזעם את הרב וכלאו אותו בצ'ינוק לבדו, בתא מלוכלך וחשוך, ולקחו ממנו אף את הכיפה ואת המשקפיים. הרב היה אדם חלש וחולני, ובראותו את מצבו בתא הקר והלח, אשר המקום היחיד שיכול לשבת או לנוח בו היה האדמה הקרירה והמעופשת, דימה שסופו קרב. בקושי היה לו קשר עם העולם החיצוני, וכלל לא ידע כמה זמן יהיה עליו לשהות בתאו. השלטונות איימו עליו שישאירו אותו שם לעולמי עד.

הוא רצה להתפלל, אך ראשו לא היה מכוסה, לכן משך את החליפה שלבש אל מעל לראשו, והחל לפזם בקול את התפילות שידע בעל פה. דרכו של הרב היתה להאריך עד מאוד בתפילה, ועכשיו, במצב קשה זה, התארכה תפילתו בכפל כפליים. הוא ניגן כל מילה ומילה ברגש ובהתבוננות עמוקה. הרב הגיע לתפילת "ברוך שאמר", המכילה רצף של שבחים שאנו מברכים את ה': "ברוך שאמר והיה העולם! ברוך הוא, ברוך אומר ועושה!" והנה הגיע הוא אל המילים "ברוך גוזר ומקיים", והחל להתבונן במילים אלו. המילה "גוזר" בדרך כלל מתייחסת לגזירה קשה, להנהגה קפדנית של הקב"ה עם ברואיו, בניגוד לרצונם. והנה כתוב כאן שהקב"ה גוזר גזירות ואף מקיים אותן! כיצד קשור ענין זה לתפילה זו שכולה שבח לה' על רחמיו וחסדיו המרובים?! שאלה זו לא

נתנה לו מנוח, והוא ניסה שוב ושוב לחשוב על המילים. לאחר זמן ממושך של מחשבה, האיר את ליבו לפתע הסבר הדברים, והוא היה מלא התרגשות ושמחה! הלוא המילה "מקיים" יש לה משמעות נוספת: מקיים - נותן קיום, נותן כח לסבול, להתגבר ולהחזיק מעמד. זוהי הכוונה כאן: לפעמים ה' צריך לגזור גזירה על האדם, מסיבה השמורה עימו, אך באותו הזמן, ה' גם "מקיים", נותן את הכח והיכולת לסבול ולהתגבר, כדי שהאדם יוכל לעמוד בגזירה!

מאותו רגע ואילך הסתכל הרב על מצבו בחיוביות רבה, מפני שידע שה' גם מקיים אותו כדי שיוכל לעמוד בגזירה. הוא כבר לא היה במצב יאוש. הוא התחיל להאמין שזהו רק ענין של זמן עד שיינצל, ואכן לאחר ימים מספר, בהתערבותם של אנשים מבחוץ, שוחרר הרב מידי השלטונות הרומנים. מדי שנה, ביום השנה לשחרורו מבית הכלא, היה הרב מכנס את מקורביו מספר להם מקרה זה, ומסביר את הפירוש החדש והמעודד שמצא במלים "גוזר ומקיים". הוא היה מעודד את כל הנאספים, שלעולם אין להישכר במצבים קשים, מפני שה' גם בעת גזירה נותן כח להולכים בדרכיו! ("מסביב לשולחנו של המגיד")

• בתו של אחד מגדולי הדור ז"ל שנתאלמנה בגיל צעיר נשאלה: במה ניחמך אביך לאחר מות בעלך?

השיבה האשה וסיפרה שלאחר תום ימי השבעה אמר לה כך: "הראית מה רבו האנשים אשר באו לנחם אותך בימי אבלך כולם מרחמים עליך מאוד. אך דעי לך שהקב"ה מרחם עליך הרבה יותר מכל מה שכל אלה מרחמים עליך".

• אחד מישישי עיר הקודש צפת, אמר ביום השנה לפטירת אמו למתפללי בית הכנסת שבו התפלל: בואו ואספר לכם מה היו הדברים האחרונים ששמעתי מפי אמי ע"ה.

כאשר שכבה על ערש דווי, קראה לי אמי ואמרה: גשה נא אלי ילדי (ואני הייתי בגיל פחות מבר מצוה), ואבאר לך מהו "אל מלא רחמים". כאשר כוס מלאה מים על כל גדותיה, די בנגיעה קלה ביותר בכוס וכבר נשפכים מים מתוכה החוצה. גם הקב"ה מלא רחמים כל כך, עד שאין צורך ביותר מנגיעה קלה וכבר נובע ממנו, יתברך ים של רחמים.

אלו היו דבריה האחרונים של האם לבנה. והישיש סיפר את הדברים ששמע לפני למעלה משבעים שנה ברטט ובהתרגשות כאילו נאמרו אך תמול שלשום.

• סיפר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז', שכאשר מתה עליו אשתו, שלח לו הגר"ר חיים שמואלביץ זצ"ל מכתב תנחומין. וכה היה תוכן דבריו כדי לנחם את מי ששרוי בצער יש צורך לחוש את הצער. ומאחר ששנינו שאין אשה מתה אלא לבעלה. אין אף אחד שירגיש כהוגן את צער הבעל במות אשתו ר"ל, וממילא אין בכח איש לנחמו. רק המקום ברוך הוא יודע ומקיף את גודל הצער, ועל כן "המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים".

מעין דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל אומר הגר"י סרנא זצ"ל על אבל אם, ואלו דבריו: "כאבל אִם קדר שחותר" (תהלים לה). במה נתייחד אבל-אם יותר משאר אבילות נראה שהוא משום שנאמר: "כאיש אשר אמו תנחמנו, כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנחמו" (ישעיה סו). רואים אנו שתלה הכתוב הנחמה באם, ומכאן שהיא מסוגלת לנחם את בנה יותר מכל אדם אחר. כיון שנסתלקה מן העולם אבדה עמה סגולת הנחמה, שאין לו מי שינחמנו, לפיכך נתייחד אבל אם כאבל מיוחד.

לפי דברי הנר"ח שמואלביץ זצ"ל, אפשר להוסיף, שגם כאבל על אם יש מקום להדגשה המיוחדת שאין בפינו אלא הברכה: "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים".

• סיפר הגרמ"מ שולזינגר שליט"א: מעשה ביהודי מתל-אביב שבא ותינה צערו לפני מרן הסטייפלר זצ"ל.

סיפר האיש שאשתו מתה עליו, ונעשה לו מר מאד. נטל מרן את ידו ואמר לו: "אף אני במצב כמוך, אלמן מזה זמן מה, גם לי מר מאד. אמנם מטפלים בי על הצד היותר טוב, אולם אין תחליף למקור".

אחר כך הוסיף ואמר: חשבתי הרבה על הענין, וראיתי שטבע הבריאה שברא הקב"ה שאין שני בני זוג מתים בבת אחת, אלא האחד מת לפני בן זוגו, והשני שנשאר סובל ממיתתו. ואף אילו היינו נשאלים בזה לרצוננו, לא היינו אומרים אחרת... לפיכך, חייב אותו שנשאר חי להודות לקב"ה על שלא היה הסדר הפוך במיתת בני הזוג. לשמע הדברים נתנחם האיש ויצא מעודד.

• ניכר היה על מרן הרב שך זצ"ל שהיה מתמסר להשפיע דברי נחומים, הוא היה יושב ומסביר לכל אחד מהפונים אליו, שהיסורים שהוא סובל הם הטוב בשבילו וכו'.

ניכרת היתה בו האמונה הפשוטה. היה אפשר לראות בעליל שהאמין בדברים שהיה מוציא מפיו ולא נאמרו ח"ו מן השפה ולחוץ. תמיד הכיר שכל מה שקורה לו זהו הטוב ביותר עבורו בשעה זו. זהו פירושה של הברכה "שעשה לי כל צרכי" שהרי אם צרכי היה בשאר דברים אף הם היו מתקיימים.

יהודי ששיכל את צאצאיו ר"ל, שאל את הרב שך זצ"ל כיצד עליו לקבל את העניין, השיב לו הרב: "עליך לחשוב שהילדים נסעו למרחקים ושהם נמצאים עתה במקום שלפי שעה אי אפשר לפגוש אותם. לכשיתאפשר הדבר שוב תיפגשו".

• בבואו לנחם אלמנה צעירה, אמר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: "וודאי ישנם האומרים לך שעם הזמן צערך ישכח, ובזה הם רוצים לנחמך. אך האמת היא שאי אפשר לשכוח, ולכן טעות לומר לך

שתשכחי, אלא עליך לחיות במצב זה. אך יחד עם זאת להתחזק באמונה ובטחון בקב"ה, והוא יהיה בעורך".

• הגר"ש רוזובסקי זצ"ל היה אומר: יש להבין מדוע מדגישים אנו: "המקום ינחם אתכם", הרי מצות הניחום מוטלת על המנחמים, ואם כן, מן הראוי היה לכאורה, שהמנחמים יאמרו שהם עצמם מנחמים את האבל.

יש לומר שהדגשה זו ללמדנו באה שאכן דווקא "המקום ינחם", שכן בן תמותה אינו מסוגל לאמוד נכונה את גודל השבר והצער של הזולת לפיכך לעולם לא ידע במה לנחם וכיצד לרפא שבר לבו של חברו, על כן מדגישים אנו שהקב"ה, המקום, מקומו של עולם, שהוא נותן המכה ויודע נכונה מהו שיעור השבר וכובד היגון, רק הוא יכול לנחם.

רבה של הקהילה החרדית בפרנקפורט אמר דברי תנחומים לצעיר שאביו ואמו נפטרו תוך פרק זמן קצר וכה היו דבריו: "חז"ל למדונו שלושה שותפים באדם אביו אמו והקב"ה מה קורה לאדם כאשר שני השותפים הראשונים מסתלקים לבית עולמם והוא נעשה יתום וחש עצמו בודד ועזוב, תשובה לשאלה זו אנו מוצאים בדברי דוד המלך ע"ה "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני". (תהלים כו) כלומר, כאשר האב ואם עוזבים את הבן, הוא נאסף על ידי הקב"ה יד ה' מושטת אליו, ובכך נפתח בפניו פתח לחזק ולהעצים את הקשר עם השותף השלישי.

• אל חדרו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, נכנסו אב ובנו בן התשע. היה זה ילד יחיד לאביו ולאמו. אמו של הילד נפטרה שבוע קודם לכן. "כבוד הרב", לחש משמשו, "שבוע שלם חלף מאז שנפטרה האם, והילד אינו מוציא הגה מפיו. מה ניתן לעשות? כל המשפחה דואגת מאוד!"

מרן הביט ביתום, ועיניו התכסו בדוק של דמעות. אוי, רבנו של עולם, כמה צער יכול ילד קטן לשאת על כתפיו? מרן חיבק בחום

את הילד, ליטף את לחיו ואמר: "אתה יתום, נכון?" היתום לא ענה. רק דמעה שקופה אחת זלגה מעינו. מרן המשיך: "יודע אתה? גם אני התייתמתי מאמי בצעירותי. אוי, כמה שזה כאב לי".

עיניו העצובות של הילד התבוננו במרן, ומרן המשיך וסיפר: "אחרי שהתחתנתי, היתה לי אשתי כמו אם. היא בישלה עבורי ודאגה לכל מחסורי, כדי שאוכל ללמוד תורה במנוחה". היתום עדיין שתק. מרן ליטף את לחיו באהבה, וקולו נסדק: "יודע אתה? גם אשתי נפטרה לפני כמה שנים. צדיקה גדולה היתה, והקדוש ברוך הוא רצה אותה למעלה, עם כל הצדיקים".

"נותרתי בלי אמי ובלי אשתי", הניד מרן ראשו בצער, ומעיניו של היתום זלגה עוד דמעה. "אבל התורה", התחזק פתאום קולו של מרן, "התורה היא שניחמה אותי! כמו שאמר דוד המלך (תהלים קיט צב): "לוֹלִי תוֹרַתְךָ שְׁעֵשְׁעֵי, אֲזֹ אֶבְדְּתִי בְּעֵנֵי". התורה היא אמי והיא רעייתי, וכשאני לומד תורה - אני שוכח מכל הצרות ומכל היסורים".

"אם תלמד גם אתה תורה", עודד מרן את היתום הקטן, "אני מבטיח לך שתהיה לך נחמה גדולה! אם תתחיל לשנן משניות בעל פה, עוד תדע בעל פה את כל הש"ס".

חיוך קטנטן עלה על פניו של היתום, ומרן שאל: "אתה מבטיח לי להתחיל ללמוד משניות בעל פה לעילוי נשמת אמא?", והילד הוציא לראשונה מפיו את המילים: "כן, אני מבטיח... ומאז שב לדבר. (המאור הגדול ח"א)

• אלמנת צה"ל שבעלה נהרג במלחמת ששת הימים, כתבה לרבי מליובאוויטש זצ"ל שאינה מוצאת את הכוחות להמשיך ולגדל לבדה את הילדים.

הרבי ענה לה את התשובה המרטיטה הבאה: "הקשר בין איש לאשתו ובין בנים לאביהם אינם מצד הגוף, שהוא בשר ועצמות, אלא מצד הנפש והרוח, שהן עיקר האדם ומהותו.

"וכאשר כדור או רסיס פוגעים בגוף, אין ביכולתו לפגוע בנפש ובנשמה", הוסיף הרבי וכתב. "הנשמה היא נצחית, וממשיכה להיות קשורה עם בני המשפחה, מצטערת בצערם, שמחה בשמחתם. הנשמה מתנחמת כאשר היא רואה את בני המשפחה מתאוששים מהאסון".

בהזדמנות אחרת, כאשר משפחה כאובה ואבלה הגיעה אל הרבי, היא קיבלה את התשובה הבאה: "אילו ידעתם שהאדם הנפטר עבר לגור במקום אחר, ואינכם יכולים לראות אותו, האם ההתמודדות היתה קלה יותר?! - "בוודאי", השיבו בני המשפחה. "זה יהיה עצוב וקשה, אבל אפשרי".

"ואם יאמרו לכם שביכולתכם לשלוח חבילות לאותו מקום, ולהיות בטוחים שהוא מקבל אותם בוודאי שתשלחו לו, נכון?! - "נכון", השיבו האבלים.

"ובכן", אמר הרבי, "האהוב והיקר שלכם נמצא בשמים, והחבילות שאתם שולחים לו, כמו קדיש ומעשים טובים לעילוי נשמתו, מגיעים אליו ומועילים לנשמתו".

• אנו אומרים "המקום ינחם אתכם", בדרך דרש אפשר לומר: אילו היינו רואים את המקום שאליו הגיע הנפטר, אילו היינו מקבלים ממנו תמונות ומכתבים, מהמקום שבו הוא נמצא, היינו מבינים שבכל רגע הוא עולה ומתעלה, מלאכי השרת מלבישים אותו מלבושי כבוד והדר על כל מצוה שעשה.

זהו המקום על פי התיאור החלש והחיזור שאנו מסוגלים לחשוב עליו. ומקום זה יפייס אתכם ויזכיר לכם ולנו שלנפטר טוב עתה.

• מסופר על אישה אחת שבאה אל הצדיק רבי אריה לזין זצ"ל וביקשה לבכות לפניו, אמר לה הרב: "את יכולה לבכות, אבל לא לפניי, אלא לפני בורא עולם". החלה האישה למרר בבכי, ותוך כדי בכייה סחה לו שבעלה חולה מאוד והרופאים אמרו שאין בידם מה לעשות, ושצריכים להתכונן לגרוע מכל... אמר לה הרב: "שערי דמעה לא ננעלו, עדיין לא מאוחר. את תתפללי והקב"ה ירחם עליו ויושיע אותו". לאחר כמה ימים באה האישה ושוב מיררה בבכי לפני הרב וסיפרה לו שבעלה נפטר.

הרב ניחם אותה במשך שעה ארוכה בדברים היוצאים מן הלב, לב טהור. אמרה האישה לרב: "ברצוני לשאול שאלה, אמנם ניחמתני כדרך שבני אדם מנחמים, אולם יאמר לי הרב, מה עם אותן אלפי דמעות שבהם הרטבתי את ספר התהלים הזה, כאשר בכיתי בימי מחלתו של בעלי", אמר לה הרב: "בתי היקרה, לאחר מאה ועשרים שנה כשתגיעי לבית דין של מעלה תיווכחי לדעת כמה גזירות קשות ורעות בוטלו בגלל אותן דמעות... אין דמעה אחת שהולכת לאיבוד".

• סיפר הגר"י זילברשטיין: הגעתי פעם לניחום אבלים עם הגר"י צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף", שביקש לנחם את ההורים שהתאבלו על בן צעיר שניפטר באיבון, וכך אמר להם:

העולם הזה דומה לאוטובוס שנתיב הנסיעה שלו מורכב מתחנות רבות. יש מי שיורד כבר בתחנה הראשונה, יש שנוסע עד השנייה ואחרים יורדם לקראת הסוף. האם שואלים אי-פעם הנוסעים את עצמם, מדוע ירד מי שירד בתחנה הראשונה - לא.

והסיבה, כי גם הם מבינים שאם הוא יורד שם, מן הסתם יש לו סיבה לכך. ייתכן שהוא עובד במקום ההוא, ייתכן שהוריו מתגוררים שם והוא הולך לבקדם, או כל סיבה אחרת.

גם אתם, ההורים, המשיך ראש הישיבה, אין לכם לשאול שאלות מדוע בנכם ירד באחת התחנות הראשונות של חייו, כי בודאי יש לכך סיבה שמיימת.

• מעשה היה בבגדאד בזמנם של רבינו יוסף חיים (הבן איש חי), והמקובל רבי שמעון אגסי. לרבי שמעון היה בן יקר עלם חמודות, ובהגיעו לשמונה עשרה שנה שידכו אביו וקבעו החתונה לחודש אדר. ימים אחדים לפני החתונה חלה החתן, נפל למשכב ונפטר לבית עולמו. אביו, רבי שמעון, מיאן להתנחם, במקום שמחה נהפכה לו לתוגה ולאבל.

כשסיפרו את הענין לרבנו יוסף חיים אמר לבני הקהילה: כולנו הכרנו את הבחור שהיה תלמיד חכם וצדיק, אך כבר כתב רבינו הארי"ז ל שבדורינו אין נשמות חדשות, אלא כל הנשמות הם הנשמות שחוזרות בגלגול לתקן איזה חטא ופגם.

הבחור הזה שכולו מחמדים, ירד לעוה"ז לתקן את נשמתו, וגמר את תיקונו ולכן חזר לעוה"ב, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז.

• מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל כותב במכתב תנחומים למשפחת ת"ח צעיר שנסתלק לבית עולמו בדמי ימיו, וז"ל:

"על השאלה שנשאלתי על מה ולמה עשה ה' ככה, על שאלה זו כמובן שאין בידי להשיב. דרכי ה' נסתרים ומופלאים, והצור תמים פעלו. עם כל זה אני רוצה לציין כאן מה שכתוב בזהר הקדוש פ' וישלח:

רְבִי שְׁמֵעוֹן אָמַר, הָא אֲתָמֵר דְּדוּד מְלָכָא עַד לֹא הָוָה, לֹא הָוּוּ לִיָּה חַיִּים פְּלִל. בְּר דְּאָדָם קְדָמָאָה יְהֵב לִיָּה שְׁבָעִין שְׁנֵין מְדִילִיָּה, וְכַף הָוָה קִיּוּמִיָּה דְּדוּד מְלָכָא שְׁבָעִין שְׁנֵין הָוּוּ. וְקִיּוּמָא דְּאָדָם קְדָמָאָה אֶלְף שְׁנֵין חֶסֶר שְׁבָעִין. אֲשֶׁתְּכַחוּ בְּהַנִּי אֶלְף שְׁנֵין קְדָמָאִי, אָדָם הָרָאוּן וְדוּד מְלָכָא. פִּירוּשׁ: דוּד הַמֶּלֶךְ נוֹלַד בְּלִי שְׁנַיִם, וְאָדָם

הראשון הוא אשר העניק לו שבעים שנה מתוך אלף השנים שהיו קצובים בשבילו.

”יוצא מזה שלפעמים אדם חי עלי אדמות, ואינו יודע שיתכן שכל ימיו ושנותיו אשר הוא חי, ניתנו לו במתנה ובחסד, ולכן יש להודות לה' על המתנה היקרה הזאת אשר ניתנה, ואשר זכה לכתר תורה ולכתר שם טוב, ולהשאיר זרע פרי צדיק, דור ישרים יבורך אי"ה" עכ"ל.

• מסופר על הגאון רבי חיים מצאנז צ"ל, שכשנפטר לו בנו וקיבל עליו תנחומים בסבר פנים יפות, וכשנשאל: הכיצד מצליח הוא לעשות זאת, אמר: משל למה הדבר דומה לאדם שהיה יושב במנוחה בגינתו ובא אדם וסטר לו על גבו בכל כוחו, בזעם גדול הסתובב מיד לראות מי הוא זה שהעז להפר את מנוחתו באופן שכזה, והנה להפתעתו אינו אחר מאשר אוהבו הגדול ביותר שממנו הוא מתפרנס, וכי הוא איש מיטיבו לכל אשר יצטרך, ובפרט כאשר הוא לא אחר מאשר אביו, ובכן הלא בוודאי מיד חושב הוא: וכי מן הדרך ארץ להגיב בזעם לאותו אוהב?

ובכן, אמר הגאון, אמת, כשקיבלתי את המכה הזדעזעתי והוממתי, אולם מיד הפניתי פני לראות מי הוא המכה, ונוכחתי להבין שאינו אלא הבורא יתברך שהוא המטיב עמי לאין קץ, והלא הוא זה שאני אומר עליו שאהבתי אליו בכל לבבי ובכל נפשי ומאודי בכל יום כמה פעמים בקריאת שמע, וכמו כן הוא זה שאוהבני אהבה שאין אחר אוהבני כמותו, וכמו שמברך אני בשמו: "הבוחר בעמו ישראל באהבה", וכן "אהבת עולם אהבתנו", ואם כן האם מן הדרך ארץ להראות לו פנים של זעף...

ובפרט שהנמשל יותר מהמשל, במשל יתכן ואותו מכה נתן מכתו סתם לשם ליצנות או חברות, ועם כל זה הנימוס מחייב להתאפק ולסבול, על אחת כמה וכמה הכאתו של הקדוש ברוך הוא, שאינה אלא רפואה וכל דעביד רחמנא לטב, שמחוייב האדם לצמצם

זמן סבלו ומיד להתאושש ממנה ולשוב בסבר פנים יפות לבוראו ולהצדיק עליו את דינו.

• היה זה ביום ששי, י"ח בטבת תשנ"ח. הרה"צ רבי מרדכי לאווי זצ"ל, בנו בכורו של כ"ק האדמו"ר מטאהש זי"ע, נערך כמדי יום לתפילת שחרית בשעת בוקר מוקדמת. הוא התעטף בטלית והתעטר בתפילין, ועם תחילת התפילה חווה התקף לב קשה, הוא קרס על מקומו בלי דופק ונשימה, לתדהמת סובביו.

כוחות ההצלה חשו למקום, אך לא נותר להם מה לעשות. רבי מרדכי השיב את נשמתו לבוראה במיתת נשיקה, בתוך רגע קט נפטר, ואיננו כי לקח אותו אלוקים. עסקני הקהילה וגבאי הרבי החלו בהכנות קדחתניות להלוויה, מנסים לארגן בזמן הקצר שנותר להם עד כניסת השבת הלוויה מכובדת כראוי לכבודו של הנפטר הדגול.

הבשורה על הפטירה הפתאומית וההלוויה הצפויה, הכתה את כל שדרות הציבור כרעם ביום בהיר. הוא היה בסך הכל בשנות החמישים לחייו, בשיא פריחתו, והכל צפו לו גדולות ונצורות. לפתע, אסון כה קשה וכואב!

בשעה היעודה להלוויה, התקבצו בחצר בית המדרש הגדול בקרית טאהש שבקנדה אלפי יהודים, שבאו לחלוק כבוד אחרון לנפטר החשוב. בעיניים דומעות הביטו במיטת המנוח, כשמכל עבר נשמעים קולות בכי ונהי על סילוקו של צדיק. הכל המתינו לאביו הגדול, האדמו"ר מטאהש, שיבוא להשתתף בהלוויית בנו בכורו.

השעה היעודה לצאת ההלוויה חלפה עברה, אך דמותו של הרבי אינה נראית בפתח הדלת. המשתתפים הוסיפו להמתין בסבלנות, מהם שמדברים בגדולתו של המנוח ומהם שמבכים את לכתו בדמעות שלישי. אך חצי שעה נוספת חולפת, והרבי אינו מגיע.

עם התמשכות הזמן, החלו נישאים מבטי תמיהה לעבר הדלת הסגורה. נישאו השערות שונות לפשר העיכוב, היו שאמרו כי

הרבי מצדיק עליו את הדין באהבה, אחרים אמרו כי העיכוב נובע מטעמים טכניים. הכל הסכימו כי עיכוב שכזה לא קורה סתם כך, ישנה סיבה לעיכוב הממושך. בשלב מסויים, נכנסו בני המשפחה לחדרו של הרבי, מבקשים לברר את הסיבה לעיכוב. להפתעתם, מצאו את הרבי משוחח בטלפון, ומבין שברי המשפטים הבינו כי מדובר באשה קשת יום אשר שלום ביתה התערער, המספרת באוזני הרבי את סאת יגונה.

האשה כלל לא ידעה, כי הרבי עמו היא מדברת, נמצא באחד הרגעים הקשים בחייו - בין פטירת בנו להלוויה. הרבי האזין לה בקשב, לא זירז אותה ולא מיהר את דבריה, אלא נתן לה לספר את כל מכאובי לבה, לשפוך ולפרוק את כל המעיק עליה. והאשה סיפרה פרק אחרי פרק בסבלנות, איך החלו נישואיה באושר, איך נולד הילד הראשון, כיצד מערכת היחסים הלכה והתערערה, ועד שהגיעה למסקנה כי חיי המשפחה שלה עלו על שרטון. והרבי? הרבי מקשיב. שומע. תומך. מייעץ. מאזין. נאנח. הוא לא אומר אף מילה על ההלוויה הממתינה בחוץ, לא חושף את תחושותיו לנוכח האסון הנורא שקרה במעונו רק הבוקר. כל כולו נתון להקשבה לאשה הבוכיה, בכל כוחו הוא מרוכז בתמיכה בה, בדברי עידוד וחיזוק, בייעוץ נבון ובהשתתפות כנה.

בחוץ מתחוללת סערת רגשות, הכל בוכים על פטירתו של בנו, ונקל להבין כי הבשורה הקשה מעיקה על הרבי, שוברת את לבו. אך לאשה הוא לא אומר דבר, ממשיך להאזין לה בסבלנות אין קץ, מוסיף להעתיר עליה טללי נוחם וברכות חמות, מעודד אותה ומייעץ לה כדת מה לעשות, למענה ולמען משפחתה, כאילו שעת קבלת קהל שגרתית היא זו... רק כשהאשה רגועה ומפוייסת, רק כשהרבי חש כי התחזקה וקיבלה כוחות חדשים - בירך אותה הרבי, והניח לאבל ולכאב האישי האצור בתוכו מזה שעה ארוכה, לפרוץ החוצה בהלוויה נסערת ורוויית דמעות. (הרב קובלסקי)

שַׁעַר

הַקִּדְוֶה

מבוא לקדיש, פירוש,
הלכות, שביבים, סיפורים
ונוסחים שונים

מבוא לקדיש

נוהגים לומר קדיש בשנה הראשונה לפטירת האב והאם, מקור המנהג הזה הוא במדרש (מעשה זה מופיע בכלה רבתי פ"ב, ובאריכות בספר "אור זרוע" ח"ב, ס"ג): מעשה ברבי עקיבא, שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם, והיה רץ כמרוצת הסוס וחבילת עצים גדולה על כתפו. גזר עליו ר' עקיבא והעמידו. לשאלת ר' עקיבא על מעשיו, ענה לו אותו אדם: "מת אנוכי, ובכל יום פוקדים עלי מלאכי חבלה הממונים עלי לחטוב עצים, ושורפים אותי בהם. וכל כך למה? מפני שעברתי על כל מצוות התורה". אמר לו ר' עקיבא: "כלום שמעת מן הממונים עליך, אם יש לך תקנה, להפטר מפורענות זו?", אמר לו: "שמעתי שהיו אומרים אלמלי היה למסכן זה בן, שעומד בתוך הקהל ואומר קדיש, וברכו את ה' המבורך, והקהל עונים אחריו אמן, יהא שמייה רבא מברך, וברוך ה' המבורך, מיד היו פוטרם אותי מן העונש". שאל אותו ר' עקיבא על עירו, והלך לשם.

לאחר דרישה וחקירה, מצא ר' עקיבא את בנו של האיש, כשעודנו ערל ולא נימול. נטלו ר' עקיבא, מל אותו, והושיבו לפניו ללמדו תורה, ולא היה מקבל עד שישב עליו ר' עקיבא בתענית ארבעים יום והתפלל עליו, עד שיצאה בת קול ואמרה לר' עקיבא שנתקבלה תפילתו. אז הלך ולימדו תורה, קריאת שמע, תפילה וברכת המזון. העמידו בתוך הקהל ואמר קדיש וברכו את ה' המבורך, וענו הקהל אחריו. באותה שעה התירו את המת ופטרוהו מן הפורענות.

בספר הזוהר (זוהר חדש פ' אחרי דף מט): מובא המעשה הנ"ל ושם כתוב שר' עקיבא לימדו לומר הפטרה בבית הכנסת, וכן עשה, והמשיך ולימדו תורה עד שנסמך בתואר רבי, ואז נגלה המת בחלום אצל ר' עקיבא, ואמר לו: "רבי, הקב"ה ינחמך כפי שניחמתני, כי בשעה שאמר בני ההפטרה, הפקיעו ממני דין גיהנם, ובשעה שעבר להתפלל ואמר קדיש, קרעו לי גזר דיני מכל וכל, ובשעה שנתחכם

בני והוסמך על ידך, עטרוני בכתרם של צדיקים והושיבוני עמהם
בגן עדן.

כתב ה'בית יוסף' (יורה דעה שע"ו): "כתב 'הכל-בו' על מה שנמצא
באגדה שפעם אחת פגע ר' פלוני באחד שהיה מקושש עצים וכו'.
אמר לו: אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש או יפטיר בנביא.
על זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל שנים עשר
חודש וגם להפטיר בנביא". והרמ"א הוסיף: "כשהבן מתפלל
ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנום.

הקדיש אינו מועיל רק להנצל מהגיהנום לבד, אלא גם מועיל
להעלותו בגן עדן ממדרגה למדרגה. גם לימוד התורה מועיל מאוד
לנשמת הנפטר, והבן הלומד תורה מציל את אביו מדינה של
גיהנום ומכניסו בגן עדן. גם לימוד משניות הוא תיקון גדול לנשמת
הנפטר (משנה, אותיות נשמה) לכן נוהגים ביום היארצייט (יום השנה,
אזכרה) ללמוד משניות המתחילות בשמו של הנפטר.

גם אם היה האב רשע, מועיל מה שהבן עושה בשביל אביו. כל שכן
אם ציוה לו אביו שיעשה בעדו תפילה וצדקה אחר מותו, שיועיל
יותר ויותר, ועושה נחת רוח לאביו המת ומקיים בזה כיבוד הורים,
ובפרט אם תוך שבעה ושלושים יום שמידת הדין מתוחה על נפש
המת אם ירבה בלימוד ותפילות וצדקות על נפש אביו ואמו יש כח
להתירם מהיסורים והמשפטים של גיהנום, וכרחם אב על בנים
ירחם הבן על נשמות אביו ואמו לגמול להם חסד של אמת.

גם יכול אדם להקל דין ועונש מחברו בעולם הבא, כשהוא נותן
צדקה ולומד תורה בשביל המת ומתפלל עבור נשמת המת. כל
שכן הבן שהוא כרעא דאבוה (הבן הרגלים של אביו), כשעושה זה
לאביו ולאמו ומקיים בזה כיבוד אב ואם. וכן כתוב בזוהר הקדוש
(ויקרא קט"ו): שלאחר מותם מחוייב הבן לקיים כיבוד אב ואם יותר,
ובודאי אין כבוד יותר מזה שמעלה את נשמתם.

הגמרא (כתובות לג) מספרת על רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא (מחבר המשניות), כי לפני פטירתו אמר: "לבני אני צריך". אם רבנו הקדוש אמר כי זקוק לעזרת בניו לאחר מותו, בוודאי כל אדם אחר זקוק לבניו. כי כל זמן שאדם חי בעולם הזה, העניק לו הבורא את האפשרות לחזור בתשובה ולתקן את מעשיו. אך כאשר עוזב את העולם הזה ומתעלה לעולם האמת, שם אין לו יותר אפשרות לתקן ולהוסיף במצוות ובמעשים טובים, רק מה שצבר בעולם הזה נותר עמו.

בשלב זה רק מעשיהם הטובים של בניו ובנותיו יכולים לסייע לו. מעשי הילדים משפיעים על נשמות ההורים ומוסיפים להם זכויות, וכך גם חלילה, למעשים רעים יש השפעה שלילית על מצבם של ההורים.

בתפילת ראש השנה אומרים: "ספרי מתים וספרי חיים, היום לפניך נפתחים". אכן מובן מדוע נפתחים ספרי החיים, הרי האדם במשך השנה צובר זכויות ועבירות, וביום זה בוחנים את מעשיו. אך מדוע נפתחים גם ספרי המתים? הרי אדם שנפטר לפני חמש שנים, לא עשה במשך השנה מצוות או עבירות, אם כן, איזה שינוי יש בספריו? התשובה לכך, כי מעשיהם של בני הנפטרים (וכן כל אחד אחר שמתחזק ועושה מעשים למענם) משפיעים עליהם, ומוסיפים להם זכויות (או קטרוג), ולכן יש צורך לפותחם כל שנה מחדש.

הגמרא (סנהדרין קד.) אומרת: "ברא מזכי אבא", פירוש: כל מצוה שעושה הבן לאחר מיתת אביו או אימו, נוקפת לזכותם ובכך הוא מעלה את נשמתם. וכך כותב רבנו יונה ב"אגרת התשובה" (דרש ג', יום ו', ע"ט): עיקר זכותה של אשה לעולם הבא שבניה עובדים לקב"ה, עושים רצונו ויראים אותו. וכשהיא בבית עולמה, ובבניה יש בליבם יראת שמים ועוסקים בתורה ובמצוות, נחשב לה הדבר הזה כאילו היא בחיים ועושה כל המצוות והיא במעלות עליונות לעולם הבא."

החפץ חיים, בספרו 'אהבת חסד' (ב, טו), מביא את דברי הספר 'יש נוחלין', הכותב שזכויות ומצוות שעושה הבן אחר מיתת אביו, הנן כפרה לנפש אביו, אע"פ שעושה אותן מעצמו. וכתב על זה בעל השל"ה: ולא זו בלבד שמציל את אביו מדינה של גיהנום ומתירו מן הייסורין, אלא אף זו שמכניסו אחר כך לגן עדן, ונותנו במחיצת הצדיקים, כדאיתא בזהר (סוף פרשת בחוקות): "בן יכבד אב" - אע"פ שמחויב יותר לכבדו, דכתיב "כבד את אביך". דאם אותו הבן הולך בדרך רע ומכשול, ודאי מבזה לאביו וכו'. ואם הבן ההוא הולך בדרך הישר והטוב ומעשיו מתוקנים, ודאי שהוא מכבד לאביו בזה העולם לנגד בני האדם, ומכבד אותו בעולם הבא נגד הקב"ה. והקב"ה מרחם על האב ומושיב אותו בכיסא הכבוד". והנה אם יפה כח הבן לעשות לאביו את כל הכבוד הזה להכניסו לגן עדן, קל וחומר שיפה כוחו לגרום לאביו שלא יהיה נידון בגיהנום וביסורים.

ממשיך ה"חפץ חיים" ואומר: יתאר האדם לעצמו כאילו הוא מושלך לתוך האש או מיוסר בשאר יסורים קשים, מה היה עו חפצו ותשוקתו שבניו יחלצו לעזרתו ויושיעוהו מצרתו. ומאידך יחשוב עד כמה היה מוסר הוא את נפשו כדי לחלץ את אביו מצרה. מתוך כך יתעורר לעשות למען נשמות אביו ואימו להצילם מעונש עוונותיהם המר ע"י מעשיו הטובים. ובמיוחד אמורים הדברים בתוך ה"שבעה" וה"שלושים", שאז כח הדין מתוח ביותר, כידוע. בימים אלה ישתדל הבן להרבות עבורם תורה וצדקה וחסד כפי כוחו, שבזה יצילם מדינה של גיהנום. וסיים השל"ה: דהעושה צדקה בשביל נפש המת (אפילו אם אינו קרובו) בודאי הוא עושה הצלה גדולה ונחת רוח לנשמתו.

כתב בספר 'פלא יועץ' בענין כיבוד הורים: "ועיקר הכבוד הוא שיהא מכבדו במותו, וכל אשר בכוחו למעבד ליה ניח נפשיה (פירוש: לעשות לו נחת רוח) יעשה מדי יום יום. כי כן ראוי לבן שכל ימי חייו יהא דיוקנו של אביו חקוק בפניו, וידמה כאילו הוא צועק מרה

מתוך אש להבה ואומר: "בני ידידי! חוננני, חוננני! הצילה מחרב נפשי, מיד כלב יחידתי!"

ואף אם חושב הבן שאביו צדיק גמור ותתענג בדשן נפשו, ידמה כאילו נותן לו מטעמים כאשר אהב אביו בעבור תברכהו נפשו וכו'. ומה טוב שיהיה שגור בפיו לומר יום יום: "יהי רצון מלפניך, ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתקבל ברחמים וברצון כל מעשה טוב אשר אני עושה, בין במחשבה בין בדיבור בין במעשה. ויהיה הכל לזכות ולמנוחה ולעילוי נפש רוח ונשמה של (אבי, אמי, חמי או חמותי). יהי רצון שתהא נפשם צרורה בצרור החיים". ובזה ישא ברכה מאת ה' ומנפש הוריו.

כתוב בספר 'קיצור שולחן ערוך' (הרב גאנצפריד סוף סימן כ"ו): "אף על פי שאמירת הקדיש והתפילות מועילות להאבות, מכל מקום אין אלו העיקר, אלא העיקר הוא שהבנים ילכו באורח מישור, כי בזה הם מזכים האבות, הכי איתא בזוהר הקדוש (ויקרא קטו):

בְּנֵי יִכְבְּדוּ אָב וְעַבְדוּ אֲדֹנָיו. בֶּן יִכְבְּדוּ אָב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּבְדוּ אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, וּפְרָשׁוּהָ, בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּהּ וּבְכָל זֶה בְּחַיֵּיךָ שֶׁהִתְחַיֵּב בוֹ. אַחַר שְׁמֵת, אִם תֵּאֱמַר הֲרֵי הוּא פֶּטוּר מִמֶּנּוּ - לֹא כֵּן. שְׂאֵף עַל גַּב שְׁמֵת, הִתְחַיֵּב בְּכַבּוּדוֹ יוֹתֵר, שֶׁכְּתוּב כִּבְדוּ אֶת אָבִיךָ. שְׂאֵם אוֹתוֹ הֵבֵן הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ עֲקָשָׁת, וְדַאי שֶׁהוּא מְבַזֵּה אֶת אָבִיו, וְדַאי שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ קְלוֹן. וְאִם אוֹתוֹ הֵבֵן הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָה, וּמְתַקֵּן אֶת מַעֲשָׂיו, וְדַאי שֶׁזֶה מְכַבֵּד אֶת אָבִיו, מְכַבֵּד אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ הָעוֹלָם אֲצֵל בְּנֵי אָדָם, מְכַבֵּד אוֹתוֹ הָעוֹלָם אֲצֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חָס עָלָיו וּמוֹשִׁיב אוֹתוֹ בְּכֶסֶף כְּבוֹדוֹ. וְדַאי בֶּן יִכְבְּדוּ אָב, עַד כַּאֲשֶׁר לְשׁוּע"כְּנוּ. וְיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְצוּת אֶת בְּנָיו לְהַחֲזִיק בְּאִיזָה מְצוּה, וְאִם מְקַיֵּימִין נֶחֱשָׁב יוֹתֵר מִן הַקְּדִישׁ, וְהוּא תִקְנָה טוֹבָה גַם לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים אֲלֵא בְנוֹת".

קדיש יתום

כוחה של המצוה הגדולה של אמירת קדיש, להגן ולהציל את נשמת הנפטר, הוא רב מאוד. אולם אין לכוון באמירת הקדיש רק לתועלת נשמת הנפטר, עיקר הקדיש הוא שבחים ותפילות שיתגדל שמו יתברך. במילים: "הא שלמא רבא" ו"על כל ישראל" אפשר לכוון על נשמת הנפטר, וכן במילים: "עושה שלום במרומיו".

עניין נוסף באמירת הקדיש הוא צידוק הדין, וכן כתב ב'ספר החיים' (לאחיו של המהר"ל מפרג סוף פרק ח') ואלו דבריו: "עיקר תועלת הקדיש לנפש הנפטר היא לפי שאין מיתה בלא חטא. רוב ההולכים לעולמם נפטרים בגלל עוון חילול השם, שאין לו כפרה, אלא מיתה. וכאשר הקב"ה נפרע מהחוטא, שמו של הקב"ה מתקדש, שנאמר: "ונשפטתי", ואח"כ: "והתגדלתי והתקדשתי".

לכן עומד בנו של הנפטר ואומר: "יתגדל ויתקדש שמייה רבא", כלומר: מתנחם אני על מיתת אבי, הואיל ושמו של אבי שבשמים מתגדל ומתקדש ע"י מיתתו, ומיד מתכפר עוון חילול השם שעשה, וכן היה בתקופת הסנהדרין, שלאחר שפסקו הדיינים עונש מוות, היו בני משפחת הנידון צריכים לבוא ולומר לבית הדין: "יפה דנתם", כדי להראות שאין בליבם על הדיינים ולא כלום, וזהו גם כן מה שמסיים "בחייכון וביומיכון" וכו', כלומר, אתם בית ישראל הזהרו במעשיכם שלא תגרמו מיתה לנפשיכם, רק תחיו ביראת ה'".

בספר 'עולם התפילות' נכתב: "מהסיפור המפורסם על רבי עקיבא (המובא לעיל) נראה להסיק שהקדיש אינו כלל וכלל תפילה על חיי העולם הבא וישועת נפשם של הנפטרים, כמו שרבים חושבים בטעות. אין בתוכנו שום רמז על רעיונות כאלו, וכמו כן, אף לא שמץ של בקשת חנינה לטובת נשמות הנפטרים או של תחינה של כפרת עוונותיהם, מתוך הנימוק שכאילו זכויות הבנים מסוגלות

להמתיק את העונש המגיע לנשמות הוריהם אחרי פטירתם. לא זו מגמת הקדיש.

תקנת אמירת הקדיש מיוסדת, אך ורק על הרעיון של קידוש השם ברבים. בנו של הנפטר מקדש את השם בזה שהוא מזמין את כל הקהל לברך את ה' בפרהסייה, בציווי "ברכו" (שאומרים לאחר הקדיש בתפילת שחרית ומעריב), או לאשר ברבים את כל התשבחות שבקדיש ע"י אמירת "אמן". כן ישמש קידוש השם בציבור הוכחה, שהעץ שעשה פרי כזה (כלומר, ההורים שהולידו בן כזה) לא היה חסר ערך לגמרי. הוריהם של בנים כאלה "לא תם לריק כוחם", והם נחשבים לשותפים לקידוש השם, שבנם זוכה לגרום ע"י אמירת "קדיש" ו"ברכו".

עובדה זו עשויה להשפיע לטובה על פסקי הדין שהקב"ה, השופט כל הארץ, יחרוץ על מעשיהם.

לפי המסורת, מגיעה נפש הנפטר לתכליתה ולמנוחתה הנכונה, תחת כנפי השכינה, רק אחרי זמני הזיכוך והצירוף. העלייה מן העולם הזה, עולם השוא והשקר, לעולם הבא, עולם האמת, מעבירה את נפש הנפטר דרך עמק הבכא, הגמול והעונש, כי (קהלת ז, כ) "אִין צְדִיק בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב, וְלֹא יִחָטָא". לפיכך על הבן לעזור תמיד, ובמיוחד בשנת האבל וביום היארצייט. ע"י זכויותיו הוא יכול לקצר את ימי הזיכוך.

ילך הבן בדרך הישרה ובדרך היראה. יקדיש עיתים לתורה, יתפלל לפני התיבה ויאמר קדיש, ולא כמצוות אנשים מלומדה, אלא ככוונה לקדש שם שמים ברבים ולעורר את הציבור לקידוש זה. רק ע"י כל הדברים האלה זוכה הבן לזכות את הנשמה".

קדיש מזרז את בוא המשיח

מאז חורבן הבית, גלתה השכינה עם בני ישראל, ומצטערת היא עמם בייסורי גלותם. בתפילת הקדיש טמונים כוח ועוצמה, המסוגלים לנסוך נחמה, כביכול, בצערו של הקב"ה, ורצון להחיש את גאולתנו.

בגמרא (ברכות ג.) מספר התנא רבי יוסי על פגישתו עם אליהו הנביא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב, ושמר לי על הפתח (המתין לי) עד שסיימתי תפילתי. לאחר שסיימתי תפילתי, אמר לי: 'שלום עליך רבי'.

אמרתי לו: 'שלום עליך רבי ומורי'. אמר לי: 'בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו?' אמרתי לו: 'להתפלל'. אמר לי: 'בני, מה קול שמעת בחורבה זו?' אמרתי לו: 'שמעתי בת-קול שמנהמת כיונה, ואמרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות'.

אמר לי: 'חייך וחיי ראשך. לא שעה זו בלבד אומרת-כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין "יהא שמיא הגדול מבורך", הקב"ה מנענע ראשו ואומר: "אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם".'

אמן יהא שמיא רבא

יעקב אבינו ע"ה היה הראשון שאמר "אמן יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא". חז"ל אמרו (פסחים נו.) שכאשר יעקב חש כי ימיו ספורים, אסף את בניו ורצה לגלות להם את קץ הימים.

"היאספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט, א). כיוון שלא רצה הקב"ה שיגלה זאת, נסתלקה ממנו רוח הקודש.

נחרד יעקב אבינו ואמר: "שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם, שיצא ממנו ישמעאל, וכאבי יצחק שיצא ממנו עשיו?" השיבו בניו השבטים הקדושים: "שמע ישראל, ה' אלוקינו, ה' אחד" - כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

דברים אלה מופיעים גם בתרגום ירושלמי, בשינוי קל: לאחר דברי השבטים, אמר יעקב אבינו: "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

אם כן, מה אמר יעקב אבינו - "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", או "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא"?

מבט מעמיק יותר בשני הפסוקים מעלה כי לשניהם משמעות אחת: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", פירושו בארמית: "יהא שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי עלמיא". מדוע אפוא איננו אומרים בקדיש את הפסוק בלשון הקודש, אלא דווקא את הפסוק בארמית?

במדרש (דברים רבה ב, לה) מובא שכאשר עלה משה רבינו למרום לקבל את התורה, שמע את המלאכים אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". נטל משה רבינו מילות שבח נפלאות אלה, והעניקן לישראל. אך כדי שלא לעורר את קנאת המלאכים, הן נאמרות בארמית, וכאשר אנו אומרים אותן בלשון הקודש לאחר קריאת שמע, הן נאמרות בלחש.

רבי אסי המשיל זאת לאדם שנטל בגניבה יהלומים מארמון המלך. כאשר העניקים לאשתו, הזהיר אותה שלא תתקשט בהם בפרהסייה, אלא תענדם בבית בלבד. פעם אחת ויחידה בשנה, ביום הקדוש ביותר, יום הכיפורים, כשעם ישראל דומים למלאכים, אנו אומרים את הפסוק בקול רם. (מילה אחת)

שכרו של האומר "ברוך הוא וברוך שמו" עצום ורב. בשכלנו הארצי והמוגבל, איננו יכולים להשיג את הגמול האינסופי, המזומן ליהודי המבטא בשפתותיו את המילים המגדלות את שמו של הקב"ה בעולם.

המשנה אומרת (אבות ד, כב): "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". מהי המצוה ששכרה הוא "קורת רוח" (השכר המזערי) בעולם הבא?

הסבא מקלם לימדנו, כי פעם אחת ויחידה שבה נאמרות המילים "ברוך הוא וברוך שמו" מזכה אותנו בקורת רוח בעולם הבא, שכר העולה על כל הנאות העולם הזה, הצפויות לנו עד סוף ימינו.

הוסיף ה"סבא מקלם" ואמר: השכר על עניית "אמן" אחת גדול אלף מונים מהשכר המובטח למי שעונה ואומר "ברוך הוא וברוך שמו", ואילו שכרו של העונה "אמן יהא שמיה רבא" גדול אלף מונים מזה השמור למי שעונה, "אמן" אחת.

נמצאנו למדים, ביאר הסבא מקלם, כי ערכה של אמירת "אמן" היא שמיה רבא" גדול פי מיליון מעניית "ברוך הוא וברוך שמו", ששכרה עולה על כל הנאות העולם הזה. (ר' גבריאל ריקליס מפי המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ)

אמר הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל בשם "הסבא מקלם" זצ"ל: היה "כדאי" לקב"ה לברוא את העולם למשך ששת אלפים שנה

כדי שיהודי יזכה לומר פעם אחת בלבד בכל משך זמן הבריאה
"ברוך הוא וברוך שמו".

ואלף פעמים ברוך הוא וברוך שמו לא מגיע לגודל חשיבות של
אמירת "אמן" פעם "אחת" בלבד.

והגר"י לוינשטיין זצ"ל היה נוהג לומר בשם הרש"ז מקלם זצ"ל,
"שכדאי" לו לאדם להברא ולבוא לעולם הזה, ואפילו לסבול
יסורי איוב שבעים שנה, בשביל שיענה פעם אחת אמן במשך כל
ימי חייו.

והיה מזהיר לעולים לתורה לברך בקול כדי שישמעו כל הציבור,
וכאשר היו עולים לתורה ומברכים את הברכה בשקט היה גוער
בהם שמפסידים את הציבור מעניית אמן.

המגיד הירושלמי הרה"ג רבי בן ציון ידלר זצ"ל היה רגיל להזכיר
את דברי חז"ל: אמר ר' שמעון בן גמליאל משום ר' יהושע מיום
שחרב בית המקדש, אין לך יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל
לברכה, וכל יום קללתו מרובה מיום שלפניו, אלא העולם על מה
מתקיים, על קדושת 'ובא לציון' ועל שעונין אמן יהא שמייה רבא
לאחר שיעור תורה או אגדה.

ומבואר בדברי ר' יהושע שאמן יהא שמייה רבא שעונים לאחר
השיעור או דרשה, הרי הוא "סגולה לבטל גזירות רעות". והיה
רגיל רבי בן ציון לעורר את הקהל, שיענו אמן יהא שמייה רבא
בכוונה, ובזכות זה יזכו להינצל מגזירות קשות ורעות, ולהוושע
בגזירות טובות ישועות ונחמות. (שכרן של מצוות)

פירוש הקדיש

יש לכרוע במילים המסומנות (עפ"י שו"ע הרב נו, ה).

שיתגדל ויתקדש שמו הגדול של ה'
יתגדל¹ ויתקדש שְׁמִיה רַבָּא. אמן²

בעולם שברא כרצונו
בְּעֵלְמָא דִּי³ בְּרָא, כְּרַעוּתִיה.

שגלה מלכותו עלינו, יצמיח ישועתו ויחיש ביאת המשיח
וְיִמְלִיךְ מְלְכוּתִיה, וְיַצְמַח פְּרַקְנִיה, וְיִקְרַב מְנִשְׁתָּה. אמן

בחייכם וביומכם ובחיי כל בית ישראל
בְּחַיִּיכוֹן⁴ וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי⁵ דְּכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל,

במהרה ובזמן קרוב
בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאַמְרוּ אָמֵן⁶. אמן

יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים
יְהֵא⁷ שְׁמִיה רַבָּא מְבָרַךְ, לְעֵלְמָא וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵי יִתְבְּרַךְ,

1. מיוסד עפ"י המקרא: "והתגדלתי והתקדשתי" האמור במלחמת גוג ומגוג, שאחרי זה יתגדל שמו של הקב"ה, שנאמר: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". יאמר ברור: "יתגדל" ולא כאותם האומרים: "יתקדל".
2. פירוש האמנים שבקדיש – כן יהי רצון.
3. שתי תיבות, שלא יאמר: "דברא".
4. בחייכם העתידיים לעולם הבא, וביומיכם העכשויים.
5. החיים כיום, ושיחיו בתחיית המתים. וכן יש בזה גם בקשה שזכה להיות מהנשארים בחיים בתקופת הגאולה.
6. יש להפסיק מעט בין אמירת מילת "אמן", לבין "יהא שמייה רבא וכו'".
7. אמרו חז"ל (שבת קט): "כל האומר אמן יהא שמייה רבא מברך בכל כוחו, קורעם לו גזר דינו". ופירוש בכל כוחו - בכל הכוונה ובקול רם. ויכוון שיומשך וירד שפע לעולם ויתבטלו מישראל גזירות קשות ורעות.

וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרַומֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר

שמו הגדול של הקדוש ברוך הוא

וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל¹, שְׁמִיָּה דְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן.

מעל כל הברכות השירות התשבחות והנחמות
לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרִכְתָּא, שִׁירְתָּא, תְּשֻׁבָּחְתָּא וְנַחְמָתָא

שנאמרות בעולם

דְאֲמִירֵן בְּעֵלְמָא, וְאֲמָרוּ אָמֵן. אמן

על ישראל ועל רבותינו ועל תלמידיהם ועל כל תלמידי
³עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבְּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל-כָּל-תַּלְמִידֵי

תלמידיהם שיושבים ועוסקים בתורה הקדושה
תַּלְמִידֵיהוֹן, (דִּי־תַבִּיז) דְעֶסְקִין בְּאוֹרֵיתָא קַדִּישְׁתָּא,

אשר במקום הזה ואשר בכל מקום ומקום
דִּי בְּאַתְרָא הָדִין וְדִי בְּכָל-אַתְר וְאַתְר,

יהא לנו ולכם ולהם שלום חן וחסד ורחמים
יְהֵא לְנָא וּלְכוּן וּלְהוֹן, שְׁלָמָא חֲנָא וְחֶסֶדָא וְרַחֲמֵי,

וחיים ארוכים ומזון (פרנסה) ברווח מלפני אלוקי
(וְסִי אַרְיֵבִי וּמְזוּנִי רְוִיחִי), מִן קַדְשֵׁם (אַלְהָא)

1. יש כאן שמונה לשונות של שבח כנגד שבעה רקיעים וכנגד הרקיע שמעל המלאכים, ועוד שתי לשונות של שבח בהתחלה (ויתגדל ויתקדש), שה"כ עשר לשונות של שבח שהם כנגד עשרת הדברות, עשרה הילולים שאמר דוד המלך בספר תהילים וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

2. צריך לומר בשתי תיבות ולא "מכל".

3. קטע זה מוסיפים בקדיש דרבנן הנאמר אחרי דברי תורה, וכן לאחר קטעים מסויימים בתפילה שהם תורה או אגדה.

אֲדוֹן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
מְאֲרֵי שְׂמִיָּא וְאַרְעָא, וְאַמְרוּ אָמֵן. אֲמֵן
יְהֵא שְׁלוֹם רַב מִן הַשָּׁמַיִם וְשׁוֹבֵעַ
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׂמִיָּא, חַיִּים וְשָׂבַע וַיִּשׁוּעָה
וְנַחֲמָה וְהַצְּלָה
וְנַחֲמָה וְשִׁינְבָא וְרַפּוּאָה וְגִאֲלָה וְסְלִיחָה וְכַפָּרָה
וְרוּחַ וְהַצְּלָה, לָבוּ וְלִכְל-עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאַמְרוּ אָמֵן. אֲמֵן
1. עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו³, 2. הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ,
4. וְעַל כָּל-עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאַמְרוּ אָמֵן. אֲמֵן

-
1. לפני אמירת "עושה שלום" יפסע שלוש פסיעות לאחוריו, יאמר: "עושה שלום במרומיו" כאשר הוא כורע לצד ימין.
  2. במרומיו - למרות שיש מלאכי אש ומלאכי קרח, מלאכי דין ומלאכי רחמים, אעפ"כ יש שלום ביניהם, מפני שמטרת כולם לעשות רצון ה'. כך מבקשים אנו שישכין ה' שלום עלינו, שכל אחד ימלא תפקידו לפי הכוחות והכלים שניתנו לו ומטרת כולם תהיה קיום רצון הבורא.
  3. יכרע לצד שמאל.
  4. יכרע לפנים.

הלכות קדיש

מלוקט מהספרים: ילקוט יוסף (ילקו"י), יקרא דחיי (יקד"ח), בן איש חי (בא"ח), שולחן ערוך (שו"ע), קיצור שולחן ערוך (קצושו"ע)

א. הקדיש שאומרים לעילוי נשמת הנפטר יש לו מעלה גדולה מאוד. וכתב רבינו האר"י ז"ל שאין טעם אמירת הקדיש להציל המת מדין גיהנם לבדו, כמו שחושבים המון העם, אלא יש בו תועלת גדולה להכניסו לגן עדן ולהעלותו מדרגה לדרגה, ולכן יש לאומרו גם בשבת ויום טוב. (יקד"ח)

ב. נאמר בתורה: ונקדשתי בתוך בני ישראל. ודרשו חז"ל, מכאן שכל דבר שבקדושה לא יהיה בפחות מעשרה. צריכים כל העשרה להיות גדולים, מבין י"ג שנה ומעלה. (ילקו"י)

ג. קטן פחות מ"ג שנים האומר קדיש, בקדישים שהם מחובת התפילה יאמר החזן יחד עם הקטן, ובקדישים שהם רשות יכול הקטן לומר לבדו. (יקד"ח)

ד. בעת אמירת הקדיש נכון להחמיר להשוות הרגלים כמו בתפלה. ואותם המתחילים לומר קדיש כשהם בישיבה או בהילוך, לא טוב הם עושים. (ילקו"י)

ה. השליח צבור עצמו אומר "יהא שמייה רבא", אך אינו אומר "אמן". (ילקו"י)

ו. יש לומר בעלמא די ברא כרעותיה, הכ"ף של כרעותיה דגושה. ובאמירת יהא שמייה רבא יש לומר מברך, קמ"ץ תחת הבי"ת ופת"ח מתחת לרי"ש. ולא מבורך בחולם. ואומר תשבחתא התי"ו הראשונה בחיריק ולא בשורוק. (ילקו"י)

ז. יש לומר בקדיש "לעלם ולעלמי עלמיא" עם ו', וכן על הצבור לענות ביהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, בתוספת ו'.

ודלא כמו שנדפס באיזה סידורים, לעלם לעלמי עלמיא, בלי ו',
 שזה אינו נכון. (ילקו"י)

ח. יש לומר ולכוין בקדיש תיבת שמה חסר י'. ויש שגורסים שמה
 ביו"ד. ויש גורסים ועלמי בלי למ"ד, כדי להשוות המנין לכ"ח
 אותיות. אבל הגירסא הנכונה היא "שמה" בלא יו"ד, ולעלמי
 בלמ"ד. (ילקו"י)

ט. יש לומר בקדיש "לעילא מן כל ברכתא", ולא מכל ברכתא.
 (ילקו"י)

י. נכון לפסוע שלש פסיעות בכל קדיש שאומרים בו: "עושה שלום
 במרומיו", הן בקדיש על ישראל, והן בקדיש יהא שלמא, ולא רק
 בקדיש תתקבל. ואין חילוק בזה בין שליח צבור לשאר כל אדם
 שאומר קדיש "יהא שלמא" או "על ישראל". וכן יש לפסוע בקדיש
 תתקבל של ערבית, וכן בקדיש שלאחר ברכה מעין שבע בליל
 שבת. (ילקו"י)

יא. המתפלל עם אשכנזים והוא בתוך י"ב חודש לאב או לאם,
 ואומר קדיש לע"נ אביו או אמו, אין לו לשנות מהנוסח המקובל
 אצלינו, הן באמירת ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, וכן בחייכון
 וביומיכון וכו', והן באמירת יהא שלמא, ועל ישראל. אולם אם
 אומר קדיש יהא שלמא בבית כנסת של אשכנזים עם אחרים,
 רשאי לקצר בנוסח יהא שלמא, כפי מנהג נוסח האשכנזים, כדי
 שיסיים ואמרו אמן עם כולם. אך אין לו לשנות את מבטאו ולומר
 כמבטא אשכנזי, אלא כל עדה צריכה להחזיק במנהגה, ובמבטא
 המקובל אצל בני העדה מדורי דורות, מבטא שהחזיקו בו גדולי
 תורה וענקי הרוח מדורי דורות. ואף במבטא שם ה' אין לו לשנות
 ולומר הנו"ן כמו חול"ם, אלא יש לומר בקמ"ץ. (ילקו"י)

יב. מנהגינו שכל המחוייבים לומר קדיש יתום, אומרים אותו כולם
 ביחד, הן בקדיש על ישראל שקודם הודו, והן בקדישים שאחר בית

יעקב, וקודם עלינו לשבח. אך יש להקפיד שלא יהיה אחד אומר הקדיש במרוצה, וחבירו לאט מדאי, אלא ישתדלו שכולם יאמרו הקדיש מלה במלה ככל האפשר. וכשיש כמה שאומרים קדיש ביחד, ואחד מהם אומר הקדיש בלחש, לכתחלה אין לעשות כן, דצריך שכל אחד יאמר הקדיש בקול רם. אך אם הוא צרוד, והוא בתוך י"ב חודש, יכול לומר הקדיש בלחש עם אחרים שאומרים הקדיש בקול רם. (ילקו"י)

יג. אין לבת לומר קדיש על אביה או אמה, אפילו אם הוריה כתבו כן בצוואה, ואפילו אם עושים לימוד בבית עם עשרה אנשים מבני משפחתה. (ילקו"י)

(הרה"ג אברהם יוסף שליט"א כתב בתשובה: "כשיש מנין גברים והאישה נמצאת בעזרת נשים ומצטרפת לומר קדיש עם הגברים, כאשר חברותיה בלבד שומעות אותה מותר לה לומר את הקדיש, אולם המנהג הנכון והטוב ביותר, כאשר אדם נפטר בלא בנים שיאמרו קדיש, לשכור תלמיד חכם שיאמר את הקדיש במשך השנה, ותבוא עליהם ברכה")

יד. גר צדק רשאי לומר קדיש על אביו או אמו הגויים, לאחר פטירתם, וכן רשאי לומר השכבה בבית הכנסת. אך כדי שהדבר לא יראה תמוה לרבים, יאמר את ההשכבה בדרך הבלעה ולא באופן מיוחד. (ילקו"י)

טו. מי שמת בלי בנים או שבניו קטנים ואינם יכולים לומר קדיש, יכולים לשכור אדם שיאמר בעבורו קדיש ויעיל לעילוי נשמתו. כן הוא הדין אם הניח רק בנות, אפילו גדולות, שאינן רשאיות לומר קדיש, שיש לשכור אדם שיאמר בעבורו קדיש. (יקד"ח)

טז. מי שאין לו בנים שיאמרו עליו קדיש, עדיף לשכור אדם בכסף שיאמר עליו קדיש, מאשר יאמרו עליו קדיש בחינם. (יקד"ח)

יז. אדם שהושכר על מנת שיאמר קדיש, מותר לו לומר קדיש עבור מספר נפטרים ומועיל לכולם. (יקד"ח)

יח. מי שציוה לבניו שלא יאמרו עליו קדיש לאחר מותו, אין להם לשמוע לצוואת אביהם, שאילו ידע מהתועלת שיש באמירת הקדיש לא היה מצוה כן. (יקד"ח)

יט. בעל שנפטרה אשתו, אינו מחויב לומר עליה קדיש בפרט אם יש לה בנים האומרים עליה קדיש. אך מכל מקום בודאי שלא גרע מאדם זר שאומר קדיש ומכוין שיהיה לעילוי נשמתה שמועיל לה, ולכן אם אין מי שיאמר עליה קדיש ראוי שבעלה יאמר עליה קדיש. ויאמר בפיו שכל הקדישים והמצוות שעושה במשך השנה יהיו לעילוי נשמתה. (יקד"ח)

כ. צריך לומר קדיש כל שנים עשר חודש לעילוי נשמתו, ופוסקים מלומר קדיש שבוע אחד בתחילת חודש שנים עשר, שלא יאמרו ההמון שאביו רשע ומשפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש. (יקד"ח)

כא. בשבוע הראשון בתחילת החודש השנים עשרה יפסיק מלומר קדיש יתום שבתפילות, אך קדיש שאומרים אחר הלימוד יכול להמשיך לומר כהרגלו. (יקד"ח)

כב. מי שאומר קדיש על אביו ומפסיק בשבוע הראשון של החודש השנים עשר, אולם אומר קדיש גם על נפטר אחר שאין מי שיאמר עליו קדיש, יכול להמשיך לומר את הקדיש כדרכו אף בתחילת החודש השנים עשר כיון שיש סיבה לאמירתו. (יקד"ח)

כג. אם לומד לימוד מיוחד לעילוי נשמת הנפטר בשבוע הראשון של החודש השנים עשר, יש להמנע מלומר קדיש אחר לימוד זה, ורק לאחר לימוד רגיל שאין לו שייכות לנפטר בדוקא, יכול לומר קדיש. (יקד"ח)

כד. לאחר שנים עשר חודש פטור מלומר קדיש, ואף על פי שהשנה מעוברת צריך לומר שנים עשר חודש ולא יותר. וטוב לומר קדיש גם לאחר שנים עשר חודש. (יקד"ח)

כה. אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק שנפטר משעברו עליו שלושים יום. וכן יש לערוך השכבה ואזכרה גם לקטנים שנפטרו קודם שהגיעו לגיל שלש עשרה. (יקד"ח)

כו. מי שיש לו אב ואם מותר לו לומר קדיש יתום אם אין אביו ואמו מקפידים. ואם אביו ואמו מקפידים צריך לשמוע להם. (יקד"ח)

כז. אם התחיל לומר קדיש בעשרה ויצאו מקצתם, גומרים את הקדיש, והוא שנשתיירו רובם, ועל אותם שיצאו נאמר: "ועוזבי ה' יכלו", ואם היו עשרה בזמירות ושירת הים ויצאו מהם קודם שיתחיל הקדיש לא יאמר קדיש בפחות מעשרה, וכן בשאר הקדישים, אע"פ שהם חובה. (בא"ח)

כח. אם הם עשרה בצמצום ואחד מהם מתפלל תפלת עמידה, שאינו יכול לענות עמהם קדיש, אע"כ מצטרף עמהם, והוא הדין אפילו אם היו ב' או ג' או ד' מתפללין כל שנשאר רוב שעונין קדיש ואמנים מותר לומר קדיש, דכל שיש שם עשרה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה, אבל אם היה אחד מהעשרה ישן אין לצרפו ולא יאמרו קדיש עד שיקצו אותו, ואם אי אפשר להקיצו לא יאמרו. (בא"ח)

כט. צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד, אבל מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר זה אינם מצטרפים אע"פ שפתח פתוח ביניהם, ותיבה או בימה שבבית הכנסת שעומד עליה הש"ץ אע"פ שהיא גבוהה עשרה טפחים ורחבה הרבה ויש לה מחיצות גבוהים עשרה הש"ץ מצטרף, ומה שצריך שיהיו כל העשרה במקום אחד כל זה לענין צירוף, אבל אם יש עשרה במקום אחד שאומרים קדיש או קדושה כל השומע קולם אפילו עומד בבית אחר ואפילו יש בינו לבינם כמה בתים הרי זה עונה עמהם קדיש. (בא"ח)

ל. כשאומרים שנים או שלשה יחד קדיש, והאחד מקדים את חברו, אם כל אחד בא בתוך כדי דיבור של חברו, יש אומרים

שימתין לאחרון ויענה אמן אחד ויעלה לכולם. וכן יכול להקדים ולענות אמן אחר הראשון ויעלה לו גם לשני. ויש שנוהגים לענות "אמן ואמן" על שניהם. ואם יש הפסק ביניהם אחר תוך כדי דיבור, יענה אמן אחר כל אחד ואחד. (ילקו"י)

לא. יש לכוון בעניית הקדיש ולענות אמן בקול, ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש. שכל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו של שבעים שנה. ומה שעונים יהא שמיה רבא בקול רם הוא כדי לעורר הכוונה. אך אין צריך לתת בעוז קולו יותר מדאי, עד שיהיה ללעג בעיני הבריות, אלא יענה בקול רם ובכל כוונתו. ועל כל פנים לא יגביה קולו יותר מהמברך. ופירוש יהא שמיה רבא היינו שיהיה שמו של הקדוש ברוך הוא שלם, שנשבע הקדוש ברוך הוא שלא יהיו שמו וכסאו שלמים עד שימחה שמו של עמלק. (ילקו"י)

לב. כשאומר השליח צבור קדיש, אין הקהל חייבים לעמוד, כדי לענות אמן יהא שמיה רבא מעומד, אלא רשאים לענות אמן יהא שמיה רבא כשהם יושבים. וכן המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח. ורק מי שהיה עומד והתחילו לומר קדיש כשהוא עומד, לא ישב עד שיענה אמן יהא שמיה רבא עד דאמירן בעלמא, ואחר כך ישב. וכן אם עמד בקדיש מלא קומתו לכבוד תלמיד חכם או זקן, ישאר עומד עד שיסיים לענות אמן יהא שמיה רבא, ואחר כך ישב. וכל זה כשקם מלא קומתו, (כגון שקם מפני שיבה), אבל אם קם בהידור בעלמא, אין צריך לעמוד כדי לענות. והרואה את חבירו שבא לישב באמצע הקדיש, נכון שיזכירנו שצריך לעמוד עד שיסיים עניית יהא שמיה רבא. נוהגים על פי הקבלה לעמוד בשעת אמירת קדיש וברכו שלפני תפלת ערבית של ליל שבת, כדי לקבל שבת בתוספת הרוח. ומנהג האשכנזים כדעת הרמ"א, לעמוד בשעה שעונים קדיש וברכו, וספרדי שמתפלל עם אשכנזים, נכון שיעמוד גם הוא עמהם בעת אמירת קדיש וברכו, כדי שלא יהיה בכלל יושב בין העומדים. (ילקו"י)

לג. לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאילו האל"ף נקודה בחטף, ונשמע כאומר "מן". וכן שלא יחטוף וימהר לענות אמן בטרם סיים השליח צבור את הברכה, או אמירת הקדיש. וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן ואינו מוציאה בפה שתהא ניכרת. (שו"ע)

לד. וכן לא יענה אמן קצרה, ולא ארוכה מדאי, אלא יאריך קצת עד כדי אמירת אל מלך נאמן. (ילקו"י)

לה. יש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמיה רבא, היות והאמן שעונה היא ענייה על מה שאמר השליח צבור, ויהא שמיה רבא הוא התחלת שבח בפני עצמו. ועל השליח צבור (וכן על כל אומר קדיש) להמתין מעט קודם שימשיך לומר יהא שמיה רבא וכו', ויאמר יהא שמיה רבא בנחת, לאט לאט, ולא במרוצה, כדי שהקהל יספיקו לענות עד דאמירן בעלמא (לפי מנהגינו), ואחר כך יענו גם כן אמן אחר שמיה דקודשא בריך הוא. והאומר הקדיש במרוצה עליו נאמר חוטא אחד יאבד טובה הרבה. (ילקו"י)

לו. מה שיש נוהגים שהצבור או חלק ממנו אומרים הקדיש בניגון יחד עם השליח צבור כשהם יושבים במקומם, ראוי לבטל מנהגם, שאין לומר קדיש עם החזן, אלא צריך להקשיב לו ולענות אחריו אמן, ויהא שמיה רבא. (ילקו"י)

עניינים שונים באמירת קדיש

אמירת קדיש בלחש

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן טו אות ח') כתב: "יש להתריע על תקלה גדולה בענין אמירת הקדישים בבת אחת, דלא פעם ראיתי גם לגדולים וטובים שמצטרפים אל אומרי הקדיש ואומרים אותו בלחש עד שקולם לא ישמע. ולכאורה אין כל תועלת באמירת קדיש בלחש בהיות דיוצא הציבור לא עונים כלל בגינו אמן יהא שמיה רבא, ואינו מזכה כלל לציבור בקדישו, והרי זהו כל התועלת של האמירה, שיזכה ע"י כך את הציבור שיענו אחריו. ויעוין בשו"ת בנין ציון שהשואל הציע להנהיג בכעין זה שהש"ץ יאמר הקדיש בקול והאבלים יאמרו בלחש עמו, והגאון בעל בנין ציון ענה לו בחריפות על כך ודחה את ההצעה בשתי ידיים, ובנמקו שהלא תכלית וגדולת ענין הקדיש הוא שכמו שעל פי דיבורו יזכו רבים לקדש שם ה' כן יזכה אביו על ידו, וכי יושג תכלית זה אם האבלים יאמרו קדיש וקולם לא ישמע, הלא שתיקתם יפה מדיבורם כי נראה כשקר בפיהם ותרמית בלבם לומר לרבים שבחו לד' אתנו ואמרו אמן יש"ר, ונשמרים לבלתי הרים קול לבל ישמעו רבים דבריהם ורק על דברת הש"ץ ישבחו הצבור עיין שם. ועל כן יש להזהיר את אומרי הקדיש על כך ולהסביר להם שכל עניין האמירה הוא בכדי שכל אחד מהאומרים יזכה את הציבור כשיענו אמן יהא שמיה רבא בשומעם אמירתו, אבל כשיגידו בלחש הרי כאילו אך הבל יפצה פיהם.

אמירת קדיש על אנשים שאינם קרוביו

הנה בשו"ת מהר"ם חלאווה (סי' יז עמוד טו) כתב וז"ל: אין ספק כי לא יועיל ולא יציל מה שיעשו בשביל אדם אחרי מותו, כי כל אדם נידון לפי מה שהוא בעת מותו, ואין תוספת ומעלה ותועלת במה שיעשו אחרי כן (וכמובן שאין כוונתו על בן שעושה לע"נ אביו, שהרי ברא

כרעיה דאבוה והקדיש שאומר הבן על אביו מועיל להוציאו מדינה של גיהנם). אולם האליה רבה (קלב, ט) כתב: "ואם היתום נוסע למרחקים, משמע בתשובת בנימין זאב (סימן ר"א) שטוב לשכור אחר במקומו. ואולי אף שיש שם אבלים על אב ואם אין יכולים למחות, דשליחו של אדם כמותו כמש"כ בטורי זהב".

ובמטה אפרים, (הל' קדיש יתום, פ"ד, סק"י) העיר על דברי הבנימין זאב הנ"ל מדברי התוס' רי"ד בקידושין דמבואר בדבריו, דבמצוות שעל גופו לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו, ונשאר בתימה. ובשו"ת בנין ציון (ה"א, סי' קכב), איתא דהקדיש אינו תפילה שיתפלל הבן על האב לפני ה' שיתעלה משאול מטה, אלא זכות ומצוה היא למת כשבנו מקדש את ה' ברבים והקהל יענו אחריו אמן. ולפ"ז תתעצם התימה היאך מועיל שישכור משהו אחר שיאמר הקדיש במקומו?

והבא"ח בשו"ת תורה לשמה (סימן תי"ב) כתב: בענין שכירות הקדיש לשכור אדם שיאמר קדיש, לכאורה יש להסס בזה, כי מה תועלת לנפטר בקדיש של אחרים אם לא יהיה זה האומר קדיש הוא בנו של הנפטר, דאז ברא מזכה אבא, והלא התועלת של הקדיש לנפטר למדו אותה מן האגדה שנמצאת במדרש, שרבי עקיבא מצא מת אחד שהיו דנים אותו ביסורים מרים, ואמר לו ששמע אומרים שאם היה לו בן שאומר עליו קדיש יש לו תקוה להצלתו, ושאל שם עירו ושמו, וטרח רבי עקיבא מאוד עד שמצא את בנו שהיה רשע ובור והביאו אצלו ולמדו תורה ואמר קדיש וכו', ובא אביו בחלום אצל רבי עקיבא וא"ל תנוח דעתך וכו' ע"ש, ראה כמה טרח אותו צדיק עד שהניח את בנו של אותו אדם לומר קדיש על אביו ועם כ"ז לא אמר הוא בעצמו קדיש בעבורו תיכף באותו היום אע"פ שחס עליו להצילו, ואפילו שרצה לעשות עמו חסד גמור לזכות את בנו, עם כ"ז היה אומר הוא עצמו קדיש תיכף כדי שיועיל לו ויקל מעליו היסורין, כי עד שמצא את בנו ולימדו לומר קדיש היה צריך לזה כמה ימים, אלא ודאי שידע רבי עקיבא

שאינ תועלת לו בקדיש אלא אם יאמר הבן בעצמו, על כן יש להסס בזה להביא אדם אחר לומר קדיש.

מיהו מצאתי שהמג"א ז"ל כתב שאם הבן רוצה להעמיד אחר במקומו לומר קדיש היכא שהבן יש לו אונס שאינו יכול לומר קדיש הוא בעצמו, טוב להעמיד אדם בשכר מלומר אחר קדיש בחנם, נמצא לפי זה שיש תועלת לנפטר בקדיש שאומר אדם בשכר ואולי כי ע"י השכר שנותן הבן חשיב כאילו הוא עצמו אומר הקדיש עכ"ל.

ובשו"ת יביע אומר (ח"י עמוד שסו) כתב דנראה שכוונתו כמ"ש המחנה אפרים (הל' שלוחים סי' יא) שהבונה מעקה ע"י פועל בשכר אפילו הוא נכרי יכול בעה"ב לברך "לעשות מעקה", שיד פועל כיד בעל הבית. ויש לומר דבכך שהבן שוכר אותו, ומשלם לו את שכרו, נקראת המצוה עליו כאילו הוא עצמו אמר את הקדיש על אביו. ולפ"ז צ"ל שלכן ר"ע לא יכול היה לומר עליו קדיש בעצמו, כי צריך שדוקא הבן יתן לו את שכרו, ולאחר שמצא את בנו אין חולק שעדיף שהבן יאמר בעצמו קדיש על אביו.

ומדברי מרן הב"י (יו"ד ס"ס ת"ג) מוכח שהיו נוהגים לשכור אדם לומר קדיש על נפטר, ושיש בזה תועלת לנשמת הנפטר. וכן כתבו המג"א והאחרונים (בסי' קל"ב), דמשמע מהב"י שמוטב לבן להשכיר אחד לומר קדיש במקומו, משיאמר אחר בחנם. ובשו"ת 'חזון נחום' (סי' קי"ז) כתוב, שאם שוכר אדם אחר במקומו לומר קדיש, כאילו הוא עצמו אומר קדיש. ובספר חסידים (סי' תתשע"א) כתב: "מה שהחיים מתפללים לעילוי נשמת המתים או צדקה שעושים לעילוי נשמתם, מועיל למתים".

וכתב הרמ"א (יו"ד שע"ו ס"ד), שאם אין אבל על אב ואם בבית הכנסת, יאמר הקדיש מי שאין לו אב ואם בעד כל מתי ישראל. וכן כתב הגר"ח פלאגי (כף החיים יג, ה), שהמנהג בכל אתר ואתר

שהחכם מרא דאתרא אומר קדיש בתרא לע"נ מתי ישראל. ומשמע שמועיל לנפטרים בגדר זכין לאדם שלא בפניו, אף על פי שלא נתבקש מבניהם. וכתב עוד (כשו"ת חיים ביד קי"ד), כי מה שנהגו באיזמיר ובכמה מקומות שהרב מורה צדק שבעיר אומר קדיש בתרא לע"נ הנפטרים, הואיל וטעם אמירת הקדיש הוא להגן על נפשות המתים להצילם מעונש גיהנם, והרי יש כמה נפטרים שלא זכו לבנים שיאמרו עליהם קדיש, לכן תיקנו שהרב מורה צדק בעירו יאמר הקדיש, והוא מגן על כל נפשות הנפטרים שאין אומרים עליהם קדיש. ובפרט לפי מה שגילה רבינו האר"י, שטעם אמירת הקדיש אפי' בשבתות וימים טובים שאין בהם דינה של גיהנם, הוא כדי להעלות נפש המת בגן עדן ממדרגה למדרגה, ולכן טוב לומר הקדיש תמיד וחשוב מאד לנהוג כן.

אמירת קדיש על שני נפטרים

בשו"ת מהראנ"ח (ח"א ע"ז ומובא בשדי חמד מע' אבלות אות קנ"ד) נשאל אודות אשה שצוותה לשלם סכום נכבד מעזבונה לר' יוסף כדי שיאמר עליה קדיש אחר פטירתה, ובאותו זמן נפטר גם אביו של ר' יוסף, והלה שאל האם יוכל לומר קדיש אחד עבור שניהם? המהראנ"ח השיב שלמרות שר' יוסף מחויב לומר קדיש עבור נשמת אביו, מכל מקום זיכרון אחד עולה לכאן ולכאן, וכיוון שמכוון גם לקיים צוואת הזקנה הנפטרת ולעילוי נשמתה - קיים תנאו בזה. והביא ראיה לדבריו, שמי שקיבל על עצמו להתענות בימים שני וחמישי, וחל אחד מהם ביום של תענית ציבור (שבו בכל אופן חייב להתענות), מ"מ יוצא יד"ח נדרו באותה תענית ועולה לו לכאן ולכאן.

ומרן הראשל"צ הגרע"י בשו"ת 'ביע אומר' (ח"ח י"ד ל"ז אות ד') כתב לדייק מדברי המהראנ"ח שזכות אמירת הקדיש עולה בשלמות גם לעילוי נשמת הנפטרת, ואין נגרע דבר מחלק זכותה בקדיש

מפני שהקדיש נאמר גם לע"נ אביו, ולא אמרינן שזכות הקדיש מחציתו עולה לע"נ אביו, ומחציתו לע"נ הנפטרת, שאילו היה הדבר כן, אין לו לקבל אלא מחצית השכר שקצבו לו, שלא נתקיים תנאו בשלמות. אלא ודאי שהזכות של הקדיש נשארת בשלמות הן לגבי אביו והן לגבי הנפטרת, כי השי"ת רב חסד ואמת, ומטה כלפי חסד לשלם לעושי רצונו בשלמות לכל אחד ואחד (וכמ"ש בספר הפלאה בהקדמה (פתחא זעירא אות מ"ג): יש שחושבים שהמחזיק בידי ת"ח, ע"י החזקתו קונה ממנו חלק מתורתו, כדרך שאר משא ומתן, אך חלילה מלחשוב כן, וכי ימכור ת"ח אפי' שעה אחת מחיי עוה"ב אשר היא יפה יותר מכל חיי עוה"ז! אלא כל אחד מהם מקבל שכרו משלם, משל למי שמדליק נר מנר שאין מחסור לאורו, כן הדבר לגבי המחזיק בת"ח שנוטל שכרו משלם ואינו נוגע ח"ו בחלקו של הת"ח). וגם הגר"ח בספרו בן איש חיל (ח"ב דף כה ע"ד) כתב, שאדם האומר קדיש ומתכוון לשני אנשים - התועלת בזה היא בשלימות לשניהם, ורבים הם הסוברים כן.

אולם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ ח"א י"ד רנ"ד) כתב שאדם שנשכר לומר קדיש על כמה נפטרים, אינו יכול בקדיש אחד לומר על כולם, אלא צריך לכוון בכל קדיש על נפטר אחר, ויכול לומר קדיש אחד בלבד על כל נפטר. וכן כתב גם הגר"ש קלוגר (האלף לך שלמה או"ח ס"א).

ה'מנחת יצחק' (ח"ג קמ"ד), הביא מחלוקת הפוסקים בזה והכריע שאכן זיכרון אחד בקדיש עולה לכאן ולכאן, אך יש יתרון ומעלה כשאומר קדיש על נשמה אחת בפני עצמה. ולכן צריך הנשכר להודיע למשכיר שהוא אומר קדיש על אדם אחר, ואם בכל זאת יסכים אין מניעה לקבל ממנו כסף עבור הקדיש. ומ"מ גם אם קיבל ממנו כסף ולא הודיע לו, אין השוכר יכול לדרוש ממנו את כסף השכירות בחזרה.

למסקנה נראה, שמכיון שרוב האחרונים סוברים שמותר לומר קדיש על שני נפטרים, והקדיש עולה לשניהם באופן מושלם, אין כל מניעה לעשות זאת ולקבל על כך שכר, אך מכל מקום עליו להודיע למשכירים שהוא אומר קדיש גם על נפטרים נוספים. ופשוט שאם התנו המשכירים במפורש בשעת השכירות שאין לו לכוון בקדיש עבור אדם אחר - אסור לנשכר לעשות כן, כי כלל הוא בדיני ממונות שהולכים לפי התנאי.

אמריית קדיש על אחד מהוריו כאשר השני מקפיד

אם אביו מת ואמו מוחה בידו לבל יאמר עליו קדיש בחייה - לא ישמע לה. אבל להיפך שמתה אמו ואביו מקפיד עליו לבל יאמר קדיש בחייו צריך לשמוע לו [וכל זה באופן שניכרים הדברים שאביו מקפיד מפני שחושש לחייו כדברי ההמון, אבל אם אביו מצווהו כן מפני כעסו על אמו וכיו"ב אין לשמוע לו]. ומה טוב שיקח את אביו בדברים וירבה עליו ריעים שיפצירו בו להרשותו לומר קדיש על אמו, ושלא יחוש כלל לנפשו, כי אדרבה זכות הקדיש יגן עליו ג"כ להאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. (שו"ת יביע אומר ח"ג - יו"ד כ"ו)

שביבים

* תפילת הקדיש הינה אחד הסמלים הרגשיים הבולטים ביותר של עם ישראל בקשר שלו עם הקב"ה. כאשר עומד יהודי ומתו מוטל לפניו, הוא מכריז קבל עם ועדה: יתגדל שמו של הבורא בכל עת ובכל מצב, ואפילו במצב הנורא שאני עומד בו כעת.

* עיקרו של הקדיש הוא תפילה לגילוי מלכותו של הקב"ה בעולם. הוא פותח במילים: "יתגדל ויתקדש שמה רבא" - יתגדל ויתקדש שמו הגדול של ה'. עיקר הקדיש הוא במילים שעונה הציבור כולו: "יהא שמיה רבא מבורך לעולם ולעלמי עלמיא" - יהי שמו הגדול

של הקב"ה מבורך לעולם ולעולמי עולמים. סיומו של הקדיש הוא בתפילה לשלום: "עושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן". השלום האמיתי יבוא רק לאחר שכל באי עולם יכירו במלכותו של הבורא ויבינו שתפקיד האנושות הוא לעבוד אותו ולעשות רצונו.

* תפקידו של האדם בעולם הוא להודיע כי יש בורא לעולם - "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו". "כל הנקרא בשמי", אומר הנביא (ישעיהו מ"ג, ז), "ולכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו" - כל הבריאה מגלה את כבודו של הבורא. כשאב או אם נפטרו הם אינם יכולים שוב למלא את ייעודם זה, ואז נוטל הבן את התפקיד, ובאמירת הקדיש הוא מכריז על גילוי כבוד ה' וממלא את החלל הרוחני שנוצר בעולם בפטירתם.

* נשמת אדם שנפטר נידונה בבית דין של מעלה במשך שנים-עשר חודשים. באמירת הקדיש מוסיף הבן זכויות לאביו או לאמו ותורם לעילוי נשמותיהם.

נוהגים לומר את הקדיש במשך אחד עשר חודש, אף שהמשפט בעולם האמת נמשך שנים-עשר חודשים. כשהבן מפסיק לומר את הקדיש לפני תום תקופת המשפט, הוא מצהיר שאביו או אמו הם מן הצדיקים שמקצרים להם את משך דינם, ולא נמנים, חלילה, עם אלו שממצים עמם את הדין בעולם העליון. יש המפסיקים לומר קדיש שבוע לפני סיום השנה.

* אמירת "קדיש יתום" תורמת מאד לנשמת הנפטר, ומעלה אותו לגן עדן. במסכת כלה מובא: "בשעה שהבן אומר 'יתגדל ויתקדש' מתירין את המת מן הפורעניות".

* בספר "הליכות והנהגות ממרן בעל קהילות יעקב" זיע"א מסופר: אברך ירא שמים נפטר והשאיר אחריו ילד קטן בגיל חמש בערך. הילד התבייש לומר קדיש ולא הועילו כל ההפצרות וההבטחות.

הביאו את הילד אל הסטייפלר זצ"ל, והוא החל לדבר אל הילד בחמימות ואמר לו: 'אביך נמצא בעולם האמת. אין שם דבר ששווה לו, ואם ייתנו לו כל כסף וזהב שבעולם אין זה שווה לו מאומה. שם שווה לו רק ה'קדיש' שאתה תאמר עליו. אתה יודע כמה הוא מחכה ל'קדיש' שלך?! כדאי לך להגיד, זוהי ההנאה הגדולה ביותר שאתה יכול לעשות לאבא שלך. אחר כך סיפר לו הרב את המעשה בר' עקיבא שאמר לאחד שיגיד 'קדיש' על אביו, ועל ידי זה יצילו מגיהנום. הדברים השפיעו על הילד, ומיד למחרת החל להגיד 'קדיש' מדי יום ביומו עד סוף שנת האבל.

* הנשמה נצחית היא, וגם לאחר הסתלקותה מהגוף, חייה נמשכים. והיא עולה מדרגה לדרגה בעולמות העליונים. בהתאם למעשי האדם בעולם. גם לאחר הפטירה ביכולתנו להשפיע על עליות הנשמה. ע"י קיום מצוות ולימוד התורה לעילוי נשמת הנפטר, ובפרט באמצעות אמירת קדיש יתום ולימוד משניות לעילוי נשמת הנפטר.

* מובא (בשער הכוונות) בשם האר"י הקדוש: "שאינ טעם אמירת קדיש להציל נפש המת מדין גהינם בלבד, כמו שחושבים המון העם, אלא יש בו עוד תועלת גדולה להכניסו לגן עדן, ולהעלותו ממדרגה למדרגה, ולכן יש לאומרו בשבת ויום טוב וכו'".

* הובא בספר 'ויקהל משה' מעשה נורא מענין רוח אחד, ושם כתב, שאין דבר המסוגל להגן על נפטר מן המזיקים, יותר מאמירת קדיש על מזמורי תהלים, ושלכן יש לבנים לומר על אבותם במשך השנה קצת מזמורים, ואח"כ יאמרו קדיש... ואין לך כבוד גדול לאב ואם הנפטרים יותר מאמירת קדיש (זכור לאברהם).

* אנשים רבים מספרים כי הם חולמים על נשמות קרוביהם הנפטרים הבאים בחלום ומבקשים שיאמרו אחריהם קדיש, כי בכוחו לעזור להם מאוד בדין הנעשה עמהם. אולם כאשר אומרים

את הקדיש בהבלעה ובחיסור אותיות, התועלת מהקדיש מעטה מאוד.

* כוחה של אמירת קדיש להגן ולהציל את נשמת הנפטר, הוא רב מאוד. ברם, אסור לכוון באמירת הקדיש לתועלת נשמת הנפטר, לפי שעיקר הקדיש הוא שבחים ותפילות שיתגדל שמו יתברך.

בשני מקומות ניתן לכוון לתועלת נשמת הנפטר: א. באמירת "יהא שלמא רבא... ועל כל ישראל", אפשר לכוון בכלל "כל ישראל" גם על נשמת הנפטר. ב. באמירת "עושה שלום במרומו" יש לכוון שגם לנשמת הנפטר תהיה ברכת שלום מאת ה', העושה שלום במרומו. (עולת תמיד בשם דרכי חיים)

* באמירת הקדיש יש צידוק דינו של ה' יתברך. שכן כאשר הקב"ה נפרע מהאדם על חטאיו, שמו של הקב"ה מתקדש, שנאמר: "ונשפטתי", ולאחר מכן: "והתגדלתי והתקדשתי", לכן עומד בנו של הנפטר ואומר: "יתגדל ויתקדש שמיא רבא". (עולת תמיד בשם ספר החיים).

* נאמר במדרש משלי: "אמר רבי חמא בר חנינא: בא וראה שבחו וגדולתו של הקב"ה, שאף על פי שיש לפניו אלף אלפי אלפים ורבי רבבות כתות של מלאכי השרת שישרתוהו וישבחוהו, אינו מעוניין אלא בשבח של ישראל, שנאמר: "ברב עם הדרת מלך". ואין 'עם' אלא ישראל, שנאמר (ישעיהו מ"ג): 'עם זו יצרתי לי, תהילתי יספרו', כדי שיגידו שבחי בעולם".

"אמר רבי סימון: אימתי הקב"ה מתעלה בעולמו? בשעה שישראל נאספים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ונותנים שבח וקילוס לפני בוראם. "רבי ישמעאל אומר: בשעה שישראל נאספים בבתי מדרשות ושומעים אגדה מפי חכם, ואחר כך עונים: 'אמן יהא שמיה רבא מבורך', באותה שעה הקב"ה שמח ומתעלה בעולמו, ואומר למלאכי השרת: 'בואו וראו עם זו שיצרתי בעולמי, כמה

הן משבחים אותי, באותה שעה מלבישים אותו הוד והדר, לכך נאמר: 'ברוב עם הדרת מלך'."

שבח הבורא הנשמע מפי בני אדם קרוצי חומר ואפופי טרדות העולם הזה "שווה" לקב"ה הרבה יותר מקילוס רבבות מלאכים בשמים. משום שקדיש זה מסמל הכנעה של האדם מול כל מה שמביא ה' על העולם בכלל ועל חייו האישיים בפרט.

• הגרי"מ לאו שליט"א בספרו יהדות הלכה למעשה כותב כך: "חז"ל הפליגו בחשיבות אמירת הקדיש שיש בה משום מילוי משימה מצד המאמין, השואף להאדרת שם הבורא ולהפצת האמונה בו ברחבי תבל. חובת האדם בעולמו לשרת את הבורא במלוי מצוותיו ולקדש את שמו. עם פטירת אדם מישראל, נוצר חלל ריק בשורות מאמיניו ועושי דברו. הקדיש מועיל לעלוי נשמת הנפטר, כאשר בנו או אחד מקרוביו ידאג למלא מקומו ולהמשיך באותה משימה כבטוי לנצחיות. לשם כך נקבע קדיש יתום. עוד נאמר שהבן מזכה ע"י הקדיש את אביו ויכול לרוממו ממדרגה למדרגה. ידוע גם הסיפר על ר' עקיבא שפגש אדם מעולם האמת שנידון בגיהנום, ור' עקיבא חיפש את בנו שיאמר עליו קדיש וכך הוקל מעליו. ובא אליו בחלום והודה לו על כך."

סיפורים

הנפטר 'ארגן' מניין לקדיש

סיפר הרה"ג מרדכי גיפטר שליט"א: הוזמנתי על ידי אחד מתלמידי להשתתף בשמחת כלולותיו. מאחר והחתונה נערכה במקום מרוחק ממקום מגורי, שיגר התלמיד כרטיסי טיסה עבורי ועבור עוד שמונה מחבריו שהוזמנו גם כן לחתונה. ביום המיועד יצאנו לדרך בהקדם כדי להגיע בזמן לחופה. אך משהתקרבונו למקום הנחיתה התברר כי המטוס לא יוכל לנחות שם מפאת הערפל הכבד ששרר במקום. על כורחנו המשכנו לטוס עד שהגענו לשדה תעופה במקום רחוק מהמקום שבו נערכה החתונה.

משנוכחנו לדעת כי לא נספיק להגיע לחופה בשעה המיועדת, ואף לתפילת מנחה בציבור לא נזכה, נערכנו לתפילת מנחה ביחידות בנמל התעופה. ביקשנו מאחד הסבלים שנקרה בדרכנו להפנות אותנו למקום שבו נוכל להתפלל באין מפריע.

הסבל האלמוני נעתר לבקשתנו והביא אותנו לחדר צדדי בנמל התעופה. עמדנו להתפלל והסבל נשאר בפתח החדר והשקיף על תשעת המתפללים. משסיימנו את התפילה שאל הסבל להפתעתנו: "מדוע לא אמרתם קדיש?"

משהשבנו לו כי חסר לנו העשירי למניין, חזר והקשה באידיש: "אונד איך בין נישט קיין איד?" (וכי אני אינני יהודי?), ומיד עמד ואמר קדיש.

אחר כך סיפר להם האיש בהתרגשות: "היום הוא יום השנה לפטירת אבי ז"ל. זה זמן רב פרקתי מעלי עול תורה ומצוות, ומובן שגם אינני מתפלל. בלילה שעבר נגלה אלי אבי ז"ל בחלום ואמר לי: 'היום הוא יום היארצייט, וגוזרני עליך לומר עלי קדיש'. אמרתי לו: 'אינני מתפלל, ואפילו הייתי רוצה לומר קדיש אינני יכול. הואיל

ובמקום שאני נמצא אין מניין יהודים'. אך אבא חזר ואמר: 'אני אדאג לכך שיהיה לך מנין, ואתה תאמר קדיש!'

כשקמתי בבוקר אמרתי לעצמי: 'אני לא אומר קדיש! אבל עכשיו משראיתי כיצד מתגשמים דברי אבי. ובסייעתא דשמיא הובאו לכאן תשעה יהודים כשרים ממרחק רב, לא יכולתי להימנע מלומר: יתגדל ויתקדש שמיא רבא..."

הנפטר שילם שיאמרו עליו קדיש

המעשה שלפנינו מועתק מילה במילה מתוך הספר "האיש על החומה" - תולדות הרב זוננפלד:

הגאון זקן המקובלים ר' אהרון סלוסקי שליט"א, שמע מעשה מופלא מפי מורנו על ענין אמירת הקדיש שהתרחש בפרשבורג, בעת שלמד בישיבת הכתב סופר, ומעשה שהיה כך היה:

אשה מכובדת ובעלת עסק מבוסס, היתה נוהגת במשך שנים רבות להביא מדי פעם בפעם תרומה הגונה לישיבה, בתנאי שיגידו בישיבה קדיש תמידי לעילוי אותן נשמות גלמודות שאין מי שיגיד קדיש אחריהן, והישיבה העמידה בחור מיוחד שאמר קדיש לטובת נשמות אלו.

לימים הסתלק לעולמו בעלה של אותה אשה, ומכיון שהוא ניהל את העסק ביחד איתה, פגעה פטירתו בעסק, שנצטמק והלך עד שנסגר כליל. מצבה הכלכלי של האשה הלך והחמיר, וברבות הימים נפל עליה עול נוסף, כאשר הגיעו שתי בנותיה לפרקן, וכסף מנלן? נשאה האשה את סבלה בדומיה, קיבלה עליה את הדין באומץ והשלימה עם גורלה. אולם, על דבר אחד לא יכלה לוותר ולבה היה מר עליה ביותר והכאיב אותה מאוד, וזהו, ענין שמירת הקדיש שעלול להתבטל, אחר שהפסיקה את ההקצבה למטרה זו.

במר נפשה עלתה להנהלת הישיבה ושטחה את בקשתה שהישיבה תואיל להמשיך גם הלאה את שמירת הקדיש לעילוי נשמות גלמודות, עד שירחיב ה' את גבולה ותחזור לתמוך בישיבה כמקודם. נתרגשו מאוד ראשי הישיבה מתום לבה וצדקת נפשה של אלמנה זו, והבטיחה למלא את מבוקשה לשמור את אמירת הקדיש כמו עד כה. הבטחה זו מלאה את נפשה באושר אין קץ, וכשברק של אושר מנצנץ מעיניה הנוגות, נפרדה מראשי הישיבה ופנתה ללכת לדרכה. מעתה שוב לא העיק עליה כל כך מצבה היא, ואפילו מצב שתי בנותיה שהגיעו כבר מזמן לפרקן. כי מרגע שענין הקדיש לנשמות גלמודות הובטח לה, כמעט שלא חסר לה כלום בעולמו של הקב"ה. ובענין שתי בנותיה, שמה מבטחה בה', אבי יתומים ודיין אלמנות. והוא הרחום וחנון יראה בודאי בעונין של בנותיה, ויזמין להן את זוגן וכל צרכיהן.

בצאתה לרחוב בא למולה יהודי ישיש בעל הדרת פנים נדירה, כשזקן צח כשלג יורד לו על פי מדותיו, וברכה לשלום. הופתעה האשה מהסברת הפנים הלבבית של הזקן הבלתי מוכר לה. הפתעתה גדלה שבעתיים, בעת שהזקן התקרב אליה ונכנס אתה בשיחה לבבית תוך התעניינות במצבה ובמצב בנותיה.

נאנחה האשה קשות ושטחה לפניו את מר גורלה ואת נפילתה מאיגרא רמה לשפל המדרגה, עד שאין לה האמצעים ההכרחיים להשיא את בנותיה הבוגרות.

”מהו הסכום המשוער הדרוש לך להוצאות נישואיהן של בנותייך?“, שאל הזקן.

”לשם מה חשוב לכבודו לדעת, למאי נפקא מינה?“, השיבה האשה בתמהון ונקבה בסכום המשוער.

שלף הזקן גיליון נייר ורשם הוראה לבנק המקומי לשלם לאשה את הסכום שנקבה. אולם בטרם שם את חתימתו, הביע את משאלתו

שהיות ומדובר בסכום רציני מאוד, רצוי שתהא חתימתו בנוכחות עדים שיראו במו עיניהם כשהוא חותם אישית על ההמחאה, ויאשרו זאת בחתימת ידם.

נרגשת ומופתעת ממה שהתרחש, עלתה לאולם הישיבה וביקשה משני בחורים להילוות אליה. משראה אותם הזקן, הציע להם שיתבוננו איך שהוא שם את חתימתו על הוראת התשלום, וליתר בטחון ביקש מהם פיסת נייר ורשם עליה את חתימתו למזכרת ולדוגמא. במסרו את ההמחאה על הסכום הנכבד לידי האשה, הורה לה שתלך לפדות את ההמחאה למחרת בבוקר.

כל הענין נראה לאשה ההמומה תמוה ומוזר. מה ראה הזקן הזר הבלתי מוכר להסביר לה כל כך פנים, ולהראות רוחב לב כזה, עד כדי כיסוי הוצאות השאת שתי בנותיה. אעפ"כ הזדרזה למחרת לסור אל הבנק ולנסות בלב דופק את מזלה.

כשבחן פקיד הבנק את ההמחאה, תקע בה מבט תוהה, מסתכל פעם ופעמיים וכולו נבוך ומשתאה. תוך הבעת סימני המבוכה ביקש מהאשה להמתין, והוא נכנס עם ההמחאה למנהל הבנק שהיה גם בעליו. וכאן התרחש משהו דרמתי ביותר.

כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, צנח מכסאו והתעלף...

בבנק קמה מהומה, הפקידים ששמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עליה שומר לבל תתחמק, תוך חשד שיש כאן ענין עם מעשה מרמה. אחרי ששבה רוחו של מנהל הבנק, ביקש לראות את האשה שהגישה את ההמחאה לפרעון. בהיכנסה בבהילות שאל אותה, מתי וכיצד קיבלה את ההמחאה.

"רק אתמול קבלתיו מיהודי מכובד בעל הדרת פנים, וישנם אפילו שני בחורי ישיבה היכולים לשמש כעדים, שראו איך שכותב ההוראה חתם על ההמחאה", ענתה האשה כמתנצלת.

”האם תוכלי לזהות את האיש אם אראה לך אותו בתמונה?“, שאל המנהל.

”בודאי אזהה אותו, ואין לי כל ספק שגם שני הבחורים יוכלו לזהות אותו“, ענתה.

הורה המנהל להביא לפניו את תמונת דיוקנו של אביו המנוח, וכשהוצגה התמונה בפני האשה, הצביעה בלא היסוס עליו כעל האיש שנתן לה את ההמחאה. ציזה המנהל לפרוע את ההמחאה ושחרר את האשה.

אחרי שהאשה עזבה, סיפר המנהל לנוכחים את פשר הפרשה המוזרה שהתחוללה לנגד עיניהם. האיש שמסר את ההמחאה לאשה, אינו אלא אביו שהלך לעולמו לפני עשר שנים. בלילה שלפני זה הופיע אביו בחלום ואמר לו בזו הלשון: ”דע לך שמאז שסרת מן הדרך הישרה והתחתנת עם נכרית והפסקת לשמור את הקדיש, לא מצאה נשמתי מנוחה, עד שבאה אשה אלמונית וצוותה להגיד קדיש לנשמות שאין אומרים קדיש אחריהם, וזכותי עמדה לי שהקדיש הזה שאמרו בישיבה לפי פקודת האשה גרם עילוי ונחת רוח לנשמתי. אשה זו תופיע מחר בבוקר בבנק שלך עם המחאה שמסרתי לה לכיסוי הוצאות נישואי שתי בנותיה.“. כשקמתי בבוקר נפעם מהחלום, ספרתי לאשתי שלעגה לכל הענין. אולם משהופיעה האשה עם ההמחאה נתאמת לי שאכן החלום אמת היה.

וסיים מורנו (הרב זוננפלד): ”מי היו שני הבחורים? אני הקטן וחברי ר' יהודה גרינוואלד“...

האיש נהיה לבעל תשובה, אשתו נתגיירה כדיון, וזכו להקים בית נאמן בישראל.

כמה שווה אמירת קדיש

מספר רבי שלמה איזקסון, סיפור מאלף שקרה לו בילדותו: התגוררנו בעיירה קטנה ברומניה. בן רך ויחיד הייתי לאבי ולאמי. בהיותי בן 9 שנים בלבד, נפטר אבי ר' דוד יצחק ז"ל, ואני נותרתי לבדי עם אמי מרת דבורה ביילא ע"ה. בתור בן יחיד, הייתי מקפיד מאוד ללכת לבית הכנסת שבעיירה שלוש פעמים ביום, לומר קדיש.

והנה זמן קצר לאחר פטירת אבי, הובא לעירנו "לונה-פארק" גדול ומרשים עם מתקנים לילדים. מובן שכל הילדים התלהבו מאוד, ותורות ארוכים של הורים וילדים השתרכו ליד הקופה. שניים משכנינו, שרצו לעודד את רוחי, הציעו לי להצטרף אליהם למשחקי ה"לונה פארק". אמא הסכימה, אך עשתה עמי תנאי אחד: "אל תשכח להגיע בצאת הכוכבים לבית הכנסת, לתפילת ערבית!". באותו יום היה צאת הכוכבים במדינתנו - בשעה תשע וחצי בלילה.

ילד הוא ילד, וכדרכם של ילדים, שקעתי במשחקים ושכחתי את התנאי. רק כאשר הבחנתי באימי המתקרבת ל"לונה פארק", ועיני בורקות אש, העפתי מבט בשעון, ונוכרתי... השעה היתה כבר תשע וחמישים ואני עמדתי אז על מרומי אחד המתקנים...

אמי גערה בי על שכחתי, ונטלה אותי היישר אל בית הכנסת. בית הכנסת היה ריק, התפילה הסתיימה מכבר, והאנשים התפזרו אל בתיהם. בימים ההם היו הולכים לישון מיד אחרי התפילה, ומשכימים קום בשעות הקטנות של הלילה כדי לומר תהלים או ללמוד בבית הכנסת. אבל אמי לא ויתרה על הקדיש שלי. היא פנתה אלי ואמרה: "הישאר בפתח בית הכנסת. ואני הולכת להעיר עשרה יהודים משנתם על מנת שיבואו לבית הכנסת ויאמרו פרק תהלים, כדי שאתה תוכל לומר קדיש יתום".

לא ידעתי כיצד תוכל אמי לעשות זאת. הן מלבד שהאנשים כבר ישנים, הרי שיש במעשה זה גם חשש סכנה. בשנים ההן, לפני

עלותו של צ'אושסקו לשלטון, היה המשטר הקומוניסטי בשיאו. אומנם נכון שברומניה היה "חופש דת", והיהודים הורשו להתכנס בבית הכנסת להתפלל. אבל התכנסות שלא בשעת התפילה היתה עלולה להתפרש כמרידה במשטר, וכל מי שהיה נתפס שם באותו מעמד, היה צפוי לעונש מר, ללא משפט, ללא הסברים וללא נימוקים. לא היו עוזרות לו כל הצטדקויותיו שהיה זה כדי לאפשר ליתום לומר קדיש...

אבל אמא הנחושה הצליחה במשימתה! היא גייסה עשרה אנשים שהגיעו במסירות נפש, למרות שזהו זמן שינה, ולמרות הסכנה! זכורני עד היום, שכאשר הבטתי אז בשעון המטוטלת שעמד על קיר בית הכנסת, ראיתי שהשעה היתה כבר אחרי עשר וחצי בלילה, דהינו שעה תמימה לאחר מועד התפילה הקבוע. עשרת היהודים היקרים אמרו יחד פרק תהלים, ואני אמרתי אחריהם, ברטט ובהתרגשות, קדיש יתום. (עלינו לשבח בראשית שנג')

השופט הגוי שיבח את הקדיש

מעשה שהיה ביהודי עשיר שנפטר בארה"ב והוריש הון רב לבנו שהיה כופר גדול, ובצוואתו התנה את מסירת הרכוש רק אם הבן יאמר עליו קדיש.

התנאי לא מצא חן בעיני הבן, שראה בענין התפילה לעילוי נשמת האב "כפייה דתית", ופנה לבית המשפט. השופט שלא היה יהודי, ביקש לדעת מה כלול בטקסט של הקדיש, הוא קיבל לידי סידור תפילה מתורגם לאנגלית, וכאשר ראה את פירוש הקדיש התפלא מאוד ואמר:

"כיצד מעז אתה לטעון שיש באמונה של השארות הנפש משום כפייה דתית?! הרי אין כאן מילה אחת הקשורה לנפטר, והקדיש אינו מדבר על עילוי נשמת המת, אלא רק על התפשטות מוסר ה' בעולם, על החוקים היפים שיש בתורה שיתגדלו בעולם, ועל השלום

- "יהא שלמא רבא מן שמיא", ועל כך שהעיקרים הכתובים בתנ"ך (שמקובל על כל גויי הארצות) יתפשטו בכל רחבי תבל, ותורת ה' ומעשיו הטובים עם הבריות יתפרסמו בעולם".

השופט לא הסכים לתביעתו של הבן, וציווה עליו לומר קדיש, ואם יסרב תופקע זכותו לירש את אביו.

קדיש על חתולה

בעל ואשה חרדים שגרו בעיר נתניה בשכונת סלע, היו חשוכי בנים ולא זכו לפרי בטן, למרות כל הטיפולים שעשו ודרשו ברופאים. הם גם הלכו לרבנים לבקש ברכה, אך משום מה נסתרות דרכי ה' וכך עברו להם עשרים שנות נישואין, ובכל זאת הם לא התייאשו.

ביום מן הימים נודע להם על הצדיק רבי אלימלך מליז'נסק זצ"ל, והחליטו לנסוע לפולין להתפלל על קברו, אולי הצדיק יעתייר למענם אצל אב הרחמים ויזכו לפרי בטן. הדרך אמנם היתה ארוכה, אך התקוה היתה גדולה. כשהגיעו אל ציון הצדיק הם פרצו בבכי תמרורים והתפללו לה' יתברך שבזכות הצדיק יוושעו. הבשורה הטובה אכן באה, ובתוך שנה נולדו להם תאומים, לאחד קראו בשם נועם ולשני קראו בשם אלימלך, על שם ספרו הנודע של רבי אלימלך מליזנסק, נועם אלימלך.

ויגדלו הנערים, וההורים עשו את מיטב המאמצים שיתחנכו בדרך התורה ושלחו אותם לתלמודי תורה מצויינים, ואכן אלימלך השכיל למלוך על היצר הרע שלו, והלך בדרך התורה לשמחת הוריו היקרים ששאבו ממנו רוב נחת. אך לעומתו אחיו נועם אהב יותר את הבלי עולם הזה. לאט לאט סטה מהדרך הישרה והתחבר לנערים מפוקפקים שמשכו אותו למועדונים ולכל מיני מקומות מפוקפקים, עד שהכיפה היפה הוסרה מעל הראש וגם הציצית, ובמקום חליפה וכובע, הוא לבש ג'ינס קרוע וחולצה בלויה, ועשה קוצים ודרדרים בראשו.

את כל זה רואים ההורים וזועקים במר ליבם, האם אל הנער הזה התפללנו? הם ניסו לדבר עם נועם בדרכי נועם, אך כלום לא הועיל, הוא פרק עול ונעשה חוצפן ועז פנים. כשאביו כבר היה מבוגר וניסה לדבר אל הרגש של נועם אמר לו: דבר אחד אני מבקש ממך, שאחרי שאפטר מן העולם אזי לפחות תגיד עלי קדיש. אך נועם אמר לו בחוצפה: גם אם תמות לא תזכה ממני לקדיש! דבר זה שבר את האבא לגמרי. לאחר זמן קצר נפטרו הוא ואשתו, ונועם אכן קיים את דבריו ולא אמר קדיש על הוריו אפילו פעם אחת.

אלימלך הצטער מאוד גם על הוריו שנפטרו וגם על אחיו שאפילו קדיש לא אומר, אך העדיף לשתוק, כי כמו שיש מצוה לומר דבר הנשמע כך יש מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. כעבור שנה אלימלך זכה ומצא את בת זוגו והקים בית נאמן בישראל, אבל אחיו נשאר בבית הוריו וחיפש מה לעשות עם עצמו והחל להתעסק בטיפול בבעלי חיים. והנה ביום מן הימים יורד נועם מביתו ולמול עיניו עוברת מכוננית במהירות, פוגעת בחתולה מסכנה ומעיפה אותה לצידי הכביש. נועם מיד ניגש לחתולה וראה שהיא עדיין חיה, אך גוססת וסובלת. הוא עצר מיד מונית ונסע לבית חולים וטרינרי כשהחתולה בחיקו, ונכנס בבהלה אל הרופא ואמר לו שיש כאן חתולה בין חיים למוות ושיטפל בה והוא מוכן לשלם את כל מה שצריך, ואכן לאחר ניתוח דחוף, החתולה ניצלה ולאחר זמן קצר שבה לאיתנה.

נועם הרגיש מאושר מאין כמותו, שהרי הוא זה שהציל את החתולה ממוות. החתולה הובאה לביתו והוא דאג לכל מחסורה. קנה לה מעדנים ומזון חתולים משובח, וכל בוקר היה יוצא עם החתולה לטיול ליד הבית. יום אחד כשהוא יצא עם החתולה לטיול ליד ביתו, החתולה ירדה לכביש הסואן, ועוד לפני שנועם הרגיש הגיעה מכוננית במהירות ודרסה אותה, אלא שהפעם היא לא פירפרה וגוססה, אלא מתה במקום.

נועם לא ידע את נפשו, הרים את החתולה והצמידה לליבו כשדמעות זולגות מעיניו. הוא הלך לביתו כשהוא מסוחרר כולו, התיישב על הספה וחשב, איך אעשה טוב לחתולה האהובה לאחר מותה? הוא החליט לעשות קבר ליד ביתו בו יקבור את החתולה, ובנוסף רצה גם לומר על החתולה קדיש. הלך נועם לבית הכנסת באיזור מגוריו לתפילת ערבית, חיכה לקדיש שאומרים היתומים בסוף התפילה, נעמד על רגליו ואמר: יתגדל ויתקדש שמיא רבא וכו'. בסוף התפילה ניגשו אליו המתפללים ושאלו מה קרה נועם, על מה הקדיש? אך נועם אמר להם: זה עניין אישי ואין צורך שתדעו, וחזר לביתו.

בשעה עשר בלילה הטלפון מצלצל בביתו של נועם ועל הקו נשמע קולו של אחיו אלימלך, מה נשמע נועם, איך אתה מרגיש?

מה קרה שנזכרת להתקשר אחרי הרבה זמן שלא דיברנו? שאל נועם, מה יום מיומיים?

שמעתי שהיום אמרת קדיש יתום בבית הכנסת אז רציתי לשאול מה קרה?

זה עניין אישי וסודי, אבל כיון שאתה אחי התאום אני אספר לך אבל תשמור את זה בסוד... ואז הוא סיפר לו את כל העניין עם החתולה איך שהוא הציל אותה ממוות, גידל אותה במסירות... לבסוף היא מתה ולאחר שקבר אותה, הרגיש צורך לומר עליה קדיש... ולכן הייתי היום בבית הכנסת אחרי המון שנים ואמרתי קדיש על החתולה... האם יש איזה פגם במה שעשיתי? שאל נועם את אחיו אלימלך.

אמר לו אלימלך: אולי אתה לא יודע, אבל היום האזכרה של אבא. על אביך שגידל אותך במסירות לא שבוע, לא חודש ולא שנה, אלא למעלה מעשרים שנה, לא אמרת קדיש, ועל חתולה מסכנה אתה אומר קדיש?! עשה קל וחומר בעצמך, מה החתולה שהיית קשור

אליה כל כך, למרות שהיא לא הבת שלך, אלא רק הצלת אותה וגידלת אותה לכמה חודשים, הרגשת קשר חזק כל כך, הצטערת על מותה ורצית לומר עליה קדיש. א"כ אביך המסור ז"ל, שרק אחרי עשרים שנה זכה להביא אותך ואותי לעולם, תחשוב כמה הוא היה קשור אלינו וכמה היה צמא לקדיש שלך, ואתה העדפת לומר זאת על החתולה?!

נועם הרגיש חסר אונים, הוא ידע שאחיו התאום צודק ונפל עם הטלפון על הריצפה. למחרת נירשם לסמינר וכיום הוא חוזר בתשובה נשוי עם שני ילדים וגר בבית שמש. (הרב בנימין דרוק)

הכל בזכות קדיש אחד

ספרי המוסר משתדלים להמחיש את מציאות החיים בעולם הזה כמקום בו אפשר לעשות מצוות ללא סוף ולזכות באמצעותם לחיי העולם הבא, וגם בכוחו של מעשה קטן אחד להעניק לאדם אושר נצחי בעולם האמת, מה שלא יוכל האדם לעשות רגע אחד לאחר צאת נשמתו.

בספר "טובך יביעו" הובא מעשה במשגיח כשרות בבית ההארכה של המושב שורש שבהרי ירושלים, שנהג לארגן מדי יום ביומו מניין לתפילת מנחה בבית המרגוע. והנה אירע יום אחד שהיה חסר העשירי למניין. המשגיח יצא החוצה, ופגש חקלאי שהיה לבוש במכנסיים קצרים ומראהו כשל יהודי פשוט לכל דבר.

כשהציע לו להצטרף למניין, לא ידע האיש מה הוא שח ומה פירושו של המושג מניין. לאחר שהסביר לו את גודל חשיבות המצוה, ניאות להיכנס לבית הכנסת. לאחר הקדיש, לפני שהקהל התחיל להתפלל, נכנס בחור דתי לבית הכנסת, והנה היו כבר עשרה מתפללים גם בלי החקלאי, שאכן יצא את בית הכנסת והלך לביתו.

עברו כמעט עשר שנים מאז המקרה. המשגיח עזב מזמן את בית ההארכה ועבר לבני ברק. בלילה אחד הוא רואה בחלומו את החקלאי שהצטרף למניין, ופניו קורנות. האיש מספר לו שעזב את העולם לפני כחודש, "ואין לך מושג איזה שכר קיבלתי בשמים על שהסכמתי להשלים לכם את המניין".

הנפטר הוסיף ואמר שבזכות המצוה היא שקיים, נתנו לו הזדמנות להתגלות אליו בחלום ולבקש ממנו שילך אל בנו יחידו המתגורר בירושלים, חילוני גמור, וישכנעו לומר עליו קדיש. הוא מסר את כתובתו המדויקת של הבן, והמשגיח הנפעם אכן קיים את בקשתו והצליח לשכנע את הבן לומר קדיש על אביו.

שוו בנפשכם: מה עשה אותו חקלאי ממושב שורש? בסך הכל הביע נכונות להצטרף למניין, זה הכל, לא יותר מזה. ואיזה שכר קיבל על כך עד כדי כך שנתנו לו רשות להתגלות לאחר פטירתו!

מוסר השכל עצום אפשר ללמוד ממעשה זה, על ערכו של כל צעד קטן שאנו עושים בדרך אל הקדושה.

מנוחה בעולם האמת

משפחה יהודית עלתה מאירן לפני כמה שנים. הבנים והבנות לא שמרו מצוות, מלבד בת אחת. כאשר נפטרה האם לא היה מי שיאמר עליה קדיש וגם אף אחד לא דאג לכך.

בתום השנה לפטירתה התגלתה האם לבתה בחלום ואמרה שאין לה מנוחה בעולם האמת. מתוך הדברים שאמרה אפשר היה להבין שהסיבה היא אי אמירת קדיש. מיד נשכר אברך בן תורה וירא שמים שיאמר קדיש וילמד משניות לעילוי נשמתה.

שלושים יום לאחר מכן התגלתה שוב האם לבתה בחלום ואמרה לה: "הנחת את דעתי".

חשיבות חינוך ליהדות

יהודי מבוגר נפטר לבית עולמו, ובנו יחידו, ד"ר שלמד והתגורר בצרפת, הוזמן ללוות את אביו בדרכו האחרונה. אנשי חברא קדישא הגישו לו את הקדיש, כדי שיאמר על אביו, וראו שהבן מחזיק את הקדיש... הפוך. הם הבינו שהד"ר היהודי לא יודע צורה של אות עברית, ולכן הציע אחד העובדים שהוא יגיד את מילות הקדיש, והד"ר יחזור אחריו. וכך היה. הד"ר ניסה לחזור על המילים, אך יצא לו גמגום עילג מהפה. העובד ניסה שוב, לאט ובמתינות: "יתגדל ויתקדש שמה רבא" – ושוב יצא לד"ר גמגום לא ברור. ואז הבן עשה מעשה מזעזע. הוא לקח צעד אחורה, ובתנופה בעט במיטת אביו, הסתובב והחל ללכת.

עובדי חברא קדישא נבהלו מהמחזה, והתחילו להתלחש ביניהם. הד"ר נעצר, חזר אחורה ואמר: "אני יודע שאתם מזועזעים ממה שעשיתי, ואני גם לא חייב לכם שום הסבר. אבל חשוב לי שתדעו למה עשיתי זאת. כשהייתי קטן, אמא רצתה לרשום אותי לגן יהודי, קצת מרוחק מהבית, ואבא אמר: 'בשביל מה? הוא עדיין קטן, ויש כאן גן מצוין ליד הבית. ילדים הם ילדים, כולם משחקים באותם משחקים'. ואמא שתקה והסכימה.

"כשגדלתי קצת יותר, והגעתי לכיתה א', אמא אמרה שעכשיו זה כבר חשוב שאלמד בבית ספר יהודי, ואדע יותר על התורה ועל המורשת. ואבא אמר: 'בשביל מה לנסוע רחוק כל כך כשיש כאן בית ספר קרוב של ה-Public School? אז מה אם יש שם גויים? מה, הם לא בני אדם? וחוץ מזה, כל החברים שלו מהגן הולכים לשם, ולמה להפריד ביניהם?'. ואמא שוב שתקה והסכימה.

"כשהגעתי לגיל תיכון, שוב הדיון חזר על עצמו ואמא שתקה, וכשהגעתי לאוניברסיטה שוב אמא רצתה לשלוח אותי לארץ ישראל, ואבא שכנע אותי לנסוע לאוניברסיטה בצרפת, ואמא שתקה.

"היום, כשהגעתי ליום של הטקס הזה בסוף החיים, ושבנו אני עומד במעמד מרגש ומיוחד כל כך, ואני מבין שיש כאן משהו חשוב שאין לי שמץ של מושג עליו, על היהדות שלי, והכל בגללו". שוב הוא לקח צעד אחורה, בעט שוב במיטת אביו, הסתובב ונעלם.

נוסחים של קדיש

נוסח עדות המזרח מופיע בעמוד 112 ובגב הספר

נוסח אשכנז

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמִיָּה רַבָּא (הציבור אומר: אמן) בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא, כְּרַעוּתָהּ. {וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פּוֹרְקָנָהּ}, וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ (הציבור אומר: אמן) בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן (הציבור אומר: אמן) יְהֵא שְׁמִיָּה רַבָּא מְבָרַךְ, לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. (תְּבָרַךְ)

יְהֵא שְׁמִיָּה רַבָּא מְבָרַךְ, לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתְּבָרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (הציבור אומר: אמן)

לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאָמְרוּ אָמֵן (הציבור אומר: אמן)

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמֵיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן (הציבור אומר: אמן)

עֲשֵׂה שְׁלוֹם (בעשרת ימי תשובה: השלום) בְּמְרוֹמֵי הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ, וְעַל כָּל-יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן (הציבור אומר: אמן)

נוסח תימן בלדי

יתגדל ויתקדש שמייה רבא. (הציבור אומר: אמן)

דעתיד לחדתא עלמא ולאחאה מיתי. ולמפרק חייא. ולמבני קרתא ירושלם. ולשכללא היכלא קדישא. ולמעקר פולחנא נוכרא. מן ארעא. ולאחבא פולחנא די שמייה לאתריה. בהדריה בזיויה וביקריה. וימלוך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה ויפרוק עמיה. בחייכון וביומיכון ובחיייהון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן. (הציבור אומר: אמן, ומיד אומרים הציבור והשליח ציבור עמהם:)

יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: ואומר שליח ציבור לבדו: יתברך: (הציבור אומר: אמן) וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתעלה ויתהדר ויתהלל ויתנשא, שמייה דקדשא בריך הוא. (הציבור אומר: אמן)

לעילא לעילא מכל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמתא, דאמרו בעלמא ואמרו אמן. (הציבור אומר: אמן)

על ישראל, ועל רבנו, ועל תלמידיהון, ועל כל תלמידי תלמידיהון, דעסקין באורייתא (קדישתא) די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר. יהא להון ולנא חנא וחסדא ורחמי מן קדם אבונא דבשמאי ואמרו אמן. (הציבור אומר: אמן)

יהא שלמא רבא מן שמאי, וסיעתא ופורקנא ורוחא וחנא וחסדא ורחמי עליכון ועלנא ועל כל קהלהון דכל בית ישראל לחיים ולשלום ואמרו אמן. (הציבור אומר: אמן)

(מכאן אומרים הציבור והשליח ציבור יחד:)

עשה שלום במרומי, הוא ברחמי וחסדיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. וינחמנו בציון ויבנה ברחמי את ירושלים בחיינו ובימינו בקרוב אמן ואמן:

שַׁעַר

הַהֶסֶפֶד

ביצד לומר הספד
דוגמאות להספדים

כיצד לומר הספד

(מתוך הספר "לשון הזהב")

"מצוה גדולה להספיד על המת כראוי ומצוותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב כדי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו". (שו"ע יו"ד שמ"ד)

כשמספידים תלמיד חכם יש לדבר על ערכו של תלמיד חכם בכלל, ועל ערכו של הנפטר בפרט. לתאר את חשיבות חייו וגודל האבידה שהחברה איבדה במותו. יש להבליט בהספד את דרכו של הנפטר בחייו, ערכו בלימוד התורה, כשרונותיו, מידותיו, והמצוות שהתבלט והקפיד עליהם. מרכז ההספד צריך להיות תולדות הנפטר ודרך חייו המתוקנים.

יש לתאר עד כמה תורגש העדרותו בסביבה בה הוא חי והחלל שחסרונו יגרום. כמה יחסרו התכונות והדברים שהוא הצטיין בהם, ואשר שמש דוגמא לסובבים אותו.

"אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת" - לכן, אסור לספר בשבחו בדברים שלא היו בו כי כשם שנפרעים מהמת כך נפרעים מהספדן שמרבה בשבחים שלא היו, שהרי מעיד שקר בפרהסיא, מלבד זה שיוצר אווירה לא נעימה בקרב קרובי המשפחה שיודעים שהנפטר לא היה כזה.

ההספד צריך להיות קצר, באורך של כרבע שעה. רצוי שהדברים יהיו מרגשים כדי לשבור את הלבבות ולעורר את השומעים לבכי ולהרהור על תיקון דרכיהם. אין זה הזמן להראות גבורה וכח בדרשנות. יש לזכור שהתנאים הסביבתיים אינם מרשים להאריך: כבוד המת, שברון לבם של בני המשפחה וקרוביו, פעמים רבות ההספד נעשה תחת כיפת השמים בקור, חום, רוח, או גשם.

אם אינך מכיר את הנפטר, רצוי לברר פרטים על אורח חייו, התנהגותו, והנהגותיו עם קונו ועם הבריות. ראוי לברר זאת עם

יותר מקרוב משפחה אחד, כדי לקבל פרטים רבים ככל האפשר הקרובים לאמת. אם לא הספקת לברר פרטים על הנפטר, אבל אתה מכיר מישהו מבני משפחתו תוכל לספר על מעשיו הטובים וזיקתם לנפטר.

ניתן לומר: "אם הנפטר היה מקבל רשות לשוב אלינו ולספר מה באמת חשוב בעולם האמת, היה אומר... "ופה תוכל לדבר במעלת לימוד התורה וקיום המצוות.

אם הנפטר היה בעל יסורים רצוי לדבר על מעלת קבלת היסורים המכפרים ומזככים את נפש האדם.

אם הנפטר היה עשיר ניתן לדבר על הצדקה שיש בידי בניו לעשות בממון שהשאיר אביהם. להרחיב את הדיבור במעלת מצוה זו, ואת נחת הרוח שתגרם ע"י כך לאביהם בעולם האמת.

אם הנפטר היה רחוק מתורה ומצוות, ניתן לדבר על תכלית החיים וסוף כל האדם. לומר לבניו שיש ביכולתם לסייע לאביהם לעלות ממדרגה למדרגה ע"י קיום המצוות, כי "ברא כרעיה דאבוה" (הבן הוא רגלי אביו). וכשם שהרגלים מוליכות את הגוף קדימה כך הבנים מצעידים את נשמת אביהם קדימה, במצוות ומעשים טובים שהם עושים.

אפשר לסיים הספד כך:

נאמר: "כמתים חופשי", שהם חופשיים מקיום המצוות, כל מה שאדם הכין וצבר בעולם הזה, הוא שילווה אותו לעוה"ב. אבל בני המשפחה עדיין יכולים לעזור ולסייע לנפטר. הוא זקוק לזה עתה יותר מתמיד. אם אתם אכן אוהבים אותו, עזרו לו עתה, כאשר כל מצוה, חסד, צדקה, לימוד תורה, תפילה או ברכה שנאמרת בכוונה לעילוי נשמת הנפטר, הכל עולה ומצטרף לקופת הצדקה והזכויות שלו בעולם האמת, וזה הנחת רוח הגדולה ביותר שאפשר לעשות לנפטר.

אמירת דברים טובים על הנפטר

נפסק בשולחן ערוך (יו"ד שמד, א) מצוה גדולה להספיד על המת כראוי. ומצוותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב, כדי להרבות בכייה ולהזכיר שבחו. ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי, אלא מזכירין מדות טובות שבו, ומוסיפין בהם קצת, רק שלא יפליג. ואם לא היו בו מדות טובות כלל, לא יזכיר עליו. וחכם וחסיד, מזכירים להם חכמתם וחסידותם. וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל, או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו, גורם רעה לעצמו ולמת.

בבית האבל ובפרט בעת אמירת הספד יש לדבר טוב על הנפטר, ויש לשאול מדוע? הרי הקב"ה יודע מיהו היה, וא"כ מה חשוב מה נאמר?!

אפשר לענות על כך עפ"י הגמרא (מסכת חגיגה טו): המביאה דו שיח בין אליהו הנביא לרבה בר שילה: הנביא יורד מהשמים, פוגש אותו רבה בר שילא, ושואל אותו: תגיד לי, מה עושה עכשיו הקב"ה? אמר לו: הקב"ה אומר מימרות, בשם כל החכמים, אבל מימרות בשם ר' מאיר אינו לא אומר, כיוון שרבי מאיר קיבל תורה מאלישע בן אבויה שיצא לתרבות רעה. הקשה רבה: והלא "רבי מאיר רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק"?! (כלומר, בזמן שרבי מאיר למד מאלישע לאחר שיצא לתרבות רעה, ידע לברור בין הפסולת לבין הפרי - בין דברי התורה לבין דברי הכפירה). אמר לו אליהו הנביא: ברגע הזה הקב"ה אומר: "מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים ק"ו על דמן של צדיקים שנשפך" (לאחר שרבה דיבר טוב על רבי מאיר התחיל הקב"ה לומר מימרות בשם רבי מאיר).

ולכאורה קשה, וכי הקב"ה לא ידע שרבי מאיר רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק? האם צריכים שרבה בר שילא יגיד את זה?

ואם הוא לא היה אומר היינו סבורים שרבי מאיר בעל הנס, התנא הקדוש, קיבל מאלישע בן אבויה את דברי הכפירה שלו?!

ומתרץ הרב ברוך רוזנבלום, שלמדנו מכאן יסוד חשוב - הקב"ה מחכה לשמוע מה בני אדם אומרים כאן. וכן אומר המדרש (קהלת רבה י"ב): "בשעה שאדם נפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת ראו מה הבריות אומרות עליו, כשר היה? ירא שמים היה?".

מלאכי השרת באים להלוויה, הם נכנסים בין שני אנשים, אחד אומר: "אהה... איזה בן אדם הוא היה... כבר בארבע לפנות בוקר היה פותח את בית הכנסת, הרתיח את המיחם, הדליק את המזגנים, רק הגיעו הציבור ללמוד תורה ולהתפלל היה להם נעים בבית המדרש... מזג לכולם קפה ותה... גמר את כל התהילים ואת כל המשניות, איזה בן-אדם טוב היה... חבל! המלאך שומע ורושם: ירא שמים וכשר היה.

המלאכים מגיעים להלוויה אחרת, ושומעים אנשים אומרים: "ברוך ה' שלקחו אותו! כל כלב בא יומו! זה לא בן-אדם, זה חיית טרף..." והמלאכים שומעים ורושמים...

מכאן רואים שזה מאוד משנה בשמים מה אומרים הבריות על הנפטר.

וזה מה שרואים בגמרא הנ"ל: אליהו הנביא בא ואומר לרבה בר שילא, שהקב"ה לא אומר מימרות בשם ר' מאיר כיוון שהוא למד תורה מ"אחר". הבעיה היא: שאם הוא למד תורה מ"האחר" יכולים חלילה ללמוד ממנו אנשים - שמותר ללמוד תורה מ"האחר". אומר רבה בר שילא - לא ילמדו זאת, כי ר' מאיר אכל רימון, תוכו אכל, קליפתו זרק. אומר הקב"ה: אהה... אם ככה מבינים את זה - אפשר ללמוד תורה ממנו!

זאת אומרת, שהקב"ה מסתכל, כיצד בני אדם הסתכלו על המעשה שלו. אם הם מלמדים עליו זכות, בשמים דנים את זה לזכות. יוצא אם כן, שיש משמעות למילים שבני אדם מוציאים מהפה. יש לזה נפקא מינה בשמים לגביי גורלו. כמה זהירות נדרשת כשמדברים על נפטר... כמה צריך המספיד להיזהר בלשונו שלא ידונו את הנפטר לכף חובה!

הספד לאשה שגידלה בניה לתורה

(עפ"י הספד שאמר הרה"ג בן ציון אבא שאול זצ"ל)

מורי ורבותי, כתוב בגמרא (ברכות יז:): "אמר ליה רב לרבי חייא, נשים, במה זכיינן? באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גבריייהו בי רבנן, ונטרין לגבריייהו עד דאתו מבי רבנן". (תרגום: רב שאל את רבי חייא במה נשים זוכות לעולם הבא, לתחיית המתים, רבי חייא ענה שזכות בכך, ששולחות את בניהן לבית הכנסת לקרוא ולשנות, שולחות את בעליהן ללמוד תורה, ומחכות לבעליהן שיחזרו מבית המדרש).

דברי הגמרא צריכים ביאור, וכי אין מצוות לנשים כדי שיזכו בהן לעולם הבא?! והלא גם הנשים חייבות ומקיימות מצוות.

נראה ליישב עפ"י מה שאמר רבי חיים ויטל (שער הגילגולים הקדמה ט"ו), שאדם חייב לקיים את כל תרי"ג מצוות. והקשו המפרשים, איך אפשר שאדם יקיים את כל המצוות, והרי אין כל המצוות שייכות בכל אדם, ישנן מצוות השייכות לכהנים בלבד, ויש שרק לישראל, ישנן מצוות השייכות רק לגברים ויש שרק לנשים, ויש מצוות הנוהגות רק בזמן שבית המקדש קיים, וא"כ איך אפשר לקיים את כל המצוות?

תירצו שע"י שעוסק בתורה, ולומד על המצוות, כל מצוה ומצוה שעוסק בה, נחשב לו כאילו שמקיים אותה בפועל.

ועפ"ז נראה לפרש את הגמרא - נשים במאי זכיין, כלומר, בשלמא האנשים שמחויבים ללמוד תורה, ועוסקים בתורה, נחשב להם כאילו קיימו את כל תרי"ג המצוות. אבל הנשים שאינן עוסקות בתורה, חסרות להן הרבה מצוות שאין ביכולתן לקיים. ע"ז ענה לו רבי חייא שבזה ששולחות את בניהן ללמוד תורה (והבן מזכה את הוריו), ומסייעות לבעליהן ללמוד תורה, יש להן דין של "מחזיק ידי תלמידי חכמים" שהוא כמו תלמיד חכם עצמו, ובהן זכות לעולם הבא.

ידוע מה שאמרו חז"ל (קידושין כט.): "כל מצות עשה שהזמן גרמא P אנשים חייבין ונשים פטורות". לכאורה, היה מקום לחשוב שמעלתה פחותה משל האיש, אולם בגמרא (סוטה כא.) נאמר שהנשים שטורחות להוליך בניהן לתלמוד תורה לקרות ולשנות, וממתינות לבעליהן שיחזרו מהישיבה, תוך כדי שמכינות את ארוחתם ודואגות לכל צרכיהם, בשכר זה זכות וחולקות עמהם את שכר לימודם. הרי שהאשה חולקת עם בעלה ועם בניה את כל שכר לימוד התורה ומצוות שהם עושים (אותן המצוות שאינה יכולה לקיים), ונחשב לה כאילו למדה וקיימה חצי. וא"כ, אם יש לה כמה ילדים שלומדים תורה ומקיימים מצוות מקבלת שכר גדול, שהרי מקבלת חצי מכל אחד ואחד.

לפי זה נמצא שהנשים מקבלות בסופו של דבר שכר תורה ומצוות יותר מאשר האיש, כי האיש מקבל רק חלק אחד, אבל האשה מקבלת כמה חלקים מבעלה ומבניה, ועולה בזה על שכר הבעל.

המנוחה, שאנו עוסקים בכבודה, היא מן הנשים ששכרן הרבה מאוד. ברוך ה', שזכתה שבניה עוסקים בתורה ומעודדים להיות תלמידי חכמים, וזה עבורה זכות גדולה.

יהי רצון שהקב"ה ישמור את בעלה ואת בניה ושישמור ה' על כל המשפחה כולה. ובא לציון גואל במהרה בימינו, אמן.

הספד לבעל ייסורים

מורי ורבותי, קהל נכבד, המנוח שאנחנו עוסקים בכבודו, נפטר מתוך ייסורים קשים. כתוב במדרש (ב"ר ט, ח): "והנה טוב מאד" - אמר רב הונא: הנה טוב מאוד זו מידת הטוב, והנה טוב מאוד זו מידת הייסורין. וכי מידת הייסורין טובה מאוד? אתמהא! אלא שעל ידם הבריות באים לחיי העולם הבא. וכן אמר שלמה: "ודרך חיים תוכחות מוסר" (משלי ו, כג), איזוהי דרך מביאה את האדם לחיי העוה"ב? הוי אומר זו מידת הייסורין. ע"כ לשון המדרש.

בעיר ראדין, עירו של החפץ חיים, נפטר יהודי פשוט שהיה בעל ייסורים, ולא סיפרו זאת לחפץ חיים. לאחר ההלוויה והקבורה נודע לחפץ חיים שאותו יהודי נפטר, והוא התלונן מדוע לא סיפרו לו שאותו יהודי נפטר, כי רצה להשתתף בהלוויתו.

מדוע?! נשאל החפץ חיים.

הרב ענה שישנם הרבה בני אדם שאומרים עליהם תוארים שונים כמו: הגאון הצדיק והחסיד וכו' וכו', ומי יודע אם אכן אמת הדבר, מי ערב לכך שהוא באמת צדיק? רק הקב"ה יודע זאת, כי האדם יראה לעיניו וה' יראה ללבב.

חז"ל אומרים: "ייסורין ממרקין עוונותיו של אדם", וכיוון שנתמרקו עוונותיו, א"כ הנפטר שהיה בעל ייסורים הרי הוא צדיק גמור. ובהלוויה של צדיק גמור כזה רציתי להשתתף.

מסופר על הצדיק ר' נחום מהורודנה, שלא היה כמוהו בעל ייסורים. כל חייו היו גדושים בייסורים קשים ומרים, עוני ומכאובים, ובמשך חייו קבר שבעה עשר בנים, וקיבל הכל באהבה.

פעם אחת, בשעת חוליו נכנסו חכמי עירו לבקרו, אמר לו אחד החכמים: "מצינו בגמרא (ברכות ה:): שר' יוחנן, כשבאו עליו ייסורין אמר: "לא הן ולא שכרן", והלכו ממנו. אף אתה עשה כן". ענה

לו: "אמשול לך משל, למה הדבר דומה: פעם אחת ביקש שר המשפטים לבקר בבית הסוהר, באותה עת לא היה בבית הסוהר אפילו אסיר אחד.

נתיירא הממונה וחשש שיתלו החיסרון בו, שלוקח שוחד ומשחרר אסירים. ביקש מעני אחד שבשוק שיאות לישב בבית הסוהר לכמה ימים, ויקבל שכר מושלם, וכך היה.

לימים נתפס אותן עני בעבירה למלכות ויצא דינו לחבוש בבית האסורים. סירב העני ואמר: "הפעם לא הן ולא שכרן", אמר לו הממונה: "טיפש, בעבר היית נקי מפשע ויכולת לבחור אם להיכנס לבית הסוהר בתשלום, או לצאת לחופשי, אבל עתה נשפטת על עוון בכפך ולכן תשב בעל כרחך".

הנמשל: ר' יוחנן, ניתנו לו הייסורין כדי שיזכה בשכרן לחיי העולם הבא, לכן יכול היה לומר לא הן ולא שכרן, אבל אנו, איך נעזי פנינו לומר לייסורין, הבאים עלינו כעונש על עוונותינו, לא הן ולא שכרן?, די לנו שעשה עמנו הקב"ה חסד גדול למחוק ע"י כך שטרי חובותינו, שלא תכרת נפשנו מארץ החיים.

כתב בעל האורח חיים הקדוש, כי יש הסבורים שייסורין הבאים על האדם אינם לטובת האדם, ולא היא, כי הייסורין מזככין את האדם וכמעט אי אפשר בלי זה.

נאמר בגמרא (ברכות ה.): "אמר רב הונא, כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר: וה' חפץ דכאו החלי". נמצא שהייסורין באים לטובתו של האדם.

החפץ חיים הביא משל: יהודי אחד שכר בית מרוח מאת השר בשלש מאות דינרים לשנה, והוא שמר בתמידות זמן הפרעון מידי שנה בשנה.

פעם נסע השר למרחקים, ומינה את פקידו לשמור על נכסיו, והפקיד הזה היה אכזר ורע מעללים. כשהגיע זמן הפרעון הודיע ליהודי כי עליו לשלם מהיום והלאה סך חמש מאות דינרים, לכל שנה, היהודי התאמץ להשיג את הסכום, אך חסרו לו עשרים דינרים.

בבואו לשלם את הכסף, כעס עליו הפקיד, וציוה למשרתיו להכות את היהודי בשופטים עשרים מכות תמורת עשרים הדינרים החסרים, וכן עשו. ליהודי היה רע מאד על הבזיון והחמס שנעשה לו.

לימים חזר השר לביתו, והיהודי בא אליו לבקרו, הביא לו מתנה וסיפר לשר את כל מה שעשה לו הפקיד, על לא עול בכפו. השר אמר לו, צר לי על התנהגותו של הפקיד האכזר, ולכן תחת כל הכאה אני גוזר שישלם לך מאה דינרים, ועל עשרים הכאות צריך לשלם אלפיים דינרים, והנה יש לפקיד בית השוה ארבעת אלפים דינרים, חצי הבית יהיה שלך מן היום והלאה. ונתן לו תעודה המאשרת את הדבר הזה.

היהודי חזר לביתו, ואשתו ראתה את פניו זועפים, שאלה אותו מדוע פניך רעים?, היהודי הוציא מחיקו את התעודה של השר אשר חצי הבית של הפקיד שיק לו.

אמרה לו אשתו: "אם כן למה אתה עזוב, והלא קבלת פיצוי מלא?", ויאמר לה: "אני מצטער שלא נתן לי אז עוד עשרים הכאות, כי בין כך ובין כך הכאב של ההכאות חלף הלך לו, ואילו הכני עוד עשרים הכאות, כל הבית היה שיק לי."

כך הדבר הזה, כשאדם מקבל יסורים בעולם הזה, הוא מצטער עליהם מאד, ואין לו רצון לסובלם כלל, אך כשיבא אל עולם הגמול, ושם יקבל שכר הרבה על כל יסוריו, ישמח למפרע, ויודה לקב"ה עליהם.

כאשר באים על האדם ייסורים, העצה היעוצה לקבלם באהבה לכפרת עוונותיו ולזיכוך נפשו. יתקן מעשיו, ישוב בתשובה ויעסוק בתורה, כמו שכתוב בגמרא: "אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה ייסורין בדלין ממנו".

הספד לבעל צדקה וחסד

אמרו חז"ל (סוטה ג): כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר: "והלך לפניך צדקך". ועוד אמרו (אבות ו, ט): "בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד".

ציבור יקר, הנפטר שאנו עוסקים בכבודו הרבה במעשי צדקה וחסד.

ידוע כי אחת ממטרות הבריאה היתה לעשות חסד עם הברואים. הקב"ה נקרא טוב שנאמר: "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו", ואין נקרא טוב אלא מי שמיטיב לאחרים.

ומצוים אנו לידבק במידותיו של הקב"ה שנאמר: "והלכת בדרכיו": מה הקב"ה נקרא חנון, אף אתה היה חנון, מה הקב"ה נקרא רחום, אף אתה היה רחום, מה הקב"ה גומל חסדים, אף אתה תגמול חסדים.

התורה מצווה אותנו על שני סוגים של מצוות: מצוות שבין אדם למקום, ומצוות שבין אדם לחבירו. אם עבר אדם על מצוות שבין אדם למקום, אפילו עבירות חמורות, יעשה תשובה (הרטה, וודוי וקבלה לעתיד שלא יעבור שוב) ויום הכיפורים מכפר. אבל אם פגע בחבירו, או גזל או הזיק לחבירו, אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חבירו.

ומצינו שבזמן הבית הראשון היו עוברים על שלוש עבירות חמורות, שפיכות דמים עבודה זרה וגילוי עריות, שזה "יהרג ואל יעבור", ולכן נחרב בית המקדש, אבל לאחר שבעים שנות גלות היתה גאולה, ובית המקדש נבנה מחדש. אבל בזמן בית שני היתה שנאת חנם והיו עוברים עבירות שבין אדם לחבירו, ובית המקדש נחרב, וכבר עברו כמעט אלפיים שנות גלות, ועדיין לא נבנה, ללמד כמה חשוב להזהר במצוות שבין אדם לחבירו.

היסוד למצוות של בין אדם לחבירו, הוא הויתור כלפי הזולת ושבירת המידות. כאשר הקב"ה רואה שבריותיו מעבירים על מידותיהם, גם הוא יתברך ויתעלה, מעביר על מידותיו ומבטל גזירות קשות ורעות.

רבן יוחנן בן זכאי שאל את תלמידיו (אבות ב, ט): "איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם?", רבי אלעזר ענה – לב טוב.

רבתי, המנוח היה בעל לב טוב, לב רחב, לב רגיש לזולת, והיה זהיר מאוד במצוות שבין אדם לחבירו. הוא היה מעביר על מידותיו, ותרן, מכבד כל אחד ומחייך לכולם. הוא היה נעים הליכות וקרבה מאוד במעשי צדקה וחסד.

"רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד" (אבות ד, יא). אין ספק שהמנוח צבר הרבה מלאכים טובים ששומרים עליו ומליצים בעדו.

יהי רצון שהקב"ה ישמור על כל המשפחה כולה מכל דבר רע ויבטל מעליהם כל מיני גזירות קשות ורעות, ויגזור עליהם גזירות טובות, ולא יוסיפו לדאבה עוד.

שער ההלכה

הלכות והנהגות
לאבלים

תוכן ההלכות

163	מבוא
164	על מי חלים דיני אבלות
165	דיני קריעה
167	סעודת הבראה
168	דברים האסורים על האבל
168	איסור מלאכה
172	איסור רחיצה
173	איסור כיבוס
174	איסור נעילת הסנדל
174	איסור תשמיש המיטה
175	איסור תלמוד תורה
176	איסור שאלת שלום
178	עטיפה, ישיבה על הארץ וכפיית המיטה
178	הנחת תפילין
179	איסור תספורת וגילוח
180	איסור שמחה
182	הנהגות בבית האבל בימי השבעה
183	סדר התפילות בבית האבל
186	הנהגות ליום השנה – יארצייט
188	הנהגות ועצות מעשיות לאבלים

מבוא

דיני האבלות ומנהגיה שייכים להלכות שיסודן בתורה שבעל פה. רוב הציוויים הנוגעים לאבלות הנזכרים בתורה הינם בגדר מצוות "לא תעשה", כמו שנאמר: "בנים אתם לה' אלקיכם לא תגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א). התורה אוסרת עלינו לנהוג בדרכי פולחן האבל של עמי כנען. אסור לתחושות האבל והצער לגרום לנו לאבד צלם אנוש. הכאה עצמית או מריטת שיער - זרות הן לרוח היהדות.

אולם בעוד שיש אזהרות כיצד אין להתאבל, לא התפרש בתורה מהי דרך האבלות הראויה, משום שדרך האבלות הראויה היתה מושרשת במסורת הדורות מימי קדם.

עוד בתקופת האבות, לפני מעמד הר סיני, היו נהוגים רבים מדיני האבלות. דוגמה בולטת אנו מוצאים בתיאור פטירתו של יעקב אבינו: "ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד, ויעש (יוסף) לאביו אבל שבעת ימים" (בראשית נ, י), הרי שמנהג שבעת ימי האבל היה מקובל אצל קדמונינו מקדמת דנא. לגבי אבלות הנוהגת שלושים יום, מעידה התורה על פטירת אהרן הכהן (במדבר כ', כ"ט): "ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלושים יום כל בית ישראל". גם בעת הסתלקות משה רבינו מספרת התורה: "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלושים יום, ויתמו ימי בכי אבל משה" (דברים לד, ח).

המילה "אבל" עצמה רומזת בדרך נוטריקון על כמה מיסודות ההלכה. שתי האותיות הראשונות של מילה זו – אל"ף ובי"ת – מלמדות על מי מתאבלים: א – אב, אם, אח, אחות, אישה. ב – בן, בת, בעל. האות ל' העולה בגימטריה שלושים, רומזת למספר ימי האבלות המשותף לכל הקרובים שעליהם מתאבלים.

ההלכות המובאות כאן מלוקטות מהספרים: ילקוט יוסף (ילקו"י), יקרא דחיי (יקד"ח), שולחן ערוך (שו"ע) וקיצור שולחן ערוך (קשו"ע)

על מי חלים דיני אבלות

א. מאימתי חל האבילות, משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר, מיד מתחיל האבילות ומעטף ראשו, אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו. ועכשיו נוהגים לחלוץ מנעל אחר סתימת הגולל מיד. (שו"ע)

ב. יש חיוב להתאבל על שבעה קרובים שהם: אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו ואשתו. (יקרא דחיי)

ג. תינוק שמת תוך שלושים יום מיום הלידה, ויום השלושים בכלל, אין מתאבלים עליו. (יקרא דחיי)

ד. תינוק שנולד בחודש השישי להריון, ושהה למעלה מחודשיים באינקובאטור, ומת, אין מתאבלים עליו, אף שחי אחר הלידה יותר מחודש. וכן תינוק שנתנהו באינקובאטור ומת בתוך שלשים יום להוצאתו מן האינקובאטור, אין להתאבל עליו, שהוא ספק נפל, ודינו להקל. (ילקו"י)

ה. אין לחנך ילד קטן לנהוג דיני אבלות בימי השבעה. ואפילו על אבלות של אב ואם אין צריך לחנכו. אך לענין קריעה, קורעים לקטן את בגדיו מפני עגמת נפש, שהקרובים יראו ויבכו על המת. מכל מקום לענין אמירת קדיש, טוב ונכון להרגיל את הקטן לומר קדיש על אב ואם, אחר שהדבר מועיל לזכות ההורים. אך בקדישים של התפלה נכון שאחד מהקהל יאמר הקדיש עם הקטן. (ילקו"י)

ו. קטן שמת אביו או אמו, והגדיל ונעשה לבר מצוה באמצע ימי השבעה, בטל ממנו כל דיני אבלות, ואינו חייב בהם. ומכל מקום אבלות י"ב חודש שאינו אלא משום כבוד אביו ואמו, יש לומר דעל כל פנים חייב בזה. ולכן אומר קדיש במשך השנה, כנהוג. (ילקו"י)

ז. בזמן הזה מתאבלים כרגיל גם על מי שהיה רשע ומחלל שבת בימי חייו ועבר עבירות רבות, שדין רוב החילוניים בזמנינו כדין תינוקות שנשבו לבין הגויים. וכן אומרים קדיש והשכבה גם על מי שאביו היה רשע. (ילקוט"י)

דיני קריעה

(מתוך הספר ילקוט יוסף)

א. מי שמת לו קרוב, מהמתים שצריך להתאבל עליהם - חייב לקרוע עליו, ומברך בעת הקריעה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם דיין האמת.

ב. הזמן הנכון ביותר לקרוע היה מן הראוי שיהיה בעת שהקרובים עומדים ליד המת בשעת יציאת הנשמה, שאז אומרים צידוק הדין, וכשמגיעים לברכת דיין האמת קורעים. אך מחמת ההתרגשות אין רגילים לקרוע באותה שעה, והמנהג הוא שקורעים לאבלים מיד אחר הקבורה.

ג. צריך שיקרע מעומד, ואם קרע מיושב לא יצא, וחוזר לקרוע מעומד, אבל לא יברך שוב דיין האמת (והוא הדין בכל אופן שקרע על המת שלא כהלכתו, שחוזר לקרוע בלי ברכה).

ד. בעת הקריעה לא ישען על קיר או שולחן. אבל חולה או זקן מותר להם לסמוך עצמם בעת הקריעה.

ה. שיעור הקריעה הוא טפח (שמונה ס"מ), בצדי בית החזה, והיינו בשאר קרובים (כנו ובתו, אחיו ואחותו, ואשתו), אבל באביו ובאמו קורע בצד שמאל כנגד הלב, עד שיגלה את מקום הלב (אך אינו צריך לקרוע הגופיה ולגלות ממש את לבו).

ו. על כל המתים אם רצה קורע ביד או בכלי, אבל על אביו ועל אמו קורע דווקא ביד (אך חותך בשפת הבגד בכלי, כדי שיוכל לקרוע אחר כך

במשיכת היד שיעור טפח), והמנהג הוא שתחלת הקריעה נעשית על ידי אחר, שבזה האבל מרגיש עגמת נפש יותר, והמשך הקריעה נעשית על ידי האבל בעצמו.

ז. אף אם האבל מסרב לקרוע, בניגוד לחובת ההלכה, מכל מקום אפשר ללמדו לברך ברכת "דיין האמת" בשם ומלכות, שאינה ברכה על הקריעה.

ח. חובה לקרוע על אביו ועל אמו את החולצה, ואם לובש כמה חולצות, צריך לקרוע את כולן. אבל אין צריך לקרוע את הגופיה. וכן אין קורעים את המעיל העליון (החליפה, וכל שכן מעיל חורף, ובני אשכנז מחמירים), הטלית קטן, והסוודר, ובשאר קרובים די לקרוע הבגד העליון שהיא החולצה, והמנהג לקרוע על אביו ואמו בצד שמאל, ועל שאר קרובים בימין.

ט. הלובש בגד יקר ונאה, ורוצה להחליפו קודם הקריעה לבגד פשוט יותר, רשאי לעשות כן.

י. נשים חייבות אף הן לקרוע על המת כדין האנשים, אלא שלאחר הקריעה יסגרו מקום הקריעה בסיכת בטחון, לצניעות.

יא. קטן שמת לו מת, מקרעין לו מפני עוגמת נפש, אף שאינו נוהג מנהגי אבילות כלל.

יב. מי שמתו לו שני קרובים כאחד (או שבאה לו שמועה משניים כאחד), קורע קריעה אחת על שניהם, ואפילו אם אביו ואמו מתו כאחד, קורע קריעה אחת על שניהם. ואם קרע על קרובו שנפטר, ואחר כך מת לו מת אחר בתוך שבעה, קורע קרע בפני עצמו, בין באותו קרע עצמו, שמוסיף בו וקורע בו עוד טפח, או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח. לאחר שבעה מוסיף על קרע ראשון כל שהוא. מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו, קורע תחילה על אביו או על אמו עד לבו, ומרחיק שלושה אצבעות וקורע טפח על המת האחר. מת אביו וקרע, ואחר שבעה מת אחד מהקרובים, מוסיף על קרע

הראשון, ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה. מת אחד מהקרובים וקרע, ואחר כך מת אביו או אמו, בין בתוך שבעה בין לאחר שבעה, מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד.

יג. אין קורעים על מת לא בשבת ולא ביום טוב, ואפילו ביום טוב שני של גלויות אין לקרוע, אלא ידחה את הקריעה לאחר החג, ומכל מקום ברכת דיין האמת לכתחילה יברך בשבת, ורק אם לא בירך בשבת יברך בעת הקריעה לאחר השבת.

סעודת הבראה

א. אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, אבל בשניה מותר, אפילו ביום ראשון. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם, כדי שלא יאכל משלו. (שור"ע)

ב. אשה אבלה מברין אותה נשים ולא אנשים, ומכל מקום אם יושבים בחדר האנשים והנשים ביחד, אין להקפיד בכל זה. (ילקו"י)

ג. אם שכניו לא שלחו לו דבר, או שהוא יחידי בעיר, אין חייב לצער את עצמו ומותר לו לאכול משלו. ומכל מקום אם אין הדבר קשה ראוי להחמיר ולצום עד הערב, ובפרט אם הוא כבר סמוך לחשיכה. (יקרא דח"י)

ד. סעודת ההבראה יש לעשותה בלחם, ובדיעבד אם אין לו לחם יעשוה בעוגיות, ואם גם זה אינו, יערכו את סעודת ההבראה על ידי תבשיל בלבד. (יקרא דח"י)

ה. נוהגים להברות את האבלים בסעודת הבראה בביצים או תבשיל של עדשים. ונכון להגיש לאבלים ביצים קלופות. (יקד"ח)

ו. ויש נוהגים שכל בני המשפחה, גם מי שאינם אבלים, משתתפים בסעודה זו. אבל אין זה אלא מנהג ולא חיוב. (ילקו"י)

ז. אם רצה האבל שלא לאכול ביום הראשון, מותר לאכול משלו אפילו סעודה ראשונה. וכן אם לא הברוהו ביום ראשון שנמשך עד הלילה, מותר לאכול בלילה משלו, ואין צריך הבראה. (שו"ע)

דברים האסורים על האבל

א. אלו דברים שהאבל אסור בהם: במלאכה, ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה, ואסור בשאלת שלום ובכביסה, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה, כל שבעה, ואסור להניח תפילין ביום הראשון, ואסור בגיהוץ ובתספורת ושמחה ואיחוי קרע כל ל' יום. (שו"ע)

ב. כל דברי אבילות נוהגים בין ביום בין בלילה, בין באיש ובין באשה. (שו"ת הרשב"א)

איסור מלאכה

א. מלאכה כיצד, כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה; מכאן ואילך, אם הוא עני ואין לו מה לאכול, עושה בצינעא בתוך ביתו, אבל אמרו חכמים: תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו לכך. (שו"ע)

ב. כשם שהוא אסור בעשיית מלאכה, כך הוא אסור במשא ומתן בסחורה. (שו"ע)

ג. מותר לקבל מלאכה בימי אבלו כדי לעשות אחר ימי האבל, ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד כדרך שהוא עושה בשאר פעמים, וכן לא יצא מביתו על מנת לקבל הזמנות לעבודות שיעשה אחר ימי האבל. (ילקו"י)

ד. אפילו דבר האבד, אסור האבל לעשות, בין הוא בין עבדיו ושפחותיו ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו. (שו"ע)

ה. אסור לאבל לעשות מלאכתו על ידי אחרים אלא אם כן הוא דבר האבד, שמותרים להתעסק בשבילו בדבר האבד, ואפילו היא מלאכת אומן. (יקרא דחיי)

ו. כתיבה בימי אבלו דינה ככתיבה בחול המועד, ועל כן מותר לאבל לכתוב חשבונותיו ולחשב הוצאותיו בימי אבלו במקום שיש לו הפסד. (יקרא דחיי)

ז. בעל מפעל או תחנת דלק וכדו', שיש לו הפסד גדול אם יסגור את המפעל לכל שבעת ימי האבל, הנכון לכתחילה שימכור את העסק לשותף אחר קודם הפטירה, או לכל אדם אחר, על ידי קנין שטר, ויעשה כן בהיות החולה גוסס, וכך המפעל יוכל להמשיך לעבוד גם בשבעת ימי האבל. ובדיעבד ניתן לעשות את המכירה גם לאחר הפטירה קודם הקבורה, אבל לא לאחר הקבורה. ואם לא מכרו את המפעל, יש אומרים שאם יצטרך לשלם לפועלים על כל השבוע, ויהיה לו הפסד מרובה על ידי כך, מותר שהפועלים ימשיכו לעבוד בכל שבעת ימי האבל. דהוי כדבר האבד שמותר בחול המועד, וכך בימי האבל. ויש שהקילו בזה רק אחר ג' ימים הראשונים. ולמעשה יש להתייעץ עם חכם בקי בהוראה שידון בכל מקרה לגופו, שבדבר זה אין לתת תורת כל אחד בידו. (ילקו"י)

ח. שני שותפים אשר חושש האחד שיארע אבל לחבירו, וכגון שיש לו קרוב חולה מסוכן, מותר לו לקנות ממנו את כל החנות לפני שיהיה אבל וכל הרווחים יהיו שלו, ובזמן האבלות של השותף אין חוששים למראית העין, והנהגים לעשות זאת בזמן שהאחד אונן, יש להם על מה שיסמוכו. (יקרא דחיי)

ט. מי שלא הספיק למכור את העסק ונזכר בזה לאחר הקבורה אין לו לפתוח את העסק גם ע"י אחרים כל ימי השבעה. ומ"מ אם יש לו הפסד מרובה ופועלים רבים, יש מתירים לעסק להמשיך לעבוד כאשר ברווחים שיהיו בשבוע זה ישלמו את כל הוצאות הפועלים וכל שאר הריוח יתנו לצדקה לעילוי נשמת הנפטר, ויש מתירים

בזה רק לאחר ג' ימים, ומ"מ יש לעשות שאלת חכם בכל מקרה לגופו. (יקרא דח"י)

י. אם השותף האבל אינו יושב מעולם בחנות, או שהוא בעל המעות והשני מתעסק, מותר למתעסק לפתוח החנות לאחר שלשה ימים, אף על פי שהמזון של שניהם. (יקרא דח"י)

יא. שני שותפים חנונים שאירע אבֵל לאחד מהם, נועלים את חנותם, שלא יעשה השותף בפרהסיא. אבל בצינעא יכול השותף לעשות בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות. ואם האבל אדם חשוב והשותפות נקרא על שמו, שאפילו יעשהו בצינעא בתוך ביתו ידוע שיש להאבל חלק בו, אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו. ואפילו ימחול האבל לשותפו כל מה שירויח בימי אבלו אסור. ויש שנהגו שכאשר אירע אבל לאחד מן השותפים האבל מסלק עצמו מן השותפות בעודו אונן, ומקנה את חלקו לחבירו בפני שליח בית דין, ומפרסמים שאין לאבל חלק בעסק, בכדי שלא יהיה חשש מראית העין. (ילקו"י)

יב. המנהג פשוט שאם אירע אבל לאחד מן השותפים, חבירו שולח לו ע"י נאמני הקהל שהוא רוצה לסלק עצמו מעסק השותפות, ויש אומרים שהדבר מועיל אף שאינו אלא בדיבור בעלמא, ולפי זה אף בשבת ויום טוב יוכל לעשות כן. (ילקו"י)

יג. שותפים שאירע לאחד מהם מקרה אבל, והאבל מכר את חלקו לשותף כפי שנתבאר, אחר ימי האבל יכולים להמשיך השותפות כדמעיקרא. ואינם צריכים לערוך שטר שותפות חדש, ששטר השותפות נשאר קיים. (ילקו"י)

יד. רופא שאירע לו מקרה אבל, והחולים צריכים לו שיטפל בהם, מותר לו לקבל את החולים לבודקם ולטפל בהם. ואם יש צורך מותר לו אפילו לצאת אל החולים שלו, לטפל בהם, ולחזור לביתו

להמשיך לישוב שבעה. אלא שלא יקבל תשלום עבור הביקור, אך מותר לו לקחת את דמי ההוצאות. (ילקו"י)

טו. שמש בית הכנסת הנמצא תוך ז' ימי האבל, רשאי ללכת לבית הכנסת בערב שבת בימי אבלו, כדי לסדר ולהכין הנרות ולהדליקן, ולעשות שאר צרכי בית הכנסת כדרכו. אך אם אפשר שמישהו אחר יעשה זאת, עדיף טפי. (ילקו"י)

טז. נהג מונית שאירע לו מקרה אבל, מותר לו להשכיר את המונית שלו לאחר כדי שינהג בה וישתכר במשך השבוע, ויתן אחוזים מסויימים לנהג. ואפילו אם מכירים שהמונית שייכת לאותו אבל, מכל מקום כיום ידוע לכל שנוהגים להשכיר את המונית לפי אחוזים, והשני העובד עושה כן לצורך עצמו. (ילקו"י)

יז. מי שמת לו מת במועד שיושב שבעה לאחר הרגל, אם עברו כבר שבעה ימים מהקבורה, מלאכתו נעשית על ידי אחרים. (ילקו"י)

יח. המנהג פשוט אצלנו להקל לשטוף את הרצפה, אפילו בתוך שבעת ימי האבל, לכבוד הנכנסים והיוצאים לנחם את האבלים, ובפרט בימות החמה שמתרבים הזבובים והיתושים, וכן מותר להדיח את הכוסות והקערות. (ילקו"י)

יט. מותר גם לאבלים עצמם לנקות את הבית, לסדר את המטות, ולשטוף הרצפה וכדומה. ואם חלו ימי האבלות סמוך לחג הפסח, מותר לאבלים עצמם לנקות את הבית לפני החג, בזמן שאין מגיעים לנחם אותם, שדבר זה מצרכי הבית הוא. (ילקו"י)

כ. מותר לאבל להשקות את העציצים שבביתו, כדי שהצמחים לא יתייבשו. ואם אפשר יעשה כן על ידי אחרים. ואין לאבל לספור אחרים בימי האבל. (יקרא דחיי)

כא. אשה שבעלה אבל מותר לה לבשל ולאפות ולנפות הקמח, כרגיל, גם בשבעה ימי אבילות. וכן אם היא אבלה מותר לה לבשל ולאפות לצורך בעלה וילדיה. (ילקוט"י)

איסור רחיצה

א. רחיצה כיצד, אסור לרחוץ כל גופו, אפילו בצונן; אבל פניו ידיו ורגליו, בחמין, אסור; בצונן, מותר. ואם היה מלוכלך מטיט וצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש. (שו"ע)

ב. אם המקום המלוכלך הוא רק בידיו או בפניו, לא ירחץ כל גופו. וכן מי שיש לו לכלוכים בשערו וכדו', מותר לחפוף הראש אפילו בחמין. וכן מי שהוא איסטניס מתירים לו להתרחץ, אבל לא כל מי שאומר שהוא איסטניס מתירים לו להתרחץ, אלא דוקא מי שידוע שהוא מתנהג בנקיות רבה, ואם לא ירחץ יצטער הרבה ויבוא לידי מיחוש, רק אז מותר לו להתרחץ. (ילקוט"י)

ג. אבל שיש לו מחלת גרדת קשה, ועל פי הוראת רופא צריך לרחוץ בחמין כל יום, ואחר רחיצתו לתת משחה על בשרו לרפואה, ויש לו צער בזה, יש להקל מיום שני והלאה. (ילקוט"י)

ד. גם בערב שבת אסור לאבלים לרחוץ כל גופם לכבוד שבת אפילו בצונן, אלא ירחצו פניהם ידיהם ורגליהם בצונן. (יקד"ח)

ה. מנהג הספרדים להקל ולרחוץ כל גופם בחמין מיד לאחר כלות ימי השבעה. ואותם שנהגו בחוץ לארץ שלא לרחוץ כל שלושים יום יכולים לבטל מנהגם על ידי התרת נדרים. ומי שאין להם מנהג ידוע בזה מותרים לרחוץ גופם בחמין מיד לאחר ימי השבעה (ילקוט"י)

ו. מי שארעו אבל מיד לאחר שסיים שבעת ימי אבלות על מת אחר, מותר לו לרחוץ כל גופו בצונן. (שו"ע)

ז. סיכה כיצד, אסור לסוך אפי' כל שהוא, אם מכוין לתענוג, אבל אם הוא להעביר הזוהמא מותר; וא"צ לומר משום רפואה, כגון שיש לו חטטין בראשו. (שו"ע)

איסור כיבוס

א. אבל אסור לכבס כסותו כל שבעת הימים, אפילו במים לבד; ולאחר שבעה, מותר. וכשם שאסור לכבס, כך אסור ללבוש המכובסים קודם לכן. (שו"ע)

ב. אין חילוק בזה בין אם מכבס ביד לבין אם מכבס במכונת כביסה, או בניקוי יבש. ואפילו אם מכבס לצורך אחר שבעה, אסור לכבס בימי השבעה. ואפילו אחרים אסור להם לכבס בגדיו. ובכלל האיסור הוא גם הבגדים העשויים לספוג את הזיעה. [כגרביים, ולבנים]. (ילקו"י)

ג. אם מסר את בגדים לניקוי יבש במכבסה קודם שנעשה אבל, מותר להם לכבס את בגדיו בימי השבעה, בכדי שימסרו לו אותם מיד אחר השבעה. (ילקו"י)

ד. אם הבגד שהאבל לבוש בו נתלכלך מעט בכתם, מותר לשפשף במגבת לחה את מקום הכתם בלבד. (ילקו"י)

ה. בימי הקיץ החמים שהזיעה מרובה ויש לו צורך גדול להחליף בגדיו הפנימיים וגרבייו משום כבוד הבריות, יתן לאדם שאינו אבל (ושאין האבל סולד ממנו) ללבוש אותו הבגד כשעה וילבשנו האבל אחריו. ואם אין שם אדם אחר והוא שעת הדחק גדול וכבוד הבריות, יכול ללבוש המכובסים ע"י שינקת בהם מעט אבק בפניות הבית או יניחם ע"ג קרקע כדי שיתלכלכו מעט וכדומה, ויש מתירין ללבוש בשעת הדחק כזו המכובס ללא תנאי. (יקרא דחיי)

ו. מי שארעו אבלות אחרי שסיים שבעת ימי אבילות על מת אחר מותר לו לכבס בגדיו במים בלבד ללא חומרי ניקוי ויכול ללובשם. (יקרא דח"י)

ז. אבל כל שלשים יום בשאר קרובים, ובאביו ואמו עד שיגיע הרגל אחר שלשים, ויגערו בו חבריו, אסור לו ללבוש בגד חדש לבן ומגוהץ, ושאר בגדים אפילו חדשים מותר ללבוש מיד אחר השבעה, ויכול לברך עליהם שהחיינו, שלא היה בכלל גזרת חכמים אלא בגד חדש לבן, אבל שאר צבעים לא היו בכלל הגזרה. ולכן אף שיש לו שמחה בלבישת חליפה שחורה חדשה, מכל מקום אינה בכלל האיסור מעיקרא. וצריך האבל לברך שהחיינו בעת שלובש בגד חדש כנז'. (ילקו"י)

איסור נעילת הסנדל

א. נעילת הסנדל כיצד? אסור לאבל לנעול סנדל או נעליים העשויות מעור, אך נעליים העשויות מבגד או גומי או שעם או עץ מותר. (שו"ע)

ב. אם צריך האבל ללכת בדרך בענין הנחוץ לו, ואין לו אלא נעלי עור, מותר לו ללכת עם נעליים אלו ברחוב, וראוי שייתן מעט עפר בנעלו. (יקרא דח"י)

ג. אם אין לאבל נעלים מבד המותרים לאבל, מותר לו לקנות נעלים חדשות מבד, ונכון שקודם לכן יתן אותם לאחר לנועלם איזה שעה אחת, ואחר כך ינעל אותם האבל. (ילקו"י)

איסור תשמיש המיטה

א. תשמיש המטה כיצד? אבל אסור לשמש מיטתו בשבעת ימי האבל, בין בחול בין בשבת שתוך ימי השבעה. ויש להחמיר שלא

יישנו יחד באותה מטה כלל כל ימי השבעה. ואין הפרש בכל זה בין שהבעל אבל ובין שהאשה אבלה. (יקרא דח"י)

ב. בימי השבעה מותרים בני הזוג בכל אופני הקירבה, ואפילו במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו. אך בחיבוק ונישוק, שהיא נגיעה של חיבה, יש להחמיר. (יקרא דח"י)

איסור תלמוד תורה

א. האבל אסור בלימוד תורה, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, והאבל אסור בשמחה. ומכל מקום מותר לאבל לעיין היטב בהבנה בדברים המותרים לו, כגון בפרק אלו מגלחים, והראשונים החונים עליו, בהלכות אבילות, בטור ובית יוסף ושאר פוסקים, ואם בדרך לימודו השיגה ידו כמה חידושים מותר לו לכתבם כדי שלא ישכחם. אבל לעיין בכוונה בעיון נמרץ ועמוק במטרה לחדש חידושי תורה, ומה גם להרבות בחיפוש בספרים, ולשאת ולתת בדבריהם במשא ומתן של הלכה, אין לעשות כן, מכיון שעל ידי זה בא לידי שמחה. [וכן הדין בתשעה באב]. וכן אין לו לתלמוד עם אחרים הלכות אבילות, אלא אם כן לומד עם תלמיד חכם הלכות אלו כדי לידע את המעשה אשר יעשה ואת הדרך אשר ילך בה. (ילקו"י)

ב. מותר לאבל לעיין בספרי מוסר לשוב בתשובה שלימה, ושברפא לו, ולהתחזק ביראת שמים באמונה בה' יתברך, ובמדות נעלות. ובכל זה אין חילוק בין אבל לתשעה באב. ומכל מקום ספרי מוסר המסתעפים מענין לענין ומביאים ביאורי פסוקים בדברים המביאים לידי שמחה, אסור לאבל לקרוא בכל שבעת ימי האבל. ומותר לאבל לקרוא באיוב. (ילקו"י)

ג. לכתחלה אין ראוי לאבל לקרוא תהלים בשבעת ימי האבל, שלא התירו בפסוקי תהלים אלא משום סדר התפלה, הא לאו הכי לתהלים יש דין של דברי תורה המביאים לידי שמחה, והאבל אסור

בשמחה. אולם יש פרקים שקריאתם אינה מביאה לידי שמחה, כמו על נהרות בבל, וכדו', ופרקים אלה מותר לאבל לקוראם בימי האבל. ומכל מקום אם האבלים יושבים בטל ובאים לידי שיחה בטלה וקלות ראש והסחת דעת מהאבלות, יש להתיר להם לקרוא תהלים בדרך תפלה ובקשה והתעוררות לתשובה. (ילקו"י)

ד. אסור לאבל לקרוא בספרי מדע, אנציקלופדיה, ספרי סיפורים או עיתונים, על מנת שלא יסיח דעתו מהאבלות. וכן אם היה האבל רופא ורוצה לעיין בספרי הרפואות להתלמד בהן שלא לצורך השעה, אסור לו לעשות כן בימי האבלות. (יקרא דח"י)

ה. אסור לאבל ללמוד תורה גם בשבת שבתוך שבועת ימי האבלות. (ילקו"י)

ו. מה שנוהגים כיום לומר שמועה ואגדה בבית האבל, בדברי הספד ומוסר, יש סמך נכון למנהג, ובדואי שאין למחות בידם, ומכל שכן כשעושים זאת לכבוד הנפטר ולמנוחתו, שמותר להם לומר שמועה ואגדה בבית האבל, ובפרט כשאומרים בפירוש שיהיה לעילוי נשמת הנפטר, ומנהג זה הרבה יותר נכון מאלו שמספידים את המת יתר על המדה. ומה טוב לומר דברי מוסר אמונה ודעת, ותזל כטל אמרתו בשפה ברורה ובנעימה קדושה לקרב לבבות השומעים לאביהם שבשמים, ואין קץ לשכר מזכה הרבים, וזכות הרבים תלויה בו. (ילקו"י)

איסור שאלת שלום

א. אבל אסור בשאלת שלום. כיצד, שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם, ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, לא ישיב להם שלום אלא יודיעם שהוא אבל. מג' עד שבעה, אינו שואל, ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, משיב להם. משבעה עד ל', שואל בשלום אחרים שהם שרויים בשלום, ואין אחרים שואלים בשלומו, וכ"ש שמשיב למי

ששואל בשלומו. לאחר ל' יום, הרי הוא כשאר כל אדם. בד"א, בשאר קרובים, אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר שבעה, ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חדש. (שו"ע)

ב. כיום רבים נהגו להקל באמירת שלום בלבד, במשך י"ב חודש, וסומכים על כמה טעמים שהובאו באחרונים. (ילקו"י)

ג. המתקשר בטלפון בימי אבלו לחכם לשאול שאלות בהלכה, או לבקשו שיבוא לדבר דברי מוסר והתעוררות, לא יסיים באמירת שלום כנהוג, אלא יאמר "כל טוב" וכדומה. (ילקו"י)

ד. מותר לאבל לנענע בראשו במקום ברכת שלום ואין בזה איסור כלל. (יקרא דח"י)

ה. בשבת מותר לומר לאבלים "שבת שלום", וכן האבלים נותנים שלום לכל אדם. (ילקו"י)

ו. מותר לומר לאבלים בוקר טוב, או תהיו בריאים, וכיו"ב. (ילקו"י)

ז. אבל שנולדה לו בת או שיש לו איזה שמחה, מותר לומר לו "מזל טוב" ולברכו בהצלחה וכדו', בין אם הוא בתוך שבעה, בין אם הוא בתוך י"ב חודש לאב ואם. (ילקו"י)

ח. מה שיש נוהגים שהמנחמים מושיטים יד לאבל, ובלחיצת יד אומרים לו "תנוחם מן השמים", או שמתחבקים עמו, נראה שאין בזה משום שאילת שלום לאבל, רק עידוד ונחמה, וכל מידי דברכה שרי (מותר) לברך לאבל, דאמירת שלום לחוד וברכה לחוד. ולכן מותר לומר "כל טוב" וכדומה. (ילקו"י)

עטיפה, ישיבה על הארץ וכפיית המיטה

א. בימינו לא נוהג דין עטיפת הראש. (ילקו"י)

ב. האבל כל שבעה אינו יושב אלא על גבי קרקע. ומותר לישב על גבי כרים וכסתות, או ספסל נמוך, שאין גבוהים טפח (8 ס"מ). ואם הוא זקן ותשוש כח, אפשר להקל גם בספסל נמוך שאין בגבוהו ג' טפחים (24 ס"מ). ונהגו שהמנחמים יושבים על כסא וספסל, שמסתמא מוחלים להם. (ילקו"י)

ג. המנהג פשוט שכאשר באים האבלים לבית הכנסת, בליל השבעה, לאזכרה של השבעה, יושבים בבית הכנסת על כסאות או ספסלים, ואינם יושבים בבית הכנסת על הארץ. (ילקו"י)

ד. נהגו בימינו להקל לישון על גבי מטה. (ילקו"י)

הנחת תפילין

א. אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון; ואחר שהנץ החמה ביום שני, מותר להניחם. (שו"ע)

ב. דין זה דוקא אם נקבר באותו יום שבו מת, אבל אם מת לו מת ביום אחד, ונקבר למחרתו ביום אחר, נחלקו רבותינו האחרונים אם מניח תפילין ביום הקבורה שאינו יום המיתה. ולהלכה נראה שיניח תפילין בצניעא אחר הקבורה בלא ברכה. (ילקו"י)

ג. אפילו אם הנפטר מת בלילה ונקבר למחרת, אסור לאבל להניח תפילין ביום הראשון. (ילקו"י)

ד. מי שהודיעוהו שמת קרובו לפני פחות משלשים יום, שזוהי שמועה קרובה, שצריך להתאבל שבעה ימים ושלשים יום, לא יניח תפילין באותו יום. (ילקו"י)

איסור תספורת וגילוח

א. אבל אסור לגלח שערו, אחד שער ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל שער שבו כל ל' יום. (שו"ע)

ב. ואשה מותרת למנהג הספרדים בנטילת שער אחר שבעה. (ילקו"י)

ג. על כל המתים מגלח לאחר שלשים, על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו. (שו"ע)

ד. אם לא גערו בו חביריו, ועברו שני חודשים מיום הקבורה, מותר להסתפר אף ללא גערה. (ילקו"י)

ה. כשמונים שלשים, מונים מיום הקבורה, אף אם יום הפטירה היה כמה ימים קודם לקבורה. (ילקו"י)

ו. לסרוק (ראשו) במסרק, מותר, אפילו תוך שבעה. (שו"ע)

ז. אבל תוך שלושים יום שהוא סנדק או מוהל או אבי הבן, אין לו להסתפר ולהתגלח ביום הברית, אלא עד שיעברו שלושים יום מהאבלות. (יקרא דח"י)

ח. חתן שהוא תוך שלושים יום לאבלו, מותר לו להסתפר ולהתגלח ביום חופתו, וכן בתוך שבעת ימי המשתה, ואחר שבעת ימי הנישואים חוזר להשלים ימי אבלו הנשארים, וימי הנישואים עולים לו מן המניין. (יקרא דח"י)

ט. כשם שאסור לגלח כל שלושים יום, כך אסור ליטול ציפורנים בכלי, בין של יד בין של רגל. אבל בידיו או בשיניו מותר, אפילו בתוך שבעת ימי אבילות. ומותר לעשות סדק קטן עם מספריים, כדי שאחר כך יוכל ליטול הצפרנים ביד, ואפילו בתוך שבעה. (ילקו"י)

איסור שמחה

א. אבל אסור בשמחה; לפיכך לא יקח תנוק בחיקו כל שבעה, שמא יבא לידי שחוק. (שו"ע)

ב. אבל אסור בשמחה, וכל י"ב חודש על אב ואם, ושלושים יום על שאר קרובים, אסור לו לשמוע תזמורת גם מרדיו וטייפ-רקורדר, ולאחר י"ב חודש מותר בכל, אף אם השנה היתה מעוברת. (ילקו"י)

ג. על כל מתים נכנס לבית המשתה (חתונה) לאחר שלושים יום; על אביו ועל אמו, לאחר י"ב חדש. (שו"ע)

ד. למנהג האשכנזים, אסור לאבל לאכול בסעודת ברית מילה או פדיון הבן וסיום מסכת וכל שכן בסעודת נישואין כל שלושים על שאר קרוביו, וכל שנים עשר חודש על אביו ואמו, ובתוך ביתו אם יש סעודת מצוה מותר לו לאכול, אך בסעודת נישואין יש להחמיר אפילו בתוך ביתו, אם לא כשהוא משיא יתום או יתומה שאם לא יאכל שם יתבטל המעשה, אז מותר לו לאכול אפילו אינה בביתו. (קשו"ע)

ה. מעיקר הדין, לספרדים, מותר לאבל תוך י"ב חודש לאב ואם, או בתוך שלושים לשאר קרובים, להשתתף בסעודת חנוכת הבית, ובסעודת פדיון הבן, ובסעודת ברית מילה, כשאין שם כלי שיר, ואין אצלנו מנהג להחמיר בזה. ורשאי אף לאכול עמהם בסעודות מצוה הנ"ל. וכן מותר לו להכנס לסעודת סיום מסכת או בר מצוה [אף אם היא נעשית ביום שהנער נכנס למצוות, שאז הסעודה נחשבת לסעודת מצוה], ובלבד שלא יהיה שם כלי שיר. אולם בסעודות "שבע ברכות" יש להחמיר שהאבל לא ישתתף בהם, אפילו אם אין כלי שיר בסעודה, כל י"ב חודש על אב ואם. ומכל מקום רבים נהגו להחמיר שלא להשתתף בסעודות מצוה, כגון ברית מילה ופדיון הבן, במשך כל י"ב חודש על אב ואם,

ומשתתפים רק במעמד הברית והפדיון, ואינם נשארים לסעודה.
ומה' ישאו ברכה. (ילקו"י)

ו. אבל שמלאכתו היא ניגון ושירה, מותר לו להמשיך במלאכתו
לאחר שבעת ימי האבל, אף תוך שנה של אביו ואמו. (יקרא דח"י)

ז. אשה אבלה תוך שבעת ימי אבלות שבתה נכנסת לחופה, מותר
לאמה להשתתף בחופה, ואין לדחות בשביל זה את החתונה של
הבת, או הבן. ויכולה האבלה להחליף את בגדיה העליונים בבגד
שאינו מלוכלך וקרוע, אפילו שהיא בתוך שבעה, כדי להשתתף
בחופה, ואם הבגד מכובס שעדיין לא לבשוהו, תלבשם אשה
אחרת שעה אחת ואחר כך תלבשם האשה האבלה. ומיד לאחר
החופה תחזור לביתה להמשיך לישב שבעה. וכן אם אבי החתן
או הכלה נמצא בתוך שבעה ימי אבלות, יכול להשתתף בחופה
בלבד, כדי שלא לגרום ח"ו לדחיית החתונה. (ילקו"י)

ח. הורים של חתן וכלה הנמצאים בתוך שנה לפטירת אב ואם,
שאם לא יהיו נוכחים בחתונת בניהם הדבר יגרום לצער רב לחתן
ולכלה, יכולים להקל להשתתף בחתונה של בניהם, ולהיות
נוכחים בעת החופה, וגם לאחר מכן. בפרט כשהחתן מלאו לו
עשרים שנה, וטרם קיים פריה ורביה. אסור להורים לדחות את
חתונת בתם או בנם עד שיסיימו את הי"ב חודש שלהם על האב
ואם, אלא אדרבה מצוה עליהם לזרז את החתונה, ומה' ישאו ברכה.
ולא יהפכו חס ושלום את שמחת הכלה לתוגה על ידי העדר אחד
ההורים. וכל המונע דבר זה הוא חוטא חטא גמור, וגם גורם צער
לנשמת הנפטר ז"ל, ולהיפך אם יעשו החופה בזמנה יהיה נחת
רוח לנפטר ויתפלל על כל המשפחה שיזכו לחיים טובים וארוכים
ושובע שמחות. וגם שאר הקרובים לחתן או לכלה, הנמצאים
בתוך י"ב חודש לפטירת אב ואם, או בתוך שלשים לפטירת שאר
קרובים, יכולים להשתתף בשמחת הנישואין של קרובם, לשמוע
ברכות הנישואין וקריאת הכתובה, ואם אין שם תזמורת, רשאים

גם להיות בסעודה כל שיש לחתן צער מאי השתתפותם בחתונה. אבל לא יאכלו בסעודה זו [אלא בחדר צדדי], ובמשך כל זמן שהותם בחתונה ישתדלו לשמש את האורחים ולהגיש להם כיבוד. אבל בשעה שמנגנים בכלי שיר, נכון לעזוב את אולם החתונות אחר החופה. (בשאר קרובים לחתן ולכלה). (ילקו"י)

ט. והוא הדין בזה לסבא וסבתא של החתן או הכלה, שאירע להם אבל של אב ואם, והם בתוך י"ב חודש לפטירתם, שרשאים להכנס לבית השמחה ולסעוד שם עם המסובים, שבני בנים הרי הם כבנים. (ילקו"י)

הנהגות בבית האבל בימי השבעה

(מתוך הספר ילקוט יוסף)

א. אין ראוי לומר את נוסח ההשכבה "מנוחה נכונה" וכו' גם בשבעת ימי האבילות, ועדיף יותר לעשות ההשכבה בנוסח המקוצר, וראוי ונכון למספידים שלא להרבות בשבח הנפטר, כדי שלא לעורר את מדת הדין בשמים על הנפטר, שכשם שנפרעים מן המתים כך נפרעים מן הספדנים.

ב. נוהגים להדליק נר שמן בבית הנפטר כל שבעה, כי נר ה' נשמת אדם. ומנהגינו להדליק נר נשמה לכבוד הצדיקים ועילוי נשמתם. ומכל מקום כל הדלקת הנרות אין היא חובה מצד הדין, אלא מנהג שיסודתו בהררי קודש.

ג. מנהגינו להדליק נר נשמה בבית האבל, אף על פי שהמת נפטר בבית חולים, או בבית אחר, שכשם שהתפילה בבית האבל מועילה לנחת רוח לנשמת המת, אף על פי שאינו בית שנפטר שם המת, כן הדלקת הנר מועילה לעשות נחת רוח לנשמת המת.

ד. אפשר לצאת ידי המנהג של הדלקת נר נשמה בנר חשמלי. ומה טוב להתנדב עבור הדלקת מגורות החשמל של בתי המדרש.

שעוסקים בתורה לאור החשמל, שבזה יגרום לעילוי נשמתם של הנפטרים, ויהיו מליצי יושר עליו, כי נר מצוה ותורה אור.

ה. נוהגים לכסות המראות שבבית האבל כל שבעה, ואם אין מתפללים בבית האבל אין צורך לכסות המראות.

סדר התפילות בבית האבל

(מתוך הספר ילקוט יוסף)

א. מצוה להתפלל בבית שמת שם המנוח, אפילו אין שם אבל, כי יש בזה נחת רוח לנשמה.

ב. המתפללים בבית האבל, אין אומרים וידוי ונפילת אפים בכל שבעת ימי האבל, ואף אם אין האבל שם, נוהגים שלא לומר וידוי ונפילת אפים בבית המנוח הנפטר.

ג. כיום נהגו האבלים כשאין לאל-ידם להשיג מנין בביתם, ללכת לבית הכנסת בשבעה ימי אבילות אף בחול, ולומר קדיש ולהתפלל בצבור.

ד. האבל על אב ואם, טוב שיתפלל גם בתוך שבעת ימי האבילות כשליח צבור לעלוי נשמת אביו ואמו, אבל האבל על שאר קרובים לא יתפלל בתוך השבעה, אלא אם כן אין שם מי שיודע להתפלל בצבור כמותו, שאז מותר לו להתפלל כשליח צבור.

ה. מנהג הספרדים ובני עדות המזרח להקל, שהאבל עולה לשליח צבור, אף בראש השנה ויום הכיפורים ובתפילת מוסף, ובפרט אם הוא חזן קבוע לקהל.

ו. האבל, אף על פי שאסור בנעילת הסנדל, מברך ברכת שעשה לי כל צורכי.

ז. יש לומר בבית האבל בסדר התפילה "פרשת הקרבנות" ו"פטום הקטורת" ו"איזהו מקומן", וגם האבל עצמו יאמרם. וכן הדין בענין שירת הים. ובמקום שנהגו שלא לאמרה בבית האבל לא יאמרוה.

ח. יש לומר ברכת כהנים בבית האבל, אבל האבל עצמו אם הוא כהן אינו נושא את כפיו בתוך השבעה, אלא יצא לחדר אחר בעת ברכת כהנים. ואם לא יצא לחוץ וקראו כבר "כהנים", יעלה וישא כפיו. ובשבת שאסור להראות אבילות בפרהסיא, גם הכהן האבל יעלה לדוכן וישא כפיו, ואפילו אם יש שם כהנים אחרים לא יתבטל מנשיאות כפים.

ט. מותר לומר צידוק הדין בימי השבעה בלילה אחר תפילת ערבית.

י. אם אין מנין בבית האבל, ובא האבל לביהכ"נ כדי לומר קדיש, ולשמוע קדושה וברכו, צריכים לומר וידוי ונפילת אפים. אבל אם בא לבית הכנסת בערב השבעה, להתפלל מנחה וערבית, והקהל מתאסף כדי לשמוע דברי תורה והספד לעילוי נשמת הנפטר ולחלוק לו כבוד, אין לומר וידוי ונפילת אפים. ויש מקומות שלעולם אין אומרים וידוי ונפילת אפים כשהאבל בבית הכנסת, ויש להם על מה שיסמוכו.

יא. צריך לומר קדיש תתקבל בבית האבל.

יב. יש להקל להביא ספר תורה לבית האבל, בפרט אם מייחד לו ארון ותיבה, ואין צריך להביא הספר תורה יום או יומיים קודם, אלא אף באותו יום [קודם התפלה] יש להקל. ומכל מקום אין זה חובה להביא ספר תורה לבית האבל.

יג. מותר לאבל לעשות הוצאה והכנסה ופתיחת ההיכל אף בימי החול. ובמקום שאין ספר תורה בבית האבל, [בפרט כשאין שם ארון ליחדו לספר תורה] אחר שגומרים את התפילה בבית האבל, בימי שני וחמישי, המנהג שהצבור הולך לבית הכנסת לשמוע

קריאת התורה, ואין האבלים הולכים עמם. ומי שיש לו אונס, כגון שממהר לעבודתו וכדו', פטור מלשמוע ספר תורה.

יד. מנהג הספרדים לומר ההלל בראש חודש בבית האבל, ורק האבל עצמו אינו קורא את ההלל. ובירושלים המנהג שהציבור יוצא לחדר אחר, או לדירה אחרת, וקוראים שם את ההלל, ואחר כך חוזרים לחדר שנפטר שם המת. ובשעת הדחק כשאין חדר אחר רחב ידיים שיכיל את כל יחידי הקהל אשר שם, יצא האבל לחדר אחר והם יקראו שם את ההלל. וכל זה כשהמת נפטר בבית האבל, אבל אם נפטר בבית חולים או בבית אחר, אף בירושלים רשאים הציבור לומר ההלל בראש חודש בבית האבל, ורק האבל עצמו לא יאמר את ההלל. ואם חל יום השביעי לאבלו בראש חודש, נכון שהשליח ציבור והקהל יאמרו לאחר החזרה פסוקי נחמה, לא יבוא עוד שמשך וגו', דהוה ליה כעמדו מנחמים מאצלו, ואז יוכל האבל לקרוא את ההלל. ובחנוכה גם האבל עצמו יגמור את ההלל בברכות, ואף בני אשכנז צריכים לנהוג כן, שהואיל וההלל בחנוכה הוא חובה ולא מנהג, אין לפטור האבל מחובתו זאת, רק שלא יהיה האבל עצמו שליח צבור בשחרית בחנוכה, שלא יצטרך לומר את ההלל בקול רם בציבור.

טו. מנהגינו לומר פרק "במה מדליקין" בערב שבת בבית האבל, לפני תפילת ערבית של שבת, ובמקום שנהגו שלא לאומרו בבית האבל יש להם על מה שיסמוכו.

טז. אין לברך ברכה מעין שבע בבית האבל, ובירושלים העתיקה נוהגים לברך בכל מקום. אבל ביתר ערי הארץ, אסור לברך ברכה מעין שבע שלא בבית כנסת קבוע.

יז. כשהקהל מתפללים בבית האבל אומרים פסוקי "ובא לציון" בשביל הציבור המתפלל עמהם. וכל שכן כשמתפללים בבית האבל במנחה של שבת, שאין לדלג הפסוקים "ואני זאת בריתי"

וכו', כדי שלא להראות אבילות בפרהסיא בשבת, ורק האבלים עצמם שמתפללים בלחש, ידלגו פסוקים אלה גם בשבת.

הנהגות ליום השנה – יארצייט

תאריך הפטירה של הנפטר נחשב ליום של עלייה רוחנית עבור נשמתו. ביום זה שוקלים את מאזן הזכויות והחובות שנאספו לו במשך השנה, ואם אכן רואים שבניו הוסיפו לו זכויות, אזי מעלים אותו מדרגה לדרגה בגן עדן.

המנהג שנהגו שאם חל יום פטירת אב ואם באמצע השבוע, שמתחילים לומר קדיש מליל שבת והלאה עד אותו היום, ועד בכלל, הוא מנהג נכון ויסודתו בהררי קודש. וכן יש להעדיף עליית מפטיר בשבת הקודם ליום הפטירה (עליית מפטיר עדיפה על עליית משלים אע"פ שאין בה קדיש, ובתנאי שיודע לקרוא ההפטרה כדת). ואם חל יום הפטירה בשבת, נכון להתחיל אמירת הקדיש מליל שבת הקודם, וימשיך באמירתו עד יום השבת שחל בו יום הפטירה, ועד בכלל. וההפטרה נכון יותר לאומרה ביום השבת שחל בו יום הפטירה. ואם אפשר טוב להפטיר גם בשבת הקודם וגם בשבת שחל בו יום הפטירה. אם הוא הגון ומרוצה לקהל ויודע להתפלל כשליח צבור, טוב שיעשה כן, שיש בזה תועלת לנפטר יותר מקדיש יתום. (שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן נט)

כשעולים לתורה מזכירים את נשמת הנפטר ומבקשים עליו רחמים. עדיף לומר את נוסח האשכבה הקצר, וטוב לעמוד בעת אמירת נוסח ההשכבה.

טוב לנדב צדקה לזכותו ועילוי נשמתו של הנפטר, וזה מועיל לו יותר מאשר השכבה.

מותר ונכון לכוון ביומא דהלולא, שהקדיש והתפלות שהוא אומר יהיו לעלוי נשמת אביו או אמו. וכן נכון לכוון בכל מצוות שהוא

מקיים באותו יום. גם בקיום כל מצוות משך כל ימי חייו, אם מתכוון בקיומן שיהיו לכבוד ה' ולעילוי נשמת אביו ואמו, הוא להם לנחת רוח ומקיים בזה מצות כיבוד אב ואם. (שו"ת בצל החכמה חלק ה סימן כה)

בליל יום הפטירה עושים לימוד (תהלים ומשניות לפי שם הנפטר, או מביאים רב שיאמר דרשה לע"נ הנפטר), יש הנוהגים לעשות סעודה ויש הנוהגים להביא "ברכות", רצוי להביא גם "בשמים" לברך עליהם (הבא"ח כתב שהנפטר נהנה מברכת בשמים יותר מכל הברכות כולן). יש להדליק נר נשמה משך כל יום היארציט.

לימוד התורה ביום הפטירה מועיל לנפטר יותר מכל הקדישים, וגורם לו נחת רוח גדולה מאוד (יסוד ושורש העבודה). לכן ביום האזכרה ימעט בעסקיו, וירבה בלימוד התורה ומשניות ויקפיד להתפלל במניין כהוגן.

מנהג יפה בישראל ללכת על קברי אבותיו ביום פקודת השנה ולהתפלל שם לעילוי נשמתם. נוהגים ללכת לבית הקברות בערב ר"ח ניסן ובערב ר"ח אלול, נוסף על ימי פקודת השנה. ונוהגים שהמבקר על הקבר מניח אבן או עשב על המצבה לכבוד המת להראות שהיה על קברו. ולא ילך על קבר אחד שני פעמים. ואין להוליך מאכל ומשתה לברך עליהם בבית הקברות, וכן אין לעשן סיגריות בבית הקברות. כשנפרד מהקבר יניח ידו על המצבה ויאמר: " וְנַחֲהּ יְהוָה תְּמִיד וְהַשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נַפְשָׁהּ וְעֲצַמֶתֶיהָ יִחְלִיץ וְהָיִיתָ כְּגֹן רְוָה וְכַמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּבְבוּ מִיָּמִיו", וישים יד שמאלו דוקא ולא יד ימינו. יש מוסיפים פסוקים, ומסיימים: "ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין". ומנשקים המצבה דרך כבוד לנפטר. (שו"ת יביע אומר חלק ד' - יו"ד ל"ה)

הנהגות ועצות מעשיות לאבלים

(מאת הרב חיים רבי שליט"א)

א. המשפחה כעת בצער גדול על הנשמה שנקטפה מהעולם, יושבים שבעה, זמן חשבון נפש, אין עבודה, אין פוליטיקא, יש כבוד לנפטרים, יש זמן לחשוב בעומק, בעיון, על העבר ועל העתיד.

ב. צריך לדעת שזה גזירה משמים. בשמים אין שאלות רואים את האמת. כשמגיע הזמן אדם מת גם אם הוא בריא, אם לא הגיע הזמן הוא לא ימות גם אם יהיה חולה מסוכן. לא העיקר הגיל, יתכן אדם מת בגיל 100 שנה והוא מיסכן הוא לא עשה מצוות, הוא אכל ושתה והיה אוכל חינם, איזה גהינם מחכה לו. ויתכן מי שמת צעיר ועשה מצוות, ועסק בתורה, ויש לו בנים בתלמוד תורה, הוא לא מיסכן, הוא צדיק, הגיל עובר, והתרגיל נשאר. לא לשאול "למה הוא מת", לשאול "למה הוא נולד" לעשות מעשים טובים.

ג. הגוף בקבר שומרים עליו כמו במקור, כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואם הגוף עשה מצוות יזכה לקום בתחיית המתים, בינתיים הנשמה בעולם האמת ונהנית מזיו השכינה. (ברכות ז).

ד. לשלוח נשיקה וזכויות לנפטרים, לא פרחים בקבר, לא מצבה יקרה, ולא סעודה גדולה, זה הוצאות כספיות וזה לא קל. עדיף לקיים מצוות בחינם. וזה כעין נשיקה לנפטרים בעולם הבא, עולם הזה ועולם הבא מתנשקים. (ירושלמי יבמות פט"ו ה"ב)

ה. עשה מצוות ברמה שאתה יכול ותוסיף לאט לאט, גם אם לא עשית הכל, תעשה ותתקדם. (שבת לא:)

ו. קדיש זה לא סוף העולם, השכבה זה לא העיקר, קיום מצוות כמה שיותר זה העיקר! זה רצון ה' יתברך. וזה עוזר מאוד מאוד לנפטרים, ברא מזכה אבא (סנהדרין קד). כלומר הבנים מזכים את ההורים.

ז. למעט בביקורים בבית העלמין, להרבות ביקורים בבית הכנסת, להוסיף ולהתקדם ביהדות, זכות עצומה לנפטרים, וכן מטבע

לצדקה לעילוי נשמת ולתרום המצווה עבור הניפטרים זה מצוין (משנ"ב ס"ס תרכ"א). וכן לתרום ספרי קודש לבתי מדרש שעוסקים בתורה זה מצוין. ואם יש לו בן אברך עוסק בתורה, לתמוך בו בשלמות. וזה זכות לניפטרים.

ח. לשמור ולכבד את החיים יותר מהמתים. אבא מת ואמא חיה, כבוד האמא קודם וכן להיפך.

ט. לחיות בשמחה גם בתוך שנת אבלות. כאשר עושים אך ורק מצוות ומעשים טובים, הניפטרים שמחים בעולם האמת. נכון שלא הולכים לאירועים של שמחה, אבל אם יש צורך מבחינה נפשית, או חשש לדכאון וכיו"ב, מותר ללכת כדי להתחזק ולהרגיש טוב. כדין חולה שפטור מאבלות.

י. מותר לתת מתנה לאבלים כאשר זה מחזקם ומעודד אותם ביראת שמים. בפרט ספרי קודש, ציצית ותפילין, וכיפה חדשים, ובגדים צנועים לאשה שמותר אפילו חדשים. כי זה מצוה.

יא. מותר לצאת וליסוע לסחורה ולעסקים לאחר שבעה או לקברי צדיקים להתפלל וכן לנופש למנוחה נפשית.

יב. להתנהג בכבוד ראש ורצינות כל השנה. כי יש דינים על המשפחה. ואם נולד תינוק בתוך השנה נגמרו הדינים מהמשפחה.

יג. אין אמירת שלום בבית האבל תוך שבעה. כדי להרגיש בצער המשפחה ולכבד את זכרו של הנפטר. ולכן כל מי שנכנס לנחם, מצווה על האבלים להקדים ולומר לנכנסים "ברוך דיין האמת" (ב"י סימן שצו) ועושים בזה כבוד לה' יתברך שמברכים ומודים ואומרים, יש דין ויש דיין, משה אמת, והתורה אמת, וה' אלוקים אמת. וכן מצווה לומר "צידוק הדין" כל שבעה בבוקר ובערב ואפילו בלילה ואפילו כמה פעמים ביום (חזו"א ח"א דף צג), וכן חובה על כולם לומר ברכת המזון של אבלים כמודפס בסידורים, להצדיק דין שמים.

יד. בזמן השבעה, זה הזמן ללמוד ולהבין את נוסח הקדיש, וכן הקריאה שתהיה בלי שגיאות, היגוי פיסוק והבנה. וגם ללמוד את בקשת "על ישראל ועל רבנו ועל תלמידהון" שמברכים בקדיש במיוחד את לומדי התורה.

טו. על המצבה לא לכתוב שבחים על המת, ובפרט שזה לא אמת. ולא תאריך לועזי ולא תמונת המת ולא פרחים ולא כלום, רק מקום להדליק נר לעילוי נשמת הנפטר. לא משנה באיזה עיר בית הקברות. העיקר בארץ ישראל. קבר במקום פשוט זו מעלה גדולה.

טז. אין מלווים לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובים ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד (אבות ספ"ו). על המצבה לא כותבים שהיה לו בית גדול, מכונית, כסף וזהב, דברים חומריים וגשמיים לא עולה למעלה לא פרחים ולא אבנים, לא שירים ולא סיפורים, אפילו מליון שקל לא שווה, באמריקה צריך דולארים, כל מדינה והמטבע שלה, ובשמים גם לא דולארים רק מצוות ומעשים טובים, מי שתרום לצדקה יש לו קבלות למעלה בשמים וזה מצויין.

יז. נכון שהבנות לא אומרות קדיש כשיש בנים, אבל צניעות של הבנות בלבוש, בדיבור, בשיער, להתלבש כמה שיותר צנוע, זה שווה מליונים, צניעות של הבנות שווה יותר מאלף קדישים. ואפשר לקדש את הקדיש, כאשר אומרים ומבינים מה שאומרים, ואומרים בכוונה, בהתלהבות, מלה במלה, ובפרט אחרי שיעור תורה, בלי שיעור תורה הקדיש חלש. (חזו"ע ח"א דף שסב, יבי"א ח"ג דף קצח:)

יח. להכין ולהביא חכם דרשן כל יום לשמוע דברי תורה וחכמה, וחיזוק באמונה וקיום מצוות, וכן ערב שאלות ותשובות, וזה זכות עצומה לנפטרים. אם הפסיד קדיש לא נורא, לא עשו השכבה לא מעכב, העיקר שלא יפסידו מצוות שחייבים לעשותם כמו תפילות, תפילין, שבת, ושיעורי תורה.

יט. נכון שיש אבילות כל השנה, אין אירועים של שמחה, אין שירים וריקודים, אבל כאשר הנפטר אמר ליפני פטירתו שמוחל להם על האבילות אז אין להם דיני אבילות, כי זה כבוד של המת, והוא מוחל. לכן להתחתן שזה מצווה מותר לבן או לבת וכן להביא תזמורת ולשמוח כי זה מצווה. ורק לאירועים נמנעים, וכן כשהנפטר היה רשע, אין להקפיד על דיני אבילות. (שו"ע שמה ס"ה)

כ. כשבאים לבית האבל, להתכונן ולחזק ולעודד אותם (וזה"ק. קרח. קעז. א.), לא להצחיק אותם, אלא לחזק את רוחם ונפשם, שהכל מהשמים, וכאשר עושים מצוות, הנפטר שמח ומאושר בעולם האמת, ואסור לומר "מה אפשר לעשות" זה נגד האמונה. ויש לדעת שהנפטר עבר דירה. והוא חי בעולם האמת. ולכן אסור לשרוט בבשר הגוף. ולא לתלוש שערות, אלא שלשה לבכי. שבעה להספד. שלושים לתספורת. ואסור לבכות יותר מדאי. וללכת לקבר יותר מדאי, זה לא מוסיף לנפטרים כלום. כשבוכים בבית האבל זה לכבוד האבלים להשתתף בצערם. ועדיף לבכות לכבוד המתים. שהמת הוא מיסכן שלא יכול לקיים מצוות, ונמצא כעת בבי"ד של מעלה. ולעשות מצוות לע"נ.

כא. מותר ללבוש ולחלק לאחרים את בגדי הנפטרים מיד אחר השבעה ואין צריך להמתין שנה, חוץ מנעליים שהיו על רגליו בשעת יציאת הנשמה. (חזו"ע ח"א עמ' תפד). ואדרבא מצווה להנות מהבגדים ויש בזה חסד גדול וזכות לנשמת הנפטר. וגם טלית שכיסו בה את המת בלוייה מותר להתעטף בה בבוקר בתפילה לא לפחד ממתים ולא מחלומות, לפחד רק מעבירות! וכן מותר למכור את הדירה של הנפטר ואין צורך לחכות שתסתיים שנת האבל.

כב. המאבד עצמו לדעת עוון גדול בידו ואפילו בעל יסורים ועני גדול, אסור לשלוח יד בנפשו, וצריך שאלת חכם. וכמובן קדיש ואזכרה ומצוות ולימוד ותיקונים צריך לעשות לעילוי נשמתו המסכנה.

כג. אסור לקבור רשע ליד צדיק, כי יש להם צער בקבר. וכיום יש חלקה לציבור הכללי, ויש חלקת שומרי שבת, וחלקה לחרדים שומרי תורה ומצוות, והזוכה לכך מקדש שם שמים במותו. ויש אומרים שעדיף להקבר בחלקה של תשב"ר, הבל שאין בו חטא.

כד. לא להכביד על האבלים יותר מדאי. לכן יש לקיים מצוות ניחום אבלים רק בשעות מקובלות, לא בשעות הלילה המאוחרות ולא המוקדמות. לא בזמן שסועדים או נחים צהוריים, וכשאינן ברירה לבדוק דרך הטלפון. (חזו"ע ח"ג עג)

כה. יש לחץ באזכרה. כדאי לפרסם לצבור שעת מנחה. דרשת רבנים וערבית, והסעודה בשעה 8:00 או 9:00 בערב ולא ימהרו ולא יפריעו לאזכרה ולדברי תורה. ולכבוד הנפטרים.

כו. אם סבל יסורים וחולאים בעוה"ז, זה חסד גדול מהשי"ת. וכמו מטוס מעל העננים רואים את השמש בטיסה. כך בשמים רואים הכל. ושמחים שעשינו מצוות. ומה שסבלנו בעוה"ז זה תחת העננים.

מנהגים משובשים שאין צורך לחשוש מהם - ומנהגים טובים שצריך לשמור אותם

- א. אין איסור לישון על מיטת הנפטר בשבעת ימי האבלות.
- ב. אין בעיה להשתמש בתפילין ובטלית שלו בשבעת ימי האבלות.
- ג. אין בעיה לחלק את בגדיו לאחר שבעת ימי האבלות. ואדרבא זה חסד לנזקקים ולמשפחות ברוכות ילדים.
- ד. אם ישנו בבית האבל לילה אחד, אין חובה לישון שם שארהימים.
- ה. אין חובה לעשות כל ערב סעודה לאנשים בתוך השבעה ולא סעודה בליל שבעה, ובפרט שהמצב קשה. ואדרבא חיזוק בדברי תורה במנחה וערבית עדיף מהכל.

ו. רק נעליים שהיו ברגליו בזמן יציאת הנשמה רח"ל אסור לנועלם וצריך לזורקם לאשפה.

ז. הבן או הבת יכולים להינשא ולהיכנס לחופה מיד לאחר השבעה והחתן גם יכול להסתפר ולהביא כלי נגינה לחתונה ולשמוח, ועל אחת כמה וכמה אחרי שלושים בתוך שנה שמותר, והאיסור הוא ללכת לאירועים, אבל להתחתן תוך שנה מותר ומצווה.

ח. לבקר בבית הקברות אין חובה כלל ועיקר, ואין מצווה, מי שלא רוצה או קשה לו להניח לו. ובפרט לנשים שיש מצווה עליהם שלא יבואו לבית הקברות. (יור"ד ס"ס שנט)

ט. המנהג לעלות בשבעה ושלושים לבית הקברות. אבל אין חובה לעלות עם הבגד הקרוע אלא אפשר לקום בבוקר מהשבעה, להתרחץ, לכבס, לאכול, ואחר כך לצאת לבית העלמין. וכן לאחר שלושים צריך גערה לבנים האבלים על אב ואם. ואין חובה לקחת אותם לספר ולשלם עליהם.

י. כשעושים השכבה בבית וקשה לאבלים לקום ולעמוד, להניח להם להשאר יושבים על גבי קרקע.

יא. כשאין מנחמים בבית מותר לאבלים לנקות, לבשל, לעזור ולסייע לכבוד שבת קודש וכיוצא בזה. (חזו"ע ח"ב עמ' רנח)

יב. כאשר אין מקום בבית האבל לשינה, וכן כשצריך טיפול מסוים מותר לאבלים לישון כל אחד ואחד בביתו.

יג. כל ציבור המנחמים הסועדים שם מברכים ברכת המזון של אבלים להצדיק דין שמים. (חזו"ע ח"א דף תקו)

יד. תמיד טוב לומר קדיש, זה קידוש ה' זה כבוד לה' ואפילו שיש הורים בחיים ואפילו אחרי שנת האבל יש עילוי לנשמה בזה.

טו. אין איסור ללכת למשפחות ולהתארח תוך שנת האבל, כי זה מחזק ומעודד.

טז. אין חובה להדליק נר נשמה לנפטרים שנה שלימה ומספיק בשבעת ימי האבלות. (חזו"ע א שנה. וכן ח"ג דף נד)

יז. מותר להשתמש ולאכול מהמאכלים או הכלים של האבלים. כפי הענין וכן מותר לקנח ידיו במגבות שהאבלים משתמשים בהם ולכן אוכל נקי שנשאר בבית האבל, ראוי לתרום האוכל למקום תורה ויראת שמים, וזה מצוין.

יח. אין חובה להביא עשרה אנשים לבית העלמין בזמן האזכרה. אין עשרה אין קדיש, אבל אפשר לקרוא תהילים ומשניות לעילוי נשמת הנפטר ויעשו השכבה ודי בכך. (חזו"ע ח"ג עמ' ריד)

יט. מנהג טוב להביא אברך בן תורה או דרשן מתאים בשעות הבוקר כשאין אנשים זרים ואין הפרעות, לדרוש וללמד ולשבח אותם עד כמה שניתן, לקרבם לתורה וליראה, ולא רק בין מנחה לערבית שזה לטובת הציבור בלבד.

כ. מותר למנחמים לשבת על גבי הקרקע עם האבלים ואדרבא זה כבוד עבורם. (חזו"ע ח"ג דף סח)

כא. כשאבא מת לא להתווכח על הירושה לפני האמא זה פוגע ומעליב מאוד ויש חשש למחלוקת. עדיף אחרי שבעה לבוא לחכם ולקבל עצה טובה על הצד הטוב ביותר.

כב. אסור לומר לאבל: "שב", אלא: "אל תקום", "אל תטרח" (חזו"ע ח"א דף מא)

כג. מותר להניח מלח על הביצים לאבלים.

כד. צניעות בלבוש בבית האבלים ובפרט לנשים. כי זה מקום ציבורי, כל שבעת הימים, ולהזהיר הנשים שלא יגישו כיבוד לגברים. ולהתלבש בלבוש צנוע ומכובד לכבוד הנפטרים וציבור המתפללים. וכן לבקש מהאורחים והמוזמנים. לכבד את המקום בלבוש צנוע ומכובד.

שַׁעַר

הַדְרָשׁוֹת

דרשות, משלים וסיפורים

האמונה שהכל לטובה

המדרגה הגדולה באמונה, היא להאמין בקב"ה גם כאשר רואים דברים המנוגדים לשכל ומעוררים קושיות חמורות על הנהגת ה' ית', זהו ניסיון אמתי באמונה. אם האדם מתעלם מהתמיהות ומהקושיות שיש לו ומאמין בה' מתוך הבנה שלא יתכן שהנברא יבין את בוראו, זוהי המדרגה הגדולה ביותר באמונה. דבר זה נרמז כאן בפסוק זה - האמונה האמתית היא זו שאומרת "אין עֶוֹל", אע"פ שלמראית עין אפשר לטעות ולחשוב שנעשה כאן עֶוֹל ח"ו.

לבורא יש שיקולים וסיבות שונות מדוע להנהיג כך את האדם, ורק הוא שמכיר ויודע מה עבר, וצריך האדם לעבור בחייו, בגשמיות וברוחניות, רק הוא יודע את הטובה שתצמח מכל דבר. האדם אינו יכול לראות את הטובה בזמן הניסיון, כי א"כ לא יהיה זה ניסיון כלל. הדרך היחידה לעמוד בניסיון היא רק ע"י אמונה שהכל לטובה.

במשנה במסכת ברכות (פרק ט') נאמר: "על הבשורות הטובות אומר (מברך) ברוך הטוב והמטיב, ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת". ובהמשך נאמר: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר: ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך וכו', בכל מאודך - בכל מידה ומידה שהוא מודד לך (בין מידה טובה בין מידת פורענות) הוי מודה לו במאוד מאוד".

ובגמרא (ברכות ס:) נאמר: "מאי (מה כוונת המשנה) חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? אילימא (אם נאמר) כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב, כך מברך על הרעה הטוב והמטיב, והתנן (והרי שנינו במשנה) על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. אמר רבא (תרוץ) לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה". ופירש הברטנורא: "כשמברך

דיין האמת על הרעה, חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך בשמחה הטוב והמטיב על הטובה".

ולכאורה קשה - אם הרע הוא טוב ולכן צריך לברך בשמחה, למה הנוסח "ברוך דיין האמת" ולא "הטוב והמטיב" כמו שמברכים על בשורות טובות? ואם הרע הנו באמת רע, מדוע חייב לברך בשמחה?

אפשר ליישב עפ"י דברי הגמרא שם: "לעולם יהא אדם רגיל לומר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (כל מה שעושה ה', הכל לטובה) כמו אותו מעשה בר' עקיבא, שהלך בדרך והיו עמו: חמור, תרנגול ונר. בא לעיר אחת וביקש מקום ללון, ולא נתנו לו. אמר: "כל דעביד רחמנא לטב", הלך ולן בשדה מחוץ לעיר. בא אריה טרף את חמורו, בא חתול ואכל את התרנגול, באה רוח וכיבתה את הנר (כעת אין לו נר ללמוד תורה, ולא תרנגול לקום לתפילה ואף לא חמור כדי להמשיך בדרך), אמר: "כל דעביד רחמנא לטב". באותו לילה באו לעיר לסטים, שדדו, רצחו ושבו את אנשי העיר. אמר להו (אמר להם): "אמרי לכו (אמרתי לכם) כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא, הכל לטובה".

כתב המהרש"א, שהגמרא יכלה להביא כאן את המעשה של נחום איש גם זו. הבה נתבונן באותו מעשה המובא בגמרא (תענית כא.): פעם אחת רצו חכמי ישראל לשלוח מתנה אל הקיסר. אמרו: מי ילך עם המתנה לקיסר? אמרו: ילך נחום איש גם זו, שהוא מלומד בנסים. שלחו אותו עם ארגז מלא באבנים טובות ומרגליות יקרות. הלך ולן בדרך במלון אחד. בלילה עמדו בעלי המלון, לקחו כל מה שהיה בארגז ומלאוהו עפר. בבוקר ראה שהארגז מלא עפר, אמר: "גם זו לטובה", והמשיך ללכת.

כשבא עם הארגז לקיסר, פתחו את הארגז וראו שהוא מלא עפר. רצה המלך להרוג את כל היהודים לפי שצחקו לו. אמר נחום איש

גם זו "גם זו לטובה". בא אליהו הנביא אל הקיסר בדמות אחד השרים היושבים במלכות ואמר: "אפשר שזה העפר של אברהם אביהם, שיש בו כח סגולי, שבעת שהיה זורק אותו על אויביו, נהרגו כולם כאילו זרק עליהם חרבות".

היתה לקיסר מדינה אחת שלא היה יכול לכבוש אותה, לקחו מן העפר הזה ובדקו אם יועיל, ואכן, הצליחו לכבוש את המדינה, וכשראו כן, הכניסו את נחום איש גם זו לבית האוצר, ומלאו אותו הארגו באבנים טובות ובמרגליות, ושילחוהו לביתו בלבוש מלכות ובכבוד גדול. בדרך חזרה, לן באותו מלון, שאלוהו הבעלים מה הביא לקיסר אשר זכה לכזה כבוד וגדולה? אמר להם: "מה שלקחתי מכאן".

כאשר שמעו שהצליח באותו עפר אשר הם עצמם שמו בארגו, סתרו את ביתם, לקחו מן העפר הזה אל הקיסר ואמרו: "הבאנו לך מן העפר שהביא לך הרב של היהודים". בדקו ומצאו שהוא עפר רגיל והקיסר ציווה להורגם. ע"כ המעשה.

אכן, אם נתבונן היטב, נמצא שיש הבדל מהותי בהתייחסות אל הרע בין שני המעשים, וממילא אין המעשה של ר' נחום שייך לסוגיא שבמסכת ברכות:

- אצל ר' עקיבא נאמר כל, "כל מה שה' עושה לטובה", נחום איש גם זו אומר "זה" - "גם זו לטובה".
- נחום איש גם זו מתייחס לרע כטוב אפילו לכתחילה, ניגש לקיסר עם ארגו מלא חול.
- אצל ר' עקיבא מוזכר הקב"ה - "כל דעביד רחמנא", משא"כ אצל נחום איש גם זו.
- נחום איש גם זו אומר רק לעצמו, ר' עקיבא אומר גם לאחרים.

• ר' עקיבא אינו מרוויח (הוא אפילו מפסיד, רק שהיה יכול להפסיד יותר), נחום איש גם זו מרוויח.

• לנחום איש גם זו נעשים נסים גלויים נגד הטבע, לר' עקיבא לא נעשה נס נגד הטבע.

• אצל ר' עקיבא נאמר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" בשפה הארמית, נחום איש גם זו אומר בעברית "גם זו לטובה" (אפילו שהמעשה עצמו מסופר בגמרא בארמית).

כלומר, יש כאן שתי דרגות - נחום איש גם זו מתייחס אפילו לרע עצמו כטוב: "גם זו לטובה", אבל ר' עקיבא אינו רואה את הרע עצמו כטוב, הוא אומר: "כל מה שה' עושה לטובה", כלומר באופן כללי ה' עושה טוב, לכן הרע, אע"פ שהוא אכן לכשלעצמו אינו טוב, מ"מ הוא חלק מ"פאזל" גדול שבכללותו ובסופו (בתמונה השלמה) רואים שהוא טוב. לכן גם ר' עקיבא צריך להזכיר את הקב"ה - כאשר ילד מקבל סוכריה, או מבוגר מקבל מתנה, לא משנה ממי, זה טוב. ואם מקבל מכה, אין זה טוב, אבל אם המכה זה אביו שרוצה לטובתו, זה טוב. דקירת סכין היא דבר רע, אבל אם ה"דוקר" הוא רופא מנתח שמציל חיים, זה טוב. ר' עקיבא מזכיר "רחמנא" כדי לשנן ולזכור שהמכה מאבינו שבשמים שהוא רחום וחנון וזה לטובה.

ר' עקיבא אומר בהתחלה "כל דעביד רחמנא לטב" בארמית, משום ששפת לעז היא מוסכמה חברתית ואין בה אמת (ארמית אותיות רמאית), משא"כ בלשון הקודש. כל זמן שאין אנו רואים את הטוב שבמכה, אנו כביכול משקרים לעצמנו שזה טוב ולכן נאמר בלשון לעז, משא"כ בסוף המעשה לאחר שכבר רואים שיצא מכאן טוב נאמר: "אמר לכו, כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה" בעברית ולפי זה מובן שכאשר הגמרא בברכות דורשת מאיתנו: "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד" (וכן נפסק גם ב'שולחן ערוך' (או"ח רל, ה) וזהו דבר מחייב, שכל אחד יכול לעמוד

(בו) הכוונה לדרגה של ר' עקיבא ולא של נחום איש גז ולכן הביאה הגמרא בדקדוק דווקא את המעשה הנ"ל.

(בתלמוד הירושלמי בסוף מסכת פאה כתוב: "סליק לגביה רבי עקיבא אמר לו: אוי לי שאני רואה אותך כך, אמר לו: אוי לי שאני אין רואה אותך בכך. אמר לו: מה את מקללני. אמר לו: ומה את מבעט ביסורין". כלומר התלמיד שאמר לנחום איש גמזו: "אוי לי שאני רואה אותך כך" היה רבי עקיבא, והוא מבין שמצבו של רבו הינו קשה ואיום, לעומת זאת נחום איש גז, מבין שזהו מצב אידיאלי ומברך שגם רבי עקיבא יזכה לזה, רבי עקיבא רואה זאת כקללה. בסוף ימיו של רבי עקיבא, כאשר הרומאים עינו אותו וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, גם הוא הגיע לדרגה הנעלה של רבו נחום איש גז וזו בהתייחסות אל הרע. הוא היה מאושר, הבין שהייסורים הקשים שעובר כעת, זה הטוב ביותר עבורו, ואמר: "כל ימי חייתי לרגע זה", קרא קריאת שמע, ויצאה נשמתו במילה "אחד" מתוך שמחה פנימית עצומה).

ולפי זה גם מובן מה שהקשנו בהתחלה - אם הרע הוא טוב, מדוע מברכים ברוך דיין האמת, ואם הוא רע, מדוע לברך בשמחה? והתשובה, שהרע עצמו אכן נראה רע, לכן יש לברך ברוך דיין האמת, אבל מכיוון שהוא חלק ממשוהו שבכללותו הוא טוב, ועתיד לצאת ממנו טוב, צריך לברך בשמחה.

על פי זה מובנים גם דברי הגמרא (פסחים ג): "לא כהעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב". ולכאורה קשה, שמהגמרא משמע שבעולם הבא יש גם רעות, אבל גם עליהם יברך הטוב והמטיב, והרי מקובלנו שהעולם הבא כולו טוב? והתירוץ, פשוט וברור שבעולם הבא לא יהיו צרות, אבל באותם ימים יסובב כביכול הקב"ה כל אדם לאחוריו, ויצווה עליו להתבונן במשברים ובייסורים, בשעות הקשות וברגעי האימה שעברו עליו, ויוכיח לו שהכל היה לטובה, ומה שנחשב 'בזמן אמת' כאירוע טראגי ומר, גם הוא היה אך ורק לטובה. לכן בעולם הבא ירצו להחליף את הברכה שבירכו בעולם הזה "דיין האמת" לברכת "הטוב והמטיב", וזה הפירוש לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

ונסיים בדברי החפץ חיים שהיה רגיל לומר, כי אם קרה לאדם איזה מקרה, אסור לומר שהוא רע, רק שהוא מר, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד. אבל אפשר לומר שהוא מר, שהרי רפואה, גם אם היא מרה, יכולה להיות לטובת האדם. אבל אם אומר שהמקרה רע, הרי זה נגד הכלל שהכל לטובה, נוסף לכך, אוחז הוא במידת השקר, באומרו על דבר שנעשה לטובת האדם, שהוא לרעתו.

הקב"ה רחמן

מצד אחד אנו אומרים על הקב"ה שהוא רחום וחנון, אולם מצד שני, שלמה המלך, החכם מכל אדם, כתב בספר קהלת (יב, יד): "כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט, עַל כָּל נֶעְלָם, אִם טוֹב וְאִם רָע" - הקב"ה אינו מוותר על אף עבירה, כמו שאמרו חז"ל (ילקו"ש מיכה תקנ"ו): "אם אומר לך יצר הרע, חטא והקב"ה מוחל לך, אל תשמע לו", ובתלמוד (ב"ק נ.) נאמר: "כל האומר, הקב"ה ותרן הוא, יותרו חייו".

וא"כ, יש לשאול, היכן וכיצד מתבטאים רחמי ה' ית' עלינו?

הרמח"ל כתב (מסילת ישרים פ"ד), שבלי מידת הרחמים העולם לא יכול היה להתקיים, והיא באה לידי ביטוי בשלוש דרכים:

א. **זמן הענישה** - לפי מידת הדין החוטא היה צריך להיענש מיד, תוך כדי מעשה החטא. ברגע שהיה מדליק את האור בשבת, היה צריך להתפוצץ... אולם משום מידת הרחמים, הקב"ה מאריך את אפו, ומחכה שהחוטא יחזור בתשובה.

ב. **חומרת העונש** - אם המורד במלך בשר ודם חייב מיתה, כל שכן המורד במלך מלכי המלכים הקב"ה עפ"י הדין אין לו זכות קיום. האדם שחוטא עובר הוא על רצון ה' ית' ומורד במלכו, ולפי מידת הדין אפילו על העבירה הקטנה ביותר היה צריך האדם להיענש

במלא חומרת הדין בעוה"ז ובעוה"ב, אלא שהקב"ה ברחמיו מקל בעונשו.

דבר נוסף, בכל עבירה ולו הקטנה ביותר שיהודי עושה בזה העולם, פוגם הוא והורס הרבה מאוד בעולמות העליונים. ונבאר במשל:

מעשה בראש ישיבה מא"י שהלך לעשות קצת "שנורר" עבור הישיבה בחו"ל, הוא קיבל המלצות על הישיבה מכל גדולי הדור, וגם כתובות של יהודים עשירים נדיבים. הוא ירד מהספינה בנמל, ומיד הלך עם כל המזוודות לכתובת הראשונה. היה זה בית ענק ומפואר, עם גינת נוי מדהימה, אגם ברבורים ובריכת שחיה. הוא נקש בדלת והוזמן להכנס פנימה לפגוש את האדון. הבית היה מלא ביצירות אמנות יקרות, רהיטים עתיקים, ומהתקרה השתלשלה נברשת קריסטל יקרה, שהיא לבד יכולה לממן את הישיבה לעשר שנים.

בעל הבית קיבל את האורח בסבר פנים יפות, הוא ראה את הסכמות הרבנים, הביע התעניינות ושאל אם יש לרב היכן ללון. משנענה בשלילה, הציע לרב ללון אצלו, בעליית הגג מעל הסלון, עד אשר ישיג את הסכום הדרוש ויחזור לארצו. הוא גם הציע שבמקום שהרב ילך ויכתת את רגליו בחיפוש אחר עשירים נדיבים, הוא יוכל לקרוא לכולם אליו לארוחת ערב מכובדת, בה הרב ישא דברים, ויקרא לכולם לתרום לאחזקת הישיבה. הרב כמובן הסכים מיד.

ביום המדובר, המשרתים הכינו את הסלון לסעודה המפוארת, הם ערכו את השולחנות בכלי פורצלן יקרים ברוב פאר והדר. בינתיים, בעליית הגג מעל הסלון, הכין הרב דרשה מיוחדת. כאשר הוא קם, הבחין כי המכנסיים מעט גדולים עליו, הוא רצה לשים חגורה, ומשלא מצא חשב לקשור חבל (החליפה הגדולה תסתיר, וככה לא יפלו לו המכנסיים באמצע הדרשה). הוא הבחין בחבל שיוצא מהרצפה וקשור לו

בקיר. הוא חתך את החבל במידה הרצויה וקשר למכנסיו. באותה שניה שהרב חתך את החבל, מגורת הקריסטל נפלה מהתקרה על השולחן, נשברה לרסיסים, שברה את כל כלי הפורצלן ופצעה שני משרתים שהיו זקוקים לטיפול רפואי, חודש אשפוז על חשבון הברון בבית חולים.

בעל הבית, החליט שלא לומר מילה לרב, לסדר את הכל מהר לפני שכולם יגיעו ולהמשיך כאילו לא קרה דבר. העשירים הגיעו והרב ירד ודרש דרשה נפלאה. בעל הבית והאורחים תרמו סכומים נכבדים, הרבה מעבר למה שחשב להשיג, כך יכול היה לחזור לארצו כבר למחרת.

בבוקר, לאחר התפילה וארוחת בוקר כיד המלך, הרב הודה לבעל הבית על האירוח הנפלא, על תרומתו הנכבדה ועל כך שארגן את כל העשירים שתרמו מכל הלב והארנק. לפני שיצא מפתח הבית, המארח ביקש מהרב לראות את החגורה של הרב, כאשר ראה את החבל שכרוך סביב מכנסיו, התעקש שהרב ישלם ארבעה דולרים עבורו. הרב שילם וביקש להבין מדוע העשיר מתעקש על כך. העשיר לקח אותו לחדר צדדי, שם היו שברי קריסטל ושברי פורצלן, ואמר: "אתה חתכת את החבל שהחזיק את נברשת הקריסטל היקרה, הנברשת נפלה, נשברה, שברה את הכלי הפורצלן היקרים ופצעה קשה שני משרתים. עלות הנזק כשני מיליון דולר, ואני ביקשתי רק ארבעה דולרים שזה עלות החבל שקשרת למכנסיים במקום חגורה..."

כאשר אדם חוטא ופוגם בכל העולמות, הקב"ה לא מעניש לפי מה שפגם בעולמות העליונים, אלא רק לפי מה שפגם בעולם הזה, וגם אז משלם לפי "תעריף מסובסד", ולא כפי שבאמת היה צריך לשלם.

ג. **תיקון החטא** - לפי הדין, לא היתה צריכה להיות בעולם מציאות של תשובה, כי איך יתקן האדם אשר עיוות וחטא, ואיך אפשר

להחזיר את המצב לקדמותו ולהסיר את המעשה אשר כבר נעשה?
וכי הרוצח שחזר בתשובה החזיר את הנרצח לחיים?!

בזכות מידת הרחמים, יכול האדם לשוב בתשובה, והקב"ה מוחל לו על חטאו. ולא זו בלבד, אלא שע"י חרטתו ועקירת רצונו לחטוא, נחשב הדבר עבורו כעקירת המעשה, כאילו החטא לא נעשה.

התשובה היא נס ופלא, חסד גדול מצד מידת הרחמים של הקב"ה, כמו שכתב ה'שערי תשובה': "מן הטובות אשר היטיב ה' ית' עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם, ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן. ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו וישרו, כי הוא ידע יצרם שנאמר: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה". התשובה כוללת: חרטה, וידוי ועזיבת החטא (קבלה לעתיד שלא ישוב לזה החטא לעולם). החרטה עוקרת את החטא כאילו לא היה, את הווידוי כולנו אומרים פעמים רבות בתפילות של יוה"כ, אבל עלינו לזכור גם את הדבר השלישי, עזיבת החטא. הרמב"ם כתב: "כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ".

בחור אחד קיבל מתנה לבר מצווה - גרביים מסבתא שלו. הוא מעולם לא החליף ולא כיבס אותן, גם כשהיה מתרחץ, היה חוזר לאותם הגרביים. הריח היה איום ונורא. למרות שהיה בחור חברותי, מעטים היו מוכנים להתקרב אליו. היה לו חבר אחד טוב, ממש מסירות נפש ורפוש.

משום מה, היו לו בעיות בשידוכים וכאשר סוף סוף היה נפגש עם מישהי, מיד היא היתה בורחת ממנו, בגלל הריח. החבר היה אומר

לו כל הזמן להחליף גרביים, אבל הוא היה אומר שבכלל אין לו ריח לא טוב, וגם אם יש, זה בוודאי לא בגלל הגרביים.

הוא פנה לשדכן מוצלח, ולאחר ששילם טבין ותקילין הוא מצא לו שידוך מוצלח, בחורה נאה וטובה, רק שהיה לה מום קל, היא היתה תתרנית (חסרת חוש ריח). כמובן שהשידוך התאים, ונקבע תאריך לחתונה. החבר הנאמן החליט שהוא יודע מה לקנות לו מתנה לחתונה, גרביים, והוא חייב להביא לו אותן לפני החתונה, כדי שהחתן ילבש אותן, ולא יהיו בושות (שאנשים לא יברחו). החתן קיבל את הגרביים החדשות והתחייב לחברו שהוא ילבש אותן בחתונה שלו.

החבר הגיע באיחור קל לחופה. הוא ראה שהחתן והכלה תחת החופה, אבל הרב, העדים, הצלם וההורים, כולם מחוץ לחופה, רחוקים מאוד, עם אטבי כביסה באף...

החבר נזף בחתן, ואמר לו: "קניתי לך גרביים חדשות, במיוחד לחתונה, מדוע לא גרבת אותן?! הרי התחייבת!"

השיב לו החתן: "אני אכן לובש אותן... ידעתי שלא תאמין לי ולכן הבאתי גם את הגרביים הישנות", תוך כדי שהוא הוציא מכיס חליפתו זוג גרביים דהיות ומצחינות...

אם האדם רוצה לחזור בתשובה אך בדעתו עדיין לשוב לסורו והוא אינו באמת עוזב את החטא, תשובה כזו אינה יכולה לנקות אותו מחטאיו והוא נשאר "מסריח".

יהי רצון שנזכה כולנו לשוב בתשובה שלימה ואמיתית, והקב"ה ירחם עלינו ויגאלנו במהרה!

אין מקרה בעולם

רבנו בחיי כתב שכאשר יבואו על האדם צרות ומקרים, עליו להודות עלי פשעו לה', ויחשוב כי אין זה אלא מצד חטאו, ולא שיתלה אותם במקרה, כי אם יתלה זה במקרה הנה הקב"ה יוסיף לו מאותו "מקרה".

הגשם לא יורד ב"מקרה". וכך גם שאר מאורעות העולם: כל העולם שונאים אותנו ו"מזכים" אותנו לגינויים חמורים באו"ם, לא סתם כך כי משעמם להם ואין להם למי להציק. לא סתם יש בעולם שטפונות, רעידות אדמה וצונאמי, הכל מכוןן מאת ה'. וגם כל הדברים הקטנים והגדולים ש"קורים" לאדם אינם מקרה כי "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז'), ולכל דבר יש סיבה ותכלית. הכל מאת הבורא יתברך שהוא מנהיג את עולמו בהשגחה פרטית, ושולח לאדם מסרים.

אם נחשוב שזה "מקרה", אז חס ושלום גם הקב"ה ילך אתנו ב"קרי" ויגביר את האיתותים עד שלבסוף נבין את הרמז. הכל ממנו יתברך, וכל מה שצריך זה ללכת בחוקותיו, ולקלוט את המסרים ששולחים לנו משמים.

אדם נוסע ברכבו, ופתאום רואה נורה אדומה (עם ציור של כד שמן) שדולקת בלוח השעונים. יש לו שתי אפשרויות בכדי לבטל את האור האדום: א. להוציא את הפיזו של הנורה ולהמשיך לנסוע. ב. למלא שמן מנוע. אם הוא יבחר באפשרות הראשונה, אמנם האור האדום יכבה, אך במוקדם או במאוחר רכבו ישבוק חיים. כל התכלית של נורית השמן האדומה היא כדי להזהיר ולהרתיע שיש למלא שמן.

גם בורא עולם מאותת לנו ומדליק "נורית אדומה" בדמות פנצ'ר בגלגל, תקלה במכונת הכביסה, חולי, בעיה עם אחד הילדים ושאר מרעין בישין... לקב"ה לא חסרות "נורות אדומות" לאותת

לנו שיש לנו מה לשפר ולתקן, ועלינו לקלוט ולהבין את המסר ולפתור את הבעיה מהשורש.

אגדה יהודית מספרת שכאשר סיים הקב"ה לברוא את העולם, הוא ביקש מכל המלאכים להתייצב בפניו כדי לקבל תפקידים, על כל פרט ופרט בבריאה. רשימת התפקידים היתה ארוכה מאוד, אך לפניו נעמדו ביראה ורטט גדודי מלאכים עצומים ורבים, וכולם חדורי מוטיבציה ורצון עז לקבל סמכויות ואחריות על הבריאה המופלאה שריצדה לנגד עיניהם.

במועד שקבע בורא העולם נתבקשו המלאכים להגיע, כדי לקבל את כתב המינוי שלהם. ואכן בשעה הקבועה, התייצב תור ארוך של מלאכים יפהפיים, שלובי כנפיים ונלהבים, כולם אהובים, כולם ברורים, כולם גיבורים, כולם קדושים, כולם עושים באימה וביראה רצון קוניהם.

ואכן כל מלאך שנכנס מהוסס ונבוך, יצא מקודש הקדשים, כשכולו הארה ושמחת שחקים. הקב"ה מינה את חייליו העליונים לתפקידים מגוונים ומרתקים, על כל פרט ופרט בבריאה הנפלאה, שהרי על כל עשב ועשב עומד מלאך שאומר לו: "גדל".

לאחר שכבר חולקו כל התפקידים, לכל המלאכים, ונסגר ונחתם ספר התעסוקה השמימי, הגיח לפתע מלאך נבוך אל מרכז השמים, וביקש אף הוא תפקיד, אחריות, מינוי על שביב קטן ואלוקי מתוך הבריאה.

הקב"ה סירב לאותו מלאך, באומרו: "איחרת חביבי, קבעתי זמן ובו ניצבו כל מלאכי עליון, וקיבלו משימותיהם. מי שמאחר מפסיד, צר לי".

זרם של דמעות מלאכים פרץ מעיניו. "אני מתחנן אבא, אנא מצא לי תפקיד בבריאה. סלח לי, מחל לי על שלא ניצבתי במועד... אנא".

נכמרו רחמיו של הבורא ובעודו מדפדף בספר היצירה במכמני הבריאה, לפתע אורו עיניו. "מצאתי", אמר, "ברגע זה הנני ממנה אותך למלאך המוות. אתה תהיה השליח שלי להוציא את נשמות האנשים מגופם ולהשיבן אל גנזי מרומים, אל בית הדין של מעלה".

"רק לא זה", זעק המלאך וסכר של דמעות מלוחות פרצו מתוך עיניו המרובות, "אוי לי, רע ומר לי, חברי המלאכים מופקדים על החיים, על הצמיחה, על פריה ורבייה, על האור הנשגב, ואילו אני ממונה על התמותה, השכול והאבל... אנא ריבונו של עולם, מצא לי בריה קטנה לשומרה ולהצמיחה... להיות מלאך המוות זה נורא, פשוט נורא. כל באי עולם ישנאו אותי, יקללו אותי, ישמיצו אותי. זה תפקיד כפוי טובה... אנא אל תטיל אותו עלי".

"אל תדאג בני מלאכי", חיך הבורא, "אף אחד מן הנבראים, מיצירי האנוש, לא יקלל ולא ישמיץ אותך. אף אחד לא יאשים אותך או ישנא אותך. אחרי שתסיים את תפקידך, ותיטול את נשמות הנבראים, ימצאו תרוצים רבים למוות. זה יגידו עליו מת מדום לב, על אחר יגידו חיידק הטורף הרגו, חברו צנח מהגג, ומשנהו נמחץ בין דפנות המכונית בתאונה קטלנית... אל תדאג בני, כאשר יבוא מר המוות, רק אותך לא יזכירו. וכך תהיה שותף לקשר הנשגב שבין העולם הזה, לעולם הבא, נקי וטהור כפיים..."

שוכנע המלאך המאחר, קיבל את הוראות השימוש לתפקיד מלאך המוות, ויצא לדרכו בשמחה למילוי משימתו החשובה.

הרבה אנשים מסתובבים בעולם הזה, עסוקים בבריאותם. וזה כמובן חשוב. הרופאים, המירשמים, התרופות והזריקות, הפכו לחלק מהותי בשיגרת חייהם. עד כמה אדם מקדיש עצמו למחשבה על קץ החיים על המפגש הבלתי נמנע עם מלאך המוות? זה המלאך שעושה מלאכתו נאמנה ואין מי שיאשים אותו.

בואו ונבכה על לבנו הקשיח, העיקש, אשר מרגיע אותנו במילים מלטפות מרנינות: אתם בסדר גמור, אתם צדיקים גמורים. מלאך המוות לא יגיע אליכם, ולכל היותר תמותו במיתת נשיקה ומשם היישר לגן עדן... (הרב קובי לוי)

אין מקרה בעולם כלל, הקב"ה מנהיג ומסובב את העולם בצורה נפלאה, כך שכל אחד יקבל את המסר האלוקי המגיע לו בזמן הנכון ובמקום הנכון, עלינו רק להתבונן ולהבין את המסר.

זיכרון יום המיתה

נאמר בגמרא (ברכות ה.): "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (תהלים ה, ד): 'רְגִזּוּ וְאַל תִּחְטְאוּ'. אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר: 'אִמְרוּ בְּלִבְכֶם'. אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר: 'עַל מְשַׁכְּכֶם'. אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר: 'וְדַמּוּ סֵלָה'."

כלומר, אם יש לאדם ניסיון, והיצר הרע מושך אותו לעשות עבירה, עליו להתגבר ולנסות להכניע את היצר הרע. אם לא הצליח ועדיין יש לו תאוה לעשות מעשה נגד רצון ה', עליו לעסוק בתורה, וכמו שנאמר: "בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין", בתורה יש כח סגולי נגד היצר הרע. ואם גם זה לא עוזר, יקרא קריאת שמע - קבלת עול מלכות שמיים, ולא יתכן שהעבד יעשה נגד רצון אדונו. אם גם זה לא עוזר, לא לדאוג, ישנה סגולה נוספת שהיא היעילה ביותר - "יזכיר לו יום המיתה".

ולכאורה קשה, אם הזכרת יום המיתה זה הדבר הטוב ביותר כנגד היצר הרע, מדוע צריך קודם ללמוד תורה, לקרוא קריאת שמע, ואם כל זה לא עוזר, רק אז לזכור יום המיתה? למה לא להתחיל ישר מהדבר החזק ביותר, שהוא זיכרון יום המיתה?

ועוד קשה, שאם הזכרת יום המיתה אכן מועילה להתגבר על היצר הרע ועל תאוה, איך זה שעשיו שבא עייף מהשדה, התאוה לאכול נזיד עדשים, (עד שמוכן עבור זה למכור ליעקב את הבכורה שיקרה מכל), וכנימוק משתמש הוא בסיבה של "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה", כיצד הופך עשיו את היוצרות ומשתמש בסגולה הרוחנית הנפלאה לחיזוק תאוותו מחד ולביטול ערך הבכורה מאידך?

ועוד שמצינו גם בתנ"ך שזיכרון יום המיתה הוא עצמו הסיבה לתאוה שנאמר: "וְהִנֵּה שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה הָרַג בְּקֶר וְשָׁחַט צֶאֱן אָכַל בְּשָׂר וְשָׂתוֹת יֵין אָכֹל וְשָׂתוֹ כִּי מָחָר נָמוֹת" (ישעיה כב, יג). וא"כ מדוע אמרו חז"ל שזו סיבה להתגברות על התאוה?

אומר ה'לב אליהו' שכוונת הדברים, שזיכרון יום המיתה אינו תרופת פלא לבטול התאוות, אלא זיכרון לאדם שישים לב לכך שיש קץ לימיו עלי אדמות. וממילא הרואה בעולם הזה ובתאוותיו את עיקר מגמת חייו, ועומד לרשותו רק פרק זמן מוגבל, יתעורר ויתאמץ לחטוף ולהשיג כמה שיותר הנאות כל זמן שהוא חי (כמו שמצינו אצל עשיו הרשע).

אך מי שעושה מלחמה עם יצרו ועוסק בתורה וקורא קריאת שמע, הרי כל מגמתו וחפצו להגיע נקי ומתוקן לעולם הבא אשר שעה אחת של קורת רוח שם, יפה מכל חיי העולם הזה.

אדם כזה המחפש להתגבר על היצר הרע כדי לזכות לעולם הבא, נתנו לו חז"ל עצה שיזכיר לעצמו את יום המיתה. כשיתבונן באחריתו ויזכור שאינו יודע מתי ימות, יכנס בו פחד שמא יבוא לעולם הבא בלתי מתוקן ולא יוכל להתענג על ה' וליהנות מזיו שכנינו. וע"י זה יתגבר על יצרו.

אולם לכאורה כל מהלך הגמרא בברכות תמוה, שהרי בגמרא בקידושין (דף ל:): נאמר: כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני בראתי

יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר 'הלא אם תטיב שאת', ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר 'לפתח חטאת רובין'... תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בכך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ (ולא מוזכר כלל עניין קריאת שמע וזכרון יום המיתה).

וכתב הרמח"ל (מסילת ישרים פרק ה') והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה... ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה, לחולה שדרש ברופאים והכירו חוליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה, א"כ מי אפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה!?

ולפי זה קשה, איך הגמרא בברכות אומרת שאם לימוד התורה לא מועיל כנגד היצר הרע יקרא קריאת שמע ויזכור יום המיתה? הרי אין שום עצה מלבד לימוד התורה.

שמעתי מהרשלא"צ הגרש"מ עמאר שליט"א, להסביר את הגמרא בברכות כך: בכדי לנצח את היצר הרע על האדם לעמול ולעסוק בתורה לשמה, אם נצחו מוטב - סימן שלמד טוב וכראוי, ואם לאו - סימן שלא למד טוב, לכן יקרא קריאת שמע, יקבל עליו עול מלכות שמים ואז ילמד תורה לשמה ויוכל לנצח את יצה"ר.

אם נצחו מוטב - סימן שלמד טוב וכראוי, ואם לאו - סימן שעדיין אינו לומד תורה כראוי, וזה משום שהראש שלו מלא שטויות ותאוות של הבלי עולם הזה, לכן יזכור לו יום המיתה, כאשר

יתבונן על יום המיתה ויחשוב מה יהיה עמו ביום הדין, הוא יוכל לקבל פרופורציה נכונה על תאוות ותענוגות עולם הזה, ואז ילמד תורה לשמה ובכך להתגבר על יצה"ר.

התורה היא הנשק היחיד שיש לנו בכדי לנצח את היצר הרע שרוצה לאבדנו מהעולם ובעיקר מעוה"ב, ולכן היצה"ר נלחם בכל כוחו בלומדי התורה לבטלם מתורתם, כי התורה היא סם חיים עבור הלומדים, וסם המוות עבור יצר הרע וגרורותיו.

החפץ חיים זצ"ל אמר על כך: משל לשני מלכים אשר היתה ביניהם מלחמה תמידית, פעם זה מנצח ופעם זה, והנה ישבו לטכס עצה מה עושים כי כך אי אפשר להמשיך, והחליטו שני המלכים הללו שהפעם יצאו למלחמה, ומי שינצח במלחמה זו הוא יהיה המלך של שתי המדינות. מכיון שבמלחמה זו יקבע מי יהיה המלך, כל צד כינס את המפקדים מהדרג הגבוה ביותר למצוא איזו עצה ותחבולה היאך לנצח במלחמה. עמד אחד המפקדים הגדולים ואמר שישלחו מרגלים לראות היכן האויב מחזיק את נשקו, ויפשטו על המחסנים הללו ובוזו ינצחו במלחמה. ואכן הם הצליחו להשמיד את כל כלי הנשק של האויב וכאשר לא היה להם במה להלחם הם הפסידו.

הנמשל ליצה"ר שהוא מלומד במלחמה ובמסירות נפש ומנסה לקחת מהאדם את נשקו שזו התורה הקדושה ובכך יוכל לנצח במלחמה ולהחטיא את האדם. לכן החכם שענינו בראשו, אם ירצה לנצח במלחמת היצר, הרי שמוכרח הוא להחזיק בנשק שנתן לו מלכו של עולם, ונשק זה הוא רק התורה הקדושה, ובלי זה לא שייך לנצח את היצה"ר.

יהי רצון שנזכה להתגבר על היצר הרע ולהגיע שלמים ומתוקנים לעולם הבא.

למה באנו לעולם?

אולי חשבתם פעם לשם מה אדם בא לעולם?

כדי לאכול, לשתות, לישון, ללמוד, לסבול, ליהנות, או אולי כדי
"לעשות חיים"?

התשובה - כדי "לעשות חיים"!

כלומר לעשות כאן, בעולם הזה את החיים הנצחיים לעולם הבא.

ונסביר במשל:

אי שם, בארץ המשלים והאגדות, היתה ארץ יפה ועשירה 'ארץ החיים היפים'. כל הנכנס בשעריה של הארץ נדהם למראה העצים הירוקים והפרחים הססגוניים. אגמי מים תכולים שבהם שייטו ברבורים צחורים הוסיפו למראה המרהיב, וארמונות מפוארים השלימו את התמונה רבת הרושם.

שמה של 'ארץ החיים היפים' יצא למרחוק, ורבים חפצו להגיע אליה. אך לא רק בגלל יופייה של הארץ, אלא בעיקר בשל העובדה שכל אורח לא היה צריך לעבוד בה ולעמול לפרנסתו. מיד בכניסתו נמסרו לו ארמון למגורים ושלושה משרתים שתפקידם להשביע את רצונו ולמלא את כל מבוקשו. אין פלא אפוא שרבים חיפשו את ארץ החיים היפים וביקשו להגיע אליה.

אולם היה דבר אחד שכל אלו ששמעו את הסיפורים על ארץ החיים היפים לא ידעו: המשרתים והארמון עמדו לרשות כל אורח רק לתקופה של שנה אחת. לאחר מכן היה האורח נתפס ומובא למשפט בפני זקני הארץ, והללו שאלו אותו שאלה אחת ויחידה: 'מדוע הגעת לארצנו?', ועל האורח היה להשיב את תשובתו.

גזר הדין של האורח היה מוות בכל מקרה, אולם תשובתו יכולה היתה להשפיע על דרך ביצוע גזר הדין. מי ששיקר בתשובתו, נזרק

לכלוב מלא אריות טורפים. אך מי שאמר תשובה אמיתית, הוכנס לכלוב ריק למשך ימים רבים עד שהוא מת ברעב.

מנהג זה נמשך שנים רבות ואיש לא ערער עליו. האורחים שהגיעו שמעו על המשפט שצפוי להם ימים מעטים לאחר הגעתם, אך ידעו שאין להם ברירה וגזר דינם נחתם. הם השתדלו ליהנות ככל יכולתם במשך השנה שנותרה להם, ובמשפט כל אחד השיב תשובה אמיתית או שקרית, כפי מה שהוא חשב למוות קל יותר: להיטרף בשיני האריות או לגווע ברעב.

יום אחד הגיע לארץ החיים הטובים אדם זקן והדור פנים, שפיו שופע דברי חכמה ותבונה. מיד כשנכנס לארץ, קיבל האיש ארמון ושלושה משרתים, כנהוג, אולם התנהגותו היתה שונה מכל האורחים שלפניו. במקום לעסוק באכילה, בשתייה ובשאר ההנאות, הוא עסק כל הזמן בצבירת רכוש, אבנים טובות ומרגליות. על שלושת משרתיו הוא הטיל מלאכה מוזרה: הוא שלח אותם אל מחוץ לגבולות הארץ, והורה להם לבנות עבורו מקומות מסתור ולהניח בהם את דברי הערך שהוא צבר.

מעשיו המוזרים של האיש עוררו תמיהה בארץ, וזקני הארץ התכנסו לדון בכך, אך הם לא מצאו כל פסול במעשיו כל עוד הוא עצמו אינו יוצא מגבולות הארץ. תושבי ארץ החיים הטובים חשבו את הזקן למשוגע. יש לו שנה בלבד לחיות, ובמקום ליהנות מכל רגע הוא עושה לעצמו מחסנים ומחבואים שהוא לא יזכה לראות אותם לעולם...

השנה חלפה ביעף, ומועד משפטו של האיש החכם והזקן הגיע. הפעם התקבצו כל תושבי הארץ למשפט, כדי לחזות בסופו של האיש התמהוני ומעורר הסקרנות.

האיש הובל בשלשלאות כבדות והועמד בפני שלושת השופטים. 'מדוע הגעת לארצנו, ארץ החיים היפים?', שאל אותו זקן השופטים.

האיש הישיר מבט אל שופטיו והכריז: 'הגעתי לכאן כדי להיאכל על ידי האריות!'

השופטים גיחכו נוכח התשובה שללא ספק היתה שקרית. מי מגיע על מנת להיטרף בשיניהן של חיות רעות? זה שקר מוחלט!

'התשובה שיקרית – ולכן גזר דינך הוא להישלח לכלוב האריות', הכריז השופט.

שני גברתנים תפסו בידיו של האיש הזקן, אולם הוא ביקש לומר דבר מה לפני ביצוע גזר הדין.

'רבותי השופטים', אמר, 'אם תזרקו אותי לגוב האריות, הרי שתשובתי היתה אמת לאמיתה, ואם כך אינכם רשאים לזרוק אותי לאריות אלא להכניס אותי לכלוב שבו אמות ברעב!'

השופטים התלחשו ביניהם דקות ארוכות, ועד מהרה הכריז השופט הזקן על החלטתם: 'מכיוון שהנאשם אמר אמת, יש להכניסו לכלוב שבו ימות מרעב!'

שני הגברתנים כבר החלו לשאת אותו לעבר הכלוב, אולם אז הוא שוב ביקש לומר משהו: 'רבותי השופטים, אם תכניסו אותי לכלוב, פירושו של דבר שלא נזרקתי לאריות, ואם כך שיקרתי, ולכן עליכם לזרוק אותי לכלוב האריות...'

המבוכה הרבה ניכרה על פני השופטים. הם התלחשו ביניהם זמן ארוך ביותר ונראו אובדי עצות, עד שזקן השופטים נקש בפטישו על השולחן: 'הנאשם משוחרר, אך עליו לעזוב את ארצנו עוד היום...'

האיש הזקן והחכם עזב את ארץ החיים היפים, כאשר בדרכו הוא עבר ליד המקומות שבהם הטמינו משרתיו את הזהב ואת היהלומים, והוא חזר לארצו עשיר ועמוס ברכוש. (שלום לעם)

העולם שלנו הוא 'ארץ החיים היפים'. אנו מגיעים לכאן לתקופה קצובה, ויכולים ליהנות בלי הגבלה אבל בסופו של דבר זה נגמר, ואנחנו יכולים להישאר בלי כלום.

אבל מי שדאג, כמו אותו זקן חכם, להכין לעצמו מצבורים יקרי ערך מחוץ לגבולותיה של 'ארץ החיים היפים'. מי שעושה מצוות ומעשים טובים שיעמדו לזכותו כאשר נשמתו תחזור לעולם העליון, יצא מהמשפט כשידו על העליונה.

חשיבות קיום המצוות

כתוב בגמרא (סוטה ג): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר: והלך לפניך צדקך. וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר: ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו, רבי אליעזר אומר קשורה בו ככלב".

המהרש"א כתב: "מהידוע כי מעשה האדם מוליד מלאכים כפי מעשיו, הן לטובה, הן לרעה. כי העושה מצווה יהיה הולך בשמחה ואין צריכה המצווה, אלא להקדים לפניו להראות לו את הדרך לשם. אבל העושה עבירה, צריך מי שמוליכו לכורכו וללפפו, כי אינו הולך לשם מרצונו, כדרך שמוליכים לגרדום, שמוליכין אותו שלא לרצונו, אלא בעל כורחו".

ועוד נאמר במדרש (פדר"א ל"א): "שלושה אוהבים יש לו לאדם בחייו, ואלו הן: בניו ובני ביתו, ממונו ומעשיו הטובים. בשעת פטירתו מן העולם הוא מכניס לבניו ולבני ביתו ואומר להם: "בבקשה מכם הצילוני מדין המוות הרע הזה", והן משיבין אותו ואומרים לו: "הלא שמעת שאין שלטון ביום המוות?". כשהוא רואה כך, מכניס את ממונו ואומר לו: "הרבה טרחתי עליך לילה ויום, בבקשה ממך, פדני מן המוות הזה והצילני". והוא משיבו: "והלא שמעת

לא יועיל ביום עברה". אח"כ מכניס מעשיו הטובים ואומר להם: "בואו והצילוני מן המוות הזה והתחזקו עמי ואל תניחוני לצאת מן העולם, שעדיין יש לכם תוחלת עלי אם אנצל". והם אומרים לו: "לך לשלום, עד שלא תלך לשם אנו מקדימים אותך, שנאמר והלך לפניך צדקך, וכבוד ה' יאספך".

מה שחשוב בעולם הבא זה תורה ומצוות ומעשים טובים. אבל שם, בעולם הבא, כבר לא ניתן לקיים מצוות, שנאמר "במתים חופשי", שהמתים חופשיים מקיום המצוות. לכן צריך האדם להשתדל מאוד, בזמן היותו בעולם הזה, לרדוף אחר המצוות ולברוח מן העבירות.

ועל זה אמרו חז"ל (ערובין כב.): "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם", היום - העולם הזה. מחר - העולם הבא, שיקבל שכר על מה שעשה.

מסופר על שתי מדינות שנלחמו זו בזו במשך שנים רבות ללא הכרעה. יום אחד הכריז המלך של אחת המדינות, שמי שימצא דרך לשים קץ למלחמה ארוכת השנים והעקובה מדם, נתון תנתן לו אפשרות להיכנס חמש דקות לאוצרות המלך, ולקחת ככל אשר יוכל שאת. ואכן ביום מן הימים נמצא אדם שהשכיל למצוא דרך כיצד לסיים את המלחמה, לשמחת המלך וכל העם. כפי שהובטח נקבע לו תאריך שבו יבוא לבית המלך ויקבל את הפרס הגדול.

בהתקרב היום המיועד התלבט המלך היאך לקיים את הבטחתו. מצד אחד נחרד לנוכח העובדה שבפרק הזמן שישהה האיש בין אוצרותיו יוכל לרוקן את כל בית אוצרותיו, ומה שאספו ואצרו אבות אבותיו. ומאידך אם לא יעמוד בהבטחתו אין לך בזיון גדול מזה.

קם אחד היועצים ואמר: "אדוני המלך, איעצך עצה, כיצד תוכל לעמוד בדבריך ובכל זאת לא יגרם שום נזק לאוצרותיך. יודע אני,

שהאיש הזוכה אוהב מאוד לשמוע מוזיקה. על כן, ביום המיועד תעמיד קונצרט חזנות עם טובי הפייטנים והנגנים בעולם בפתח בית האוצר, ואין ספק שקולם הערב של הפייטנים יסיח את דעתו של האיש למשך חמש הדקות הגורליות וממילא לא יספיק לקחת הרבה". הדבר מצא חן בעיני המלך.

ביום המיוחל לבש האיש בגדי עשירים וכן הלביש את כל משפחתו אף שהפרוטה לא היתה מצויה בכיסו, בכ"ז לקח הכל באשראי, הזמין לביתו כרכרה הדורה ונסע עם משפחתו לארמון המלך, בני המשפחה ליווהו עד פתח בית האוצר ובקוצר רוח ציפו לרגע המיוחל בו תפתח הדלת ויצא משם כאיש העשיר בעולם.

כאשר נפתחה דלת בית האוצר, הופתע האיש לראות תזמורת ענקית ובה טובי הנגנים בעולם. אילו ניגונים נפלאים, טובי לב ונפש, מעין עולם הבא. נעצר האיש, כולו נפעם מהשירים. וכך חלפו הדקות, מיד חזר והתעשת, אמר לעצמו: "אל תשכח לשם מה באת לכאן". אך גערה זו לא הועילה הרבה משום שבאותה שנייה השתלבו עוד כלי נגינה בשירה שובת לב. הקול היה כה מתוק ונפלא עד שכאשר נזכר לגשת למלאכתו, לפתה יד חזקה בצווארו ומשכה אותו החוצה, "זמנך תם" הודיע לו קול נעלם. "צא החוצה". מיואש מדוכא ומאוכזב ניעור האיש בחוץ מחלומו. כל ימי חייו יסר את עצמו על שהלך שולל אחרי מתיקות הנגינה ושכח את יעודו ותפקידו, בזה החמיץ הזדמנות גדולה להתעשר עושר רב.

הנמשל ברור ומובן: ימי שנותינו בעולם הזה נחשבים כחמש דקות ואף פחות מכך לעומת עולם הנצח עולם הבא, ובמשך החיים משמיע יצר הרע באוזנינו מנגינות ערבובת ושאר אמצעים של הסחת הדעת, וכל מיני פיתויים והבלים ובלבד להטות את האדם מעיקר תפקידו בעולם הזה. פעמים שאדם מתעורר ונזכר לשם מה בא לכאן, אולם פעמים שאין אדם מתעורר כלל מהמנגינה הנפלאה שבאמצעותה מצליח היצר "להרדים" אותו. על האדם

להשתדל תמיד ובכל רגע לעורר לעצמו ולהיות איש "נבון וחכם" ולאגור תורה ומצוות ברוב עוז ותעצומות.

רק בעולם הזה אפשר לקיים מצוות, אלא שלפי זה, אינו מובן מה שאנו אומרים בתפילה בראש השנה: "ספרי חיים וספרי מתים היום לפניך נפתחים". את ספרי החיים צריך לפתוח, משום שבמשך השנה האדם החי עשה הרבה מצוות ועבירות וצריך לבדוק את "המאזן השנתי". אבל, למה צריך לפתוח את ספרי המתים? כמה מצוות ועבירות עשה במשך השנה מי שמת כבר עשרים שנה?

התשובה לכך היא, שבאמת הוא עצמו לא יכול לעשות כלום, ורק מה שהכין וצבר בעולם הזה, הוא שילווה אותו לעולם הבא, אבל בני המשפחה יכולים לעזור ולסייע לנפטר, והוא זקוק לזה עתה יותר מתמיד.

אם אתם אכן אוהבים אותו, עזרו לו עתה. כל מצווה, חסד, צדקה, קדיש, כל רגע של לימוד תורה, תפילה או ברכה שנאמרת בכוונה לעילוי נשמת הנפטר, הכל עולה ומצטרף לקופת הזכויות שלו בעולם האמת. נחת הרוח הגדולה ביותר שניתן לעשות כעת לנפטר, היא התעוררות והתחזקות רוחנית, שהרי אם בזכות הצער שהוא נלקח מאיתנו, נתחזק בתורה ובמצוות, הרי שכל זה יזקף לזכותו.

יהי רצון שיקוים בנו בקרוב הפסוק: "בְּלַע הַמֶּת לְנֶצַח וּמָחָה ה' אֱלֹקִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל-פְּנִים", ושנזכה לתחיית המתים ולגאולה שלמה במהרה בימינו, אמן.

חלק לעולם הבא

נאמר במשנה: כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "וְעַמָּה כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְפָּאֵר". (סנהדרין ז.)

הגמרא בתענית (כב.) מספרת על רבי ברוקא חוואה ששאל את אליהו הנביא בשוק הנקרא "בי לפט", האם יש בשוק זה "בן העולם הבא"? אליהו הנביא הצביע על שני יהודים שהיו משמחים בני אדם ואמר: "אלו בני העולם הבא". ולכאורה קשה, הרי "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", וא"כ למה אליהו הנביא הצביע רק על שני יהודים אלו בלבד?

ה'בן איש חי' בספרו "בן יהוידע" (שבת קנג.) כתב: "כל שנאמר בו 'בן העולם הבא' אינו צריך סיוע מאחרים בעלייתו, אדרבה הוא יהיה מסייע לאחרים להעלותם עמו. אבל מי שנאמר בו 'חלק לעולם הבא' הוא צריך לסיוע של צדיקים אחרים בעלייתו בסוד הבינה הנקרא העולם הבא".

ומעין זה כתבו התוספות (כתובות קג:), שבגמרא נאמר: "כל מי שהיה בהלוותו של רבינו הקדוש מזומן לחיי העולם הבא". והקשו התוס', "והרי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" ותירצו, ש"מזומן לעולם הבא" הוא ללא דין וללא יסורים. וכתב המהרש"א (חידושי אגדות סנהדרין ז.) שלכל ישראל יש חלק לעולם הבא - לאחר כל התיקונים, העונשים והזיכוכים.

ולפי"ז מובן שאמנם לכולם יש רק "חלק לעולם הבא", אולם אותם יהודים בשוק, שהיו משמחים בני אדם, זכו להיות "בני העולם הבא", שהם מזומנים לעולם הבא תיכף ומיד לאחר פטירתם, ללא דין וללא יסורים.

אומרים בשם ה'חפץ חיים', שאמנם "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", לכל אחד יש חלקת קרקע, אך תלוי איך מעבדים אותה. אם אדם לומד תורה ומסגל לעצמו מצוות ומעשים טובים, הרי הוא שותל שתילים יפים, עצים מלבליים ופירות מתוקים ומשובחים, שלעתיד לבוא יתענג ויתבשם מהם. אבל אם בעולם הזה, עולם המעשה, ביטל זמנו ולא סיגל לעצמו תורה, מצוות ומעשים טובים, הרי החלק שלו בעולם הבא "עֲלָה כָּלוּ קַמְשָׁנִים, כְּסוּ פָּנָיו חֲרָלִים וְגָדָר אֶבְנֵי נֶהְרָסָה" (משלי כה, לא), וכמה בושה וכלימה מחכה לו לעולם הבא.

נמצא שככל שאדם ישקיע יותר במצוות ומעשים טובים שעושה בעולם הזה, כך העולם הבא שלו יראה מושקע ומפואר יותר, כי כל מצווה שאדם מקיים בעולם הזה, הרי היא לבנה ואריח לעולם הבא ובה יבנה את ביתו לאחר מאה ועשרים שנה.

יש ואדם הולך לבית עולמו ורואה שם בחלקו אילנות יפים וטובים אולם הפירות קצת יבשים, הוא שואל: "מה קרה כאן?", ואומרים לו: "אמנם קיימת מצוות ומעשים טובים, אבל לא שלחת מספיק מים כראוי לך, ו"אין מים אלא תורה". אמנם למדת תורה, אבל לא ניצלת את מלוא כשרונותיך. אמנם קיימת מצוות, אבל רק כדי לצאת ידי חובה, בלי נשמה ובלי כוונה כמצות אנשים מלומדה. חבריך התפללו בהתלהבות, שמחו בעת קיום המצוות כמוצאי שלל רב, עסקו בתורה בהתמדה ובחשק גדול, ואילו אתה התרשלת בזה".

לכן ידע כל פעול ויבין כל יצור שהעולם הזה הוא עולם העשייה, "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם". ע"י תורה ומצוות שהוא מקיים בעולם הזה - מעבד הוא את החלק שלו בעולם הבא, ו"מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת". על כן נשתדל לקיים מאמר החכם מכל אדם: "כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה, כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְחֶשְׁבוֹן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשֵׂאוֹל אֲשֶׁר אֶתָּה הֵלֶךְ שָׁמָּה" (קהלת

ט, י). ויהי רצון שנזכה להצליח בתכליתנו, לאסוף כמה שיותר תורה מצוות ומעשים טובים בשמחה ובהתלהבות, אשר יהיו לנו לתועלת עצומה בעולם הבא.

לזכות את ישראל

במשנה (מכות כג: פרקי אבות) נאמר: "רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשְׁיָא אָמַר, רַצָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' חֶפֶץ לְמַעַן צַדִּיק וַיִּגְדֵּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר". הרי לנו להדיא שריבוי התורה והמצוות זהו זכות לעם ישראל.

הקב"ה רצה שיהיו לבני ישראל הרבה זכויות, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות... אך לכאורה קשה מה התועלת והזכות הגדולה שיש לנו בריבוי המצוות? הרי כל מצוה היא ציווי מאת ה', ואנו חייבים לעשותה, אדם חייו לוותר על כל ממונו בכדי שלא לעבור על מצוות לא תעשה, וגם ביטול מצוות עשה הוא דבר חמור, א"כ ריבוי המצוות גורם לנו למעשה ליותר חובות ויותר מחויבות... אילו היו לנו מצוות מועטות, היה לנו יותר קל לקיימן, ולהגיע בקלות לעולם הבא.

על קושיא זו נאמרו כמה תירוצים:

* המשך חכמה (פ' בא) מפרש שתיבת "לזכות" היא מלשון הכתוב: "אֶךְ רִיק וְכִיתִי לְכָבִי וְאֶרְחֹץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי" (תהלים עג, ג), שהוא מלשון טהרה. כלומר, רצה הקב"ה לטהר את ישראל מכל מדה מושחתת ומכל תכונה רעה שבלב, לפיכך הרבה להן תורה ומצוות, לטהר ולקדש אותם.

* יש מפרשים שלזכות הוא מלשון צירוף וזיכוך. על כך נאמר: "כָּל אִמְרַת אֱלֹהִים צְרוּפָה מְגִן הוּא לְחַסִּים בּוֹ" (משלי ל, ה), אמרה של הבורא, כמו צורפת את האדם, מזככת את נשמתו מסגי החומר, והופכת אותה טהורה.

לכן אנו אומרים בברכת המצוות "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו" - מטרת המצוות היא לקדש ולטהר אותנו ככתוב (תהלים יט. ט): "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי לֵב מְצִוֹת ה' בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם" - בהירה ובוררת את עכירות החומר מן האדם. ככל שיש יותר מצוות, כך מזדככים יותר וזוכים לדבוק בבורא, ולקדש שמו בעולם.

* הרבה מצוות נתן לנו הקב"ה רק כדי לזכות אותנו. יש הרבה דברים שבני אדם עושים גם בלי קשר למצוות, כמו: אכילה, שינה, נעילת נעליים, הבאת ילדים לעולם, טיפול בהם וכו'... אומר לנו הקב"ה שיש לנו מצוה לעשותם, רק בכדי שנקבל עליהם שכר: מצוה לאכול סעודות שבת, מצוה לישון בסוכה (למעשה אכילה ושינה הם מצוה בכל השבוע ובכל ימות השנה, אם מתכוון שעושה כן כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה ובמצוות ולעבוד את ה'), מצוה להביא ילדים לעולם... ואף יותר מזה: אמר רב אשי: חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (ברכות ו.).

ויש גם הרבה דברים שאנשים נורמליים מבינים שאסור להם לעשות כמו: הריגה, גניבה, ונדליזם, וכן יש גם הרבה דברים שאנו לא עושים בגלל שאנו נגעלים מזה, כמו אכילת ג'וקים, שתית דם... ובדיוק על זה נאמר בגמרא (מכות כג): אמר ר' שמעון: כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ר"ש בר רבי אומר הרי נאמר: 'רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש', ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו מקבל שכר, גול ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות... כלומר על עצם זה שאדם לא עובר עבירה מתוך שס"ה מצוות לא תעשה - מגיע לו שכר. ומיד בסמוך אומרת הגמרא: ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות...

הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל עמד ושוחח בלימוד עם תלמידיו, לפתע התפרץ אל מרכז המעגל ילד קטן, נעמד מול הרב ושאלה בפיו: מדוע יש סדר בנעילות הנעליים, קודם נועל נעל ימין ולאחר מכן נועל נעל שמאל, ואילו בקשירה קודם קושר של שמאל ורק לאחר מכן קושר נעל ימין, וכי מה זה משנה באיזה אופן אדם ינעל ויקשור ויקשור את נעליו?

חיך הרב וענה: "ילד יקר, האם יכול אתה לנעול בו זמנית את שתי נעליך ולקושרן כאחת?". השיב הילד: "ודאי שלא". אמר הגרש"ז: "הרי גם כך אתה צריך לנעול ולקשור כל נעל בנפרד, הקב"ה רצה לזכותך במצוה - לכן נתן סדר באופן הנעילה והקשירה, וכך ללא מאמץ אתה זוכה במצוה".

* יש מיישבים עפ"י הרמב"ם (בפירוש המשניות סוף מכות) שכתב: מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן, ולא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים אלא שיעשה העושה לשמה מאהבה, הנה זכה בה לחיי העולם הבא, ועל זה אמר רבי חנניא כי המצוות בהיותן הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תהיה נפשו באותו מעשה, וממה שיורה על העיקר הזה, מה ששאל רבי חנניא בן תרדיון (ע"ז יח.) מה אני לחיי העולם הבא? והשיבו המשיב: כלום מעשה בא לידך? כלומר נודמן לך לעשות מצוה כהוגן, השיבו כי נודמנה לו מצות צדקה על דרך שלמות ככל מה שאפשר, וזכה לחיי העולם הבא, ופירש הפסוק "ה' חפץ למען צדקו", לצדק את ישראל, למען כי "יגדיל תורה ויאדיר", ע"כ (עיין בעמוד 253 שהארכנו בזה).

ובדרשות הר"ן (דרוש י') כתב: אמנם בעשיית מצוה אחת לבדה על השלמות כל ימיו יזכה בה לחיי העולם הבא, אבל לא יהיה כן בכל המצוות וכו', ואין ספק שיש קצת מצוות שהן גדולות הערך ורבות הגמול עד שבמעטות מהן יזכה האדם לחיי העולם הבא.

* יש מתרצים קושיא זו על פי מה שמספרים על רבי מנחם מנדל מקוצק, שפעם בא אליו אחד מחסידיו, ושפך לפניו את מר לבו, וכה אמר: עד לאחרונה התפרנס מעסק קטן שלא הטריד את מנוחתו. היו לו דירות להשכרה, השקעות שנשאו פרי בלא שיצטרך להקדיש להם מזמנו. כך היו עיתותיו בידי. הוא היה יכול לשבת כל היום בבית המדרש וללמוד בלי טרדות פרנסה. לאחרונה נתהפך עליו הגלגל, הוא ירד מנכסיו ונאלץ להיפרד ממקור ההכנסה הנוח. עתה החל לעסוק במסחר לפרנסת ביתו, וכמעט לא נותר לו זמן לקבוע עתים לתורה. רק בקושי הוא מצליח לגנוב לעצמו שעת לימוד בבוקר, ועוד שעת לימוד בערב. מר לו כי הגיע לכך. נפשו חשקה בתורה, והוא איננו יכול לשאת את עוגמת הנפש, ואת המחשבה על ההפסד הנגרם לו מהעובדה שאין הוא יכול לעסוק בתורה בכל שעה.

שמע הרבי מקוצק את הצער המבצבץ מבין המילים, ופתח במילות נוחם ועידוד: ראה, רבי חנניה בן עקשיא אומר, שכדי לזכות את ישראל, מתוך רצון לרבות את שכרם, לא זו בלבד שהקב"ה לא הוריד מהם מטלות ותפקידים, אלא עוד הרבה להם תורה ומצוות. האם זו תוספת זכות, או אולי דווקא תוספת חובה? אם נעיין בדבר נבין כי ריבוי המצוות הוא זכות עצומה, חסד וטובה שעשה עמנו הבורא: שער בנפשך שהיתה לנו רק מצוה אחת: מצות לימוד תורה. האם הדבר היה לטובה? קח כדוגמה את מצבך הנוכחי, הלא לא היית יכול לקיים מצוה זו כיאות, וכך היית מנותק מעבודת הבורא כמעט כליל!

אך הקב"ה בחסדיו זיכה אותנו במצוות רבות, מצוות המתפרשות על פני כל שטחי החיים: יש מצוות בשדה ומצוות בעיר, מצוות ברחוב ומצוות בבית. בכל מקום יכול היהודי למצוא מזור לנשמתו.

הנה אתה כרגע עוסק במסחר. בדרכך אתה נתקל במצוות רבות, שלא קיימת בשבתך בבית המדרש. אלו מצוות של יושר והגינות

במשא ומתן: 'אל תונו איש את אחיו', 'איפת צדק... יהיה לך', 'לא תהיה לו כנושה', 'העבט תעביטנו', איסור גזל, איסור השגת גבול ועוד.

זאת נתן לך הקב"ה, מלבד מצוות נוספות שבין אדם לחברו השייכות בכל מקום ובכל מצב: אהבת הזולת, חסד, השבת אבדה ועוד. כמו כן יש מצוות תמידיות שניתן לקיימן בכל רגע: אהבת ה', יראת ה', אמונה ביחוד ה' ועוד. יוצא שגם כאשר נאלץ אתה לעסוק במסחר לפרנסתך, אתה מסובב ומוקף בשפע מצוות, ויכול לעבוד את ה'.

אמת, כי אדם איננו פטור מקביעת עתים לתורה, ומקיום שאר מצוות שיש בידו לקיים, והוא ייתבע על ביטולן. אך גם מי שיש לו אילוצים המעכבים בעדו לקיים מצוות מסוימות, מכל מקום תמיד תהינה בהישג ידו מצוות אחרות, שימלאו את זמנו ויעשירו את נשמתו בתוכן רוחני.

* המגיד מדובנא אמר על משנתנו: משל לבחור חמד, בנו של עשיר מופלג, שאחרי תום שנות לימודיו, עלה על לבו לנסוע למרחקים, להביא סחורות אל עירו על מנת להרוויח ממון. ביקש מאביו להעניק לו סכום כסף גדול, כדי שיוכל להסתדר כהלכה, ונסע אל אחת מערי אירופה.

ויהי כבואו שמה, מצא שם את דודו, שהיה תושב העיר ההיא, וסיפר לדודו כי בא על מנת לקנות סחורה בכסף שהואיל אביו לתת לו. הבחור הלך אל בית המלון שבעיר, ולמחרת השכים בבוקר לבחון את טיב הסחורות שרצה לקנות.

דודו הקדימו והלך אל הסוחרים הגדולים, והודיעם כי בא לכאן סוחר גדול, ובידו כסף רב במזומנים, וכדאי להם לגשת אליו. מיהר סוחר אחד לבוא אל הסוחר הצעיר, והראה לו סחורה טובה של משי. הבחור השתכנע וקנה אריגי משי ורקמה.

רק יצא הסוחר מהמלון ומיד בא סוחר אחר והראה לו גם כן סחורה נאה עם שלל צבעים מרהיבי עין, והבחור קנה גם ממנו. עוד לא הספיק הסוחר ללכת מהמלון, הגיע עוד סוחר אחר, והראה לו סחורה יותר יפה וחזקה, והבחור קנה גם ממנו, וכך המשיך הדבר כמה וכמה פעמים, עד שלא נשאר לבחור זמן לנוח מנסיעתו ועמלו ולטייל ברחובות העיר ובגינות, ואת כל כספו השקיע בסחורות שבאו לידו, ולא נשאר לו אלא סכום קטן להוצאות הדרך, כדי לחזור לעיר מולדתו.

לפני הנסיעה נפגש הבחור עם דודו, וסיפר לו את כל הקורות אותו, והחל להתרעם בפניו שתם כספו, וכל הימים שהיה כאן, ולא נח ולא שקט יומם ולילה, בגלל הסחורות שבאו לידו במחיר טוב, ואפילו לא נתן שינה לעיניו.

כששמע זאת דודו, מילא פיו שחוק ואמר: 'דע בני, כי אני גרמתי לך את כל זאת, מפני שהמקום הזה יש בו תאטראות ומקומות בידור וכל מיני תענוגות, וחששתי שתבזבז את כספך על טיולים, שטויות והבלים, ותחזור לביתך ללא כלום, לכן הזדרזתי להביא אליך כל אותם סוחרים במהירות רבה, כדי שתהיה טרוד בעסקים נכבדים לפרנסת ביתך, ודאגתי שלא ישאר לך זמן פנוי לסייר בעיר ולבזבז את הכסף.

הנמשל: הקב"ה ברא את האדם, ושלח אותו על פני תבל כדי לאסוף מצוות ומעשים טובים. אמנם האדם בבואו אל העולם הזה, יש לו לדאוג מאד פן ילך שולל אחר עצת יצר הרע, המפתה את האדם ללכת אחרי ההבל של העולם הזה בבתי שעשועים.

לכן יעץ הקב"ה להרבות לאדם תורה ומצוות, כדי שלא ישאר לו רגע פנוי, ובטרם יגמור מצוה אחת, כבר יש לפניו מצוה שנייה ושלישית וכו', ובזמן שאינו מקיים מצוות, מחוייב הוא לעסק בתורה יומם ולילה, וממילא על ידי כך לא יהיה לו פנאי לעשות עבירות. נמצא שהתורה היא הגורם העיקרי לשכח מהאדם את העוון.

זכות או עונש?

במשנה (מכות כג: פרקי אבות) נאמר: "רַבִּי חֲנִינְיָא בֶּן עֲקִישָׁא אָמַר, רְצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזִכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶּה הַרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנַאָמַר: ה' חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר". הרי לנו להדיא שריבוי התורה והמצוות זהו זכות לעם ישראל.

ואילו בגמרא (נדרים כב:) נאמר: אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא? "כי ברוב חכמה רוב כעס". ופירש רש"י: "לפי שבעטו וחטאו נוסף להם רוב חכמה, שאר הספרים, להטריחן יותר". מכאן משמע שריבוי התורה שה' נתן לעמו ישראל אין זה זכות אלא עונש.

וקודם שנבוא ליישב בס"ד, יש להקדים דבמדרש (בראשית רבה פרשת ט') נאמר: "אמר רב הונא "הנה טוב מאד", זו מדת הטוב, "והנה טוב מאד", זו מדת יסורין, וכי מדת יסורין טובה מאד?! אתמהא, אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא, וכן שלמה אומר "ודרך חיים תוכחת מוסר", אמרת צא וראה איזו דרך מביאה את האדם לחיי העולם הבא? הוי אומר זו מדת יסורין". חז"ל אמרו שהיסורים טובים כי בכוחם לכפר על העוונות ולהביא את האדם נקי וזך לחיי העוה"ב.

וכתוב במדרש (ילקוט"ש תהלים תת"נ): "אמר רבי ביזנא, אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשינו אינו יכול לישן, בעינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער וזה ער, הוי "אֲשֶׁרִי הַגִּבֹר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יָהּ וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמְדְנוּ". כלומר, כולם סובלים ומתייסרים בעולם הזה בכל מיני סוגים של יסורים, אשרי מי שיסוריו הם ביגיעת התורה.

עפ"י כל זה לענ"ד נראה ליישב ולומר, שכאשר עם ישראל חטאו בעגל, הם היו חייבים לקבל יסורים כדי לכפר על עוונם, אך ה' ית'

שהוא רחום וחנון, רצה לזכות את ישראל שהיסורים יבואו ביגיעת ובעמל התורה, ולכן הוסיף להם ספרים רבים, כדי שיתייגעו יותר בתורה ובכך יתקנו את חטאם ויבואו זכים ומזוככים לעוה"ב. ונראה שדבר זה רמוז במילים "לזכות את ישראל", שזה מלשון זך ומלשון זיכוך. ודרשו חז"ל (מדרש רבה פרשת אמור) על הפסוק "אמרת ה' צרופה" - לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את ישראל.

• שאלו פעם את הגרש"ד פינקוס זצ"ל: אנו אומרים ר' "חנניה בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". אם הקב"ה היה מחפש לזכות אותנו היה נותן לנו שבע מצוות וזהו?

השיב הרב: הקב"ה חיפש לזכות אותנו במצוות ושתל המון מצוות בפעולות היום-יומיות כמו למשל בנעילת נעליים שצריכים לנעול קודם ימין ואח"כ שמאל, ואח"כ שורכים שמאל ואח"כ ימין, דברים שאדם עושה ממילא ואם עושה אותם כפי דרישות ההלכה, הוא מקבל עליהם שכר...

חייל שהתקרב ליהדות קיבל על עצמו להקפיד ולשמור מצווה אחת: לשרוך נעליים כהלכה לנעול קודם את נעל ימין ולא קושרים, ואחר כך נעל שמאל, אח"כ קושרים את נעל שמאל ולבסוף קושרים את נעל ימין.

יום אחד, במחנה האימונים, הייתה הקפצה כאשר על החיילים להזדרז ולעלות על המסוק הממתין להם במנחת המסוקים. מרוב הלחץ הוא שכח וקשר את נעל ימין ואח"כ קשר את הנעל השמאלית.

בעודו רץ, בדרך למסוק, הוא נזכר שלא נהג על פי ההלכה שקיבל על עצמו. הוא סב על עקבותיו, חזר בריצה לחדר, הוריד את הנעליים ונעל אותן שוב כמו שצריך. הוא התעכב, והמסוק שלא המתין לו המריא עם חבריו. החייל הצטער על ההחמצה, אך

גם שמח שהצליח לעמוד בהתחייבות שקיבל על עצמו, ונשאר בבסיס.

בערב כבר הגיעה הידיעה על אסון המסוקים מעל הישוב שאר-ישוב, והוא היחידי שניצל... ללמדך שאין לזלזל בשום מצווה ולו הקלה ביותר.

• כשיהודי קם בבוקר, אומר: "מודה אני", נוטל ידיים ומברך ברכות השחר, בין הברכות מברך גם: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, שלא עשני גוי". ונשאלת השאלה: מה לא טוב בלהיות גוי?

לפי תורתנו הקדושה, כל גוי מחויב בשבע מצוות בני נח שהם: אבר מן החי (לא לאכול מבשר של חיה לפני שמתה), ברכת ה' [לא לקלל את ה'], גול, דינים [מערכת משפט מתוקנת], עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. אם גוי שומר על מצוות אלו, נקרא חסיד אומות העולם ויש לו שכר טוב.

אבל ליהודי יש תרי"ג (316) מצוות: רמ"ח (842) מצוות עשה, ושס"ה (563) מצוות לא תעשה, שאם עובר עליהן, אפילו על אחת מהן, מגיע לו עונש, ולעיתים עונשים קשים, ורק אחר כך עולם הבא.

נמצא שגוי יכול להגיע בקלות לעולם הבא, הוא אינו צריך לשמור על כשרות, לא לצום ביום כיפור ולא לשמור שבת, ובמילא גם לא נענש על זה. אם כן מדוע לא טוב להיות גוי?

חז"ל מגלים לנו שההיפך הוא הנכון: "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"! לא 613 חוקים וציוויים מגבילים קיבלנו, כי אם 613 אוצרות ומתנות יקרות ערך, שלא יסולאו בפז. ריבוי המצוות הינו זכות לעם ישראל. אילו היתה לנו הבנה איזו מעלה עצומה יש לכל מצווה ומצווה שאנו זוכים

לקיים, ואיזה שכר טוב לאין שיעור מקבלים בעדה, בודאי שהיינו מוכנים להתאמץ מאוד מאוד ולרוץ בכל כוחנו אחר המצוות.

אומר ה"אור החיים" הקדוש (דברים כו): "אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם!"

על יהודים אשר מבכרים לחיות כגויים, המשיל החפץ חיים משל: היה אדם אחד עני מרוד, אשר פרנסתו היתה בדוחק רב. כאשר היה עובר מידי פעם ליד תחנת הרכבת, היה משתוקק מאוד לנסוע אף הוא ב'מכונה' הפלאית הזו, אך לא היה לו מספיק כסף לשם כך. באחת הפעמים, כאשר התבונן בהתפעלות ובעיניים נוצצות על נסיעתה של הרכבת, החליט בליבו כי הוא חייב לחסוך כסף לנסיעה - ויהי מה. כמה כסף עליו לחסוך? זאת לא ידע. לכן ניגש הוא אל הפקיד ושאל למחיר הכרטיס. שאל אותו הפקיד: "באיזו מחלקה ברצונך לנסוע?", השיב העני: "במחלקה הטובה ביותר." אם כבר אז כבר! נקב הפקיד בסכום כסף גדול, והעני יצא מן התחנה בהחלטה נחושה לחסוך את הסכום הדרוש.

כעבור זמן רב שחסף כסף מפיתו, הגיע היום המאושר שבו היה בידו את מלוא הסכום. בצעד מתרונון ניגש אל הקופה, ורכש כרטיס נסיעה במחלקה הראשונה. בלב הולם חיכה לבואה של הרכבת, ואכן כאשר נעצרה לידו הרכבת בחריקת גלגלים, מיהר לגשת אל הדלתות. הוא שם לב שישנן דלתות רבות, ולא ידע באיזו עליו להיכנס. שאל את הסדרן, והלה הורה לו על הדלת הקיצונית ביותר, בסוף הרכבת.

הביט האיש כה וכה, והדבר לא מצא חן בעיניו כלל! הן כל מכריו ועוד הרבה אנשים צובאים דווקא על הדלתות האמצעיות, שמן הסתם מובילות אל הקרונות היותר טובים, ומדוע דווקא הוא יקופח וישלח לסוף הרכבת, אל קרון נידח?! הן גם הוא כמותם שילם על

הכרטיס! אי לכך ניסה להבליע את עצמו בתוך ההמון, שהסדרן לא יראה, וכך הצליח להיכנס יחד עם כולם לקרון האמצעי! בתחושת נצחון מתוקה, ישב על אחד הספסלים הצפופים, והמתין בדריכות לנסיעה.

הנסיעה התחילה, ומיודענו היה מאושר! איזה יופי, איזה פלא! והנה באמצע הנסיעה, הוא שם לב שעובר כרטיסן ובודק כרטיסים. פיק ברכיים אחז בו - הן עכשיו יגלה הכרטיסן את ה'הברזה' הנועזת. בצר לו, מיהר להתחבא תחת הספסל, ואכן הכרטיסן חלף על פניו מבלי לשים לב אליו. איזה מזל! את המשך הנסיעה עשה העני כשהוא מכווץ תחת הספסל, מנסה איכשהו ליהנות גם כך...

בתום הנסיעה, ירד העני מן הרכבת, מתח את שריריו המכווצים, והנה הוא פוגש את ידידו הטוב. סיפר לו את כל הקורות אותו בנסיעה המעניינת, ושיבח את מזלו הטוב שאיפשר לו לנסוע בקרון מרכזי מבלי שייתפס. ביקש ממנו החבר להראות לו את כרטיס הנסיעה, ומה מאוד נדהם בראותו את חברו אחוז בכרטיס של המחלקה הראשונה! "השתגעת?!", הוא שאג לעברו, "היודע אתה אלו תפנוקים ותענוגים הפסדת?! איזו כורסא, אלו מאכלים, איזה שירות!", "איי... איי..."

הנמשל: ב"רכבת החיים" קיבל היהודי כרטיס כניסה לקרון הנבחר ביותר. הוא קיבל את החיים השווים ביותר! אומנם הכרטיס עולה לו יקר: רדיפות ואנטישמיות מצד הגויים. אבל, קודם כל: המחיר משתלם! ודבר שני: את המחיר הרי הוא משלם בכל מקרה! [כפי שהוכיחה ההסטוריה, שהיהודים נרדפים, בדרך כלל, ללא קשר לאורח החיים שהם מנהלים. וכפי שניתן לראות גם היום: מבחינת הגויים אין הבדל בין דם לדם - כולם יהודים].

אז לא חבל לעלות על קרון אחר?! לא חבל לחיות חלילה כגוי, לשכב מכווצים תחת הספסל, עם מצפון מעיק, מבלי לנצל את המתנה היקרה הזו, שלא תסולא בפז - לחיות כיהודי!?

עשה את המקסימום

הרמב"ם ז"ל כתב: "אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טיפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל, שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן אלא **כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם**" (הל' תשובה ה, ב).

ולכאורה קשה היאך אפשר לומר זאת, הרי בכל הדורות לא קם אדם כמשה רבינו, וכמו שמעידה על כך תורתנו הקדושה: "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים" (לה, י), וידוע שיש ירידת הדורות, ואם בדורות הקודמים לא קם כמשה, האם אפשר שבדורנו יקום? ועוד שהרמב"ם ז"ל לא מדבר כאן על גדולי הדור שהם יכולים להיות כמשה, אלא כתב: "כל אדם ראוי!"

על כן צריך לומר שבאמת להיות צדיק, בדרגה העצומה של משה רבינו, לא יתכן להיות, אבל כן אפשר להיות צדיק כמו משה רבינו, והיינו שבשמים לא תובעים מאף אחד להיות משה רבינו, כי לאף אחד אין את הכלים לכך, אבל תובעים מכל אחד לעשות את המקסימום שהוא יכול לעשות לפי התכונות, המדות, הכישורים והיכולות שלו.

כמו כן לגבי משה ואהרן נאמר: "הוא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה" (שמות ו, כו) - ללמד ששניהם שקולים זה לזה, כי משה רבינו עשה את המקסימום שהוא היה יכול לעשות והגיע להיות משה רבינו, וגם אהרן אחיו עשה את המקסימום שהוא יכול היה לעשות והגיע להיות אהרן הכהן הגדול, ואע"פ שלא הגיע לאותה מעלה של משה רבינו שזכה להתנבא באספקלריא המאירה, בשמים הוא נחשב בדיוק כמו משה רבינו, כי כל אחד נתבע כפי כוחותיו שלו, והוא עשה כל מה שהיה יכול לעשות. ולפי זה באמת "כל אדם ראוי לו להיות

צדיק כמשה רבינו", ובתנאי שיעשה את המקסימום שהוא יכול לעשות.

מסופר על רבי זושא מאנפולי וצ"ל שאמר: "כשאעלה לשמים, לאחר מאה ועשרים, לא ישאלו אותי מדוע לא היית אברהם אבינו? אלא ישאלו אותי למה לא היית זושא!?"...

כך גם ביום הדין, בראש השנה, לא ישאלו כל אחד ואחד: "למה לא בנית בית כנסת... מדוע לא דרשת ברבים במעשה מרכבה, למה לא נתת עשרים מילון דולר לצדקה", אלא ישאלו: "מדוע לא עשית את הדברים הפשוטים היום-יומיים שהיית צריך לעשות והיה ביכולתך לעשות?"

על כגון דא אמר שלמה המלך ע"ה: "כל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדָה לַעֲשׂוֹת בְּכֹחַ עֲשֵׂה" (קהלת ט. ט), ואמרו על כך באוצר המדרשים: כל זמן שיש בך כח, כל זמן שהנר דולק - תן לו שמן עד שלא יכבה, כבה הנר - אין השמן מועיל לו, ואם היה לך ממון, עשה ממנו מצוה כל זמן שאתה בחיים, שהיא מכפרת עליך.

מובא במדרש (ריש קהלת רבה) מעשה בר' חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים, אמר הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר, יצא למדבר וראה שם אבן אחת, סיתתה ומירקה, ואמר: הרי עלי להעלותה לירושלים. ביקש לשכור לו פועלים, נזדמנו לו חמישה בני אדם, אמר להן מעלין לי אתם אבן זו לירושלים? אמרו לו: תן לנו חמישה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלים. ביקש ליתן להם ולא נמצא בידו דבר. זימן לו הקב"ה חמישה מלאכים בדמות בני אדם, אמר להם אתם מעלין לי אבן זו, אמרו לו תן לנו חמישה סלעים ואנו מעלין לך אבנך לירושלים, ובלבד שתתן ירך ואצבעך עמנו, נתן ידו ואצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים.

שואל החפץ חיים: מפני מה עיכב הקב"ה עד שחיפש לשכור אנשים, ולא שלח לו המלאכים תיכף בתחילת העניין? ומה פשר התנאי שהעמידו המלאכים לרבי חנינא בן דוסא "ובלבד שתתן ירך ואצבעך עמנו"? "אין זאת" המשיך "אלא ללמדנו שהאדם מחויב לפעול בכל מצב שהוא, ולעשות מצדו את כל מה שניתן לעשות אפילו אם בדרך הטבע המשימה שלו נראית כבלתי אפשרית, ולא מסתבר כלל שיספיק לבצע מחשבתו רק אז שולח לו הקב"ה עזרתו מקודש בדרך נס. רק אחרי שעשית מצדך את כל מה שיכולים לעשות יבוא הסיוע ממעל".

הוסיף החפץ חיים שראיה ליסוד זה, מוצאים אנו בפרשת נצבים, שם נאמר: "לא בשמים היא", ופירש רש"י: שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללומדה (את התורה), ואיך אמר "היית צריך לעלות"? הרי אפילו אם נעשה אלף סולמות לא נגיע לשמים? משמע אם כן, שאנחנו מצדנו חייבים לעשות ממש כל מה שביכולתנו לעשות, אפילו אם ברור מראש שאין בכח עשייתנו להשיג את המטרה, כי אז הקב"ה עוזר לנו מחוץ לדרך הטבע.

הספד שרה

(לא להתחרט על המצוות שעשינו)

בפרשת חיי שרה כתוב: "וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵא אֲבָרְהָם לְסִפְדַּ לְשָׂרָה וְלִבְכָתָהּ". המילה לבכתה כתובה באות כף' זעירא (קטנה), ונשאלת השאלה מדוע זה כך?

ועוד קשה, מדוע כתוב קודם "לספד לשרה" ורק אח"כ "ולבכתה", והרי הבכי קודם להספד, וכן כתוב בגמרא (מועד קטן כו:): "שלושה ימים לבכי ושבעה להספד"!

ראיתי שמבארים עפ"י מה שכתוב במדרש (פדר"א ל"ב): לאחר העקידה בא השטן לשרה ואמר לה: "שרה, לא שמעת מה נעשה

בעולם?" אמרה לו: "לאו", אמר לה: "לקח אישך הזקן לנער ליצחק והקריבו לעולה. והנער בוכה ומיילל שלא יכול להנצל". מיד התחילה בוכה וכו', פרחח נשמתה ומתה. בא אברהם אבינו, מצאה שמתה, שנאמר: "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", מהיכן בא? מהר המוריה.

מדרש זה לכאורה אינו מובן, שהרי גם השטן הינו שלוחו של ה', ותפקידו הוא להעמיד את האדם בנסיון, וכתוב ב'זוהר' (תרומה קסג.) שגם רצונו של השטן שהאדם יעמוד בנסיון, ויעשה רצון ה'. וא"כ לכאורה, אינו מובן מה רצה השטן משרה לאחר מעשה העקידה?

אם לנקום באברהם לאחר שעמד בנסיון העקידה, הרי השטן הינו מלאך, ואצל מלאך לא שייכת מידת הנקמה, ועוד גם השטן רצה שאברהם אבינו ע"ה יעמוד בנסיון, וא"כ קשה מדוע השטן הבעית את שרה וגרם למותה?

אפשר ליישב עפ"י דברי הגמרא (קידושין מ:): "ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירין לו שוב רשעו, שנאמר: "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו". וכתב הרמב"ם (תשובה ב, ב): "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בליבו שלא יעשהו עוד, שנאמר: "יעזוב רשע דרכו". וכן יתנחם (יתחרט) על שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי ניחמתי". ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

כלומר כאשר אדם שב בתשובה ומתחרט חרטה אמיתית על העבירות שעשה, עבירותיו נמחקים. וכן גם להיפך, שהרמב"ם כתב (תשובה ג, ג): "כל מי שניחם על המצוות שעשה, ותהה על הזכויות, ואמר בליבו מה הועלתי בעשייתן, הלואי לא עשיתי אותן. הרי זה איבד את כולן, ואין מזכירין לו שום זכות בעולם, שנאמר: "וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו", אין זה אלא

בתוהה על הראשונות". מקורו מהגמרא שם, ורש"י פירש: תוהה על הראשונות- מתחרט על כל טובות שעשה.

כלומר, אם אדם התחרט על מצווה שעשה, נחשב כאילו שלא עשה, ולכן אם ע"י קיום מצווה כלשהי בא אדם לידי בזיון או הפסד ממון וכד', עליו לדעת שמעמידים אותו עכשיו בנסיון, שכך דרכו של יצר הרע, שכאשר אינו מצליח למנוע את קיום המצווה, הוא מנסה לגרום לאדם להתחרט אח"כ על המעשה הטוב שעשה, וע"י כך יפסיד שכרו.

נמצא לפי זה שעושי מצוות עומדים בפני שני נסיונות, האחד, קודם העשייה, שאז בא השטן ומנסה בכל מני דרכים למנוע את עצם קיום המצווה. והנסיון השני, לאחר שגבר על יצרו ועשה המצווה, גם אז בא השטן לגרום שיתחרט ויעקור ע"י זה את המצווה למפרע. לכן תיקנו לנו חז"ל בברכה שלאחר קריאת שמע של ערבית נוסח: "והסר השטן מלפנינו ומאחרינו". מלפנינו - לפני עשיית המצווה (שלא יבוא השטן וימנע מאיתנו לעשותה). ומאחרינו - לאחר קיום המצווה (שלא יגרום לנו להתחרט על מעשה המצווה).

גם בעקידת יצחק אנו מוצאים את שני הנסיונות האלה. בדרך לעקידה, הרבה השטן בנסיונות לעכב את אברהם ויצחק בדרכם, ולמנוע את עמידת אברהם בנסיון הגדול הזה. כשראה שהדבר לא עלה בידו, פנה אל הדרך השניה וניסה להביא את אברהם לידי חרטה, ואז זכות העקידה תעלם למפרע. בטוח היה השטן שאם ימית את שרה, בגלל העקידה, יתחרט אברהם על שעמד בנסיון העקידה ויתהה על הראשונות. אך אברהם עמד גם בנסיון הזה, הוא הלך לספוד את שרה, כלומר את מעשיה הטובים, ולמעט בבכי, שבכה רק על זה ששרה אשתו נפטרה, ולא על עצם העקידה. לכן כתבה התורה ולבכותה בכ"ף זעירא - כדי לרמוז שלא התחרט על מעשה העקידה.

ובזה מתורצת גם הקושיה השנייה - מדוע קדם ההספד לבכי? שההספד, שהוא סיפור מעשייה הטובים היה עיקר ולא הבכי. ודרך התורה לנקוט את הדבר החשוב תחילה. ומה שבכה, היה על עצם מיתתה של שרה אימנו שהיתה צדיקה ובעלת מעשים טובים, ולא על מעשה העקידה.

ויש ללמוד מכל האמור, כמה עלינו להזהר בקיום המצוות, שלא להצטער על המעשים הטובים שעשינו. גם אם לכאורה נגרם מכך הפסד. כגון, שנותן צדקה לקבצן ברחוב, ואח"כ מגלה שאין לו מספיק כסף לאוטובוס, עליו לשמוח במצווה שקיים ולא להתחרט, ויאמין שממצווה לא מפסידים ושהכל לטובה.

מעלת היסורים

(מתאים לומר כאשר הנפטר סבל מיסורים)

כל מה שקורה בעולם, הכל שקול ומדוד משמים, עד הפרט הקטן ביותר. אומרים חז"ל (ערכין טז:) שאפילו אם אדם הושיט ידו לכיסו כדי להוציא משם שלוש מטבעות, ועלו בידו רק שתיים, ויצטרך עתה להטריח עצמו ולהושיט את ידו שנית כדי לקחת את המטבע השלישית - גם זה בכלל יסורים שנגזרו עליו משמים.

מדברים אלו לומדים שני כללים בהנהגת הקב"ה: א. 'אין אדם נוקף (מקבל מכה) אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה' (חולין י:). - אפילו כאשר נמצא האדם במצב הגרוע ביותר, כל פרט מכוון ומחושב מלמעלה. ב. היסורים הנשלחים לאדם מדודים בדקדוק עצום, ואין האדם מקבל יותר ממה שמגיע לו.

צריכים אנו להבין שהיסורים הם לטובתו של האדם, כי כל מה שהקב"ה עושה - הכל לטובה, והרי היסורים הם מאת ה' ית' שאוהב אותנו ומרחם עלינו וא"כ הם לטובה. הכיצד?

אפשר לבאר עפ"י המדרש (ב"ר פרשה ט'): "אמר רב הונא: "הנה טוב מאד" - זו מדת הטוב, "והנה טוב מאד" - זו מדת יסורין. וכי מדת יסורין טובה מאד?! אתמהא, אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא, וכן שלמה אומר "ודרך חיים תוכחת מוסר", אמרת צא וראה איזו דרך מביאה את האדם לחיי העולם הבא? הוי אומר זו מדת יסורין". חז"ל אמרו שהיסורים טובים כי בכוחם לכפר על העוונות ולהביא את האדם נקי וזך לחיי העוה"ב.

אין אדם נקי לגמרי מחטא ועוון, "כִּי אָדָם, אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא" (קהלת ז, כ), אפילו צדיקים גדולים צריכים לתת למעלה דין וחשבון על מעשיהם. והרי על חטאים צריכים 'לשלם', החטא הוא 'כתם' על הנשמה וגורם לבושה גדולה בעולם האמת, לכן צריכים לעבור זיכוך בגיהינום כדי 'לכבס' את הכתם. ככל שהעבירות גדולות וקשות יותר כך הכתמים גדולים וקשים יותר, ויותר קשה לנקות אותם. ואמר הרמב"ן ששבעים שנה של ייסורי איוב אינם מתקרבים אפילו לשעה אחת בגיהינום, כי העולם הרוחני הוא הרבה יותר מרוכז ועוצמתי מהעולם הגשמי. א"כ ברור שעדיף לסבול יסורים בעולם הזה, ולא להגיע מלוכלכים לעולם הבא.

משל לאדם שהיה צריך לעבור ניתוח. הרופא המרדים הגיע כדי לתת לחולה זריקת הרדמה, אך החולה סירב בתוקף. "מדוע?!", שאל הרופא המרדים. "הזריקה כואבת", אמר החולה, "אני מעדיף לעבור את הניתוח בלי הרדמה"... אבל לחתוך בבשר החי כואב הרבה יותר מאשר זריקת הרדמה. ייסורי העולם הזה הם כמו כאב של זריקת הרדמה לעומת כאבים של ניתוח בלי הרדמה של עולם הבא.

רופא בכיר בבית חולים בעיר לונדון, שהיה ידוע כיהודי שאין לו שום קשר ליהדות, החל לפתע להגיע לעבודתו כשכיפה לראשו. לתדהמת הרופאים, סיפר להם את סיפורו:

”כזכור לכם, לפני כשבוע אושפז במחלקה שלנו זקן מופלג, שהיה סובל מלחץ דם גבוה, הפרעות בתפקודי הכליות והלב, ולאחרונה עבר גם אירוע מוחי קשה, והיה שוכב מחובר למכשירים ומיוסר. לאחר כמה ימים ללא שינוי, המלצתי לבני המשפחה שמוטב לעשות לזקן 'המתת חסד' ולנתקו מכל המכשירים אשר מחזיקים אותו בכוח בעולם הזה, סובל ומיוסר, עדיף לגאול אותו מייסוריו!

בני המשפחה הסכימו עמי, ואני בעצמי ניתקתי אותו מהמכשירים, מתוך רחמים, להצילו מייסורים.

באותו לילה בו ניתקתי את הזקן מהמכשירים, כאשר הלכתי לישון, ראיתי אותו בחלומי, ניצב מולי, כועס וצועק עלי: ”מה עשית לי? למה קרבת את מתתי? מדוע עשית לי את העוול הזה?”

ואני מתוך פחד ורעדה, בקושי הצלחתי לגמגם ולומר לזקן: ”אני התכוונתי בזה אך ורק לטובתך! ראיתי בצערך, את היסורים הרבים שעברת וחשבתי שכבר עדיף לך למות מאשר לחיות ביסורים נוראיים שכאלו!

ואילו הזקן כעס עלי יותר וצעק: ”לטובתי התכוונת?! דע לך, שעבור כל דקה שהייתי סובל את היסורים הללו, מחקו לי מהשמים עגלות מלאות במלאכי חבלה! עבור כל גניחה ואנחה הורידו לי מהשמים טונות של עבירות! עולמות שלמים של חטאים, עוונות ופשעים מחקו לי תמורת הצער שהצטערתי! ואתה, ב'מיתת החסד' המדומה שלך, מהעת ממני את החסד האמיתי שעשו עמי במחיקת העוונות, וכעת עלי לשלם בייסורי גיהינום על כל העבירות שנתרו לי, והכל בגללך!

קמתי בבהלה, רועד ושטוף זיעה קרה, ובו במקום החלטתי לשנות כיוון ולחזור בתשובה! אם זכיתי לראות במו עיניי שיש עולם הבא ויש למעלה דין ומשפט, יש שכר ועונש ויש גם חשבון מדוקדק על כל סבל של האדם... איני יכול להישאר אדיש!” (עלינו לשבח)

מטרת היסורים, שיתבונן האדם ויבין על איזה פגם וחטא בא לו זאת, וישוב תיכף בתשובה על זה. מעשה באדם שנסע ברכבו וראה שנורית אוזרה אדומה דולקת בלוח השעונים. הדבר הפריע לו, לכן פנה לחשמלאי רכב ובקש ממנו שיכבה את הנורית האדומה. החשמלאי פתח את לוח השעונים וניתק את הנורה מהחשמל. הנהג שמח ש"יצא בזול", אולם לאחר כמה שעות של נסיעה, הרכב לפתע הפסיק לעבוד... לפעמים אנו מקבלים רמזים ואיתותים מן השמים, צרות או יסורים, ועלינו להבין את הרמז ולעשות מיד את הדבר הנכון והרצוי ולא לחפש "קיצורי דרך". עלינו לעשות רצון ה' ית', לפשפש במעשינו ולשוב בתשובה.

מעשה ברופא יהודי חכם וגדול, שקצף עליו המלך ושם אותו בבית האסורים. המלך ציווה לשר בית הסוהר לשים אותו בצינוק צר וחשוך, עול ברזל יהיה על צווארו ויתנו לו לאכול את המינימום ההכרחי. עבר זמן והסוהרים הבחינו שעל פניו של האסיר לא ניכרו כל סימני צער וסבל. שאלו אותו: "כיצד אתה מצליח לשרוד בתנאים קשים כאלו?", אמר להם הרופא: "לקחתי לי חמשה סוגים של "תרופות" בהם אני מרפא את עצמי מכל צער ומכל כאב:

הדבר הראשון הוא הבטחון בה' ית' שיכול להצילני גם מיד המלך, כי לב מלכים ביד ה'. לכן אין כל סיבה שאהיה שרוי בצער, שהרי כוחו של הבורא גדול לאין ערוך מכוחו של המלך ששם אותי בכלא, ואם הקב"ה רוצה, יכול להוציא אותי מכאן. החיזוק השני הוא ביודעי שחטאיי גרמו לי זאת ואני עצמי הייתי הסיבה לכך, ולכן לא אתרעם, 'אין יסורים בלא חטא'. הדבר השלישי, ידעתי שלטובתי הקב"ה מייסרני כדי למרק עוונותיי בעוה"ז, ובזכות השמחה שאני שמח ביסורים אלו באה טובה לעולם. הרביעי: אפשר שהיה מביא עלי הבורא צרות גדולות מאלו. והדבר החמישי, שידעתי שתשועת ה' כהרף עין, כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה!

סימנים אלו ערכתי אותם ועשיתי מהם שיקוי ואני שותה ממנו מעט בכל יום וזה שהעמידני על כוחי ולא השתנו פניי.

דברי הרופא הגיעו לאוזני המלך, והוא ריחם עליו ונתן לו חנינה.

• מעשה באדם שהיו לו יסורים רבים ומכאובים שונים. מחלות פקדו אותו ואת אנשי ביתו, הוא איבד כמה מיקיריו, היו לו קשיי פרנסה ועוד צרות שונות וקשיים רבים שליוו אותו כל ימי חייו. יום אחד הוא החליט לנסוע אל הצדיק המקובל רבי שלום שרעבי זצ"ל כדי שיסביר לו מדוע עליו לסבול כל כך ומה עליו לעשות כדי שיוקל לו. כאשר הגיע לביתו של הרב, הוא התבקש מהרבנית לשבת ולהמתין עד שהרב יתפנה אליו. הוא ישב על אחד הכיסאות, ומכיוון שהיה עייף מטורח הדרך, מיד נרדם ושקע בשינה עמוקה.

והנה בחלומו הוא רואה את עצמו מגיע לשמים ורואה לפניו דרך שוממה. החל האיש לצעוד במעלה הדרך. לפתע עקפה אותו מרכבה גדולה, מלאה מלאכים צחורים ויפים. המרכבה חלפה במהירות באופק. אח"כ חלפו עוד מרכבות רבות עמוסות במלאכים לבנים, חלקם גדולים ועצומים וחלקם קטנים וצנומים. כאשר תמה שיירת המלאכים הלבנים, החלה לעבור על פניו שיירה ענקית של מרכבות נושאות מלאכים שחורים ואיומים. הדבר עורר את סקרנותו, הוא החיש את צעדיו, עד אשר הגיע לכיכר רחבת ידיים, שם מצא את כל המרכבות חונות. במרכז הרחבה עמדו מאזניים ענקיים וכל המלאכים החלו להסתדר בתוך המאזנים, הלבנים בכף הימנית ואילו השחורים בכף השמאלית.

האיש לא הבין מה מתרחש לנגד עיניו, עד שהוסבר לו שכאן זה בית הדין של מעלה, וכעת דנים בדינו של אדם. כל המלאכים שעולים למאזניים נוצרו מהמצוות ומהעבירות שעשה האדם בימי חייו. כאשר אדם עושה מצוה בשלמות, נברא מלאך לבן גדול וכבד משקל, אולם כאשר אין המצוה נעשית בשלמות, נברא מלאך פגום, חסר איברים או צנום. הוא הדין גם לגבי העבירות - מלאכים

שנוצרו מעבירות שנעשו במזיד או מתוך הנאה הנם גדולים וכבדים, ואילו מעבירה שנעשתה בשוגג נבראים מלאכים קטנים וקלים.

בינתיים המאזניים מתמלאים במלאכים שחורים ולבנים. התעניין האיש לדעת מי הוא האדם הנדון במשפט זה. השיבו לו שהוא עצמו הנדון במשפט, ואז נחרד לראות שכמעט כל המלאכים כבר ניצבים על המאזנים וההכרעה נוטה לטובת המלאכים השחורים שנוצרו מעבירותיו. הוא הבין שאם כך, הולכים לדון אותו כאחד הרשעים, ולכן רעד מפחד.

כאשר עלו כל המלאכים, יצא כרוז ושאל אם נשארו עוד מלאכים. התשובה היתה - "לא!" ואז שאל הכרוז: "אולי סבל היהודי יסורים בימי חייו? א"כ אפשר לצרפם לצד הזכויות! מיד הופיעה מרכבה ענקית של מלאכים שנבראו מכח ייסוריו הרבים שסבל בימי חייו, וכנגד כל מלאך של יסורים הורידו מהמאזנים כמה מלאכים שחורים, לפי ייסורים ממרקים ומצרפים את האדם מעוונותיו.

כעת רווח לו מעט, כאשר ראה שמשקלם של המלאכים השחורים הולך ויורד וכפות המאזנים כמעט השתוו. אולם כאשר תמו גם מלאכי היסורים, ראה האיש שעדין הכף נוטה במקצת לטובת המלאכים השחורים, ומזה הבין שמצבו בכי רע. הנה עוד מעט יוכרוז על פסק הדין, והכף נוטה לרעתו.

בצר לו נפלטה לפתע מפיו זעקה גדולה ומרה: "הבו לי עוד יסורים... אני רוצה עוד יסורים!!!..." מקול הצעקה התעורר האיש מחלומו, ובני ביתו של הרב אשר נבהלו מן הזעקה חשו לעברו ושאלוהו מה קרה? רק עכשיו הבין שכל זה היה חלום. הוא קם מהכסא ופנה לצאת מבית הרב. הרבנית קראה לו ואמרה: "הרי רצית לדבר עם הרב!", והוא השיב: "כבר אין צורך, קיבלתי את התשובה המתאימה מן השמים".

יסורים באמונה

הקב"ה מביא על כל אחד יסורים בדיוק לפי המידה שהוא צריך לטובתו ותועלתו, כי הרי כל מה שה' עושה הכל לטובה. וכשם שהאב מכיר את בנו ונותן לו עונש על פי מידתו - כך הקב"ה מייסר את האדם בדיוק במידה הנצרכת לו, על מנת שייטיב את דרכו.

אין לאף אחד מה לקנא בחברו, שהגם שנראה שהדשא של השני ירוק יותר בסופו של דבר כל אחד יעדיף את ה'חבילה' שלו...

רב ושמשו נחתו בנמל התעופה בן-גוריון. השמש רואה את הרב שהוא מביט במסוע במשך דקות ארוכות, למרות שאת המזוודה שלו כבר לקח.

עשרות מזוודות עוברות והרב לא מסיט את עיניו ולו לשנייה אחת... השמש לא רצה להפריע לרב, אך משזה לא הזיז את עיניו ביקש הוא להבין מה כל כך מעניין את הרב במסוע?!

לשאלתו, השיב הרב: "ישנן כל כך הרבה מזוודות וכל אחד יכול לקחת איזה מהם שירצה... אך אף אחד לא מנסה אפילו... כל אחד בודק ומוודא שהמזוודה אכן שלו ולוקח אותה, למרות שייטכן שהתכולה באחרת שווה לאין ערוך ממה שיש בחבילה שלו.

"נו... ברור... מה מיוחד כאן?!", תמה השמש.

"הלא תבין, כל אחד מעדיף את שלו כיון שהבגדים הם לפי מידתו, החליפות במזוודה תפורות למידותיו, אין לו חפץ בכאלו ש'גדולים עליו'... כך הוא גם ביסורים, הקב"ה נותן לכל אחד כפי מידתו ויכולותיו... אין האחד מקנא בחברו שכן ברור לו שבחבילה של השני יתכן ויש כאלו ה'גדולים' עליו בכמה מידות".

הקב"ה מייסר אותנו כאב המייסר את בנו. לא פעם אנו מנסים לחמוק מהיסורים באמתלות שונות וכשזה מצליח אין מאושר

מאתנו... הבעיה שאין את אהבת היסורים, את ההבנה שזה טוב לנו והדבר הנכון עבורנו... לא פעם היסורים מכפרים לנו על משהו יותר חמור, ואנחנו מנסים להתחכם...

סיפור מאגדות שלמה המלך ימחיש זאת:

פעם ביקש אחד מעבדי המלך שלמה ללמוד את שיחת החיות. לאחר שהפציר במלכו, ולמרות אזהרותיו שלא כדאי לו להבין את שפתם... לימדו שלמה המלך את שיחת הציפורים.

כשהוא בקי בשפת הציפורים, הנה הוא שומע שתי ציפורים מצייצות, אמרה האחת לחברתה: "תראי איזה מסכן, מחר יישרף לו ביתו"... הבין האיש שמדובר עליו, ולכן מיהר ומכר את הבית. ואכן לאחר שקיבל את הכסף נשרף הבית כליל... אז חשב לעצמו: "כמה טוב שהתעקשתי ללמוד את שפת החיות... הנה הצלתי את רכושי".

למחרת שוב שמע את שתי הציפורים מתלחששות: "מחר תמות הפרה של פלוני!". מאחר שהיה מדובר עליו, רץ מהר ומכר את הפרה. ותכף לאחר ששלשל את הכסף לידו התפגרה הפרה ומתה... וכשחיוך ניצחון על פניו שב לביתו...

למחרת שמע אותן אומרות: "כמה מסכן זה שצריך למות מן העולם". באותו הרגע רץ הוא בבהלה אל שלמה המלך וסיפר את כל הקורות אותו.

אמר לו החכם מכל אדם: ה' רצה לפגוע ברכושך ולא נתת. רצה לפגוע במקור הכנסתך ולא נתת, ועכשיו מה אעשה לך?!

אין לדעת על מה היסורים מכפרים, לכן יש לקבלם באהבה!

ה' אתך

לא פעם חש האדם כי ה' עזב אותו, הוא הולך במחשבותיו בייאוש ותחושה של בדידות. מבטיחה התורה ואומרת: דע לך שהקב"ה נמצא אתך גם במצבים הקשים ביותר... ה' לעולם אינו עוזב אותך!...

לילה אחד אדם חלם חלום... הוא חלם שהוא הולך לאורך החוף עם אלוקים... על פני השמים חלפו במהירות רגעים מחייו. הוא שם לב לשני זוגות עקבות רגליים בחול. זוג אחד שייך לו והזוג השני לאלוקים.

עם חלוף הרגע האחרון של חייו, הוא הסתכל אחורה לעקבות שבחול. הוא שם לב שפעמים רבות לאורך דרך חייו היה רק זוג עקבות אחד, כמו כן הוא גם שם לב שזה קרה דווקא בתקופות הקשות ביותר בחייו.

דבר זה הטרידו והוא שאל על כך את האלוקים: "שמתי לב שבתקופות הקשות ביותר בחיי יש רק זוג עקבות אחד. אינני מבין מדוע כאשר הצטרכתי אותך יותר מכל - עזבתני?", ענה לו אלוקים: "בני היקר, אני אוהב אותך ולעולם לא אעזבך... באותן תקופות שבהן כה רב היה סבלך, כשאתה רואה זוג אחד של עקבות לא היו אלו עקבותייך, אלא עקבותיי שלי כשנשאתי אותך על כפיי".

זה בעצם מה שאומר לנו הפסוק: "וה' הוא ההלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךָ לֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תִחַת" (דברים לא, ח), גם במצב שבו אתה נמצא בהסתר פנים, מתוך צרות ויסורים, על סף ייאוש עליך לזכור שאתה תמיד עם אבא שבשמים והוא אתך לנצח...

מעשה ביהודי שהגיע לאשוויץ האיומה עם אביו ואמו ושני האחים ושלוש אחיות, ולא עבר זמן רב וכבר עמדו כולם באותו תור של אימה ורעדה שקראו לו "הסלקציה", מי לחיים ומי למוות, שעליו פיקד הצורר ד"ר מנגלה ימ"ש, כל בני המשפחה ההורים האחים

והאחיות הופנו לצד השמאלי, שזה אומר למות, ורק הוא האחד מכל בני המשפחה הופנה ימינה, להילקח לכוחות העבודה כדי שהנאצים השתמשו בהם למטרותיהם האפילות.

לאחר המיון הנורא נלקח הוא ביחד עם עוד שבעה עשר אנשים צעירים לעבודת הכפייה. אבל בטרם ניתן להם האישור לעבוד, נצטוו כולם להתפשט מכל בגדיהם ולקפוץ לתוך בור של מים שנמהלו בכמות גבוהה של קרבול, שהוא חומר חיסוי חריף וצורב ביותר, קשה לתאר את הצריבה הנוראה בכל חלקי הגוף, ובמיוחד כאשר החומר חדר לאוזניים ולעיניים, כולם קפצו למים ומיד נסו החוצה, ואילו אני, אומר היהודי, דווקא במים הצורבים הללו, נשארתי לעמוד רגע ארוך, והתחלתי למלמל לעצמי, ריבונו של עולם היו לי אב ואם שני אחים ושלוש אחיות ועכשיו אין לי כבר אף אחד, אין אבא, אין אמא אין אחים ואין אחיות, אבל עוד נשארתי בבגדים שלי, אלא שעכשיו גם זה כבר אין לי שהרי הפשיטו אותי מבגדי, נותרתי עירום, ומה עוד נשאר לי? אם כן, מבשרי אחזה אלוה שאפילו שנשארתי רק עם הבשר שעלי אזי אני רואה אותך ריבונו של עולם.

אני אתך ואתה אתי ואת זה אף אחד לא יוכל לקחת ממני, ואם כן מה חסר לי? וברגע שחשבתי כך, התחלתי לחוש תענוג כה גדול שכמותו לא חשתי בכל ימי חיי, והנה חבריי לסבל עומדים בחוץ וצועקים אלי, מה אתה עומד שם למטה בתוך בור הקרבול החריף והנורא? מהר צא מהגיהנום! ואני עומד וחושב ומתענג בהרגשה כי ה' יתברך אתי.

הכל מאת ה'

בספרים הקדושים מובא שכל מה שקורה עם האדם, הכל על פי ה' בחשבון מדוקדק לפרטי פרטים, כל צער ואף הקטן ביותר נגזר על האדם כבר בעת לידתו או לפי מעשיו עכשיו, אבל אין לו לתלות במקרה, כי אין מקרה בעולם כלל, וגם ה"מקרה" זה אותיות: ה' רקם, ורק מה'.

וכן כתב הרמב"ן (בתחילת פרשת וארא) בזה"ל: "אבל שכר כל התורה ועונשה בעולם הזה **הכל נסים** והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם". אין טבע ואין מנהגו של עולם, אלא הכל נסי נסים, ואף המקרה הקטן ביותר הוא נס העטוף במעטפת המקרה, וכמו שאמרו חז"ל: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), ואם צריך הוא להכרזה מלמעלה על כרחך שאין שום מקרה אלא הכל בהשגחה פרטית, וזה גם מה שכתב הרמב"ן (בסוף פרשת בא): "שאיין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם".

לפנינו מעשה נפלא הממחיש את הדברים הנ"ל:

היה זה בחודש אלול תשכ"ג, למעלה מחמישים בחורים משיבת שבת סופר נסעו למקומות הקדושים בגליל במשאית טיולים, להתפלל על קברו של רשב"י לקראת הימים הנוראים.

באחד העיקולים בדרכם מירונה התהפכה המשאית אל הוואדי בשולי הכביש, התגלגלה כמה גלגולים שבמהלכם התעופפו כולם החוצה, ולבסוף נחתה על צדה. נהג המשאית ושלושה מבחורי הישיבה נהרגו וכל השאר נפצעו.

אחד ההרוגים היה הבחור החשוב מרדכי פולק ז"ל שהיה ידוע כאחד הבחורים המצוינים בישיבה, מתמיד עצום וירא שמים

בתכלית. הוא הצטיין בתורה ובתפילה ובגמילות חסדים, היה סמל של עובד ה' ומותו הטראגי השרה אבל כבוד על כל מכריו.

ידיד טוב היה לו למרדכי פולק בשם זאב הלוי שמסיבות שונות לא הצטרף לנסיעה ונותר ללמוד בישיבה. הוא קיבל מאוד קשה את הבשורה המרה ששלושה מחבריו נהרגו בתאונה, ואמנם ידע בידיעה ברורה כי 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא', אך מכל מקום היתה שאלה גדולה מנסרת בחלל ראשו על שום מה נגזרה גזירה קשה זו על שלושת בחורי החמד שהיו עמלים ויגעים בתורה הקדושה?

לאחר כמה שבועות חלם זאב חלום מסמר שיער, ידידו הטוב מרדכי פולק נגלה אליו, פניו מפיקות אור יקרות וכך אמר לו: זאב, ראיתי את צערך הגדול ובאתי לעודד אותך, אל תצטער על המאורע אשר קרה לנו, רק למראה עיניכם עיני בשר ודם הוא אסון, אבל אצלנו הכל נראה אחרת לגמרי, אני מאושר מאוד. דע לך כי מיד בעלותי השמיימה הכניסו אותי לגן עדן ופתחו בפני את שערי היכלו של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי שצירפני מיד למתיבתא שלו, יען זכינו להקריב את חיינו לטובת עם ישראל בנסיעה שנועדה לתפילה על ציונו הקדוש.

זוכר אתה את מנהגי הקבוע ללמוד בכל ערב שבת את פרשת השבוע אחד מקרא ושנים תרגום עם פירוש רש"י? היודע אתה מה שכרי? ובכן זוכה אני ללמוד בחברותא עם רש"י הקדוש ואני מסתופף בצלו, האם לא טוב לי? מה לך להצטער ולבכות על גורלי?

שערותיו של זאב סמרו למשמע הדברים אך הוא לא איבד את עשתונותיו, הוא פנה אל מרדכי ואמר לו: שתי שאלות יש לי לשאול אותך, האחת היאך נכנסת לגן עדן מבלי לעמוד קודם במשפט בפני בית דין של מעלה? והשנית מה טעם נקנסה עליכם מיתה משונה ואכזרית בקיצור ימים ושנים?

ענה מרדכי: לפני שנה בראש השנה נגזרה גזירה קשה ומרה על כל הישוב היהודי בארץ ישראל, אסון כבד עמד לרדת על כל יושבי הארץ בגלל העוונות שהיטו את הכף לחובה, אך בעל הרחמים ריחם על עמו שארית נחלתו, והחליט לכפר על הכלל בקרבן ציבור של ארבע נשמות זכות וטהורות ובתוכם שלושה תלמידי ישיבה מעיר הקודש ירושלים. אנחנו היינו קורבן של כולכם, מעתה תבין גם איך יתכן שבתאונה כזאת היו רק ארבעה הרוגים ולא יותר, כי הגזירה היתה רק על ארבעה.

ולא רק זה, אלא שאף הפצועים מהתאונה, כל פצוע וחשובו המדוקדק, כל שריטה ושבר הכל בחשבון, לכל אחד סיבה מדוייקת ומפורטת מדוע ולמה כך ולא אחרת, הכל היה מכוון בחשבון אלקי מדוקדק עד מיצוי הדין. מעכשיו תבין מדוע לא עמדנו למשפט, כי היינו קורבן עולה על כלל ישראל, וקורבן עולה כידוע עולה לשמים לרצון ולכן עלינו מיד לגן עדן מבלי לעמוד בפני בית דין של מעלה.

זאב הקיץ בבהלה מהחלום, אך הרגיש ספק בלבו אם היה זה חלום אמיתי או בגדר חלומות שוא ידברו שהרי מה שאדם מהרהר בלבו ביום חולם על כך בלילה. הוא החליט לעשות מעשה ולבקש שחברו מרדכי יתגלה אליו שוב והפעם יתן לו סימן לנכונות החלום, והבין שלשם כך עליו להיות בעל מדרגה, להתקדש ולהזדכך כראוי.

זאב החל לנהוג בגיווני קדושה וטהרה מופלגים, טבל במקווה, הרבה בצומות, התפלל בכוונה ובבכיות מרובות והתחנן כי ה' יאיר פניו אליו וישלח לו ברוב חסדיו את חברו מרדכי שיתן לו סימן אם החלום אמיתי או שמא דמיון פורח.

אחרי שמונה עשרה חודשים הופיע מרדכי בחלומו, וכך אמר לו: משמים השגיוחו עליך ועקבו אחרי כל הנהגה של קדושה וטהרה, וכעת ראוי אתה ולפיכך נשלחתי אליך שוב. הסתפקת אם החלום הוא אמיתי או שמא פרי דמיון, דע לך שהחלום הוא אמיתי, וזה לך האות כי בעוד שבעה שבועות מהיום תתארס עם בת זוגך

בשעה טובה ומוצלחת ושמה דבורה בת שמעון, ושלושה שבועות לאחר מכן יופיע פתאום דוד ארוסתך שנעלמו עקבותיו באירופה בזמן השואה והיה נחשב למת.

זאב התעורר וזכר היטב את החלום הנפלא, הוא רשם את הסימנים על גבי פתק שלא ישכח וציפה להתממשותם. לאחר כמה ימים החלו מדברים נכבדות על נערה בת טובים שעלתה זה מקרוב מארגנטינה, ושמה דבורה בת שמעון. השידוך בהתחלה התנהל בעצלתיים, ובדיוק שבעה שבועות לאחר שהתגלה שוב מרדכי לזאב בחלומו התקיימו האירוסין.

זאב לא שכח את הסימן השני ובתום סעודת האירוסין ניגש לשמעון אבי הכלה, ושאל אותו אם היה לו אח שנעלם בתקופת השואה. האב שהתפלא על השאלה השיב אכן כן, אחי היקר נשלח למחנה עבודה ונעלם, אין לנו עדות מה קרה אתו וכנראה שמת יחד עם ששה מיליון הקדושים שעלו בסערה השמיים.

זאב נענה כממתיק סוד ואמר: "אחיך חי ובעוד שלושה שבועות יתגלה!" שמעון הביט בו במבט מוזר, האם חתן מגלה עתידות הוא לקח לבתו או שמא בעל דמיונות או מעורער בנפשו... שלושה שבועות לאחר האירוסין הגיע מברק בהול לשיבה, החותן המיועד שלח לחתנו, אכן צדקת, אחי הגיע פתאום ארצה, הוא נותר בחיים וברח לרוסיה, שם נשלח למחנות עבודה ולאחר ששוחרר באורח פלא, עלה ארצה ולאחר חיפושים מרובים מצא אותנו!

כעת ידע זאב בידיעה גמורה וברורה מאין כמותה כי דרישת השלום שקיבל ממרומים היתה אמיתית. ארבעת ההרוגים היו קרבנות ציבור, עולה תמימה, ומי שלומד בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י בא על שכרו, ומעל הכל כל מקרה הקורה עמנו בעוה"ז הרי הוא בחשבון מדוקדק על פי ה'.

(מנחת שלום)

מעשה קטן, אבל גדול

בגמרא (עבודה זרה יח.) נאמר: "תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: "חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך!", אמר לו: "מן השמים ירחמו". אמר לו: "אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו?! תמהה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר התורה באש!", אמר לו: "רבי, מה אני לחיי העולם הבא?", אמר לו: "כלום מעשה בא לידך?", אמר לו: "מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים", אמר לו: "אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי". אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור וכו'..."

ונשאלת השאלה, מדוע ר' חנינא נקט דווקא במעשה זה שהתחלפו לו כמה שקלים של צדקה, שהוא כביכול מעשה פשוט וקל, כאשר הוא עושה מעשים גדולים ועצומים מתוך מסירות נפש עצומה כאשר הוא מקהיל קהילות ומלמד תורה ברבים!

קודם שנבוא ליישב, יש לשאול על המשנה הידועה (בסוף מסכת מכות): "רַבִּי חֲנִינְיָא בֶּן תְּרַדְיּוֹן עָקֵשׁ אֲמִיר, רַצָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָּה הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' חֶפֶץ לְמַעַן צַדִּיקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר".

ולכאורה קשה, מדוע הקב"ה הרבה על עם ישראל מצוות, אם כדי להרבות בשכר, היה מספיק לתת מעט מצוות עיקריות ולשלם

עליהן בכפל כפליים. ועוד שא"כ יצא שכרם בהפסדם, שאם לא יקיים רוב התורה יקרא רשע.

ונראה ליישב עפ"י הרמב"ם שכתב: (בפירושו למשניות): "מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, הנה זכה בה לחיי העולם הבא, ועל זה אמר רבי חנניא כי המצוות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה החיה נפשו באותו מעשה.

וממה ששאל ר' חנניא בן תרדיון "מה אני לחיי עוה"ב", והשיבו המשיב: "כלום מעשה בא לידך?", כלומר, האם נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן? והשיבו כי נזדמנה לו מצות צדקה על דרך שלמות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העוה"ב. ופירוש הפסוק "ה' חפץ למען צדקו" - לצדק את ישראל למען כי "יגדיל תורה ויאדיר".

האדם - גוף ונשמה

על בריאת האדם נאמר (בראשית ב, ז): "וַיִּצְרֶה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים" - באדם ישנם שני חלקים: חלק רוחני, אלוקי, וכמו שאמרו חז"ל: "מאן דנפח מדיליה נפח" (מי שנושף אויר זה מתוכו) - הקב"ה נפח באדם נשמה כביכול ממנו עצמו. ויש גם חלק גשמי - עפר מן האדמה.

ישנה ברכה מיוחדת על יצירת האדם - "אשר יצר את האדם בחכמה", אותה אנו מברכים מספר פעמים ביום. חתימת ברכה זו היא: "רופא כל בשר ומפליא לעשות". וכתב הרמ"א (או"ח ו): "ומפליא לעשות - במה ששומר רוח האדם בעצמו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי". וודאי שכל מעשי ה' ית' הם פלאי פלאים, כל פרט ופרט בבריאה - הכל פלא אחד מופלא ועצום. אולם הפלא

הגדול מכולם, עליו נתייחדה ברכת "מפליא לעשות", הוא חיבור הנפש עם הגוף היוצר את היצירה ששמה "אדם".

הגוף הוא דבר גשמי, עפר מן האדמה כעצים ואבנים, לעומתו הנפש היא דבר רוחני. הרי שאלו שתי מציאויות שונות שאין שום קשר ביניהן. א"כ, כיצד ניתן לחבר גשמיות עם רוחניות? כיצד יתכן שהמושג הרוחני הנקרא "נשמה" יתחבר לאברים ולכוחות גשמיים?

לכן דווקא על חיבור מופלא זה בין הגוף לנשמה נאמר "ומפליא לעשות". כי הביטוי "פלא" מורה על דבר שיש בו סתירה לחוקי הטבע. הפלא הגדול ביותר הוא האדם. המילה "אדם" מורכבת משני חלקים: א' - דם. האות א' בכל מקום מבטאת אלוקות, רוחניות, עוצמה וקדושה. "דם" מבטא בשר וגשמיות. אולם החיבור בין האות א' לדם, בבחינת "הדם הוא הנפש", הוא היוצר את ה"אדם". (עפ"י שיחות הגרש"ד פינקוס זצ"ל)

האדם, בחיר הבריאה, יכול לבחור בין טוב לרע, בין דבר המביא לו תועלת רוחנית או גשמית לבין דבר הגורם לנזק. האדם יכול לעלות למדרגה הגבוהה ביותר, וכן גם להיפך, לרדת לתחתית המדרגה. האדם נברא מגוף ונשמה, הגוף מהווה משכן לנשמה, ושני הפכים אלו ביחד יוצרים את השלמות. הגוף מושך לחומריות, לתאוות ולהנאות העולם הזה, ואילו הנשמה מושכת לרוחניות. הנשמה דורשת רוחניות וכל הנאה גשמית לא תספק אותה.

בכפר אחד קטן ונידח התגורר אדם עשיר מאוד (ביחס לאנשי הכפר). הוא זכה לגור בצריף עץ, בניגוד לאחרים אשר גרו בבתים עשויים קש וחמר. היו לו גם סוס ועגלה, עיזים, תרנגולים ושדה, בה היה מגדל ירקות משובחים, אותם הוא היה מוכר בעיר הגדולה. בקיצור, כל מה ש"עשיר" צריך. בנוסף היו לו גם דברים שהוא ממש לא היה צריך - בעיות בשידוכים, הוא לא היה נשוי.

יום אחד, יצא העשיר הכפרי למכור את תוצרתו בעיר הגדולה. בהיותו בדרך שמע קולות המשוועים לעזרה מתוך הנהר. הוא קרב למקום וראה אדם לבוש בגדים מהודרים טובע בנהר. הכפרי קפץ למים והצליח להוציא משם את האיש שבינתיים איבד את הכרתו. הוא ביצע בו החייה והביא אותו לעיר הגדולה. הוא הזעיק רופא כדי לספל באדם שהציל ואז התברר שזכה להציל, לא אחר מאשר את המלך בכבודו ובעצמו. המלך הודה מאוד לכפרי שהצילו והחליט לתת לו לאשה את בתו הנסיכה. החתונה נערכה ברוב פאר והדר ולאחר שבעת ימי המשתה, לקח החתן המהולל את כלתו הנסיכה אל הכפר.

הכפרי ידע שאשתו נסיכה עשירה ומפונקת ולכן דאג שיהיו בביתו כל הדברים הכי טובים שיכולים להימצא בכפר: מיטה עם מזרון (לא קש), שטיחים נאים עשויים מנצרים ואפילו כסא ושולחן. נשות הכפר הכינו לה את התבשילים הכי משובחים: מרק שעורים, פירה עם בצל וקציצות עשויות מבשר משובח (של עז וקנה).

הנסיכה נכנסה לביתה החדש ועיקמה את אפה המלכותי. כאשר היא טעמה מהתבשילים ה"משובחים", מיד היא הקיאה, וכל מה שניסו לרצות אותה, לא עלה בידם. כי הנסיכה מפונקת ורגילה לרמת חיים אחרת, כל ה"עושר" שיש בכפר אינו מתאים לה כלל וכל מה שנחשב שם לתענוגות, בשבילה נחשב ליסורים.

כך גם הנשמה בתוך הגוף אשר היא מואסת בכל תענוגי עולם, והמזון האמתי שלה הוא מזון רוחני: תורה, מצוות ומעשים טובים. (עפ"י ה'מסילת ישרים')

נפש האדם חצובה מכסא הכבוד, מקור הנשמה מפנימיות הקדושה, וע"י הרכבתה על הגוף הגשמי נוצר אדם. ואכן מטרת כל התורה כולה לבנות את האדם השלם - שילוב אמיתי בין חומר לרוח. אנו, עם ישראל, איננו מפרידים בין השגת הרוחניות לבד, לבין השגת הגשמיות לבד (בניגוד לאומות העולם), אלא שאנו חפצים

בחיבור ובהרכבה של שני הדברים כאחד - גשמיות עם רוחניות. מטרתנו לחיות את החיים הטבעיים, ובתוכם להכניס את הקדושה ואת הטהרה. זוהי צורת "אדם"!

באופן טבעי, כל יהודי, יהיה מי שיהיה, יכול להגיע לגדלות עד אין סוף! אדם שיש בתוכו נשמה קדושה שהקב"ה נתן אותה מעצמו כביכול. לא רק שהקב"ה אמר שתהיה לנו נשמה, אלא "ויפח באפיו נשמת חיים". אדם מטבעו יכול להגיע לגדולות בתורה, בתפילה, ביראת ה', ברוחניות, בלי שום גבול.

אם הקב"ה נתן בנו נשמה קדושה, הוא נתן לנו אותה כדי שנשתמש בכח הטמון בה, וכלשון ה'מסילת ישרים': "בריאתו של האדם למצבו בעוה"ב היא, ועל כן ניתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבוד, ובה יוכל האדם לקבל את השכר במקומו ובזמנו". (עפ"י

שיחות הגרש"ד פינקוס זצ"ל)

דרשה בנושא ברכות

בבתי אבלים, בימי השבעה וכן ביום האזכרה נוהגים לחלק לציבור כל מני מאכלים שונים כדי שיברכו עליהם לעילוי נשמת הנפטר.

בגמרא (ברכות לה.) נאמר שצריכים לברך לפני כל דבר שאוכלים: "תנו רבנן, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל". מי שאוכל בלא ברכה כאילו גוזל מהקב"ה. רבי לוי הקשה סתירה בפסוקים: מצד אחד נאמר (תהלים כד, א): "לְדָוִד מְזִמֹּר, לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, תְּבַל וַיִּשְׂבֵי בָהּ" - מכאן משמע שהארץ וכל אשר בה שייכים לקב"ה. אך מצד שני נאמר (תהלים קטו, טז): "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לֵה' וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם" - מכאן משמע שהארץ שייכת לבני האדם. וא"כ יש לשאול למי שייכת הארץ, לקב"ה או לבני האדם? רבי לוי מתרץ: שבפסוק הראשון מדובר קודם הברכה, אז הכל שייך לקב"ה, אך

בפסוק השני מדובר לאחר הברכה, אז האדם "קונה" את המאכל מהקב"ה, נעשה שלו ויכול לאוכלו.

המקובלים אמרו גם טעם נוסף מדוע צריכים אנו לברך: בכל דבר שאנו אוכלים יכולים להימצא נשמות של אנשים שהתגלגלו לשם והתיקון שלהם הוא בכך שיברכו על המאכל ויאכלו אותו.

ר' עזריאל היה אחד מתלמידי המגיד ממזריטש זצ"ל. הוא היה ירא שמים, תלמיד חכם, ישר וצדיק, וקיבל קצבה שבועית מרבו הקדוש.

יום אחד נקרא האברך אל הפריץ המקומי. הפריץ אמר לו: "זקוק אני לאדם נאמן, כדי להעביר עמו סכום כסף גדול מאוד לארץ רחוקה. לפי מה ששמעתי עליך הנך אדם אמין וישר, עליך אני יכול לסמוך ובקשתי שתעשה עבורי את השליחות החשובה".

ר' עזריאל ניסה לסרב בנימוס לפריץ, אך כאשר הפריץ הבהיר לו שאין הוא "מבקש" אלא דורש" ושאין לו ברירה, הוא קיבל על עצמו את המשימה. קודם צאתו לדרך ביקש לקבל את ברכת רבו, אולם כשבא אליו היתה הדלת נעולה והוא נאלץ לצאת לשליחות בלא ברכת הדרך.

ר' עזריאל הפליג בספינה ובדרכה עגנה ליד אי קטן. לנוסעים ניתנה אפשרות לרדת מהספינה ולטייל באי לכמה שעות. ר' עזריאל ירד גם הוא עם הגמרא ושקע בלימוד תחת עץ. הוא היה כל כך שקוע בלימודו עד שלא הבחין כי כל הנוסעים עלו לספינה והיא הפליגה בלעדיו. הוא נותר באי לבדו, עזוב וחסר כל. חפציו וצרור כספו של הפריץ נותרו בספינה. שעות רבות התהלך כסהרורי, עד שהכריעו אותו הצער והעייפות והוא נפל על הארץ.

כשהתעורר חש צמאון גדול. הוא קם בקושי על רגליו והחל לחפש מים מתוקים. ממרחק הבחין במעיין מפכה ובכל לבו קיווה כי אין זה תעתוע דמיון. כשהתקרב נוכח כי אכן מים חיים זורמים במקום.

בכוחותיו האחרונים התכופף ארצה, בירך מעומק לבו: "שהכל נהיה בדברו" ולגם בשקיקה מהמים הזכים. לאחר ששתה קמעה התחזק בגופו וגם ברוחו: "מן השמים סייעו לי למצוא מים ומן השמים יעזרו לי לצאת מכאן", אמר בלבו.

כעבור שעה הבחין בספינה אחרת השטה לא הרחק מהאי. במאמצים רבים הצליח ללכוד את תשומת לבם של המלחים, והם הטו את הספינה ממסלולה ופנו אל האי להצילו. כאשר ירד מהספינה, הרחק מארצו, הצטרף לחבורת עניים שנדדה מארץ לארץ ורק כעבור מספר שנים הגיע שוב לעירו מזריטש. הוא לא ידע את נפשו מבושה וחשש מתגובת הפריץ שאת כספו איבד ברשלנות. אולם במהרה נודע לו כי הפריץ מת לפני שנה והוא אזר אומץ ושב לביתו.

למחרת בבוקר בא אל רבו. המגיד קבלו במאור פנים, ור' עזריאל סיפר לו בשברון לב את כל קורותיו. ניחמו המגיד ואמר: "דע, כי במימיו של אותו מעיין שגילית על אדמת האי היו מגולגלות נשמות יהודיות חסרות תיקון. כאשר ברכת על המים ברכת "שהכל נהיה בדברו", בכוונה גדולה, תיקנת את כל אותן הנשמות והן חזרו לשורשן. כדאיות היו כל תלאותיך בשביל הצלת אותן נשמות קדושות!".

• מובא בספר 'אור זרוע': "מעשה שבא מת ביום שני לקבורתו, ובראשו כתר של עשבים מגן עדן כדי לבטל ריח רע של עולם הזה. ואמרו לו: הלא אתה היית אדם פשוט? אמר להם: רק בזכות שהייתי אומר ברכות בקול נעים בבית הכנסת הביאוני לגן עדן ומכבדים אותי".

לימוד מוסר מהנמלה

שלמה המלך, החכם מכל אדם, אומר: "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחקם" (משלי ו, 1).

ולכאורה קשה, מה רצה לומר לנו בזה? ועוד, שנכון שהנמלה חרוצה, אבל בטבע ישנם יצורים לא פחות חרוצים ממנה, כגון הבונה שמנסר עצים ובונה בתים וסכרים בעמל רב?

ובאמת שאלה זו כבר שאלו חז"ל במדרש (דברים רבה שופטים ה): מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה? הנמלה אינה חיה אלא שישה חודשים, וכל מאכלה (במשך כל חייה) אינו אלא חיטה ומחצה, והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאת חיטין ושעורין ועדשים. א"ר תנחומא וכל חיה אינה אלא חיטה ומחצה והיא כונסת את אלו ולמה היא עושה כן? שאמרה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה לי מוכן לאכול. אמר רבי שמעון בן יוחאי מעשה היה ומצאו בבור שלה שלוש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף, לפיכך אמר שלמה 'לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחקם' - אף אתם התקינו לכם מצוות מן העולם הזה לעולם הבא, את"ד.

עפ"י המדרש הנ"ל שלמה המלך ביקש מאיתנו לראות את העמל והכמות האדירה שאוספת הנמלה כל חייה, בזמן שמספיקה לה רק שעורה אחת ומחצה למחייתה במשך כל ימי חייה.

והנמלה כמוכן, אינה אלא כמשל...

והנמשל: הלא הוא אותו אדם היוצא לעמל יומו מבוקר עד לילה, מצאת החמה עד צאת הנשמה... אין לו זמן לראות את אשתו וילדיו, והורס את בריאותו, בשביל להשיג עוד ממון. הוא מגיע לביתו ומקמץ מעצמו ומבני ביתו בכדי לקנות את הבית השני ללא משכנתא... במאמץ נוסף, תוך ויתור על ישיבה בחיק המשפחה, הוא ירכוש רכב נוסף שיהיה לשעת חירום... ואוסף.. ואוסף... הוא

שוכח שימיו קצרים והכול נשאר כאן בעולם הזה. האם אין הוא
כאותה נמלה?

בא המלך שלמה, החכם מכל האדם, ומזהיר את האדם להתבונן,
שבכל מה שקשור לגשמיות אל לו להיות כאותה נמלה שאוגרת
בעולם הזה מבלי לחשוב שמבלה את חייה לריק שהרי משאירה
את כל עמלה כאן...

וישנו מוסר נוסף שאפשר ללמוד מהנמלה והוא לא להיות עצלן
אלא להיות חרוץ בכל מה שקשור לרוחניות ולעמול ולאגור כמה
שיותר תורה ומצוות ומעשים טובים, כדי שיהיה לו ממה להתקיים
בעולם הבא. ואמרו חז"ל על הפסוק "אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד" (איוב ה, ז),
שלא בא האדם עבור עמל מלאכה, אלא עבור עמל תורה ומצוות
בכדי שיהיה לו עם מה לבוא לעולם הבא, וזה למעשה מה שאמרו
במדרש הנ"ל אף אתם התקינו לכם מצוות מן העולם הזה לעולם
הבא. (אפשר לומר כאן את המשל על אי היהלומים בעמוד 308)

למה תינוקות בני יומם נפטרים?

לא פעם, כשנפטר ילד קטן, מתערערים יסודות האמונה וכולם
שואלים: "למה?!..." "למה זה קורה?!..." "מה הוא עשה הוא בסך
הכול ילד?!"

האמת שאף תשובה לא תספק, אלא תגרור אחריה סדרת שאלות
שקשה להשיב עליהן. אין הכוונה שחלילה אין תשובה, היא אכן
קיימת אך כיון שנסתרות דרכי ה' ומי יוכל להבינם?! לא תחזיק
תשובה כזו מעמד בשכל אנוש, תהיה הטובה ביותר...

בכל זאת, כדאי לראות את מה שכותב הש"ך בפרשת וילך:

במסכת חגיגה (דף ג.) מובא: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקא ור' אלעזר
בן חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין, שאל אותם מה

חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: שאל רבי אלעזר בן עזריה, התורה מצווה: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", אם אנשים באים ללמוד תורה ונשים לשמוע, טף למה באים? והשיב: כדי ליתן שכר למביאייהם!

וכתב הש"ך לבאר כך: אם אנשים באים לעולם הזה ללמוד תורה ונשים באות לעולם הזה בכדי לשמוע, טף למה באים לעולם הזה ומיד מתים? כדי ליתן שכר למביאייהם - כדי לתת שכר עצום לאמהות שהביאו אותם, שנשאו אותם ברחמן וגידלו אותם עד הרגע שבו הילדים נפטרו.

ומהו השכר שמקבלת אמא שאיכדה ילד? אמר הגר"מ טיקוצ'ינסקי: לאחר שראה עמרם שפרעה הורג את הילדים ומשליכם ליאור, הלך וגרש את אשתו בטענה כי מה הצורך בילדים שימותו מיד לאחר לידתם?! אמרה לו בתו: "אבא, גורתך קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות! פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא!"

אמרה לו מרים על פי המבואר במסכת סוטה: הדרך לזכות לעולם הבא היא חייבת להתחיל בעולם הזה. כל ישראל יש להם חלק בעולם הבא בתנאי שהם היו כאן בעולם הזה. לכן גורתך קשה משל פרעה, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה (אמנם הם ימותו בעולם הזה אבל כיוון שהגיעו לכאן יזכו לעולם הבא), ואתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא! כי אם הילדים הללו לא יוולדו בעולם הזה היאך יגיעו לעולם הבא?! עמד עמרם והחזיר את אשתו.

יוצא אפוא, שבעצם זה שאם התינוק נשאה את הילד ברחמה, והיא ואביו גידלוהו חודש, חודשיים או שנה, הרי שזיכוהו אותו לחיי עולם הבא, ואין לך שכר גדול מהצלת נשמה של יהודי.

יזכנו הקב"ה לתחיית המתים במהרה ונזכה לראות את הנפטר תיכף ומיד עם כל הנשמות הקדושות של רבותינו ז"ל. אמן.

המחנך הידוע הרב אברהם מרדכי סגל סיפר את הסיפור הבא מפי איש החסד הנודע הרב חיים טובי זצ"ל, וכך הרב אברהם מרדכי סגל מספר: בצרפת, מרחק נסיעה שעה מפריז, ישנו כפר קטן שם גרים יהודים נדיבי לב. פעם הזדמן לי לשבות בכפר הזה בשבת קודש. בשבת בבוקר התארחתי אצל רב היישוב, הרב חיים טובי, והנה אני מבחין במשהו מוזר. מאחורי הווילון ישנו מרובע סתום בלבנים המשולבות בקיר. 'מה הם הלבנים האלו?', שאלתי את מארחי היקר, והרב התרגש מהשאלה.

בתחילה הוא לא היה יכול לדבר מרוב התרגשות, ורק אחרי שנרגע קצת הוא התחיל לספר: 'גרתי בישראל כמה שנים, והגעתי לכאן במטרה לקרב יהודים לאביהם שבשמים. הכפר היפה והפורח הזה היה שומם אז, לא היה כאן כלום - לא בית כנסת, לא מוסדות חינוך, שממה רוחנית ממש. לאט לאט, בסיעתא דשמיא יסדנו בית כנסת, נפתחו מוסדות לימוד ושם שמים נישא על שפתיים.

לצד כל ההתפתחות היה בולט מאד חסרונו של מקווה. הדבר הקשה מאד על חיי התושבים, שבכל פעם שנזקקו למקווה היו צריכים לנסוע שעה הלך ושעה חזור לעיר פריז. משראיתי שזה המצב, החלטתי לבנות מקווה. איפה? בחצר הבית שלנו, ומי ישלם? אנחנו. הלבנים שאתה רואה כאן סותמים את החלון שפונה לכיוון החצר, שם בנוי המקווה. במשך שלוש שנים וחצי עמלתי על בנית המקווה. רציתי שהכל יהיה מושלם ומהודר בתכלית הכשרות. בכל שלבי הבניה הזמנתי לכאן רבנים שיבדקו כי אכן הכל נעשה כהלכה, כשבכל נושא הלכנו לפי הדעה הכי מחמירה, ובסופו של דבר זכינו לברך על המוגמר. המקווה החל לפעול, ואנשי הישוב החלו להקפיד הרבה יותר על קדושה וטהרה.

כיון שהמקווה ממוקם בחצר הבית שלנו, הקפדנו מאד מאד שדלת המקווה תהיה סגורה, וילדים לא יוכלו להיכנס לשם מחשש סכנה. השמירה היתה מעולה וברוך השם אף אחד לא ניזוק, חוץ מפעם אחת ויחידה, ועל הפעם הזאת אני רוצה לספר לך.

עד לבניית המקווה זכינו בתשעה בנים בחסדי השם. ציפינו מאד לבת, והנה הקב"ה שלח לנו בחסדיו בן עשירי, ושמו נקרא בישראל שלמה. מאז שהוא נולד הרגשתי כלפיו אהבה גדולה, מעבר לאהבה רגילה של הורים. אני ואשתי היינו קשורים אליו מאד.

באחת השבתות אחרי הצהריים אמא מחפשת את שלמה'ה שלה, והוא לא נמצא. היא קוראת לו והוא אינו עונה. היא בודקת בכל המקומות בבית, ואחר כך יוצאת לחצר ומגלה לחרדתה את דלת המקווה פתוחה. שלמה'ה ז"ל ירד לטבול במקווה וכך עלה השמימה...

אתה מבין מה עבר עלינו? זה הילד הכי יקר שהיה לנו, אליו נקשרנו בקשר בל יתואר, וכאב האובדן היה קשה מנשוא. לא גמרתי לבכות עליו, על הבן האהוב שהאיר את חיי באור פלאי. אבל אל האבל נוספה גם תמיהה גדולה שהציקה והכאיבה לי עד עמקי נשמת. למה? למה נגזר על שלמה'ה להיפטר מן העולם דווקא באופן הזה?

הרי ידוע המעשה שמסופר בגמרא (יבמות קא:): על נחוניה שהיה חופר בורות מים לעולי רגלים, והבת שלו נפלה לתוך אחד הבורות. באו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא, והוא אמר שהוא בטוח שהיא תחיה, באמרו כן: 'דבר שהצדיק מתעסק בו, יכשל בו זרעו!'. ואני הרי בניתי את המקווה בשביל כלל ישראל, במסירות נפש עצומה, השקעתי את גופי ונשמתו בדבר, נתתי את כל כולי, ויתרתי על נוחות ועל ממון לתכלית אחת ויחידה – להרבות קדושה וטהרה בעם ישראל, לעשות נחת רוח לבורא העולם. איך יתכן שלבסוף כך עלתה לי? שהבן שלי יטבע דווקא במקווה הזה? זו תורה וזו שכרה?

נכנסתי לאחר האסון לגדולי ישראל בצרפת ובארץ הקודש. כולם השתתפו בצערי מאד, הרעיפו עלי דברי נוחמים אולם אני לא התנחמתי.

לילה אחד בעודי ישן הגיע אלי בחלומי אדם בעל פנים מאירות עם זקן לבן, והוא אומר לי: 'אבא, תירגע!'. שאלתי אותו 'מי אתה? הרי לפי מראך הנך יכול להיות סבא שלי'. אמר לי היהודי הזקן: 'אני שלמה שלך, ואספר לך מי אני באמת. אני אחד מבעלי התוספות, ונהרגתי בצרפת על קידוש ה'. עליתי לשמים ונכנסתי לכל מקום שאני רוצה, שהרי הנהרג על קידוש ה' מגיע לכל מקום, זאת מלבד המעלות אשר זכיתי לקנות בעולם הזה. ככה טיילתי בעולמות העליונים ונהניתי מזיו השכינה. עד שהגעתי למקום מסוים, שם לא רצו להכניס אותי. שם נאמר לי, כי הגם שעלתה נשמתי על קידוש ה', אבל אל ההיכל הזה נכנס רק מי שטבל במקווה טהרה לפני הקבורה. אני משום שנהרגתי על קידוש ה' קברו אותי בבגדי, בעודם מלוכלכים בדם, מבלי שטבלתי. אמרו לי בשמים שהעצה היחידה להיכנס להיכל הגבוה ההוא, היא לחזור לעולם ולטבול במקווה טהרה!'

'כעת ביררו לאיזה מקווה כדאי שארד. למי תהיה את הזכות שאחד מבעלי התוספות יחיה בביתו? הלכו וחיפשו, וכך עלה השם שלך - אבא יקר. אתה, שמסרת את נפשך על בניית המקווה, אצלך אני איזולד ואחיה את חיי הקצרים. ועכשיו, אחרי שכבר טבלתי במקווה, אני יכול לטייל בכל העולמות בלי שום מניעה!'

'דע לך אב יקר', הוסיף שלמה ואמר, 'היה לי קשה מאוד לרדת כעת למטה כדי לנחם אותך, אבל משום שלושה דברים ירדתי. דבר ראשון - משום הכרת הטוב על שגידלת אותי, ובשמים עניין הכרת הטוב הוא חשוב מאד. דבר שני - כדי שתבין עד כמה גדול העניין של זיכוי הרבים. דבר שלישי - אנשים מסתובבים בעולם עם כל כך הרבה שאלות, ורציתי לבוא לחזק את כלל ישראל, שידעו שלכל

דבר יש חשבון, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. לפעמים הצרה הכי גדולה זה משהו הכי טוב שיכול להיות, וזכות הכי גדולה'.

'יכול להיות שכאשר תקום תאמר לעצמך 'חלומות שוא ידברון', ולכן אני נותן לך שני סימנים שהחלום הזה אמיתי. דבר ראשון - אזכיר לך שבהיותי בגיל שמונה חודשים הגעתי למצב של סכנת חיים עקב קריסת מערכות. הרופאים לא הצליחו להשתלט על המצב, והנה יום אחד קמתי בריא ושלם בלי שום השתדלות של רופא. הסימן השני - תקפידו על מצות חלה ובקרו תבורכו בבת'.

התעוררתי מהחלום והנה אני פוגש את הרבנית מרוגשת לגמרי. היא חלמה ששלמה שלה הגיע, ואמר לה שאם תקפיד על מצות חלה תהיה לנו בת.

הרב סיפר את סיפורו ועיניו לחות. ואז החווה באצבע על בתו בת הארבע ואמר - 'תראה, זאת הבת שנולדה לנו בחסדי שמים אחרי תשעת הבנים'. (מתוך גיליון "בהשגחה פרטית")

אין צורך להוסיף מילים אחר מעשה מדהים שכזה. אנשים מסתובבים בעולם עם שאלות מדוע עשה ה' כך? ומדוע אירע כך? הם לעתים רוטנים, כועסים, מקנאים ומתחרים באנשים שסביבם, אך הם אינם מבינים כי כל פעולה ומעשה הכי קטן נעשים בגזירת עליון ובהשגחה מדויקת על פי חשבונות של העולם העליון.

ולימוד גדול יש לנו ללמוד ממעשה זה, שאע"פ שבשעת המעשה הדבר נראה כרע גמור, מ"מ אין זה אלא שלב משלבי הגאולה ולכן חייבו אותנו חז"ל לברך על הרעה בשמחה כשם שמברכים על הטובה, והיינו שאע"פ שלעינינו בשר ודם נראים הדברים כרעים, מ"מ היות והם רק שלב משלבי הגאולה ואי אפשר לישועה שתבוא בלעדיהם, יש למאמין לקבל זאת בסבר פנים יפות.

קיום מצוות בזמן תחיית המתים

בגמרא (נדה סא.) נאמר, שמותר לעשות תכריכין של כלאיים משום שמצוות בטלות לעתיד לבוא. ור' יוחנן שם דרש: "מאי דכתיב במתים חופשי? כיוון שמת אדם, נעשה חופשי מן המצוות".

הריטב"א ביאר שבזמן ימות המשיח, קודם תחיית המתים, עדיין לא יתבטלו המצוות, אבל לאחר תחיית המתים, המצוות יתבטלו, ולכן מותר לקבור את המת בבגד כלאיים, שהרי בזמן שיקום מקברו יהיה פטור מן המצוות. אבל הרשב"א חולק וסובר שאף בזמן תחיית המתים לא יתבטלו המצוות, ומסביר את הגמרא שמצוות בטלות בזמן שאדם מת (שאף המיתה נקראת 'עתיד לבוא') ואין החי מצווה על המת. ונראה שאף הרמב"ם (פרה"מ כלאיים א, ד) סובר כך.

ולפי זה קשה מה שייך קיום מצוות בזמן תחיית המתים, דהרי זמן תחיית המתים הוא הנקרא העולם הבא כדמוכח מהגמרא (ברכות נח:): "הרואה קברי ישראל מברך - אשר המית אתכם בדין והוא עתיד להקים אתכם לחיי העולם הבא בדין ברוך אתה ה' מחיה המתים", וכידוע העולם הבא הוא התכלית ושם מקבלים את השכר הנצחי בעבור קיום המצוות, וכתב הרמח"ל במסילת ישרים: "והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר ציונו עליהן האל יתברך שמו, ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה, על כן הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי שע"י האמצעים האלה המזדמנים לו כאן, יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו ע"י אמצעים אלה, והוא מה שאמרו ז"ל היום לעשותם ומחר לקבל שכרם". וא"כ אין מצוות בזמן תחיית המתים ולכן סובר הריטב"א שמצוות בטלות לעתיד לבוא.

ונראה שמחלוקת זו אם מצוות בטלות בזמן תחיית המתים תלויה במחלוקת ראשונים. הרמב"ם (תשובה ה, ב) כתב: "העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד, בלא גוף, כמלאכי

השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכים להם בעולם הזה וכו'". והשיג הראב"ד: "דברי האיש הזה בעיני, קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות, אלא לנשמות בלבד, וחיי ראשי, לא היה דעת חז"ל על זה, שהרי אמרו - עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם קל וחומר מחיטה וכו', וכן היו מצווים לבניהם אל תקברוני בכלים לבנים ולא שחורים שמא אזכה, וכן אמרו שלא ישובו הצדיקים לעפר, אלא עומדים בגוייתם. וכן אמרו במומם עומדים ומתרפאים, וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן עומדים חיים".

ואמנם קשה מה שכתב הרמב"ם, אבל גם לא יתכן שהרמב"ם לא סובר שיש תחיית המתים, שהרי בפרושו לפרק חלק כתב: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבנו ע"ה, ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה", וכן הרמב"ם מנה את האמונה בתחיית המתים ב- "ג עיקרי האמונה. ובהלכות תשובה כתב שהכופרים בתחיית המתים אין להם חלק לעולם הבא.

לכן כתב הכסף משנה לתרץ שהרמב"ם והראב"ד אינם חולקים, אלא בשמות בלבד, שהרמב"ם דיבר על העולם שאחרי המוות (גן עדן לנשמות), וקורא לו עולם הבא, ולדעת הראב"ד, דווקא עולם תחיית המתים הוא הנקרא העולם הבא.

אך תירוץ זה אינו מספיק, שהרמב"ם (שער הגמול ש"ה) כתב: "כל אלו דברים ברורים, שהעולם הבא בכל מקום, אינו עולם הנשמות והשכר המגיע להם מיד אחר המיתה, אלא עולם הוא שעתיד הקב"ה לחדשו לאחר ימות המשיח ותחיית המתים", והביא לזה ראיות רבות, ואח"כ העתיק את דברי הרמב"ם שהביא ראיות רבות שבני העולם הבא הם נשמות בלבד, בלא גוף, ואח"כ תמה הרמב"ם, שאם כוונת הרמב"ם שהעולם הבא הוא העולם שמגיע לאדם מיד אחרי המוות, מה צורך לראיות והכרעות שאין באותו העולם גוף, אלא נשמות בלבד?

וכתב: "אבל יראה מכוונת הרב ז"ל שהעולם הבא אצלו משמש לכל עולמי הנפשות ולכל המגיע עליהן לעדי-עד, והנה יאמין באמת שתחיית המתים, שהוא עיקר מעיקרי התורה, הכוונה בו שתשוב הנפש לגוף ברצון הבורא ית"ש, ויצאו הנשמות מן העולם הבא (גו עד) וישובו לגוף בימי תחיית המתים, ויתעדנו האנשים ההם הזוכים בטובת העולם הזה בימות המשיח ויזכו בו למעלה עליונה ממעלתם הראשונה, אבל אחרי כן יגזור הרב ז"ל מיתה על המשיח ועל דורו, ויהיו נפשותיהם בטוב העולם הבא, בלא גוף, כמו שהיו בתחילה במעלה גדולה ממנה, שזכו לה במצוות שעשו בזמן התחייה, וזה יתקיים להם לנצח. ולבסוף סיכם את מחלוקתם וכתב שדעת הרמב"ם נותנת קצבה לזמן התחייה ומחזיר הכל לעולם הנשמות. ואנחנו (הרמב"ן) מקיימים אנשי התחייה לעדי-עד מימות תחיית המתים לעולם הבא שהוא ארוך".

נמצא לפי זה, שלרמב"ם עולם תחיית המתים הינו עולם זמני ואינו התכלית, בו מקיימים מצוות ואח"כ עתיד להיחרב, ואח"כ יהיה עולם רוחני של נשמות בלא גוף שהוא הנקרא העולם הבא, ובו מקבלים את השכר הנצחי ולא שייך בו קיום מצוות. ואפשר שהרשב"א סובר כהרמב"ם, והריטב"א סובר כהרמב"ן והראב"ד.

וראיתי לנכון להעתיק דברי רב האי גאון שכתב על אנשי תחיית המתים: "וישבו במלכותם עד סוף העולם (כדעת הרמב"ן), וי"א עד תום שבעת אלפים שנה מימי בראשית, וי"א אלפים הרבה, בלא שיעור נודע, ואחרי כן יכלו שמים וארץ (כדעת הרמב"ם), שנאמר "כי שמים כעשן נמלחו", והמתים שחיו וראו את הישועה יצאו בעצמם אל העולם הבא שנאמר "וישועתי לעולם תהיה, וצדקתי לא תחת".

ויהי רצון שנזכה לימות המשיח, לתחיית המתים ולטוב אשר צפן ה' ליראיו. אמן כן יהי רצון.

דרשות על משניות - פרקי אבות

בספר מגן האלף מובא: "כתבו בספרים הקדושים, שלימוד משניות עבור נפש המת, היא טובה גדולה לו. ואמרו רבותינו ז"ל, שאשר בן יעקב אבינו ע"ה יושב על פתח גיהנם, וכל הלומד משנה - מצילו. והוא הדין אם אחר לומד בשבילו. וזה שאמר הכתוב: 'מאשר שמנה לחמו' - 'שמנה' אותיות משנה, זהו לחמו".

בהסבר הקשר שבין לימוד משניות לבין עילוי נשמת הנפטר - כתב השל"ה, ש"משנה" אותיות "נשמה". הגראי"ל שטיינמן זצ"ל הוסיף, שהמעלה המיוחדת בלימוד משניות לעילוי נשמת נפטרים היא היות שהמשניות הן תמצית של כל התורה שבעל פה.

לדון לכף זכות

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-פְּרוּחָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וּקְנֵה לְךָ חֵבֵר,

וַיְהִי דָן אֶת-כָּל-הָאָדָם לְכַף זְכוּת: (א, 1)

בספר בראשית בפרשת ויגש, יוסף, שהינו המושל בארץ מצרים, מתגלה לאחיו שקינאו בו, שנאו אותו, רצו להורגו ולבסוף מכרו אותו לעבד.

הוא מזהה אותם מיד, גורם להם צער ועוגמת נפש, מכניס את שמעון לבית האסורים כדי שבפעם הבאה שבאים, יביאו איתם את בנימין. כאשר בנימין מגיע, יוסף עושה תחבולה כדי שבנימין יישאר במצרים והם יחזרו בלעדיו לאביהם יעקב. הם מתחננים שישחרר את בנימין, ויהודה מציע את עצמו לעבד במקום אחיו בנימין, ומספר ליוסף שיעקב, אביהם הזקן, עלול למות מרוב צער אם יראה שבנימין לא חזר.

יוסף "נשבר", ואומר: "אני יוסף, העוד אבי חי?", אח"כ כתוב: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו".

נאמר על זה במדרש (ב"ר צג, ט): "אבא כהן ברדלא אומר: אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה וכו'... יוסף קטנן שלשבטים היה ולא היו אחיו יכולים לעמוד בתוכחתו, שנאמר: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". לכשיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר: "אוכיחך ואערכה לעיניך", על אחת כמה וכמה".

ויש להביין: היכן התוכחה, בסה"כ אמר: "אני יוסף העוד אבי חי"? מדוע נאמר קודם אוי לנו מיום הדין, ואח"כ יום התוכחה, לכאורה היה צריך להיות הפוך, קודם מוכיחים ואח"כ עושים דין (ועונש). מה הכוונה שהקב"ה יוכיח לפי מה שהוא? מה הראיה מהפסוק שבספר תהלים?

מדוע יוסף שאל אם אביו חי, הרי אמרו לו שאם בנימין לא יחזור, ליעקב, הוא עלול למות מרוב צער, משמע שהוא אכן חי. אם שאל, מדוע לא ענו לו? מדוע נבהלו?

אפשר ליישב עפ"י המעשה של "כבשת הרש" (שמואל ב', פ' י"ב): כאשר בא נתן הנביא להוכיח את דוד המלך ע"ה על לקיחת אשת אוריה החיתי, לא אמר לו מיד את אשמתו, אלא סיפר לו תחילה על שני שכנים, האחד עשיר והשני עני. לעשיר היה רכוש רב, הרבה צאן ובקר, ולרש אין כל, רק כבשה אחת קטנה, ממנה מתפרנס. פעם אחת הגיע אורח לביתו של העשיר והוא בקמצנותו חמל על צאנו, לקח את כבשת הרש, שחט אותה והכין סעודה לכבוד האורח. שאל נתן הנביא מה דינו של איש זה?

נזדעזע דוד המלך ופסק: "חי ה' כי בן מוות האיש העושה זאת", אמר לו נתן הנביא: "אתה האיש", מיד אמר דוד: "חטאתי לה".

הדרך הטובה ביותר להביא את האדם להודות על האמת, להבין את חומרת מעשיו ולחזור בתשובה, היא כשמתארים בפניו כיצד נראים מעשים אלו, כאשר מישוהו אחר עושה אותם. אז (בלא שוחד עצמי) ישפוט את עושה המעשים בכל חומר הדין. כשיוכח שבעצם

גם הוא עשה את אותו עוול, יסתמו טענותיו. אבל אם נטיח באדם ביקורת ישירה, תמיד יחפש תירוצים כדי להצדיק את מעשיו.

כאשר שומע יוסף מאחיו (שמכרוהו והפרידוהו מאביו) כמה צער יגרם לאביהם הזקן אם יקח את בנימין, מיד אמר להם: "אני יוסף, העוד אבי חי?!" - הנה בעצמכם דברתם זה עתה בדאגה גדולה על העוול שאני עושה עם אביכם בלקיחת בנימין. האשמתם אותי כי אני גורם בזה צער וייסורי נפש עד מוות. מדוע, א"כ, לא חששתם אתם לצער של אבינו הזקן לפני עשרים ושנים שנה כאשר מכרתם אותי לעבד, ואמרתם לו: "טרורף טורף יוסף, חיה רעה אכלתהו?"

על פי זה מובן שבמילים ספורות אלו, אמר להם יוסף תוכחה קשה וחריפה ביותר. הוא גם לא ציפה לתשובה, משום שהעמיד אותם "במבוי סתום", שאין להם אפשרות להשיב. הצלחת תוכחתו של יוסף היתה בכך שגרם להם שהם יפסקו בעצמם את דינם, וכך גם הבינו את חומרת המעשה.

לפי זה מובן גם מה ששאלנו, למה נאמר קודם דין ואח"כ תוכחה? הבעל שם טוב זצ"ל כתב שלעתיד לבוא כל אדם ידון את עצמו בשמים כמעשה נתן הנביא ודוד המלך, שכאשר יוכיחו את האדם בבית דין של מעלה, יתנו לו קודם לפסוק את הדין על מעשיו שלו (כאשר חושב שמדובר במישהו אחר), ואח"כ יוכיחו אותו לפי מה שהוא פסק לעצמו. וזו גם הכוונה בפסוק "אוכיחך ואערכה לעיניך" - התוכחה תהיה לפי מה שהאדם רואה לעצמו.

ומה יכול אדם לעשות כדי להנצל מדינו של עצמו?

התשובה לזה - ללמוד לדון כל אדם לכף זכות, כלומר, לחפש בכל אדם את הטוב שבו, ולנסות להצדיק את מעשיו - אולי טעה, אולי לא ידע, אולי מה שמספרים שעשה אינו מדויק וכן כל כיוצ"ב. אדם שמרבה להיטיב ודן את חברו לכף זכות, גם בסיפור של עצמו ימצא נקודות טובות, ויהפוך את הדין לרחמים, וממילא ישפיע הדבר עליו עצמו. (עפ"י הספר לקח טוב בשם הבית הלוי)

התורה הקדושה מצווה אותנו לדון לכף זכות, כמו שכאשר אדם רוצה ליטול דבר מה מקדירת החמין, הוא הופך ומגיס בכף עד שמוצא את מה שרוצה, כך כאשר רואה בחבירו חשש של צד חובה, יקח "כף" יהפוך ויגיס בה עד שימצא את הדרך להצדיקו (פני מנחם).

כאשר אדם מאבד חפץ החביב לו, קודם כל הוא מחפש בכל המקומות שעולה בדעתו שאפשר שיימצא שם. כאשר החפץ לא נמצא, אינו אומר נואש, אלא הולך הוא לחפש במקומות שהדעת רחוקה שהחפץ שם. אך חושב - אולי בכל זאת. אחר כך חוזר שנית למקומות הראשונים בהם חיפש, אולי לא חיפש היטב, שמא לא ראה, ושמא ימצא בסוף את היקר לו.

מדוע באמת הוא מחפש כל כך? כי הוא פשוט מייקר את הדבר שנאבד ממנו. כמו כן, אם אכן היית אוהב את רעך כמוך, היית מחפש בחורים ובסדקים שבמוחק זכות עליו, והיית מצליח להעלות ברעיונוך זכויות, ואפילו אם באופן שטחי זה לא 'ג'לאט', היית מחפש בנרות את צד הזכות שבענין, ואם אינך מחפש - זה משום שאינך אוהב את עמיתך! (לקח טוב)

לצערנו, במקום לדון ל"כף זכות", הרבה דנים את חברם ל"כף סחוג" חריף שישרף... אולם עלינו לדעת שמי שרגיל לדון את חבירו לכף זכות, המרוויח העיקרי מכל העניין זה הוא בעצמו.

בכוחו של האדם להביא לכך שבשמים ידונו אותו לכף זכות ויראו את מעשיו באור חיובי. הדבר תלוי באופן שהוא מביט על מעשי הזולת. בדרך שהוא דן את חברו כך ידונו אותו. תנו רבנן: הדן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות (שבת קכז:).

היה זה בכנוס מיחד שנערך על ידי תלמידי של ה'חתם סופר' זצ"ל, במטרה להתחזק לאחר פטירת רבם הגדול, שנפטר בשנת ה'ת"ר. ישבו שם מסולתה ומשמנה של יהדות הונגריה: רבנים, דיינים, ראשי ישיבות, תלמידי חכמים וראשי קהילות, כשהמכנה המשותף

לכולם הוא היותם תלמידיו בעבר של ה'חתם סופר'. הם ביקשו למצוא תנחומים זה בזה, לצאת מחוזקים ברוחם ולהמשיך בפעולותיהם הברוכות, בדרכו של רבם.

בראש המסובים ישב בנו הגדול של ה'חתם סופר', רבי שמואל בנימין סופר זצ"ל, הידוע בכנוי ה'כתב סופר', סביבו התגודדו תלמידיו הוותיקים של אביו וביקשו להעלות זכרונות מימים עברו, להתבסס מדברי תורתו של האב שאיננו, וללמוד מעט מהנהגותיו המיוחדות בכל ענייני החיים.

תוך כדי הכינוס הכריז בן הרב זצ"ל, כי ברצונו לשתף את הנוכחים ולהראות להם חפץ יקר ערך שאותו קיבל ירושה מאביו. דממה שררה בקהל בעת שתיאר את המטבע היקרה שברשותו, מוחזקת היא ליחידה בעולם, והיא הועברה במשפחתו דור אחר דור מימות בית שני ועד לאביו המנוח. יודעי דבר טוענים כי מטבע זו היא מ'שקלי הקודש', שנמסרו לידי הכהנים בבית המקדש הראשון.

הוא ביקש מהנוכחים להעבירה איש לרעהו, מיד ליד, שכולם יוכלו לראותה, ולמשש בה. המטבע הועברה מיד ליד, כל אחד מישש ונגע, בחן והסתכל במטבע הנדירה, לא בכל יום רואים מטבע שכזו. משך שעה ארוכה הועברה המטבע, ורבי שמואל בנימין הסיח את דעתו ממנה והמשיך בדבריו עם הסובבים.

כעבור זמן התנער לפתע וביקש לדעת היכן המטבע, הגיע הזמן שתשוב למקומה. רחש עבר בקהל, הרב מבקש את המטבע. כל אחד חיפש על שולחנו, מנסה להיזכר למי העביר אותה, אולם איש לא ידע היכן היא, המטבע נעלמה כאילו בלעה אותה האדמה.

רבי שמואל בנימין נראה נסער, המטבע היתה יקרה ללבו, הוא סרב להשלים עם העלמותה. 'אנא', הפציר בנוכחים, 'יחפש כל אחד היטב בכיסו ובקפלי הבגדים, אולי תימצא בטעות, שמא הכניס אותה אי מי בטעות לארנקו'.

כולם מיהרו לפשפש בכיסים ובקפלים, אך לשווא, המטבע נעלמה, כאילו בלעה אותה האדמה.

ואז הציע אחד הנוכחים כי כדי להיות בטוחים שהמטבע לא נכנסה בטעות לכיסו של איש, יפשפש כל אחד בכיסו של היושב לידו, רק כך יוכלו להיות בטוחים כי אכן חיפשו אחר המטבע ביסודיות, מי יודע, אולי היא תימצא.

כולם נטו להסכים להצעה, אלא שאז התרומם אחד מזקני תלמידיו של ה'חתם סופר' ובקול מתחנן ביקש להמתין לפחות עוד עשר דקות בטרם יבצעו את החיפוש. עיניים תמהות נתלו באותו ישיש, ואם לא מפאת כבודו סביר להניח שהיו דוחים את דבריו.

עשר דקות חלפו, והאיש התרומם בשנית: 'אנא, בבקשה מכס, עוד עשר דקות!' רחש לחש עבר בקהל, נשמעו רטינות מפה ומשם, אך ה'כתב סופר' השתיק את הקהל והורה להמתין עשר דקות נוספות.

גם אלו עברו, והזקן התרומם בשלישית 'בבקשה מכס, יותר לא אבקש, אך אנא, עוד עשר דקות נוספות'. שוב נשמעו לחישות ורטינות, ושוב היה זה ה'כתב סופר' שהרגיע את הנוכחים והורה להמתין.

דקות מספר חלפו, ואל האולם נכנס משמשו של רבי שמואל בנימין, בשורה בפיו 'מצאתי את המטבע'. בתוך כדי נייעור המפות בחוץ נפלה המטבע עם שאריות האוכל ארצה, האבדה הושבה.

עיניים נתלו בתלמיד הישיש שהשהה את החיפוש, והוא הסביר: 'האמינו לי שלא ידעתי היכן המטבע, וזאת היא הסיבה שכל כך חשתי מהחיפוש'.

בתוך כדי כך פשפש הישיש בכיסו והוציא משם לתדהמת הנוכחים מטבע זהה לזו האובדת. 'אף לי היתה מטבע שכזו, ירושה מאבות

אבותי. בשעה שראיתי את שמחתו של רבי שמואל בנימין במטבע שברשותו, לא אמרתי דבר, לא חפצתי להוריד מערכה של המטבע הראשונה בעיני הקהל, שתקתי והשארתי את המטבע בכיסי, על אף שהבאתי אותה לאותה מטרה כדי לשתף בה את הנוכחים. תארו לעצמכם מה היה קורה אילו בוצע החיפוש במתכונת שהוצעה, האם היה מישהו מאמין לי כי אף לי היתה מטבע כזו בדיוק, אותה נשאתי בדיוק בכיסי? אין טעם להאריך ב'חילול השם' שהיה נגרם, כאשר היה נופל חשד על אדם שכמוני כי שלח את ידו במטבע לא לו. לכן ביקשתי לדחות את החיפוש, ולהמתין אולי תימצא המטבע, בינתיים נשאתי תפילה שנענתה, והמטבע נמצאה'.

התרגשות ניכרה בקהל. רבי שמואל בנימין התרומם ממקומו, ואמר: 'רבותי, לימוד גדול יש כאן בדברי חכמים שחייבו: 'הוי דן את כל האדם לכף זכות'. מסיפור זה נוכל להבין עד כמה צריך להרחיק לכת בלימוד זכות. הרי אילולא נמצאה האבדה סביר להניח כי חוטאים היינו בהטלת אשמה על אדם נקי כפים, איש לא היה מעלה על דעתו כי מטבע זהה לזו היתה בכיסו, ובפועל, אלו היו העבדות, ובחסדי שמים נמנע מאתנו עוון זה. אילו לא התאספנו כאן היום אלא רק לצורך לימוד זה, דיינו!'

קשה מאד ליישם בחיי המעשה את מה שאמרו 'הוי דן את כל האדם לכף זכות'. אך כגודל הקושי בעניין זה, כך מן הראוי להקדיש מחשבה ומאמץ לשינוי דפוסי חשיבה עתיקי יומין, ולאליץ את עצמנו לחפש נקודות של זכות אצל זולתנו. מאמץ שכזה סופו להצליח ובכך גם להאיר את חיינו בעולם הזה ובעולם הבא באור שונה לחלוטין. יה"ר שנזכה לדון כל אדם לכף זכות, ובכך גם אותנו בשמים ידונו לזכות.

אם אין אני לי, מי לי?

הוא (חלל הזקן) **הֲיָה אֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי? וּכְשֶׁאֲנִי
לְעַצְמִי מָה אֲנִי? וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אֵימָתִי?** (א, ד')

אם אין אני לי - אם אני לא אדאג ללמוד את התורה ולקיים את המצוות, **מי לי** - מי ידאג לי, ומי יעשה זאת בשבילי? אם נדייק במילים נשים לב כי לא כתוב כאן שהאדם אינו יכול להיעזר באחרים, אלא שאם הוא לא עוזר לעצמו אזי גם אחרים אינם יכולים לעזור לו.

מסופר על זקן אחד שהיו לו שלושה בנים. יום אחד קרא להם ואמר: "כבר איני צעיר, וכל אדם סופו להפטר מן העולם. ברצוני לדעת מה תעשו עבורי לאחר מותי?". אמר הבן הבכור: "בעזרת ה' אתן הרבה צדקה לעילוי נשמתך". אמר לו הבן השני: "בעזרת ה' אלמד משניות לעילוי נשמתך". אמר הבן הצעיר: "איני יודע מה אעשה, איני מוכן להתחייב!"

האב התאכזב מבנו הצעיר אשר תלה בו תקוות כה רבות, ודווקא הוא אינו מוכן לעשות דבר למענו, ופניו לא היו עמו כתמול שלשום. יום אחד בעת שהבן הצעיר ביקר את אביו, אמר לו שרוצה להראות לו משהו במרתף. הבן הדליק נר להאיר להם את דרכם במדרגות החשוכות, ואמר לאביו: "בכבוד אבא, רד לפניי".

האב החל לרדת אך לא ראה טוב כי הנר היה אצל בנו שהלך אחריו. אמר לו האב: "אנא בני, תן לי את הנר, אני אחזיק אותו ואאיר לנו את הדרך". אמר לו הבן: "אבי היקר, איני רוצה להטריח אותך להחזיק את הנר, תן לי את הזכות לקחת עבורך את הנר". אמר לו האב: "אולי תלך אתה לפניי".

"מה פתאום!?", נזעק הבן, "אתה אבי ואני מכבד אותך להיות בראש". אמר לו האב: "אבל בני, איני יכול לראות כך בביורר את

הדרך כאשר הנר מאחוריי". נתן לו הבן את הנר, וכעת כאשר האב ראה ברור וירד במדרגות אמר לו בנו: "אבי היקר, בעזרת ה' אחרי מאה ועשרים, גם אני אלמד לעילוי נשמתך ואתן צדקה, אבל עליך להבין שמה שתספיק לעשות בחייך, שווה ומועיל הרבה יותר ממה שאנו הבנים נעשה עבורך אחרי מותך כי 'נר מצוה ותורה אור', ואינו דומה מי שמחזיק בעצמו את הנר, למי שמחזיק עבורו נר מאחוריו, ועל כך נאמר 'זהלך לפניך צדקך'".

וְכַשְׁאֲנִי לְעַצְמִי - גם כשזכיתי בעצמי ללמוד תורה ולקיים מצוות, **מָה אֲנִי** - מה ערכי ומה חשיבותי? נגד מה שאני מחויב לעשות.

וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ - בזמן שאני עדיין צעיר אז, **אֵימָתִי** אזכה? - שמא בימי הזקנה לא יעלה בידי ללמוד תורה ולקיים מצוות.

פירוש נוסף: **אִם לֹא** אזכה בתורה ובמצוות **עֲכָשְׁיוּ** כאן בעולם הזה, **אז אֵימָתִי** אזכה? והלא אחר המוות אי אפשר לזכות עוד בתורה ובמצוות.

יהודי מבוגר הוזמן לחתונת נכדו המתגרר בארה"ב. הוא הזמין כרטיס טיסה והגיע לשדה התעופה עם שתי מזוודות, את המזוודה הגדולה נאלץ לשלוח לתא המטען, אבל את המזוודה הקטנה יותר הרשו לו להעלות אתו למטוס. הדייל הנחמד הושיב אותו במחלקת תיירות צפופה בכיסא שליד המעבר, והסבא הניח את המזוודה לידו במעבר. לאחר ההמראה, ניגש אליו הדייל והסביר לו בחביבות שאסור להניח חפצים במעבר, וניסה לשים את המזוודה בתא האחסון שמעל המושבים, אבל היא היתה גדולה מדי ולא נכנסה לשם.

בלית ברירה הסבא הניח את המזוודה על ברכיו, אבל הרגיש סבל נורא, מה גם שמדובר בטיסה ארוכה של חמש עשרה שעות, אז מה עושים? במעבר אי אפשר להניח מזוודות, לתא המטען זה לא

נכנס... לכן החליט לקום ולטייל קצת במטוס, העיקר שלא ירגיש את כובד המזוודה עליו. וכך הלך לאורך המטוס.

כשהגיע לקדמת המטוס ראה מדרגות, הוא עלה עליהן וראה ווילון יפה. הוא הזיז את הווילון ונתגלה אל מול עיניו סלון מפואר ומרווח עם ספות מיוחדות שהופכות למיטות נוחות... הסבא קפץ על המציאה והתיישב לו באחת הספות כשכולו מתרווח מעונג.

אולם העונג לא נמשך יותר מדקות ספורות, כי הדייל החביב בדיוק נכנס לשם וצעק עליו: "מה אתה עושה פה?! זו מחלקה ראשונה, מחלקה מיוחדת והמחיר כאן הוא פי שלוש ממחיר הכרטיס ששילמת עבור כסא במחלקת תיירים". אמר לו הסבא: "אל תדאג, אני מוכן לשלם, רק תגיד לי כמה צריך להוסיף ואני מוסיף, ברצוני לשבת פה זה נוח מאוד, יש לנו עוד שעות טיסה רבות, אני יכול לשבת כשהמזוודה עלי".

אמר לו הדייל: "סבא יקר, היית צריך לחשוב על כך כשהיית למטה, לפני שעלית למטוס, עכשיו זה כבר מאוחר מדי, כאן למעלה אי אפשר לשנות".

הסבא שמע את הדברים ודמעות זלגו מעיניו, אבל לא על כך שהוא צריך לחזור למחלקת תיירים הצפופה ולשבת עם מזוודה על ברכיו, אלא בכה על המוסר שהוא שמע מהדייל... הוא פנה אליו ואמר לו: "היתה שווה לי כל הטיסה הארוכה הזו עם המזוודה הכבדה על ברכיי, רק בשביל לשמוע את מה שאמרת לי".

הדייל הסתכל עליו במבט תמהוני ולא הבין, אבל הסבא המשיך ואמר לו: תדע לך "למטה" זה העולם הזה, ו"למעלה" זה העולם הבא, ואדם יעלה אחרי מאה ועשרים שנה לשמים והוא יציג את התורה והמצוות שעשה, ויתנו לו שם "מחלקה" לפי מה שהוא הכין לעצמו. יכול להיות מאוד שהמחלקה לא תמצא חן בעיניו ויהיה לו שם צפוף וחם, אולי גם תהיה עליו איזו מזוודה כבדה, כי

לא יהיה מקום בתא מטען, והוא ילך לחפש מחלקה אחרת וימצא מחלקות עם הרבה יותר מרחב, מיזוג וספות יקרות והוא יבקש לשבת ולנוח.

אבל יבוא המלאך הממונה, ויגיד לו: 'החוצה, זו לא המחלקה שלך', ואז הוא יאמר למלאך: 'אני מוכן לשלם כמה מצוות שאתה רוצה, רק תן לי לשבת פה', אבל המלאך יגיד לו: 'את זה היית צריך לעשות למטה בעולם הזה, עכשיו זה מאוחר מדי'. אתה לימדת אותי מוסר נוראי ואני מהיום אתחזק יותר בעבודת ה' אמר הסבא לדייל.

מסופר על הגר"א מוילנא שלפני פטירתו מהעולם אחז את ציציותיו ובכה. שאלו אותו בתמיהה לפשר הדבר, שהרי על הצדיקים נאמר "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון", כלומר שמי שעוסק ב"עוז", שזו התורה, ומהדר במצוות - יצחק ביומו האחרון, כי הוא הולך לעולם שכולו רק טוב. ואם כן, מדוע הרב בוכה". אמר להם: "בעוד כמה רגעים אני עומד להפטר מן העולם... כאן בעולם הזה יכול אדם במחיר פרוטות לרכוש ציצית, לקיים בה מצוה ולראות בזכותה פני שכינה. אך אחרי שהאדם נפטר הוא בבחינת "ולמתים חופשי" - חופשי מן המצוות, ואיך לא אבכה?!"

דרך ישרה

א. רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם?
 כל־שהיא תפארת לעשיה, ותפארת לו מן האדם. והוי
 זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אמה יודע מתן
 שכרן של מצות, והוי מחשב הפסד מצוה פנגד שכרה,
 ושכר עברה פנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים,
 ואי אמה בא לידי עברה: דע מה־למעלה ממך, עין
 רואה ואזן שומעת, וכל־מעשיך בספר נכתבין: (ב, א)

רבי (ר' יהודה הנשיא, מסדר המשנה) אומר: איזוהי דרך ישרה שיבור
 לו האדם? מהי הדרך הטובה שיבחר האדם להתנהג בה תמיד כל
 ימי חייו?

כל שהיא תפארת לעושיה - דרך שהיא נאה וטובה לאדם ההולך
 בה, ותפארת לו מן האדם - וגם בני אדם ישבחוהו ויפארוהו על
 כך שהולך בדרך זו.

הרמב"ם פירש שהכוונה לדרך האמצעית, בה צריך האדם ללכת
 תמיד, כגון: מדת הנדיבות שהיא הדרך האמצעית שבין הפזרנות
 ובין הקמצנות, שכן אם יהיה קמצן ויצבור עושר, תהיה תפארת
 לו, אבל בני אדם לא יפארוהו על מדתו זו, ואם יהיה פזרן, אז
 "תפארת לו מן האדם" כלומר, שבני אדם המקבלים ממנו מתנות
 יהללוהו וישבחוהו, אבל אינה תפארת לעושיה, שמא הוא בעצמו
 יבוא לידי עניות ויצטרך לבריות וכן בכל שאר המדות.

והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה - היזהר לקיים כל מצוה, גם
 מצוה שהיא נראית בעיניך קלה ופשוטה, תהא זהיר לקיימה כמו
 מצוה חמורה. כי רמ"ח מצוות עשה הן כנגד רמ"ח אברי האדם,
 וכל מצוה משפיעה שפע של קדושה לאותו אבר שהוא כנגד אותה

המצוה, ומביאה היא לקיום נצחי לעתיד לבוא לאותו האבר, וכל אבר חשוב הוא לשלמות האדם ותפקודו, לכן לכל מצוה יש השפעה שאין לזולתה ואין לה תחליף, ואם כי הלב יותר חשוב מאשר היד, מ"מ הלב אינו עושה את תפקיד היד, ולכן על האדם להיות זהיר במצוה קלה כבחמורה (הגר"א רוט), וגם מפני שאין אִתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל מִצְוֹת - ויתכן שהשכר של מצוה שהיא קלה בעיניך גדול יותר ממצוה שהיא נראית חמורה בעיניך. חכמינו אמרו שלפיכך לא גילתה התורה טעמיהן של מצוות ומתן שכרן, כדי שלא יניח אדם מצוות שמתן שכרן מועט ויעשה רק את המצוות שמתן שכרן מרובה. רק שתי מצוות גילתה לנו התורה את שכרן: המצוה החמורה ביותר היא "כיבוד אב ואם", והמצוה הקלה ביותר היא "שילוח הקן", ובשתיהן התורה הבטיחה: "למען ייטב לך והארכת ימים", ללמדנו שיש לקיים את כל המצוות במידה שווה.

יסוד זה רמוז בפסוק: "הַנִּסְתָּרֹת לֹה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבַנֵּינוּ עַד עוֹלָם לְעֹשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (דברים כט, כח), 'הנסתרות לה' אלהינו' - ה' יתברך הסתיר מאתנו את מתן שכרן של המצוות, אולם גילה לנו מתן שכרן של שתי מצוות: 'והנגלות לנו ולבנינו', אחת נוגעת "לנו" - שילוח הקן (למען ייטב לך). ואחת נוגעת "לבנינו" - כיבוד אב ואם. וזה כדי "לעשות את כל דברי התורה הזאת" - למען נעשה את כל המצוות, ולא נבחר לנו רק את המצוות ששכרן מרובה. (עפ"י הכתב סופר)

וכתב רבינו יונה ז"ל: לא נתפרש לנו שכר המצוות, לא בקלות ולא בחמורות, משלו חז"ל משל למה הדבר דומה, למלך שמסר לעבדיו פרדס לנטוע בו אילנות, ואילו היה מודיע להם מתן שכרם, היו כולם טורחים באותן אילנות ששכרן מרובה, ונמצא הפרדס חסר מאותן האחרים, כך אילו היה הקב"ה מודיע מתן שכרן של מצוות, היו עושים החמורות ששכרן מרובה ומניחים את הקלות ששכרן מועט, ולא יהיה אדם שלם במצוות, ומזה הטעם לא יבוא

להקל במצוות, ותייקר נפשו לעשות אותן, לפי שאינו יודע איזו קלה ואיזו חמורה, אבל הרמב"ם ז"ל הפליג בדבריו ונתן טעם לדבר חזק מזה ואמר שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות כמה הוא, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוהה עד למעלה.

מעשה ביהודי עני, ביש מזל ומחוסר פרנסה, בכל דבר שבו שלח את ידו - נכשל. היה מהלך, ונפשו מרה ועגומה, ידע כי אין בביתו מזון סעודה אחת. הלך שחות, ובלבו זעקה: "ריבוננו של עולם, עד מתי?!", וה' יתברך, שומע שוועת עניים, צעקת הדל מקשיב ומושיע... הלך העני שפוף ועיניו בקרקע, ולפתע צד מבטו נצנוץ קרני אור משתברות. הרהר בלבו: שבר זכוכית הוא או חתיכת פח בוהקת. כמעט ועבר משם, אך חכך בדעתו. חזר לאחוריו, גחן והרים את החפץ - אולי כפתור הוא? אולי איזו אגורת כסף? לא, אבן שקופה בידו, זוהרת באור יקרות. חשב: סוחר הסדקית ודאי ימצא בה עניין, אולי אף ייתן תמורתה איזה שקל, ואוכל לקנות מעט לחם להשביע את רעבוני...

סוחר הסדקית בחן את האבן, ואמר: אין זו זכוכית, זו אבן יקרה, גש אל הצורף. הצורף הזעיק משטרה - אבן חן כזו ביד אביון, בוודאי מאוצר המלך נגנבה. סיפר את סיפורו, ונתקל בחוסר אמון. הובל לתחנת המשטרה עד לבירור העניין.

האבן הובהלה אל ארמון המלוכה, האחראי על גנזי המלך נקרא לזהותה. גילגל הממונה את האבן בין אצבעותיו, ולא פסק מלהלל את שקיפותה ואת צבעה, את בוהקה ואת ברקה, גודלה ונקיותה - "לא, אבן זו לא נגנבה מאוצר המלך, אין אבן כזו בכל גנזי הממלכה! האבן אשר בכתר המלך - חיוורת לעומתה, אם בקולי ישמעו - יקבעו אבן זו במקומה!"

אמר המלך: "יובא לפני בעל האבן, שלו היא - וברצוני לקנות אותה ממנו". מיד הבהילו את העני לארמון, הריצוהו במדרגותיו ומבואותיו, מסדרונותיו ואולמותיו, עד שמצא עצמו בטרקלין

הענק, ניצב לפני כס המלכות! בירך בהתרגשות "שחלק מכבודו לבשר ודם!", מי מילל ומי פילל שיזכה לכבוד כה רם!

"אבן זו שלך היא?", שאל המלך. "איני יודע", מלמל, "אבן זו או אבן אחרת. מצאתי אבן נוצצת, ביקשתי למוכרה, ומצאתי את עצמי במעצר...". הנוכחים החניקו חיוך, והמלך שאל: "ומה מחירה?", נבוך העני, מה יאמר ממוכר הסדקית חשב לבקש שקל. מן הצורף אולי מאה שקלים, אולי אלף! לא, אל יגזים, עוד יהיה לצחוק... אבל כאן עומד הוא לפני המלך, אולי יעז לבקש תמורת האבן איזו עבודה קבועה באורוות הסוסים, ובכך יושע מעוניו המשווע.

"ובכן, מה תאמר", קטע המלך את הרהוריו. נבוך וכנוע, קד ואמר: "אדוני המלך, וכי בקי אני בשוויין של אבנים טובות!! ייתן לי המלך כפי רצונו!", הסתודד המלך עם הממונה על גזיו רגע קט, ואמר: "מכיוון שכך, הברירה בידך: רצונך במאה אלף דינרי זהב מזומנים, או במאה דינרי זהב לחודש במשך כל ימי חיך?". אבל העני לא ענה, עיניו התגלגלו בחוריהן, והוא נפל ארצה מתעלף...

והנמשל ברור מאליו: מקיימים אנו מצוות, ויודעים אנו שהן נכנסות אל גנזי המלך, מלכו של עולם. יודעים אנו כי יינתן עבורן שכר - אבל מה הם מושגינו בשכר רוחני, מה היא הבנתנו בשכר נצחי הן קטנים אנו וזעירים מושגינו. זוטות דומות בעינינו כשיא האושר וכפסגת הגמול! על כן אומרים אנו: ריבוננו של עולם, קבע נא אתה את גודל השכר, כיך המלאה, הרחבה העשירה והפתוחה - "עין לא ראתה אלוקים זולתך, יעשה למחכה לו..."

(הגדת החפץ חיים)

• וְהוּי מְחַשֵּׁב הַפְּסֵד מִצְוָה פְּנֹגֵד שְׂכָרָה וְשֹׁכֵר עֲבָרָה פְּנֹגֵד הַפְּסֵדָה - לכאורה קשה, מצד אחד נאמר: "אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות", ומאידך גיסא: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'", אם השכר אינו ידוע, כיצד אפשר לחשב? אפילו

מנהל החשבונות הטוב ביותר, לא יוכל לחשב חשבונות אם חסרים לו נתונים¹.

אפשר ליישב עפ"י המעשה המובא בגמרא (כ"מ קיד:): רבה בר אבוה מצא את אליהו הנביא בבית קברות של גויים. שאל אותו רבה: "כיצד הנך עומד בתוך בית קברות והרי כהן אתה?", אליהו הנביא תמה עליו: "כיצד אינך יודע את ההלכה שאמר רבי שמעון בר יוחאי, שקברי גויים אינם מטמאים!! מדוע אין אתה בקי בסדר טהרות?", אמר לו רבה: "העניות גרמה לי זאת, עלי לעבוד כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתי".

לקחו אליהו והכניסו לגן עדן. אמר לו: "פשוט גלימתך ולקוט מאלו העלים". לקח רבה מהעלים אשר הדיפו ריח גן עדן, וצרר אותם בתוך גלימתו. כאשר בא לצאת, שמע קול שאומר: "מי רוצה לאכול עולמו בחייו כמו רבה בר אבוה?", כאשר שמע זאת, מיד השליך את כל העלים מתוך הגלימה, אולם הריח הטוב נשאר בה. רבה בר אבוה מכר את הגלימה בשנים עשר אלף דינרים וחילק את הכסף לבני ביתו.

---

1. אפשר מכאן להמשיך כך: ונראה ליישב עפ"י מאמר מתוך הספר 'מכתב מאליהו': אמרו חז"ל (קידושין לט:): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", כלומר, שלא משלמים לאדם שכר בעולם הזה בעבור המצוות שעשה, אלא רק בעולם הבא. עניין זה עמוק מאוד וראוי לביאור: נאמר במשנה (אבות ד, יז): יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". וקודם שנבאר מהי קורת רוח בעולם הבא, יש להבין מהו כל חיי העולם הזה.

אח"כ לעבור לדברי הרב דסלר בדרשה "שעה אחת" בעמוד 348, עד סוף הדרשה שם, ואח"כ לומר: וממילא עכשיו מובן למה שכר מצווה בהאי עלמא ליכא, והוא משום שאין שום מצווה, אפילו הקטנה ביותר, אשר לא יהיה שכרה יותר מכל מה שאפשר שימצא בעולם הזה כולו. ויהיה כתרגום המילים ממש: "בהאי עלמא ליכא" - אין בכל העולם כולו מה שאפשר להיות שכר מצווה.

וזה פשוט שאותם עלים שרבה בר אבוה מצא בגן עדן, היו מכח המצוות שעשה. הוא השאיר שם את העלים, ובכל זאת היתה להם השפעה כה גדולה על גלימתו שהפיצה ניחוח כה נפלא ומרוכז, עד שנמכרה בשנים עשר אלף דינרים.

מהו ערכה של מצוה, זאת אנו לא יודעים כי "הנסתרות לה' אלהינו" ... איננו יודעים מהו השכר הניתן על קיום המצוות, ואיזו מצוה נחשבת קלה ואיזו חשובה. יתכן שברכת "בורא פרי העץ" על אכילת תפוח שווה בשמים יותר מקניית "כל נדרי" ביום הכיפורים, שרבים מוכנים לשלם אלפי שקלים כדי לזכות במצוה זו.

אך אנו יודעים שערכה עצום מעל ומעבר למה שהשכל האנושי יכול לדמיין. וכמו שאמר פעם הגאון מוילנא שעל כך רגע ורגע שאדם חוסם את פיו מלדבר דברים אסורים, זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער... א"כ לפי זה יש תשובה לשאלתנו, שאמנם אין אנו יודעים מתן שכרן של מצוות, אך בכל זאת יכולים לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, כי לא שווה להפסיד מצוה תמורת כל הון שבעולם.

המצוה הקלה ביותר, ערכה כה רב, עד שלא ניתן לשלם עליה בעולם הזה, כמו שאמרו חז"ל: "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קידושין ט:), כלומר, שלא משלמים לאדם שכר בעולם הזה בעבור המצוות שעשה, אלא רק בעולם הבא, כי כל העולם כולו לא יספיק עבור שכר מצוה, ולו הקלה ביותר (וביארנו זאת בהרחבה להלן ד, יז). וא"כ נתון זה מספיק לנו כדי לעשות חשבון פשוט ולהבין שכדאי לנו לרדוף אחר המצוות, ולא שווה להפסיד הזדמנות לקיים מצוה, ולו הקלה ביותר.

אלא שלפי זה יש לכאורה קושיא: בספרים הקדושים כתוב מדוע צדיק ורע לו, רשע וטוב לו? צדיק ורע לו - בעולם הזה, כדי לקבל כאן בזה העולם עונש על עבירות שעשה (שהרי: "אין צדיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר

יְעֹשֶׂה טוֹב וְלֹא יִקְטָא), ובכך להגיע נקי לעולם הבא ולקבל שם את מלא השכר העצום המגיע לו. רשע וטוב לו - בעולם הזה, שמקבל שכרו המגיע לו על המצוות שעשה (שאפילו רשעים מלאים מצוות כרימון), כאן בזה העולם, כדי להאביד אותו מהעולם הבא. ודבר זה רמזו בתהלים: "אִישׁ בְּעַר לֹא יִדַע וְכֹסֵיל לֹא יִבִּין אֶת זֹאת: בְּפֶרֶחַ רִשְׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעָלָיו אֲנִי לְהַשְׁמָדָם עֲדֵי עַד". הכסיל לא מבין מדוע הרשעים פורחים ומצליחים (רשע וטוב לו), והתשובה לזה, שהצלחת הרשעים בעוה"ז הוא שע"י זה ישמדו לעד (ראה מה שכתבנו בזה להלן ד, טו).

ולפי מה שנאמר לעיל שלא שייך לקבל שכר בעולם הזה וכו', קשה כיצד מקבלים הרשעים את כל שכרם בזה העולם, והרי כל העולם כולו אינו מספיק כדי לשלם על המצוה הקלה ביותר?

אפשר לתרץ על פי המעשה הבא: עני מרוד נכנס אל חדרו של הצדיק מאפטא. "רבנו", אמר בקול מתחנן, "עזור לי, ביתי היחידה עומדת לפני חתונה, ואין לי כלום בכדי להשיאה!", "מהו הסכום הדרוש?", שאל הרב. "אלף רובל", ענה העני. "וכמה כסף יש לך?", התעניין הרב. "רובל אחד בלבד", השיב המסכן. הרהר מעט הצדיק, ואז אמר: "לך לך לשלום, והעסק הראשון שיזדמן לך בדרך, אותו עליך לעשות, וה' יהיה בעזרך".

האיש האמין לדברי הרב ויצא מעודד. בדרכו חזרה עצר בפונדק על אם הדרך כדי לטעום משהו. קבוצת סוחרים שהסבה על אחד השולחנות, משכה את תשומת ליבו. עד מהרה הבחין כי הללו סוחרי יהלומים, המנהלים עתה מקח וממכר. מתוך סקרנות קם האיש וקרב אל החבורה כדי להתבונן ביהלומים מקרוב.

אחד הסוחרים הבחין בו ושאל: "מה אתה לוטש עיניים, אולי אתה רוצה לקנות יהלום?", בהתחלה חשב להשיב בשלילה, אולם משנזכר בדברי הצדיק השיב בחיוב. "כמה כסף יש לך?", שאל הסוחר. "רובל אחד", השיב העני, תשובה שגררה פרצי צחוק

אדירים מפי כל המסובים. "רגע, יש לי הצעה גם עבור רובל אחד", אמר הסוחר. "אוכל למכור לך את חלקי לעולם הבא". מיד הסכים העני, וביקש לערוך שטר מכירה כדת וכדין, כדי שהעסק יהיה שריר וקיים.

הסוחרים התמוגגו מנחת ומיהרו להביא עט ודף, חיש נכתב השטר כשבסופו חתימות העדים. העני מסר לסוחר את הרובל, וקיבל לידו את שטר המכירה. לקול צחוקם של הסוחרים חזר האיש לשולחנו. באותו רגע נכנסה אשתו של הסוחר, תוך התעניינות מה פשר לשמחה הגדולה. כאשר הסוחר סיפר לאשתו איך הצליח למכור כלום, את העולם הבא שלו, לעני תמים תמורת רובל אחד, אשתו לא צחקה. וכאשר הבחין הסוחר בהבעת פניה של אשתו, קפא צחוקו.

"מכרת את חלקך הזעום בעולם הבא בעבור בצע כסף?!... אתה כמו גוי!!!... איני רוצה להיות נשואה לגוי, אני רוצה להתגרש... עכשיו הולכים לרבנות!...", "אבל... גמגם הבעל, "זה היה בצחוק, רק מהתלה", "לא!", צעקה האשה, "מכירה עם שטר ועדים אינה מהתלה, איבדת את חלקך לעולם הבא ואנחנו הולכים לרבנות תיכף ומיד!" "רק רגע", אמר הבעל, בעודו חושב מה לעשות, "הקונה עדיין כאן, אוכל להחזיר לו את כספו ולבטל את המכירה".

כאשר הסוחר ביקש להחזיר את העניין לקדמותו, באומרו שהיה זה סתם מעשה לצון, טען העני שהוא התכוון לקניין במלוא הרצינות, והוא אינו מתכוון לחזור בו מהעסקה. הסוחר מתוך ייאוש הציע לעני כמה עשרות רובלים עבור השטר, אך העני השיב: "אשיב לך את שטר המכירה רק אם תתן לי אלף רובלים". "אלף רובלים!?", הזדעק הסוחר, "כיצד אתה מעז לדרוש ממני סכום כזה תמורת גליון נייר עלוב?", "אתה יכול להשאיר את הנייר העלוב בידי", ענה העני. "בסדר, שהנייר ישאר בידך", אמר הסוחר, אך מיד שמע את אשתו צועקת: "אם כך נלך לרבנות להתגרש". "איני יכול לשלם

סכום כה גדול בעבור פיסת נייר עלובה", אמר הסוחר. "ואני איני יכולה לחיות עם גוי גמור", השיבה האשה, "או שתשלם לו, או שאנחנו הולכים להתגרש".

נפנה הסוחר אל היהודי וניסה להוריד את המחיר, אך העני עומד על שלו: "אלף רובל, ולא פרוטה אחת פחות, ותחליט מהר כי עלי ללכת". חכך הסוחר בדעתו ולבסוף שלף את ארנקו והעניק לעני אלף רובלים. רק אז מסר העני לסוחר את שטר המכירה, תוך שהוא משבח את ה' ואת הצדיק מאפטא. הסוחר ואשתו שאלו את העני לפשר הדבר, וזה סיפר להם את כל הסיפור. האשה אמרה לבעלה שהיא רוצה ללכת אל הצדיק, ואכן בו ביום נסעה לשם.

כשנכנסה, אמרה לצדיק: "שמחה אני מאוד, שעל ידי נתגלגלה הזכות להושיע את היהודי הנצרך, אך רצוני לשאול את הרבי: האמנם חלקו של בעלי בעולם הבא שווה אלף רובלים?", השיב הצדיק: "כאשר מכר בעלך את חלקו לעוה"ב ברובל אחד, לא היה חלק זה שווה אפילו רובל אחד. אך לאחר מכן, כשקנה את חלקו תמורת אלף רובל, וסייע בכך ליהודי להשיא את בתו, חלקו לעוה"ב לא יסולא בפז".

אמר הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שיסוד הוא ביהדות: אין ערכו של מעשה טוב נמדד, אלא כפי שמעריך אותו האדם עצמו. שכר המצוות נקבע על פי יחסו של האדם למצוה שעשה. אם הוא יודע ומכיר בערכה הנצחי, והיא שווה בעיניו יותר מיהלומים, אזי הוא יקבל שכרו בעולם האמת, משום שאכן אין בכל חפצי העולם הזה מספיק כדי להעניק לו את תמורתה. אך הרשעים שהזדמנה להם מצוה, אינם מאמינים בכוחה העצום, אלא מקיימים אותה כדי לזכות לכבוד, או משום אי נעימות וכדומה. לאנשים כאלו ניתן לשלם על מצווה במטבעות של כסף, כבוד והצלחה, מפני שזה כל מה שהיא שווה בעיניהם.

• **וְהִסְתַּפַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵי אֲתָה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה** - אם יצר הרע ינסה לפתות אותך לחטוא, התבונן בשלושת הדברים הבאים ולא תחטא, **דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמֶּךָ:**

א. עֵינַי רוֹאֶה - הקב"ה רואה אותך בכל מקום שאתה נמצא ואפילו בחדרי חדרים, שנאמר: "אם יוצר עין הלא יביט" (תהלים צד, ט). וכן נאמר: "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו, ג), שהוא נמצא בכל מקום.

ב. וְאַזְנוֹ שׁוֹמֵעַת - הקב"ה שומע את כל מה שאתה מוציא מפיו כמו שנאמר: "הנוטע אוזן הלא ישמע" (תהלים צד, ט).

ג. וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסֵפֶר נִקְתָּבִין - כל מה שאתה עושה, בין לטוב ובין לרע, הכל נכתב "בספר הזכרונות" ולא נשכח שום דבר לעולם, ועל ידי כך שאדם יזכור שלשה דברים אלו, יתרחק מן העבירות ויתחזק בקיום המצוות.

במילים אחרות: הזהרו! עוקבים אחריו ואתה מצולם במעגל סגור. אם גנב רוצה לשדוד סניף בנק, ולא רוצה שיתפסו אותו, יש לו שתי אפשרויות: או שהוא מנטרל את המצלמות, או שהוא בא מחופש באופן שלא יוכלו לזהות אותו (אבל את ה"מצלמות" של הקב"ה אי אפשר לנטרל, וגם אי אפשר להתחפש למישהו אחר). אף אחד לא יעשה מעשה מביש או לא ראוי אם יודע שמצלמים אותו, ולבסוף תהיה הקרנה פומבית בפניו ובפני כל מכריו, כמו שממחיש הסיפור הבא:

זוג צעיר התחתן, בשעה טובה, נערכה חתונה מפוארת עם המון מוזמנים. אבי החתן הביא עמו לאולם עשרת אלפים שקלים כדי לשלם לבעל האולם ולתזמורת, והניח את הכסף בכיס מעילו. במהלך השמחה, נקרא האב לבוא ולרקוד עם החתן. הוא פשט את מעילו והניחו על מסעד הכסא. השמחה הייתה גדולה, האב עם בנו רוקדים מפזזים ומכרכרים. לאחר הריקודים הסוחפים חזר האב המאושר למקומו, לבש את מעילו ובעודו ממשש... הכסף נעלם!

החוויר האב, חש שעולמו חרב עליו. ביגונו, חשב לקרוא למשטרה ולערוך חיפוש בקהל, אך לבסוף החליט שלא להשבית את השמחה, 'האירוע עלה כל כך הרבה כסף, יעלה עוד עשרת אלפים שקלים' חשב, בניסיון לעודד את רוחו.

החתונה עברה, השמחה הסתיימה, הסרט והתמונות מוכנים, המשפחה המאושרת נקראה לבית המחותן כדי לצפות יחדיו, בפעם הראשונה, בסרט החתונה. יושבים החתן והכלה, הורי החתן, הורי הכלה, האחים והאחיות, הדודים, הקרובים והילדים, וצופים בסרט שנערך במקצועיות ובטוב טעם. הנה החופה... הנה הריקודים, איזו שמחה...

המצלמה משוטטת לרגע על פני האולם, ואז, לא פחות ולא יותר, רואים איך אבי הכלה, מתגנב אל המעיל המיותם, מושיט את ידו ומוציא את הכסף מהכיס... מיד עצרו את הסרט, הדליקו את האור, והסתכלו עליו. איזו בושה, איזו כלימה.

כמה היה נותן אבי הכלה כדי למחוק את הקטע מן הסרט? הנה, כולם יושבים ורואים כיצד נתן ידו בכיס מעילו של האחר, כיצד הוא חומק ומתגנב. כמה היה נותן כדי לעצור את ההקרנה?

כאשר האדם נפטר מן העולם, ועולה לפני בית דין של מעלה, מראים לו ולכל קרוביו שכבר נפטרו, את כל מה שעבר עליו במשך כל חייו (כמו בסרט) והוא לא יכול להכחיש, והבושה גדולה. אם היה יודע זאת היה מתנהג אחרת, לכן המשנה מיידעת אותנו: דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין.

עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות

**רבי יהושע אומר, עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות,
מוציאין את האדם מן העולם: (ב, יא)**

עין הרע - מפורסם הוא בתלמוד שעין הרע הוא עין הרואה את חברו או את נכסיו דרך קנאה ושנאה והוא מזיק אותו ונכסיו, אמרו חז"ל: תשעה ותשעים מתים בעין הרע ואחד מת במיתת עצמו (רשב"ז).

עין הרע קיימת ביהדות. יש להבין כי הבורא מנהל את העולם באמצעות שתי מידות עיקריות. האחת היא מידת הדין והאחרת מידת הרחמים. מידת הדין דורשת דין וחשבון על כל מעשה של האדם, שכר על מעשים טובים ועונש על מעשים רעים. מידת הרחמים פועלת על מנת שהאדם לא יענש מיד על מעשיו הרעים. מעשיו נשארים תלויים ועומדים, מתוך תקווה שבינתיים יתחרט ויעשה תשובה.

חז"ל מלמדים אותנו שיש מספר דברים שיכולים "לעורר" את מידת הדין. אחד מהגורמים להפעלת מידת הדין הוא מקרה של "עין הרע". אז מידת הדין תתחזק ותתגבר על מידת הרחמים, והעונשים התלויים על האדם על העבירות שביצע ולא התחרט עליהם עדיין, יופעלו. בכל מקרה, לא "עין הרע" היא סיבת העונש, אלא העבירה עצמה.

הרב אליהו דסלר כתב בספרו "מכתב מאליהו" כי אדם הגורם לחברו לקנא בו, מביא על עצמו נזקים, אסונות ומיעוט השפע המגיע לו מן השמים, משום שהכשיל את חברו.

לאורך אחד מבני ברק נולדו רביעייה והלך לשאול את הגר"ח קניבסקי שליט"א אם עליו לחוש לעין הרע, כאשר הוא מוציא את

התינוקות עם שתי עגלות תאומים? השיב לו הרב: אמרו חז"ל שעין הרע נובעת מקנאה, אבל אתה שזכית לרביעייה, אף אחד לא מקנא בך, לכן אין לך ממה לחשוש.

ויצַר הָרַע - שיצרו גובר עליו ומונעו מלעבוד ה' ולקיים מצותיו (תפא"י).

בעל חובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) כותב על יצר הרע: בן אדם, ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים, המושל בסודות נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך. האורב לעתות פשיעתך, ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך...

ישתדל לספק (מלשון ספק) עליך אמיתתך (מלשון אמת) ולשבש מה שנתברר לך, ולערבב את נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים, יטריד אותך בהם מתועלותיך ויספק עליך מה שנתברר לך מאמונתך ודתך.

ואם תהיה נזהר ממנו ותזמין לו שלוחי שכלך להלחם אותו בהם ותסלק חציו מעליך תנצל ותמלט ממנו בעזרת ה' יתברך. ואם תשליך ענייניך אליו ותמשך אחר רצונו, לא ירף ממך עד שיאבדך בשני העולמים, עכ"ל.

רבינו יונה בתחילת ספרו (שערי תשובה) כותב: "והתבאר בתורה כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו" - כאשר אדם רוצה לשוב בתשובה, כאשר רוצה לצאת לקרב, הקב"ה ייתן לו סייעתא דשמיא, שאין יד האדם משגת. יד בן אדם רגיל, לא יכולה להגיע לזה, צריך סייעתא דשמיא מיוחדת לזה...

מובא בגמרא (קידושין ל: סוכה נב): אמר רבי שמעון בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר: 'צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו', ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר: 'אלוקים לא יעזבנו בידו'.

צריך לדעת, שיצר הרע הוא מלאך, ואנחנו בני אדם, בשר ודם, והקב"ה דורש מאתנו, להתמודד מול מלאך... הגמרא קובעת: הוא השטן הוא מלאך המוות הוא יצר הרע... זה אותו אחד! יורד ומחטיא, עולה ומקטרג, יורד ונוטל נשמה... עלינו לדעת, שהקב"ה נתן לנו כוחות להתמודד מול מלאכים, וזה כאשר נשכיל לעסוק בתורה הקדושה כי היא התבלין ליצר הרע.

היצר הרע, הוא אכזר מאין כמותו. כל אויב אחר, ברגע שתנחיל לו מפלה, הוא יעזוב אותך לכמה ימים... לא כן אצל היצר הרע - אין לו שום סנטימנטים לביזיונות... ניצחת אותו ב- 12 בצהריים, ב- 12:15 הוא חוזר... ניצחת אותו ב- 12:15, ב- 12:20 הוא שוב מופיע בשעריך... הוא לא מניח לך לרגע, לכן המשילו את היצר הרע לזכוב שכל הזמן בא לאדם, וגם לאחר שמגרשו שוב ושוב, יושב לו על אפו, מזמזם לו באוזנו ואינו נותן לו מנוח.

זהו אויב קשה ואכזר, הוא לא משאיר שום אדם, לא צעיר ולא זקן, לא עבריין ולא צדיק. הוא נטפל לכל אחד, ומנסה בכל רגע להפילו ואפילו עד הרגע שהאדם עוצם את עיניו...

לכן, יש אנשים שנוהגים לומר, בסדר הווידויים שלפני יום הכיפורים: שמא חס וחלילה תיטרף עלי השעה, 'הריני כבר עכשיו מוסר מודעה, שאם חס וחלילה יצר הרע יפתה אותי להגיד דברים שלא צריכים להיאמר בשעת פטירתתי, לא תהיה להם שום משמעות', כיוון שעד הרגע האחרון של האדם הוא לא עוזב אותו.

הגר"א לופיאן זצ"ל סיפר שבעיר שלו היו שתי אחיות מסוכסכות שלא דיברו שלושים שנה. אחות אחת עמדה למות, וביקשה מבני המשפחה לקרוא לאותה אחות שהיא לא דיברה אתה. ההתרגשות היתה גדולה, לפני שהיא הולכת למות, עושים "סולחה" - מה יכול להיות יותר טוב מזה...

קוראים לאחות, היא מתארגנת והולכת להיפרד מאחותה הגוססת... היא באה לאחותה ששוכבת בטיפול נמרץ... אחותה הגדולה מבקשת מכולם לצאת החוצה... רק שתי האחיות בחדר...

בכוחותיה האחרונים היא רומזת לה "תתקרבי אלי לאוזן, כי קשה לי לדבר, אני רוצה להגיד לך משהו"... התקרבה אליה לאוזן... וזו מסמנת בידה: "יותר נמוך"... עד שאוזנה הייתה על פתח הפה שלה. האשה הגוססת מתרוממת, נותנת לאחותה נשיכה באוזן, נופלת ומתה, לא לפני שהיא מפטירה: "זה בכדי להשאיר לך מזכרת, לפני שאני הולכת מפה... עכשיו אני יכולה למות בשלווה".

זועק היה ר' אליהו לופיאן: היא הולכת למות, היא כבר בנשימות האחרונות, מה מעיק לה! לתת תזכורת לאחותה... נקמה... היא כבר על ערש דווי, מה מעניין אותה כעת הסכסוך עם אחותה?! היצר הצליח לנצח אותה גם בשעותיה האחרונות...

אין לך אדם שקיבל חותמת בכל שנה שהוא בסדר, יותר מאשר הכהן הגדול. אם במוצאי יום הכיפורים, הכהן הגדול יצא בשלום בלי פגע מבית קודש הקדשים, היה זו כביכול "חותמת כשרות" שהוא בסדר.

היה אדם אחד בעם ישראל, יוחנן כהן גדול, שבמשך שמונים שנה קיבל "חותמת" שהוא בסדר, ובסוף ימיו, לאחר שמונים שנה של כניסה ויציאה מקודש הקדשים נעשה צדוקי. נשאלת השאלה: הייתכן? אדם צדיק, למעלה מגיל מאה, פתאום הוא נעשה צדוקי?

התשובה היא שהיצר הרע לא מזניח אף אדם, לא כהן גדול ולא כהן הדיוט, לא לאחר עשרים שנה, ולא לאחר מאה שנה. הוא לא מניח לאף אדם, אפילו לא לגדול הדור. היצר הרע הוא האויב המושבע שלנו! המלחמה נגדו היא "מלחמת עולם", כי כל העולם הבא שלנו תלוי בתוצאות המלחמה נגדו. (משלים על יצה"ר בעמוד 408)

• **וְשִׁנְאָת הַפְּרִיזוֹת** - שנאת חינם (רש"י). שנאת חינם היא לכאורה שנאה בלי סיבה - אפילו אם אותו אדם לא עשה לו כל רע, ובכל זאת הוא שונא אותו. ולמה? בגלל קנאה וצרות עין, כי הוא הצליח יותר ממנו ועינו רעה בהצלחתו, וכל זה מוליד שנאה. אולם לפי השקפת התורה, אין זו ההגדרה המדויקת והנכונה לשנאת חינם.

בכדי להבין מהי שנאת חינם, עלינו להבין קודם מהי שנאה המותרת. כתב הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש יג, יד): "השונא שנאמר בתורה (כי תראה חמור שונאך) הוא מישראל, לא מאומות העולם, והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר 'לא תשנא את אחיך בלבבך'? אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר, הרי זה מצוה לשונאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו".

זה המקרה היחיד בו מותר לשונא אדם מישראל! וכתבו רש"י והר"ן (שבת לב:): שנאת חינם - שלא ראה בו דבר ערווה שיהא מותר לשונאו והוא שונאו. ולפי זה גם אם יהודי העליב אותי פגע בי והזיק אותי אסור לי לשונא אותו, ואם אני שונאו הרי שזו שנאת חינם.

ולמה אם פגע בי והזיק לי ואני שונאו, נחשב הדבר לשנאת חינם? משום שמי שחושב שהוא עשה לי והוא פגע בי והוא הזיק לי, דבר זה הוא בבחינת כפירה, כי בכך כביכול שוכח את בורא עולם, שהוא זה שמושך בחוטים ומנהל את כל ענייני העולם. ואם אדם פגע בנו והזיק לנו, עלינו להבין שזה מאת ה' יתברך, וגם זה לטובה,

כי כל מה שה' עושה הכל לטובה. וכך אמר דוד המלך ע"ה כאשר שמעי בן גרא רגם אותו באבנים וקילל אותו קללה נמרצת, וכאשר ביקשו עבדיו להורגו, אמר להם דוד: "הניחו לו, ה' אמר לו קלל".

בית המקדש נחרב בגלל שנאת חינם, ובירושלמי (יומא ה.) נאמר: "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו", וזה מפני שעדיין יש בנו את אותם הנגעים של שנאת חינם.

בוינה בירת אוסטריה, לפני כשלוש מאות שנה חי הרב שמשון ורטהיימר זצ"ל. מלבד גאונותו וצדקתו העצומה, היה מקורב מאוד לבית המלוכה, עד שהתמנה לשר האוצר של הממלכה האוסטרית-הונגרית, וכמובן שהרב ניצל את מעמדו כדי לדאוג לאחיו היהודים.

באמצעות הרב למד הקיסר להכיר את העם היהודי המופלא, והתרשם ביותר ממעלתו הרוחנית. באחד הימים פנה הקיסר אל הרב ושאל: "עתה כאשר מכיר אני את גודל רוחו ומעלתו של העם היהודי, מנקרת במוחי תמיהה אדירה: מדוע העם היהודי שקוע בגלותו שנים כה רבות? דורש אני ממך שתגלה לי את האמת לאמיתה, ודע לך שלא אסלח לך אם תעלים ממני את הסיבה האמיתית!".

רבי שמשון נאלם דום, השאלה הבלתי צפויה והאזהרה שבצדה הדהימו אותו. לבסוף נענה ואמר: "אדוני הקיסר, ירום הודו, על מעלותיו הרמות של עמנו ועל תכונותיו הנאצלות מעיבה עננה אחת בלבד והיא שנאת חינם ובגללה אנו סובלים בגלות קשה ומרה עד עצם היום הזה".

הקיסר נעץ ברבי שמשון מבט של חוסר אמון ואמר: "תשובה זו אינה נראית לי כלל, לא יתכן שבשל דבר כה פּעוט נענשתם בגלות כה ארוכה! דע לך שאם לא אקבל ממך את התשובה האמיתית לשאלתי בתוך שלושה ימים, כל יחסי אליך ואל עמך ישתנה בתכלית השינוי".

רבי שמשון נותר נבוך ומבולבל, ובלית ברירה עשה בלילה שאלת הלום, ומן השמים הודיעו לו שהתשובה שענה היא הנכונה, וכי עד מהרה יוכח הקיסר בעצמו בצדקת התשובה הזו.

באותו יום יצא הקיסר למסע ציד ביער. לאחר שעות ציד רבות הוא איבד את דרכו ותעה ביער כשהוא אובד עצות. הלילה החל פורש כנפיו, והקיסר הנבוך מצא את עצמו עומד ליד נחל, שבצדו השני נצצו אורות כפר בלתי מוכר.

הסיר הקיסר את בגדיו הנכבדים ושחה לעבר אותו הכפר. בשעת לילה מאוחרת החל לנקוש על דלתות התושבים, אולם איש לא אבה להכניס אל ביתו אדם בלתי מוכר רטוב מכף רגל ועד ראש.

לבסוף נקש הקיסר על דלת בית שבפתחו מזוזה. היהודי קיבל אותו במאור פנים, הושיט לו מיד בגדים יבשים להחלפה, והוסיף גם משקה חם וארוחת ערב מבריאה ומשביעה, ולאחר מכן אף הציע לו מיטה נוחה לשנת לילה מתוקה.

עם בוקר הורה הקיסר ליהודי להוביל אותו אל ארמון הקיסר. כשהגיע לשם, ביקש ממנו להמתין באחד החדרים, לבש את מדי הקיסר וחזר אליו. כשהבחין היהודי בזהותו של האורח הזר שבילה את הלילה בביתו, הוא לא ידע את נפשו מרוב פחד וחרדה. כאשר נרגע מעט, שאלו הקיסר איך יוכל לשלם לו על טיפולו המסור. הרהר היהודי ולבסוף אמר:

כבוד הקיסר, אינני זקוק לפרנסה ודי לי במה שיש לי, אבל בקשה אחת קטנה לי מהוד מלכותו: בכפר הסמוך אלינו מתגורר רוכל יהודי, אשר מדי שבוע מגיע לכפר שלנו וקונה מהאיכרים 'מציאות' שונות בזול ומוכר אותם ביוקר... הדבר הזה מאוד חורה לי בכל שבוע מחדש! הרי אני מעולם לא דרכתי בכפרו, ולא הלכתי לחפש 'מציאות' אצל שכניו, מה לו אפוא לבוא אלינו ולסחור עם השכנים

שלי? לפיכך אני מבקש שאם על המלך טוב, הוא יתן צו מלכותי האוסר על אותי יהודי לדרך בכפר בו אני מתגורר.

כשסיים היהודי השתררה במקום דממה עמוקה, הקיסר שתק בתדהמה מוחלטת. כשהקיסר התעשת אמר בלבו: "הוי, כמה חכם וצודק הרב ורטהיימר, פשוט לא יאמן... חבל כל כך על עם כה אציל ונעלה, הסובל ומתענה שנים כה רבות בגלל מדה זרה שכזו שאינה תואמת כלל את רמתו המוסרית הנפלאה..."

בכדי לתקן את הנגע של שנאת חינם, עלינו להרבות באהבת חינם - לגמול טובה למי שהזיק והרע לנו, ולנהוג לפנים משורת הדין, לוותר ולהתכופף, כמו אצבעות כף היד, שכאשר הן עומדות ישרות כל אחת מהן בגובה שונה, אך כשהן כפופות כולן בגובה שווה.

היום קצר והמלאכה מרובה

רבי טרפון אומר, היום קצר, והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הפית דוחק:

(ב. טו)

רבי טרפון אומר וכו' - זהו משל לקוצר החיים, ורוב חכמת התורה, ועצלות בני האדם מלדורשה, עם רוב השכר עליה, ועם זירונו התורה וחיזוקה על הדרישה והלימוד (רמב"ם).

היום קצר והמלאכה מרובה - היום קצר, אלו ימות האדם, שהם קצרים כנגד התורה שהיא מרובה, ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים (רבינו יונה). אפילו אם יחיה אדם כל ימי עולם, לא היה מספיק ללמוד את כל התורה כולה (רשב"ץ).

על משך חיי האדם אמר דוד המלך ע"ה: "אדם להבל דמה ימיו כצל עובר" (תהלים קמ"ד, ד), ובמצודות פירש: 'להבל דמה' - הלא הוא דומה אל ההבל היוצא מן הפה שאין בו ממש, 'כצל עובר' -

ימיו עוברים מהרה כצל הזה שאין עומד זמן רב במקום אחד כי כאשר ינטה השמש עובר הוא ממקומו.

וכן אמר: "כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו כצל ימינו על הארץ ואין מקוה" (דברי הימים א', כט, טו), ואמרו על זה חז"ל (ב"ר צו, ב): והלוואי כצלו של כותל או כצלו של אילן, אלא כצלו של עוף בשעה שהוא עף דכתיב (תהלים קמ"ד) 'כצל עובר', 'ואין מקוה' - ואין מי שיקווה שלא ימות, הכל יודעים ואומרים בפיהם שהן מתים.

ואם אנו חושבים שימינו כצלו של עוף, שאע"פ שהוא לזמן מועט, מ"מ יש שם קצת צל, בא שם רש"י וכותב: "מפורש במדרש קהלת ולא כצל האילן ולא כעוף הפורח העושה צל לשעה אחת, אלא כצל כנפי הדבורה, שיש לה כנפים ואין לה צל". ולפי זה ימינו הם כאין וכאפס לעומת נצחיות עוה"ב, ולכן עלינו לנצלם לתורה, למצוות ומעשים טובים. (מנחת שלום)

היום קצר והמלאכה מרבה - צ"ל כאן את המשל בעמוד 218.

והפועלים עצלים - אלו בני אדם שמתעצלין ללמוד תורה כי גם החכמים הזריזין מתעצלין הם. כי טבע האדם הוא להתעצל ואין אדם ניצל הימנה, יש מרבה ויש ממעיט (רבינו יונה). בטבעינו אנו מתעצלים, שכל הכוחות מתנגדים החושים החיצוניים והפנימיים, ונותנין לנו הכבדה, עצלות ותרדמה (ר' מתתיהו היצהרי).

והשכר הרבה - לכן יותר ויותר צריך להשתדל לעשותה, ולהיות קל בעיניו הטורח, דהוי דבר מועט לגבי השכר המרובה (הון עשיר). אפשר לספר כאן את המעשה המובא בעמוד 388.

ובעל הבית דוחק - הקב"ה דוחק את האדם, מזהירו ומצווהו לעסוק בתורה, ועל כן אין ראוי להתרשל (מרכבת המשנה). אל תחשוב שהקב"ה אינו מקפיד אם ישלים האדם את עצמו בתורה ובמצוות או לא, שכמו שיקפיד האב מאד שישלים הבן את עצמו,

קל וחומר הקב"ה שרוצה להיטיב לבריותיו. ועיקר כוונת התנא, שיזדרז האדם בכל כחותיו בקיום התורה (עפ"י תפא"י).

לא עָלִיף הַמְּלֶאכֶה לַגְּמֹר - אמת הוא שטבע המלאכה הגדולה הזאת שלא יגמרנה שום פועל כי רבה היא, אבל מ"מ וְלֹא אָתָּה בְּן חוֹרֵין לַפְּטֹל מִמְּנָה - אין רשות לשום אדם ליבטל ממנה ולעשות בה כל מה שיוכל. ולזה ראוי לך שתזדרז בה לפעול בעוצם החריצות. ואם עשית בה הרבה נותנין לך שכר הרבה לפי העמל אשר עמלת בה אע"פ שלא תגמרנה. (עקדת יצחק ויקרא נט)

שלושה דברים

עֲקֵבִיא בֶן־מִהֶלְלָאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּפַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים, וְאֵין אִתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה: דַּע מַאיִן בָּאת, וְלֹאן אִתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אִתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֲשַׁבּוֹן. מַאיִן בָּאת? מִטְּפָה סְרוּחָה, וְלֹאן אִתָּה הוֹלֵךְ? לְמָקוֹם עֶפְרָר רְמָה וְתוֹלְעָה. (ג, א)

הִסְתַּפַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אִתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה - לפי שרוב האנשים חוטאים מצד גאוותם והביטם באשר לפניהם, רצה התנא להזכירם בשלושה זמנים: בעבר, והוא יסודם, בהווה ובעתיד (י) מתתיה היצהרי).

דַּע, מַאיִן בָּאת, וְלֹאן אִתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אִתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֲשַׁבּוֹן - בירושלמי (סוטה ב, ה) מובא ששלושת דברים אלו שאמר עקביא בן מהללאל במשנתנו שיסתכל בהם האדם ולא יבוא לידי עבירה, דרש אותם מהפסוק: "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיֶךָ" (קהלת יב, א) - בארך, בורך, בוראך: בארך - ממקום שבאת: בורך - למקום שאתה הולך: בוראך - לפני מי שאתה עתיד ליתן דין וחשבון.

מַאיִן בָּאתָ? מִטְּפָה סְרוּחָה - טיפת שכבת זרע, וקראה טיפה סרוחה, כדי שלא יתגאה האדם (רשב"ץ).

וְלֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ? לְמָקוֹם עֶפְרַר רְמָה וְתוֹלְעָה - והמסתכל בזה, לא ישתדל להרכות בשר ולא נכסים אחר שיודע כי גופו יהיה מאכל לרמה ותולעה ומה יועילוהו נכסיו (רשב"ץ).

פעם פנו כמה חכמים אל פילוסוף הוגה דעות, ושאלו אותו: "באיזו זכות כבודו רוכב על סוס וחורש בשוורים? במה אתה נעלה מהם? מדוע הנך מתנשא עליהם? במה מותר האדם מן הבהמה?"

חשב הפילוסוף ולבסוף ענה: "הואיל ואנו רואים שבעלי החיים משמשים כמאכל לאדם לאחר מותם, והוא ניזון מבשרם, אות הוא שהאדם נעלה מהם ומתנשא עליהם, ולכן רשאי הוא להשתעבד בהם גם בחייהם".

צחקו השומעים ואמרו לפילוסוף: "אם כך, הרי האדם עצמו משמש לאחר פטירתו כמאכל לתולעים. ולפי שיטתך אות הוא שחייב האדם להיות להם לעבד בחייו...". נסתתמו טענות הפילוסוף והוריד את ראשו במבוכה.

אמר על כך רבינו החיד"א ז"ל, יש לו לאדם לרכוש ענווה מופלגת מידיעה זו שאין הוא אלא רק "שני לתולעת", (על דרך הפסוק שנאמר על המצורע: "וְלָקַח לְמִטְהַר שְׁתֵּי צִפְרִים חִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְעָץ אֲרֶז וְשָׁנִי תוֹלַעַת וְאֹזֶב), ומשמש אותה למאכלה, ואם כך במה יתגאה! (מעייני השבוע)

וּלְפָנַי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן? לְפָנַי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - זכור שאתה עתיד להשפט לפני הקדוש ברוך הוא על כל מעשיך, ועל ידי כך תפרוש מן החטא שאפילו העומד לדין לפני מלך בשר ודם הוא מתיירא, קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים, שאין לפניו לא שכחה ולא משוא פנים.

(עפ"י הרשב"ץ)

* בכדי להבין משנה זו ביתר ביאור, עלינו להקדים ולשאול כמה שאלות:

א. לכאורה היה צריך להיות כתוב לאן תלך - בלשון עתיד. א"כ למה נאמר לאן אתה הולך - בלשון הווה?

ב. מה זה דין ומה זה חשבון?

ג. מדוע צריך להתבונן בשלושה דברים כדי לא לעשות עבירה? למה לא מספיק להתבונן בדבר השלישי - דע לפני מי אתה עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, ואי אפשר להכחיש או לתרץ תירוצים, שהרי מלבד שה' רואה ושומע, הוא גם יודע את מחשבותינו וכל מה שבלבנו, ואם "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", א"כ מה אתנו שאנו לא כל-כך "צדיקים"? הרי אף אחד לא יעז לגנוב או לרצוח לפני מצלמה במעגל סגור. אם כן, לכאורה, אם אדם יתבונן בדבר השלישי בלבד, הרי זה מספיק כדי שלא לעשות עבירות, אז למה צריך גם להתבונן מאין באת ולאן אתה הולך?

בכדי לענות על השאלה הראשונה - למה נאמר לאן אתה הולך בלשון הווה, יש לשאול מעיין זה על משנה נוספת (אבות ב, טו): "ר' טרפון אומר היום קצצר והמלאכה מרובה וכו' - למה נאמר היום קצצר ולא היום קצצר? אלא שהכוונה שהיום הולך ומתקצר בכל רגע ורגע. כמו כן כך הכוונה גם במשנתנו - דע לאן אתה הולך, בלשון הווה, שבאמת בכל רגע ורגע אדם הולך לכיוון המוות.

כל אדם, לפני שנולד, נגזר עליו כמה זמן יחיה ומתי ימות (לפעמים אפשר לשנות את הגזירה ע"י מעשה מיוחד), למשל, תינוק שנולד וקצוב לו לחיות שמונים שנה, אז כשנולד יש לו שמונים שנה, כשהוא חוגג בר-מצווה נשארו לו ששים ושבע שנים וכו'... שכל רגע ורגע אדם מתרחק מיום לידתו ומתקרב ליום מותו, ואת הזמן שעובר לא ניתן

להשיב, לכן על האדם להתבונן בכל רגע על חייו שלא יבזבז אותם בדברים של הבל, אלא בתורה, מצוות ומעשים טובים, שרק זה יבוא אתו לעולם האמת.

לכן התנא אומר הסתכל והתבונן, לאן אתה הולך? גם עכשיו בהווה, הסתכל על היום! האם ניצלת אותו כראוי? האם קיימת מצוות? כל רגע אתה מתקרב ליום המוות.

כעת נבאר מה זה דין ומה זה **חשבון**:

דין הוא מה ששואלים ודנים את האדם (לאחר פטירתו) על עצם המעשים, המצוות והעבירות שעשה בעצמו. כגון אם הניח תפילין, נתן צדקה, קרא תהלים או ח"ו עשה עבירות, ועל כל זה יקבל שכר ועונש.

אבל **חשבון**, זה מה שיצא מהמעשים שעשה, כגון, אם זכה שיש לו ילדים וחינך וגידל אותם לתורה ומצוות - המצוות שהם עושים נזקפות לזכותו (בלי לגרוע מחלקם), או אם הציל בחור מטביעה בנהר, ואח"כ אותו בחור התחתן והקים משפחה, בניו, נכדיו וצאצאיו עד סוף כל הדורות, יזכו את המציל, ומלבד שלפי הדין זכה להציל נפש אחת מישראל, (ועל זה לכשלעצמו מגיע לו שכר עצום), **בחשבון** יחשבנו את כל המצוות של כל אותם הצאצאים של הניצול לזכותו של המציל (ולא לחינם אמרו חז"ל כל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, כי האדם שניצל מביא ילדים וגם הם מביאים ילדים לעולם וכו').

ואם זכה שמישהו בזכותו יחזור בתשובה, ואותו חוזר בתשובה השיב רבים מעוון, הכל יזקף לזכותו של הראשון (וכן גם להיפך ח"ו, שאם גרם לכפירה כמו ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים, הכל יחשב לרעתו).

ועל השאלה מדוע צריך להתבונן גם בשני הדברים הראשונים: מאין באת ולאן אתה הולך? ולא מספיק להתבונן רק על "דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון - התשובה לכך, שאם אדם לא יסתכל קודם שבא מטיפה סרוחה ושעתידים לאכול אותו

התולעים בקבר, עלול לחשוב את עצמו למשהו, וממילא לא יעזור הדבר השלישי, שעתיד ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה, שאם הוא מחשיב את עצמו, אינו מפחד מכלום וחושב שאפילו עם הקב"ה יוכל להסתדר. אבל אם מתבונן מאין בא ולאן הולך, מבין שהוא כלום, רק אז יוכל להתבונן בדבר השלישי שעתיד ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה, אז גם יפחד ולא יעז לעשות עבירה. (מתוך הספר "זיכוי הרבים")

מצות הצדקה

רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בְּרִתּוֹתָא אָמַר, תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ, וְשִׂאתָה וְשִׁלָּהּ שְׁלוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אָמַר, פִּי מִמָּךְ הִפֵּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ. (ג, י.)

תָּן לוֹ מִשְׁלוֹ, וְשִׂאתָה וְשִׁלָּהּ שְׁלוֹ - אם נתת צדקה, לא משלך נתת אלא משל הקב"ה, שנאמר 'לי הכסף ולי הזהב' (חגי ב, ח), וכן הוא אומר 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך' (מדרש זוטא שיה"ש).

פעם אחת ערך נפוליאון ביקור פתע במחנה אימונים לרגל תרגיל שעמד להיערך במקום, בהשתתפותם של מאות חיילים. אלא, שכאשר הגיע נפוליאון למחנה, גילה לתדהמתו שהמפקד הממונה על התרגיל לא הגיע לתרגיל, התברר שהוא עדיין ישן... עמד הקיסר, וקרא בקול: חיילים, אם יש מכם אחד שמסוגל לנהל תרגיל במקום המפקד, שיצעד שני צעדים קדימה. מתוך השורות הישורות, יצא חייל וצעד שני צעדים קדימה. קרא לו נפוליאון ושאל אותו אם הוא משוכנע שהוא מסוגל, וכשענה שכן, אמר לו הקיסר שיתחיל בתרגיל.

הקיסר עמד בצד, וצפה בהנאה בתרגיל המתנהל היטב ע"י חייל פשוט. כשהסתיים התרגיל, הגיע סוף סוף המפקד, כשקורי שינה

ניכרים על פניו... העמיד הקיסר את המפקד לצד החייל, ושאל את המפקד: כמה אתה מרוויח מקופת הצבא בשבוע מאתיים חמישים רובל, ענה המפקד. כעת שאל הקיסר את החייל: וכמה אתה? עשרים רובל ענה החייל. אתה שומע, צעק הקיסר על המפקד, כמה אתה עולה לי וכמה הוא, ומה יש לי ממך שאין לי ממנו?!

החפץ חיים זצ"ל היה נוהג לספר מעשה זה, ואח"כ היה מסיים ואומר: כך בדיוק שואל אותנו ה', כמה כביכול אנחנו "עולים" לו לשבוע, כשהוא מספק לנו את כל מחסורנו, וכמה "עולה" לו העני והאביון ואם אנו "עולים" לו יותר, איזו תועלת יש לו מאתנו, יותר מאותו אביון אם הקב"ה "משקיע" בנו יותר, עלינו לדאוג ש"יצא" לו מאתנו יותר!

אומר אור החיים הקדוש שהעניי, הם המיוחדים בעם ישראל, ואין לזלזל בהם מחמת עניותם, ואדרבה, ה' יתברך עשה את העני, עני, כדי לזכות אחרים במצות צדקה ולהציל אותם מדינה של גיהנום.

ודבר זה רמוז במה שאמרה התורה 'כי יהיה בך אביון', עליך לדעת כי הוא 'מאחד אחיך' מהמיוחדים שבאחייך, מחשובי כלל ישראל, שהקב"ה ייעד אותם לסבול, בשביל לכפר על עוונות ישראל, ולכן אין לאדם לזלזל באנשים עניים חס ושלום, אלא אדרבה לרוממם ולנשאם בכל האפשר.

מצות הצדקה אמנם רק אחת ממצוות התורה, אלא שיש בה סגולה מיוחדת, שלעולם אינה הולכת לאיבוד, ותמיד עומדת היא לימינו של הנותן. בספר פניני קדם מובא רמז נפלא בעניין הצדקה. הנה, כל מלה שאותיותיה יתחלפו לפי סדר א"ת ב"ש, משתנה ומאבדת את צורתה, מלבד המילה "צדקה". כי האות צ' מתחלפת עם האות ה', והאות ד' מתחלפת עם האות ק', ואם כן, גם אם נחליף

את אותיות המילה צדקה ע"י סדר הא"ת ב"ש, בסופו של דבר נשאר עם האותיות צדקה. מדוע? מה מרמז לנו הדבר הזה?

אומר רבי אהרן מז'יטומיר זצ"ל, כי רמז יש בכך שהצדקה אינה הולכת לאיבוד לעולם. תמיד היא נשארת ועומדת לו לאדם, כמאמר הכתוב "וצדקתו עומדת לעד" (ומתוק האור).

אדם שזכה לעושר, עליו להשתמש בו כהלכה באופן שיהיה לו לתועלת באחרית ימיו, כדברי התנא רבי יוסי בן קיסמא במסכתנו (להלן ו, ט): "בשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד".

גדולה היא עד מאוד מעלת הצדקה, וכמו שאמר רב אסי: שקולה הצדקה כנגד כל המצוות (ב"ב ט). גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר: "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות" (שם י).

דוד המלך אמר בתהלים (יז, טו): "אני בצדק אחזה פניך" - ודרשו חז"ל: בוא וראה כמה גדול כוחה של צדקה, שבשביל פרוטה אחת שאדם נותן לעני, זוכה ומקבל פני השכינה, דבר אחר: מה ראה דוד המלך לפרש כוחה של צדקה בלבד? אלא ללמדך, שאפילו רשעים שאין בידם אלא זכות של צדקה בלבד, זוכים בה ורואים פני שכינה (שוחר טוב יז).

מובא בזהר הקדוש (שמות נט) שהצדקה שאדם זורע אותה בעולם הזה, קוצר אותה ואת פירותיה בעולם הבא, שנאמר: "זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד", והיא מובילה אותו כשיוצאת נשמתו ומעלה אותו במקום כבוד בגן עדן, ותהיה נשמתו צרורה בצרור החיים כמו שנאמר: "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאסף".

הכל צפוי והרשות נתונה

הוא (רבי עקיבא) היה אומר: הפל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והפל לפי רב המעשה. (ג, טו)

רבי עקיבא מלמדנו במשנה זו ארבעה יסודות חשובים באמונה:

א. **הפל צפוי** - הקב"ה צופה ומשגיח על בני האדם. ב. **והרשות נתונה** - לאדם יש בחירה לעשות מה שירצה לטוב ולרע. ג. **ובטוב העולם נדון** - כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה. ד. **והפל לפי רב המעשה** - יש שכר ועונש, הקב"ה דן את האדם לפי מעשיו.

הפל צפוי - כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים, הקדוש ברוך הוא צופה ומביט, וכמו שנאמר (אבות ב, א): "ידע מה למעלה ממך עין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין". ולמרות שהקב"ה יודע כל מה שהיה ועתיד להיות, בכל זאת והרשות נתונה - בידו של אדם לעשות מה שיחפוץ, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע... העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ, החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים". ועתיד האדם לתת דין וחשבון על כל מעשיו.

לאדם יש "זכות בחירה", לבחור בין החיים והטוב לבין המוות ורע, ולבסוף גם המלצה "ובחרת בחיים". ונשאלת השאלה אם הבחירה היא בין שק מלא אבנים טובות, מרגליות ויהלומים, לבין שק מלא בתפוחי אדמה רקובים, האם צריכים לעצה הטובה לבחור בשק היהלומים?! מדוע כאן צריכים אנו לעצה לבחור בחיים, מי טיפש לבחור במוות וברע?!

אפשר לענות על כך במשל: עני אחד מצא מפה לאוצר הנמצא ב"אי היהלומים". הוא לוהה כספים ושכר אנייה עם רב חובל כדי להגיע לשם. אולם בדרך, לפני שהגיעו, היתה בים סערה חזקה, הרוח שברה את הספינה וכל אנשי הצוות טבעו בים, רק מיועדנו

הצליח לתפוש בחתיכת קרש אשר הובילה אותו לחוף, מחוסר הכרה.

כאשר התעורר, הוא לא זכר הרבה, אבל זכר שהגיע לאי כדי להביא אוצר. הוא קם, ולתדהמתו גילה שכל האבנים שיש בחוף אינם אבנים רגילות, אלא יהלומים, אבנים טובות ומרגליות. הוא הוציא שק, והתחיל למלא. בינתיים שומע מיודענו ציחקוקים מהשיחים, הוא חושב שהוא מדמיין, אולי זה מהמכה שקיבל בראש, וממשיך לאסוף. קול הציחקוק גובר, ומבעד לשיחים יוצאים ילדים כושים עם עצם באף.

האורח מפחד, אבל הם לא תוקפים, הם פשוט צוחקים. הוא שואל מה קרה והם עונים: "אתה משוגע, אוסף אבנים". הוא אומר שאלו אינם אבנים, אלא יהלומים. הילדים פורצים בצחוק גדול, עד שאחד מהם אומר לו: "שמע, באי שלנו אכן יש יהלומים, אבל הם לא מפוזרים ככה על החוף". שאל האיש: "היכן היהלומים וכיצד הם נראים". הם ענו לו, שאחרי יער הקופים הפראיים ישנה ביצה גדולה, אח"כ יש הר געש, מאחוריו ישנה חלקת אדמה, חופרים ומוצאים כדורים בצבע חום בהיר, מבשלים אותם, עושים מהם "פירה", ואפשר אפילו לעשות מהם "צ'יפס".

האיש רצה ללכת לשם, להשיג את האוצר, אבל הזהירו אותו - הרבה כבר ניסו, אבל רק אחד חזר משם חי, הביא שני "יהלומים" וכיום הוא מיליונר.

הוא רוקן את תכולת השק, והחל ללכת ביער הקופים, שם הכיר מקרוב כמה קופים שרדפו אחריו, והוא הצליח לברוח. כשהגיע לביצה הוא הצליח לברוח מעדר תנינים רעבים. הוא הצליח להגיע להר הגעש, לעבור אותו ולהגיע לחלקת האדמה, בה טמונים היהלומים. הוא חפר בידיים והצליח להוציא שמונה "יהלומים" גדולים ויקרים והכניסם לתוך השק.

הוא רצה לחזור, הצליח לברוח שוב מהתנינים ומהקופים, והגיע לילידים באפיסת כוחות. כולם התפעלו מה"יהלומים" שהצליח להביא.

לבסוף ה"מיליונר" הצליח לחזור לביתו, לאחר כמה חודשים, עם האוצר, שם חיכתה לו קבלת פנים מדהימה. היו שם הרבה מאוד אנשים שלווה מהם כספים, וגם הרבה אחרים שפתאום נהיו חברים שלו, כולם ביקשו לראות את האוצר. הוא פתח את השק והסובבים כמעט התעלפו מהריח של תפוחי האדמה הרקובים.

כולם חשבו שהוא השתגע. אחרי שכולם עזבו באכזבה, אמרה לו אשתו שכדאי שילך לישון (והיא בינתיים תחפש פסיכיאטר). היא החליטה לנקות את השק המצחין, לתדהמתה נפל משם יהלום אמתי בגודל של ביצה ששרד את המסע שערך בעלה בחיפוש אחר "יהלומים האמתיים".

היא אמרה לבעלה: "אתה גאון, איך גרמת לכולם לעזוב אותך בכך שהחבאת יהלום בתוך תפוחי אדמה רקובים". הוא בכה. הם פנו ליהלומן שהציע מיליון דולר, הוא בכה. היהלומן העלה לעשר מיליון דולר, אבל הוא בכה. היהלומן הציע עשרים מיליון דולר וזו הצעה אחרונה, אבל הוא בכה. היהלומן המשיך להעלות, והוא המשיך לבכות, ולא בגלל שהמחיר היה נמוך מדי, אלא בגלל שיכול היה להשיג בקלות יהלומים גדולים ורבים, ובמקום זה הסתכן בחיפוש אחר תפוחי אדמה רקובים.

מטרת האדם בעולם הזה היא להתגבר על היצר הרע, לעשות מצוות ולברוח מעברות, ועל כך יקבל שכר רב בעולם הבא. בנמשל, אנו אותו אדם שהגיע לעולם על מנת לאסוף יהלומים, שהם: תורה, מצוות ומעשים טובים, אשר נמצאים רק כאן בזה העולם, ושווים הון תועפות בעולם הבא. הילידים הם היצר הרע והחברה שמסיתים ואומרים שהדבר האמיתי זה הנאות: במקום ללכת לבית הכנסת, בוא נלך לים, במקום שיעור תורה, בוא

למסיבה... בקיצור, תפוחי אדמה רקובים שאינם שווים כלום בעולם הבא, רק בושה ובזיון.

הקב"ה נותן לנו לבחור בין החיים והטוב (יהלומים) לבין המוות והרע (תפוחי אדמה רקובים), אבל ישנם אנשים שחושבים שה'טוב' זה מה שהם מכנים "לעשות חיים", כלומר, לרדוף אחרי הנאות ותענוגי העולם. אך זו טעות מבית היוצר של היצר הרע. עליהם אומר הנביא: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשף לאור ואור לחשף שמים מר למתוק ומתוק למר".

הקב"ה מגלה לנו שהחיים והטוב האמיתי זה ההליכה בדרכי וקיום תורה ומצוות: "לאהבה את יהוה אלהיך ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו וחקותיו ומשפטיו וחיית ורבות וברכה יהוה אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה". וכן: "לאהבה את יהוה אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חיה וארץ ימיה". ועל כך אומר דוד המלך בתהלים: "ואני קרבת אלהים לי טוב", הטוב האמיתי זה קרבת אלקים, שעיקרו בעולם הבא, וזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ואפשר להגיע לכך רק באמצעות העולם הזה ע"י בחירה בתורה, מצוות ומעשים טובים. לפי זה מטרת בריאת האדם היא באמת כדי ש"יעשה חיים". כלומר, שיעשה כאן בעולם המעשה את מה שיביא לו חיים לעולם הבא: תורה, מצוות ומעשים טובים.

• **ובטוב העולם נדון - האמונה שהכל לטובה!**

ה' ית' הוא השליט היחיד בעולמו, וכל מה שקורה בעולם, הכל מאת ה' בהשגחה מלאה ומדויקת, וכמו שמובא בשלושה עשר עיקרים של הרמב"ם: "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה, עושה ויעשה לכל המעשים". במילים אחרות, כל מה שנעשה בעולם מהדבר הפעוט ביותר ועד הדבר הגדול ביותר, הכל ה' עושה.

לכן צריך האדם להאמין שכל מה שעובר עליו, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לו ממקרי הטבע, בין שזה משאר בני אדם, ובין שזה בא לו מעצמו - הכל ברצון ה', מנהיג העולם, וגם הכל לטובה, כי "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד" (מה שה' עושה, הכל לטובה).

מעשה ביהודי אחד שהיתה לו חנות בשוק מחנה יהודה בירושלים. אמנם השכירות היתה גבוהה מאוד, אולם בשל המיקום הטוב של החנות, ההכנסות היו גבוהות מאוד, הרווחים היו יפים והעסק היה משתלם.

יום אחד, מישהו פתח מולו חנות בדיוק כמו שלו, ומאז המכירות שלו הלכו וירדו, עד שההוצאות היו יותר גדולות מאשר הרווחים ולא היה יכול להתפרנס מהחנות.

הלך היהודי לגר"ב שמואלי שליט"א וסיפר לו כל מה שהיה. הוא היה מרוגז מאוד מכל העניין וכעס על אותו יהודי שקיפח את פרנסתו. הרב ניסה להרגיע את העומד מולו ואמר לו: "מה קרה לך?! היהודי הזה לא עשה לך כלום, 'אין אדם נוגע במוכן לחברו', זה לא הוא, זה הקב"ה שעשה לך וזה לטובה".

היהודי שאל את הרב מה לעשות, והרב אמר: "הכל לטובה, תסגור את החנות ותפתח במקום אחר במקום בו השכירות זולה יותר. אולי לא תרוויח כמו בעבר, אבל לפחות תהיה לך פרנסה. עליך לקבל את הגזרה באהבה!"

היהודי יצא מהרב מתוסכל, אך עשה כעצת הרב ופתח חנות במקום אחר, ליד שכונת 'מאה שערים'. מעל החנות שפתח היתה גרה זקנה בודדה, ובעל החנות ריחם עליה, דיבר אתה, עודד אותה וגם היה דואג לה ועוזר לה בכל מני דברים.

יום אחד פנתה אליו הזקנה וביקשה ממנו, אם יוכל, להקדיש לה שעה אחת, כי היא רוצה לספר לו משהו חשוב. אותו יהודי, שהיה

עייף ותשוש לאחר יום עבודה, חשב בהתחלה לסרב אך לבסוף הסכים ועלה אליה לביתה. הזקנה סיפרה לו את סיפור חייה, שלא היה מעניין במיוחד ובעל החנות כמעט ונרדם. לבסוף היא הגיעה לעיקר וסיפרה לו שהיה לה דוד עשיר בחו"ל, שכאשר נפטר הוריש לה חמשה מיליון דולר, והיא גלמודה ואין לה למי להוריש את זה. היא ראתה שהוא היחיד שבאמת התייחס אליה יפה והיטיב אתה במשך כמה שנים, אז היא מורישה לו את הכל. היא מבקשת רק טובה אחת - שיקנה חדר בשיבה, שילמדו בו תורה ויהיה לעילוי נשמתה.

הזקנה נפטרה, ובעל החנות קיבל את הירושה. הוא בא אל הרב שמואלי וביקש לקנות חדר בשיבה שלו עבור הנצחה לעילוי נשמתה. הרב זיהה אותו ואמר: "האם לא היית אצלי לפני כמה שנים ואמרת לי שירדת מנכסיך?!", סיפר לו היהודי את כל המעשה, ואמר שבזכות העצה של הרב הוא זכה לעושר רב. אמר לו הרב: "רואה אתה שהכל לטובה? ה' ית' רצה להיטיב לך ולהעניק לך את הסכום שמיועד לך משמים ונמצא אצל האשה הזקנה. הקב"ה סובב את הסיבות כדי שהדבר יצא לפועל, ואתה חשבת שעושים לך רע. אם לא היו פותחים מולך חנות דומה, היית נשאר שם עד היום, מתפרנס בכבוד, אך לא מתעשר". (שעריו בתודה)

במקרים רבים ניתן לראות בבירור, כיצד דבר שנראה רע, מתגלה לבסוף שהיה לטובה. כל אחד שמתבונן רואה זאת במהלך חייו. לדוגמא: אדם הממהר לעבודה מגיע לתחנת האוטובוס בדיוק כאשר האוטובוס יוצא, הנהג סוגר את הדלת בפניו, תוך כדי התעלמות מנקישותיו וקריאותיו, ונוסע...

כמובן שאותו אדם כועס על הנהג, כועס על עצמו ועל כל העולם, ואינו מקבל באהבה את מה שקרה לו. אבל כאשר מתגלה לו לאחר מכן, שהאוטובוס שהוא רצה לעלות עליו היה מעורב בתאונה קטלנית, הוא מקבל את הדברים קצת אחרת...

בזמן הניסיון אין לאדם אפשרות לדעת מה יהיה אח"כ, כי הוא אינו צופה עתידות, ולכן הוא מתרגז על השיבוש בתכניותיו. אבל הבורא היודע את כל העתידות, שומר על האדם תמיד (ואף אם לא ארעה שום תאונה לאוטובוס, יש סיבות נסתרות רבות, מדוע זה לטובה, סיבות שרק ה' יודע. ועל האדם להאמין שזה לטובה, ולא להאשים אף אחד).

לבורא יש שיקולים וסיבות שונות מדוע להנהיג כך את האדם, ורק הוא שמכיר ויודע מה עבר, וצריך האדם לעבור בחייו, בגשמיות וברוחניות, כי רק ה' ית' יודע את הטובה שתצמח מכל דבר. האדם אינו יכול לראות את הטובה בזמן הניסיון, כי א"כ לא יהיה זה ניסיון כלל. הדרך היחידה לעמוד בניסיון היא רק ע"י אמונה שהכל לטובה.

פעם שאל החפץ חיים אדם אחד על מצבו, השיבו הלה: "לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב!". השיבו החפץ חיים: "וכי מנין לך שלא היה מזיק? הקב"ה הרחום והחנן יודע יותר טוב ממך, וברצונו להיטיב לך ככל שניתן, ואם לא נתן לך יותר, ודאי וודאי שכך טוב הדבר למענך!"

ב"שולחן ערוך" (או"ח ר"ל, ה) נפסק: "לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" (כל מה שעושה ה', לטובה הוא עושה). לא כתוב כאן "כמעט הכל", אלא הכל - הכל ממש! לכן אי אפשר לומר: "הכל לטובה, חוץ מ...". אלא הכל טוב בלא הגבלה.

ישנם דברים שהאדם חייב לעבור, בין אם ירצה או בין אם לא, ואין באפשרותו לברוח מהם, וכל בחירתו היא רק כיצד לעבור את הניסיונות. אם יעבור אותם באמונה שהכל לטובה - אשריו ואשרי חלקו, ובאמת יראה איך הכל מתהפך לו לטובה, חייו יהיו יפים מאוד, רגועים ונעימים. ואם, חס ושלום, הוא חי בלא האמונה שהכל לטובה, אזי הוא יהיה רק ממורמר, בלתי מרוצה ושבור. הוא יתלונן ויאשים את עצמו ואת כולם, וכל חייו יהיו מרים, רעים וחסוכים.

דבר ברור הוא שלכל מה שה' עושה יש תכלית, ועל האדם המאמין בהשגחה פרטית לחפש מה ה' רוצה ממנו. זהו דבר שהשכל מחייב, שהרי הבורא מעביר עליו מאורעות שונים בשביל ללמד אותו דבר מסוים או לעורר אותו לתקן איזה דבר או להתחזק בעניין מסוים ועוד אפשרויות רבות. חיפוש המסר של הבורא הוא עניין עמוק ורחב מאוד, והיסוד הראשון שהאדם צריך להחדיר לליבו הוא ש"אין ייסורים בלא עוון".

• **וְהַפֵּל לְפִי רֵב הַמַּעֲשֶׂה** - כלומר, הקב"ה דן את האדם עפ"י מעשיו - **יש שכר ועונש**.

על יסוד זה כותב הרמב"ן: "אין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצלחנו שכרו, ואם יעבור עליהן יכריתנו עונשו, הכל בגזרת עליון".

בעניין השכר והעונש נשאלת השאלה המפורסמת: מדוע יש צדיק ורע לו, ויש רשע וטוב לו?

אפשר להשיב על כך באמצעות משל: למלך אחד היו שני עבדים. את האחד הוא אהב מאוד ואת השני שנא. יום אחד ביקש המלך מעבדיו לעשות דבר גדול עבורו, ואמר להם שמי שיצליח לעשות זאת, ילבישו אותו בבגדי מלכות וירכיבו אותו על סוס המלך בכבוד גדול. הוא גם הזהיר את שני עבדיו שלא יעשו דבר מסוים, והזהירם שמי שיעז לעבור על פקודתו יפשיטוהו וילקוהו בשוט.

שני העבדים הצליחו לעשות את מה שביקש המלך בצורה הטובה ביותר, אולם הם גם עברו על פקודתו ועשו את הדבר אשר הזהיר אותם שלא לעשותו.

יום אחד היה המלך ביער עם משרתיו ושני עבדיו. הוא ציווה למשרתיו לקחת את העבד האהוב, להפשיט אותו מבגדיו, להלקות אותו בשוט ולבזותו כדי להענישו על העבירה שעשה. וציווה עליהם

לקחת את העבד השנוא, להלבישו בבגדי מלכות, להרכיבו על סוס המלך ולשבח אותו על שעשה רצון המלך.

כולם תמהו על כך, וגם העבד הנאמן תמה בלבו מדוע המלך שאוהב אותי מעניש דווקא אותי, ואילו את העבד השנוא המלך מכבד? ולא מצאו טעם ליישב את הדבר.

לאחר שבוע התקיים יריד גדול בעיר המלוכה. אז ציווה המלך לקחת את העבד השנוא להפשיט אותו מבגדיו ולהלקותו לעיני כולם כמשפטו. ואת העבד האהוב להלביש בבגדי מלכות, להרכיב אותו על סוסו בכל רחובות קריה ולקרוז לפניו: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו".

אז נודע משפט המלך וחכמתו הרבה, שהיה מוכרח לתת לכל אחד מהם שכר ועונש כפי שהבטיח, אך היה לו קשה לתת שכר לעבדו שנוא נפשו ולהעניש את עבדו האהוב. לכן התחכם לשלם גמול לשונאו ועונש לאוהבו במעבה היער, שם איש אינו רואה (אז הכבוד אינו נחשב והבושה אינה גדולה), ולעשות ההיפך בעיר הבירה בזמן היריד לעיני המון עם.

הקב"ה הבטיח בתורתו לתת שכר לעושי מצוותיו ועונש לעוברי רצונו. אולם, "אִין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא" - גם הצדיק האהוב שעושה רצון ה' אינו נמלט לגמרי מאיזה עוון. וגם אין רשע שכולו רק עבירות ולא עשה מעט מצוות, וכמו שאמרו חז"ל ש'אפילו רשעים מלאים מצוות כרימון'.

לכן הקב"ה משלם לרשעים ומעניש את הצדיקים בעולם הזה החומרי והחולף שהוא אינו עיקר ואת השכר לצדיקים והעונש לרשעים נותן בעולם הבא, שהוא עולם רוחני ונצחי, הוא העיקר והתכלית - שם יקבל הצדיק את שכרו המושלם, והרשע יבוא על עונשו.

דבר זה רמוז בתהלים: "אִישׁ בְּעַר לֹא יֵדַע וְכִסִּיל לֹא יִבִּין אֶת זֹאת: בְּפֶרֶחַ רִשְׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְצוּ כָּל פְּעָלֵי אָוֶן לְהִשְׁמָדָם עַדִּי עַד".

הכסיל לא מבין מדוע הרשעים פורחים ומצליחים (רשע וטוב לו), והתשובה לזה, שהצלחת הרשעים בעוה"ז כדי שע"י כך יישמדו לעד בעולם הבא.

רבי יוסי בן יועזר איש צרדה, נתפס ע"י הרומאים, וגזרו עליו להיתלות על העץ, כעונש על שלמד ולימד תורה. הרומאים קשרוהו בידי וברגליו והרכיבו אותו על סוס אל בית התלייה.

בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר, היה יקום איש צרורות, שהתרחק לגמרי מהתורה, המיר את דתו, והרומאים גידלוהו ומינו אותו לשר חשוב ונתנו לו סוס מפואר וכל תענוגי העולם הזה.

באותה שעה שהובילו את רבי יוסי אל בית התלייה, פגש אותו יקום איש צרורות ואמר לו בלעג: "ראה את הסוס שהרכיב אותי אדוני, וראה את הסוס שהרכיב אותך אדונך! מה יצא לך מכל התורה שלמדת? מה הרווחת מזה שהלכת בדרך התורה והמצוות?!"

אני, שהלכתי ובעטתי בתורה ובמצוות, והמרתי את דתי - זכיתי לכבוד מלכים, אושר ועושר וכל תענוגי העולם! ואילו אתה, שהיית תמים והמשכת ללכת בדרך התורה והמצוות, דבר זה הוביל אותך לעבר עמוד התלייה!"

אמר לו רבי יוסי: "אם כך למכעיסיו, קל וחומר לעושי רצונו!"
אמר לו יקום איש צרורות: "האם עשה אדם רצונו יותר ממך?"
אמר לו רבי יוסי: "אם כך לעושי רצונו, קל וחומר למכעיסיו!"

רבי יוסי בן יועזר אמר לו שאם הקב"ה נתן לו שכר כה עצום למרות שהוא בגד ובעט בו, הרי זה שכר עבור המצוות הבודדות שעשה, וא"כ איזה שכר עצום מחכה לאלו שמחזיקים בתורת ה' ית' ועושים את רצונו! ואם כך הוא מעניש את עושי רצונו על העבירות המועטות שעשו, א"כ, האם אפשר לשער מה מגיע לרשעים על כל מה שפשעו והכעיסו את בוראם?

יקום איש צרורות שמע את הדברים והם חלחלו וחדרו אל עמקי נשמתו. הוא עשה תפנית של מאה ושמונים מעלות, עזב את כל תענוגי העולם, חזר בתשובה שלמה ומסר את נפשו על קידוש ה'.
(עפ"י בראשית רבה ס"ה)

מי באמת חכם, גיבור, עשיר ומכובד?

בְּיָזוּמָא אוֹמַר, אֵינְהוּ חָכֵם? הַלּוֹמֵד מִכָּל-אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל-מְלַמְדֵי הַשָּׂפְלִיתִי, כִּי עֲדוּתִיהָ שִׁיחָה לִּי. אֵינְהוּ גִבּוֹר? הַפּוֹבֵשׁ אֶת-יָצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב אֶרְךְ אַפִּים מִגִּבּוֹר, וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מְלוֹכֵד עִיר. אֵינְהוּ עֶשְׂרִיר? הַשֹּׂמֵחַ בְּחֻלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: יִגִּיעַ כַּפִּיהָ כִּי תֹאכַל, אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אֲשֶׁרֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא. אֵינְהוּ מְכַבֵּד הַמְּכַבֵּד אֶת-הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מְכַבְדֵי אַכְבֵּד וּבְזֵי יִקָּלוּ: (ד, א)

אֵינְהוּ חָכֵם? הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם - החכם האמיתי הוא היודע להעריך את ערכה של החכמה ואוהב אותה, ולכן מוכן להוריד מכבודו ולרכוש אותה מכל אדם ואפילו מן הקטנים ממנו. אמר רבי חנינא (תענית ז): "הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם".

אדם חכם, הוא לא מי שיודע בעל פה אנציקלופדיות שלמות (אדם כזה נקרא ידען). חכם הוא מי שיודע להשתמש בידע שיש לו. לפי זה רופא הבקי בספרי הרפואה, יודע את נוקי העישון ובכל זאת מעשן - אינו חכם, אלא טיפש. חכם הוא האדם היודע להתנהג בחוכמה ולהפיק את התועלת האמיתית שיש בכל דבר. לכן אמר המלך שלמה (משלי י, ח): "חכם לב יקח מִצוֹת וְאִוִּיל שֹׁפְתִים יִלְבֹּט" - החכם מבין שהעיקר וההתכלית זה לעשות רצון ה', לכן רוּדף

אחר קיום המצוות ובזה קונה את חלקו לעולם הבא. אבל האויל הטיפש מדבר הרבה ולא עושה כלום!

איזהו גבור? הפובש את יצרו - יש החושבים שגיבור הוא מי ש"יודע" ללכת מכות ובגבורתו הוא יכול להרוג במכת אגרוף, אולם מצינו להיפך - הקב"ה נקרא "גיבור", ובתפילה אנו אומרים: "אתה גבור לעולם ה', מתייה מתים אתה, רב להושיע" - גיבור הוא מי שמסוגל להחיות מתים ולא מי שהורג את החיים!

הקב"ה גם נקרא "גיבור" בכך שכובש הוא את כעסו על החטאים והעוונות של בני אדם. ה' יתברך נותן לאדם חיים במתנה בכל רגע ורגע, ובאותה מתנה האדם "פוגע" בקב"ה - מורד בו ועושה עבירות נגד רצון ה' ית'. אך הקב"ה ארך אפיים, מבליג ומחכה שהאדם ישוב בתשובה.

אחד הדברים שהכי קשה להתגבר עליהם - זהו עניין הכעס! לכן מי שמצליח לעמוד בניסיון הכעס נקרא "גיבור"!

כאשר אדם זוכה ומצליח להתגבר על ניסיון הכעס, הוא זוכה בעולם הזה ובעולם הבא לברכות עצומות ושכר רב, ובאותה עת הוא מתגבר. זוהי עת רצון ומה שהוא מבקש ומברך מתקיים.

מעשה באברך חשוך בנים, שהיה נוהג מדי פעם לבוא ולהתברך אצל הצדיק רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, הרב היה אומר: "ברכה והצלחה", ובזה תם העניין. יום אחד האברך ניגש לרב ואמר לו: "כבוד הרב, הפעם איני מבקש ברכה, אני מבקש שהרב יגזור עלי זרע קודש של קיימא!", הרב אמר שלא הוא יכול לגזור על כך. האברך שאל: "א"כ מי כן יכול לגזור?", השיב לו הרב: "חפש יהודי שמצליח לעצור את עצמו בשעת כעס כאשר מישהו פוגע בו ומבזה אותו, ובכל זאת מתגבר על טבעו ואינו עונה, ובקש ממנו שיברך אותך באותה עת".

האברך יצא מהרב מאוכזב, כיצד יוכל למצוא דבר כזה?! הוא התפלל לקב"ה שיעזור לו למצוא יהודי שמתגבר על כעסו ושיזכה ממנו לברכה. לאחר שבוע הגיע האברך לבר מצוה של ידיד, ומצא מקום ליד אדם שהיה שקוע רובו ככולו במנה העיקרית. כעבור שתי דקות ניגש אליהם מישהו עצבני והחל לצעוק ולבזות את האיש שיושב לידו: "אתה לא מתבייש... לאכול ככה שניצל עם חמוצים לאחר שעשית לי חמוץ על הלב?! איך העזת לבנות ככה מולי ולחסום לי את האויר?!" האדם שישב ליד האברך החל להחליף צבעים והשכן הכועס התחיל בקללות עסיסיות... האיש המבוזה החל להתחמם וכמעט שהגיע לרתיחה של ממש, הוא כבר רצה לקום ממקומו ולשבור כסא על שכנו המעצבן, אלא שאז הוא שמע קול מתחנן מהאברך היושב לידו: "בבקשה, תתגבר!"

"מה:???", הוא תמה, אך האברך אמר: "אני מבקש ממך, עצור את כעסך, תבליג, תשתוק, אל תענה לו, תתגבר, עמוד בניסיון... בבקשה..."

"מי אתה בכלל?! ומה אתה מתערב?"

"הסברים אחר כך", אמר האברך, "קודם תתגבר, אח"כ תברך, הסברים בסוף!"

"מה יש לך?!", הוא שאל, "לברך?! להתגבר?! מה אתה רוצה?"

"תראה, אני נשוי עשר שנים בלא ילדים, ואני מבקש ממך שתברך אותי שאזכה לבנים צדיקים".

"יהודי יקר, טעית בכתובת, אני בכלל לא יודע לברך!", אמר לו ברוגע וברחמים.

"אין בעיה", אמר לו האברך, "חזור אחרי: אני מברך את ראובן בן מזל שיזכה לזרע קודש של קיימא השנה!"

הברכה כמובן התקיימה ולאחר שנה נולד לאברך בן והרב קנייבסקי היה הסנדק.

רבי משה לייב מסאסוב היה רגיל לומר: "אם יכבוש אדם את כעסו פעם אחת - הרי טוב ומועיל לנשמתו ולכפרת עוונותיו יותר מאלף תעניות, ואם ישמע אדם חרפתו וישתוק - הרי טוב מאלף עינויים".

מעשה בבנו של רבי מיכל מזלאטשוב זצ"ל, שקיבל מאביו בירושה את התפילין המהודרות שלו. הניחם בשמחה עצומה והרגיש קדושה נוראה. לאחר תקופה ביקשה ממנו אשתו שימכור את התפילין של אביו, כי הפרנסה בבית קשה מאוד ויש עשירים שרוצים לקנות את התפילין בהון רב, אך הוא לא הסכים. כאשר הגיע חג הסוכות, הלך הרב לקנות אתרוג, שבזמנם ובמקומם לא היה בר השגה, ולכן היה שווה הון תועפות. אמר לו המוכר: "מה אתה מוכן לשלם תמורת האתרוג המהודר?", אמר הרב: "אני מוכן לתת בתמורה את התפילין של אבי ר' מיכל מזלאטשוב". כששמע המוכר כך אמר בלבו: "זו עסקה מצוינת", וכך עשו.

בהגיע הרב אל ביתו שמח וטוב לב, שאלה אותו אשתו לפשר השמחה. אמר לה: "קניתי אתרוג מהודר, ובעזרת ה' אזכה את כל אנשי העיר לברך עליו". "מאיפה יש לך כסף לקנות אתרוג?!", תמהה. "נתתי את התפילין וקיבלתי אתרוג". כשמוע האשה את בעלה אומר כך, כעסה מאוד. לקחה את האתרוג, זרקה אותו על הרצפה ופסלה אותו.

מה שעבר על הרב באותו רגע, וודאי שאי אפשר לתאר במילים... אמר הצדיק: "תפילין אין לי, אתרוג גם אין לי, אבל שלום בית יהיה לי ולא אכעסו!"

באותו לילה, בא אליו אביו בחלום ואמר לו: "זה שהיית מוכן לתת תפילין, שזו מצוה לכל החיים, בעבור אתרוג, שזו מצווה זמנית

של שבעה ימים, וכל זה עשית כדי לזכות את הרבים, עשית רעש גדול בשמים. אבל זה שלא כעסת על אשתך, והתגברת על מידת הכעס - זה פי כמה וכמה. ובזכות זה אתה תהיה עשיר גדול כל ימי חיך". וכך היה.

אִיזְהוּ עֲשִׂיר? הַשְּׂמַח בְּחֶלְקוֹ - אדם השמח בחלקו ומסתפק במה שיש לו, אם מעט ואם הרבה, הוא רואה בכך כל סיפוקו, וזהו העושר האמתי שאין עמו דאגה ולא עצב (בניגוד ל"מרבה נכסים - מרבה דאגה"), "ברכת ה' היא תעשיר!"

מעשה במלך אחד שחסרה לו שמחת חיים, ועל כן היה שרוי במרה שחורה וחולה במחלת הדיכאון. הוא פנה לאדם זקן וחכם כדי שיתן לו עצה כיצד להגיע לאושר בחיים. אמר לו החכם שכדי להיות מאושר, עליו ללבוש חולצה של אדם מאושר, ועל ידי זה יהיה גם הוא מאושר.

שמע זאת המלך ומיד פנה לאחד מידידיו המלכים, וביקש ממנו שיתן לו ללבוש את חולצתו, כי הוא נראה לו אדם מאושר ואולי בכך ימצא מזור למחלת העצבות. אמר לו אותו המלך: "אינני הכתובת הנכונה, גם לי יש את הטרדות והבעיות שלי, ואיני מאושר כמו שאתה חושב, ולכן חולצתי לא תגרום לך את האושר בחיים".

שמע זאת המלך ופנה למלך אחר, וגם שם מצא תשובה דומה. כך הסתובב בין המלכים והשרים העשירים שחשב שהם מאושרים, ולא מצא אדם שאכן הוא מאושר באמת.

באחד הימים ראה איכר עני שעסק בעבודתו כשהוא נותן את קולו בשיר ובשמחה.

פנה אליו המלך ושאל: "האם אתה מאושר בחיים?" אמר לו האיכר: "בוודאי, לא חסר לי דבר ואני מאוד שמח ומאושר". שמח המלך ואמר: "האם תואיל בטובך למכור לי את חולצתך?" תמה האיכר: "חולצתי!! אין לי בכלל חולצה!"

אז הבין המלך, שכוונתו של אותו חכם היתה ללמדו, שהאושר לא תלוי בממון ובכבוד הגדול, אלא בהסתפקות במועט, ואפילו אדם ללא חולצה, יכול להיות מאושר אם אכן יודע הוא להסתפק במה שיש לו.

• מעשה במלך אחד שבנה ארמון מפואר, ותלה עליו שלט, שהוא מוכן לתת את הארמון למי שבאמת שמח בחלקו. בשבוע הראשון אף אחד לא הגיע, כי מי יכול לומר על עצמו באמת שהוא שמח בחלקו? לאחר שבוע הגיע למלך אדם עשיר ומכובד ואמר שיש לו אשה, בנים ובנות, דירת פאר, עסקים משגשגים והון רב, וא"כ הוא שמח בחלקו ולכן הארמון מגיע לו. צחק עליו המלך ואמר: "אם באמת היית שמח בחלקך, לא היית חומד את הארמון שלי!"

איזהו מכבד? המכבד את הבריות - מעשה בעשיר גדול אשר כולם היו מכבדים אותו מחמת עושרו הרב, אך הוא היה עם האף למעלה, נהג בשררה ולא כיבד אף אדם. באותה עיר היה עשיר נוסף, פחות עשיר מהראשון אך היה מכבד כל אדם וכולם אהבוהו.

יום אחד העשיר הראשון עשה סעודה גדולה עבור נישואי בנו. הוא שכר שפים מומחים בעלי שם, וביקש מהם שיכינו את המטעמים המשובחים ביותר. הוא הזמין לסעודה את כל יהודי העיירה כדי להראות להם "את עֶשֶׂר כְּבוֹד מְלִכּוֹתוֹ וְאֵת יְקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוֹלָתוֹ".

העשיר רצה לדעת מה כולם חושבים עליו, ולכן במהלך הסעודה יצא לרגע, החליף את מלבושיו המפוארים בבגדי עניים בלויים, חבש פאה נוכרית וחזר לסעודה כאדם פשוט. הוא עבר בין האנשים המסובים בסעודה ושמע אותם מדברים על הוצאות המשתה. אחד אמר לחברו: "איזו סעודה מפוארת! כמה נראה לך שהחמור הזה הוציא על כך?", אחד אחר אמר: "הכלב הזה יודע לעשות סעודות טובות", כולם ביזו אותו מאחורי גבו. הוא כעס מאוד אך שתק ולא אמר כלום.

לאחר שבוע, גם העשיר השני עשה משתה לבנו והזמין את כל יהודי העיירה. העשיר הגדול בהתחלה לא רצה ללכת בגלל גאוותו, אך לבסוף חשב לבוא בתחפושת העני כדי לשמוע מה כולם חושבים על בעל הסעודה.

כאשר הסתובב בין האנשים, הוא שמע שכולם מדברים על בעל הסעודה בכבוד והערכה, והוא חזר לביתו כועס וזועף. אשתו שאלה אותו מדוע פניו זועפות, והוא סיפר לה מה כולם אמרו עליו במשתה המפואר שעשה להם, איך כולם ביזו וגינו אותו. ואילו העשיר השני שעשה היום משתה עם הוצאות מועטות יחסית - כולם מכבדים אותו ומעריכים אותו.

אמרה לו אשתו: "דבר זה אתה גרמת לעצמך, מפני שאין אתה נזהר בכבודם של אנשים ומזלזל בהם. לכן אע"פ שלעיניך הם מכבדים אותך, הרי שמאחורי גבך הם מזלזלים בך. אבל העשיר השני מכבד את כולם ולכן כולם אוהבים אותו ומכבדים אותו".

מצוות ועבירות

בְּיַעֲזְאֵי אוֹמֵר, הָיִי רֵץ לְמִצְוֵה קִלְיָה בְּבַח־מִוְרָה, וּבִוְרַח מִן הָעֵבֶרָה. וְשִׂמְצִוָה גּוֹרְרַת מִצְוֵה, וְעֵבֶרָה גּוֹרְרַת עֵבֶרָה. וְשִׂשְׁכֵר מִצְוֵה - מִצְוֵה, וְשִׁכֵר עֵבֶרָה - עֵבֶרָה: (ה, ב)

הָיִי רֵץ לְמִצְוֵה קִלְיָה בְּבַח־מִוְרָה - יש לרוץ לקיים את המצווה, לעשות את המצוות מתוך תשוקה וזריזות. תפקידנו לחזר אחר הזכויות, ולעשותן באהבה ובחשק, כאדם הלהוט לאסוף אוצרות פז. עלינו לרוץ אחר המצוות ולא להמתין שהן תבואנה אלינו.

וּבִוְרַח מִן הָעֵבֶרָה - לכאורה קשה, מדוע לא אמרו לברוח מעבירה קלה כבחמורה כמו שאמרו לגבי מצוה? אלא שאין כזה דבר "עבירה קלה", משום שכל עבירה היא חמורה ומחריבה

ופוגמת בעולמות העליונים, וכמו שכתוב בספר 'חרדים': "אפילו העבירות הקלות חמורות הן, שאין להסתכל על קטנות העבירה אלא על גדולת המלך שציווה עליה". מלך מלכי המלכים הקב"ה ציווה עלינו שלא לעשות, לכן מי שעושה למרות ציווי המלך שאסר, נחשב הוא כמורד במלכות, אפילו אם מדובר ב"עבירה קטנה".

ועוד, שמתוך העבירה ה"קלה" סופו להגיע לידי עבירה חמורה. וכן אמרו חז"ל: כך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד (שבת קה:).

וכתב הגר"א דסלר זצ"ל: "הבחירות הרעות מגרשות את יצר הטוב ממקומו, וכשיסיף לעשות מן הרע ההוא יעשנו בלי בחירה, כי אין עוד אחיזה ליצר הטוב במקום ההוא. וזה מה שאמרו: עבירה גוררת עבירה, וכן: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו - נעשית לו כהיתר". אדם שחוזר על העבירה שוב ושוב, סופו ששוב אין לבו נוקפו בטרם יעבור על ציווי התורה. הוא כבר לא מתחרט, שהרי הוא חוטא מתוך הרגל, ומבצע את החטא בלי לחשוב, לא לפני המעשה ולא לאחריו.

מספרים על רב צדיק, שהיה נערץ ומכובד על כל הבריות, ויהודים רבים שיחרו לפתחו לקבל ברכותיו, לבקש תיקון על עוונותיהם וללמוד מדרכיו. פעם באו לפניו שני אנשים. התוודה אחד מהם על חטא כבד שחטא לחברו, ואמר לצדיק: "כבר הלכתי וביקשתי סליחת האדם שגרמתי לו רעה, ובכל זאת, אין מצפוני נותן לי מנוח. אומנם סלח לי האדם, אך מי יודע אם סלח לי ה'. חמור מאד הוא החטא שעשיתי, ובקשתי היא כי גם ה' יסלח לי".

החריש הצדיק. אחר כך פנה אל האיש השני ושאל אותו: "ומה לך?". ענה: "אני באתי רק ללוות את חברי, זה שהתוודה לפניך זה

עתה, אסתפק בברכה מכבודו". "כלום נקי אתה מעוון ואין לך שום דבר להתוודות עליו?". נענה האיש: "אין דבר המכביד על מצפוני. אם חטאתי, הרי אלו רק חטאים פעוטים, עבירות קלות של מה בכך, ולא כדאי אפילו לגזול זמנך בסיפורך".

פנה הצדיק לאיש הראשון ואמר לו: "ראיתי כי נכנע לבבך לפני האלוקים, ולכן זאת עשה: צא אל מעבר לגדר ביתי. בקש והבא לי אבן גדולה ככל שתוכל שאת, כי גדול החטא שחטאת". ואל השני פנה ואמר: "צא גם אתה, וצבור אבנים קטנות, כי עבירותיך קטנות הנה".

יצאו השניים ועשו כמצוותו. חזר האחד והביא אבן גדולה, והשני הביא שק מלא צרורות אבנים קטנות. העביר הישיש עיניו על פני האבן והצרורות ואמר: "היטבתם לעשות. ועתה הואילו בטובכם והשיבו את האבן והצרורות שצברתם למקום שממנו לוקחו וחיזרו אלי - אז אניגד לכם את דברי".

הלכו השניים לעשות כדבריו. הראשון מצא בנקל את המקום שממנו נטל את האבן הגדולה והניחה שם. ואילו השני טרח ועמל ולא עלה בידו בשום אופן למצוא את המקומות שמהם נצברו כל הצרורות וחלוקי האבנים. לבסוף התייאש וחזר אל החכם עם משא האבנים הקטנות.

אמר החכם: "עתה אפרש לכם כוונתי. אתה הראשון, מצאת בקלות את המקום שממנו לוקחה האבן הגדולה, וכך גם ענייך. זכרת את עוונך הגדול והתביישת בו, רצית לשוב בתשובה ובאת להתוודות עליו, והאלוקים סלח לך".

"ואילו אתה, בעל האבנים הקטנות, חטאת לכאורה חטאים קלים ופעוטים, והם לא הכבידו על לבך ולא הכאיבו לך, לא זכרת אותם ולא התחרטת עליהם, גם לא תקנת את מעשיך ואולי גם הטפת מוסר לאחרים, ואיך ה' יסלח לך!?"

שְׂמִצּוֹה גּוֹרֶרֶת מִצּוֹה, וְעֵבֶרֶה גּוֹרֶרֶת עֵבֶרֶה - זוהי תוצאה טבעית, ההרגל נעשה טבע והאדם מסתגל במשך הזמן לסדר החיים אותו תובעת המשנה: לרוץ לדבר מצוה ולברוח מדבר עבירה.

אמרו חז"ל: אדם מטמא עצמו מעט - מטמאין אותו הרבה, מטמא עצמו מלמטה - מטמאין אותו מלמעלה, מטמא עצמו בעוה"ז מטמאין אותו בעולם הבא (יומא לט.). עשיית מצוה מזככת ומטהרת את האדם העושה אותה, ולעומת זאת עשיית עבירה מטמאת את נשמת האדם העובר ומטמטמת ואוטמת את לבו מכל דבר שבקדושה.

דרכו של היצר לבוא בדברים קטנים לאדם, ולאחר שרואה שהאדם נשמע לו, מוסיף הוא עוד עבירה, ואם גם לזה האדם נשמע, אזי רואה היצר שיש לו "קליינט" טוב, ובסופו של דבר מביא את האדם אל העבירות החמורות ביותר.

דוגמא לכך אומר דוד המלך ע"ה, בתחילת ספר תהלים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב". ואמרו חז"ל (ע"ז יח): אם הלך בעצת רשעים, סופו לעמוד, ואם עמד, סופו לשבת, ואם ישב סופו להיות לץ כמותם. כלומר, החטא עולה בהדרגה, בתחילה אדם רק "הולך" לראות מה שלום החברה. לאחר מכן הוא מתעכב קצת במקום, ומתחיל לשוחח עם החברים מהעבר, ומעלה זכרונות, ולכן נשאר הוא לעמוד שם, אבל עדיין אינו יושב במחיצתם. אולם בסופו של דבר אנו מוצאים את אותו אדם יושב עמם, ונהפך להיות לץ כמותם. לכן העצה היא לברוח מהעבירה, ולא לתת ליצר את ההזדמנות להביא אותו לעמוד בין הרשעים.

כיצד העבירה גוררת עוד עבירה?

כתב הגאון רבי משה סופר בספרו "תורת משה", כי המשחית הנברא מהעבירה, הוא רודף את זה שעשהו, עד שגורם לו שישנה

באיוולתו לעשות עוד עבירה ולברוא עוד משחית כיוצא בו. ועל דרך זו נאמר גם: "מצוה גוררת מצוה", שהמלאך הנברא מכח המצוה, מושכו לקיים עוד מצוות, ומשום כך, בעשותו מצוה אחת בשלמות, נברא על ידה מלאך חזק מושלם ואמיץ כח הדוחפו לעשות עוד מצוות.

מעשה בשני שכנים, שלאחד מהם היתה טבעת יקרה עשויה זהב ומשובצת ביהלום, והשני חמד את הטבעת, וחיפש דרך להשיגה.

פעם אחת שני השכנים נפגשו בחדר המדרגות. האיש שחמד את הטבעת אמר: "קניתי היום טבעת עם יהלום, ואיני יודע אם היא שווה את הסכום ששילמתי בעבורה". אמר לו חבירו: "ראה את הטבעת שלי, שילמתי עליה אלף דינרים". ביקש החמדן לראות מקרוב את הטבעת, וחבירו הוריד את הטבעת ונתן לו לראותה.

החמדן הסתכל יפה בטבעת, ולאחר מכן שם אותה בכיסו. שאל חבירו: "מה אתה עושה?", ענה הגנב: "אני מחזיר את הטבעת לכיסי".

צעק עליו בעל הטבעת: "זו הטבעת שלי, תחזיר לי אותה מיד". אמר לו החמדן: "את טבעתך החזרתי לך, וזו הטבעת אשר קניתי". הוויכוח ביניהם נמשך עד שהאיש שנגנבה טבעתו, הציע לגנב לבוא עמו לבית הדין.

אמר הגנב: "לא אוכל ללכת אתך, כי אין לבושי יפה, ומתבייש אני ללכת כך". נתן לו בעל הטבעת את מעילו, ואמר לו: "קח נא את מעילי ובוא אתי לבית דין".

אמר לו הגנב: "אבל אין לי כח לעשות את כל הדרך הזו ברגל". נתן לו בעל הטבעת את חמורו, העיקר שיבוא אל הדין.

כשהגיעו לבית הדין, בעל הטבעת טען את טענתו. "ומה יש לך להשיב על כך", שאל הדיין. אמר הגנב: "אדוני הדיין, שכני הוא

שקרן גדול, ואוכל להוכיח זאת, הנה שמעתם את טענתו שטבעת זו שייכת לו, הוא מסוגל בהחלט לספר לכם בלי כל בוש שהמעיל שאני לובש גם כן שייך לו".

"אכן", צעק האיש, "המעיל שלי הוא!" אמר הגנב: "רואים אתם שצדקתי. אני מכיר אותו, הוא גם לא יתבייש לטעון שאף החמור שבאתי עליו שייך לו". האיש התרגז מאוד וקרא בקול: "החמור הזה באמת שלי, נתתי לו לרכב עליו כדי שלא יצטרך ללכת לכאן ברגליו".

הדיין שוכנע שהמתלונן אינו אלא שקרן, ופסק לטובת הגנב שעלה ורכב על החמור, וחזר לביתו עטוף במעיל ועגוד טבעת יהלום.

כך גם דרכו של היצר הרע, לגנוב לאדם לאט לאט את מצוותיו ומעשיו הטובים אשר רכש בימי חייו בעמל רב, וזאת על ידי פיתוי לעבירה ועוד עבירה, עד שלבסוף לא רק שלוקח לאדם את הכל, אלא שגם מקטרג עליו לפני בית דין של מעלה, ומאשים אותו על כך שעבר עבירות. חייבים אנו לדעת את תחבולותיו של היצר, ועלינו להגביר חילים לעמוד כנגדו בכח ובחיל.

קמצן אחד רצה לקנות דג לכבוד החג. אך מאחר שהיה אמור לבוא אליו אורח לחג, קנה דג יקר וטוב בשביל עצמו, ועוד דג מקולקל וזול בשביל האורח.

בערב החג הגיש בעל הבית את הדג המקולקל לאורח, ולאחר שאכל האורח מהדג, קיבל הרעלת קיבה, ואושפז בבית החולים. אמר בעל הבית לאשתו: "בואי נלך לבקר את האורח בבית החולים, הרי מצוות ביקור חולים היא גדולה ויקרה עד מאוד".

כעבור יומיים נפטר האורח מהרעלת קיבה, ובעל הבית ואשתו הלכו לקיים מצות הלוויית המת. ובשבעה, הם גם הלכו לנחם את בני המשפחה של האורח.

כשחזרו לביתם, אמר הבעל לאשתו: "ראית כמה מצוות קיימנו בזכות הדג המקולקל - גם הכנסת אורחים, גם ביקור חולים, גם הלויית המת וגם ניחום אבלים..."

כך בדיוק עושה היצר הרע לאדם, מראה לו את העבירות כמצוות, וגורר אותו לעוד "מצוות" מדומות, עד שמפילו לבאר שחת.

שִׁשְׁכָר מְצֻנָה מְצֻנָה - בעולם הזה לא שייך לתת שכר על המצוות, כי אפילו המצוה הקטנה ביותר, שווה כל כך הרבה, כך שאין בכל העולם כולו מספיק כדי לשלם עבורה (מה שאין כן העוה"ב שלכך נברא, עיין מה שכתבנו בזה להלן משנה י"ז, ובתחילת פרק ב'), לכן "שכר המצוה" היחידי שניתן לתת בעוה"ז על מצוה, הוא מצוה נוספת. ומכאן כדאי לרדוף אחרי המצוות, אף הקלות ביותר, כי מצוה גוררת מצוה ומצוה קטנה יכולה לגרום לנו לקיים מצוה גדולה, ולהביא אותנו אל התכלית הרצויה.

פירוש נוסף: אם אדם נהנה מעשיית המצוה והוא מתענג על שזכה לקיים את רצון ה' - הנאה זו עצמה תחשב לו למצוה (ברטנורא).

מי שזוכה לקיים מצוות רבות, טובל בים של עונג. נפשו רוויה בסיפוק, בשמחה ובתחושה של קרבת אלוקים. כבר כאן בחייו עלי אדמות הוא מתענג על ה' ונהנה מזיו שכינתו, ועונג זה עצמו - למצוה הוא נחשב.

וּשְׁכָר עֲבֵרָה עֲבֵרָה - ואם בחר ברע ועשה עבירה אחת, הקב"ה מתרחק ממנו ומוסר אותו ביד טבעו הרע (רי' יונה). השכר וההנאה שמגיעים לו לאדם בעשיית העבירה נחשבים לו כעבירה בפני עצמה, ולוקה על העבירה שעשה ועל השכר וההנאה שמקבל בעשייתה (ברטנורא).

כאשר יהודי עובר עבירה, הדבר הגרוע יותר מכל, אפילו יותר מהעונש על העבירה הוא עצם העבירה. הדברי חיים מצאנו זצ"ל היה נוהג לספר: מעשה בכומר אחד שהיה מטיף ללא הרף כנגד

השיכרות, המכלה כל חלקה טובה ומאבדת את ממונם ואת צלילות דעתם של האיכרים. סברו השומעים וקיבלו עליהם שלא להפריז בשתיה ושלא להסחף אחרי הטיפה המרה.

לא עבר יום אחד, והשיכור הראשון כבר התגולל בקיאו בראש חוצות. נזעקו האיכרים וגררוהו לבית הכומר, כדי שיקצוב את עונשו. ספק הכומר כפיים וקרא: "איזה קסם יש במשקה הארוור הזה, המסוגל לאבד את צלם האדם של האנשים, ולגררם לתהומות הניוול ואיבוד צלילות הדעת!"

"מה דינו?", האיכרים המגושמים תבעו לדעת. כאן בא הכומר במבוכה, "איך אוכל לגזור דינו של אדם, אם לא עמדתי על גדול נסיונו? מימי לא טעמתי טיפת משקה, תמיד נזהרתי מלקרב אותו אל תוך פי. כדי להעניש אדם, חייב אני לדעת מהו הנסיון שבפניו לא עמד. היודעים אתם - הבו לי כוסית שיכר, ואדעה!"

מיהרו האיכרים והביאו לו שיכר. הכומר טעמו בקצה הלשון, שנחרכה בחזקו של המשקה, ועיווה את פניו ממרירותו. ירק אותו בתיעוב, וקרא: "עונש מבקשים אתם לקצוב לו!! הרי אין עונש גדול יותר מלגימתו של משקה נורא זה! הוא כבר העניש עצמו דיו בשתייתו - שלא לדבר על אבדן חושיו והקאתו!..."

וזהו שאנו אומרים בווידוי לפני ה' יתברך: "סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים, ולא שוה לנו". כלומר, כל השנה כולה אנו מבוססים בחטאינו ומתגוללים בסיאובם. אך ביום הכיפורים כשבאים אנו לשוב בתשובה על כך, מבינים ומכירים אנו במרירותו של החטא ובעומק השחתתו, וקוראים במר נפשנו: רבוננו של עולם, מה לך עוד להענישנו. הן די לנו בעונש זה ש'סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים, ולא שוה לנו' - היש עונש נורא יותר מן החטא עצמו! וזהו שאמרו: הוי בורח מן העבירה, ששכר עבירה - עבירה, ואין לנו עונש נורא יותר ממנה עצמה! (מסביב

(לשולחן)

תקוות אנוש רימה

רַבִּי לְוִיטְס אִישׁ יִבְנֶה אוֹמֵר, מְאֹד מְאֹד הָיִי שְׂפֵל רוּחַ,
שְׂתַקְנֹת אָנוּשׁ רַמָּה. (ד, ד)

למה להיות מְאֹד מְאֹד שְׂפֵל רוּחַ? מפני שְׂתַקְנֹת אָנוּשׁ רַמָּה! אם נשאל ילדים מה כל אחד רוצה להיות כשהיה גדול, אחד יאמר שרוצה להיות רב חשוב, שני טייס, אחר רופא, וכן על זה הדרך. אבל אף אחד לא יקום ויאמר: "אני מאוד רוצה להיות בקבר, שיאכלו אותי התולעים".

א"כ אינו מובן מה שחז"ל אומרים שתקוות אנוש רימה.

ונראה לבאר בס"ד עפ"י הגמרא (ראש השנה יז): "אמר רבא: כל המעביר על מדותיו (מוותר) מעבירים לו על כל פשעיו, שנאמר: 'נשא עון ועבר על פשע', למי נושא עון? למי שעובר על פשע". ופירש רש"י: "אין מדת הדין מדקדקת אחריו, אלא מניחתו והולכת".

הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דייק, כי מדברי רש"י נראה, שאף על פי שלא נתכפרו לאדם פשעיו ועדין חוטא הוא, מכל מקום, כיוון שמעביר על מדותיו מדת הדין מניחה לו.

הגמרא שם מספרת על רב פפא שבא לבקר את רב הונא בריה דרבי יהושע שחלה. כשראה את מצבו האנוש, אמר שיכינו לו תכריכין. לבסוף נרפא רב הונא בדרך נס, ואמר שאכן נגזרה עליו מיתה, אלא שהקב"ה אמר, שמכיוון שאינו עומד על מדותיו אלא מעביר עליהן, אל תדקדקו אחריו. רואים אנו, שאף לאחר שנגזרה עליו מיתה והיה כבר במצב של גסיסה, הועילה לו מדה זו להצילו מן הדין ולהשיבו לתחיה.

באחד מבתי הכנסת נהגו למכור את מקומות הישיבה לתפילה בימים הנוראים. המקומות הטובים עלו יותר, הפחות טובים עלו פחות, ומי שלא שילם קיבל מקום מיוחד על גבי השטיח.

הגבאי נהג למכור את המקומות בצורה מסודרת, כל אחד מהמתפללים קיבל פתק ובו מספר השורה והכסא.

בתפילת מנחה של ערב רה"ש התברר שאחד המקומות היותר טובים נמכר בטעות פעמיים, לשני אנשים שונים. השניים ניגשו לגבאי והעמידו אותו על טעותו, והוא השיב שאין לו פתרון מאחר שכל המקומות כבר נמכרו, הוא הציע שאחד מהם יוותר וכספו יוחזר, אבל אף אחד מהם לא הסכים לוותר. מאחר שבתפילת מנחה וערבית ישנם פחות מתפללים מאשר בבוקר, עוד איכשהו שניהם הסתדרו, אך היה להם ברור שמחר בבוקר על אחד מהם לוותר.

אחד מהשניים לאחר שקידש, וערך סעודת חג מפוארת עם בני משפחתו, הלך לישון. והנה מוצא הוא את עצמו בודד במרכזו של שדה רחב ידיים, הוא מתחיל ללכת ולפתע עוברת לידו מרכבה עמוסה במלאכים לבנים. מאות מלאכים בגדלים שונים נדחסו בתוך העגלה.

הוא המשיך ללכת אחרי העגלה ובדרך חלפו על פניו אלפי עגלות עמוסות מלאכים, חלקם לבנים וחלקם שחורים.

לבסוף הוא הגיע לרחבה ענקית, שם עמדו מאזניים עם שתי כפות ענקיות, לתוכן נתקבצו המלאכים, הלבנים מימין, והשחורים בכף השמאלית...

הוא שאל מה קורה כאן, והסבירו לו שהיום זה יום הדין וכעת שוקלים את העברות והזכויות של בני האדם. הוא שאל של מי כל

המלאכים האלה, והשיבו לו שאלו כל המעשים שהוא עשה במשך השנה.

מיודענו קצת נבהל כי הכף של המלאכים השחורים היתה הרבה יותר כבדה. פתאום שאלו מה קורה עם היסורים, אז באו כל המלאכים שנוצרו מהיסורים שעבר במשך השנה, אמנם הם הוסיפו קצת משקל לטובת המלאכים הלבנים, אך לא היה בזה מספיק כדי להכריע את הכף.

ואז אמרו תביאו את המלאכים של מעביר על מידותיו. אולם אף מלאך לא הגיע, במהלך השנה לא נוצרו כאלו, הרי הוא אף פעם לא ויתר.

לפתע ניגש אליו מלאך ואמר: "יש לך עכשיו הזדמנות להכריע את הכף, נתנו לך ניסיון של מעביר על מידותיו, אם תעמוד בו ותוותר תזכה להכתב בספרן של צדיקים".

אותו יהודי קם נסער מהחלום, כשהגיע לבית הכנסת הוא אמר לגבאי שהוא מוכן לוותר, הוא מוכן לשבת כל התפילה על גבי השטיח, רחוק מהמזגן, ואף הוא לא מעוניין לקבל בחזרה את הכסף ששילם בעבור המקום שקנה. אולי בכך יזכה להכריע את הכף...

ועל פי זה מתבארים דברי התנא שאמר "שְׁתָּקוּת אָנוּשׁ רָמָה" - התקווה היחידה שיש לו לאדם כדי להינצל ביום המשפט, היא שישפיל עצמו כמו רימה ותולעה, ויוותר וימחל לכל מי שפגע בו. כי המַעְבִּיר על מִדּוֹתָיו, מַעְבִּירִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, ובזכות זה תהיה לו תקווה להנצל ביום הדין.

קטגור וסנגור

רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד, והעובר עברה אחת, קונה לו קטגור אחד. תשובה ומעשים טובים, פתרים בפני הפרענות.

(ד, יא)

העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד - כל מצוה שיהודי עושה, נוצר ממנה מלאך, וכפי ערך ואיכות המצוה כך גם המלאך יהיה שלם וגדול יותר בהתאם. אותו מלאך טוב שנברא מהמצוה הוא כמו פרקליט, עורך דין, סניגור, מליץ יושר העומד לצדו ותפקידו להגן עליו ולהזכיר לפני הבורא את זכותו.

כתוב בגמרא (סוטה ג): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר: 'והלך לפניך צדקך'. וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר: 'לפתו אורחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו', רבי אליעזר אומר: קשורה בו ככלב".

המהרש"א שם כתב: "מהידוע כי מעשה האדם מוליד מלאכים כפי מעשיו, הן לטובה, הן לרעה. כי העושה מצווה יהיה הולך בשמחה ואין צריכה המצוה, אלא להקדים לפניו להראות לו את הדרך לשם. אבל העושה עבירה, צריך מי שמוליכו לכורכו וללפפו, כי אינו הולך לשם מרצונו, כדרך שמוליכים לגרדום, שמוליכין אותו שלא לרצונו, אלא בעל כורחו".

והעובר עברה אחת, קונה לו קטגור אחד - כאשר יהודי עובר עבירה ח"ו, נוצר מכך מלאך רע המלשין ומקטרג עליו בפני בית דין של מעלה.

ישנם כמה סוגי משפטים: האדם נשפט בכל יום, בראש השנה, בעת פטירתו מן העולם וגם לפני תחיית המתים ביום הדין הגדול והנורא. בכל משפט ומשפט עומדים לצדו פרקליטים הבאים לצדד בעדו, ומנגד ניצבים קטגורים המזכירים את עוונותיו. כל הסנגורים והקטגורים מלווים את האדם לנצח, והם חוזרים וניצבים בכל משפטיו - מי לטובתו ומי לרעתו. רבי אליעזר בן יעקב בא לעורר אותנו שנעשה הכל כדי שיעמדו לנו מלאכים טובים שיסנגרו עלינו וימליצו טוב בעדנו.

דבר נוסף, המשנה כאן דיברה בלשון יחיד: "העושה מצוה אחת... והעובר עבירה אחת", כדי לחדד את חשיבותה של כל מצוה ואת חובתה של כל עבירה. גם מצוה בודדת, או לחילופין, עבירה בודדת עלולות להכריע לכף זכות, או חלילה, לחובה. ואמנם, אנו מוצאים בגמרא (קידושין מ:): "לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו, שהכריע את עצמו לכף חובה". חטא אחד בלבד עלול להכריע את האדם לכף חובה, לכן אסור להכנס לשאננות!

הגימטריא של המילה "קטגור" היא 318, ואילו הגימטריא של המילה "סנגור" היא 319, יתרון של אחד. ללמדנו כי די בכך שמספר הסנגורים יעלה באחד על מספר הקטגורים, כדי שהאדם יזכה לכף זכות. אדם שמפנים הסתכלות כזו על מצבו, מרגיש שכל ימיו הוא פוסע על חבל דק, וכל צעד הוא קריטי. ולכן, מתוך תחושת אחריות, הוא ישתדל בכל עת לקיים מצוות כדי להטות את הכף לזכותו.

תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּתָרִים בְּפָנֵי הַפְּרָעוֹת - התשובה והמעשים הטובים שאדם עושה, הם מגן ומחסה מפני העונשים והייסורים, הבאים משמים כפירעון על חובותיו של האדם כלפי בוראו.

בזוה"ק (זוהר חדש בראשית כג): נאמר: אמר רבי שמעון כיון שחטא אדם הראשון נגזר עליו למות באותו היום דכתיב 'ביום אכלך ממנו מות תמות', עשה תשובה וביטל הגזירה שנגזרה עליו, והאריך לו ימים ונתן לו הקב"ה יומו שהוא אלף שנה.

אדם שזוכה לחזור בתשובה, הופך את כל עולמו מן הקצה אל הקצה, כמו שכותב הרמב"ם (הלכות תשובה ז, ו): "אמש היה זה שנוא לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד". ואפילו כל ימיו עשה עבירות ותועבות ולבסוף אפילו בשעותיו האחרונות שב בתשובה שלימה והתחרט על מה שעבר וקיבל על העתיד, הרי הוא כתינוק שנולד.

אדם שהשכיל לעשות תשובה מאהבה, זוכה לכך שכל עבירותיו נהפכות למצוות. אם כן, אדם שעשה תשובה, זוכה למצוות ברמה כזו שלא זוכה לה שום צדיק, שהרי כמה מצוות שיעשה, לא יגיעו לשיעור העבירות שהרשע עשה, וכל אותן עבירות נהפכות למצוות.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב, סגורם של ישראל, פגש פעם רשע שהיה עובר עבירות על מנת להכעיס. פנה אליו רבי לוי יצחק ואמר לו: "דע לך שאני מקנא בך!" תמה הכופר ואמר: "במה יש לרבי לקנא בי?!"

השיב לו הרב: "הרי לכל יהודי יש סיכוי ותקווה לחזור בתשובה שלימה. כשאתה תחזור בתשובה וכל העבירות שלך יהפכו לזכויות, מי יוכל להתחרות אתך בדרגה הגבוהה אליה תגיע, יש לך אופציה לשכר כה גבוה, מה שאין לי ולאחרים שלא חטאו כל כך הרבה..."

התשובה היא נס ופלא, חסד גדול מצד מידת הרחמים של הקב"ה, כמו שכתב ה'שערי תשובה': "מן הטובות אשר ה'טיב ה' ית' עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם, ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו. ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו וישרו, כי הוא ידע

יצרם שנאמר: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". ואם הרבו לפשוט ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה".

מצד הדין, לא היתה צריכה להיות בעולם מציאות של תשובה, כי איך יתקן האדם את אשר עיוות וחטא, ואיך אפשר להחזיר את המצב לקדמותו ולהסיר את המעשה אשר כבר נעשה, וכי הרוצח שחזר בתשובה החזיר את הנרצח לחיים?

אבל ה' יתברך, רחום וחנון, ואין הוא נוהג עמנו במדת הדין, אלא במידת הרחמים, בזכותה יכול האדם לשוב בתשובה, והקב"ה מוחל לו על חטאו. ולא זו בלבד, אלא שע"י חרטתו ועקירת רצונו לחטוא, נחשב הדבר עבורו כעקירת המעשה, כאילו החטא לא נעשה.

שלוות הרשעים וייסורי הצדיקים

רבי ינאי אומר, אין בְּיָדֵינוּ לֹא מְשָׁלוֹת הָרָשָׁעִים, וְאֵף

לֹא מֵיִסּוּרֵי הַצְּדִיקִים. (ד, טו)

אין בְּיָדֵינוּ לֹא מְשָׁלוֹת הָרָשָׁעִים וְאֵף לֹא מֵיִסּוּרֵי הַצְּדִיקִים - אין לנו בזמן הגלות לא מהשלוה והשקט שרגיל הקדוש ברוך הוא לתת לרשעים כדי לטרדן מן העוה"ב, ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהם יסורים של אהבה שאין בהן ביטול תורה, כלומר יצאנו מכלל רשעים, שאין לנו את השלוה שיש לרשעים, ולכלל צדיקים לא הגענו, שהיסורים שלנו אינם של אהבה כיסורי הצדיקים.

פירוש נוסף, אין בְּיָדֵינוּ, כמו לא הוה בידיה (יבמות קה.), כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים צלחה ומפני מה הצדיקים מדוכאים ביסורים. (ברטנורא)

משנה זו אומרת שאין אנו מבינים מדוע צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, ובמילים אחרות, מדוע הרבה אנשים טובים וישרים סובלים הרבה בימי חייהם, ואינם רואים שכר על מעשיהם הטובים? ואילו מנגד, אנשים רעים לשמים ורעים לבריות, מצליחים בדרךם הנלוזה? היכן הצדק האלוקי?

אמנם רבי ינאי אומר לנו כאן שאין בידינו תשובה המניחה את הדעת באופן מוחלט לעובדה שהרשעים שלוים ואילו הצדיקים הם אלו שמתייסרים, אך למעשה גדולי עולם, במשך הדורות, אמרו על כך כמה תירוצים, ברם קודם לכן עלינו להפנים הכרה יסודית: "צדיק אתה ה' וישר משפטך" (תהלים קיט, קלז). הקב"ה מנהיג את עולמו באמת ובצדק וללא משוא פנים. על כך נאמר בתורה: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לב, ד). רק שאנו בשכלנו הגשמי והמוגבל, איננו מסוגלים להבין את הבורא יתברך, וכמו שאומר הנביא ישעיהו (נה, ה-ט) בשם ה': "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'", והסיבה לכך היא: "כי גבהו שמים מארץ בן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם". אין בן תמותה מסוגל להשיג דעת עליון ולרדת לסוף דעתו של שוכן שחקים.

ועתה נבוא לתת מענה לשאלה המפורסמת מדוע צדיק ורע לו, רשע וטוב לו?

ראשית כל, לא כל רשע עשיר שיש לו ארמונות וצי של מטוסים, אכן באמת טוב לו (אחרת למה רבים מהם שמים קץ לחייהם?), וכן לא תמיד צדיק שאנו חושבים עליו שרע לו, באמת רע לו, כמו שרואים מהמעשה הבא (לומר כאן את המעשה המובא בעמוד 589)

לעתים אנו רואים אדם השוקד כל ימיו על התורה, אך בביתו אין כל. הדבר נראה לנו כעוד הוכחה ליסורי הצדיקים. אולם אם נשאל את האדם עצמו, הוא עשוי לומר לנו שלא חסר לו מאומה. חפצו הוא לעבוד את ה' בפינתו הקטנה, ואין הוא שואף להרבות

עושר ונכסים. פעמים רבות, הצדיק האמיתי חי חיי אושר, רוגע ושלווה למרות שהוא גר בשכירות בדירת חדר מוזנחת, ואילו הרשע, למרות עושרו, אכול הוא כעס וקנאה, וכל ימיו מלאים אכזבות ומכאובים.

אולם ישנם צדיקים שהם באמת סובלים, וכן רשעים שהם באמת מאושרים, על כך יש להשיב שבאמת בכל אדם, גם בצדיק, נדבק שמץ כלשהו, איזה פגם קטן, כמו שנאמר: "כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא" (קהלת ז, כ). הקב"ה אינו מעונין שיחסר אפילו משהו מזוהרו ומשכרו של אותו צדיק בעולם הבא, שבו ניתן השכר האמיתי והנצחי, ולכן נפרעים ממנו בעולם הזה ע"י יסורים. בכך הוא זוכה לנקות את הפגמים הקלים הנמצאים במעשיו, ולאחר שיפרע את חובו בעולם הגשמי, הוא יזכה לשכר עצום בעולם הנצחי. נמצא שיסורי הצדיקים בעולם הזה לטובתם.

נמצא לפי זה שהיסורים בעוה"ז הם לתועלת האדם, וכן אמרו במדרש (בר"ט, ח): "והנה טוב מאד", זו מדת יסורין, וכי מדת יסורין טובה מאד! אלא שעל ידה הבריות באים לחיי העולם הבא. חז"ל אומרים לנו שהיסורים למעשה טובים, כי בכוחם לכפר על העוונות ולהביא את האדם נקי וזך לחיי העוה"ב.

ולענין הרשעים, אומרים לנו חז"ל (ברכות נז.) שאפילו הרשעים שבעם ישראל מלאים הם מצוות כרימון. הוא אמר פעם מילה טובה למישהו, תרם לצדקה, כיבד את הוריו ועזר לידידיו. לאותו אדם מגיע שכר בגין אותם מעשים טובים כי הקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה (פסחים ק"ח.), אולם לא מגיע לו שיזכה לטובה הנצחית של עוה"ב על אותם מעשים בודדים. לכן, פורע הקב"ה את חובו כאן בחייו בעולם הזה. הוא אוכל בחייו את גמול צדקתו. שלוות הרשעים היא לעתים לרעתם, כי מטרתה להרחיק אותם מחיי הנצח, מחיי השכר האמיתיים. על כך אומר דוד המלך בתהלים (צ"ב, ה) מדוע "בְּפֶרֶחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב", למה אנו רואים

את הרשעים פורחים ומצליחים? בכדי ש"וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעָלֵי אֲנִי לְהַשְׁמָדָם עֲדֵי עַד" - שיקבלו את כל שכרם בעוה"ז ויענישו אותם בעוה"ב.

מעשה בעשיר אחד, שהיה לו עדר גדול של עגלים ופרות. כאשר בתו באה בברית האירוסין, חשב האדון בלבו כי עליו להתכונן לסעודת הנישואין, לשחוט מספר עגלים שמנים וטובים ולשם כך עליו להכין אותם כבר מעכשיו.

הוא הפריד מהעדר כמה עגלים מובחרים, והניח לפניהם לאכול מאכלים מיוחדים וטובים! הוא נתן להם ארוחות גורמה משובחות, שכל עגל מפוטם יכול רק לחלום עליהן, והכל מתוך מטרה לפטם את העגלים כדי שיוכל בעוד כמה שבועות לשחוט אותם, כשהם מלאים בשר ושומן!

אולם שאר העגלים עמדו מהצד, והתבוננו על החברים שלהם במבטי קנאה: "תראו איך מפנקים אותם, מאכילים אותם סעודות גורמה שבע פעמים ביום, ואילו אותנו מאכילים רק קש ותבן". החלו העגלים להתלונן על רוע מזלם ולומר: "מה האפליה הזאת? מדוע החברים שלנו נהנים כל הזמן מסעודות מפנקות, ואילו אנו נאלצים להסתפק במאכל יבש עתיר סיבים", כך טענו העגלים מתוך חמדה וקנאה...

אך אילו העגלים רק היו יודעים לשם מה נותנים לחברים שלהם לאכול ארוחות משובחות - הרי שמיד הם היו מרחמים עליהם, על מסכנותם הגדולה, ועל הגורל המר שנפל בחלקם, להיות מובלים לשחיטה, בכדי שיעשו משרם מטעמים וארוחות גורמה משובחות... העגלים המפוטמים האלו, בעוד כמה שעות, יהיו נתונים לצלייה תחת האש.

כך גם הרשעים שנותנים להם ליהנות כאן בעוה"ז והם אוכלים את שכרם, בכדי לצלות את בשרם באש הגיהנם של עוה"ב.

בדברי התנא: "אין בידינו משלוות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים", ניתן ללמוד מקל וחומר על העונש והשכר האמיתיים לעתיד לבוא, בראותנו את שלוות הרשע, את עושרו ואת הצלחתו.

אם הרשע קיבל שכר כה רב על מספר זעום של מצוות - על אחת כמה וכמה שיגדל שכרם של הצדיקים לעתיד לבוא, שהרי זכויותיהם רבות הן לאין שיעור.

מסופר במדרש (ש"ה, סה, כב) על רבי יוחנן שנתפס ע"י הרומאים, והיה מובל על סוס, מלווה בשוטרים, קשור בשלשלאות להיתלות על עמוד העץ, כעונש על שהפיץ את התורה ברבים. והנה, תוך כדי הילוכו אל עמוד התלייה, רואה ר' יוחנן את בן אחותו, "יקום איש צרורות" שהתרחק לגמרי מהתורה, המיר את דתו והפך להיות ידיים של הרומאים, והם הרכיבוהו על סוס מפואר, ונתנו לו את כל תענוגי עוה"ז!

יקום הרשע פוגש את דודו רבי יוחנן, ורואה איך שהוא מובל בשלשלאות אל עמוד התלייה, לקראת מותו. ואמר לו בהתרסה: רבי, ראה את הסוס שהרכיב אותי אדוני, וראה את הסוס שהרכיב אותך אדונך, מה יצא לך מכל התורה שלמדת, מה הרווחת מזה שהלכת בדרך התורה והמצוות?

אני שהלכתי ובעטתי בתורה ובמצוות, והמרתי את דתי - זכיתי לכבוד גדול, לרכוב על סוס כה מפואר, ולחיות בחיי אושר ותענוגות! ואילו אתה, שהיית צדיק והמשכת ללכת בדרך התורה והמצוות - תראה לאן זה הוביל אותך - אל עמוד התלייה!

אולם ר' יוחנן, שהיה אמורא קדוש, הביט בשלווה באחיינו יקום איש צרורות, וענה לו כך: "ומה אם לעוברי רצונו כך - לעושי רצונו על אחת כמה וכמה!" כלומר, אם שכר כזה עצום נתן לך הקב"ה, אפילו שבגדת ובעטת בו, תראה מה אתה מקבל על

המצוות הבודדות שעשית - א"כ תחשוב איזה שכר עצום מחכה לצדיקים שממשיכים להחזיק בתורת ה' ועושים את רצונו.

ובאמת, מילים אלו שאמר לו ר' יוחנן, נכנסו אל לבו של יקום, חדרו לתוך עמקי נשמתו, וגרמו לו לעשות תפנית חדה של מאה ושמונים מעלות, וחזר בתשובה ומסר את נפשו על קידוש ה'!

עוד אפשר לענות על השאלה הנ"ל, מדוע הצדיקים סובלים (גם צדיקים שלא חטאו, כמו ילדים קטנים), על פי ענין גלגולי הנשמות. והיינו שישנם אנשים שבגלגול הקודם שלהם היו רשעים, ועליהם להיענש על חטאי העבר, כמו שמצינו בשער הגלגולים על איוב שהיה גלגול של תרח שהיה חוטא ומחטיא את הרבים בעבודה זרה ובעוד עבירות חמורות, ולכן היה צריך לסבול "יסורי איוב".

העולם הזה דומה לפרוזדור

רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתפנס לטרקלין: (ד, טז)

העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא - רבי יעקב ממשיל כאן את העולם הזה לפרוזדור, למעבר צר המהווה את הכניסה לטרקלין, החדר העיקרי שבארמון - היכל המלך. וכוונתו להמחיש לנו בכך את תפקידנו בעולם הזה. כשם שהאדם לא רואה את השטייה בפרוזדור כמטרה בפני עצמה, כך אל לנו להתייחס לשהייה, לחיים בעולם הזה, כדבר העומד בפני עצמו. חיינו בזה העולם אינם אלא אמצעי לזכות בחיי העולם הבא שהוא העיקר.

כמו שכתב הרמח"ל (מס"י פ"א): הורונו חכמינו זכרונם לברכה, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו שזהו

התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה. אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה: העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא.

והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר ציוונו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה. על כן הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרו, זכרונם לברכה (עירובין כב.): היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, עכ"ל.

אם האדם ישכיל להפנים מסר זה, ויראה את החיים בעולמנו כצעידה ב"מעבר", הוא ישיג שתי מטרות עיקריות: א. הוא יתייחס לתענוגי העולם הזה באופן נכון. הוא יראה בהם אמצעי המסייע למטרה, הוא ישכיל להשקיע את כל כוחותיו ומרצו במטרה לפאר את הטרקלין, את המקום שבו הוא אמור לשהות לנצח נצחים. ב. הוא יבין כי השקעה מרובה בפרוודור באה על חשבון טיפוח הטרקלין. ככל שיצמצם את המשאבים המושקעים בפרוודור, יישארו לו אמצעים רבים יותר לשיפוץ הטרקלין, להרחבתו ולשימורו.

אמר החפץ חיים: משל למה הדבר דומה? עשיר אחד שכר אדריכל שיתכנן את ביתו החדש, וכך הוא אמר לו: "רצוני לבנות בנין מרווח ונאה. ולכן, תכנן את חדר האורחים, את הטרקלין, שיהיה גדול ומרשים. אולם, רצוני שכבר בכניסה יתרשמו כולם מגודלו של הבית, ולכן, אל תזלזל בפרוודור, דאג שגם הוא יהיה יפה ומרווח".

מדד האדריכל את השטח המיועד לבניה, ומצא שאינו גדול דיו כדי לענות על כל רצונותיו של בעל הבית. לכן, הוא חזר ואמר:

"המקום צר מלהכיל גם טרקלין גדול וגם פרוזדור מרווח. אם רצונך בטרקלין גדול, מן ההכרח לצמצם את מימדי הפרוזדור, כי פרוזדור גדול ינגוס משטחו של הטרקלין". אם בעל הבית חכם, המבין מה עיקר ומה טפל, ברור שיבחר להשקיע בטרקלין.

מספרים על ה'חפץ חיים' זצ"ל, שפעם אחת בא לביתו עשיר אחד מחוץ לארץ, במיוחד כדי לראות את גדול הדור, והתפלא לראות באיזה בית עלוב ודל חי ה'חפץ חיים' המפורסם. השולחן היה פלטת עץ על שתי חביות, היו מדפי ספרים רעועים, שני ספסלי עץ פשוטים, מיטה, ועל מסמר בקיר היה תלוי כובע מרופט.

אמר לו העשיר: "רבנו, היכן כל הרהיטים והרכוש שלך?"

השיב לו החפץ חיים בשאלה: "והיכן הרהיטים שלך?", ענה העשיר: "אני כאן רק תייר, אורח, לכאן הבאתי רק מעט דברים הנצרכים לי, אבל בביתי שבאמריקה יש לי כל טוב, עושר וכבוד". אמר לו ה'חפץ חיים': "כך גם אני! גם אני רק אורח בעולם הזה, ויש לי כאן רק את המעט הנחוץ, ובביתי שבעולם הבא יש לי כל טוב ורכוש רב מאוד..."

הַתְּקֵן עֲצֻמָּה בְּפְרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שְׂתַפְּנֵס לְטְרַקְלִין - שהרוצה להיכנס לפני המלך, מתקן ראשו וזקנו ומכוון מלבושיו לפני חצר הבית, כך צריך כל אדם לתקן עצמו בעוה"ז בתשובה ומעשים טובים, כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת. (רש"י)

מתאים לומר כאן את המשל המובא בעמוד 212.

שעה אחת

הוא הִזָּה אוֹמֵר, יָפָה נְשֵׂה אַחַת בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְפַל־חֵי הָעוֹלָם הַבֶּא. וַיָּפָה נְשֵׂה אַחַת שָׁל קוֹרֵת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבֶּא, מְפַל־חֵי הָעוֹלָם הַזֶּה:

(ד, יז)

יָפָה נְשֵׂה אַחַת בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְפַל חֵי הָעוֹלָם הַבֶּא - יפה שעה לעשות מעשים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, שאין שם זכות יותר ממה שיזכה בעולם הזה (רשב"ץ).

כמו שמספרים על הגר"א מוילנא זצ"ל, שלפני פטירתו מהעולם, אחז את ציציותיו ובכה. שאלו אותו בתמיהה לפשר הדבר, שהרי על הצדיקים נאמר "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון", כלומר שמי שעוסק ב"עוז", שזו התורה, ומהדר במצוות - יצחק ביומו האחרון, כי הוא הולך לעולם שכולו רק טוב. ואם כן, מדוע הרב בוכה? אמר להם הגר"א: "בעוד כמה רגעים אני עומד להפטר מן העולם... כאן בעולם הזה אדם יכול אדם במחיר פרוטות לרכוש ציצית, לקיים בה מצוה ולראות בזכותה את פני השכינה. אך אחרי שהאדם נפטר הוא בבחינת "ולמתים חופשי" - חופשי מן המצוות, שאינו יכול לקיים מצוות בעוה"ב, ואיך לא אבכה?"

ואפשר עוד לפרש (עפ"י הרשב"ץ ומרכבת המשנה), שאין מדובר כאן בשעה שגרתית ורגילה של עולם הזה, אלא בשעה מיוחדת, בה אותו אדם מתעלה על עצמו ועושה מעשה מיוחד המזכה אותו להיות בן העולם הבא. לעתים, בשעה אחת של תשובה ומעשים טובים מסוגל האדם לזכות בחיי העולם הבא, יותר ממה שהיה מסוגל להשיג בכל ימי חייו.

בגמרא (ע"ז י:): מסופר שקיסר אחד ממלכי רומי, היה שונא את היהודים. זימן אליו את חכמי מלכותו ויועציו, ואמר להם משל:

מי שיש נמק (ריקבון של בשר) ברגלו (וזה מצער אותו ועלול להתפשט לכל הגוף ולסכן את חייו), האם יקטענה, (יחתוך את רגלו) ויחיה, או יניחנה ויצטער? וכוונתו על היהודים, האם עליו להשמידם ח"ו, או להמשיך לתת להם לצער אותו (כי הרי עצם קיומם של היהודים גורם צער לשונאים). אמרו לו יועציו: יקטענה, ויחיה!

אמר להם גוי אחד מחשובי רומי ושמו קטיעה בר שלום: יש שתי סיבות מדוע לא כדאי לפגוע ביהודים: א. אין לך יכולת להשמיד את כולם כי הם מפוזרים בכל העולם (והעולם אינו יכול להתקיים בלא היהודים). ב. אם תעשה כן יקראו לך "מלכותא קטיעה", מלכות קוטעת, מלכות רצחנית!

אמר הקיסר לקטיעה בר שלום: אמנם אמרת דברים נכונים. אבל החוק אצלנו הוא, שמי שמנצח את המלך ומשתיקו בדברים ומבייש בכך את המלך, דנים אותו למיתה.

כשתפסוהו להוליכו להוצאה להורג, אמרה לו אשה אחת חשובה ממלכות רומי: "אוי לה לספינה ההולכת בלא לשלם מכס". והתכוונה לומר לו, כיון שאתה נהרג בגלל היהודים, חבל, שלא מלת את עצמך כדי שיתנו לך לעבור, ולקבל חלק לעולם הבא עם בני ישראל. מיד חתך קטיעה בר שלום את עורלתו ואמר: עתה נתתי בכך את תשלום המכס לה', ואוכל לעבור ולהיכנס לגן עדן.

לפני שהוציאו אותו להורג, ציווה קטיעה בר שלום להוריש את כל נכסיו לרבי עקיבא וחבריו מחצה על מחצה. יצאה בת קול מן השמים ואמרה: קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם הבא! כששמע רבי דבר זה, בכה ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים.

וכן מסופר גם על אלעזר בן דורדיא (ע"ז 13.) שהיה רשע גמור ועבר על העבירות החמורות ביותר שבתורה, ובסוף ימיו כאשר אמרו לו: "אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה", הלך וישב בין

שני הרים וגבעות... הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכייה עד שיצאה נשמתו, יצאה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר: "יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת". בשעה אחת ניתן לצלוח תהומות של אופל ולקפוץ אל הגדה המוארת, אל האושר הנצחי.

וַיִּפֶּה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִפֶּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה - העונג הרוחני של הנשמה לעתיד לבוא יהיה גדול לאין ערוך מכל ההנאות הקיימות כאן בעולמנו. אפילו שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב גדולה יותר... קודם שנבאר מהי קורת רוח בעולם הבא, עלינו להבין מהו "כל חיי העולם הזה".

ר' אליהו דסלר זצ"ל כתב שאם נקבץ אל תוך רגע אחד את כל הרגעים של הנאות, עונג ונחת שיש לאדם במשך כל ימי חייו, ונצרף לזה את כל רגעי האושר והנחת של כל בני דורו, על פני כדור הארץ במשך כל ימי חייהם, ואת כל זה נרכז ונכניס לתוך רגע אחד, וניתן הכל לאדם אחד, אין לשער את מדרגת האושר וההנאה אשר ירגיש אותו אדם באותו רגע, אך כל זה עדיין לא עונה להגדרה "כל חיי העולם הזה".

הכוונה של כל חיי העולם הזה, שנצרף את כל האושר שבכל הדורות מראשית הבריאה ועד סוף כל הדורות, הכל ממש, כל טוב העולם הזה בלא יוצא מן הכלל, והכל ינתן לאדם אחד, ברגע אחד ממש, א"כ אין אושר יתר על זה כלל, ואעפ"כ קורת רוח בעולם הבא גדול הימנו.

ומהי קורת רוח של עולם הבא? קודם נבאר מהי קורת רוח בעולם הזה - למשל, סעודת שמחה גדולה בבית מלכים, שצולים שם בשר משובח, ויעבור עני ליד הארמון ויריח את הריח הטוב, זוהי בחינת קורת רוח. וכן גם בעולם הבא, אם אדם איננו זוכה ממש לעולם הבא עצמו, אלא שרק מרשים לו לעבור מבחוץ, וליהנות רק מהריח הטוב של העולם הבא המוכן לצדיקים, אותה הנאה

נקראת קורת רוח (מלשון ריח, ולא עולם הבא עצמו), וזהו השכר הקטן ביותר שקיים בעולם הבא, ובכל זאת אמרו חז"ל שכל חיי העולם הזה וכל תענוגותיו והאושר וההנאות שנכלול ונרכז מראשית הבריאה ועד סופה, עוד לא יגיעו אל קורת רוח כזה בעולם הבא.

הקנאה והתאוה והכבוד

**רבי אלעזר הקפרי אומר, הקנאה והתאוה והכבוד,
מוציאין את האדם מן העולם.** (ד, כא)

הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם - אלו השלושה מוציאין האדם משני עולמות, שיגרמו לו מיתה בעולם הזה וגם יהיה נטרד מן העולם הבא (רשב"ץ). אין להם עוה"ז, כי הקנאי "אוכל את עצמו" למראה כל הצלחה של זולתו, בעל התאוה "הורג את עצמו" בנהנתנות מופרזת, ותאב הכבוד "מאבד את דעתו" למראה צל צילה של אדישות כלפיו מאת הסובבים אותו. ואין להם עוה"ב משום שאינם מסוגלים להשקיע את זמנם ואת מרצם בתכלית האמיתית שלשמה באו לעולם (תורה, מצוות ומעשים טובים, המקנים לאדם מקום טוב בעוה"ב). המקנא עסוק כל ימיו בבחינת זולתו, המתאוה מכלה את ימיו בהרס עצמי, וגם מחפש הכבוד רודף כל ימיו אחר דבר שאינו בר השגה. חיייהם מופנים לחיי העולם הזה בלבד ולכן הם מאבדים את עולמם האמיתי.

רבי משה אלמושנינו זצ"ל כתב: "כי ההוצאה מן העולם יאמר על הפסד השכל הישר כי בהפסדו הרי הוא כאילו עבר מצד שהוא אדם ובטל מן העולם". כשיש באדם קנאה, תאוה או כבוד - אין שכל, אין מחשבה, אין שיקול דעת... אין אדם בעולם! המידות הרעות הללו מוציאות את האדם - את שכלו ואת שיקול דעתו - מן העולם, ומה שיש לו זה "דלקת כלום במוח"...

בכפר קטן שבגליל חיו בשכנות שני קנאים וצרי עין, אחמד וסמיר, ולכל אחד מהם היה סוס. לסמיר היה נדמה משום מה שהשכן שלו אחמד שם עין על הסוס שלו, הוא ראה את אחמד מסתכל על הסוס שלו בעיניים חמדניות... והוא פחד ששכנו יגנוב את הסוס. כדי להגן על רכושו, החליט סמיר 'לסמן' אותו וקצץ לו את קצה האוזן השמאלית, וכך לא יוכל אחמד לטעון שזה הסוס שלו.

לא קשה לתאר כמה כעס סמיר למחרת, כשראה שגם אחמד קצץ לסוס שלו את קצה האוזן השמאלית, בדיוק באותו מקום. "קלטתי אותך!", סינן סמיר, והבין שכנראה השכן החמדן באמת מעוניין בסוס שלו. אחרת למה שיקצץ לסוס את האוזן בדיוק באותו מקום. שהוא קצץ?!... הלך וקצץ את זנבו של הסוס.

הדם עלה לו לראש כשראה למחרת את סוסו של אחמד רועה באחו וגם הוא חסר זנב. "קנאי חמדן וחסר בושה!", כינה סמיר את שכנו החמדן, הלך ושבר את רגלו הימנית של הסוס.

אחר הצהרים נפגשו שניהם, אחמד וסמיר, במרכז הכפר כשרגלי הסוסים של שניהם שבורות. "טיפשים מטופשים", צעק לעברם אחד השכנים, 'עד מתי תמשיכו להתעלל בסוסים המסכנים שלכם?! אתם עוד תהרגו אותם בסוף'.

סמיר קפץ וקרא: 'ומה אעשה?! שכני היקר, אחמד, שם עין על הסוס שלי, הייתי חייב לסמן אותו כדי שהוא לא יחליף לי אותו'. "וגם אני", קפץ אחמד, "גם אני הבחנתי כבר מזמן שסמיר שם עין על הסוס שלי והחליט להחליף אותו בשלו, הייתי חייב לסמן אותו".

"תגידו נפלתם על הראש?!", התריס לעברם השכן, "אתם לא רואים שסוס אחד שחור וסוס אחד לבן?!"

הקנאה - כתב הרמח"ל (מס"י י"א): הקנאה אינה אלא חסרון ידיעה וסכלות, כי אין המקנא מרוויח כלום לעצמו וגם לא מפסיד

למי שהוא מתקנא בו, ואינו אלא מפסיד לעצמו. ואמנם, יש מי שסכלותו רבה כל כך עד שאם יראה אצל חברו איזו טובה יתאבל בעצמו וידאג ויצטער עד שאפילו הטובות שבידו לא יהנוהו מצער. מה שהוא רואה ביד חברו.

כתב הפלא יועץ: הקנאה היא מדה רעה מאד. והנה יצר לב האדם רע וחושק להיות יחיד בדורו בחכמה ומעשים בעשר וכבוד, ומתוך כך מצטער כשיש אחר כמוהו או גדול וטוב ממנו, ומקנא לו ומבקש רעתו ומספר בגנותו. וגדולה שנאה שהיא מחמת קנאה, אש אוכלה היא לאין מרפא. ומי שיש בו מדה רעה זו, כל ימיו מכאובים, ואוכל לחם העצבים ואין לו רעים אהובים, ומרבה ריבות והוא שמח לאיד ורוצה בתקלת חברו ושיכשלו חבריו, ועוד כהנה רעות רבות ועבירות שנגררות מן הקנאה. מי האיש החפץ חיים יברח ממנה ויהא גיבור הכובש את יצרו על ידי התעמקות במחשבות טהורות, שיאמין באמונה שלמה שאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ואפילו אם היה הוא יחיד בעולם, לא יעדיף להרוויח יותר ממה שנגזר עליו. ואם יתווספו סוחרים כמותו לאלפים ולרבבות, לא יחסר ממה שקצוב לו. ויתרצה במה שהוא רצון הבורא, הצור תמים פעלו, את"ד.

כתב האורחות צדיקים (שער הקנאה): הקנאה היא ענף מן הכעס, ואין אדם נמלט ממנה. כי אנחנו רואים, אשר כל בני אדם נמשכים איש אחר רעהו, כי כאשר הוא רואה שחברו קונה קנין מענייני העולם, הן ממנייני מאכלים, הן ממנייני בגדים, או בונה בית, או מאסף ממון, אז הוא טורח להשיג כזה, כי הוא חושב: חברי יש לו זה - גם לי יהיה כך. מי שהמידה הזאת מתגברת עליו, הוא מגונה מאד, כי הקנאה מביאה לידי חימוד, כי כשאדם אינו נותן אל לבו מה שיש בידי אחרים - אז אינו חומד, והתורה אמרה: "לא תחמוד".

הקנאה באה מגריעות הנפש. אם הוא מקנא ביופיו של אדם, או בגבורתו, או בעשרו, הרי אינו חפץ במה שגזר הבורא יתברך, אשר

כל מעשיו ישרים ונכוחים, שאין להרהר אחריו. מן הקנאה תבוא מחלוקת, כמו שהיה עם קורח שקינא בכבוד אליצפן בן עוזיאל, ומתוך כך נאבד הוא וסייעתו, אפילו יונקי שדים. הקנאה לבני אדם כחולי הגוף, והיא מביאה שחפת. אמר החכם לבנו: השמר לך מן הקנאה, כי היא ניכרת בך שפניך משתנים מרוע לב, ולמה ישמח שונאך וינקום בך?

ע"י הקנאה יכול להיות רוצח וכופר: מעשה בשמעון הצדיק משיירי הכנסת הגדולה שהיה כהן גדול. יום אחד לאחר יום הכיפורים אמר שעומד להפטר מן העולם. שאלוהו מנין לו, והשיב: כל שנה כשאני נכנס לבית קודש הקדשים, נכנס עמי זקן לבוש לבנים עטוף לבנים ויוצא עמי, ושנה זו נזדמן לי זקן לבוש שחורים עטוף שחורים שנכנס עמי ולא יצא עמי.

לאחר הרגל, חלה שבעה ימים ומת. בשעת פטירתו אמר להם: "חוניו בני ישמש תחתי". חוניו היה תלמיד חכם ואחיו שמעי היה עם הארץ, ובכל זאת לא קיבל עליו חוניו את צוואת אביו לפי שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצה. חוניו ויתר לאחיו הגדול על הכהונה הגדולה כדי שלא יפגע.

ואפילו שחוניו ויתר בהתחלה כדי שאחיו לא יפגע, אעפ"כ נתקנא בו בשמעי אחיו ורצה לבזות אותו. אמר לו בוא ואלמדך סדר עבודה, והלבישו באונקלי וחגרו בצילצול (בגדי נשים) והעמידו אצל המזבח.

אמר להם לאחיו הכהנים, ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו, אותו היום שישתמש בכהונה גדולה, אלבש אונקלי שלך ואחגור בצילצול שלך. ביקשו אחיו הכהנים להורגו, סח להם כל המאורע, ביקשו להרוג את חוניו רץ מפניהם ורצו אחריו, רץ לבית המלך ורצו אחריו, כל הרואה אותו אומר זה הוא זה הוא, הלך לאלכסנדריא של מצרים ובנה שם מזבח לשם עבודה זרה (גמרא סוף מנחות).

מסופר על שני בני אדם: האחד היה קנאי והשני חמדן (בעל תאוה), שעשו מעשה טוב והמלך רצה להטיב להם. אמר להם בקשו ממני בקשה, מה שהראשון יבקש יקבל השני פי שניים, כל אחד כיבד את חבירו בזכות לבקש ראשון ולא הסתדרו, עד שהמלך עצמו החליט שהקנאי יבקש ראשון, אמר הקנאי לעצמו מה אבקש הרי מכל מה שאבקש, חברי יקבל כפול ממני? אמר: "אדוני המלך, אני מבקש שתעקור לי עין אחת שלי, בתנאי שלחברי תעקור את שתיהן". הרי לך מידת הקנאי שמוכן שיעשוהו בעל מום בתנאי שחבירו יסבול יותר.

כתב האורחות צדיקים: אע"פ שהקנאה היא מידה רעה מאד, יש מקום שהיא טובה מאד, והיא מידת עליונים, שישים קנאתו על יראת שמים, כענין שנאמר: "אל יקנא לך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום". ועל דרך זו אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ב"ב כא.): קנאת סופרים תרבה חכמה. כי יראה אדם שלומד, יתפוש קנאה בלבו ויאמר: לומד זה כל היום - גם אני אעשה כן! וכן לענין כל המצוות יקנא כל אחד בחבירו ויתפוש מעשי חבירו הטובים.

וְהַמְאֵה - היינו אדם אשר יש בו נפש רחבה. וזהו מנגד לאדם אשר הוא כובש את יצרו והוא המושל על התאוה. והנה גם כן נמשך ממנה עונש מרובה לגוף ולנפש. שהתאוה תוליד המאכלים הגסים, אשר יביאו חולאים לגוף ולנפש, שאפשר שהתאוה שלו תביא אותו לידי מאכלות אסורות, ואיסורי עריות אשר בסבתם תכרת נפשו (מרכבת המשנה).

התאוה היא מקור לגול, לעושה, למתירנות ולפריצת כל גדרות המוסר. רוב העבירות מקורן בהשלטת החומר על הרוח ובהכנעת הנשמה בפני תאוה בשרית.

ישנם אנשים רבים העמלים יומם ולילה מצאת החמה ועד לצאת הנשמה, ללא מנוחה, שרויים במתח אינסופי, והכל כדי להשיג את תאוותם, ואינם יודעים שאין אדם מת וחצי תאוותו בידי.

הם מונעים מעצמם שעות נחת וחיי שלווה, הם אינם חיים בחיק המשפחה, אינם מכירים במה שיש להם, אלא חושבים כל היום על מה שעדין חסר להם. כל ימיהם יחלפו במאמץ להגדיל את חשבון הבנק, או לזכות לעוד כמה טפיחות של כבוד. זו דרך בטוחה לתוחלת חיים נמוכה, לאיכות חיים גרועה, ולאבוד טעם של חיים אמתיים.

אדם שאינו מסתפק במה שיש לו וחומד מה שיש שאחרים, סופו שגם מה שיש לו ילקח ממנו: מדוע האוזניים של כל החיות גדולות, בהתאם לַמְּדֵי גופן, ואילו לגמל יש גוף ענק ואוזניים כה קטנות? אומרים חז"ל (סנהדרין קו.) שהגמל קיבל זאת בתור 'עונש' על שהיו לו "עיניים גדולות". הוא לא הסתפק בגוף הגדול שיש לו, אלא חמד לעצמו גם את הקרניים הגדולות של הצבי. על זה הענישוהו, שאת הקרניים שהוא חמד מהשני - לא קיבל, וגם את האוזניים שהיו לו - לקחו ממנו, וקצצו לו אותן למידה "אקסטרה שמאל".

בעניין תאוות העולם הזה, כתב הגאון מוילנא באגרת לבני משפחתו, שהן דומות לשותה מים מלוחים, ידמה לו שמרווה צמאונו אך נעשה צמא יותר. ונסיים בדברי רבי נחמן מברסלב שהיה אומר: "נדמו כל תאוות העולם הזה לקרן אור: אדם רוצה לתופסה בידיים, ואין בכף ידו ולא כלום".

וְהַכְבוֹד - כתב הפלא יועץ: הרודף אחר הכבוד, כל ימיו מכאובים, שכל מעיניו וחפצו ורצונו שיכבדוהו, והוא יגע להעשיר ומרבה בהוצאות מענין הכבוד. ואם באיזו פעם לא יכבדוהו או יעשו לו דבר, שלפי דעתו אינו לפי כבודו, או שהוא זלזול בכבודו, בשרו עליו יכאב, ואם יוכל, יעשה קטטה ומריבה, ואש להבת המחלוקת עולה עד לב השמים. וכל המחלקות שבעולם אינן אלא מחמת הגאווה, שרוצה לעלות בגאוותו שחקים, וסובר כי לו נאה ולו יאה הכבוד, ושדברו לא ישוב ריקם, ולמי שמזלזל בכבודו ואינו שומע בקול דברו, נוקם ונוטר כנחש, וכל רעה שיוכל לעשות עמו עושה,

ואם לא יוכל לעשות לו דבר, על כל פנים מתרעם עליו ושונא את אחיו בלבבו, ושנאתו שמורה נצח, יראה וכעס שניו יחרק ונמס על אשר לא יוכל עשות דבר, עד אשר ירד אבל ביגון שאולה. זהו עונשו בעולם הזה, ולעולם הבא על אחת כמה וכמה.

וראוי לאדם לברוח מן הכבוד כבורח מן האש. ועל כל מדה רעה, אשר יצרו של אדם מתאווה להן ומחמדתן, צריך להתחזק ברוב עזו ותעצומות במחשבות טהורות להתרחק מהן, כי קשה עונשן של מדות רעות, ובפרט אלו הדברים שמוציאין את האדם מן העולם, את"ד.

האדם רגיל לרמות את עצמו בהסברים ובתירוצים שונים, שבכל זאת עליו לעשות קצת השתדלות בעניין כבודו ופרסומו. אך למעשה, הרדיפה אחר הכבוד מיותרת לחלוטין. לא רק שאינה מועילה, אלא משיגה את המטרה ההפוכה.

לשווא רודפים המוני בני אדם אחר הכבוד שיעטרם. מחפשים הם בכל דרך לעשות להם שם, ואינם יודעים כי הכל לשווא, כי אין הדבר מסור בידם. כבוד מגיע רק מה' צבאות, מלך הכבוד, והוא ורק הוא מחליט כמה כבוד יקבל כל אחד. אם מגיע לאדם כבוד, אף שלא יעשה שום פעולה מצדו, ואפילו יברח מן הכבוד, הכבוד ידלוק אחריו. ואם לא מגיע לו כבוד, ככל שינסה לחפש את קרבתו - הכבוד יתפוס ממנו מרחק. וכפי שקבעו חז"ל: "כל הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו, וכל הבורח מן הכבוד - הכבוד רודף אחריו" (עירובין יג.).

אדם אחד ניגש לרבו וטענה בפיו: הלא אמרו חז"ל: "כל הבורח מן הכבוד - הכבוד רודף אחריו" (עירובין יג.), ואילו אני, תמיד בורח מן הכבוד, ומעולם לא רדף הכבוד אחרי?

השיב לו הרב: "מתוך שאלתך משמע שבשעה שאתה בורח מהכבוד, מפעם לפעם אתה מפנה את ראשך לאחור, לבדוק אם

הכבוד אכן רודף אחריו. הכבוד סבור שאתה הוא המבקש לתופסו, והוא ממחר לברוח..."

ממשה רבינו, בחיר ה', אנו רואים שדווקא הבריחה מהכבוד, היא שהובילה אותו, בלי להרגיש, לזרועותיו של הכבוד האמיתי. משה רבינו, הוא האיש שלכאורה מגיעים לו כל הכבוד והתהילה, ובצדק! הוא מנהיגם של עם ישראל, שמסר נפשו עליהם, הוציאם ממצרים והובילם ארבעים שנה במדבר. ובכל זאת, משה בורח מהכבוד כמטחווי קשת, עד שמעידה עליו התורה: "וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנָו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, ג).

אולם מי שחשב שהכבוד יפנה עורף למשה רבינו - טועה! הוא רדף אחריו להיכן שהלך, עד שהאיר באור יקרות מפניו, והפך למנהיג דגול שלא רק עם ישראל, אלא כל העולם מכירים בו ומביאים אותו כדוגמא למנהיג אמיתי, גדול ונערץ.

מסופר על החפץ חיים, שהגיע פעם לעיירה קטנה, בה התגורר אחד מתלמידיו. כששמע התלמיד על ביקורו של רבו הנערץ, רץ מיד לקבלו, כבדו והפליג עליו בשבחים ובתארים, וביקש שיבוא הרב להתארח בביתו. החפץ חיים, שכידוע, התרחק וברח מן הכבוד, דחהו מעליו והתחמק מלמלא משאלתו.

מדוע לא רוצה רבנו לתת לתלמידו הזדמנות לזכות במצווה כה גדולה של שימוש תלמידי חכמים? שאל אותו מלווהו. ענה החפץ חיים בשאלה: "האם נכנסת פעם בילדותך אל המבשלת בערב שבת, וביקשת ממנה קצת חמין?" "ודאי!" ענה התלמיד. "ומה אמרה לך המבשלת?" שאלו החפץ חיים. "היא אמרה כי חמין הוכן לשבת קודש בלבד, ומי שיאכל בערב שבת, לא יאכל בשבת..."

"כך הוא בדיוק עניין הכבוד", הסביר החפץ חיים, הקב"ה הכין לנו בטובו שכר זה לעולם הבא, שנאמר: "כבוד חכמים ינחלו", ומי שאוכל מן המוכן לו כאן, נוגס הוא בחלקו המיועד לו לעולם הבא...

הכל לפי חשבון

הוא הִנֵּה אוֹמֵר, הַיְלוּדִים לְמוֹת, וְהַמֵּתִים לְחַיִּוֹת, וְהַחַיִּים לְדוֹן. לִידַע, וְלַהֲוִידַע, וְלַהֲנַדַע, וְשֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמְּבִיֵן, הוּא הַדִּיֵן, הוּא הַעֵד, הוּא בְּעַל־דִּין, הוּא עֲתִיד לְדוֹן. בְּרוּךְ הוּא, וְשֵׁאִין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה, וְלֹא שְׂכָחָה, וְלֹא מִשׁוּא פָּנִים, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. וְדַע, שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֲשָׁבוֹן. (ד, כב)

הַיְלוּדִים לְמוֹת - הַיְלוּדִים לְמוֹת מִי שֶׁכָּבַר נוֹלַד, עֲתִיד הוּא לְמוֹת. כִּי סוּף אָדָם לְמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, 'מִי גָבַר יַחִיה וְלֹא יִרְאֶה מוֹת'. וְאַחַר שֶׁהַיּוֹם כֹּאן וּמֵאַחַר בִּקְבָר, יֵשׁ לוֹ לַהֲרַחֵר בְּתִשׁוּבָה, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְמִי שֶׁיִּצְרָו מִתְּגַבֵּר עֲלָיו שִׁזְכוּר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה.

שְׁתֵּי זְקֵנוֹת יוֹשְׁבוֹת עַל סִפְסַל וְנִהְנוֹת מִקְרָנֵי הַשֶּׁמֶשׁ הַנְּעִימוֹת. לְאַחַר כֵּמָה שְׁעוֹת, אַחַת אוֹמֶרֶת לַשְּׁנִיָּה: "זֹלְדָה, אֲנִי מִרִיחָה רִיחַ שֶׁל נְבִלָה... זֹלְדָה! זֹלְדָה?"

וְהַמֵּתִים לְחַיִּוֹת - עֲתִידִים לְחַיִּוֹת וְלַעֲמוּד לַיּוֹם הַדִּין (בִּרְטִנּוּרָא). וְצָרִיךְ הָאָדָם שִׁיתֵן אֵל לְבוֹ אִיךְ יַעֲמוּד לְפָנֵי הַקַּב"ה לְדִין וְשִׁיחֶיהָ מֵאוֹתָם שֶׁאָמַר דְּנִיָּאל (יב, ב) עֲלֵיהֶם: 'וְרַבִּים מִיְּשָׁנֵי אֲדָמַת עֶפְרַיִם יִקְיִצּוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם' וְלֹא יִהְיֶה מֵאוֹת שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם: 'וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת לְדָרְאוֹן עוֹלָם' (רש"ב"ץ).

פַּעַם אַחַת, בְּלִיל שַׁבַּת, אָמַר הַחֲפֵץ חַיִּים זצ"ל לְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבָה בְּרֵאדִין שִׁישׁ לוֹ סוּד לְגִלוֹת לָהֶם, אֲבָל אֵין הוּא יִכּוֹל לְאוֹמְרוֹ סֵתֵם כֵּךְ, אֲלֹא יִבּוֹאוּ אֵלָיו לְחַצֵּר בֵּיתוֹ בְּשַׁעַר שְׁלוֹשׁ לְפָנוֹת בּוֹקֵר, וְאִזּוֹ יִגְלֶה אֶת סוּדוֹ. כְּמוֹכֵן שֶׁהַיְדִיעָה הַתְּפִשְׁטָה בְּמַהֲירוֹת, וּבְשַׁעַר הַיְעוּדָה, שְׁלוֹשׁ לְפָנוֹת בּוֹקֵר, חָצַר בֵּיתוֹ שֶׁל הַחֲפֵץ חַיִּים הַמֵּתָה בְּאַנְשִׁים שֶׁבָּאוּ לְהַמְתִּיק סוּד עִם קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל. וְאִזּוֹ בֵּא הַחֲפֵץ חַיִּים אֵל הַמְּרַפֶּסֶת

בביתו, פתח את החלונות ואמר בקול: "אלוהי, נשמה שנתת בי טהורה, אתה בראת, אתה יצרת בי ואתה משמרה בקרבי. אתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא... להחזירה בי... ליטול את הנשמה הקדושה ולהחזירה בי לעתיד לבוא..."

התלמידים שומעים אך אינם מבינים. ואז הסביר החפץ חיים את דבריו ואמר: "לא נאמר בתפילה זו 'אתה עתיד לתת לי נשמה', אלא 'להחזירה בי'. את אותה הנשמה! שאם היא טהורה - תחזור טהורה. אבל אם היא מלוכלכת - תחזור מלוכלכת. ואם היא קרועה - יחזיר נשמה קרועה! אוי ואבוי לנו... נשמה מטונפת: נשמה קרועה! מחכים אנו לתחיית המתים, אבל ילבישו בנו את אותן הנשמות... אויה לנו, איזה בזיון... כולם יעמדו לתחיית המתים: משה רבינו, אהרן הכהן, האבות הקדושים, כל התנאים והאמוראים, כולם יקומו לתחיה עם נשמות מאירות, ואני, ישראל מאיר, אלך עם הנשמה המטונפת שלי!..."

וְהַחַיִּים לְדוֹן - אותם שעודם חיים, עתידים להיות נידונים ליום הדין (עפ"י ברטנורא). הכוונה היא לאשר יחיו בתחיית המתים לידון, שיהיו נידונים, וזהו לשון לידון לשון נפעל, שיהיו נידונים מהאל יתברך (רשב"ץ).

מובא בגמרא (סנהדרין צא): אמר אנטונינוס (קיסר רומי) לרבי יהודה הנשיא, שאחרי שהאדם ייפטר מן העולם, יוכל לפטור את עצמו מן הדין: הגוף יאמר 'אני לא עשיתי כלום, הרי מרגע שהנשמה עזבה אותי אני מוטל כאבן, דומם בקבר, וזו ראייה שהנשמה עשתה את כל העבירות ולכן לה מגיע העונש'. ואילו הנשמה תגיד שהגוף אשם, כי היא קדושה וטהורה, והראייה שמרגע שעזבה את הגוף - היא פורחת באוויר ואין לה שייכות לחומר ולענייני עוה"ז...

אמר לו רבי יהודה הנשיא: אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיו בו פירות מתוקים נאים ומשובחים, והושיב בו שני שומרים, אחד חגור (נכה) ואחד סומא

(עיוור), אמר לו חיגר לסומא: פירות נאים אני רואה בפרדס, בוא והרכיבני, אקטוף לנו ונאכלם.

רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום וכילו את כל פירות הפרדס. בא בעל פרדס אמר להם: פירותי המשובחים היכן הם? אמר לו החיגר: האם יש לי רגלים להלך בהן? אמר לו הסומא: האם יש לי עיניים לראות?

מה עשה? הרכיב את החיגר על גבי הסומא ודן אותם כאחד, אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר: 'יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו', 'יקרא אל השמים מעל', זו נשמה ואל הארץ לדין עמו', זה הגוף.

מטרת תחיית המתים אינה רק להעניש החייבים, אלא היא תתרחש בעיקר לשם נתינת שכר לזכאים. כשם שאין הצדקה להעניש את הנשמה לבדה, כך אין זה מן היושר לתת לה שכר טוב לבדה. כידוע "אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה", ולכן, מחייה הקב"ה את הגוף ונותן בו רוח, באופן שגם החומר יוכל לחוש בנועם הקדושה, ממש כמו הנשמה שהוא שימש ושירת בעולם המעשה.

לידע מאחרים, **להודיע** לאחרים, **ולהודע** - עתיד כל אדם להבין מעצמו לראות בעיניו, **שהוא אל** - כמו שנאמר: "כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" (ירמיה לא, לג), **הוא היוצר** - שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר. **לפי שהוא תבורא** - שברא את כל העולם כולו יש מאין, לפיכך יכול לעשות בו כרצונו.

מטרת הבריאה כולה היא ידיעת ה'. תפקיד האנושות להגיע להכרה במציאותו של בורא העולם ולהבנת דרכי הנהגתו. כמו שאנו אומרים בתפילות הימים הנוראים: "יידע כל פעול פי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", וכן כתב הרמב"ם

בתחילת ספר המדע: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו".

הוא המבין - את כל מעשה בני האדם. **הוא הדין** - אחר שהבין את כל מעשיהם מביאם בדין לפניו. **הוא יעד** - המעיד על מעשי בני אדם, שהרי עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים והכל גלוי וידוע לפניו. **הוא בעל דין** - שהוא תובע את החוטאים לדין **והוא עתיד לדון** - אותם לעולם הבא (עפ"י ברטנורא ורשב"ץ).

שאיין לפניו לא עולה - להטות את הדין. **ולא נשכחה** - שהרי הכל כתוב לפניו. **ולא משוא פנים** - שאינו נושא פנים אפילו לצדיק גמור שלא יענישנו על עבירה קלה שבאה לידו. **ולא מקח שוחד** - אינו לוקח שוחד מצוה בשביל לבטל עבירה, אלא נותן שכר על המצוה ועונש על העבירה.

שֶׁהַפֶּלַל שְׁלוֹ - ואין במה לשחדו. **וְדַע שֶׁהַפֶּלַל לְפִי הַחֲשׁוֹבוֹן** - כשם שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול.

רבי אלעזר מעורר אותנו במשנה זו לתשובה ומעשים טובים. בנוהג העולם, אדם שצפוי למשפט יכול לחשוב לצאת זכאי בדין מכמה כיוונים, כגון: שמא ימצא פרצה בחוק, ואולי יהיה לו סגור טוב שיעשה "הצגה" טובה וישכנע את השופטים, ויתכן שלא יבואו עדים או אפילו ימותו, או אולי יוכל לשחד את השופטים, או שהתיק שלו ימחק מהמחשב של הפרקליטות...

ולפיכך בא רבי אלעזר ומלמדנו שכל האפשרויות הללו קיימות רק בבית דין של בשר ודם, אך אינן שייכות כלל וכלל בבית דין של מעלה, ועל האדם להתפכח מאשליותיו, ויפה שעה אחת קודם. ועליו לפשפש במעשיו ולשוב עליהם בתשובה שלימה ולתקן כל מה שביכולתו, ולדקדק בכל מעשיו ודרכיו שלא יטו מדרך הטוב.

כי בבית דין של מעלה מתייצבים כולם לאחר המוות, ואף אחד לא יכול להמלט בזה כי בסוף כולם מתים, וכל מהלך הבריאה מעיד על החובה שיש בעולם, והקב"ה הוא הדיין והוא העד ובעל הדין ואין אפשרות לשחד אותו, ואין אצלו משוא פנים ואין שום אפשרות לאדם להנצל מהדין (מעשה אבות).

על כרוך אתה מת

וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ, שְׁהִשְׁאוּל בַּיִת מְנוּס לָךְ, שְׁעַל כְּרִתְךָ אֶתְהָ נוֹצֵר, וְעַל כְּרִתְךָ אֶתְהָ נוֹלָד, וְעַל כְּרִתְךָ אֶתְהָ חַי, וְעַל כְּרִתְךָ אֶתְהָ מֵת, וְעַל כְּרִתְךָ אֶתְהָ עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

(ד, כב)

וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ שְׁהִשְׁאוּל בַּיִת מְנוּס לָךְ - אל יבטיח לך יצר הרע שהמוות הוא מקום מפלט מייסורי עוה"ז, אלא שיש דין ויש עונש לאחר המוות, ושם הכל יותר מרוכז ועוצמתי.

דבר נוסף: יש אנשים שנכשלו בעבירות רבות וחמורות והם נופלים בייאוש מחמת מצבם הרוחני הירוד. הם אומרים לעצמם: 'ממילא אכנס לגיהנום בגלל עוונותיי המרובים, ולכן אין לי כבר מה להפסיד אם אמשיך בדרכי... איני יכול לחזור בתשובה... אם אין לי עוה"ב לפחות אהנה בעוה"ז'.

אומר להם התנא: זו היא עצת היצר הרע, שכן אין גבול לרחמי של הקב"ה. כל אחד יכול לשוב בתשובה, ואפילו אם הוא ניצב על פתחו של גיהנום. ומנגד, אין תחתית למעמקי השאול. ככל שיוסיף האדם לחטוא, הוא מעמיק לעצמו את השאול. ולכן, השאול אינו "בית מנוס", אין מקום שבו ניתן להסתתר.

החפץ חיים אומר כי כל אדם חייב להגיע לבסוף אל תיקונו המלא. מה שהאדם לא יתקן בחייו הנוכחיים, הוא עתיד לתקן על ידי ייסורים בעולם הבא ואף על ידי ירידה חוזרת לעולם הזה בגלגול נשמות. לכן, החכם אשר עיניו בראשו ישתדל לנצל את כוחותיו כדי להשלים את ייעודו כעת. מדוע להתייגר בחזרה באותה דרך חתחתים שוב ושוב: מיתה, יסורים, לידה, נסיונות... ושוב מיתה וחזור חלילה.

אל לו לאדם להישמע למחשבת היצר: "כי השאול בית מנוס לך" - שהרי גם במותו הוא לא יימלט מתפקידו. הראיה לכך שאין האדם עצמו אדון לגורלו היא **שְׁהָרִי עַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ נוֹצֵר** - שהנשמה אינה רוצה לצאת מן הפרגוד, מקום טהור שהנשמות מונחות שם, ולהיכנס לתוך גוף עובר במעי אמו, ובא מלאך ומוציאה בעל כרחה ומכניסה לשם. **וְעַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ נוֹלָד** - בשעת הלידה העובר אינו רוצה לצאת. **וְעַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ תִּי** - שיש אדם שמדוכא בייסורים ורוצה למות ואינו יכול. **וְעַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ מֵת** - שרוב בני אדם אינם רוצים למות ואין אדם שיכול לעכב זאת. **וְעַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ עֲתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן** לפני הקב"ה על כל מה שעשית, שאין לך הכרח לעשות עבירות וזה תלוי בבחירתך (עפ"י ברטנורא).

בספר מסילת ישרים כותב הרמח"ל שלא יתכן שהאדם נברא עבור מצבו בעולם הזה, כי מי באמת שמח ושליו ממש בעולם הזה? למי אין צרות וחולאים, מכאובים וטרדות? רק מיעוט האנשים מוצאים בעולם הנאות ושלווה אמיתית. ועוד, שאם תכלית בריאת האדם היתה לצורך העולם הזה, לא היה צריך לנשמה כה חשובה, עליונה וקדושה, לכן הנשמה אינה מוצאת שום נחת רוח בכל עינוגי העולם. והוכיח ממשנתנו: **"עַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ נוֹצֵר, וְעַל פְּרִתְךָ אֵתָהּ נוֹלָד"** - כי אין הנשמה אוהבת העולם הזה כלל, אלא אדרבה מואסת בו. וכתב שבריאתו של האדם עבור מצבו בעולם הבא, ובאמצעות מצוות ומעשים טובים שיעשה בזה העולם, יזכה לשכר עצום בעולם הבא.

ולכאורה קשה, איך מוכיח הרמח"ל מתחילת המשנה שלא טוב לנשמה בזה העולם, והרי מהסוף משמע להיפך, שנאמר: "ועל כרחק אתה מת", משמע שהנשמה אינה רוצה לעזוב, וא"כ בעולם הזה יותר טוב.

התשובה היא שלפני שהאדם בא לעולם הזה, הרי שם (בעולם הנשמות) יותר טוב, אבל כשכבר בא, אזי אולי פה יותר טוב, כי מי יודע איזה משפט צפוי לו בעולם הבא. ולכן לאחר שאמר התנא במשנה: "על פְּרָחָה אֶתָּה מֵת", אמר? "על פְּרָחָה אֶתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבֹן, לְפָנַי מְלָךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא". כלומר, למה בעל פְּרָחָה אֶתָּה מֵת, והנשמה אינה רוצה לעזוב? מפני שבעל פְּרָחָה אֶתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבֹן, ומי יודע אם תצא זכאי בדין. ומפני שכל אדם סופו למות, ולא ידע האדם את עתו, לכן בעולם הזה צריך לעמול ולעשות כל מה שאפשר כדי שיצא זכאי בדינו בעולם הבא, ויזכה לשכר עצום מעבר לכל דמיון. נמצא שבוודאי תכלית בריאת האדם בעולם הזה היא רק לצורך מצבו בעולם הבא, ואילולי זה, טוב היה לו שלא נברא.

אולם לכאורה קשה - אם יצירתו ולידתו וחיייו של האדם, הם על כורחו ונגד רצונו, מדוע א"כ צריך האדם לתת דין וחשבון על חיים שאינו חפץ בהם, מדוע עליו לשלם על דבר שבכלל לא רצה בו.

ענה על כך המגיד מדובנא במשל: מעשה ביהודי שהיו לו שתי בנות, האחת היתה שיא הכיעור, עד שהיו נבהלים מפניה. והשנייה הייתה בעלת פה מלוכלך, כל הקללות והחרמות שיש בעולם היו שגורים על לשונה. האב כבר השלים עם זה שבנותיו תשארנה רווקות כל ימיהן.

יום אחד הגיע לעיר שדכן מומחה, שלא היה סיר שלא סידר לו מכסה. פנה השדכן לאב ואמר לו: "הסר דאגה מלבך, יש לי עבור בנותיך שני חתנים מוצלחים: הראשון עיוור - בשביל הבת המכוערת והשני חרש - בשביל הבת המקללת". ואכן השיא האב

המאושר את בנותיו לחתנים אלו. שני הזוגות חיו באושר ובשלווה, העיוור חשב שאשתו היפה בנשים, והחרש חשב שאשתו כל הזמן מברכת, מתפללת ואומרת מזמורי תהילים, ממש צדיקה.

יום אחד הגיע לעיר רופא מומחה שיודע לרפא כל מכאוב וכל מחלה. באו אליו שני החתנים כדי להתרפא. אחרי ניתוח מסובך העיוור החל לראות והחרש החל לשמוע, אך מאותו היום הפכו חייהם לגיהנום עלי אדמות. כשראה האחד את אשתו מכוערת נפלה רוחו. וכן גם השני כאשר הבין שאשתו כל הזמן מקללת.

לאחר כמה ימים בא הרופא לבקש את שכרו. אמרו לו השניים: "אין אנו משלמים לך, מרגע שניתחת אותנו חיינו נהפכו לסיוט, ממש חלום בלהות". בצר לו פנה הרופא לשופט לתבוע את כספו.

השופט אמר לחתנים: "יש לכם ברירה או לשלם את מלוא הסכום, או שהרופא ינתח אתכם שנית ויחזיר אתכם למצבכם הקודם. מיד החלו לצעוק: "לא! לא לא רוצים לחזור למה שהיינו קודם!", אמר להם א"כ חייבים אתם לשלם!

כך הדין גם ביחס לכל בן תמותה עם בוראו. אכן הבורא יתברך הוריד את נשמתו לעולם הזה בניגוד לרצונו. אולם איזה בר דעת מוכן לעזוב את העולם הזה מרצונו, מי מאתנו רוצה להשיב את פיקדונו לבורא עולם בטרם בוא עתו? גם אדם חולה ומלומד ביסורים, פונה לממחים הגדולים ביותר, ונאבק על כל יום של חיים.

רצוננו לחיות כאן בעולם הזה, מוכיח כי אמנם על כורחנו ירדנו לעולם, אך בדיעבד אנו מרוצים מ"הסחורה", ואיננו מוכנים לוותר עליה, אם כך, ברור מדוע עלינו לתת בעל כורחנו "דין וחשבון" על חיינו.

סיפורים ומשלים בעניינים שונים

תורה, מצוות ומעשים טובים

גרביים של מיליונר

אצל יהודי, מיליונר, מארה"ב התגלה גידול ממאיר. לטענת הפרופסור היה כבר מאוחר, בשלב הזה אין מה לעשות, לא נותר לו זמן רב לחיות. לפתע הכל השתנה, החיים נראו אחרת, המצב הלך והתדרדר.

אסף הוא את כל בני משפחתו, שסירבו לקבל את הבשורה המרה, ואמר: "בקשה לי אליכם, יהיה מה שיהיה, אין אדם יודע את יומו, כלום אינו צפוי. מונחות על שולחני שתי מעטפות, את המעטפה הראשונה בקשתי שתפתחו ותקראו בבית ההספדים לפני הקבורה. את המעטפה השנייה לפתוח רק ביום האזכרה, ביום השלושים. זו בקשתי, זו צוואתי."

חלפו כמה שבועות קשים, והוא החזיר את נשמתו לבורא.

אסון כבד נפל על המשפחה כולה, רבים ליווהו בדרכו האחרונה, מכובדים, גבירים, עסקנים, רבנים, ועוד הרבה אח"מים.

ושם, בבית ההספדים, אחרי הדרשות וההספדים, עומד הבן הבכור, והמעטפה הראשונה נפתחת. כולם קשובים, כולם דרוכים. מה הוא כתב? מה ביקש?

וכך היה כתוב: "אני מקפיד שתקראו אותי עם ארביים"

כולם היו המומים.

"מה הבעיה, גרביים?! תקברו אותו עם גרביים", אומר הבן הבכור. מסתכל ונבוך איש החברא-קדישא. "אי אפשר", הוא אומר בעדינות.

"מה הכוונה אי אפשר?! זו בקשתו האחרונה!" מתעקש הבן. "כן, אבל לא ניתן"... מגמגם איש החברא קדישא. "מה הבעיה, בסך הכל גרביים", חוזר הבן.

לחשושים, דעות ופלפולים בין הקהל הרב...

"נו, באמת, מה הבעיה?!... מה כבר מבקש המת?... איפה כבוד המת?... מה כבר ביקש?... נו, באמת, ההלכות האלו... וכו'..."

האישה בוכה, הילדים בוכים, הקהל בוויכוח, והמת - ממתין. הרבנים מתערבים - "אי אפשר, זו ההלכה!" נפסק לקבור בלי גרביים. עצבות, מרירות, תסכול וגם אי הבנה בדרכו האחרונה של המת. גבשושי החול ממלאים את הקבר הפתוח, ואפילו בקשתו האחרונה לא התמלאה.

המעטפה השנייה בהמתנה ליום השלושים, האזכרה.

הוזמן הקייטרינג הטוב ביותר, הוזמנו נואמים, דרשנים, משפחה, חברים, קרובים וידידים לחלוק כבוד למת, ומעל לכל - הסקרנות: מה נכתב במעטפה השנייה?

הנה פותח הבן ומקריא:

"אני יודע שקברתם אותי בלי גרביים!"

**רק רציתי להראות לכם שאמרו כל הכסף שהיה לי,
כל הכבוד שנחלת לי, וכל העוונות שעברתי, לא יכולתי
לקחת איתי אפילו זוג גרביים!"**

לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מליין לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד.

ערכן של מצוות

מעשה ביהודי מהונגריה שהנאציים ימ"ש רצחו בדם קר את כל בני משפחתו והוא התגלגל לאושוויץ. שם היה עמו באותו הדרגש בצריף יהודי תלמיד חכם צדיק, שידע את כל התפילות בע"פ וגם ידע לחשב את התאריך העברי. כאשר הגיע חודש ניסן, אמר לו היהודי הצדיק: "כבר חודש ניסן, עוד מעט פסח... "מרור" יש לנו כאן בשפע, אך מה יהיה עם מצות?"

באותה תקופה בעלות הברית הפציצו מחסן של תבואה באזור. כמה יהודים מעונים החליטו לנצל את ההזדמנות ולנסות לקחת משם חיטים ולאפות מצות. אותו ניצול שואה סיפר שהוא התנדב להסתכן וללכת לשם. הוא הצליח לצאת מהמחנה בלי להתפס, להגיע למחסן החיטים, לקחת חיטים, לטחון אותם בעזרת אבנים וגם בדרך לא דרך לאפות כמה מצות בודדות.

הוא ניסה לחזור למחנה עם המצות והצליח לעשות זאת, אך בכניסתו לצריף תפס אותו קצין הגסטאפו שהרגיש בו שהוא מחביא משהו על גופו. הוא לקח ממנו את המצות והכה אותו מכות רצח עד שהתעלף. כאשר התעורר, מיוסר מכאבים, הוא חיפש את המצות והצליח למצוא רק כמה חתיכות שביחד יש בהן שיעור כזית.

הוא סיפר לחברו כל מה שעבר עליו, וזה ביקש ממנו והתחנן שיאפשר לו לקיים את מצוות אכילת המצה: "תן לי את המצה ואני אומר לך את כל ההגדה"... הוא הפציר בלי סוף ולבסוף בעל המצה הסכים לתת לו את המצה אך בתנאי שאת שכר המצווה יקבל הנותן ולא האוכל. וכך היה. זמן קצר לאחר הפסח, נהרג היהודי הצדיק על קידוש ה'.

אותו יהודי שוויתר לחברו על המצה בסופו של דבר הצליח לשרוד ועלה לארץ ישראל. כמה שנים לאחר מכן (בשנת תשל"ח) הגיע אליו

חברו הצדיק בחלום והוא מתחנן ובוכה: "אתה נתת לי את המצה באושוויץ ואת שכר המצווה השארת אצלך... אנא ממך, תן לי גם את שכר המצווה".

אותו יהודי קם נסער והלך אל האדמו"ר ממכנובקה. הוא סיפר לו את כל הסיפור ושאל אותו בדמעות: "האם עלי לוותר לו גם על שכר המצווה?"

אמר לו האדמו"ר: "מצד מדת היושר, מן הראוי שתוותר לו גם על שכר המצווה!"

"למה?", שאל היהודי.

הרב השיב לו שהוא זכה לחיות ולקיים עוד הרבה מצוות, אך חברו שנפטר בקיצור ימים ושנים לא יכול לעשות זאת... האדמו"ר נתן ליהודי שני מפתחות ואמר לו: "אני נותן לך שני מפתחות: אחד של בית המדרש שלי והשני של ארון הקודש. לך לשם, פתח את ארון הקודש, סגור אחריו את הפרוכת, וככה לפני ספרי הקודש ספר את כל סיפורך, אל תחסוך במילים... לאחר מכן תאמר שאתה מוותר לאותו יהודי על שכר המצווה של אכילת המצה, ואח"כ תבוא אלי".

היהודי עשה כמצוות הרב וסיפר את סיפורו בארון הקודש, במשך זמן רב ובדמעות רבות ולבסוף אמר כמה פעמים שהוא מוותר... כאשר סיים הוא הרגיש חולשה רבה. הוא מסר לגבאי את המפתחות ואמר לו שהוא אינו מסוגל לעלות כעת אל הרבי כי הוא שרוי באפיסת כוחות. הוא הגיע לביתו והלך לישון. הנפטר נגלה אליו שוב בחלום זורח מאושר כדי להודות לו. כאשר התעורר, הגיע לרבי וסיפר לו על החלום השני.

אמר לו האדמו"ר: "תראה, אותו יהודי שהיה צדיק ותלמיד חכם וזכה למות על קידוש ה' מתוך יסורים בשואה, אשר בוודאי זכה לקיים מצוות רבות מאוד בימי חייו, ובכל זאת בא אליך ומתחנן

שתוותר לו על שכר של מצווה אחת... האם יש לך מושג מה זה מצווה?!” (שמעתי מהגרמ"ב זילברברג שליט"א)

חבל על הזמן, צריך לאסוף כמה שיותר מצוות!

מה המתים היו עושים

רבי שלום שבדרון זצ"ל אמר פעם בדרשה: תארו לעצמכם שיוצאת בת קול מן השמים ופונה אל כל המתים שבבית העלמין סגולה בפתח תקוה ואומרת להם: יש לכם חצי שעה בלבד לחזור לעולם הזה, ולעשות בו ככל העולה על רוחכם, לאכול, לישון, להתקשר למשפחה וכדומה אבל רק לחצי שעה, מה הם יעשו?

מיד השיב ר' שלום במתק לשונו ואמר: ברור לי ללא צל של ספק, כי הנפטרים אשר זכו לראות ולהבין בשמים כי אין יקר יותר מרגע של לימוד תורה אשר שווה בערכו יותר מכל הכסף והזהב שבעולם, ידעו כי הצורה הטובה ביותר לנצל את חייהם, אין זה אלא בחטיפה של עוד פסוק משנה גמרא או כל דבר תורה. ואם כך יש לשאול, הרי גם אנו חיים כאן בעולם הזה רק זמן קצוב, מדוע אנו איננו חוטפים רגעי החיים, שניתנים לנו ברחמים, לתורה ולתפילה?

* לפנינו מעשה מרטיט ומרגש שאירע ממש לאחרונה אשר בכוחו ללמדנו מהו ניצול הזמן האמיתי. במשפחה אחת בארץ ישנו סבא החולה במחלת השכחה (אלצהיימר), ועל כן אין לו אפשרות להשתתף באירועים משפחתיים, והדבר גורם צער רב לכל בני המשפחה, מה גם שמדובר בתלמיד חכם גדול שהופעתו מכבדת את כל בני המשפחה. לקראת החתונה של אחת הנכדות חיפשו אחר תרופה שתביא מזור למחלת הסבא, ולאחר בירורים רבים שמעו על תרופה מסוימת שבכוחה להחזיר את החולה במחלה זו למצב בריא לחלוטין וזאת לכמה שעות בלבד. שמחו בני המשפחה והחליטו להשיגה לסבא בכדי שיזכה לשמוח בחתונת נכדתו.

כאשר הגיעו לקנות את התרופה נדהמו לשמוע את מחירה המופקע שהסתכם באלפי דולרים לכדור אחד המועיל לשעות ספורות בלבד, וכששמעו את המחיר התלבטו רבות, עד שלבסוף החליטו לרכוש את התרופה והעיקר שהסבא יוכל להשתתף ולשמוח בחתונה.

ואכן, הסבא לקח את התרופה וממש היה לאדם רגיל, ותיפקד כאחד האדם בלא שום בעיה. הסבא היה בחופה והתכבד בברכה, והשמחה הרקיעה שחקים. והנה זמן קצר לאחר החופה נעלם לפתע הסבא מהאולם. בני המשפחה נבהלו ולא ידעו מה אירע וחששו שמא פקע כוחו של הכדור וכי כעת הסבא לא זוכר כלום ונעלמו עקבותיו. לאחר שעה שלימה של חיפושים מצא אחד הנכדים את הסבא בתוך בית מדרש סמוך לאולם השמחות, כשהוא יושב והוגה בתורה מתוך התלהבות עצומה. מיד הזעיק הנכד את כל בני המשפחה אשר נדהמו מהמחזה שכבר שנים לא ראו, כיצד הסבא עוסק בתורה מתוך התלהבות עצומה.

מיד פנו אליו בני המשפחה ואמרו לו: "סבא מה קרה לך? הרי השקענו אלפי דולרים כדי שתוכל להשתתף עמנו בשמחה, מדוע ברכת משם? כולם ממתינים לך באולם השמחות בכליון עיניים, וכי אין זה בעיניך בזבוז זמן? הרי כל דקה שהכדור משפיע עליך שווה הון עתק, ועוד מעט תחלוף השפעתה של התרופה היקרה, בוא נא יחד עמנו אל השמחה, מהר לפני שהשפעת הכדור תיגמר."

הסבא הביט בבני המשפחה שסבבו אותו ואמר להם: ילדי ונכדי היקרים, האם מה שאני עושה כעת נקרא בעיניכם בזבוז זמן?! מה קרה לכם?! וכי לא חניכתי אתכם במשך כל שנותי שהתורה היא החפץ היקר בעולם, 'כל חפציק לא ישוו בה', וכל מילה שלומדים בה שווה פי אלף אלפי אלפים מכל דבר אחר עלי אדמות.

דעו לכם כי אם ריחם עלי ה' ונתן לי כמה שעות בודדות של שקט ממחלתי בהן זוכה אני לצלילות הדעת והזיכרון, הרי שלא אבזז את זמני בהשתתפות בחתונה, אלא אשב ואנצל את הזכות הגדולה

ללמוד עוד שורה של גמרא ועוד פרק תהלים אשר שויים הוא
 עצום ונורא בעוה"ז ובעוה"ב.

כל רגע בחיים שלנו הוא כמו אותו כדור של חיים, הבה ננצל אותו
 לחטוף עוד מצוה ועוד לימוד תורה.

נסיונות

מסופר על האר"י הקדוש שהיה מרבה לשבח את תלמידו ר' חיים
 ויטאל (המהרח"ו), על גודל מעלתו ומעלת נשמתו. המהרח"ו תמה על
 זה וכך כתב בספרו (שער הגלגולים אות ל"ח) : פעם אחת שאלתי למורי
 ז"ל, איך היה אומר לי שנפשי היתה כ"כ מעולה כנז"ל, והרי הקטן
 שבדורות הראשונים, היה צדיק וחסיד, שאין אני מגיע לעקבו?

ואמר לי, דע לך, כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם,
 רק כפי הזמן והדור ההוא. כי מעשה קטן מאוד בדור הזה שקול
 כמו כמה מצוות גדולות שבדורות אחרים, כי בדורות אלו הקליפה
 גוברת מאוד מאוד לאין קץ, מש"כ בדורות ראשונים...

וכתב רבי יהודה החסיד (ספר חסידים תקמ"ה) : "...לפי שאצל הקדוש
 ברוך הוא לב שאינם פקחים בדורות אחרונים כלב פקחים שהיו
 בדורות ראשונים".

מעשה ביהודי שהגיע ל'חפץ חיים' זצ"ל כדי לקבל ממנו ברכה על
 הפרנסה. הרב שאל אותו לעיסוקו, וזה השיב שהוא סוחר תבואה,
 אולם יש הרבה תחרות בתחום ולכן נאלץ להוריד מהמחיר ולמכור
 ברווח פעוט, וגם אז הקונים בודקים את איכות התבואה, ואם היא
 לא באיכות מעולה, לפעמים הוא נאלץ למכור במחיר הפסד. החפץ
 חיים בירך את הסוחר שיזכה לכלכל את בני ביתו ברווח ובקלות,
 ושתהיה לו ברכה בכל מעשי ידיו.

כעבור כמה חודשים, פרצה מלחמת העולם הראשונה. בעיצומה
 של המלחמה, פגש החפץ חיים באותו סוחר ושאל אותו לשלומה.

הסוחר השיב: "ברוך ה', בזכות הברכה של הרב זכיתי להתברך בפרנסה, ועכשיו אני מוכר בקלות וברווחים גדולים". החפץ חיים השתומם ושאל: "כיצד זה יתכן?! הרי לפני המלחמה, כאשר היה שפע, היית עני ולא הצלחת למכור תבואה, ואילו עכשיו בזמן מלחמה, כשהכל יקר, הנך מצליח למכור ברווח?!"

הסוחר השיב: "דווקא בגלל זה אני מרוויח - כל זמן שהיה שפע בעולם, היתה תחרות בין הסוחרים, והייתי חייב להשיג תבואה מאיכות מעולה, ולמכור בזול כדי שיקנו ממני וגם אז היו האנשים מתווכחים ומנסים להוריד מהמחיר. אבל עכשיו כשיש מחסור גדול בתבואה, אנשים מוכנים לשלם כל מחיר על תבואה, אפילו אם היא באיכות ירודה".

התבונן החפץ חיים בדבר ואמר - כל זמן שהיה בעולם שפע רוחני: היו הרבה צדיקים גדולים, יראי שמים ותלמידי חכמים, שהיו מדקדקים מאוד במצוות, אז לא כל מצוה שיהודי היה עושה הייתה מתקבלת בקלות בשמים, וגם אם היתה מתקבלת, לא היתה שווה הרבה. אולם כעת, כאשר אנו נמצאים במצב של "בצורת" ומלחמה רוחנית, כאשר הכפירה חוגגת, והרבה יהודים נסחפים אחרי ההבל ומשתמדים ח"ו, כל מצוה שיהודי עושה, ולו הקטנה ביותר, ערכה רב מאוד...

דברים אלו נכונים במיוחד לימינו, דור המלא פיתויים, גירויים וניסיונות קשים מכל עבר ופינה, ובשל כך אפשר היום בקלות להיחשב "צדיק". כי אם בעבר כדי לזכות לתואר "צדיק" היה דרוש להרבה מסירות נפש, ביטול החומר ויגיעת בשר, הרי שבימינו מסירות נפש על שמירת התורה והמצוות בעוז ובגבורה מפני המלעגים והמלגלים היא חשובה למאוד. כי כיום אנו בניסיונות בגדר של "מחטיאו", וגדול המחטיאו יותר מההורג, ואם פעם היו לעם ישראל ניסיונות של הריגה, שחיטה ושריפה על קידוש ה',

קטנים המה ביחס לניסיונות דורנו, שהנם בגדר "מחטיאו" שהוא גדול מניסיון של ההורגו.

• בארגון ערכים החליטו פעם לעשות סמינר לנערים מבתיים חרדיים שפרקו עול ונפלו לדיוטא התחתונה. בסוף אחת ההרצאות שעסקה בנושא הגאולה, אחד הבחורים קם וביקש לשאול שאלה. הרשות ניתנה וכך הוא שאל:

"אם בדור של אברהם אבינו הצדיק לא בא משיח, וגם לא בדורו של משה רבינו, ולא בדורו של דוד המלך... א"כ למה שיבוא משיח דווקא בדור שלנו, ובפרט שרשע כמוני נמצא בו?"

בדרך כלל על שאלות מהסוג הזה עונים שהגאולה היא תהליך שצריך לבנות, בדורות הראשונים חפרו את היסודות, אח"כ יצקו את הבטון, בדורות האחרונים עשו את הטיח ובדור שלנו נשאר רק הצבע וה"פינישים". אולם המרצה לא ענה לו כך, אלא שאל את הבחור אם הוא יודע מה זה טאבלט. הבחור אמר בוודאי, יש לי מכשיר כזה. הרב המשיך לשאול: "האם אתה מחובר לאינטרנט?", הבחור השיב: "בטח, אינטרנט לא מסונן...". שאל הרב: "האם אתה נכנס לפעמים לאתרי זימה ותועבה?". "כן", ענה הבחור. ואז הרב זרק את ה'פצצה': "האם פעם אתה רצית להיכנס לכזה אתר, וברגע האחרון תפסת את עצמך ונמעת?". הבחור ענה: "כן, אפילו יותר מפעם אחת".

אמר להם הרב: "צדיקים שלי! אתם חושבים שנסיונות כאלו היו לאברהם אבינו, למשה רבינו או לדוד המלך?! האם היה להם אינטרנט פרוץ?! אם רק תצליחו להתגבר על היצר הרע, ולשוב לתורה ולמצוות, אתם בשמים חשובים לא פחות מאברהם אבינו וכל הצדיקים שבדורות הראשונים, וראויה הגאולה לבוא על ידכם".

• מלך אחד בנה מגדל גבוה בן מאה קומות והודיע שהראשון שיצליח להעפיל ולעלות עד ראש המגדל, יקבל פרס גדול. מיד באו

רבים וניסו את כוחם, אך עד מהרה נוכחו לדעת שאין המשימה קלה כלל וכלל. רבים פרשו מהתחרות כבר בהגיעם אל הקומה השלושים, אחרים התאמצו והצליחו לעלות עד הקומה הארבעים. יחידי סגולה גיבורי כח התאמצו ביותר, והעפילו עד הקומות שבין השבעים לשמונים. אולם כאשר הגיעו אותם יחידים לקומה השמונים צנחו על סף עלפון ואפיסת כוחות. המשימה נראתה בעיני כולם כבלתי אפשרית, והזכייה בפרס הפכה להיות חלום שנגזז. יום אחד פשטה השמועה שאדם אחד הצליח להגיע אל הקומה העליונה, וכי הוא עתיד לקבל בקרוב את הפרס הגדול שהובטח על ידי המלך.

ביום קבלת הפרס נאספו המוונים לראות את האיש, ולשמוע מפיו כיצד הצליח לבצע את המשימה הקשה הזו. קם האיש וספר לקהל הנאספים: "כולכם סקרנים לשמוע מהו סוד ההצלחה, כיצד הצלחתי לבצע את הדבר שרבים בקשו לעשות ולא יכלו. האמת היא שגם אני פקפקתי בשלב מסוים אם אצליח. היה זה לאחר שראיתי שבהגיעי לקומה השישים חשתי כבדות וקושי גדול בביצוע המשימה. אולם באותו רגע גמלה בלבי החלטה נחושה שאני חייב להצליח, ועם החלטה זו המשכתי".

"כאשר הגעתי אל הקומה השבעים, הרגשתי שכוחותי כלים ממש, אך לאחר מספר דקות של מנוחה, התאוששתי והרגשתי שאני מסוגל לטפס מספר קומות נוספות. אמנם לא ידעתי מה יועילו לי מספר קומות יחידות כאשר בפני עמדו שלושים קומות כדי להגיע למטרה, אך המשכתי בכל זאת. אמרתי בלבי: אשתדל לעשות את כל מה שבכוחי. החלטה זו נתנה לי תנופה מחודשת, ובכוחה עליתי עשר קומות נוספות. כאשר הגעתי לקומה השמונים חשתי שהגעתי לסף כוחותי".

"לרגע חלפה מחשבה במוחי שחבל להמשיך ולהתאמץ, הרי אל המטרה בוודאי לא אגיע. אך מיד התעשתי ואמרתי לעצמי:

קומה נוספת הנך מסוגל לעלות בזחילה אם כן עשה זאת, הרי החלטת לעשות את כל מה שבכוונך. ואכן בשארית כוחותי זחלתי עד הקומה השמונים ואחת, וצנחתי על הרצפה מאפיסת כוחות. באותו רגע נפתחה לפני דלת של מעלית. גלגלתי את עצמי פנימה, ועליתי במעלית עד הקומה המאה."

למעשה, הנמשל מבשר הצלחה הרבה יותר מהמשל, שהרי במשל לא הובטח לאותו אדם שאכן ישנה מעלית סמויה באחת הקומות להעלותו לקומה המאה, ואילו אנו בעבודתנו הרוחנית מובטחים כי בשלב מסוים בעבודתנו מונחת מעלית שתעלה אותנו למעלות נפלאות, והיא הבטחת חז"ל: "יגעת ומצאת תאמין".

ההבטחה על היגיעה נאמרה בלשון מציאה, על אף שמציאה מזדמנת ללא יגיעה, ללמדנו שמה שמוטל עלינו הוא להשקיע, להתייגע ולעמול, אולם על יגיעה זו הבטיחו לנו חז"ל שנמצא "מעלית" באמצע דרכנו ובעזרתה נמריא לגובה. כך לבסוף "נמצא" את עצמנו בגדר "מציאה" במצבי נצחונות שמעל לכוחותינו.

כלל אמרו לנו חז"ל: אין הקב"ה מנסה את האדם, אלא אם יכול הוא לעמוד בנסיון זה, וחייבים אנו להאמין לזה, גם אם אנו רואים אנו את עצמנו בזה "כיוצאים מן הכלל", חייבים להאמין ולשכנע את עצמנו שגם הנסיונות הקשים שאנו מקבלים, אינם מעבר לכוחותינו.

והאמת היא, שלפעמים הנסיון באמת "גדול עלינו", ואין ביכולתנו להגיע לפסגת ההצלחה הנדרשת מאתנו, אולם ישנה מעלית באמצע הדרך, שתוביל אותנו לפסגת ההצלחות, אך בכדי להגיע לאותה מעלית נכספת, אנו נדרשים להשתדל ולעמול ולעשות את המקסימום.

לא לנו להחליט מתי כבר מגיעה לנו בצדק אותה מעלית, שנוכל כבר לקפוץ עליה ולנוח מעמל העבודה. רק הקב"ה הוא המחליט

עד כמה צריך האדם לעמול ולהתאכזב, ושוב להתאושש, ורק כשיראה הקב"ה לשים קץ לעמל והיגיעה של האדם, אזי יזכה שמיד תופיע לפניו אותה מעלית להקפיצו למדרגות נשגבות המוצדקות לו כפי עמלו ויגיעו קודם לכן, ומה שבטוח שבשביל לזכות לאותה מעלית אסור לאדם להתייאש (ביים דרך).

ממצוות לא מפסידים

מעשה בגרי"ש כהנמן, שכשהקים את ישיבת פוניבז' בבני ברק היה זקוק לסכומי כסף עצומים, לכן כיתת את רגליו בחו"ל בין בתי העשירים הנדיבים. בהיותו בארה"ב, הוא ניסה לקבוע פגישה עם אחד העשירים הגדולים, אולם הלה שהיה עסוק מאוד, רוב הזמן לא היה במשרדו, והיה נע ונד כדי לעשות עסקים שונים. לבסוף אותו עשיר הסכים להיפגש עם הרב בתחנת הרכבת בשעה חמישה לשמונה בבוקר בדיוק, אז יביא עמו את פנקס השיקים שלו, ואם הרב יצליח לשכנע אותו, הוא מוכן לתרום סכום גדול, אך מכיוון שהוא מאוד ימהר לעלות לרכבת, ברשות הרב יעמדו רק שלוש דקות לשכנעו.

הרב כמובן קפץ על ההזדמנות, ותכנן להתפלל במניין מוקדם בהנץ החמה, כדי להספיק להגיע בזמן לפגישה. אולם הרב קם מעט מאוחר, והיה לו ספק מה עליו לעשות כעת: האם לבוא באיחור לתפילה המוקדמת, דבר שמעולם לא עשה, או להתפלל ביחיד, כדי שיוכל להגיע בזמן לפגישה (את האפשרות להתפלל מאוחר יותר לאחר הפגישה הוא אפילו לא העלה על דעתו). לבסוף הרב בחר באפשרות שלישית: ללכת למניין מאוחר יותר, ובינתיים ללמוד תורה. המניין השני התחיל הרבה יותר מאוחר מהצפוי, וגם התפילה עצמה נמשכה זמן רב מהרגיל, וכשהסתיימה התפילה השעה כבר היתה תשע בבוקר, יותר משעה לאחר מועד הפגישה.

הרב החליט בכל זאת לנסות להגיע לפגישה, הוא הזמין מונית והגיע לתחנת הרכבת בשעה רבע לעשר, התיישב על הספסל, והמתין במשך רבע שעה. הוא קם ללכת, ואז ניגש אליו יהודי מכובד סמוך ומתנשף, ושאלו: האם כבודו הרב מפוניבז' כשהרב השיב בחיוב, אמר לו היהודי שהוא העשיר שקבע עמו פגישה לשעה שמונה, אולם מחמת סיבות שונות ומשונות נבצר ממנו להגיע בזמן, והוא מאוד מצטער שככה הטריח את הרב לחכות לו במשך למעלה משעתיים, ולכן כפיצוי הוא מוכן לתת לרב סכום כפול ממה שחשב לתת בתחילה.

הרב ניסה לומר לעשיר שגם הוא עצמו איחר, אבל העשיר התעקש לתת לרב את ההמחאה הגדולה והמשיך להתנצל ולבקש את מחילת הרב. כאשר הרב חזר לארץ סיפר את כל המעשה לתלמידיו ואמר להם שאם היה בוחר בשתי האפשרויות הראשונות והיה מגיע בזמן לפגישה, היה מחכה עד שמונה וחצי, מתייאש והולך, וכך היה מפסיד תרומה גדולה לשיבה. אולם כאשר העדיף לקיים את מצות התפילה כראוי, בלי שום חשבונות, לא רק שהוא לא הפסיד, אלא שהוא זכה לתרומה הרבה יותר גדולה.

• מעשה שאירע במקסיקו בסוכות תשע"ה: יהודי שחפץ לקיים את מצות הסוכה כהלכתה, ביקש משכנו הגוי מהקומה העליונה שיאפשר לו לבנות סוכה על הגג שלו למשך שמונה ימים בלבד, הגוי סירב בהתחלה, אולם אח"כ חשב לנצל את היהודי ואמר לו שהוא בטובו מוכן להשכיר לו את הגג תמורת עשרת אלפים דולר בלבד. היהודי התלבט, ולבסוף הביע את הסכמתו לכך. ומכיוון שהוא יהודי ואינו נאמן בעיני שכנו האנטישמי, התבקש היהודי לבצע את עסקת השכירות בפני עו"ד, וכמובן גם את שכר הטרחה היהודי התבקש לשלם.

היהודי חתם על החוזה, שילם את מלא הסכום וקיבל את המפתח של הגג. הוא עלה לגג וחשכו עיניו, הגג היה מלא בגרוטאות. הוא

החל לפנות משם ברזלים ישנים, בגדים בלויים, ואז נתקל בשקית מלאה תכשיטי זהב כבדים ויהלומים ששווים רב, ומכיוון שהחוק במקסיקו מחייב את מוצא הרכוש למוסרו למשטרה, ומי שלא עושה כן צפוי לעונש גדול, פנה היהודי למשטרה ומסר להם את השקית. המשטרה החלה בבדיקה, ואז התברר שעשרים שנה קודם לכן, נשדדה חנות תכשיטים יוקרתית באזור, ולא הצליחו לשים יד על הגנבים, בעל החנות התמוטט ומת, ולא היו לו יורשים. ובמקסיקו יש חוק שאם הבעלים של הרכוש נפטר ואין לו יורשים, הרכוש עובר למוצא, לכן פנו השוטרים ליהודי ומסרו לו את כל היהלומים והתכשיטים.

השכן הגוי שמע על שקית היהלומים והתכשיטים שנמצאה בגג הפרטי, ופנה לבית המשפט בתביעה לקבל את כל האוצר, משום שנמצא בשטחו הפרטי, אולם היהודי נפנף במסמך חתום ע"י עו"ד שבאותו זמן הגג היה מושכר לו, והוא זכה במשפט. אז היהודי הבין שהקב"ה הכין רפואה למכה בכך שעלה בדעת הגוי שיחתום על חוזה השכירות בפני עו"ד, היהודי התעשר והחל לתמוך בישיבות ותלמידי חכמים.

משה, יהודי שומר תורה ומצוות מהעיר מונטריאול שבקנדה, היה נוהג להגיע לבית הכנסת בערב שבת ברכבו, וחוזר לקחתו לאחר תפילת ערבית של מוצ"ש. יום שישי אחד, הגיע משה לבית הכנסת ברכבו, ומיד פנה אליו חיים, אחד המתפללים, שהיה מתנדב ב'הצלה', ואמר שהאופנוע שלו נמצא במוסך, ואין לו כלי תחבורה לשמש אותו במקרי חירום ח"ו, וביקש ממנו להעמיד את רכבו לרשותו במשך השבת.

משה שמע את הבקשה ועמד נבוך לכמה רגעים. ניכר היה שאינו חפץ בכך, היסס בלבו כי מדובר ברכב יוקרתי, ואין לו ביטוח לנהג נוסף... והרי אם ייסע ברכב בשבת לצורך פיקוח נפש יהיה אסור לו להפעיל את האזעקה, ואם הרכב ח"ו ייגנב לא יהיה זכאי לפיצויים...

אולם, למרות המחשבות שהתרוצצו במוחו, שלח משה את ידו לכיסו, הוציא את מפתח הרכב, מסרו לחיים, ופסע למקומו בבית הכנסת...

כעבור פחות משעה התקבלה קריאה פתאומית בביפר של חיים, בה דווח על מקרה חירום של פעוטה שבלעה חרוז גדול והיא נחנקת. מיד לקח חיים את המפתח, הפעיל את רכבו של משה ודהר אל הכתובת היעודה.

התינוקת הכחילה, והשתעלה כשהיא מאבדת את טיפת החמצן האחרונה ועמדה ממש על סף חנק, אך בחסדי שמים מרובים הצליח חיים להוציא את החרוז שנתקה בגרונה, ונשימתה חזרה... לאחר זמן ממושך הגיע אמבולנס והפרמדיק אמר שכעת ב"ה הכל בסדר, אך אם איש ההצלה היה מגיע דקה אחרי, היה מתרחש כאן אסון גדול ח"ו...

משה בהחלטתו לאפשר לחיים להשתמש ברכבו, זכה להיות שותף להצללת נפש אחת מישראל, אך מה שמדהים הוא שאותה תינוקת שחיים הציל היתה בתו הקטנה של משה בעל הרכב. הרי שבאותו מעשה חסד שעשה, זכה לישועה גדולה כבר כאן בעוה"ז.

• ביום שישי י"ב אייר ה'תשע"ו, יוסי חזר בשעת הצהריים לאחר מספר שעות בהם טייל עם ילדיו. מאחר והוא מוצא את פרנסתו מעבודה בלילות, הרי שטיול עם ילדיו דורש ממנו משאבים עצומים. לאחר שהחזיר את ילדיו לביתו, הרגיש כי חייב הוא לנוח ולפיכך ביקש לנוח מעט. לאחר מחשבה קצרה, החליט כי המקום המתאים ביותר בו יכול למצוא לעפעפיו תנומה, הוא בבית אחותו. שם ילדיו לא יפריעוהו משנתו ולא יהיה מי שיטריד את מנוחתו. וממחשבה למעשה. מיודענו מניע את רכבו ויוצא לנסיעה האורכת דקות ספורות, מגיע לבית האחות. שם עולה על יצועו ונרדם.

חלפה שעה וחצי והנה צלצול טלפון טורדני מעירו. הוא מביט על צג הטלפון הנייד וביקש לראות מיהו האדם המתקשר אליו. על הצג מופיע שם של אחד השכנים. "מעניין מה הוא רוצה ממני?", תוהה. הוא עונה לטלפון ואומר: "הלו, מה שלומך אברהם?". השכן בצד השני עונה בקול מגמגם. "אני מצטער. תהיתי האם תוכל לעשות לי טובה..."

יוסי מסתקרן ושואל: "במה מדובר?". והשכן עונה כי לצערו הוא סובל מפצעים בפיו. ומתקשה הוא לאכול ולשתות. ידוע כי ישנה רפואה טבעית עבור מחלה זו, והיא שתיית חלב עיזים. באותם רגעים מפאת סיבה כלשהי השכן לא יכול היה לנסוע ולהביא חלב עיזים. הוא שואל את יוסי האם יוכל לעשות עבורו טובה גדולה ועצומה - ויביא לו חלב עיזים טרי מהמושב הסמוך. משמעות הדברים היא שעל מיודענו לקום מהמיטה, לרדת לרכבו, לנסוע נסיעה קצרה, לרכוש את החלב, להביאו לשכן ורק אז יוכל שוב לשקוע בשינה עריבה.

אבל מיודענו עייף. עייף מאוד... מה יענה? מה יעשה? השכן שראה כי יוסי מתמהמה הבין את פשר השתיקה ומיד אמר: "תראה, אני בהחלט אבין אותך אם תסרב. ברי לי שאין זה קל עבורך. בייחוד כאשר הנך זקוק לשינה בשעות היום כדי להחליף כח".

המלחמה בין היצר הטוב ליצר הרע הייתה בעיצומה. מחד גיסא, מיודענו ממש רוצה לעזור לשכנו ולהביא עבורו חלב עיזים. בכך גם יוכל לעזור לו למצוא מזור למחלתו. פצעים בפה אינה בעיה של מה בכך. אולם מאידך גיסא, היצר הרע לוחש באוזנו: "אתה עייף... אתה חייב את שעות השינה לעצמך. ובכלל, היום הגדלת לעשות. הרי הוצאת לטיול את ילדיך". ומוסיף הוא ללחוש באוזניו: "אל תדאג, שכן אחר יעשה עבורו את הטובה והוא ישיג את החלב. הוא יסתדר גם בלעדיך!".

במלחמת היצר הפעם גבר היצר הטוב. הוא פונה לשכנו ואומר: "אל תדאג, אתה יכול לסמוך עליי. אני אביא לך את חלב העיזים עבורך!". למשמע דברים אלו, השכן בירך אותו בכל הברכות הכתובות בתורה ומיודענו קם, לוקח את מפתחות הרכב ויורד למטה כדי למלא את משימת החסד שנטל הוא על עצמו.

הוא מגיע לרכב, פותח את הדלת, ואז חושכו עיניו. בנו הפעוט נמצא שם! הוא שכח אותו! הוא לא הוריד אותו כשהחזיר את לידיו לביתו לאחר הטיול. למעשה חלפה שעה וחצי מאז שהוא שכח אותו ברכב.

בחסידי שמים מרובים מצבו של הפעוט היה טוב למדי יחסית לעובדה בה שהה ברכב סגור פרק זמן כה ארוך. הוא מיד הוציאו מהרכב, נתן לו לשתות והמתין דקות אחדות כדי שהוא יתאושש. פרצופו היה מעט אדום, אבל היה זה סביר בהחלט בהתחשב בעובדה שהוא נרדם ברכב סגור לפרק זמן מה. הוא אכן קיבל את בנו במתנה.

אין ספק שאלמלא נענה לאותו שכן, היה בנו נשאר עוד זמן מה ברכב, ומי יודע אם לאחר מכן היה ניתן להצילו... כעת עלינו לשאול את עצמנו מי הציל את מי? מיודענו את השכן, או השכן את מיודענו? אין ספק, ממצוות החסד לא מפסידים לעולם!!!

הבה נאמץ את מצוות החסד, לגמול חסד עם כל רואינו. לפעמים החסד אינו קל, דורש מאמץ, השקעת זמן ומשאבים. ועדיין - חסד יכול לחולל מהפך, חסד יכול להציל אנשים, ולכן הוא שווה כל מאמץ!

הבה נחפש את ההזדמנויות לגמול חסד, לפתוח לב, לסייע, לתמוך, לפעול למען הזולת. כי כל נפש בישראל היא עולם מלא, ועולם' -

בחסד ייבנה! (הרב קובלסקי)

מעשה בטלית

המגיד מקלם זצ"ל הגיע פעם לעיר הנופש ריגה. בבית הכנסת בתפילת שחרית הבחין הרב כי רבים מן המתפללים אינם מעוטפים בטלית בעת תפילתם, מאחר שהתרשלו להביא עמם לנופש את טליתם. בראותו כך, עלה המגיד אל הבמה ואמר:

הלכתי בסמטאות העיר לפני שקיעת החמה, ולפתע שמעתי קול בכי חרישי העולה מאחד הבתים. חידדתי את אוזני בכדי לקלוט את מקור הבכי ומיד פסעתי לכיוונו. היה זה בכי רווי געגועים ונוגע ללב. המשכתי לצעוד לכיוונו עד שהגעתי לפתח הבית. צלצלתי בפעמון, הבכי התגבר, אך איש לא פתח את הדלת. לחצתי על הידית והדלת נפתחה. נכנסתי וצעדתי בעקבות הקול, אל חדר השינה בקומה השנייה. קול הבכי נשמע בביורר בוקע מתוך הארון. פתחתי בהססנות אך לא היה שם איש, רק נרתיק טלית והבכי יוצא מן הטלית.

שאלתי את הטלית מה קרה לה ועל מה ולמה היא כל כך מתייפחת ובוכה? והיא אמרה: "אני הטלית של בעל הבית, כעת הוא לא כאן בגלל שיצא עם כל בני משפחתו לחופשה בהרים. איני יודעת מתי יחזור. את כל חפציו לקח עמו, הכסף, האוכל, השתייה, בגדים ומשחקים, ארז הכל במזוודה, לא שכח כלום, את הכל הוא לקח, ורק אותי השאיר פה לבד" ... ושוב פרצה בבכי קורע לב.

רציתי לנחמה ולא ידעתי איך. קרבתי את ראשי לטלית ואמרתי לה כממתיק סוד: "אל תבכי טלית יקרה, מנעי קולך מבכי ועינייך מדמעה, כי עוד יבוא היום שבעל הבית יצטרך לעשות נסיעה ארוכה, אז ישאיר בבית את כל הכסף והזהב, החפצים הבגדים והתמונות. יגיע היום ובעל הבית יפרד מכל נכסיו, את הכל יעזוב בביתו, ויקח לשם רק אותך... כשירד אל הקבר, יקח עמו רק את הטלית ולא שום דבר אחר (הגר"ש שבדרון)

תשובה

נאמר בתורה: "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רְחֻקָה הוּא, לֹא בְשָׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וַיִּקְחֶהָ לָנוּ וַיִּשְׁמַעֲנוּ אֶתְּהָ וְנַעֲשֶׂנָּה... כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (דברים ל, יא-יד).

רש"י פירש שהמצוה המדוברת היא מצות תלמוד תורה, אבל הרמב"ן ז"ל פירש זאת על מצות התשובה. האפשרות לשוב אל ה' נמצאת בהישג יד, אין לחפש בשמי השמים, לא מעבר לים. ואף אין צורך להרחיק ולנדוד על מנת לפשפש, אלא "קרוב אליך הדבר מאוד, בפיך ובלבבך לעשותו".

על מנת להבין את המשמעות של הדברים היה האדמו"ר רבי שמחה בונים מפשיסחה זצ"ל מספר מעשה מיוחד לאותם החסידים שהיו באים אליו לשמוע מדברותיו:

רבי אייזיק בן יענקיל מקראקא, היה עני מופלג. במשך שנים רבות חי עם בני משפחתו בדוחק ותחת מצוקה נוראה. בביתו ידעו רעב ומחסור תמיד. על אף כל הסבל הזה, בטח אייזיק בקב"ה בכל לבבו, והאמין כי יום יבוא ויחלצו ה' מן המיצר...

באחד הלילות חלם ר' אייזיק חלום שבו ציוו עליו לנסוע מקראקא, עיר מגוריו, לפראג. וכך נאמר לו: "שם בפראג, מתחת לגשר המוביל לארמון המלך, טמון אוצר, אם תחפור שם, תתעשר עושר רב מאוד!". בתחילה לא התייחס מיוחדענו לחלום ברצינות, שהרי כבר לימדונו חז"ל: חלומות שווא ידברו", אך לאחר שהחלום חזר פעם שנייה ושלישית, הבין כי יש דברים בגו וכבר השכם בבוקר קם ר' אייזיק, ויצא לכיוון העיר פראג.

הדרך הייתה ארוכה וכשהגיע, פנה מיד אל הגשר המוליך אל ארמון המלך. שם על הגשר היו שומרי המלך עומדים כל היום וכל הלילה, דרוכים וקשובים לכל המתרחש, לכן פחד ר' אייזיק לחפור

שם. כמובן שהוא לא התייאש ובכל בוקר נעמד והביט במתרחש עד הערב. דמותו של היהודי הבא מידי יום אל הגשר המוביל לארמון עוררה את חשדנותם של שומרי המלך, לכן פנה אליו ראש המשמר ושאל: "מה אתה מחפש כאן יהודי?", הבין ר' אייזיק שלא ניתן לחמוק משאלותיו של ראש השומרים ועל כן החליט לספר לו את סיבת בואו לפראג.

לאחר שהאזין ראש המשמר לחלומו של אייזיק פרץ בצחוק אדיר. "חה... חה... חה... איזו בדיחה... דרך כה ארוכה עשית רק בשביל חלום טיפשי! וכי אינך יודע כי אין להאמין לחלומות?!" המשיך הקצין ואמר: "אילו הייתי מאמין כמוך לחלומות, הייתי בעצמי נוסע עד לעיר קראקא, כי גם אני חלמתי חלום שבקראקא מתגורר יהודי ושמו אייזיק בן יענקיל, ובביתו של האיש הזה, מתחת לתנור טמון לו אוצר... האם לדעתך אסע לי לקראקא להרוס את תנורו כדי לחפש שם אוצר?!" מיד אורו עינו של ר' אייזיק והבין לשם מה הגיע עד לכאן... הוא שב מיד לביתו אשר בקראקא. והחל לחפור תחת התנור ובאמת מצא שם אוצר גדול והתעשר עושר רב...

זהו המשל, והנמשל ברור מאליו: כל אדם חושב שהאוצר נמצא באיזו מצוה גדולה שיעשה - אך אין הדבר כן, כאשר יחפש בתוך ארבע אמותיו ימצא הוא את המצוות ה"קלות" לביצוע ומהן גם יתחיל לחזור בתשובה... קרוב אלינו הדבר מאוד הבה נתחיל בדברים הפשוטים...

• ביתו המפואר של מרדכי היה נטוע בלב אחוזה רחבת ידיים, טובלת בעצים ובערוגות פרחים. רבים קינאו בעושרו העצום של מרדכי, אבל הוא ואשתו היו עצובים ונכאי רוח. שנים רבות חלפו מאז חתונתם ועד שנפקדו בפרי בטן, אולם גם לאחר שנולד בנם יחידם, גד, הם לא שבעו ממנו רוב נחת.

מאז ילדותו היה גד מפונק ותובעני, וכשלא קיבל את מבוקשו, פרץ בצרחות קולניות שהוריו לא יכלו לעמוד בפניהן. אביו חש כי

חינוכו של בנו קלוקל, אך לא היה מסוגל לסרב לדרישותיו. השנים חלפו והילד הפך לנער, והתנהגותו רק הלכה ונעשתה גרועה יותר. הוא החציף פניו כלפי הוריו והתייחס אליהם באופן מחפיר. אמו לא עמדה בצער הגדול, ונפטרה בגיל צעיר. גם אביו, מרדכי, ניסה לדבר על לבו ולשפר את דרכיו של בנו, אך לשווא.

הנער הפך לאיש רע מעללים. הוא התחבר לפושעים ופוחזים, ושיתף פעולה במעשי ההוללות והנוכלות שלהם. לבו של אביו שצפה במעשיו הרעים נשבר בקרבו, הזיקנה קפצה עליו וגם הוא מת בדמי ימיו.

אבלו של גד היה מהול בשמחה, משום שכבן יחיד ידע כי יזכה לכל עושרו של אביו. האחוזה והבית עצמם היו שווים הון רב, ובנוסף לזה היו לאביו כספים רבים ונכסים יקרי ערך.

אולם תקוותיו של הבן נגוזו כאשר עורך דינו של אביו הגיש לו מעטפה חתומה ובה צוואה שכללה דף אחד שבו נכתב:

גד בני היקר!

שנים רבות חיכינו, אני ואמך, לבואך. כאשר נולדת לא פסקנו להודות לבורא עולם, אולם לצערי הרב, ואולי גם באשמתי, הפכת לאדם שהתביישנו כי הוא בנו.

אינני רוצה להוריש לך את עושרי, כי ברור לי שתשתמש בו לרעה. החלטתי אפוא לתת לך רק סכום כסף מסוים לצרכי מחייתך, וכן רשות חד-פעמית להיכנס אל האחוזה פעם אחת, ביום השנה הראשון לאחר פטירתתי. בלב כואב, אביך.

מוחו ולבו של גד היו כה אטומים, עד שהמכתב לא הזיז שריר בפניו. סכום הכסף שאביו השאיר לו היה משמעותי, והוא לקח אותו והחל לחגוג עם חבריו. הוא ערך מסיבות ונשפים, אך לאחר כמה חודשים נגמר הכסף. הוא החל ללוות סכומים גדולים מידידיו, אך לא הצליח להחזיר להם עד שהללו חדלו להיענות לבקשותיו.

גד החל לפנות לאנשי השוק האפור ולוה כספים בריביות גבוהות מאוד. הוא התכונן להרוויח כסף בהימורים ובמשחקי מזל, אולם, שם כמובן רק הפסיד יותר, וחובותיו הלכו ותפחו מיום ליום. נושיו הרבים החלו לרדוף אותו ולרדת לחייו, ואיימו לפגוע בו אם לא ישיב את כספם.

גד המתין בכיליון עיניים ליום השנה לפטירת אביו, שבו יוכל להיכנס אל האחוזת ולהוציא ממנה כספים וחפצי ערך. כאשר היום הזה הגיע, התקבצו סביב האחוזת גם אנשי השוק האפור ושאר הנושים, והמתינו מחוץ לשערים. הם הבהירו לגד בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים שאם יצא בידיים ריקות, הם לא יותירו בגופו עצם אחת שלימה...

כאשר גד נכנס פנימה, גילה לחרדתו שהבית כולו ריק. הוא עבר מחדר לחדר כשהמציאות המרה טופחת על פניו. אביו רוקן את האחוזת לחלוטין ולא הותיר בה אפילו אגורה שחוקה אחת. מעבר לחומות שמע גד את כל הנושים ואנשי השוק האפור ממתינים לו. הוא ידע כי אם יצא החוצה - אחת דתו למות. גד רץ כאחוז טירוף מחדר לחדר, אובד עצות וחש כחיה שנפלה למלכודת.

החדר האחרון שאליו נכנס היה חדר הלימוד של אביו. גד מצא בו רק שולחן ריק ועליו פתק אחד מקופל:

גד, בני היקר!

אינני נביא, אך אני מתאר לך את הסיטואציה שבה אתה נמצא כעת. בעלי חובות רבים ונוצמים ממתינים לך בחוץ כדי לקבל את כספם, ואין לך מה לתת להם. בתור אב אהב אתן לך עצה: עדיף לך למות בשלווה, מאשר לצאת אל רודפיק שיתעללו בך כאכזריות וימיתו אותך בייסורים מרים.

הכנתי לך במרפסת חבל תלייה ואת נוסח הווידוי
שאותו אומר יהודי לפני מותו. התוודה והתחרט על
כל מעשיו, וצדיק כי תהרוג את עצמך מאשר שאחרי
יצאו לך. אני מחכה לפגוש אותך פה, בצולמס הבא...
אבא.

דמעותיו של גד הרטיבו את הפתק. רק עכשיו הוא קלט את גודל
המצוקה שאליו נקלע, כיצד מעושר אגדי שיכול היה לרשת מאביו
הפך לאדם חסר כל שמותו טוב מחייו. גד החל לקרוא את נוסח
הווידוי והתייפח בקולי קולות. רגשי צער ויגון הציפו את לבו, והוא
התחרט באמת ובתמים על כל חטאיו.

כשסיים את הווידוי, עלה על הכסא שאביו הכין, הכניס את ראשו
בחבל התלייה, וקפץ... אך לאחר שנייה הוא מצא את עצמו מתגלגל
על הרצפה. החבל נקרע ומשך אחריו פתק נוסף שאביו הכין:

בני היקר!

אתה, לאחר שהבנת את חומרת מעשיו, וכשילך לך רצון
בן ואמיתי לחזור לאוטה, אצלה לך שכל המסמכים
המקנים לך את נכסיו מצויים במחבוא בצליית האב.
עם זאת תמצא כסף רב ואבנים יקרות שהארתי לך.
החזר את חובותיך, ותחיה חיי יושר ואמת.

באהבה, אבא!

כל אדם, בכל מצב, יכול להשתנות ולהשתפר, ולא משנה לאיזו
דיוטא תחתונה הוא הגיע. כל עוד האדם חי, יש לו את היכולת
להיטיב את מעשיו ולחזור בתשובה. כל זמן שהנר דולק אפשר
לתקן!

עולם הבא

מעשה מדהים בעניין השכר בעוה"ב

באחד מהבתים בעיירה ראדין שבפולין, נשמעו מהמטבח קולות מוזרים. בעל הבית שהיה יהודי ירא שמים, רץ בבהלה אל מקור הקול, ולתדהמתו הרבה מצא את אשתו, מוטלת על ספסל, בעיניה מבט אימתני ומגרונה יוצאים דיבורים בשפה הפולנית בקולו של גבר זקן.

הקול היוצא מגרונה של האשה ביקש שייקחו אותו תיכף ומיד אל הרב הצדיק שמתגורר בעיירה, הוא רוצה לומר כמה מילים וכדאי גם שכמה שיותר יהודים יבואו וישמעו.

הבעל ההמום הזדעזע מהמחזה המוזר ואץ רץ לבקש עזרה מעוברי אורח. אנשים טובים באו לעזור וכאשר ראו את האשה, מיד הכריזו במקלה שמדובר בדיבוק, ואכן יש להזדרז ולהביאה אל הרב ה'חפץ חיים'.

נטלו את האשה ולקחו אותה לביתו של קדוש ישראל ה'חפץ חיים', אשר היה בקי בנסתרות ובעניינים עליונים. השמועה כמובן עשתה לה כנפים ומאות יהודים התאספו ליד ביתו של הרב. ה'חפץ חיים' ביקש מהרוח אשר נכנסה בזאת האשה לספר מיהו, מה חפצו ומדוע בא בדיבוק באשה זו?

הדיבוק, שהיה רוחו של פריץ נוכרי זקן, התחיל לספר, סיפור מדהים, מופלא ומרגש. זהו מעשה אמיתי ואחד ממאות העדים לו הוא רבי אליהו לופיאן, תלמיד ה'חפץ חיים', שהיה נוכח באותו מעמד, ולאחר עשרות שנים סיפר אותו לתלמידיו בישיבתו בכפר חסידים.

כחמישים שנה לפני אותו מעשה, התגורר במרחק רב מהעיירה ראדין אציל פולני עשיר שהיה לו רכוש רב: אחוזות ושדות, עסקים

רבים ומאות פועלים עמלים. הפריץ האציל היה טוב לב ונוח לבריות, ומאמין גדול בבורא העולם שהוא צופה ומשגיח והכל ממנו יתברך. את האמונה הזאת קיבל הגוי מהיהודים רבים שעבדו באחוזותיו ביושר ובתום לבב. הנהגות היהודים נשאו חן בעיניו והוא הרבה לשוחח עמם בעניינים של תכלית הבריאה. מהם שמע שדי לו כגוי באמונה היסודית באל חי ובקיום שבע מצוות בני נח בכדי לקבל את השכר הצפוי לו בעולם הבא. הפריץ האציל היה מאמין ומכבד מאוד כל יהודי, ממנו הלך ופרץ והיה לו עושר ואושר עד בלי די.

יהודי בשם אייזיק היה מנהל האחוזות של הפריץ. הוא היה איש תם וישר והשתדל מאוד בשמירת התורה וקיום המצוות, בין אדם למקום ובין אדם לחברו, אם כי היה יהודי פשוט בתכלית. רוב היממה עסק בניהול האחוזות ועסקי הפריץ, אך כל זה לא גרם לו לדלג על חובותיו כיהודי. תפילותיו היו בכל לב, וכל מצוה קיים בהידור ובשמחה.

באחד הימים פנה הפריץ אל מנהל אחוזותיו היהודי ושאל אותו בסקרנות ובתמימות: "אמור נא לי אייזיק היקר, אני הפריץ, כאשר אסיים את שנותי עלי אדמות, היכן יניחו אותי - בגן עדן או שמא, חס וחלילה, בגיהנום?"

אייזיק היה נבוך מהשאלה הישירה, הוא ידע שאדונו מתעניין בחיים שלאחר המוות ובעולמות העליונים. הוא נזכר ששמע פעם על כך שליהודי יש נשמה קדושה וטהורה. אחרי הפטירה הנשמה צריכה לעבור זיכרון וטיהור, אח"כ תשוב לכור מחצבתה ותינהג מזיו השכינה. אולם בגוי קיימת דרגה נמוכה בבחינת רוח, ואם הוא היה טוב בזה העולם אכן מגיע לו שכר בעולם הבא, אך לא כמו ליהודי.

אייזיק אמר לפריץ: "ברור לי ללא כל צל של ספק שאתה תיקבר בשיבה טובה ורוחך תשכון בגן עדן. כל ימך נהגת כהוגן עם בני

האדם ולא עברת על אף אחת מאותן שבע המצוות אשר ציווה הבורא את בני האדם שאינם יהודים".

הפריץ חייך חיוך רחב למשמע התשובה, ואז שאל: "ואתה אייזיק חביבי, היכן תהיה נשמתך לאחר פטירתך?"

- "אני..." , השיב אייזיק בפנים מכורכמות, "אני אהיה בגיהנום".

- "על מה ולמה?! " נחרד הפריץ, "הן איש טוב אתה, צדיק וישר, שומר את השבת ומקיים את המצוות אשר ציווה אתכם אלוקיכם, מדוע שיענישו את מי שאינו בר עונשין?"

- אייזיק ניסה להסביר את המעט שידע, ש'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', הוא מלמל דבר מה על זיכוכ הנשמה מחטאים קטנים אשר מעכבים את הכניסה לגן עדן ולכן יש לעבור קודם את הגיהנום.

הפריץ, כמובן, לא הבין ושמר את התשובות המפתיעות בלבו.

שנים רבות חלפו עברו, הפריץ הזקין, כוחו נחלש, ראייתו התדרדרה וגם שמיעתו, אך חיוכו הטוב ואהבתו את הבריות לא פחתו ממנו. עד שיום אחד חייו הגיעו לסיומם. בני ביתו ומשרתיו, תושבי אחוזותיו והפועלים הרבים, יהודים ולהבדיל גויים שהתפרנסו דרכו בכבוד, הצטערו באמת וליוו אותו בדרכו האחרונה.

רוחו עלתה למעלה ובית דין מיוחד מנה את מעשיו בעולם הזה. שם מצאו שכל ימיו היה ישר דרך ומאמין, התפלל אל הבורא יתברך ושמר את מצוותיו כפי שהיה מחויב כגוי. גם בעסקי הממון מעולם לא שיקר ולא הונה. הוא היה טוב ומיטיב ליהודים, בני העם הנבחר, הוא העסיק רבים מהם באחוזותיו והיה שליח לפרנסם. לא מנע מהם לשמור את השבת והמועדות ואף העניק להם זמנים מיוחדים תוך כדי העבודה לתפילה ולתורה. א"כ מגיע לו שכר הגון עבור כל זאת.

"גן עדן", דרש הפריץ, "כך הבטיח לי אייזיק היהודי". בבית הדין הסבירו לו שאין הוא יכול להכנס לגן עדן הצפון ליהודים, אך יכול הוא לקבל סוג אחר של גן עדן, משהו מיוחד שמתאים לגויים. "מיד יעבירו אותך אל 'עולם הדמיון', שם לא תדע שאתה כבר לא בין החיים, תחוש צעיר לימים, תמשול על אחוזות ענק. מאות משרתים יעמדו הכן למלא את רצונך, ובשונה מן העולם ממנו הגעת, לא יהיו לך כל בעיות של ממון ובריאות, תחרות או עגמת נפש. תחוש כל העת ברום המצב והמזל, ונחת רוח תלווה אותך לנצח".

הפריץ הסכים אך ביקש ואמר: "זכורה לי היטב מן העולם שלמטה דמותו המיוחדת של אייזיק היהודי, מנהל האחוזות שלי. הוא אמר לי שאני אקבל גן עדן ואילו הוא עתיד לסבול גיהינום, והדבר הפליא אותי עד מאוד. כעת אני רואה שהחלק הראשון מתקיים ואני מקבל שכר, אבקשכם שכאשר אייזיק יגיע לכאן תאפשרו לי לראות מה נעשה בדינו".

הממונים בדקו והבטיחו לו שכך יעשו...

הפריץ הוכנס אל עולם הדמיון. הוא קיבל אחוזה ענקית ומפוארת. טירה נהדרת עמדה לרשותו וצבא רב של מנהלים ומשרתים לעשות רצונו. כל מסחר אשר שלח בו יד הצליח והניב לו רווחים עצומים. כל אשר ציווה התקיים מיד. רוחו היתה טובה עליו תמיד ו'חיי' זרמו בנחת ובשלווה עילאית.

לאחר שלוש שנים בהן שהה הפריץ בעולם הדמיון בטוב ובנעימים, הגיע זמנו של אייזיק היהודי להפטר מן העולם. באותה שעה הגיעו מלאכים צחורים אל האחוזה והודיעו לו שעל פי בקשתו מוציאים אותו לזמן קצר מהעולם המדומה בו הוא שרוי. ברגע הראשון לא הבין הפריץ במה המדובר, מבחינתו הוא היה חי בעולם נפלא וטוב, עד שנזכר שלמעשה הוא כבר מת ורוחו נמצאת בעולם הדמיון.

הפריץ הובא אל בית הדין העליון לדיני נשמות לחזות במשפטו של אייזיק מנהלו היהודי.

את מהלך המשפט הוא לא הבין, אך הוא הבין את גזר הדין שהחריד אותו עד מאוד - י"ב חודשים בגיהנום (ללא אפשרות של הורדת שליש על התנהגות טובה). היהודי אייזיק אכן צדק ואכן הוא הולך לגיהנום, הוא ניסה לצעוק לדיינים שיש להם טעות, הוא מכיר את אייזיק שהוא יהודי ישר וטוב... מגיע לו לכל הפחות את עולם הדמיון.

בבית הדין הסבירו לפריץ שאייזיק לא יישאר בגיהנום לנצח. הנשמה היהודית זכה וברה, ואייזיק עשה הרבה מצוות ומעשים טובים אשר מגיע לו עליהם שכר עצום, אולם כמה כתמים קטנים מחמת עבירות קטנות שעשה אייזיק בחייו מונעים ממנו כעת לקבל את שכרו. עליו להיכנס קודם לגיהנום בכדי להיצרף ולהיטהר, שם יכבסו את נשמתו מן הכתמים ותהיה זכה וברה לקבל את שכרה בגן עדן.

הפריץ ביקש מהם, אם אפשר, לראות את נשמתו של אייזיק כאשר תזכה להיכנס לגן עדן. בבית הדין הסכימו לכך, בבוא הזמן יוציאו אותו מעולם הדמיון כדי לראות לרגע אחד בלבד את אייזיק בגן עדנו.

הפריץ שב למלכותו המדומה וכעבור י"ב חודשים העירו אותו שוב כדי לראות את אייזיק מקבל את שכרו. הפריץ לא היה מסוגל להכיל את האור הגדול. הוא הביט וראה שאין במקום לא בתים ולא פרדסים, לא אחוזות ולא משרתים. את אייזיק הוא הצליח לראות רק מהצד, אך המראה היה עצום ונורא. אייזיק היה זורח מאושר, חש בתענוג עילאי שאין דומה לו. הפריץ הבין שאייזיק נהנה מזיו השכינה וכל העולמות וההנאות הם חסרי ערך לעומת התענוג הרוחני העצום של גן עדן.

הוא כל כך נהנה להביט במי שנהנה והבין שהתענוג של אייזיק עצמו הוא בלא שיעור. הוא רצה להביט עוד ועוד, אך אחרי דקה בדיוק, נטלוהו משם הממונים, הרי הרשות ניתנה לדקה אחת בלבד. "בבקשה", התחנן הפריץ, "הראוני לעוד רגע אחד את המראה הגדול הזה, אני עזרתי ליהודי הזה לקיים את התורה והמצוות, אינני מבקש שכר כמותו, אך לפחות לראותו בשעתו הגדולה..."

הממונים פנו להנהלה כדי לברר. כעבור שנייה הם שבו ואמרו שהבורא יתברך עצמו הסכים לבקשתו של הפריץ לעוד רגע אחד שיזון את עיניו ממראהו של אייזיק נהנה מזיו השכינה. אך יש תנאי לדבר: על הפריץ לרדת חזרה אל העולם שבו האנשים עדיין חיים, יבחר מקום שבו נמצאים יהודים ויזהיר אותם על קיום המצוות, ועשיית חסד. שיספר להם את גודל התענוג, המגיע בגן עדן למי שקיים מצוות ועשה רצון ה' ית'. רק אחרי שיפרסם את כל הקורות אותו בעולם הזה ובבא, אז יוכל לשוב ולראות עוד רקע קט את אייזיק זורח מהתענוג העילאי והקדוש של זיו השכינה בגן עדן.

* מעשה ברבה בר אבוב שמצא את אליהו הנביא בבית קברות של גויים. רבה שאל אותו כיצד הוא עומד בתוך בית קברות והרי הוא כהן? אליהו הנביא תמה עליו כיצד אין הוא יודע את ההלכה שאמר רבי שמעון בר יוחאי, שקברי גויים אינם מטמאים? מדוע אין הוא בקי בסדר טהרות? אמר לו רבה: "העניות גרמה לי זאת, עלי לעבוד כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתי".

לקחו אליהו והכניסו לגן עדן. אמר לו: "פשוט בגדיך ולקוט מאלו העלים". לקח רבה מהעלים אשר הדיפו ריח גן עדן, וצרר אותם בתוך גלימתו. כאשר בא לצאת, שמע קול שאומר: "מי רוצה לאכול עולמו בחייו כמו רבה בר אבוב?!

כאשר שמע זאת, מיד השליך את כל העלים מתוך הגלימה, אולם הריח הטוב נשאר בה. רבה בר אבוב מכר את הגלימה בשנים עשר אלף דינרים וחילק את הכסף לבני ביתו.

יש ללמוד את שפת העולם הבא!

משל נאה אמר רבי יוסף לייב בלוך זצ"ל על מאמר חז"ל: "מרגלא בפומיה דרב, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא שיחה ולא קנאה ולא תחרות ולא משא-ומתן ולא פריה ורביה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות י"ז, א).

פעם אחת התכונן אדם לנסוע לאמריקה, ובימים ההם ארכה נסיעה כזו כמה חדשים באניה. ומכיוון שאי-אפשר לעשות דרך כה ארוכה ברצף אחד, היתה האניה נעצרת בצרפת ושם נחו שבועיים ימים, מצטיידים באוכל שיספיק להמשך הדרך, ואז היו חוזרים ומפליגים.

ידע האיש שהוא נוסע לאמריקה לזמן רב ובדרך ישהה בצרפת שבועיים. כדי להסתדר באמריקה, צריכים לדעת אנגלית, אבל גם כדי להיות שבועיים בצרפת - צריכים לדעת צרפתית. אך מכיוון שתחילה יהיה בצרפת, החליט להקדים ללמוד צרפתית. בינתיים עבר הזמן, והספיק רק ללמוד צרפתית, אבל אנגלית כבר לא הספיק ללמוד.

הגיעה האניה לצרפת, ירד ממנה, והוא נהנה מכל רגע. ידיעת השפה הצרפתית ברהיטות סייעה לו והוא הסתדר בצורה הטובה ביותר. אחרי שבועיים חזר לאניה והמשיכו בדרך לאמריקה.

עתה הגיעו לאמריקה והוא ניסה גם שם לדבר צרפתית, אבל אף אחד לא הבין אותו והוא לא הבין גם מה שדיברו אליו. אמרו לו אנשים: שוטה שבעולם! ידעת שתשהה בצרפת רק שבועיים ימים ואת שארית חיך אתה בא לבלות באמריקה - הלכת ולמדת צרפתית במקום שתלמד את השפה האנגלית, שאליה אתה זקוק כל החיים?...

והן זה הנמשל - 'מרגלא בפומיה דרב'. רב היה אומר: בן אדם, אתה בא לעולם הזה לשבעים שנה, אבל בעיקר תהיה בעולם

הנצח, ושם אין מדברים בשפה הזו של קנאה ושנאה ותחרות, אכילה ושתיה.

"אבל מה עושים אנשים? לומדים את השפה של עולם הזה ושוכחים שבעולם הנצח אין לה שום מקום, כי שם אין לא אכילה ולא שתיה ולא קנאה ולא תחרות.

אלא מה היא השפה שם? 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה'. ואזי באים אל האדם בתביעה ושואלים אותו: למה לא למדת איך להנות מזיו השכינה, שזה העיקר?!" ("שאל אביך ויגדך").

משל בעניין העולם הזה והעולם הבא

מעשה בסוחר גדול של אבנים טובות ומרגליות שיצא לאחת הארצות הרחוקות לקנות שם סחורה. הוא קנה סחורה בכל הכסף שייחד לכך, והשאיר בידו סכום עבור הנסיעה חזרה לארצו. בשעה שהלך לאכסנייתו לארוז את חפציו פגש אותו סוחר שהציע לו יהלומים מיוחדים ונדירים במחיר זול במיוחד, בגלל שעומדים להחרים לו את כל הסחורה ורוצה להפטר ממנה בכל מחיר. הראה לו הסוחר את הסחורה, ואורו עיניו. סחורה כה משובחת לא ראה מימיו. אך היות ונשארו לו רק מעט מזומנים לצורך חזרתו לביתו, חכך בדעתו האם להיענות להצעה המפתה. שקל בדבר והגיע לכלל מסקנה שאת הזדמנות חייו הוא לא מחמיץ. הוא שלשל לידי הסוחר את הכסף ולקח את הסחורה, צרר את האבנים היקרות בכיס מיוחד ופנה לחזור לביתו. מאחר ומוכרח היה לקמץ בהוצאות הדרך נאלץ להתאכסן באכסניות הפשוטות ביותר שלא כהרגלו, ישן על גבי הקרקע ואכל מאכלים פשוטים: לחם צר ומים במשורה.

באחד הימים הזדמן סוחר עשיר לאכסניה בה שהה מיודענו, ובראותו את היהלומן, כמעט שהתעלף. נשתומם ולא האמין

למראה עיניו, שאל אותו: "איך התגלגלת למקומות כאלה? האם ירדת מנכסיך?"

ענה לו הסוחר: "הלא יודע כבודו כמה טרחות טורח האדם להרוויח מאות דולרים, וכאן צפוי לי רווח של מיליונים!", הוא פתח את צרור האבנים והראה את טיבה של הסחורה. עיניו של העשיר הסתנווהו מהברק והוא אמר לחברו: "וודאי שלמען אוצר כזה כדאי לשאת בכל העינויים הללו במשך זמן קצר, ובלבד לזכות אח"כ ברווח גדול. אך תאמר לי בבקשה, כפי שאני מכיר אותך, אתה מפונק מאוד, רגיל למעדני מלכים ואינך מסוגל לישון על מיטה שאין בה מזרון 'קינג קוייל'. א"כ, כיצד אתה מסתדר בלי אוכל משובח ושאר התנאים שאתה רגיל להם?"

אמר לו הסוחר: "אכן, רעות רבות שבעה נפשי בנסיעתי זו, אולם, בכל פעם שגוברת עליי המצוקה, אני מוציא צרור זה, פותח אותו ומסתכל עליו. זה נותן לי כח להתגבר על הכל, ולדעת שבקרוב אחזור לביתי ואהיה העשיר הגדול ביותר! ואז מיד אני מתמלא שמחה וכח להמשיך הלאה. והנמשל מובן מאליו.

מעשה במלך

למלך עשיר ומיוחס היו ארבע נשים. ככל אדם הייתה האשה הרביעית מועדפת מהאחרות. הוא לא החסיר ממנה מאומה, פינק אותה עם בגדים יפים ומיוחדים, הביא למיטתה את המאכלים הטובים ביותר מהשפים הנחשבים מהארץ ומחו"ל. הוא לא התפשר לתת לה פחות מרמה הגבוהה ביותר...

אין זה אומר שהוא לא אהב את נשותיו האחרות. הוא העריץ את אשתו השלישית ותמיד השתבח בה בפני רעיו מהנסיכויות השכנות. אך עם זאת קינן בלבו חשש שמא תלך היא יום אחד ותשאיר אותו לבד.

את אשתו השנייה הוא אהב גם כן, כיבד אותה והשמועה שרצה בממלכה, שזו השנייה הייתה אף 'אשת סודו'. הוא היה מספר לה הכל והיא תמיד קיבלה אותו באדיבות רבה, השתדלה להתחשב בו עד כמה שיכלה והכריחה עצמה להיות סבלנית וממלכתית. כולם ידעו בארמון: בעת שהמלך נתקל בבעיה היא זו שפעלה תמיד 'מאחרי הקלעים', הוא היה שח בפניה את אשר על לבו והיא עזרה לו לעבור זמנים קשים ומתוחים.

בשימור האוצר וכספי הממלכה התעסקה בנאמנות אין קץ אשתו הראשונה של המלך. היא הצליחה להביא לכך שרכוש המלך ונכסיו יישמרו גם לאחר שבנו יירש את כסאו. אך המלך לא אהב את אשתו הראשונה. הוא הזניח אותה למרות שהיא אהבה אותו מאוד אבל הוא בקושי שם לב אליה...

יום אחד, חלה המלך במחלה אנושה והוא הבין שזמנו תם. הוא העביר במוחו את מסכת חייו ותהה לעצמו: "יש לי ארבע נשים וכשאני אמות אני אהיה לבד?!"...

הוא אזר אומץ פנה אל אשתו הרביעית, ושאל: "ראי! מכל נשותי את תמיד היית במקום הראשון אהבתי אותך הכי הרבה וטיפלתי בך נהדר. כעת אני גוסס ומפחד להישאר לבד האם את תבואי איתי ותארחי לי חברה?". האישה נבהלה וקראה: "מה זה?! נראה לך?!... אין סיכוי!!!", ענתה והלכה מבלי להביט לאחור. תשובתה פילחה את לב המלך כתער - הוא לא האמין שזו שטיפח תנהג בכפיות טובה לאחר כל מה שעשה בשבילה.

אבל לא מלך כמוהו יישבר. הוא פנה לאשתו השלישית ואמר: "את יודעת שבלבי את היחידה מכל ארבע נשותי. קיצי קרב ובא וחושש אני להישאר לבדי, האם תבואי לארח לי חברה?". "ממש לא! וכי מה חשבת לעצמך?! הרי ברגע שתמות אשא לי מישהו אחר ואחיה חיים מאושרים..." המלך לא הופתע - תמיד חשש שתעזוב אותו אך הדרך שבה נאמרו הדברים לא הלמה אשת מלך...

כשהוא פגוע עד עמקי נשמתו פנה המלך אל המוצא האחרון מבחינתו - אל אשתו השנייה. הפעם הוא ניסה גישה קצת אחרת: "אשתי היקרה, הזוכרת את איך שתמיד פניתי אליך לעזרה והיית שם בשבילי... לפני שאמות, האם תהי לצדי ותארחי לי חברה?", "אני מצטערת, אך יש גבול לעזרה שאני יכולה להעניק לך!"... ואז היא הודיעה בקול נרגש: "המקסימום שאני יכולה זה לבכות עליך ליד הקבר ואולי קצת אחר-כך..." תשובתה הכתה במלך כברק ביום קיץ - המלך היה שבור ובמצב נפשי קשה.

הוא הבין שהוא נותר לבד, הכיצד יפנה אל אשתו הרביעית?! והלא עם את האחרות שכה אהב - נטשו הן, היעז פניו לזו שכלל לא אהב?!... הוא עצם את עיניו, נשך את שפתיו וניסה לעכל את גודל בדידותו.

בעודו תוהה שמע קול רך, נחוש ועדין: "אני אהיה אתך! אני אלוה אותך לאן שרק תלך!" המלך פקח את עיניו וראה מולו את אשתו הראשונה.

היא הייתה צנומה, רזה וכחושה עקב הזנחה ממושכת.

כשהוא מבין את גודל טעותו אמר המלך: "שוטה שכמותי! הייתי צריך לטפל בך כשהייתה לי הזדמנות... איזו טעות עשיתי!!!"

ומוסר ההשכל: לכולנו יש בחיינו סוג של ארבע נשים:

האשה הרביעית היא הגוף שלנו. לא משנה כמה זמן ומאמץ נשקיע בלייפות ולחזק אותו - הוא יעזוב אותנו כשנמות.

האשה השלישית היא הרכוש שלנו - הכסף והמעמד. ברור לכולנו שכשנמות זה יעבור לאחרים - להזכירנו: "לא לוקחים כלום לקבר!"...

האישה השנייה היא החברים והמשפחה הקרובה. לא משנה עד כמה הם יהיו שם בשבילנו, הכי רחוק שהם ילכו אתנו יד ביד - זה עד הקבר, אולי גם באזכרות וביארצייט - פעם בשנה...

האישה הראשונה הלא היא הנשמה שבנו. לרוב אנו מזניחים אותה במרדף אחר הממון, הכוח והנאות העולם הזה. לא שמנו אל לבנו, שבסופו של דבר היא זו שתלך אתנו לכל מקום...

לכן יש לחזק ולטפח את הנשמה. החלק שבנו שימשיך אתנו לנצח זקוק לחוסן אותו היא - הנשמה מקבלת ממצוות ומעשים טובים שלא בהכרח עולים לנו כסף...

סיפור הכפתורים

ישיבתו של רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד בברנוביץ', היתה שרויה במצוקה כספית קשה. ארבע מאות תלמידים, גדולים בתורה וביראה, ישבו ולמדו תורה בשקידה, אבל לא היה להם לחם די שבעם. מפעם לפעם היה רבי אלחנן נוסע לאסוף כסף לאחזקת הישיבה.

המצב הכספי של הישיבה הלך והורע. לא רק שהיה קשה להשיג לחם כדי שבעם של התלמידים, קשה היה בכלל להשיג לחם. רבי אלחנן נסע לרוסיה וגם לפולין, אבל התוצאה היתה כשלון מוחלט. הוא לא הצליח להשיג כסף שיאפשר להמשיך להחזיק את הישיבה.

הדאגה היתה גדולה. מה יהיה?? האם תיסגר, חלילה וחס, הישיבה הקדושה??

בלית ברירה החליט רבי אלחנן וסרמן לנסוע לארצות הברית. באותה תקופה, נסיעה לארצות הברית, פירושה היה שהות של שנה לפחות בנכר. היה עליו לעזוב את התלמידים ואת הישיבה למשך שנה שלמה.

יצא רבי אלחנן לשליחות הארוכה והמפרכת, לארצות הברית. נדד מעיר לעיר, ממדינה למדינה, וכמעט שלא העלה דבר בחכתו. כלום גם המסע הזה יסתיים בכשלון? ומה יהא על הישיבה, על הבחורים ועל לימוד התורה??

היה שם אדם בשם ר' יוסף אליהו אנטל. אותו אדם אמר לרבי אלחנן וסרמן: "יש במנהטן יהודי אחד, שפעם קראו לו פינחס וסרמן, והיום קוראים לו פיליפ קודסטין. הוא אדם עשיר מאד, בעל מפעל גדול של מעילים, ואם הוא רק ירצה לעזור..."

"פינחס וסרמן? אני מכיר אותו. כשהיינו ילדים למדנו יחד בחיידר. בבקשה, קח אותי אליו!". ר' יוסף אליהו היה די מסוייג. "ישנן שתי בעיות: ראשית, הוא התרחק מאד מתורה וממצוות. ושנית, הוא קמצן נוראי. להוציא ממנו דולר אחד זו משימה בלתי אפשרית". אמר רבי אלחנן וסרמן: "אעשה את ההשתדלות הנחוצה ואנסה".

רבי אלחנן ניסה לפגוש את פינחס-פיליפ, אבל המזכיר הודיע שהנ"ל עסוק. שוב ניסה רבי אלחנן, ושוב הודיע צוות עוזריו של מיסטר פיליפ גודסטין, שהוא עסוק.

בפעם השלישית הצליח רבי אלחנן וסרמן להעביר הודעה לפנחס-פיליפ, שהוא מחפש אותו. האיש שמח מאד לשמוע שרבי אלחנן, חברו מילדות, נמצא באזור, וביקש שיבוא לפגוש אותו בהקדם האפשרי.

רבי אלחנן הגיע לביתו המפואר של פינחס – פיליפ, והתקבל בהתרגשות גדולה. "ספר לי בבקשה, מה קורה אתך? מה עבר עליך בשנים הארוכות האלו, שלא נפגשנו?"

רבי אלחנן סיפר: "למדתי אצל ה'חפץ חיים' הקדוש, ואחר כך בכולל בקובנה. היום ב"ה יש לי ישיבה עם ארבע מאות תלמידים, שלומדים תורה לשמה. ומה אתך?"

"הגעתי לארצות הברית בגיל שבע עשרה", סיפר פינחס-פיליפ, "מצאתי מכונת תפירה ישנה, תיקנתי אותה והתחלתי לעבוד איתה. היום יש לי מפעל לייצור מעילים, שמעסיק שלוש מאות עובדים. אני נחשב היצרן הגדול ביותר של מעילים במנהטן".

לאחר זמן מה שאל פינחס-פיליפ את רבי אלחנן: "לשם מה באת?", והרב השיב: "רציתי לומר לך שלום". אמר לו פיליפ: "נו, רבי אלחנן... אתה היית העילוי של החיידר, מאחורי כל מעשה שלך עומדת מחשבה עמוקה. אתה כמובן לא באת מרוסיה לומר לי שלום, למה כן באת?", "רציתי לומר לך שלום", שב ואמר רבי אלחנן.

השיחה הסתיימה, מבלי שסיפר רבי אלחנן על סיבת בואו. רבי אלחנן חזר לאכסניתו. לא חלף זמן רב, ופיליפ יצר איתו קשר, וביקש ממנו לשוב ולבקר אצלו בהקדם האפשרי.

"תגיד לי, בבקשה, את האמת – למה באת? אני בטוח שמהו חשוב וגדול עומד מאחורי הנסיעה שלך לארצות הברית. אין לי מנוחה כל זמן שאני לא יודע. תגיד לי, בבקשה, למה".

אמר לו ר' אלחנן וסרמן: "אתה רוצה לדעת למה באת? הנה, תראה את המעיל שלי – יש פה רק שני כפתורים, אחד מהם רפוי, ועוד כפתור אחד חסר לגמרי. יש לך מפעל שלם של מעילים, אני מבקש שתתפור לי את הכפתורים".

פיליפ מחייך. "א-י, ר' אלחנן, מה כוונתך? יש לך איזו מטרה גדולה וסמויה. נראה לך שאין לי שכל בקודקודי? הייתי מגיע לכל העושר הזה בלי שכר? ... ר' אלחנן, אנא ספר לי את האמת – מדוע באת לכאן?"

שאל אותו ר' אלחנן: "מדוע נראה לך פשוט וברור שלא באתי בשביל הכפתורים?"

אמר לו: "הכפתורים האלה עולים כמה קופיקות, כולם ביחד. כרטיס הנסיעה באניה להפלגה ארוכה של שלושה שבועות מרוסיה לארצות הברית, עולה כמה מאות רובל. אתה לא תשלם כמה מאות רובל בשביל לתפור כפתורים, נכון? ולא תצא לנסיעה כל כך ארוכה ומפרכת, מבלי שתהיה לכך סיבה חשובה".

אמר לו ר' אלחנן: "ישמעו אזניך, פנחס, מה שפיך מדבר. הגמרא במסכת חגיגה אומרת, שכל רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין רקיע לרקיע מהלך עוד חמש מאות שנה. הנשמה שלך היתה חצובה מתחת כסא הכבוד, והקב"ה שלח אותה לדרך הארוכה הזאת של חמש מאות שנה כפול ארבע עשרה פעמים... בשביל מה שלח הקב"ה את הנשמה שלך לעולם הזה, לעבור את כל הדרך הזאת? בשביל לתפור כפתורים?! בשביל זה באת לעולם, פנחס, לתפור כפתורים?! כלום ניתן לחשוב כך?! תורה אתה לא לומד, צדקה אתה לא נותן, מה יהיה אתך?!"

פנחס התחיל לבכות. בפעם הראשונה מזה שנים רבות נזכר בבוראו. "בבקשה ממך, רבי אלחנן, תתחיל ללמוד איתי דף גמרא. כעת".

ר' אלחנן פותח גמרא, ולומד איתו סוגיה במתיקות גדולה. פתאום שבו אל פנחס רגשות קדומים, פתאום הוא מתעורר לתשובה.

"אני חייב להתחיל ללמוד", הוא אומר לרבי אלחנן. ורבי אלחנן, ללא עיכובים, סידר לו חברותא ומקום ללמוד.

"עכשיו הרב יגיד לי באמת למה בא לכאן". אמר לו רבי אלחנן: "באתי כי לישיבת ברנוביץ' אין כסף". אמר לו פנחס: "בעז"ה, שנתיים שלמות – כל הישיבה על חשבונאי!"

ומה איתנו? אף אנו לא באנו לעולם הזה לתפור כפתורים! באנו בשביל לעמול בתורה ולקיים מצוות. לעשות רצון אבינו שבשמים.

התפקיד החשוב שלנו – שעבורו נשלחה נשמתנו לדרך הארוכה כל כך – מחייב עמל ומאמצים. בן עליה אמיתי עובד את ה' בכל רגע ורגע. בן תורה אמיתי לא עוזב את דף הגמרא, יהיה מה שיהיה.

אדם ש'תופר כפתורים' במקום למלא את ייעודו האמיתי, גורם סבל גדול לנשמתו.

• המשגיח, רבי יחזקאל לוינשטיין היה אומר: "יודעים אתם, למה רואים הרבה אנשים שאינם רגועים ואין להם סיפוק ושמחה?"

והיה ממשיל על כך מעין משל לאדם רעב מאד, שלא אכל כבר יומיים. הוא מגיע לחתונה, ורואה מולו מעדנים רבים מעלי ניחוחות. יש עמו סלים, והוא מתחיל למלא את סליו באוכל: פרגיות, שניצלם, סלטים, תוספות וקינוחים... הוא תוחב מעדן אחר מעדן אל תוך הסלים, ותוך כדי כך צועק ומייבב מרוב יסורים: "אני רעב, אני רעב! אני כמעט גוסס מרוב רעב, הצילו!"

אמר לו חכם אחד: "במקום להעמיס את המעדנים בתוך הסלים, תאכל מהם, ואז תהיה שבע".

הנשמה רעבה, היא מתייסרת, צועקת מרוב רעב, אבל האדם דואג ל'סל' – לגוף, מספק לו עוד ועוד הנאות גשמיות, אבל הנשמה נשארת רעבה ואומללה, חסרת מנוח, והיא ממשיכה לחפש ולייחל לרוחניות.

מה נותן לאדם רוגע ואושר? מה נותן לנשמה את המתיקות, שהיא כל כך זקוקה לה? לימוד התורה!

להתחיל מסכת, ללמוד בהתמדה ולדעת אותה על בוריה, ולהמשיך לשנן. "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", אשריו בעולם הזה ואשריו בעולם הבא. (מתוך הספר 'דורש טוב')

סיפור - קביעות עתים לתורה

היה זה באיסטנבול לפני כארבע מאות שנה, מנחם אלקריף ואברהם בנבנישתי היו חברים בלב ונפש עוד מימי ילדותם בחדר ואף לאחר שהגיעו לפרק האיש מקדש. מנחם אלקריף לקח לאשה את בתם של משפחת בן סניור, שהיתה משפחה עדינה ופשוטה של אוהבי תורה ובבעלותם היתה חנות קטנה של אריגי משי מובחרים. הורי הכלה שמחו מאד על שזכו במנחם כחתן כי הוא היה בן תורה אמיתי השוקד על תלמודו, וקיבלו על עצמם לכלכלו במשך עשר שנים, בעוד הבת רעייתו של מנחם תבוא לעזור לאביה בחנות.

לאחר כחודשיים מהחתונה החל גלגל המזל של משפחת בן סניור לרדת פלאים, חנות האריגים שהיתה ברשותם החלה לצבור הפסדים גדולים. בהתחלה אב המשפחה ניסה להעמיד פנים כאילו לא אירע דבר, ולא סיפר לחתנו מאומה על המצב הקשה אליו נקלע כי לא רצה להפריעו בלימודו, אך כעבור זמן מה הרהר הוא בקול במהלך ארוחה משותפת ודיבר כאילו לעצמו, אולי כדאי שמנחם שלנו יכנס לעסק, הוא חכם וכשרוני ובטוחני שיביא ברכה לעסק שלאחרונה רק צובר הפסדים וחובות.

בהתחלה מנחם השקדן ואשתו הצדקת לא התייחסו לרעיון, אולם כשהלחץ החל להכביד וגברו הדיבורים על סגירת החנות שצוברת הפסדים, החלו בני הזוג הטרי להרהר מחדש, האם ניתן לשבת בשויון נפש כשהורים כורעים תחת משאם? להיכן נעלמה המצוה החשובה "וכי ימוך אחיך והחזקת בו", ומה עם חיוב הכרת הטוב?

בלב קרוע הסכים מנחם ליטול חלק במסחר חמיו. מעשה שטן הצליח ומאותו רגע שמנחם היטה כתף, גלגל המזל שוב נטה כלפי מעלה והחנות הכושלת הגיעה לפריחה ושגשוג. מנחם ניסה בכל כוחותיו להישאר בן תורה כפי ששאף כל ימיו ושלא להיגרר אחר המסחר, אך טעם ההצלחה משכר וסוחף. תחילה הוא נכנס למסחר בעל כרחו כמי שכפאו שד, אבל לאחר שהפגין כשרון

מזהיר וספג ללא הרף טפיחות שכס נלהבות מחותנו המאושר, החל ראשו להיות שקוע רובו בעסק ומיעוטו בתורה, עד שלעיתים היו ימים בהם לא פתח כלל ספר.

בינתיים אברהם בנבנישתי, ידידו הטוב משכבר הימים שהיה עליו מופלג, זכה לשידוך בהתאם. הוא נכנס לבית משפחת פרדו עתירת היחוסין. אבי המשפחה רבי נתן פרדו היה ראש הקהילה עליה נמנו עשרות מטובי העיר, וכאשר נוכח בלמדנותו העצומה של חתנו הצעיר, עלה בדעתו לפתוח ישיבה בבית הכנסת הגדול של הקהילה ובראשה יעמוד רבי אברהם חתנו הכשרוני. רבי אברהם נענה לאתגר ברצינות גמורה ומן היום ההוא והלאה מסר שיעורים לפני בחורי החמד ואברכים השוקדים על תלמודם.

מנחם אלקריף כבר היה שקוע עד למעלה מראשו במסחר, ואילו רבי אברהם בנבנישתי היה מרביץ תורה וכל יומו נע סביב הלימוד. ראה מנחם כי למגינת לבו הוא נסחף לעבר מחוזות שלא פילל להגיע אליהם, ובקושי מצליח לחטוף כמה דקות של לימוד ביום. חלום בלהות טרד את מנוחתו, אם ימשיך כך הוא עלול לאבד את חייו הנצחיים ח"ו, וחשב כיצד לטכס עצה כנגד היצר הרע.

לילה אחד בשעה מאוחרת כאשר בני הבית נמו את שנתם וראשו העייף לא קלט ולו מילה אחת מדברי הגמרא אותה ניסה ללמוד, שם פעמיו לבית רבי אברהם חבירו הותיק, וביקש ממנו בתחינה, אנא ממך עשה עמי חסד וקבע עמי עיתים לתורה ללימוד בחברותא. רבי אברהם שאהב את מנחם אהבת נפש, לא היה יכול לעמוד מנגד וקבע עמו מאותו יום סדר לימוד יומי קבוע בן ארבע שעות.

מנחם עזב את החנות אחרי הצהריים לטובת הלימוד עם החברותא, ולא היו מאושרים יותר מן השניים באותן שעות שהיו קודש לה'. שום סיבה שבעולם לא יכלה להפריע לאותן ארבע שעות, היתה זו חומה בצורה שלמים יתגלה חוזקה הנצחי. הם למדו יחדיו בהתמדה עצומה יותר משישים שנה, וכאשר התקרבו לגיל הגבורות ולשניהם

צאצאים רבים השתולים על פלגי מי התורה והיראה, החלו להכין עצמם אל המסע הארוך לעולם הנצח.

יום אחד לאחר הלימוד הקבוע אמר רבי מנחם לחבירו רבי אברהם: הלילה ימלאו לי שמונים שנה, רגלי האחת כבר שקועה שם, וטרם דאגתי לתכליתי, שמונים שנות ידידות עומדות להסתיים בקרוב, מי יודע כמה זמן נשאר... רבי אברהם אמר, הבה נתקע כף ונתחייב זה לזה כי מי שיפטר ראשון יבוא אל רעהו ויספר לו כל מה שעבר עליו, מעת שהתייצב בפני בית דין של מעלה, כך ישמר בינינו קשר הידידות. ואכן רבי מנחם ורבי אברהם התחייבו זה לזה בתקיעת כף.

עברו מאז עשר שנים, ולילה אחד נפטר רבי מנחם במפתיע במיתת נשיקה בשנתו, יום לפני כן עוד למד את הלימוד הקבוע עם החברותא רבי אברהם, ובבוקר כבר לא היה בין החיים. רבי אברהם בכה עליו רבות והספיד אותו מרות, וחיסה שחבירו יתגלה אליו בחלום כפי שהתחייבו בתקיעת כף.

לא עברו יותר משלושים יום ורבי מנחם התגלה לו בסבר פנים שוחקות כפי שהיה בחיי חיותו. מה נעשה בדינך? שאל רבי אברהם כשכולו צמרמורת, האם עברת אותו בשלום? האם תוכל לגלות לי מה קורה בבית דין של מעלה? רבי מנחם ענה ואמר, דע לך שבאמת אין רשות לנשמה לרדת לעולם הזה השפל לאחר שהיא מסתלקת ממנו, אך כיון שתקעתי לך את כפי חייב הייתי לרדת למטה. עם זאת אין לי רשות לספר לך מה נעשה בעולם העליון אלא רק מה שעבר עלי אישית.

אחרי מותי התקהלו סביבי כל בני משפחתי, הורי ואחי ואחיותי הסבים והסבתות והגיסים והגיסות וכל מי שכבר נפטר, והכריזו כל מי שיודע להעיד על האיש הזה משנות ינקותו יבוא ויעיד. מיד נתאספו ובאו מלאכים טובים ומלאכי חבלה, וכולם העידו על מעשי הטובים והרעים, וכאשר הכריזו שמי שיודע על מעשי בשנים

הבאות מן הנעורים והלאה יבוא להעיד, מיד נתקבצו לשם מלאכי חבלה בדמות שביבי אש קטנים וגדולים שנבראו מכל עבירה שעשיתי וצווחו עלי וביישו אותי לעיני כולם, רציתי להתחבא כי אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה, אך לא היה לי היכן להסתתר.

המלאכים השחורים מנו את כל חטאותי ופשעי אחד אחד והתקרבו אלי בחמת זעם לטורפני ולבולעני. הייתי בחרדה אימה ממחזה נורא זה. פתאום ירדה חומה גבוהה וחצצה ביני לבין מלאכי החבלה האיומים, ואז יצא קול והכריז כי יצאתי זכאי בדיני. הייתי אחוז פליאה, לאחר רשימה כה ארוכה ומפורטת של עבירות, כיצד זה זכיתי בדין? סיפרו לי כי חומה זו שהצילה אותי ממלאכי החבלה נוצרה מקביעת העיתים לתורה. חומה זו נוצרה מאותן ארבע שעות של תורה שהיו לנו ביחד, הן בימות החמה והן בימות הגשמים, בקור ובחום בשלג ובשרב, וכפי שאתה זוכר, אפילו בימים של שמחה במשפחותינו ובשאר זמנים של טרדות, מעולם לא ביטלנו את הזמן הקבוע ללימוד התורה.

אילו היתה החומה נפרצת על ידי ביטול תורה והפסקות בשיעורים, היתה ניתנת אפשרות למלאכי החבלה לעבור דרך פרצות המחיצה ולתופסני, אך מכיון שהחומה היתה שלימה ומבוצרת מלמעלה עד למטה על כל נדבכיה, לא היתה אפשרות בידם להגיע אלי. את כל זאת התירו לי לבוא מהעולם העליון ולספר לך כדי שתדע מה היא כוחה של קביעת עיתים לתורה, וכדי שתפרסם זאת לכל אשר יראת ה' נוגעת בלבו, שידעו הבריות גודל מעלת קביעת עיתים לתורה בלי שום ביטול כלל וכלל. (מנחת שלום)

כל זמן שהנר דולק אפשר עוד לתקן

פעם הזדמן רבי ישראל סלנטר בשעה מאוחרת בלילה לביתו של סנדלר, וראהו יושב ועושה את מלאכתו לאור הנר ההולך ודועך.

מדוע עודך יושב ועובד - שאל אותו רבי ישראל - הלא השעה כה מאוחרת והרי גם הנר עוד מעט ויכבה ולא תהיה בידך אפשרות לפעול מאומה?

"אין בכך כלום" - ענה לו הסנדלר - "כל זמן שהנר דולק, עוד אפשר לפעול ולתקן".

ר' ישראל התרגש מאד לשמע דברים אלה ודן קל וחומר לעצמו: אם לצרכו של הגוף צריך לעבוד כל זמן שהנר דולק ואפשר לפעול ולתקן לאורו, לצרכה של הנשמה, על אחת כמה וכמה שעל האדם לעבוד ולתקן מה שאפשר כל זמן ש"נר ה' נשמת אדם" מאיר.

ימים רבים שמעו את ר' ישראל מתהלך בחדרו ומשנן לעצמו בהתרגשות עצומה: "כל זמן שהנר דולק עוד אפשר לפעול ולתקן".

יצר הרע

היצר הרע עובד על האדם בכח הדמיון. הוא שקרן מצוין, רמאי מפולפל וקוסם להטוטן המומחה באחיזת עיניים.

מעשה בכפרי אחד שהעמיס תבואה רבה בעגלתו. בדרך לביתו היה צריך לעבור דרך פתח צר ונמוך. הוא נעצר לפני הפתח מדד את גובה התבואה בעגלתו ואת גובה הפתח והחליט שהתבואה גדולה מידי ואינה יכולה לעבור דרך הפתח, ולא ידע מה לעשות.

ראה אותו סוחר ממולח והחליט "לעשות עליו קופה", הוא הציע לו לקנות משקפת "קסמים" במחיר מיוחד של מאה רובל בלבד. הכפרי לא הבין מה הוא יכול לעשות עם משקפת הקסמים, אבל הסוחר הסביר: "תראה אדוני, למשקפת שלי יש שני צדדים אם

אתה מסתכל דרך הצד הצר הוא מגדיל כל מה שאתה רואה, אני מציע לך שבזמן שאתה נוסע עם התבואה דרך הפתח הצר, תסתכל עליו במשקפת ואז הפתח יגדל".

הכפרי מאוד שמח על העצה הנפלאה, הוא ביקש לבדוק את הפטנט המיוחד, הסוחר נתן לו את המשקפת, והכפרי הסתכל דרכה וראה שהכל באמת נעשה הרבה יותר גדול בדרך נס ופלא, ממש "קסם".

בלי לחשוב פעמיים, קנה הכפרי את משקפת הקסמים והחל לנסוע דרך הפתח הצר בעודו מסתכל עליו דרך המשקפת המופלאה.

למרבה הצער והתדהמה, אמנם הפתח גדל, אך לא מספיק כדי שתעבור בו העגלה עם כל התבואה, ולכן העגלה נתקעה.

הכפרי שאל את הסוחר הקוסם (שעדיין נשאר כדי לצפות במחזה המשעשע), מה עליו לעשות כעת? אמר לו הסוחר: "עליך לעבור שוב עם העגלה העמוסה דרך הפתח הצר, אך הפעם תסתכל על התבואה במשקפת דרך הצד הרחב, אז תראה שיתרחש קסם והתבואה תיקטן".

בדק זאת הכפרי וכאשר הסתכל עליה במשקפת דרך הצד ההפוך התבואה אכן נעשתה קטנה יותר. שמח הכפרי וניסה לעבור שוב דרך הפתח הנמוך. אולם גם הפעם הפטנט לא עזר, אך למרבה הצער הסוחר עשה "קסם" והוא נעלם עם הכסף.

כך פועל גם היצר הרע. הוא מראה לנו את העבירה כאילו היא קטנה ואינה חמורה כל כך, ואת ה"תועלת" וההנאה היוצאת ממנה הוא מגדיל לנו, ובכך מנסה לשכנע אותנו לעבור את העבירה. אולם הכל רק "אשליה אופטית" למראית העין בלבד, כי כל עבירה היא גדולה וחמורה, והתועלת וההנאה אינה שווה את כל ההרס, הקלקול והחורבן שגורמת העבירה לו ולנשמתו והנזק העצום שנגרם בעולמות העליונים.

• שלושה ימים ושלושה לילות נמשכה האסיפה בעיר חלם, שדנה במצבה הכלכלי הקשה של העיר. לאחר שחשבו וחשבו מה לעשות, קם אחד מנכבדי החלמאים ואמר: 'בעיירה קטנה לא הרחק מכאן מתגורר איכר שברשותו חמור מופלא: בכל פעם, לאחר שהוא אוכל ארוחה דשנה, הוא מטיל חתיכות זהב טהור! הבה נקנה את החמור הזה, ונעשיר את קופת עירנו'.

שמחו החלמאים על הרעיון, והחליטו לשגר אל בעל החמור משלחת מכובדת, שתקנה ממנו את החמור. האיכר קיבל אותם בסבר פנים יפות, אך אמר שהחמור יקר לליבו והוא מסרב להיפרד ממנו. בסופו של משא ומתן ארוך שלשלו חכמי חלם לידי האיכר מאה מטבעות זהב, וחזרו לעירם עם החמור המופלא.

משהגיע החמור לעיר חלם, הגישו לו מנת חציר טרייה ומשביעה, והמתינו לתוצאות. החמור לא הכזיב, ולאחר זמן מה הטיל שני צמידי זהב ושלוש טבעות עשויות זהב טהור. למחרת פחתה כמות הזהב, והחמור הסתפק בהטלת כמה מטבעות זהב בודדות. ביום השלישי המתינו כל תושבי העיר בעיניים כלות ליד החמור הנערץ, אך לשווא. החמור המופלא לא הטיל ולו שמץ של זהב. לאחר שדנו בדבר בכובד ראש הגיעו החלמאים למסקנה כי החמור לקה במחלה כלשהי בעירם ולכן הפסיק להטיל זהב.

משלחת מיוחדת יצאה חזרה לבית האיכר, כדי שיחזיר לחמור את סגולותיו המופלאות. האיכר שציפה לבואם של החלמאים, הלך עוד קודם לכן לצוד ביער וחזר עם שתי ארנבות. 'כשתגיע לכאן משלחת החלמאים', אמר האיכר לאשתו, 'אני אתחבא באסם עם אחת הארנבות ואביט לכיוון הבית. ברגע שהם יבואו אמרי להם שיצאתי לעיסוקי, וכי את שולחת את הארנבת לקרוא לי. את תשחררי את הארנבת השנייה, ולאחר זמן מה אני אכנס הביתה כשבידי הארנבת הראשונה'. ואכן, עד מהרה הגיעה חבורת

החלמאים וביקשה לפגוש את האיכר. 'בעלי איננו בבית כרגע', אמרה להם האישה, 'אך אשלח את הארנבת שתלך לקרוא לו'.

למול עיניהם הנדהמות היא הוציאה את הארנבת מהכלוב, ושילחה אותה מבעד לדלת הכניסה. לאחר דקות מספר הגיע האיש ובידיו הארנבת, וקיבל אותם בסבר פנים יפות. חכמי חלם שהתפעלו מהארנבת החכמה כבר החליטו בינם לבין עצמם שהם רוצים אותה. 'אדוני הנכבד', אמר ראש החלמאים לאיכר, 'החמור שמכרת לנו אינו מטיל זהב, אולי בגלל האוכל השונה שבעירנו, אך עתה, כשאנו רואים את הארנבת החכמה, אנו מבקשים להחזיר לך את החמור ולקחת במקומו את הארנבת'. 'לא ולא', אמר האיכר, 'הארנבת יקרה לי ביותר, ואיני מוכן למוכרה'. לאחר דין ודברים ממושך, הסכימו החלמאים להשאיר בידיו את חמור הפלא ולשלשל לידיו חמישים מטבעות זהב נוספות, ויצאו לעירם עם הארנבת המופלאה.

כשחזרו לחלם, התרגשה כל העיר. ארנבת היכולה לקרוא לבני אדם!! איזה פלא עצום! בהזדמנות הראשונה שמועצת העיר התכנסה לדיון, שלחו את הארנבת להזמין את אחד מזקני העיר, המתינו והמתינו עד בוש... והארנבת נעלמה מהאופק. החליטו החלמאים ללכת אל האיכר, ולשאול אותו מה עושים עם הארנבת שברחה ולא ביצעה את משימתה.

האיכר שציפה לבואם, הורה לאשתו להפיל את עצמה על הרצפה כאשר הם יבואו, כאילו אין בה רוח חיים. ואכן, כאשר הגיעו חברי המשלחת לבית האיכר, הפילה האישה את עצמה ארצה ועשתה עצמה מתה. חברי המשלחת החלמאים נחרדו למראה, אך נדהמו עוד יותר לראות את האיכר פונה בקור רוח לכלוב שהיה בחדר, מוציא ממנו ציפור קטנה ומניח אותה על ראש האישה – והנה זה פלא: האישה קמה מיד כאילו לא קרה לה דבר.

נדהמו החלמאים למראה הפלא הגדול, והחליטו שציפור כזו עדיפה מכל חמור מטיל זהב או ארנבת חכמה. האיכר, כמובן, סירב להיפרד מהציפור היקרה, ורק לאחר שאנשי חלם הסכימו לוותר על כל דרישותיהם ולהוסיף עוד חמישים מטבעות זהב, הסכים האיכר להעניק להם את הציפור הפלאית.

הגיעו חכמי חלם לעירם, וסיפרו לכולם על נפלאות הציפור שביכולתה לעורר מתים, למחרת מת אחד מזקני חלם, ולמרות שהציפור הונחה על ראשו הוא נשאר מת לחלוטין.

ישבו חכמי חלם שבעה ימים ושבעה לילות, עד שהחליטו שכל בעלי החיים הנפלאים של האיכר עושים את מלאכתם רק בכפר שלו, אך כשהם מגיעים לעיר הם מאבדים את סגולותיהם המיוחדות. ועל כן, החליטה מועצת העיר, צריכים תושבי חלם כולם לארוז את מיטלטליהם ואת חפציהם, ולעבור להתגורר בכפרו של האיכר...

אנו רוצים באמת ובתמים לעשות את רצון ה', אך אנו חווים כל מיני הפרעות וניסיונות שמקשים עלינו לחיות חיי תורה ומצוות. עלינו לזכור שתמיד יש מאחורי כל הדברים הללו משהו אחד - היצר הרע. תמיד זה אותו 'איכר ערמומי' שמנסה לפתות ולרמות אותנו באמצעות בעל חיים מופלא אחר. אז הבה לא נהיה כמו חכמי חלם, ונבין שמאחורי כל ההפרעות עומד היצר הרע. כי ברגע שאנו מבינים עם מי אנו מתמודדים, כבר עשינו את מחצית הדרך אל הניצחון. (שלום לעם)

• אמרו חז"ל (שבת קה:): 'כך אומנתו של יצה"ר, היום אומר לך עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד'. כי היצה"ר אינו מסתפק במועט אלא רוצה את הכל, ויודע שאם יבקש ממך להכשל מיד בגדול, דבריו לא ישמעו. לכן הוא עובד בחכמה, וכובש לאט לאט עוד חלקה, עד שלבסוף משכנע את האדם לעבור על העבירות החמורות ביותר, והכל בגלל הפתח הקטן שפתח לו האדם בתחילה.

מעשה באדם קמצן ורווק שלא היה מוכן להוציא כסף על שכר דירה, והיה ישן בחנותו בין הסחורות. יום אחד חלפה במוחו מחשבה, הן לא טוב היות האדם לבדו, הגיע הזמן שאמצא כלה הגונה המסתפקת במועט, פנה לשדכן וביקש ממנו שיחפש לו אשה הראויה לו. אמר לו השדכן: נראה לך שתהיה אשה שתסכים להתגורר בין השקים בתוך חנותך? וכלום אינך יודע מה שאמרו חכמים, שלעולם יבנה אדם בית ואחר כך ישא אשה, אני מצטער מאוד, לא אוכל לטפל בענייך עד שיהיה לך בית לשכן בו את רעייתך. אמר לו הקמצן: בעזרת ה' תוך שבוע יהיה לי בית מפואר.

סייר בעיר והגיע לשכונת יוקרה, נעץ עיניו במשכנות העשירים רחבי הידיים, ותמה כמה כסף בזבזו כאן לשווא. פנה לאחד הבתים וביקש לשכור בו פינה קטנה, לקבוע בה מסמר. בבית הראשון טרקו את הדלת בפניו, בשני אמרו שבעל הבית איננו, בשלישי נתקל באדם חמדן, לשם מה הנך צריך לתלות מסמר? שאלו האיש. כדי לתלות בו צרורות וחפצים, מסמר אחד ויחיד אתלה, נכתוב על כך חוזה מפורט. ענהו בעה"ב שהוא מוכן עבור מאה זהובים, אמר הקמצן: בשביל מסמר אחד לא אתן יותר מזהוב אחד, סוף דבר התפשרו השניים על עשרה זהובים וערכו חוזה מפורט, תקע הקמצן מסמר ותלה עליו את כובעו. כעבור שעה שב, חבש את כובעו ותלה את מעילו.

בערב הגיע, נטל את מעילו ותלה את צרורו, בחצות הלילה הקיש על הדלת והחריד את בני הבית משנתם, יש לו ליטול דבר מה מהצורר, באשמורת הבוקר העירם בדפיקותיו והניח דבר מה בצרור. לפני הצהרים שב, הפעם אחז בידו שק כבד, נטל את הצרור ותלה את השק על המסמר. הריחו בני הבית ריח צחנה עולה מן השק, בדקו והנה שם פגר של חתול מת, רדפו אחריו ובקשו שיקח את גוש הצחנה, אמר להם כך רצוני ואין בידכם למנוע זאת ממני. פנו שוב לביתם ולא יכלו להכנס, הנבלה המבאישה העלתה צחנה נוראה והדירה המתה זבובים ויתושים, בעודם עומדים חסרי אונים,

הגיע קמצן ובידו שני פגרים נוספים, שמו דיירי הבית נפשם בכפם, כיסו בידם האחת את חוטמם, ובשנייה גררו את חפציהם החוצה כשהם נמלטים מדירתם, פנה הקמצן אל השדכן ובישר לו בחיוך כי השיג דירה מהודרת בעשרה זהובים. (מנחת שלום)

משל זה הוא על יצר הרע, שאסור לתת לו כלום כי אם תתן לו פרוסה, הוא כבר ידאג לקחת את כל העוגה.

עבירה קטנה

בכדי להבין מה כוחו של "חטא קטן", הבה נתבונן במעשה הבא: לפני שנים רבות בעיר פאס שבמרוקו התגורר גביר עשיר שלהנאתו עסק בציד והצליח ללכוד חיות רבות, ביניהן חיות טרף, אותן היה מעביר לידי גן החיות המלכותי של מרוקו.

פעם אחת הצליח הגביר ללכוד גור אריות קטן וחביב, אבל שלא כבפעמים הקודמות, הוא החליט להשאירו בביתו ולגדלו. כאשר כבר הפך הכפיר ליצור מסוכן, קנה הגביר חבל עבה, קשר אותו לצוואר האריה מן הצד האחד, ואת הקצה השני של החבל קשר על סורגי הברזל של גדר האבנים שהקיפה את חצרו.

באחד הימים הגיעו לפאס שני סוחרים מעיר רחוקה, הם רכשו בדים וכלים בעיר וקשרו את סחורתם לעגלתם הגדולה. בעודם נוסעים בדרך נקרע אחד החבלים שהחזיק את סחורתם. לפתע הבחין אחד הסוחרים בחבל עבה הקשור לסורגים התקועים להם בגדר אבנים, הוא שלף את אולרו מכיסו ופנה לחתוך את החבל, צעק לו חברו הסוחר השני: 'עצור אל תחתוך, זה גזל גמור, אני מוכן לנסוע למרכז העיר ולרכוש שם חבלים עבורנו, אל תיקח חבל שאיננו שייך לך'. אך הסוחר הראשון היה עקשן וגם תירוץ היה לו מן המוכן: 'נכון שזה גזל, אבל מדובר בחבל ישן וחסר שימוש'.

הוויכוח הזה נמשך דקות ארוכות אך לשווא, לבסוף הסוחר העיקש אמר לידידו: 'אכן כדברייך מדובר בעבירה, אבל זה חטא קטן ולא משמעותי, אתה סתם עושה מזה עסק יותר מדי גדול'. אמר ועשה, הוא חתך את החבל באיטיות והחל למשוך אותו לעברו. בעודו מושך חזר הסוחר השני והתיישב על מושב העגלה בצער גדול.

הסוחר הראשון המשיך למשוך בחבל, עד שלפתע בצבץ ראשו של האריה מבין הסורגים, הביט האריה בסוחר ההמום, והבין שהוא בעצם חופשי לעצמו. ניתר ניתור ענק, חלף מעל הגדר האבנים ונחת ארצה... כשהביט הסוחר שעל העגלה לדעת מה פשר הרעש שבסמוך, לא נותר לו אלא לגלות שמחברו לא נותר אלא גל עצמות.

הרי לנו מה חטא קטן יכול לגרום לאדם בעולם הזה, עד כדי מיתה, ולעולם הבא מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר 'לפנתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו' (סוטה ג:). וה' יתברך יצילנו אף מן החטא הקטן ביותר אכי"ר. (מנחת שלום)

משל יפה על חטאים ועבירות

סמדר הייתה נערה מוצלחת ומוכשרת, ורק דבר אחד העיב על אושרה - היא הייתה עיוורת. בגיל חודשיים פגע במוחה נגיף והרס את אזור הראייה. הדבר לא הפריע לה ללמוד בהצלחה בבית ספר רגיל עם ילדים רואים, וכך היה גם בתיכון ובאוניברסיטה. אך כאשר סמדר ביקשה להכיר מישהו שאתו תבנה את ביתה, היא נתקלה בקשיים. לא כל בחור מוכן להתחתן עם עיוורת, למרות שהיא בחורה טובה ואינטליגנטית.

לאחר כמה שנים מצאה סמדר סוף סוף את האדם המתאים - עוזי, בחור שלמד אף הוא באוניברסיטה. עוזי התפעל ממידותיה הטובות ומאישיותה החיובית, ולא חשב שעיוורונה יפריע להם לחיות באושר. עוזי היה בעל מסור. הוא תמך בסמדר וליווה אותה. הוא ידע שיש דבר אחד שהיא לא מפסיקה לקוות אליו: שיימצא

טיפול רפואי ששייב את ראייתה. במשך כל השנים היא התעניינה וחיפשה מחקרים חדשים שעוסקים במחלתה, ועכשיו גם הוא נרתם לחיפוש ולהתעניינות בנושא.

ואכן, יום אחד הגיע עוזי הביתה ובפיו בשורה משמחת: במרכז רפואי בבוסטון גילו דרך לטפל במחלה של סמדר. אמנם הסיכויים אינם רבים, אבל בכל זאת יש תקווה. הניתוח היה יקר מאוד, אבל אין דבר חשוב יותר מחוש הראייה. סמדר ובעלה השיגו את הכסף, ונסעו לארצות הברית.

במרכז הרפואי נכנסה סמדר לסדרת בדיקות ארוכה וקשה, שנמשכה שבועות ארוכים. לאחר חודשיים נקבע להם תור אצל הרופא שיחליט האם היא מתאימה לניתוח. המתח היה עצום. כל הלילה שלפני התור עוזי וסמדר לא עצמו עין. סוף סוף עלה הבוקר והם נסעו למרכז הרפואי, לשמוע את גזר דינו של הרופא.

כבר מהמשפט הראשון הם הבינו שהמצב לא מעודד. 'הניתוח הסטנדרטי אינו רלוונטי לסמדר', אמר הרופא, 'מכיוון שאזור הראייה במוח כבר התנוון. יש רק פתרון אחד: להשתיל במוח רקמה חדשה מתורם חי. הבעיה כמובן שהתורם יאבד את ראייתו. תרומות של רקמת מוח מתורמים חיים מגיעות לעיתים נדירות ביותר, וגם אז יש תור ארוך של ממתנינים. למעשה אפשר לומר שאין לנו שום פתרון עבורך, סמדר.'

האכזבה הייתה עצומה. סמדר חזרה עם בעלה למלון, ובכתה במשך ימים ארוכים. כל תקוותיה נגוזו. כל הבדיקות הקשות היו לשווא. הטיסה לישראל הייתה אמורה להיות רק בעוד שבועיים, וסמדר פשוט שקעה בדיכאון. היא לא יצאה מהמיטה בחדר המלון ואיבדה כל טעם בחיים.

יומיים לפני הטיסה, התקשר הרופא לסמדר, ובישר: נס של ממש התרחש! כנגד כל הסיכויים הגיעה תרומה מתאימה מתורם חי,

והיא יכולה להיכנס לניתוח עוד היום. אין מילים לתאר את האושר של סמדר. כל הדיכאון חלף באחת. לאחר עשר שעות היא כבר הייתה בחדר ההתאוששות, לאחר תום הניתוח שהוכתר בהצלחה. אבל רגע לפני שהתחבשות מעיניה הוסרו, אמר עוזי שהוא מבקש לגלות לה משהו חשוב, שהוא לא אמר לה כל החיים: 'תדעי לך שאני עיוור', אמר.

סמדר הייתה המומה. עוזי עיוור כל החיים והיא כלל לא הרגישה? הוא כנראה עשה זאת כדי שהיא לא תחוש אומללה שרק עיוור מתחתן אתה. אבל היא לא כעסה עליו. למעשה הוא כלל לא העסיק אותה עכשיו מרוב ההתרגשות על הראייה שחזרה אליה. היה לה כל כך הרבה מה להשלים... היא רצתה לראות את נופי הארץ הנפלאים שעד היום רק שמעה עליהם... והיו מוזיאונים רבים שהיא רצתה לבקר בהם כדי לראות את התמונות והמוצגים... והיו אנשים שהיא רק שמעה את קולם, ועכשיו היא תוכל גם לראותם... את בעלה העיוור היא כמובן לא יכלה לקחת לכל המקומות הללו. הוא הרי לא רואה, אז מה זה יוסיף לו!

תוך כמה חודשים חשה סמדר שכבר אין לה שום דבר משותף עם עוזי בעלה. אמנם כאשר היא הייתה עיוורת הוא התמסר לה באופן מיוחד, אבל עכשיו המצב השתנה. בכלל – אולי עדיף לעזוב אותו ולמצוא לעצמה בעל רואה, שאתו תוכל להשלים את מה שהחסירה עד היום...

כשעוזי שמע שהיא מבקשת להתגרש, הוא ביקש לפגוש בה עוד פעם אחרונה. 'יש דבר שלא התכוונתי לומר לך עד יום מותי', אמר עוזי בדמעות, 'אבל כדאי שתדעי אותו. התורם האלמוני שבזכותו את רואה, הוא אני! כל חיי הייתי רואה, אך כשראיתי כמה את אומללה החלטתי להקריב את מאור עיני למען אושרך. אמרתי לרופא שיוציא ממני את הרקמה הדרושה לצורך הניתוח שלך. אם את רוצה להתגרש לא אעצור בעדך, אבל תדעי כל חיך שאת היית

כפויֹת טובה כלפי האדם שהעניק לך את מאור עיניו, בכדי שאת תוכלי לראות'...

הקב"ה נתן לנו מתנות רבות, למשל את העיניים, רגליים, ידיים, פה, לב פועם מוח חושב ועוד ועוד. אנחנו יכולים לקחת את אותן מתנות ולהשתמש בהן לדברים חיוביים לעשיית מצוות ומעשים טובים, אך גם יכולים חלילה לקחת את המתנות היקרות הללו שה' יתברך נתן לנו, ובעזרתן לעשות חטאים ועבירות, שמטמאים את הנפש ומרחיקים אותנו מהקב"ה, שנתן לנו את המתנות הללו.

• בפינה נידחת במדבר שומם, התגורר לו ערבי בנחלת אבותיו. הייתה זו אדמה צחיחה, ובזיעת אפו עמל עד שהאדמה הראתה לו פנים שוחקות, הצמיחה פריה ונתנה את יבולה.

הערבי לא זז מאדמתו. הוא לא ראה פני ישוב עירוני מעולם, ולא היה לו מושג כלשהו מחיים תרבותיים. הוא ידע רק שמים וארץ, ביתו, שהיה ספק דירה ספק מאורה, רפת עם כמה פרות חולבות, לול של תרנגולות ושדה בה עמל יומם וליל. יותר מזה לא ידע ואף לא ביקש לדעת.

יום אחד חרש הערבי את אדמתו כדרכו, והנה נתקעה המחרשה באבן שהתרוממה עם חדירה הלהב, ובור נפער לפניו. מתוך סקרנותו הוא נבר שם, וכדרכם של סיפורי המעשיות, התגלה לפניו מטמון: אוצר של זהב וכלי נוי משובצים ביהלומים ואבני חן. הוא העמיס את האוצר היקר על חמורו והעבירו לביתו. כשהגיע, קרא לאשתו וילדיו לחזות באוצר הבלום שהגיע לידו מן אללה, לבטח ירושה מאבות אבותיו.

בני הבית התיישבו סביב השולחן, ובעל הבית הוציא מהשק ארגז מרהיב עין. "מה עושים עם זה?", שאלה אשתו. "נו, פאטמה", נענה בעלה בחיוך חסר שן, "את הרי אישה חכמה. איך לא תביני בעצמך שבארגז המיוחד הזה ודאי שמים תבן לחמורים?"... לאחר

מכן הוא הוציא סלסלה שזורה חוטי זהב, עליה טס זהב רקוע בציורים נהדרים. "ומה עושים עם זה?", שאלה פאטמה. "ודאי תולים על ראש הסוס, עם מזונו בפנים", השיב המשופם חסר השן.

אשתו שבעה נחת מפקחותו, כיצד הוא יודע להתאים כל כלי לתכליתו. את כוסות הזהב המשובצות ביהלומים הוא ייעד לתרנגולים, לכל תרנגול כוס משלו, ואת שרשרת הזהב הועיד לצמד הבקר, להדק את העול היטב.

הדבר האחרון היה מטיל זהב עגול וכבד. ניצב לו הערבי מול המטיל, מרכז את כל מחשבותיו להשכיל מה ניתן לעשות בו; הן כל החי אשר ברפת ובשדה כבר מסודרים עם תכשיטים מתאימים. "זה חסר כל ערך", אמר בחצי אנחה. "מדוע תאמר כך, בעלי החכם?", ננערה אשתו עם רעיון מקורי, "איך לא תבין שזה בדיוק בשביל הגבינה, ללחוץ עליה שיצאו מימיה!"... "אכן, אשת חיל את אשתי היקרה", אמר וחיוכו המתרחב חשף עוד כמה שיניים חסרות.

לימים עבר במקום אחד ממשרתי המלך, ולהפתעתו הבחין באוצר המיוחד המפוזר על שטח האדמה, על הפרות, החמורים והתרנגולים. בשבוב הוא סיפר על כך למלך, וזה שלח את שרו להציע לערבי מחיר. "מה למלך ולכלים הללו?", התפלא הערבי באוזני השר, "וכי חורש הוא בשוורים, מאכיל תרנגולים או כובש גבינה?". צחק השר ואמר: "אקחם עתה, ומחר תבוא אל המלך ותקבל בעדם הון רב".

למחרת הגיע הערבי אל הארמון והופתע לראות את הקערה ניצבת בכבוד על שולחן המלך, לפני הכוסות המשובצות מלאות יין אדום, ולצדה הארגז המוכסף מלא דברי מאפה לכבוד המסובים. שרשרת הזהב נתלתה בכיסא המלך, ומטיל הזהב הונח על גבי שולחן מיוחד בפניה, ומספר חוקרים עמדו סביבה נפעמים מעבודת הפיסול האמנותית שעליה. הערבי חש עצמו מבויש מ"פקחותו", היאך הסכין לשים דברים יקרי ערך אלה ברפת ולול.

בטרם נצחק על בן דודנו, נתהה לעצמנו אם איננו נוהגים כמותו. רמ"ח איברים נתן לנו בורא העולם - מח, עיניים, אוזניים, פה, ידיים, רגליים - תכשיטים יקרים מפז לפאר את חיינו ואת עולמו של הקב"ה (ברכות טד.). ומה אנחנו עושים עם התכשיטים הללו? הבה נוציאם מן הרפת, נרחצם מן הלכלוך, נקפיד להשתמש בהם כראוי ונעמידם במקום הנכון אשר הועיד להם אלוקינו בתורתו הקדושה. (הידברות)

גזל

יהודי עני מעיירה קטנה, גידל תשעה ילדים בדחקות נוראה, אך מפעם לפעם היה מקבל מעטפה עם כמה שטרות כסף מבני דודיו האמידים המתגוררים בעיר הגדולה. הללו עסקו במסחר ובתעשייה, ומפעם לפעם שלחו לבן דודם הדחוק כספי צדקה כדי שיוכל לעבור את החגים בשלום.

מידי יום בחודש אלול, האיש היה קם באשמורת הבוקר ל"סליחות", אחר כך מתפלל בהנץ החמה, יום רודף יום, ולרש אין כל בלתי בטן מקרקרת שלו ושל תשעת בניו. ראש השנה בפתח, ולאחריו יום כיפורים עם הסעודה המפסקת, וחג הסוכות עם חול המועד, והרעב מציק וכסף אין, "איך אסתדר?!", שאל.

בכל יום הביט בדוור העמוס מכתבים מעטפות וחבילות, אותם הוא מחלק לתושבי העיר, אבל לגיבור סיפורנו אין עדיין איתות מבני דודיו העשירים.

בין מנחה לערבית הוא שומע כמה מעניי העיר המספרים זה לזה על צדקות ומתנות נאות שקיבלו בדואר המקומי, ולבו מתכווץ מקנאה. "כנראה שכחו אותי בניי דודיי. הם עסוקים בשלהם, ואני כאן תקוע בעיירה הקטנה, בקושי מרוויח כמה פרוטות ביום... כיצד אוכל לקנות עופות, בשר, דגים וירקות לסעודות החג הרבות".

עוד שבוע ראש השנה, והחרדה החלה קונה שביתה בלבו של היהודי החש שנזנח ונשכח... עד שהיצר הרע, זה העסוק תדיר בלהכשיל יהודים תמימים החל לנקר בראשו: "מה לך לדאוג איש יהודי יקר, היום עם צללי ערב הדוור עובר בשכונה עם שקו הגדוש מעטפות וחבילות. במאמץ קטן, עבור סמוך אליו ושלוף מעטפה וברח עמה. מה שתמצא בה יספיק לך לכל חגי תשרי... זו לא גניבה", לחש היצר הרע, "זו רק השתדלות, ואם ירצה ה', אחרי שירווח לך תחזיר את מה שלקחת... למה לסבול? למה לגרום צער כה רב לרעייתך ולתשעת ילדיך? חייך קודמים!".

היצר הנכלולי יודע את מלאכתו, וכשאדם מצוי בשברון לב ובדאגות, יש לו כר נרחב לזרוע עליו את זרע הפורענות. חצי שעה אחר כך עקב מיודענו אחרי הדוור, הכניס ידו לשקו וחטף משם מעטפה עבת-כרס.

"עצור!" שאג הדוור, אך הלה היה כבר הרחק משם, שועט בסמטה אפילה כשבידו המעטפה המכובדת.

אחרי עשר דקות של ריצה הוא התחבא מאחורי כותל של חורבה, פתח את המעטפה ולשמחתו גילה בה שטרות על סך חמש מאות לירות. סכום מכובד לכל הדעות. והנה סמוך לצרור היה מכתב: "שלום רב לך בן דוד יקר, לא שכחנו אותך. נאחל לך מעומקא ד'ליבא שנה טובה ומבורכת ושנה של בריאות ופרנסה טובה בצידה. אוהבים מאד בני-דודך האמידים מהעיר הגדולה".

נעתקה נשמתו של גיבור סיפורנו. המעטפה שגנב היתה מיועדת עבורו. שעה אחר כך הגיעו השוטרים לביתו והובילוהו לשופט התורן, שגזר עליו חודש וחצי מאסר. זעק הלה: "אבל המעטפה היתה מיועדת עבורי...".

"כן", חייך השופט, "אמנם את שלך גנבת, אבל החוק הוא יבש. מי שגונב מעטפה מהדוור נשלח לכלא".

”אוי לא”, זעק מיודענו, ”אילו הייתי קצת יותר סבלן, יותר בוטח בקב”ה, לא הייתי סובל לחינם. הקב”ה דאג שלא ישכחו אותי, אבל אני האפיקורוס, הטיפש, חשבתי שבהשתדלות נוראה שכזו אביא פת לחם לביתי. אוי לי, מר לי... איך נפלתי בפח של היצר הרע.”
(הרב קובי לוי)

מעשה מופלא עם הרה”ק ר’ יעקב ישראל מהורונסטייפל זצ”ל שהפליג בספינה בכדי להשתתף בשמחת נשואי נינתו. באמצע הדרך, כשירד הלילה, יצא לפתע מתאו אל הסיפון ושאל את החסידים: ”מי מכם זוכר את פלוני בן פלוני?”, רבים מתוך הקהל השיבו: ”בוודאי זוכרים, הלא שבק חיים רק לפני שנים אחדות”. כאן הוסיף הרבי ודיבר כאילו לעצמו: ”לא מצא לו מקום אחר לבוא אלי, כי אם דווקא פה בספינה?”.

באותו רגע נפלה אימה גדולה על החסידים, הם הבינו שהרבי מתעסק עכשיו בתיקון נשמה מעולם האמת.

הרבי שאל את הנוכחים: ”האם יהודי כשר היה?”, וכולם השיבו: ”בוודאי כשר היה, אחד משלנו”. מיד שב הרבי על עקבותיו וירד בדומיה אל ירכתי הספינה.

עם שחר הגיעו אל החוף, שם ציפו לבואם אלפי יהודים שהתאספו מכל הסביבה להקביל את פני הצדיק ולהשתתף בשמחתו. בתוכם היו כמה וכמה עגלונים שישבו על-גבי מרכבות וכרכרות שנקשרו לסוסים משובחים וכל אחד מהם חפץ לזכות באושר הגדול להסיע את הרבי.

הרבי בחר בעגלון פשוט ותמים, ותוך כדי נסיעה אמר לו שמבקש ממנו שיתן לו את אחד מסוסיו במתנה, כשאצבעו מורה על הסוס החרוץ ביותר מן הרתומים לעגלה. היהודי השתומם ונדהם מן המשאלה המוזרה הזאת, איכה ימסור לרבי את הסוס שמשרתו באמונה ומושך בעגלה יותר טוב מכל הסוסים האחרים שלו, הרי

בלעדיו ישאר חדל-אונים ועלול לקפח את פרנסתו? החריש העגלון ולא השיב דבר. בינתיים נעצר לפוש קמעא סמוך לביתו שנמצא על אם הדרך.

הרבי הבין שהעגלון אינו מוכן למכור לו את סוסו, ולכן ביקש ממנו להתארח בביתו, לזאת הסכים העגלון. הם נכנסו הביתה והרבי התחיל לדבר עמו על אותו נפטר פלוני ששאל אודותיו אמש מפי החסידים. נזכר העגלון שהיה זה שותפו לעבודה, וכי נשאר חייב לו סכום כסף שלא הספיק לפרוע. לבקשת הרבי חיפש ומצא בבית שטר חוב בחתימת המנוח על סכום זה. מיד ביקש מן העגלון: "תנהו לי במתנה", העגלון הסכים כי ידע שלא יוכל לגבות את הסכום, וברגע שהרבי קיבל את שטר החוב קרעו לגזרים.

באותו רגע נשמע מבחוץ קול הברה שהסוס צנח לארץ ללא רוח חיים. עיניו של העגלון התמים חשכו: בשל מה באה עליו הצרה הגדולה הזאת?

אולם הרבי פייסו בדברי נחומים: "בגלל הסכום שנשאר חייב לך, לא מצאה נפשו מנוח ונאלץ להתגלגל ולעבוד אותך בנאמנות, למשוך בעגלה. עכשיו שוויתרת על השטר בא על תיקונו...". והוסיף הרבי שבשכר זאת יברכו באריכות ימים, ואכן כך היה שאותו העגלון הפליג בזקנתו וחי כמאה ושמונה שנים.

• "היה זה בערב פסח", מספר הרב חיים זאיד שליט"א. "עמדתי בתור של צרכנייה גדולה. האדם שעמד לפני עדכן אותי: 'אני בתור לפניך ואחרריך'... כוונתו היתה שאזהיר את אלו שבאים אחרי שכבר יש מישהו לפניהם, אך ממש לא הבנתי את המשפט מופצל-האישיות הזה – 'אני בתור לפניך ואחרריך'..."

ביקשתי להבין, והלה הסביר לי שכדי ליהנות מהמבצע המדהים של "שני בקבוקים במחיר מצחיק" שהציעו בערב-פסח, עליו לעמוד בתור פעמיים.

אמרתי לו שהפתרון שלו לא עומד בקנה היושר ההלכתי (בהתאם לנתוני אותו מבצע), ועדיף לו לוותר על הרעיון. ואז הוא החל לשחרר משפטים ארוכים בסגנון של 'שמעתי' ו'ראיתי' ו'ידעתי' – ללא כל קשר להלכה הצרופה. הבנתי שמדובר באחד מאותם אנשים שאין מה לדבר איתם, אז שקעתי חזרה בעגלת קניוטי. סיימתי את הקניה, התארגנתי כמה דקות ויצאתי לדרכי.

ברחוב 'השלושה' פינת 'השומר', הבחנתי בו באותו אדם כולו נתון בהלם... בידו היתה שקית עם שני בקבוקים שנרכשו במבצע המדהים, ועל הרצפה היו מרוחות שאריות דביקות של שני הבקבוקים הנוספים שהצליח מיודענו להשיג...

העיניים שלנו נפגשו, והוא חייך אלי נבוך. התנוחה בה עמד לימדה אותי, שמלבד הבקבוקים שנשברו על הרצפה נשבר בו משהו פנימה... הפעם כבר היה עם מי לדבר, והוא אפילו ביקש לשמוע פרשנות.

"מה לעשות, סיכמתי אתו יחד את ההתרחשות. עם בורא עולם אי אפשר לעשות קומבינות. למה? כי הוא יכול ליטול מהבן אדם בחלקיק שנייה לא רק שני בקבוקי מבצע, אלא את כל ישותו גופו ונשמתו..."

• סיפר הרב מנחם שטיין שליט"א: ישנה מורה המלמדת בסמינר בפתח תקוה, אשר שמעתי ממנה מעשה מפעים שאירע לה לפי תקופה קצרה. באמצע שישנה היא חולמת על הסבא הצדיק שלה, ר' יובל יוסף ז"ל, אשר נפטר באותה השנה, והנה היא רואה אותו בחלומה כשהוא רזה וכחוש, פניו נראות נפולות ושבורות והוא מחזיק בידי רצועה של חגורה ומסמן לה על החגורה כי צריך הוא לעזרה.

התעוררתי בבוקר בבהלה ולא הבנתי מה אומר לי החלום – מדוע החזיק סבא בידי רצועה של חגורה ומה סימן לי בה? הרגשתי

כי החלום הינו מסר שנשלח לי משמים, ולכן שיתפתי את בני משפחתי בדבר.

כששמעו זאת הדודים שלי הם נבהלו עד עמקי נשמתם, וסיפרו לי: בחודשים האחרונים לחייו של סבי, הוא חלה וגופו החל להצטמק ולרזות מיום ליום. כל כך הוא הרזה, עד שהיו צריכים להדק לו את החגורה מאד. הוא היה נוהג להתפלל בקביעות בבית הכנסת המפורסם 'איצקוביץ' בבני ברק, בו מתקיימים מניינים כמעט בכל שעה ביממה. בוקר אחד, כשלקח אחד מהדודים שלי את הסבא להתפלל באיצקוביץ' והנה הוא מבחין כי המכנס שלוובש הסבא עומד ליפול מגופו. מיד הוא נכנס הוא אל אחד מרצעני העורות (סנדלר) שהיה בסמוך וביקש ממנו לעשות חורים נוספים בחגורה של הסבא.

הרצען עשה עוד חמישה חורים, ובתמורה דרש שלושה שקלים. הדוד שליווה את סבי חיפש בכיס כסף, אך למרבה הצער הבחין כי אין עליו כסף קטן במזומן. התנצל הוא בפני הרצען והבטיח לו כי בהמשך היום ובימים הקרובים, כשיהיה לו כסף קטן יבוא לסגור את החוב. אלא שהשכחה תקפה אותו ועברו להם ימים וחודשים ופרשת שלושת השקלים נשכחה ונעלמה. לאחר כמה חודשים הסבא נפטר, וכעת הוא מסמן לי בחלום בפנים עצובות ושבורות על רצועת החגורה...

מיד כששמע הדוד את סיפור החלום, מיהר עמי אל חנותו של הרצען והתחלנו לספר לו את כל מעשה החלום. הרצען התרגש מאד מהמעשה ואמר: 'מדהים לראות כמה מקפידים בשמים אף על חוב של שלושה שקלים, אך אני מוחל על כך ובלבד שיהיה לסבא שלך מנוחה בעולם העליון'.

הודיתי למוכר מכל ליבי ושילמתי לו את החוב במקום. רבותיי, וראו איזה פלא – באותו לילה כשעליתי על יצועי, אני חולמת שוב

על סבא, אלא שהפעם פניו היו מאירות ושמחות והוא אמר לי בזה הלשון: 'תודה רבה שגרמת נחת לנשמתו', והסתלק מהחלום.

אני מלמדת בסמינר בפתח תקוה, וסיפרתי זאת לכל מי שאני מכירה על מנת שידעו כמה מקפידים בשמים על כל שקל ופרוטה שלקחת מחברך, וכפי שפסק הרמב"ם (הלכות גזילה ואבידה): 'כל הגזול את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר: 'כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח'. שהרי האדם מסר מזמנו בחייו בכדי להרוויח ממון, והרי אתה כעת גזלת זאת ממנו ויוצא שגזלת חלק מחייו. 'דין פרוטה כדין מאה', אומרים חז"ל (סנהדרין ח'). כי יזהר האדם שלא לגזול את ממונו של חברו, ולו בפרוטה, ואם כבר עבר ועשה ואינו זוכר למי גזל – יעסוק בצרכי רבים ויתרום למוסדות ציבוריים, ומשמים יכופר לו. (גיליון 'טוב לחסות

בה' בראשית תשע"ט)

אמת ושקר

הבעל שם טוב הקדוש היה דורש את הפסוק "אמת מארץ תצמח" - ראשי תיבות אמת. שאפילו אם יקברו את האמת ויכסו אותה הרי שהיא צצה ועולה וסופה של האמת לנצח, ולעולם אין מפסידים מן האמת. והקשה: אומרים 'אמת מארץ תצמח', מאחר והיא צומחת על הארץ כמו חיטה ושעורה, א"כ למה קשה להגיע לאמת ולהדבק במידה זו? ותירץ שאמנם האמת צומחת מהארץ, אבל בשביל לאסוף אותה צריכים "להתכופף" קצת. ולזה לא כולם מוכנים.

אגדה סינית עתיקה מספרת, שלקיסר גונג לי השלישי לא היו ילדים. הקיסר כבר היה מבוגר והיה צורך למצוא יורש עצר בדחיפות. יום אחד יצא כרוז ברחבי הממלכה, והודיע: הקיסר גונג לי ירום הודו והדרו, רוצה לבחור יורש עצר, ולשם כך הוא יחלק לכל ילדי הממלכה עציץ ובו זרעים של פרחים מרהיבים ביופיים.

הילד שיצליח לגדל את הפרח היפה ביותר מהעציץ שקיבל - יזכה להיות יורש העצר.

כל הילדים גידלו את הפרחים שלהם בחום ואהבה, הם שרו להם שירים סינטיים עתיקים, הקריאו להם סיפורים והתפללו עליהם שיגדלו ויהיו לתפארת ממלכת סין האדירה. אולם הילד צ'אנג צ'ונג, אע"פ שטרח, ועמל, והשקיע רבות בטיפול בעציץ, כלום לא צמח. הילד בכה והתפלל, שר לעציץ שירים, סיפר לו סיפורים, השקה אותו, ושם אותו בשמש... אולם כלום לא קרה.

ביום המיועד, עמדו בצדי הדרך מיליוני ילדים סינטיים חמודים עם עיניים מלוכסנות, כשביד כל אחד מהם עציץ עם פרח גדול ויפה לתפארת מדינת סין, וביניהם עומד ילד מבויש ובידו עציץ ריק. עבר הקיסר במרכבתו ההדורה וכל הילדים הריעו לו. כשהגיע ליד הילד צ'אנג צ'ונג, הקיסר הורה לעגלון המלכותי לעצור. המרכבה נעצרה, ומתוכה ירד הקיסר גונג לי. הקיסר התקרב אל הילד ההמום, הרים אותו על כתפו, ואמר לו: "אתה עתיד להיות הקיסר הבא". עיני כולם נפערו בתדהמה, וצ'אנג צ'ונג הקטן, אמר לקיסר בשקט: אבל העציץ שלי ריק, לא גדל בו כלום, ואע"פ שהשקעתי וטרחתי ועמלתי והתפללתי, הפרח לא גדל... יש כאן מסביבי מיליוני ילדים עם פרחים מדהימים, א"כ מדוע הקיסר בחר דווקא בי?

חיך הקיסר ואמר לילד ולכל הנוכחים: דעו לכם, בכל העציצים שקיבלו הילדים לא היו זרעים כלל, אך כמעט כולם הלכו למשתלה המקומית וקנו זרעים של פרחים יפים. אולם היה ילד אחד בלבד, שלא ניסה להתחכם, והלך עם האמת עד הסוף, וזה הילד צ'אנג צ'ונג, ולכן רק הוא ראוי להיות הקיסר הבא של ממלכת סין.

בין אדם לחבירו

לוותר

מספרים על אברך יקר בשם רבי בנימין, תלמיד חכם וצדיק, אשר שנים רבות לא היו לו ולרעייתו ילדים. הם הרבו בתפילות, דרשו ברופאים, עסקו בסגולות שונות ומשונות, נתנו צדקה, נתברכו מפי רבנים, אולם כלום לא עזר. קשה לתאר את העצב והיגון, השקט והבדידות, שהיו מנת חלקם.

יום אחד רבי בנימין הגיע לביתו ובשורה בפיו: "שמעתי שבבית מדרשו של האדמו"ר פלוני אלמוני מירושלים, מי שזוכה לעלות בראש השנה לעליית המפטיר, המדברת על פקידת חנה, זוכה עוד באותה שנה להיפקד בפרי בטן".

בני הזוג החליטו ששווה לנסות, הוא יתארח בראש השנה אצל חבר בירושלים בקרבת האדמו"ר, ויתפלל בנוסח תפילה שונה ממה שהוא רגיל, והיא תהיה בחג בבית הוריה.

הזמן עבר, חלף לאט לאט, עד שהגיע היום המיוחל. האברך הגיע לתפילת מנחה של ערב החג לבית הכנסת של האדמו"ר בעל המופת. הוא ניגש לאחד הגבאים, סיפר לו בקצרה את תלאות חייו, והתחנן אליו שיתן לו מחר בבוקר לעלות לעליית המפטיר.

לאחר שהסתיימה תפילת ערבית של ראש השנה, הוא יצא מבית הכנסת ופסע לאיטו לבית מארחו. בדיוק אז, צצה למולו דמות מוכרת. הוא הביט בפניו של האיש, ולאחר שקימט את מצחו הוא זיהה את אליהו פרידמן, חברו לספסל הלימודים בישיבה הקטנה. הם לחצו ידיים בהתרגשות מרובה. רבי בנימין שאל את רבי אליהו מה הוא עושה כאן בתפילה זו, ואליהו מבליע אנחה חרישית ואומר: "לצערי לא זכיתי להיפקד בילדים, מישהו הציע לי לבוא לכאן ולנסות לקבל את עליית המפטיר".

רבי בנימין בלע את רוקו, הוא הבין שלא יתכן שגם הוא וגם רבי אליהו חברו יזכו לעלות למפטיר... הוא ברך לשנה טובה ומיהר להיעלם מהמקום.

אז החלה המלחמה בלבו. מה יאמר לאשתו אם לא יזכה לעליית מפטיר? מה יהיה על התקווה לילדים אם לא הוא יבחר למפטיר? ואולי... אולי צריך לוותר?

לוותר?! המחשבה הפחידה אותו, אולי לא יוכל להגיע לכאן שוב, ואז יאלץ לוותר גם על הסיכוי לילד משלו? האם לוותר לרבי אליהו, ולהמשיך לחיות חיי צער?

לילה שלם נאבק רבי בנימין מאבקי נפש כבירים שהביאוהו להחלטה הגורלית - לוותר!!!

בבוקר הוא התעטף בטליתו ופנה שוב לאותו בית מדרש. הוא ראה את רבי אליהו ידידו ניגש לגבאי, מתחנן. הוא ראה גם את הגבאי מהנהן בראשו והדמעות חנקו את גרונו...

הוא התפלל בדמעות, שמע את קריאת התורה, שמע שמכריזים על אליהו בן אברהם לעליית מפטיר, וראה אותו זורח מאושר ומברך. הוא הביט בו כאשר אח"כ ניגש אל האדמו"ר להתברך... במוצאי ראש השנה הוא אף ניגש לידידו רבי אליהו וברך אותו שאכן יזכה עוד בשנה זו להיפקד.

חזר לו רבי בנימין אל ביתו, לשנה חדשה, משעממת ושקטה כמו כל השנים הרבות הקודמות. ממתין לראש השנה הבא, אז ילך שוב לאותו אדמו"ר ויבקש רחמים.

אולם גם בשנה הבאה לא קיבל רבי בנימין את המפטיר... הוא פשוט כבר לא היה צריך לסגולה הזו... בזכות "סגולת הוויתור", הוא זכה לחבוק תינוקת חמודה ובריאה.

• באחד ממפעלי ההיי טק המוצלחים, היה צורך במזכירה שהיא גם מנהלת חשבונות, והיו מוכנים לשלם משכורת גבוהה במיוחד. בחדר ההמתנה לראיון העבודה היו שתי נשים, האחת אשת אברך אם לשישה ילדים, והשנייה היתה בחורה צעירה מוכשרת במיוחד. הראשונה נכנסה לראיון, שם דיברו אתה קצרות ואמרו לה שהם צריכים לבדוק מועמדות נוספות, ואם יבחרו בה יודיעו לה.

אח"כ נכנסה הבחורה הצעירה, והמנהלים שמאוד התרשמו מכישוריה, אמרו לה בו במקום שהיא התקבלה לעבודה, ומבחינתם היא יכולה להתחיל כבר ממחר בבוקר. להפתעתם הבחורה אמרה שהיא מוותרת על המשרה לטובת אשת האברך שהיתה כאן קודם, שהרי עליה לפרנס משפחה גדולה וצריכה מאוד את המשרה הזו, ואילו היא יכולה להסתדר בכל מקום אחר.

בעל המפעל מאוד התפעל ממדותיה האצילות של אותה בחורה וסיפר לאשתו, האשה התפעלה גם היא, התקשרה אליה והציעה לה לפגוש את בנה שהוא בחור חמד מישיבה ידועה. הבחורה הסכימה להיפגש עמו, ובסופו של דבר הם התחתנו והיא הפכה להיות כלתו של בעל המפעל, ואח"כ גם זכתה להיות אחת מחברי ההנהלה.

• כל מריבה מתחילה מאיזו שטות או אי הבנה. איזהו חכם? הרואה את הנולד, זה שכבר בהתחלה רואה מה עתיד לצאת מאותה מריבה קטנה וטיפשית, מוחל על כבודו ומוותר.

בין העיירות קראקוב לזלאטצ'וב ברוסיה הלבנה היתה דרך סלולה. הדרך היתה כל כך צרה, שאם מגיעות שתי כרכרות זו מול זו, חייב עגלון אחד לרדת לשוליים כדי לתת לעגלון שמולו להמשיך לנסוע, וכשיעבור האחד, משנהו יעלה מן השוליים בחזרה לשביל, וימשיך בנסיעתו. בוקר קייצי אחד, ממש בלב הציר בין קראקוב לזלאטצ'וב נסעו זו מול זו שתי כרכרות מפוארות, ובכל אחת מהן יושב לו גנרל נפוח מגאווה וחשיבות, עטור במדליות ואותות

כבוד. הן נעמדות זו מול זו, וכל עגלון מסמן לחברו "רד מהשביל, אני מוביל גנרל", "גם אני מוביל גנרל" משיב רעהו. ואז מתפתח ויכוח, שהופך לפולמוס בוער עם חילופי מילים וגידופים, כאשר גם הגנרלים מצטרפים לבוקה והמבולקה.

מן הכרכרה הדרומית מתגלגל גנרל גוץ שראשו מחובר לגופו ללא צוואר, ושמו ולאדימיר מליינסקי, ומן הכרכרה הצפונית גולש לו סרגיי קלאצ'ניקוב גנרל גבה-קומה ורזה.

"אני חשוב ממך", צווח הגוץ מליינסקי, "יש לי עשרים אחוזות ענקיות ויותר מאלף פועלים, רד לשוליים טיפשוני!".

"נו, נו, עלוב נפש שכמוך", מלהג קלאצ'ניקוב, "אני מפקד הארמיה הכי גדולה של הצאר ניקולאי ויש לי שלושת אלפים חיילים תחת פיקודי. אני חשוב פי מיליון ממך, הסתלק לשוליים חסר דעת".

השמנמן לא מרפה: "שוטה שכמוך, גנרלים כמוך יש כמו זבובים לצאר ניקולאי, אבל אני מעמיד לרשותו את אוצרות הזהב שלי, בלעדיהם הוא לא מסוגל להניע את המערכת הכלכלית של המדינה. כל הדיוט מבין שאני חשוב ממך, תן הוראה לעגלון שלך לרדת לשוליים ולפנות לי את הדרך תכף ומיד...!".

אמר לו קלאצ'ניקוב: "גוץ, הכסף שלך לא יועיל ביום קרב. עשרות פעמים הצלתי את המולדת בקרבות עקובים מדם, וגם חייך ניצלו בזכותי, אז תפסיק לנדנד ורד לשוליים".

יותר משלוש שעות שני התרנגולים המנופחים הללו עומדים ניצים מגדפים ומחרפים זה את זה, ועשרות עגלות תקועות להן מכל כיוון, עד שפקעה סבלנותו של איגור סכלתנוביץ', איכר פשוט, שעמד סמוך למוקד הוויכוח, והגיש לפניהם עצה הגיונית להפליא: "מדוע שתתקוטטו ונסבול כולנו מהפקק הענקי, הזמן של כולנו יקר, הנה לא הרחק מכאן עומדת לה עגלה עמוסה ביהודים חסידיים, ללא

ספק יושב שם רב זקן, תנו לו להכריע מי חשוב ממי, שהוא יהיה הבורר המוסכם עליכם, ונסיים את הוויכוח הטיפשי הזה בכבוד".

"יפה מאד", אמרו שני השוטים - הגבוה והגוץ, וצעדו כתף גבוהה מכתף עד שניצבו סמוך לעגלת היהודים ותרו בעיניהם אחרי דמות של רב. בבטן העגלה הם ראו חסיד זקן שזקנו הלבן יורד לו על פי מידותיו, וביקשו ממנו לפסוק חד-משמעית, מי החשוב מבין השניים. ושוב התחילו השוטים לשבח את עצמם, זה בגבורתו העצומה ובשלל נצחונותיו בשדה הקרב, ורעהו מפאר את עושרו ורוב נכסיו. "מה שתחליט נקבל על עצמנו" הבטיחו הגנרלים.

מהנהן החסיד הישיש בראשו ימינה ושמאלה, מטה ומעלה, מביט בעיניו היוקדות בשני הערלים הגאוותניים, ומזמזם ניגון חסידי מן הטיש האחרון של אדמו"רו הקדוש. לאחר זמן מה של הרהורים הוא מתחיל לדבר:

"תראו רבותי הגנרלים החשובים, אמנם איני יודע מי מכם חשוב יותר, אך זה באמת לא חשוב כי לאחר שדנתי הדק היטב בסוגיה הקשה שלפני, הגעתי למסקנה אחת חותכת, מי שירד לשוליים הוא דווקא החכם שמביניכם, הוא יסיט כרכרתו לשוליים ויאפשר לטיפש מביניכם לעבור ולהיעלם מעבר לאופק".

שני הגנרלים, הגוץ והארון פתחו בריצה לעבר כרכרותיהם והורו לעגלונים שלהם לרדת לשוליים, כדי "לאפשר לטיפש להיעלם מהר מן האופק, ויפה דקה אחת קודם". כן, הפלא ופלא שני הגנרלים המנופחים ירדו לשוליים, הציר נפתח והפקק נמוג לו, והם נשארו להתווכח מי ירד קודם לכביש.

ונשאלת השאלה: האם לא עדיף להיות חכם וגם וותרן לפני הוויכוח, מאשר טיפש שחושב שהוא חכם אחרי הוויכוח? (הרב

קובי לוי)

• סיפר הרב חיים זאיד שליט"א: אחד מתלמידי למד שיעורי נהיגה. והנה לפני כמה שבועות הוא ביקש ממורה הנהיגה לערוך 'שיעור כפול'. היום מחיר של שיעור נהיגה הוא מאה וחמישים שקלים, כך שהשיעור הכפול הגיע למחיר של שלוש מאות ש"ח. הם החלו בשיעור הראשון, ולא עוברות כמה דקות מתחילת השיעור והנה הם מוצאים את עצמם בפקק גדול – מה מתברר?... היה זה אותו יום של הפגנות כבדות בכבישים, כך שהם נעמדו באותו מקום במשך שלוש שעות!

מי הפסיד מכך? מורה הנהיגה או התלמיד? זו שאלה הלכתית, אך אותו מורה נהיגה לא חשב פעמיים וללא רחמים קבע: "זו בעיה שלך. זה היה הזמן שלך והוא התבזבז על ההפגנה, תן לי בבקשה שלוש מאות ש"ח".

התלמיד שלי, עדין וצדיק כולו, החל להתחנן: "אבל אני לא אשם, ההפגנה לא היתה באחריותי, ואתה יודע שבקושי יש לי כסף ואני חוסך בשביל זה". אך המורה בשלו: "תן את הכסף, או שלא ממשיכים יחד".

התלמיד שלי התקשר אליי להתייעץ. שמעתי את כל הסיפור ואמרתי לו: תראה, אינני יודע עם מי הצדק, אבל דבר אחד אני בטוח יודע, והוא – כי הכי טוב לוותר ולהעביר הלאה. יודע אני כמאה עדים כי הקב"ה אוהב את הוותרנים יותר מכולם, ואם תוותר פה – תרוויח בגדול במקום אחר.

הוא חזר למורה נהיגה ושילם מכל הלב. יומיים לאחר מכן הוא עשה עוד שיעור נהיגה. מורה הנהיגה היה עסוק בפלאפון ולא הסתכל על הכביש. בינתיים, התלמיד שלי לא שם לב ונכנס לתוך רחוב 'אין כניסה'. מיד עצר אותם שוטר: "עבירת תנועה – דו"ח של מאה וחמישים ש"ח". ע"פ חוקי התנועה, במצב שכזה מי שאחראי על התלמיד הוא אך ורק המורה, הנועד לבדוק שהתלמיד לא עושה טעות, ולכן הוא זה שצריך לשלם את הדו"ח. אלא,

שהמורה לא חשב פעמיים ואמר לתלמיד: "תשלם בבקשה את הדו"ח". התלמיד שלי היה בהלם, שהרי זו אשמת המורה, אך הוא לא ויתר שוב. עצוב וזועם התקשר אליי ושאל אותי האם לא לשלם לו ולעבור למורה אחר.

הקשב לי, אמרתי לו, אל תעזוב אותו, זה ניסיון מהשמים, כי לעבור עכשיו מורה ולהתרגל אליו זה עוד סיפור ארוך. אם תשמע לי – בסוף תרוויח, תוותר ותראה שלא תפסיד. אני יודע שכעת הרבה חושבים: 'איזה פראייר... אני הייתי תובע אותו, מוציא עליו שם רע', אבל אין ספק כי הדבר שבורא עולם רוצה יותר מהכל זה הוויתור והשלום. הוא שילם לו והמשיך הלאה.

לאחר זמן, היה לו 'טסט'. הוא נסע בצורה רגילה, ופעם אחת הוא הבחין כי רכב אחד רוצה לצאת מהחניה ולהשתלב בכביש. ע"פ החוק, לנהג הנמצא כבר בכביש בנסיעה יש זכות קדימה, אבל הוא מטוב ליבו ורגישותו פנה לטסטר ושאל אותו: "האם אתה מרשה לי לוותר לו ולתת לו להיכנס?".

ה'טסטר' שלא היה איש רגוע ועדין במיוחד אמר לו: "אני לא מבין אנשים כמוך, אם תוותר לכל העולם – מתי תגיע לבית שלך? בכביש צריך להילחם". אך התלמיד שלי הסביר לו כי הוא לא יכול בלי לוותר, ותוך כדי סיפר לו כיצד ויתר על השיעור הכפול למורה נהיגה למרות שלא היה צריך לשלם, ואף ויתר למורה נהיגה על הדו"ח שקיבלו, ושילם זאת בעצמו, כי דרכו לוותר לכולם ולהישאר בשלום.

ה'טסטר' שומע ושותק. והנה, רגע לפני סיום הטסט, פונה הטסטר לתלמיד ואומר לו: "תשמע בחור יקר, היה לך הרבה טעויות בטסט הזה: לא הפעלת איתות כמה פעמים, לא הסתכלת היטב לצדדים, והערתי לך הרבה פעמים – כך שאיך שנהגת אין סיכוי שעברת. אבל אני חייב לומר לך שנדיר למצוא אנשים כמוך שמוותרים בשביל השני ועושים הכל בשביל השלום. לכן דע לך, כי לא היית

צריך לעבור, לא בטסט הזה ואולי גם לא בטסטים הבאים, אך הוויתורים שלך מקסימים אותי ואני אוהב ויתורים ולכן אני מעביר אותך – שיהיה לך בהצלחה!”.

התפעלתי מכך מאוד, לדעתי התלמיד הזה היה צריך לעבור אולי טסט שמיני, ובזכות הוויתור על הדו"ח ועל השיעור הכפול – הוא הוציא סכום קטן והרוויח סכום גדול, כי ה' אוהב ויתורים ואין אדם שמפסיד מהעברת המידות.

הורדת האגו

אחד מסודות ההצלחה במידת בין אדם לחברו – זה הורדת האגו, להוריד את ה"אני" שבך. וכמו שמספרים על אחד מגדולי הדורות שהגיע אליו אחד מן התלמידים ואמר לו: "רביה, אני רוצה עשירות". ענה לו אותו גדול: תוריד את ה"אני", כי זה גאווה, וכעת תוריד את ה"רוצה", כי זה תאוה ותתבונן ותראה עם מה נשארתי? – עם "עשירות". ואז הוסיף לומר לו הרב: "אתה רואה שאדם שמבקש משהו בלי אגו ובלי תאוות, הוא מקבל מה שהוא רוצה".

זה הסוד בכל דבר בחיים, בין אם בתוך כותלי בית המדרש בזמני הלימוד, ולהבדיל בשלום הבית. בכל דבר ובכל מקום האגו הוא זה שמכתיב את סדר היום ומצב הרוח של האדם.

• הרב חיים זאיד שליט"א הביא סיפור יפה המוכיח עד כמה שהאגו של האדם הוא זה שגורם לכל הצרות והבעיות שלו. וכך סיפר באחד משיעוריו:

לפני תקופה קצרה הזמינו אותי למסור שיחה בפסגת זאב, הדומה ל"ירושלים של מעלה"... הנסיעה לפסגת זאב כוללת מעבר בעטרות וכן במעלה אדומים, ששם שוכנים ערבים עוינים לרוב, ובימים אלו הנסיעה שם אינה בטוחה כ"כ במאת האחוזים.

אני מגיע לקראת צומת עטרות, שם יש נתיב שמשתלב, אך לא ברור בכלל למי יש זכות קדימה, ואפילו אם הייתי לוקח עימי מורה לנהיגה, הוא בעצמו לא היה יודע למי יש זכות קדימה באותו קטע אשר משתלב עם נתיב הנסיעה. ואני, כמו שאר הנהגים חיכיתי להשתלב בנסיעה.

עברו רכב, שניים, ואז נכנסתי לנתיב התנועה. לפתע אני שומע מאחורי צפירות אימות ונוראות והבהובים עם האורות על מצב גבוה. מיד הבנתי שכנראה עקפתי מישהו שמאוד זועם על כך ורוצה כביכול לעשות לי נסיעה לא שקטה כ"כ בגלל רגש הנקמה על זה שעקפתי אותו.

אך הצפירות לא פסקו לרגע גם לאחר זמן, וגם האורות הגבוהים לא חדלו. לכן החלטתי לרדת לצד הכביש בהמשך הדרך, שם יש כמין עצירה על הכביש, ולתת לרכב מאחורי לעבור ולעקוף אותי בכדי שיהיה רגוע.

אני מתחיל לאותת כדי לרדת לצד הכביש ונותן לו לעקוף, ובכך חשבתי שסימתי עם זה. אבל התברר לי שטעיתי ובגדול. הנהג החליט שלא לתת לי מנוחה ופשוט לאורך כל הדרך הוא נוסע פתאום מהר ולאחמ"כ פתאום לאט. הוא שיחק בזיגזגים בין הנתיבים וכמה פעמיים פשוט חסם לי את הדרך בכדי להוריד אותי מהכביש.

ככל שחלף הזמן עברה מחשבה בראשי שיתכן ומדובר בערבי שפשוט רוצה לפגוע בי או ח"ו להורגני, וחשבתי אולי צריך להזמין משטרה, אבל אז בדיוק הגעתי לצומת פסגת זאב, שם הוא לקח פניה כזאת חדה שכמעט והתנגשתי בו חזיתית, ורק בסיעתא דשמיא לא קרה כלום. אבל כאשר הוא חלף על פני הוא פתח את החלון, ירק לי על הרכב ונתן קללה, וכאן הבנתי שהגיע אל קיצו "מסע המוות" שעברתי באותה נסיעה שמצומת עטרות ועד פסגת זאב.

בנימה אישית אומר לכם, שבאותו הכביש כבר התחלתי לחשוב ח"ו על המוות ועל האשה והילדים, פשוט היו קטעים שכמעט הוא הפיל אותי לתהום וממש היה פחד פחדים, ורק בנס ניצלתי מכל המסע המבעית הזה.

אני מגיע לאותו בית הכנסת בפסגת זאב בו אני צריך לדבר, והגבאי ניגש אלי ואומר לי: "הרב זאיד יש לך רבע שעה עד שיתמלא כאן, ובנתיים אני צריך שתדבר עם אדם אחד בן שלושים, שיש לו בעיות קשות בשלום בית וברצונו לדבר עם הרב כמה מילים".

אני כמובן לא סירבתי וישבתי לשוחח עם אותו אדם. כשהוא הגיע הבנתי הכל. מולי עומד לא פחות ולא יותר אותו אחד שלאורך כל הדרך עד עכשיו כמעט פגע בי וניסה להתנגח בי ולהפריע לי בנסייעתי. אבל אני ב"ה התאפקתי ולא אמרתי לו אפילו לא מילה אחת, וחיכיתי שהוא ידבר.

לא אכנס כאן לפרטי השיחה. שמעתי את סיפורו, כאשר לאור המאורעות בכביש, הבנתי בדיוק את הבעיה שלו... רק בשביל המשחק בקשתי ממנו את השם שלו ושל אמא שלו, והתבוננתי בזה כביכול אני מחשבן חשבונות ע"פ הקבלה... אחר כך אמרתי לו: אני חושב שאני יודע מה הבעיה שלך. לך יש בעיה רצינית של אגו, אם עשו לך משהו או פגעו בך, או שאתה חושב שמישהו לא עשה כשורה וכפי רצונך, אז אתה אפילו מבלי לשים לב כ"כ, תעשה הכל כדי לפגוע בו ולהשיב לו על כך.

"איך הרב יודע?" הוא אומר לי. "תמיד ידעתי שהרב הוא מקובל וצדיק גדול, וואו!".

ואני ממשיך ואומר לו: ואני גם רואה בשם שלך שהיום כמעט פגעת במישהו בכביש ורדפת אותו לאורך כל הנסיעה, נכון?
 "איך הרב יודע?! אני אמרתי לחברים שלי שהרב הוא ממש כמלאך".

אני מיד העברתי נושא ואמרתי לו: תלך לביתך, ותדאג מהיום רק להקפיד להוריד את האגו שלך. אתה מהיום זה שמוותר בבית לבני ביתך ולאשתך, לא משנה למה ואיך. אתה יותר לא מקפיד ולא משתמש באגו שלך, ותראה שמכאן והלאה רק שלום ושמחה יהיו בביתך לאורך ימים ושנים טובות.

אחרי כמה ימים אשתו מתקשרת אלי ומברכת אותי בלי סוף. והיום ב"ה השלום והשלווה שוררים בביתם.

ונסכם במשפט אחד: הורדת את האגו – הרווחת חיים מאושרים.

אהבת ישראל

מעשה שהיה בזמן המנדט הבריטי, כמה יהודים ביקשו לעלות לירושלים לשפוך את לבם בתפילה בכותל המערבי, אולם באותה תקופה היה מחסור באוטובוסים, ורק פעמיים ביום היתה נסיעה מתל אביב לירושלים.

בתחנת האוטובוס עמדו בצפיפות מאות אנשים והמתינו לאוטובוס שיקח אותם למחוז חפצם. האוטובוס הגיע, הנהג פתח את הדלת והאנשים החלו להכנס. לאט לאט האוטובוס התמלא והתחנה החלה להתרוקן. הנהג הסתכל לאחור ונדהם מכמות האנשים שהאוטובוס יכול היה להכיל. הוא ידע שהוא מעלה נוסעים הרבה מעבר למותר ואם יתפס הוא עתיד לתת על כך את הדין, אבל הוא גם ידע שלא יצליח להוציא אותם מהאוטובוס ולכן העדיף להעלים עין ולנסוע.

האוטובוס קירטע ובקושי נסע, אולם הצליח להגיע בשלום לירושלים, שם עצר אותו שוטר תנועה אנגלי המום וביקש מכולם לצאת מהאוטובוס. האנשים יצאו מאוטובוס אחד אחד, והשוטר מנה שלוש מאות שבעים וארבעה אנשים. האנשים שהורדו מהאוטובוס הלכו ברגל לכותל המערבי, ואילו הנהג נאלץ להעלות

את השוטר אל האוטובוס ולנסוע עמו אל תחנת המשטרה, שם השופט התורן יערוך לו משפט מהיר והוא יקבל את עונשו.

בימים ההם, שלא כמו בזמן הזה, אמנם היו צריכים להמתין הרבה לאוטובוס אך לא למשפט, לכן השופט מיד קיבל את השוטר והנהג. השוטר טען שהנהג הזה העלה לאוטובוס שלו שלוש מאות שבעים וארבעה אנשים, במקום חמישים, דבר שכמובן נוגד את החוק ומסכן את הציבור.

השופט שאל את הנהג מה יש לו לומר להגנתו, הנהג אמר: "כבוד השופט, אולי באמת העלתי נוסעים מעט יותר מהמותר, אך השוטר הזה ממש מגזים, הכיצד זה יתכן שלאוטובוס המיועד לחמישים אנשים יעלו אליו שלוש מאות שבעים וארבעה אנשים?! לפי דעתי זו טעות, ואם אין נתונים מדוייקים, כמה נוסעים העלתי מעל המותר, לא ניתן להביא אותי למשפט".

השופט אמר אני מכיר את השוטר הזה שהוא אדם טוב ומציאותי ולא מתאים לו להיטפל סתם לאנשים ולהעליל עליהם עלילות...

אמר הנהג: "כבוד השופט, אני מציע שנעשה נסיון, האוטובוס שלי חונה כאן בחוץ, בואו נקרא לאנשים ונראה כמה אנשים יכולים להכנס לתוכו". השופט הסכים, וכולם ירדו אל החנייה.

השוטר הכניס אל תוך האוטובוס אנשים רבים עד שכבר לא היה מקום כלל, כאשר הם ירדו הם נספרו, וכולם ראו שהאוטובוס אינו יכול להכיל יותר ממאה ועשרה אנשים. כולם עלו חזרה אל אולם בית המשפט, ושם השופט קבע שהחשוד זכאי מחוסר ראיות.

לאחר פסק הדין, השופט קרא הצידה לנהג ואמר לו: אני לא מבין מה קורה כאן, השוטר הזה הוא באמת מציאותי ואמין, איך הוא ראה ומנה בתוך האוטובוס למעלה משלוש מאות אנשים, ואני אכן מאמין לו, ואילו אנו ראינו בעליל שהאוטובוס אינו יכול להכיל יותר ממאה ועשרה אנשים?

אמר לו הנהג: "אתם העלתם לאוטובוס אנשים שכלל לא רצו לעלות לשם, הם רצו להמשיך בשגרת חייהם, אך אתם הכרחתם אותם לעלות לאוטובוס בדוחק, הם לא רצו לעמוד בצפיפות וכל אחד מהם השתדל לשמור על מרחב פנוי ולא התחשבו האחד בשני, לכן לא היה מקום להכניס עוד אנשים. לעומת זאת האנשים שאני העלתי לאוטובוס, להם היתה מטרה אחת - להגיע לירושלים בכל מחיר, והם היו מוכנים לעשות הכל כדי להשיג את מטרתם, מי שזכה לשבת על הספסל היה מוכן שיהיו עוד אנשים על אותו הספסל, הוא גם היה מוכן שישבו אנשים נוספים על הרצפה מתחת לספסל, ואף היה מוכן שישבו עליו אנשים, העיקר להגיע לירושלים. לכן היה אפשרי להכניס אל האוטובוס כל כך הרבה אנשים.

כאשר יש אהבה ואחדות ומטרה אחת, האחד עוזר ומסייע לשני, ואז גם יש יותר מקום, ולא מרגישים צער ודוחק, ואם אכן מגיעים לכך, אז הם ראויים הם לנס שיחזיק המעט את המרובה.

לא להקטין את החבר

בוקר אחד הגיע מורה לכיתתו ומצא את התלמידים צועקים האחד על השני ומעליבים זה את זה. כאשר המהומה קצת נרגעה, הוא ניגש ללוח לקח גיר, צייר קו באורך של חצי מטר ואז שאל את התלמידים: איך אפשר להקטין את הקו שעל הלוח? התלמידים החלו להציע הצעות. אחד אמר: תמחק מעט מכל קצה והוא יתקצר, שני אמר: תקפל אותו לשניים, אחר אמר תסתיר אותו... ואז צייר המורה קו נוסף מעל הקו הקיים רק שהוא היה קצת יותר ארוך. ואז פנה אליהם ואמר: "עכשיו בלי לגעת בקו הקיים הקטנתי אותו, הוא קטן יותר מחברו, ואתם ילדים, בתחילת השיעור העלבתם אחד את השני והתנצחתם בינכם מי יותר גדול. תזכרו, כדי להקטין את חברך, לא צריך להעליב אותו, ולעשות אותו קטן, אלא פשוט תגדיל את עצמך.

לא פעם אנו רוצים להתקדם בעבודה, בקהילה, ואפילו בבית שלנו. לפעמים כדי להשיג את המטרה אנו רומסים את האחר, ומטפסים עליו כדי להיות מעליו. אם אתה רוצה באמת לגדול, לצמוח, ולהרים את עצמך מעלה, אל תוריד את חברך, אל תפגע בו ותשפיל אותו, אל תקטין אותו, אלא, תגדיל אתה את עצמך.

לשון הרע

החפץ חיים (שמירת הלשון ש' הזכירה פ"ב) הביא את לשון הזוהר הקדוש: "יש רוח אחת, שעומדת על כל אותם בעלי לשון הרע, ומתי שמתעוררים בני אדם בלשון הרע, או אדם אחד שמתעורר בלשון הרע, אז מתעוררת אותה הרוח רעה הטמאה שלמעלה, הנקראת סכסוכא, והיא שורה על אותה התעוררות של הלשון הרע, שפתחו בה בני אדם, והיא עולה למעלה וגורמת בזו ההתעוררות של לשון הרע מות וחרב והרג בעולם. אוי לאותם, שמעוררים לאותו צד הרע, ולא שומרים פיהם ולשונם ולא חוששים על זה ולא יודעים שבהתעוררות שלמטה תלויה ההתעוררות שלמעלה, בין לטוב בין לרע וכו', וכלם מקטרגים לעורר לאותו נחש הגדול, שיהא מקטרג על העולם, והכל בשביל אותה ההתעוררות של לשון הרע, כשנמצאת ההתעוררות שלו למטה" (זוהר שמות רסה).

ואח"כ כתב: "כלל הוא בכל הענינים, מדה כנגד מדה. ולכן כמו שהאדם כובש את עצמו ובולם פיו מלדבר דברי גנות על חברו ולעורר מדנים עליו, כן למעלה אין המקטרג יכול לפתח פיו לדבר קטגוריא. לא כן אם נמצא, חס ושלום, דלטוריא בישראל מלמטה, לבד מה שמעורר בזה למעלה הבעל דלטוריא על עצמו קטגוריא עבור עונותיו, הוא מעורר כח הקטגוריא על כלל ישראל, שעל ידי זה בא השטן ומקטרג על ישראל עבור עונותיהם ותובע דין עליהם וכביכול מכרח להענישם עבור זה, ומי גרם כל זה המספר לשון הרע מלמטה".

אם ישראל עושים עבירות בלא לשון הרע, נבראים מלאכים מקטרגים בלא פה, שלא יכולים לומר לשון הרע ולהלשין, אבל כאשר אומרים לשון הרע, אותם מלאכים מקבלים פה, ומקטרגים.

לפי זה מובן היטב למה התכוון משה רבינו ע"ה כשאמר "אכן נודע הדבר". אמנם הוא ידע עד כמה ירוד הוא מצבם הרוחני של בני ישראל, אך לא הבין מנין בא הקטרוג הנורא שממנו בא עליהם השיעבוד הקשה, אך כאשר ראה שיש מלשינים בעם ישראל, שמצויים ביניהם בעלי לשון הרע, הבוראים מלאכים רעים ומקימים מקטרגים קשים, ממילא התיישבה לו התמיהה, כי הבין שהמקטרגים נוצרו ע"י דיבור של לשון הרע.

בספר 'חובות הלבבות' כתב, שהמדבר לשון הרע יוצא נקי מכל נכסיו הרוחניים ומאבדם, לעתיד לבא, ליום הדין, מראים מצוות להרבה בני אדם שלא עשו אותן המצוות, ויאמרו: "הלא לא עשינו כל זה". וישיבו להם: "אותם שספרו עליכם רע, הם עשו אלו המצוות, ונטלים אותן מהם ונותנים לכם". וכן לרשעים מראים עברות שלא עשו, וכשיאמרו: "הלא לא עשינו", ישיבו להם: "אלו העבירות שעשו אותם כל אותם אנשים שספרתם עליהם לשון הרע, ונטלו מהם ונתוספו עליכם".

ומעשה באחד מן החכמים שספרו עליו רע, וכשנודע לו הדבר, שלח דורון לאותו שסיפר עליו, וכתב לו: אתה שלחת לי דורון מזכיותיך, ואני גמלתי לך בדורון זה ששלחתי לך.

יהודי שהיה רגיל מאוד בלשון הרע, הגיע פעם לאדמו"ר צדיק, וביקש תיקון לעוון זה. אמר לו הרב לשחוט תרנגול ולמרוט לו את הנוצות. את בשר העוף לחלק לעניים ואת הנוצות לפזר ברוח. אותו אדם עשה בדיוק מה שהרב אמר וחזר לשאול אם בזה נגמר ה"תיקון". ענה לו הרב שעכשיו רק מתחילים את התיקון. הרב ציווה עליו ללכת ולאסוף את כל הנוצות שפיזר. נבהל היהודי ושאל

כיצד יכול הוא לאסוף את הנוצות שכבר התפזרו ברוח! ענה לו הרב: "נוצות שפיזרת לפני שעה אין אתה יכול לאסוף, לשון הרע של שנים אתה חושב לתקן על רגל אחת!"

מכל האמור רואים אנו כמה חמור הוא עוון לשון הרע, אשר מעורר את השטן לקטרג על עם ישראל, וכמה מפסיד מי שנכשל בזה. הדרך להינצל מזה העוון היא ע"י לימוד הלכות שמירת הלשון, וספרי המוסר המעוררים על זה, וכאשר יעסוק האדם בזה תהיה לו מודעות, וילמד להיזהר מלספר ומלשמוע לשון הרע ורכילות.

מעלת הבזיונות

מובא בספרים הקדושים, שאם כבר נגזרו על האדם ייסורים, הטוב ביותר עבורו אלו יסורים של בושות ועלבונות, שמצד אחד הצער שבהן הוא רב ביותר, אך מצד שני אינם פוגעים ממשית באדם.

בכפר אחד, לא הרחק מהעיר לומז'ה, אחד התושבים היה שרוי במשך שלוש יממות בלי הכרה, בין חיים למוות. אח"כ נעשה לו נס, הוא חזר להכרתו והבריא ממחלתו, והדבר היה לפלא גדול.

כאשר שמע על כך הגרי"ל דיסקין זצ"ל, הוא ביקש לבקר אותו ולשמוע מה בפיו, מה ראה באותו זמן ומדוע חזר לחיים? אותו כפרי, שהיה יהודי פשוט, סיפר שבאותם ימים שהיה מחוסר הכרה, נשמתו עלתה השמימה, שם התחילו לשקול בפלס המאזנים את כל מעשיו בעולם הזה, המצוות והעבירות. המצוות היו מועטות מאוד לעומת העבירות המרובות שהכריעו את הכף לרעתו. לפתע הגיחו מלאכים לבנים עם חבילה כבדה, וכאשר שמו אותה על כף המצוות היא הכריעה לזכות. ואז הוא התעורר וחזר לחיים.

הרב ביקש ממנו לספר לו על חייו, וגילה שמדובר ביהודי פשוט, בור ועם הארץ שאינו יודע להתפלל ולברך, ולא טעם מאודו טעם של חיים יהודיים. באחת השנים, שמע יהודים המדברים על מצות

הסוכה, הוא החל להתעניין כיצד מקיימים את המצוה, והחליט שגם הוא יקיים השנה את המצוה היקרה. הוא קנה קרשים מתאימים והחל לעסוק בהקמת הסוכה.

הוא מדד את הקרשים לפי גובהו, כדי שיוכל להכנס בקלות לסוכה. כאשר הוא נשכב על אחת הקורות כדי לסמן בה את גובהו, עברו שם חבורת צעירים לצים, הם הבחינו בו, מיהרו אליו, הרימו אותו יחד עם הקורות ונשאו אותו ברחובות העיר כמו שנושאים מת לקבורה.

הוא קיבל את כל הבזיונות והיסורים באהבה ונשא אותם בלב שקט. לבסוף, כאשר הגדישו את סאת העלבונות, הם החזירוהו למקומו, והוא לא איבד את עשתונותיו ומיהר לשוב למלאכתו, עד אשר הקים את הסוכה.

אמר הרב: כעת הכל מובן, כאשר נשמתו של יהודי זה עלתה למעלה, ושקלו במאזנים את כל מעשיו, סאת הבזיונות והיסורים שספג עבור מצות סוכה הם שהכריעו את הכף והוסיפו לו שנות חיים.

צדקה

בעיר קראקוב התגורר אדם עשיר מאוד בשם יוסל'ה, אולם כפי שהיה עשיר כך גם היה קמצן. אם מישהו היה הולך לבקש ממנו צדקה - היה יוסל'ה מגרשו בביזיון ואומר לו: "לך מכאן, חוצפן, אתה לא יודע שאני לא תורם כלום לאף אחד?!". כשהיה מגיע לבית הכנסת אף אחד לא היה אומר לו שלום, וגם בשבת כשכולם בירכו איש את רעהו בברכת "שבת שלום" ולחצו ידיים - אף אחד לא לחץ את ידו של יוסל'ה, מתוך רצון להראות לו כמה הם לא אוהבים אותו. גם בלכתו ברחוב הילדים היו לוועגים לו על קמצנותו הרבה, וצועקים לו "יוסל'ה קמצן, יוסל'ה קמצן", במנגינה מעצבנת

במיוחד, כמו שילדים מעצבנים יודעים לעצבן את מי שמתעצבן כשמעצבנים אותו ילדים מעצבנים...

הגיע היום ויוסל'ה קרב אל יומו. הגיעו אליו חברה קדישא ואמרו לו "יוסל'ה, אתה לא עזרת לנו בימי חיך, לפחות עכשיו, כשאתה על סף מוות, תעזור לקהילה בסכום נכבד של עשרת אלפים רובל, ונערוך לך קבורה כראוי, שהרי את כספך לא תיקח אתך לבית הקברות. ואם לא תיתן את הסכום הזה - אנחנו מבטיחים לך שלא נקבור אותך". ענה להם יוסל'ה: "אני לא צריך את הטובות שלכם, כל חיי הסתדרתי לבד, וגם עכשיו אסתדר לבד. סכום כזה גדול - לא בא בחשבון".

"אתה יכול גם לתת פחות", אמרו, בניסיון להוציא ממנו משהו.

"אפילו לא אגורה שחוקה אחת".

אנשי חברה קדישא עזבו את המקום כשהם המומים, וזמן קצר לאחר מכן יוסל'ה הקמצן הלך לעולמו. אנשי החברה קדישא קיימו את הבטחתם ולא קברו אותו, אולם לאחר שלושה ימים בא אחד השכנים, לקח את גופתו וקבר אותה באמצע הלילה.

והנה ביום חמישי בצהריים, ניגש אחד העניים אל רב הקהילה, והתחנן לעזרה כספית לקראת שבת קודש. הרב טרם הספיק לבדוק עבורו האם יש כסף בקופת הקהילה, ומגיע עני נוסף כשבפיו אותה בקשה. אחריהם מגיע שלישי וכן הלאה, וכמעט כל העיר מבקשים סיוע לקראת שבת קודש. אמר להם הרב: "אני לא מבין, אני משמש בתפקיד רב הקהילה מזה עשרים שנה, ואף פעם לא בא עני אחד לבקש ממני סיוע לשבת. פתאום כולם באים. איך במשך עשרים השנים האחרונות היה לכם כסף לשבת ופתאום לכולכם אין, מה קרה?!"

כולם השיבו כאחד, שמדי בוקר מצאו מעטפה עם כסף מתחת לדלת. זה מצא עשרה רובל, זה מצא שנים-עשר וכן הלאה. הציע

הרב שיבדקו מי מהקהילה נפטר באותו שבוע, ועל ידי כך יבינו את העניין.

אחרי דין ודברים התברר לכולם שיוסל'ה "הקמצן" שכולם בוו לו, לא בירכו אותו לשלום, לעגו לו ואף לא רצו לקברו, הוא זה שפרנס את משפחותיהם זה למעלה מעשרים שנה, ואף ידע בדיוק כמה היו צריכים, והביא להם סכומים מדויקים. הכריז הרב על יום ראשון כיום צום ותפילה בבית הכנסת, על מנת לבקש סליחה גדולה מיוסל'ה על הצער שהם גרמו לו.

ביום ראשון הגיעו לבית הכנסת כל תושבי העיר, מקצה ועד קצה, והתפללו לבורא עולם. בסוף היום פתח הרב את ההיכל, וביקש בשם כל תושבי העיר סליחה ומחילה מיוסל'ה, ואמר לכולם שעדיין אין הוא יודע אם יוסל'ה סלח. לפתע הרב איבד את הכרתו, התעלף ונפל לרצפה.

והנה נגלה אליו יוסל'ה בחלום ואומר לרב: "על מה ולמה באים כולם לבקש מחילה?! אין להם על מה לבקש. אני הוא שבחרתי בדרך הזו, על מנת שלא יודע הדבר לאיש וה' ית' הצליח דרכי. אם אתה בכל זאת רוצה להרגיעם, תגיד להם שאני מוחל להם מחילה גמורה, וכי מעולם לא כעסתי עליהם". שאל אותו הרב: "כיצד הסתדרת כמה ימים ללא קבורה?". "הכל היה בסדר", ענה יוסל'ה, "הגיעו אליי האבות הקדושים עם משה רבינו, אהרן הכהן, יוסף הצדיק, דוד המלך ואליהו הנביא, וכולם ליוו אותי עד מקומי בגן עדן. ומה אומר לך... אמנם אני בגן עדן, אבל חסרות לי כאן הדלתות השבורות שאוכל לתת תחתיהן מעטפות עם כסף".

ומאז קראו לו "יוסל'ה קמצן קדוש", וכך כתבו גם על קברו.

• מספרים על הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל שפעם נתקשה באיזו משנה ולא הבין אותה, ובא אליו בחלום כפרי אחד (שנפטר חודש קודם), והסביר לו את המשנה. שאלו הגאון: "מהיכן יודע אתה ביאור

משנה זו?!", ענה לו הנפטר: "כיון שבימי חיותי הייתי מחזיק תלמידי חכמים, זכיתי להיכנס לגן עדן ולימדו אותי את כל התורה כולה תוך זמן קצר מאד".

אמונה ובטחון

האלשיך הקדוש אמר פעם בדרשה בבית הכנסת, שמי שבוטח בקב"ה באמת, אינו צריך לעשות שום השתדלות, אלא ישב בבית הכנסת וילמד תורה, וה' יזמין לו את פרנסתו. היה שם יהודי פשוט, בעל עגלה, שהדברים נכנסו אל לבו וביצע אותם הלכה למעשה. הוא מכר את חמורו לגוי, ישב בבית המדרש ואמר תהלים. הגוי שקנה את החמור היה צריך להביא חול לבנייה, הוא הלך למכרה, חפר שם ומצא תיבה. העמיס את התיבה על העגלה וחזר למכרה להביא את החול. המכרה התמוטט על הגוי והוא מת.

בינתיים החמור היה רעב, הוא המתין לבעליו החדשים שיחזרו, וכשלא הגיע, חזר החמור כהרגלו לביתו של היהודי. היהודי פתח את התיבה וראה שהיא מלאה במטבעות זהב. שמעו זאת תלמידי האלשיך ושאלו אותו הרי גם אנו לומדים תורה כל היום ומדוע לא זכינו לכך? אמר להם שאין הדברים מתקיימים אלא במי שמאמין בהם באמת ובתמים. (עפ"י מנחת שלום)

• מספרים על הגאון רבי יונתן אייבשיץ, שפעם אחת נקרא אל המלך, שם עמד הכומר ושאל: "מה כוונת הכתוב: 'אחרי רבים להטות'?", הרב הסביר שכאשר יש מחלוקת בין החכמים צריכים אנו לפסוק כדעת הרוב. אמר לו הכומר: "אם כן, צריכים כל היהודים להתנצר, כי אנו הנוצרים רוב, והיהודים צריכים ללכת אחר הרוב". המלך אמר לרב שיש לו שהות של שבוע ימים כדי לענות תשובה משביעת רצון, ואם לא, היהודים יוכלו לבחור אם להתנצר או להיות מגורשים מארצו בעירום ובחוסר כל.

ביום ראשון, כאשר המלך, הכומר והעם היו בבית תיפלתם, עמד הרב מחוץ לכנסיה, הסתכל לשמיים והוציא מפיו קולות התפעלות. כאשר המלך והכומר ראו אותו, הם ניגשו אליו ושאלו על מה הוא מסתכל. רבי יונתן השיב: "זהו רגע היסטורי, המלאכים כעת משוררים ומנגנים שירות ותשבחות למלך מלכי המלכים הקב"ה, שערי הרקיע נפתחו ויש רשות לחלק מבני האדם לראותם וליהנות מצלילי נגינתם. הנה, שם המלאך רפאל מנגן בכינור, בצד ימין רואים בבירור את המלאך מיכאל מנגן בעוד וקנון, המלאך אוריאל בנבל ועוגב, גבריאל על התופים ויש עוד כמה מלאכים, אותם איני מכיר אבל הם מנגנים מאוד יפה... הטו אוזן, התבוננו ותתענגו..."

המלך והכומר התביישו להודות שהם לא זכו להימנות עם אותם בני האדם להם ניתנה הרשות ליהנות מהמחזה האור קולי, ולכן גם הם הרימו ראשם לשמים, השמיעו קולות של התפעלות ועשו את עצמם נהנים ממוסיקה ערבה של הרמוניה נפלאה. אנשים נוספים שהיו בסביבה ראו את המלך, הכומר ורב היהודים מתבוננים לשמים ומתפעלים. הם שאלו מה מתרחש, והכומר התנדב להסביר שכעת ניתן לראות ולשמוע את נגינת המלאכים, ומי שאינו מסוגל לראות זאת, הוא כנראה רשע וחוטא.

מהר מאוד התאספו במקום מאות "צדיקים" שראו, שמעו והתפעלו... אז ביקש הרב לדבר עם המלך והכומר ביחידות, מחוץ להתקהלות. הם עלו על גבעה קטנה, ואז הרב שאל אותם בכנות: "האם אתם באמת ראייתם ושמעתם את ניגון המלאכים?", הם הסמיקו, אבל המלך הודה ואמר: "האמת היא שלא ממש...", אז גם הכומר הודה שלא ראה ולא שמע כלום, אבל אין זה אומר כלום כי בדיוק נגמרה לו הסוללה במכשיר השמיעה..."

אז גם רבי יונתן הודה ואמר: "האמת היא שגם אני לא ראיתי ולא שמעתי כלום, אבל מה אומר ומה אגיד? הרי לפנינו מאות אנשים שמסתכלים לשמים ומתענגים על צלילי ניגון המלאכים... הם רוב

ואנו מיעוט, אולי הם צודקים ובאמת נפתחו שערי הרקיע וניתן לראות את המלאכים מנגנים ושרים?"

המלך והכומר הבינו את הרמז, הם קיבלו תשובה משביעת רצון - מה שאנו הולכים אחר הרוב, זהו דווקא כאשר הם מביאים הוכחות מוצקות ויש צד שהם צודקים, אבל הנצרות החלה מאנשים מדומיינים שכפו דעתם על הרוב הנבער, אין להם בסיס מוצק ולכן אין שום צד ללכת אחריהם. ובמיוחד שיש לנו תורת אלוקים אמת שלא תשתנה לעולם, והנצרות היא אפילו לא בגדר של חיקוי עלוב.

עין רואה ואזן שומעת

סיפר הרב יוטקובסקי: לפני שנים אחדות ביקרתי במשרדו של איש עסקים חרדי, שבבעלותו רשת של עסקים הפועלים ברחבי הארץ. הוא היה חיוור ונרגש מאוד. שאלתי אותו מה קרה? והוא סיפר לי סיפור שנחרט עמוק בלבי, וממנו למדתי מוסר השכל חזק מאוד.

שעות אחדות לפני שנכנסתי אליו, התקשר אליו עובד חדש ברשת, שנכנס כמנהל של אחד הסניפים שלה. הוא היה אדם שאינו שומר תורה ומצוות, והגיע עם תעודות שמלמדות על כך שהוא למד את המקצוע וכשיר לכהן בתפקיד הניהול שיועד לו.

העובד הזה מתקשר לבעלים, ומספר לו בבהלה: "מישהו עקץ אותנו במאתיים וחמישים אלף שקלים". מה עושה הבעלים של הרשת? מרים טלפון לקב"ט, קצין הביטחון שאחראי על כל מצלמות האבטחה, ושואל אותו אם המקום בו אירעה הגניבה מרושת היטב. הקב"ט משיב בחיוב, ופונה מיד לבדוק את הצילומים שמגלים בתוך זמן קצר, שמי שגנב את הכסף היה לא אחר מאשר אותו מנהל סניף, שהתקשר לדווח על ה'עקיצה'... בצילומים הוא נראה בבירור כשהוא מכניס את הכסף לתיק, ולאחר מכן רואים אותו יוצא עם אותו התיק מהציאה האחורית. מסתבר שהוא בצק

את המצלמות קודם לכן, אבל לא הצליח לגלות את המצלמות הנסתרות.

"לפני שנכנסת לכאן", מספר לי איש העסקים הזה, "ישב כאן, על הכסא שאתה עצמך יושב עליו כרגע, אותו מנהל סניף, שכרגע הוא כבר מנהל סניף לשעבר... שאלתי אותו מתי הוא גילה על הגניבה וכו', ולאחר מכן ביקשתי שיעלה רעיונות מי יכול היה לגנוב את הכסף, למי היתה גישה אליו וכו'. הוא כמובן עזר לי בנושא, וניסה יחד איתי לחשוב מי הוא הגנב, עד שהגענו למסקנה שכנראה מדובר באחד מעובדי המקום".

בשלב זה הציע מנהל הסניף לקחת את כל עובדי המקום לפוליקרף, מכונת אמת, שם ישאלו אותם את השאלות המתאימות ויגלו מי גנב את הכסף. אני הסכמתי אתו, אומר הבעלים של הרשת, "והוספתי על דבריו שהוא כמנהל הסניף צריך לתת דוגמה אישית, ולעבור את הבדיקה הראשון, לפני כל העובדים האחרים. בשלב זה הוא כבר ממש נעלב והתחיל לצעוק, שרק בגלל שהוא אינו חובש כיפה אני מאשים אותו, ושידוע הדבר שיש לא מעט גנבים שכן חובשים כיפה וכו' וכו'".

"אמרתי לו: 'עזוב אחי, למה לצעוק? בוא נראה סרטון קצר ואחר כך נדבר. רוצה?'... "רק התחלתי להפעיל את המחשב, והוא כבר הבין שכל מעשיו מצולמים ומתועדים. ידיו ורגליו החלו לרעוד בעוצמה רבה, זיעה קרה שטפה את כל גופו, והוא התחיל להתפתל על מקומו בחוסר נוחות מעורר רחמים. כשהופיעה על המסך התמונה שלו כשהוא מכניס את הכסף לתיק, הוא כמעט התעלף. הייתי צריך לקום ולהביא לו כוס מים כדי להשיב אליו את רוחו, אפילו אני עצמי נבהלתי בשבילו... הוא כמובן התחייב להחזיר מיד את כל הכסף, והתחנן שאני לא אפתח נגדו תיק במשטרה... כשאתה נכנסת לכאן, אני עוד לא הספקתי להירגע מהחוויה הזאת. לכן

מצאת אותי כל כך חיוור ונרגש", מסיים איש העסקים את סיפורו. יצאתי משם עם מוסר השכל כל כך חזק ועמוק.

זה לא חדש, ידעתי את זה כבר קודם, אבל זו היתה המחשה מאוד מאוד חזקה, שהחדירה את זה עמוק יותר ללב: אם הסיני או היפני יכול לייצר מצלמה כזאת, שתגלה לבעלים של העסק כל מה שהעובדים שלו עושים, מי שייצר את הסיני עצמו לא יכול לייצר מצלמה כזאת? האם נעלה על הדעת שאנחנו יכולים להסתיר משהו מבורא עולם? היוצר עין הלא יביט?!

• מסופר על החפץ חיים, שנסע פעם עם איזה עגלון יהודי, ובדרך עברו ליד שדה. העגלון ירד מהעגלה, הביט לצדדים לראות שאיש אינו רואה והחל לקחת משם תבואה. לפתע שמע העגלון את החפץ חיים צועק: "רואים אותך, רואים!" מיד השליך מידיו כל מה שאסף ורץ לעגלה. לאחר שהתקדמו מעט הסתכל העגלון לאחור וראה שאין איש, שאל את חפץ חיים, מי רואה אותי? אמר לו החפץ חיים, הקב"ה רואה אותך! אבל ממנו אינך יכול לברוח.

סיפורי השגחה

אחד מתלמידיו של הרב זאיד חלה לא עלינו, ובתום טיפול רפואי בצרפת נואשו ממנו הרופאים. לא נותר אלא לספור את הימים, התבטאו. יועץ רפואי המליץ על מטפל מארה"ב שפיתח שיטת טיפול ייחודית, אך ניתוח עולה אצלו כחצי מיליון ש"ח, מלבד הוצאות נלוות ו"שאר ירקות", כלומר ירוקים... פוסקי הלכה קבעו שאי אפשר להטיל על הציבור סכום כל כך גדול וההצעה ירדה מעל הפרק.

למחרת התקשרה אחותו של החולה – שמה שמור אצלנו – להרב זאיד, וביקשה להזמין את המנתח. אך כסף מנלן? – "אני מוכרת את הדירה שלי". אולי תשאלו רב? הרי יש לך שישה ילדים קטנים, איפה תגורו? – "הכל סגור. להזמין את המנתח".

מה שהאחות לא סיפרה הוא, שבאותו יום פרסמה את דירתה למכירה לכל המרבה במחיר ובמזומן בלבד. יזם זריז קנה את הדירה בתוך עשרים וארבע שעות בהנחה של כשלושים אחוז מערכה האמיתי.

במקביל יצאו מספר חברים של החולה לגייס כספים להוצאות הנלוות, אחד מהם התקשר להרב זאיד: "נהג המונית שלוקח אותם לגיוס הכספים, מבקש שנעביר עבורו איזו חבילה".

"בשום פנים ואופן", פסק. "אני לא רוצה להסתבך עם חבילות עלומות ומפוקפקות". חולפות מספר דקות והתלמיד מתקשר שוב: "הנהג ממש מתחנן".

"לא - באל"ף רבתי".

הרב זאיד מסר הרצאה באותו יום, וכאשר סיים הבחין בחוץ בתלמידו וב'גבי', נהג המונית. הנהג פתח את החבילה, תיק קטן שהכיל ציוד רפואי, וסיפר שהיום בבוקר לקח משדה התעופה נוסע אמיד שאיבד אצלו במונית את התיק. הנהג הודה שהיזהר תקף אותו לבדוק את התיק תחילה, אך משלא גילה שם דבר מייסרו מצפוננו והוא מבקש להשיב את התיק לבעליו. לא נעים לו לפגוש את הנוסע, והוא בסך הכל ביקש מבחור הישיבה לסייע לו.

הרב זאיד הסתכל על התיק וכמעט התעלף. "פרופ'...". נרשם שם – היה זה שמו של המנתח הבכיר שנחת בארץ באותו יום לצורך הניתוח. הם יצאו מידיית למלון בו שהה הפרופ', הלה ירד ללובי וכל כולו טרוד. אבד לו התיק האישי עם כלי הניתוח היקרים אותם עיצב אישית, כלים שלא ניתן להשיגם בארץ.

"אתה עומד לנתח את תלמידי", אמר לו הרב זאיד, "והיכן נמצא התיק שלך? – באותה מונית בה נסעו תלמידיי כדי לאסוף תרומות לאותו מקרה. האין זו השגחה מופלאה של האלוקים?".

הפרופ' היה נרעש, והרב זאיד ניצל את ההזדמנות: "ישנה אשה שמכרה את הבית שלה כדי להציל את אחיה, אין לה ולילדיה בית לגור. תוכל לעשות משהו בנידון?"

הפרופ' שתק, חשק את שפתיו ושקע במחשבות. חלפו כמה דקות עד שהודיע שהניתוח הזה יהיה על בסיס וולונטרי (התנדבות).

הבשורה הטובה שימחה מאוד את משפחת אחות החולה, אך הפתרון שלהם עדיין לא נראה באופק. את הדירה מכרו במחיר הפסד, את הכסף כבר קיבלו, וכעת עליהם לחפש דירה חלופית. "אולי ננסה בירושלים?" הציעה האשה בחוסר מציאותיות. "כן, מחסן... אישר הבעל."

היא לא התייאשה אלא עלתה ירושלימה, הסתובבה עד שמצאה דירה מתאימה בקרית משה. "אבל יש לי בעיה", תינתה באוזני בעלת הדירה. "אני מוגבלת מאד במחיר".

"אני קוראת לבעלי, כשהוא יבוא תבקשי ממנו שיתגמש".

בעל הדירה הגיע, וכאשר שמע על המחיר המגוחך שמציעה לו הלקוחה, נעלב. "מה, בשביל זה קראתם לי?" כעס. האשה החלה להסביר לו שהיא נמצאת בסיטואציה מביכה ומוזרה כאחת: "מכרתי את דירתי כדי לממן ניתוח לאחי החולה" וכו'.

"האם קוראים לך...?" נקב בעל הבית בשמה. "אני הוא נהג המונית גבי. אני מכיר טוב את הסיפור שלכם..."

הנהג התקשר מיידית להרב זאיד וסיפר שיש לו חשק למכור לה את הדירה למרות המחיר הממש מגוחך שהציעו לו. "ירשתי בית מאמא עליה השלום ואני עובר לגור במושב".

הרב זאיד אסר עליו לנקוט בצעד החריג לפני קבלת ברכת רב. כבר למחרת מצאו את עצמם גבי לצידו של הרב זאיד מול רבי דוד אבוחצירה שליט"א, שברך את העסקה. נהג המונית יצא עם קצת

כסף אך עם הברכה מיוחדת לאריכות ימים שמחממת לו את הלב עד הרגע הזה.

• לפנינו מעשה אמיתי שאירע לפני כמה שנים בדרום הארץ. שרה בן שבת, היתה אישה מבוגרת ששהתה בבית אבות. בנה היחיד, שמעיה, הגיע בכל יום רביעי בשבוע לבקרה, לשמחה ולדאוג לצרכיה. ביום בהיר אחד קיבל הבן טלפון מבית האבות. על הקו היה מנהל בית האבות, וכך הוא אמר לו: "צר לי, אולם עלי לבשר לך דבר מה הקשור לאמך. אתמול היא לא הרגישה כל כך טוב, ניסינו לאתר אותך ולא הצלחנו. לבסוף נאלצנו להזעיק אמבולנס. רצינו שתלווה אותה לבית החולים". שמעיה שמע זאת ושאל: "מה שלומה כעת? היכן היא מאושפזת?". המנהל אט אט סובב את השיחה, עד שבסיכומו של עניין אמר לו לאחר פרק זמן: "צר לי, אך אמך נפטרה".

שמעיה היה המום מהבשורה הקשה, ובמשך דקות אחדות לא היה יכול להוציא הגה מפיו. לאחר שנרגע קמעא מבכיותו, החל לברר פרטים: "היכן הגופה עתה?".

"היא נמצאת עתה בטהרה", השיב המנהל, "אנא, תגיע בהקדם לסדר את ההלוויה". הבן הגיע מיד. ההלוויה הצנועה התקיימה בשקט. שמעיה, קרע כדין וברך 'ברוך דיין האמת'. אחר כיסוי הגולל אמר קדיש ופנה לביתו לשבת שבעה. יום רביעי, שבוע לאחר שקם מהשבעה, הטלפון צלצל. "הלו, שמעיה מה שלומך?!", שאל הקול שמעבר לשפופרת. "מי זה?!", שאל שמעיה, כשפעימה נעתקה מלבו. "זו אני אמא, מה, אתה כבר לא מזהה אותי?!". שמעיה התעלף.

חבר, שבדיוק עמד לידו, העיר אותו מעלפוננו. 'מה קורה כאן? מה זה יכול להיות?!', שאל את עצמו. הוא שוב ניגש את השפופרת בזהירות רבה. "אמא?! איפה את?", שאל. "נו, באמת, איפה אני כבר יכולה להיות? אני כאן בבית אבות. ראיתי שלא באת ביום

רביעי שעבר, אז הבנתי שכנראה אתה עסוק ולא יכולת להגיע. אבל מה קרה היום?!", שאלה ברוגז.

שמעיה צנח לתוך הכורסה שליידו ברגליים רועדות לאחר דקות ספורות הוא נרגע מעט, והבין שהשיחה בדבר פטירת אמו מקורה בטעות. הוא נזכר, שמתוך הלחץ העצום שהיה בו לפני ההלוויה, דילג על שלב זיהוי הגופה, כך שאכן יתכן שחלה טעות בזהות הנפטרת. "אז איך את מרגישה? הכל בסדר?!", שאל. "כן, ודאי", ענתה, ופתחה בשיחה קולחת כהרגלה.

מיד בתום השיחה התקשר שמעיה לבית האבות. למזלו, המנהל עדיין היה במקום. "אדוני המנהל, לפני כשבוע הודעת לי על מות אמי. עשינו לה הלוויה כדת וכדין, ואף ישבנו עליה שבעה, אבל היום היא דיברה איתי בטלפון... בתחילה חשבתי שאני הוזה, אולם הצג הראה את מספר הטלפון שבחדרה". לשמע הדברים גמגם המנהל מן העבר השני ואמר: "אני מיד מברר את העניין וחוזר אליך". אכן, לאחר מספר דקות, חזר המנהל אל שמעיה, ופתח בשורה של התנצלויות על אי ההבנה המשוועת שהייתה כאן.

כיצד קרה הדבר? הנפטרת האמיתית - שמה היה שרה בן שבת, והיא התגוררה "לגמרי במקרה" בחדר מספר ארבע עשרה, קומה אחת מעל שרה שבת שגם היא התגוררה בחדר מספר ארבע עשרה אבל בקומה ב'. מאחר והשמות דומים להפליא, הועבר השם המוטעה למנהל, על מנת שיוכל להודיע לבן המנוחה.

לאחר שעמד על הטעות, הטלפון הבא היה לבנה האמיתי של הנפטרת - שרה בן שבת. "הלו, שלום, מר בן שבת?!", המתין המנהל לתגובה. "מדבר", אישר הקול מן הצד השני. "צר לי להודיע לך, אבל הייתה כאן אי הבנה משוועת, אני ממש מתנצל. האשמה כולה בנו. אני לא יודע להסביר איך התרחשה טעות מעין זו..." פתח המנהל.

"מי מדבר?", שאל הבן בסקרנות. "מדבר מנהל בית האבות בו אמך מתגוררת. לפני שבוע וחצי אמך לא חשה בטוב, ולצערנו הרב נפטרה. חשבנו, שמדובר באשה ששמה כמעט זהה לשם של אמך, "שרה שבת", ולכן פנינו לבנה ובישרנו לו ש... היא נפטרה", סיים המנהל.

"אז מה קורה עכשיו?!", שאל הבן לאחר דקות אחדות, כשהוא מנסה לעכל את הבשורה על פטירת אמו. "למען האמת, כבר אין מה לעשות. היא נקברה לפני כשבוע וחצי", ענה המנהל, כשהוא ממתין למטר צעקות מן העבר השני. התגובה לא איחרה לבוא, אולם היא הייתה שונה בהרבה ממה שציפה לה המנהל.

"תגיד לי, קברו אותה בקבורה יהודית?!", שאל הבן בתדהמה. "כן כן, בודאי", מיהר המנהל להפיס את דעתו. "וגם אמרו עליה קדיש?!", שאל הבן שנית. "כמובן", ענה המנהל. "אל תדאג - דאגו לה להכל: עשו לה טהרה, הספדים, ואפילו ישבו עליה שבעה...". חתם.

מהצד השני נשמעו משפטים לא ברורים: "אני המום - היא ניצחה אותי!... אז היא צדקה ואני טעיתי...". "במה העניין?", שאל המנהל בתמיהה. "אסביר לך", השיב הבן. "מאז שאמי נמצאת בבית אבות, היו לנו ויכוחים רבים באמונה. הודעתי לה שאיני מאמין בכלום, שהכל שטויות, ושאני מתכוון לקבור אותה בקבורה יהודית, אלא לתרום את גופה למדע... היא, לעומת זאת, הייתה מפצירה בי בכל הזדמנות לחזור בי מתכניותי, אולם לשווא. לבי היה נעול על מסגר.

"והנה, יום אחד כשפתחה שוב את הנושא, הכריזה לפתע בצער: 'אתה יודע מה?! אם אתה לא תדאג לי, בורא עולם ידאג לי'. ענית לה שאעשה את כל המאמצים להיפך... והנה, אני עומד עתה משתומם להיווכח כיצד בורא העולם אכן עזר לה!...' "היא זו שצדקה ואני טעיתי. עלי לעשות חשבון נפש נוקב", חתם הבן את השיחה, והותיר את המנהל המום. (להתעדן באהבתך)

מכאן רואים מה כוחה של תפילה. ראו כיצד הקב"ה "הופך" את העולם כדי להיענות לתפילה! הישישה הצדקנית, למרות שהכירה את נפש ילדיה אשר סטו מן הדרך והייתה בטוחה שלא יצייתו לה, לא וויתרה לרגע ופנתה לעזרת הבורא בתפילה על דבר אחד - קבורה כהלכה. והקב"ה סיבב את כל הבלבול הזה כדי לענות לתפילותיה.

• בסיומה של מלחמת העולם השנייה מצא ברנרד לוין את עצמו כערער בודד בערבה. ללא משפחה, ללא חברים, אחד ממשפחה ושנים מעיר. הוא חווה על בשרו את מאורעות השואה הקשים, את מחנות המוות ועבודות הפרך, וכשהסתיימו ימי הזוועות של המלחמה הארורה, הוא נטש את יהדותו והפנה עורף לאמונת אבותיו. הוא פגש אשה במחנות הפליטים שעברה מסלול ייסורים דומה לשלו, והם החליטו להקים את ביתם בברזיל הרחוקה ללא שום קשר ושייכות לדתם ולעם היהודי. במשך השנים נולדו לבני הזוג שלושה ילדים שלפי מה שחינכו אותם הוריהם, לא ידעו דבר על יהדותם. ברנרד ואשתו גידלו אותם כברזילאים לכל דבר, ובאחד הימים פנה ברנרד לבנו הבכור ואמר לו: 'השבוע ימלאו לך שלוש עשרה שנים, ואני רוצה שנחגוג את היום הזה באופן מיוחד. אנו נצא לשדרת החנויות הגדולה בעיר, שם תבחר לך מתנה ככל שתחפוץ, לא משנה מה המחיר...'

הבן ששמח על מזלו הטוב, לא שאל שאלות מיותרות ויצא עם האב לשדרה הגדולה. הם ביקרו בחנויות שונות ומעניינות, האב הצביע על משחקים שונים ומוצרי חשמל, אך הבן סירב והרגיש שהוא לא מוצא את 'המתנה' שלו. בדרכם חלפו על פני חנות של יודאיקה - שהיו בה גם חפצי אומנות יהודיים עתיקים, והבן ביקש מאביו להיכנס. בחוסר רצון ניאות ברנרד להיכנס פנימה, והשנים התבוננו בתצוגה של גביעי הקידוש, מגילות אסתר, ובשמים להבדלה. אלא שאז צדה את עיני הבן חנוכיית עץ יפהפייה שניצבה על מדף גבוה.

זו הייתה מנורה מרשימה, עשויה מעץ עתיק, מגולפת ביד אמן עם פיתוחים שונים. יופייה של המנורה הפעים את רוחו של הנער והוא ביקש מאביו כי ירכוש אותה עבורו. ברנרד נבהל מהבקשה המוזרה של בנו שגדל כגוי, וניסה לגרום לו 'לרדת' ממנה: 'זו מנורה ישנה של זקנים, בוא נלך לאחת מחנויות המשחקים הגדולות שם נמצא משהו שמתאים לגילך'. אך הבן הודיע בעקשנות שהוא מעוניין דווקא במנורה הזאת, והזכיר לאביו כי הבטיח לו שירכוש עבורו מה שירצה.

האב משך בכתפיו ושאל את המוכר למחירה של המנורה. אלא שלהפתעתו האיש נענע בראשו והודיע לו שאינה מוצגת למכירה. 'המנורה לא כל כך עתיקה', אמר האיש: 'אבל הסיפור שלה הופך אותה למיוחדת. היא נוצרה על ידי אמן עץ יהודי, שהיה במחנות ההשמדה של הנאצים באירופה, שתחת עינם הבולשת של החיות הגרמניות הצליח לאסוף גרוטאות עץ ישנות, לגלף אותם ביד אוהבת ולבנות מהם מנורה יפה שבאמצעותה יוכל להדליק נרות חנוכה ולחזק מאות יהודים בגיא ההריגה. המנורה שרדה את כל מאורעות השואה והתגלגלה אליי, הערך שלה גדול עבורי ומשום כך אינני מוכר אותה...'

הבן ששמע את סיפורו של המוכר, משך את שרוולו של אביו, והודיע לו כי לאחר הדברים האלו, הוא חפץ רק במנורה הזאת ולא בשום מתנה אחרת. האב המתוסכל החליט 'לזרוק' מחיר חסר היגיון, ולשמוע את תגובתו של המוכר. ואמנם כאשר שמע המוכר את הסכום העצום שהוצע, ניאות להיפרד מן המנורה, עטף אותה בעדינות והעסקה נחתמה. הילד המאושר הציב את המנורה בחדרו, וכל אימת שהיה חוזר מהלימודים היה משחק בה, מראה אותה לחבריו ומתגאה בה. למרות שכנער 'גוי' לא היה לו כל מושג מה משמעותה של המנורה, הוא הרגיש שהיא מיוחדת במיוחד עבורו.

שבועות ספורים לאחר רכישת המנורה, שב הנער לביתו כהרגלו ושיחק עם המנורה המיוחדת. אלא שהפעם המשחק גבה מחיר: המנורה החליקה מידי ונשברה לרסיסים. הילד פרץ בבכי קורע לב, והוריו שנזעקו למקום ניסו לנחם אותו: 'זו מנורה מעץ', אמר האב, 'ניתן אולי להרכיב אותה מחדש בעזרת דבק עץ מיוחד'. הבן ניגב את דמעותיו והשנים התיישבו על הרצפה והחלו לאסוף את פסות העץ כדי לנסות להדביק אותם יחדיו. עוד הם עובדים והנה מאחד החלקים נשר פתק קטן. הבן העביר את הפתק שהיה כתוב בשפה זרה לאביו וזה קרא בה את הדברים הבאים, שהיו כתובים בעברית.

'את המנורה הזו בניתי במסירות נפש עצומה ותחת תלאות איומות, ואינני יודע אם אזכה להדליק בה אפילו נר אחד... כל יום שעובר גובה את חייהם של המונים פה, ואיש אינו יודע אם יזכה לראות את יום המחר. אבקש ממי שימצא מנורה זו, שידליק בה נרות לעילוי נשמתו ולעילוי נשמת משפחתי שאיש מהם לא נותר. שלמה לוי'.

האב סיים לקרוא את הפתק ולמרבה חרדתם של בני משפחתו נפל ארצה מתעלף. הם ניסו להעיר אותו אך הוא התעלף שוב ושוב, רק לאחר שרופא הוזעק למקום וניתנה לו תרופת הרגעה, סיפר להם ברנרד כי יוצר החנוכייה אינו אלא אביו, שנרצח בשואה יחד עם כל בני משפחתו.

הילדים ששמעו לראשונה בחייהם כי הוריהם יהודים ניצולי שואה, הרגישו שהמנורה הזאת נשלחה אליהם כמסר מן השמים. הם החליטו לנסות ולהכיר מחדש את עמם ואת דתם. בני המשפחה העתיקו את מקום מגוריהם אל אזור שבו שכנה קהילה יהודית גדולה. עם הזמן הם התקרבו בחזרה לצור מחצבתם עד ששבו באופן מלא ליהדותם...

• במצולות הים שבמיצרי טיראן שבסיני לפני עשרים ושלוש שנים. תחביב מהנה ואמיץ במיוחד אימץ לו אהרון אייזנשטיין, הוא תחביב הצלילה. זה תחביב מסוכן למדי, וכדי להתגבר על הסיכונים הטמונים בו נדרשים הצוללנים להתלבש בחליפות ובמשקפות מיוחדות, להתעטר בבלוני חמצן ולרדת למצולות מצויידים כדבעי. הצלילה נעשית בזוגות.

אהרון בחר לו חבר למסע, הם נערכו כראוי, ועד מהרה צללו לעומק שלושים וחמשה מטרים אל תוך הים. בלוני החמצן שנטלו מספיקים לחצי שעת שהייה במים. אהרון וחברו ניצלו כל רגע, מיששו בהנאה את קרקעית הים, הצטלמו לצד כרישי ענק, נגעו בעומק עצי האלמוגים. החוויה היתה מרתקת ומאתגרת. עשרים ושתיים דקות חלפו להן, בעוד שמונה דקות עליהם לעלות חזרה על פני המים לנשום חמצן טרי מהאוויר הפתוח.

לפתע הבחין אהרון במין סלע ענק בקרקעית הים, בעל פתח רחב וגדול למדי. הוא מחליט להיכנס אל תוכו ולבחון מה יש בו, וכיון שידע שלרשותו רק דקות אחדות, אפילו לא טרח לעדכן את החבר הצולל עמו, כשנכנס אל עומק הסלע.

הוא בחן בסקרנות את הצדפים, הלשוניות והאלמוגים, וביקש להמשיך לצידו השני של הסלע ולצאת ממנו כדי לצוף אל על. לחרדתו, הוא מגלה כי בהמשך הסלע עומד לו דג חשמלן פרסי גדול, סנפיריו פתוחים למלוא רוחב הסלע, ואין אפשרות לעבור מבלי לגעת בו. דג חשמלן הוא דג שזנבו הוא מין שדה אלקטרוני, המייצר חשמל בעוצמה של שש מאות וואט. מובן כי נגיעה בשוליו של דג כזה היא התחשמלות למוות במקום. אם אי אפשר להתקדם, יש לנוע לאחור, אלא שהדבר בלתי אפשרי שכן הציוד שעליו כבד ומסורבל והוא לא יצליח לצאת מהסלע בשחייה לאחור. לאחר רגע של הלם אהרון מבין: קדימה אי אפשר, זו התחשמלות. אחורה אי אפשר מבלי להתנתק מבלון החמצן, להישאר כך אי אפשר כי

בעוד ארבע דקות יפוג החמצן מהבלון והוא יישאר נטול אוויר. רגע של חרדה, עד כדי טירוף חושים. פחד מצמית. הוא רואה את המוות מול עיניו. הפחד אינו ניתן לתיאור. אט אט מחלחלת לליבו ההבנה כי הוא עומד למות כאן ועכשיו, ואיש אפילו לא יידע היכן וכיצד זה קרה.

מתוך הבנה שכנראה אלו רגעיו האחרונים, הוא מעביר לנגד עיניו את סרט חייו, ואז כמו מתוך חלום ניעור בו זיכרון משנות ילדותו וטלטל את ליבו בחוזקה. הוא נזכר בבית הכנסת הקטן בו ביקר לפעמים ובשלט הנאה שהוצב על עמוד החזן: "שיויתי השם לנגדי תמיד". בעיני רוחו הוא רואה את השלט, ומליבו פורצת זעקה אילמת: "שיויתי השם לנגדי תמיד. בטוחני שבורא עולם יודע היכן אני ניצב עכשיו, מודע לסיכון האדיר בו אני שרוי. בטוחני שהוא יכול להוציא אותי מכאן חי ובריא, בטוחני שלמרות שזה חסר סיכוי, עדיין אני יכול לצוף אל על ולהציל את חיי. אני בוטח בך אבא שבשמים, ברצותך חיי ינתנו לי לשלל, בכוחך אני בטוח שתוציאני ממעמקי הים".

אהרון לא יכול לבכות בתנאים הללו, אבל הזעקה בוערת מתוכו, גואה בליבו: "אני מאמין באמונה שלמה בבורא עולם. גם עכשיו, למרות שחיי תלויים לי מנגד, אני בטוח בו שהוא יכול להוציאני מן המים חי וקיים".

ואז, לפתע פתאום, דג החשמל החל לנוע לאחור, מתקדם לכיוון היציאה מהצד השני, ולפתע דג החשמל שינה כיוון והחל לנוע קדימה, לכיוונו, כשבעוד שניות ייווצר מגע ביניהם. אהרון נתקף בבעתה, הוא רואה את המוות מתקרב אליו, מביט לכל הצדדים בניסיון אחרון להציל את חייו, ואז הוא מגלה מובלעת קטנה בעומק הסלע שלא הבחין בה קודם והוא ממחר להיכנס אליה. הדג, כאילו ציפה שאהרון ייתן לו לעבור, מיהר לשעוט קדימה ויצא מהכיוון ממנו נכנס אהרון. ואהרון, מנצל כל רגע כדי לשחות

אף הוא קדימה ולצאת מהצד ממנו נכנס הדג. אלא שבכך אין די. הרי הוא חי על זמן שאול, בעוד חצי דקה יסתיים בלון החמצן שלו, איך יצליח לצוף אל על בכל כך מעט זמן? איך יצליח לעלות גובה של כארבעים מטר מהמצולות תוך שלושים שניות בלבד?

הוא מביט אנה ואנה ולפתע מגלה את חברו, עמו ירד לצלול. אין לדעת למה החליט להישאר במצולות כשגם החמצן שלו עומד להסתיים, אין לשער איך השכיל לדעת לבוא בדיוק לכאן, לצידו השני של הסלע. אך החבר כאן, וזה הזמן להתחבר אליו. הם מאותתים זה לזה על המצוקה המשותפת ומחליטים להתאחד בנסיקה למעלה. הם יערכו תורנות, כל אחד מהם ינשום בתורות שתי נשימות בלבד מהבלון, וכך אולי יצליחו להדביק את הפער ולעלות אל על.

דקה וחצי של מתח, נשימות קצובות בדיוק לפי התנהגות נוהל חירום של ממש, הם עולים מטר ועוד מטר, מגיעים לפני הים בלי טיפת אוויר בבלון, בלי טיפת חמצן. אבל הם הגיעו. חיים, נושמים, בריאים ושלמים. רק אז, נתן אהרון דרור לדמעותיו, רק אז שחרר אנחת רווחה משמעותית, כשליבו משתפך בהודאה נרגשת לה' על החיים שניתנו לו במתנה. היטב ידע והבין כי זה לא מובן מאליו, במצולות הים אין מי שיעזור לו, אין לו על מי להישען. רק אז גילה את אוצרה האמונה הטמון בתוכו, את הכח האדיר החבוי בנפשו, כח האמונה שפתח את הפתח הניסי והציל את חייו.

מי שמאמין בה' ובוטח בו, אין כח שיכול לפגוע בו, הוא מוגן מכל איום, יש לו על מה להישען בכל התמודדות. הבה ניקח את המסר הזה לתשומת ליבנו, בכל ההתמודדויות העוברות עלינו. לפעמים זה קשה, האופק נראה חשוך, העתיד מדאיג. הבריאות בסכנה חלילה והרופאים פסימיים, המצב אצל אחד מהילדים נראה כאבוד חלילה, פקיד הבנק כבר שואג עקב המינוס הרצחני. יהודי לא נבהל, יש לו על מי להישען, יש לנו את אבא החזק, העוצמתי, הכביר והאדיר בעולם. (גליון אור שרה)

שַׁעַר
הַלְיָמוּד

דברי מוסר המותרים
ללימוד לאבלים

הלכות תלמוד תורה באבילות

(מתוך הספר ילקוט יוסף)

א. האבל אסור בלימוד תורה, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, והאבל אסור בשמחה. ומכל מקום מותר לאבל לעיין היטב בהבנה בדברים המותרים לו, כגון בפרק אלו מגלחים, והראשונים החונים עליו, בהלכות אבילות, בטור ובית יוסף ושאר פוסקים.

ב. מותר לאבל לעיין בספרי מוסר לשוב בתשובה שלימה, ושבו ורפא לו, ולהתחזק ביראת שמים באמונה בה' יתברך, ובמדות נעלות. ובכל זה אין חילוק בין אבל לתשעה באב.

ג. מותר לאבל לקרוא פרקי אבות בשבעת ימי האבילות, ובפרט בשבת שבינתים, באופן שמתעורר למוסר ויראת שמים על ידי כך.

ד. גם הנשים היושבות שבעה אסור להם ללמוד תורה בימי השבעה, דאף שאינן בכלל מצות תלמוד תורה, מכל מקום יש להן שמחה בלימוד, והאבל אסור בשמחה.

ה. עצם החיוב בלימוד תורה שייך גם באבל בשבעה ימי האבילות, אלא שאסור לו ללמוד בדברים המשמחים את הלב, ולכן כאשר אין אצלו מנחמים, חייב ללמוד בדברים הרעים, בהלכות אבילות וכדו', ולא יהיה בטל מדברי תורה. ומטעם זה האבל מברך ברכות התורה גם בשבעת ימי האבילות.

• בספר זה יכולים האבלים לקרוא וללמוד את שער ההלכות, שער הקדיש, שער ההלכות, שער הדרשות, שביבי נחמה משער הנחמה וקטעים מספרי המוסר המובאים להלן (וכן שער האמונה למי שצריך חיזוק באמונה).

אגרת הרמב"ן

האגרת הזאת שלח הרמב"ן ז"ל מעירו לקטולניא לבנו על הענוה וציוה בו שיקראנה פעם אחת בשבוע וילמדו גם אחרים עמו ויהיה רגיל בו בעל פה כדי לחנכם בילדותם ביראת שמים. ובישר לו שביום שיקרא אגרת זה שיענוהו מן השמים כל מה שישאל. וכל מי שירגיל לאומרו בוודאי יהא ניצול מכל צרה ומובטח לו שהוא בן עולם הבא.

שמע בני מוסר אביה, ואל תטוש תורת אמה. תתנהג תמיד לדבר כל דבריה בנחת לכל אדם ובכל עת, ובזה תנצל מן הפעס, שהיא מדה רעה להחטיא בני אדם. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר הסר כעס מלפך, והעבר רעה מבשרך, ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר וגם רשע ליום רעה. וכאשר תנצל מן הפעס תעלה על לבה מדת הענוה שהיא מדה טובה מכל המדות טובות, שנאמר עקב ענוה יראת יהוה:

ובעבור הענוה תעלה על לבה מדת היראה, כי תתן אל לבה תמיד, מאין באת, ולאן אתה הולך, ושאתה רמה ותולעה בכה, ואף כי במותך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך הכבוד, שנאמר הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, אף כי לבות בני אדם, ונאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם יהוה וכאשר תחשוב את כל אלה, תירא מבוראך ותשמור מן החטא, ובמדות האלה תהיה שמח בכולך.

וכאשר תתנהג במדת הענוה להתבושש מכל אדם ולהתפחד ממנו (מהשי"ת) ומן החטא, אז תשרה עליך רוח השכינה, וזו כבודה, וחי עולם הבא: ועתה בני דע וראה, כי המתגאה בלבו על הבריות, מורד הוא במלכות שמים, כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים, שנאמר ה' מלך גאות לבש וגו'.

ובמה יתגאה לב האדם? אם בעושר, ה' מוריש ומעשיר, ואם בכבוד, הלא לאלהים הוא, שנאמר והעושר והכבוד מלפניו, ואיה מתפאר בכבוד קונו. ואם מתפאר בחכמה, מסיר שפה לנאמנים, וטעם וקנים יקח. נמצא הכל שנה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים, וברצונו מגביה שפלים, לכן השפיל עצמה וינשאה המקום: על פן אפרש לה איה תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד. כל דבריה יהיו בנחת, וראשה כפור, ועיניה יביטו למטה לארץ ולבה למעלה, ואל תביט בפני אדם בדברה עמו, וכל אדם יהיה גדול ממה בעיניה, ואם חכם או עשיר הוא, עליה לכבדו. ואם רש הוא, ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבה כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממה, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד.

בכל דבריה ומעשיה ומחשבותיה ובכל עת, חשוב בלבה כאילו אתה עומד לפני הקדוש ברוך הוא, ושכינתו עליה. כי כבודו מלא העולם, ודבריה יהיו באימה וביראה פעבד לפני רבו, ותתבייש מכל אדם, ואם יקרא איה אל תענהו בקול רם, רק בנחת פעומד לפני רבו: והוי זהיר לקרות בתורה תמיד אשר תוכל לקימה, וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו, ותפשפש במעשיה בבקר ובערב, ובזה יהיו כל ימיה בתשובה.

והסר כל דברי העולם מלבה בעת התפלה, והכן לבה לפני המקום ברוך הוא, וטהר רעיוניה, וחשוב הדבור קודם שתוציאנו מפה, וכן תעשה כל ימי חיי הבלה בכל דבר ודבר ולא תחטא, ובזה יהיו דבריה ומעשיה ומחשבותיה ישרים, ותפלתה תהיה זכה וברה ונקיה ומכוננת ומקבלת לפני המקום ברוך הוא, שנאמר תכין לבם תקשיב אזניה: תקרא האגרת הזאת פעם אחת בשבוע ולא תפחות, לקימה וללכת בה תמיד אחר השם יתברך, למען תצליח בכל דרכיה ותזכה לעולם הבא הצפון לצדיקים, ובכל יום שתקראנה יענוה מן השמים כאשר יעלה על לבה לשאול עד עולם אמן סלה:

מסילת ישרים

פָּרָק א' - בְּבֹאוֹר פֶּלֶל חוֹבֶת הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ

יְסוֹד הַחֲסִידוֹת וְשָׂרֵשׁ הָעֲבוּדָה הַתְּמִימָה הוּא שְׂיִתְבָּרַר וַיִּתְאַמֵּת אֶצֶל הָאָדָם מֵהַ חוֹבָתוֹ בְּעוֹלָמוֹ וּלְמַה צָרִיךְ שְׂיִשִּׁים מִבְּטוֹ וּמִגְמָתוֹ בְּכָל אֲשֶׁר הוּא עֹמֵל כָּל יְמֵי חַיָּיו. וְהִנֵּה מֵהַ שְׂהוּרוֹנָיו חֲכָמִינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה הוּא, שֶׁהָאָדָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְהִתְעַנֵּג עַל ה' וְלַהֲנוֹת מִזֵּיו שְׂכִינָתוֹ, שֶׁזֶהוּ הַתְּעַנּוּג הָאֲמִתִּי וְהַעֲדוֹן הַגָּדוֹל מִכָּל הַעֲדוֹנִים שְׂיִכּוֹלִים לְהַמְצִיא. וּמְקוֹם הַעֲדוֹן הַזֶּה בְּאֲמֵת הוּא הָעוֹלָם הַבָּא, כִּי הוּא הַנִּבְרָא בְּהַכְנָה הַמְּצַטְרֶכֶת לְדַבֵּר הַזֶּה. אִךְ הַדָּרָךְ כְּדֵי לְהַגִּיעַ אֶל מַחֲזוֹ חֲפֻצָּנוּ זֶה, הוּא זֶה הָעוֹלָם. וְהוּא מֵהַ שְׂאֲמָרוֹ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה (אֲבוֹת פ"ד, מ"טו): הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמָה לְפָרוּזְדוֹר בְּפָנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְהָאֲמָצְעִים הַמְּגִיעִים אֶת הָאָדָם לְתַכְלִית הַזֶּה, הֵם הַמְּצַוּוֹת אֲשֶׁר צָנְנוּ עֲלֵיהֶן הָאֵל יִתְבָּרַךְ שָׁמוֹ. וּמְקוֹם עֲשִׂית הַמְּצַוּוֹת הוּא רַק הָעוֹלָם הַזֶּה. עַל כֵּן הוֹשֵׁם הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם בְּתַחֲלָה, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הָאֲמָצְעִים הָאֵלֶּה הַמְּזוֹדְמָנִים לוֹ כָּאֵן יוּכַל לְהַגִּיעַ אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הוֹכֵן לוֹ, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, לְרוֹוֹת שָׁם בְּטוֹב אֲשֶׁר קָנָה לוֹ עַל יְדֵי אֲמָצְעִים אֵלֶּה. וְהוּא מֵהַ שְׂאֲמָרוֹ, זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה (עִירוּבִין כב, א): הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם.

וּכְשֶׁתִּסְתַּכַּל בְּדַבֵּר תִּרְאֶה כִּי הַשְּׁלֵמוֹת הָאֲמִתִּי הוּא רַק הַדְּבָקוֹת בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא מֵהַ שֶׁהִיָּה דְּוֹד הַמְּלֶךְ אוֹמֵר (תְּהִלִּים עג, כח): "וְאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב". וְאוֹמֵר (שֵׁם כו): אַחַת שְׂאֵלְתִי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׂבִתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיָּי [לְחַזוֹת בְּנֵעָם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ]", כִּי רַק זֶה הוּא הַטוֹב. וְכָל זוֹלָת זֶה שְׂיִחַשְׁבוּהוּ כְּנִי הָאָדָם לְטוֹב, אֵינּוּ אֶלָּא הֶבֶל וְשׂוֹא נִתְעָה. אֲמָנָם לְכַשִּׁיזְכָּה הָאָדָם לְטוֹבָה הַזֹּאת, רְאוּי שְׂיַעֲמַל רֵאשׁוֹנָה וַיִּשְׁתַּדֵּל בִּיגִיעוֹ לְקַנּוֹתָהּ, וְהִנֵּנוּ שְׂיִשְׁתַּדֵּל לְדַבֵּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכַח מַעֲשִׂים שֶׁתּוֹלְדָתָם זֶה הָעֲנִיָּן, וְהֵם הֵם הַמְּצַוּוֹת.

וְהִנֵּה שָׁמוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם בְּמְקוֹם שְׂרַבִּים בּוֹ הַמְּרַחֲקִים אוֹתוֹ מִמֵּנוּ יִתְבָּרַךְ, וְהֵם הֵם הַתְּאֻוֹת הַחֲמָרִיּוֹת אֲשֶׁר אִם יִמָּשֶׁךְ

אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמתי, ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה, כי כל עניני העולם, בין לטוב בין למוטב, הנה הם נסיונות לאדם, העני מצד אחד והעשר מצד אחר, כענין שאמר שלמה (משלי ל, ט): פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אנרש וגנבתי ותפשתי שם אלקי. השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחר, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדיו, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לדבק בבוראו ויצא מן הפרוודור הזה ויפנס בטרקלין לאור באור החיים. וכפי השעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו.

ואם תעמיק עוד בענין תראה, כי העולם נברא לשמוש האדם. אמנם הנה הוא עומד בשקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עלוי גדול הוא לבריות כלם בהיותם משמשי האדם השלם המקדש בקדשתו יתברה, והוא כענין מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (חגיגה יב, א) בענין האור שגנוז הקדוש ברוך הוא לצדיקים וזה לשונם (חגיגה יב, א): "וכיון שראה הקדוש ברוך הוא אור שגנוז לצדיקים, שמח, שנאמר (משלי יג, ט): 'אור צדיקים ישמח'. ובענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו אמרו (חולין צא, ב): אמר רבי יצחק: מלמד שנתקבצו כלן למקום אחד והיתה כל אחת אומרת, עלי יניח צדיק ראשו".

והנה על העקר הזה העירונו זכרונם לברכה במדרש קהלת (רבה ז, יג) שאמרו, זכרונם לברכה: ראה את (כל) מעשה האלהים [כי מי יוכל לתקן את אשר ענתו] (קהלת ז, יג), בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשפחים הו, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי.

כָּלְלוּ שֶׁל דְּבַר, הָאָדָם לֹא נִבְרָא בְּעִבּוּר מִצְבוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲלֵא בְּעִבּוּר מִצְבוּ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֲלֵא שֶׁמִּצְבוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא אֲמֻצְעֵי לְמִצְבוּ בְּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא הַתְּכַלִּיתִי. עַל כֵּן תִּמְצָא מֵאֲמָרֵי חֲכָמֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה רַבִּים כָּלֵם בְּסִגְנוֹן אֶחָד מִדְּמִים הָעוֹלָם הַזֶּה לְמָקוֹם וְזִמְן הַהֲכָנָה, וְהָעוֹלָם הַבָּא לְמָקוֹם הַמְּנוּחָה וְאֲכִילַת הַמּוֹכֵן כָּבֵר, וְהוּא מֵה שֶׁאֲמָרוּ (אבות ד, טו), הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְפָרוֹדוֹר, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה: הַיּוֹם לְעֲשׂוֹתָם וּמָחָר [לְקַבֵּל שְׂכָרָם] (עירובין כב, א). מִי שֶׁטָּרַח בְּעָרֵב שַׁבַּת, יֵאֱכַל בְּשַׁבַּת (ע"ז ג, א). הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְיִבְשָׁה, וְהָעוֹלָם הַבָּא לֵים וְכו' (קה"ר א, טו). וְכֹאֲלֵהּ רַבִּים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ.

וְתִרְאֶה בְּאֵמַת שְׂכָבֵר לֹא יוֹכֵל שׁוֹם בְּעַל שְׂכָל לְהֵאֱמִין שֶׁתְּכַלִּית בְּרִיאַת הָאָדָם הוּא לְמִצְבוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי מֵה הֵם חֵי הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹ מִי הוּא שֶׁשֶׁמַּח וְשֶׁלּוֹ מִמֶּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה. יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׂבָעִים שָׁנָה וְאֵם בְּגִבּוֹרַת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרַהֲבָם עָמַל וְאָוֶן (תהלים צ, י), בְּכֹמָה מִיָּנִי צָעַר וְחִלָּאִים וּמְכֹאֲבִים וּטְרָדוֹת, וְאַחַר כָּל זֹאת, הַמּוֹת. אֶחָד מִנֵּי אֵלֶּף לֹא יִמְצָא שִׁירְבָה הָעוֹלָם לוֹ הַנְּאוֹת וְשִׁלּוּהָ אֲמַתִּית. וְגַם הוּא, אֵלּוּ יִגִּיעַ לְמֵאָה שָׁנָה כָּבֵר "עֵבֵר וּבִטֵּל מִן הָעוֹלָם" (אבות ה, כא).

וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׂאֵם תְּכַלִּית בְּרִיאַת הָאָדָם הִיָּה לְצָרָה הָעוֹלָם הַזֶּה, לֹא הִיָּה צָרִיף מִפְּנֵי זֶה שֶׁתִּנְפַּח בּוֹ נִשְׁמָה כָּל כֹּף חֲשׂוּבָה וְעֵלְיוֹנָה שֶׁתִּהְיֶה גְדוּלָה יוֹתֵר מִן הַמְּלָאכִים עֲצָמָם, כָּל שְׂכּוֹ שֶׁהִיא אֵינָה מוֹצְאָה שׁוֹם נַחַת רוּחַ בְּכָל עֲנוּגֵי זֶה הָעוֹלָם. וְהוּא מֵה שֶׁלְּמִדּוֹנוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת (רבה ו, ט), זֶה לְשׁוֹנָם (קהלת רבה ו, ט): "וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמְלָא" (קהלת ו, ט), מִשָּׁל לְמָה הַדֶּבֶר דּוֹמֶה, לְעִירוֹנֵי שְׂנֵשָׂא בַת מְלָכִים, אִם יָבִיא לָהּ כָּל מֵה שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינָם חֲשׂוּבִים לָהּ כְּלוּם, שֶׁהִיא בַת מְלָךְ. כֹּף הַנֶּפֶשׁ, אֵלּוּ הִבְאֵת לָהּ כָּל מַעֲדָנֵי עוֹלָם, אֵינָם כְּלוּם לָהּ, לְמָה שֶׁהִיא מִן הָעֲלִיוֹנִים". וְכֹן אֲמָרוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה (אבות פ"ד, מ"ב): "עַל כִּרְחֹף אֲתָה נּוֹצֵר וְעַל כִּרְחֹף אֲתָה נּוֹלָד", כִּי אֵין הַנֶּשְׁמָה אוֹהֶבֶת הָעוֹלָם הַזֶּה כָּלֵל אֲלֵא אֲדַרְבָּא מוֹאֲסַת בּוֹ. אִם כֵּן וְדֹאֵי לֹא הִיָּה בּוֹרָא הַבּוֹרָא יִתְבַּרַךְ בְּרִיאָה לְתְּכַלִּית שֶׁהוּא נִגְדַּ

חקה ונמאס ממנה. אלא בריאתו של האדם, למצבו בעולם הבא היא. ועל כן נתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבד, ובה יוכל האדם לקבל השכר במקומו ובזמנו, שלא יהיה דבר נמאס אל נשמתו בעולם הזה, אלא אדרבא נאהב ונחמד ממנה, וזה פשוט.

והנה אחר שידענו זה, נבין מיד חמר המצות אשר עלינו ויקר העבודה אשר בידינו, כי הנה אלה הם האמצעים המביאים אותנו אל השלמות האמתית, אשר בלעדם לא ישג כלל, ואולם ידוע כי אין התכלית מגיע אלא מכח קבוצ כל האמצעים אשר נמצאו ואשר שמשו להגיעו. וכפי כח האמצעים ושמושם, כן יהיה התכלית הנוגד מהם. וכל הפרש קטן שיימצא באמצעים, תבחן תולדתו בברור ודאי בהגיע זמן התכלית הנוגד מקבוצ כלם, כמו שכתבתי, וזה ברור. מעתה ודאי הוא, שהדקדוק שידקדק על ענין המצות והעבודה, מכרח שיהיה בתכלית הדקדוק כאשר ידקדקו שוקלי ההנהגה והפנינים לרב יקרים, כי תולדתם נולדת בשלמות האמתית והיקר הנצחי שאין יקר למעלה ממנו.

נמצינו למדים, כי עקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצות ולעבד ולעמדם בנסיון, והנאות העולם אין ראוי שיהיו לו אלא לעזר ולסיוע בלבד לשיהיה לו נחת רוח וישוב דעת למען יוכל לפנות לבו אל העבודה הזאת המטלת עליו. ואמנם ראוי לו שתהיה כל פנייתו רק לבוורא יתברה, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול אלא להתקרב אליו יתברה ולשבר כל המחצות המפסיקות בינו לבין קונו, הן הנה כל עניני החמירות והתלוי בהם, עד שימשה אחריו יתברה ממש כפרזל אחר אבן השואבת. וכל מה שיוכל לחשב שהוא אמצעי לקרבה הזאת, ירדף אחריו ויאחז בו ולא ירפהו. וכל מה שיוכל לחשב שהוא מניעה לזה, יברח ממנו כבורח מן האש, וכענין שנאמר (תהלים סג. ט): דבקה נפשי אחריה בי תמכה מינה, כיון שביאתו לעולם אינה אלא לתכלית הזה, דהינו, להשיג את הקרבה הזאת במלטו נפשו מכל מונעיה ומפסדיה.

והנה אחר שידענו והתברר אצלנו אמתת הפלל הזה, יש לנו לחקור על פרטיו לפי מדרגותיהם מתחלת הדבר ועד סופו, כמו שסדרם רבי פינחס בן יאיר במאמר שלו שהבאנו כבר בהקדמתנו, והם: הנהירות, הנהירות, הנקיות, הפרישות, הטהרה, החסידות, הענוה, ראות החטא, והקדשה. ועתה נבארם אחד אחד בסיעתא דשמיא.

ספר יסוד התשובה

(לרבינו יונה גירונדי זצ"ל)

שלח לנו הקדוש-ברוך-הוא ביד עבדיו הנביאים וביד יחזקאל הנביא (יחזקאל יח' ל-לא) "נאום ה' אלהים שובו והשיבו מכל-פשעים ולא-יהיה לכם למכשול עון, השליכו מעליכם את-כל-פשעים אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמותו". אדם אשר פשע וחטא ובא לחסות תחת כנפי-השכינה ולהכנס בדרכי-התשובה (תהלים לב' ח) אשכילך ואורך בדרך-זו תלך:

ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאלו כי היום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחלת מעשיו, היום יפלס אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב. ודרך זו תביאנו לשוב בתשובה שלמה, כי הוא יעשה עצמו כמשליך מעליו כבד העונות ועצם החטאים אשר עשה. ולא יבהילוהו רעיוניו אשר לא יניחוהו לשוב, כי יבוש מחטאיו, כי יחשוב, איך אוכל להעזי פני ולשוב, ואני חטאתי עויתי ופשעתי, כזאת וכזאת עשיתי, עברתי ושנתי ושלשתי עד אין ספורות, ואיך אבוא עוד לפניו כבשת גנב כי ימצא, כי בושתי לעמוד לפניו, ואף איך ארמוס חצריו, ואיך אשמור חוקיו. אל יחשוב כן. כי המסית יושב כזבוב במפתחי הלב, מתחדש עליו בכל יום, צופה ומביט להכשילו ומשים לבו לעצה הרעה הזאת. רק יחשוב, כי כן מדת הבורא יתברך, ידו פשוטה לקבל שבים. לכן טוב לו להשליך פשעיו ולעשות לו לב חדש.

וכה יעשה ביום טהרתו, בהתנדבו רוחו אותו להיות עבד לבוראו, יפיל תחנתו לפני בוראו, ויאמר: אנא ה', חטאתי, עויתי, פשעתי כזאת וכזאת עשיתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה. ועתה נשאני לבי ונדבתי אותי רוחי לשוב אליך באמת ובלב טוב ושלם, בכל לבי ונפשי ומאודי, ולהיות מודה ועוזב, להשליך מעלי כל פשעי ולעשות לי לב חדש ורוח חדשה, ולהיות זריז וזהיר ביראתך. ואתה יי אלהי, הפותח יד בתשובה ומסיע לבאים לטהר, פתח ירך וקבלני בתשובה שלמה לפניך, וסיעני להתחזק ביראתך, ועורני נגד השטן הנלחם בי בתחבולות ומבקש נפשי להמיתני, לבלתי ימשל-בי. והרחיקהו ממאתים וארבעים ושמונה אברים שבי, ותשליכהו במצולות ים, ותגער בו לבלתי יעמוד על ימיני לשטני. ועשית את אשר אלך בחוקיך, והסירות לב האבן מקרבי, ונתת לי לב בשר. אנא יי אלהי, שמע אל תפלת עבדך ואל תחונניו וקבל תשובתי, ואל יעכב שום חטא ועון את תפילתי ותשובתי. ויהיו לפני כסא כבודך מליצי ישר להמליץ בעדי להכנס תפילתי לפניך. ואם בחטאי הרב ועצום אין לי מליץ ישר, חתור לי אתה מתחת כסא כבודך, וקבל תשובתי, ולא אשוב ריקם מלפניך, כי אתה שומע תפלה. ותמיד ירגיל בתפלה זו.

וזו הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה להרגיל עצתו להשמר מכל חטא. בבקר בעת הקיצו משנתו, יחשוב בדעתו כי ישוב ויפשפש במעשיו, ולא יעות לפי כחו אפילו פסיעה אחת. לעת האוכל, קדם שיאכל, יתודה על כל עונותיו. ואם עשה עוות בשום דבר, יתודה על הדבר בהעוותו. והווידוי הזה ירחיקהו מכל עון וחטא, כי אם יבוא לידו דבר-עברה יזהר ממנה ויאמר בלבו, איך אעשה הרעה הגדולה הזאת, ולהתודות עליה, ואהיה מאותם שנאמר עליהם (תהלים עח לו-לז) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו-לו, ולבם לא-נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, ואהיה כטובל ושרץ בידו. ואף כי אהיה בדעת קלה ומעוטה לפני בוראי, שלא אוכל לעמוד כנגד תאותי מפני כבודו שעה מועטת כזאת. ובהעלותו דבר זה בלבו ורוחו, אז ישמר מעברה.

ויהיה קל כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביו שבשמים. ואף מעון עקביו יהא נזהר, כי כל דרכיו יהיו במשקל. וכן אמר דוד (שם מט ו) למה אירא בימי רע, עון עקבי יסובני, והם העונות והמצות שאדם דש בעקביו ולא יחשבם לכולם. הגיע עת האכל, ויחפש ולא מצא את התרפים, אז יהא מודה ומשבח לפני בוראו על אשר עזרו משונאיו, וזכה להיות שעה אחת בתשובה בעולם הזה, ובזה יאכל אכילת שחרית. וקדם אכילת הערב יתודה הכל כאשר אמרנו, וכן מזמן אכילה שבערב יעשה עד זמן שכיבה.

הרי לך שלשה פרקים לשלשה ודויים, ככה יעשה כל הימים מיום תחלת תשובתו עד חדש ימים או שנה תמימה, עד שיתחזק ביראת הבורא ויניח כל מעשיו הרעים. וכשישמור עצמו מן העברות שהיה רגיל בהם, וכמה פעמים שבאו לידו ונזהר מהם, לא יירא עוד, כי מן השמים יסיעוהו, ואף העברות יחשבו לו לזכות. ועל פשעיו הישנים אשר השליך מעליו, יהיה תמיד תוהה ומתחרט, ומבקש עליהם מאת המקום למחותם מספר הזכרונות. וגם יענה נפשו עליהם. ואם אדם חלש הוא שאינו יכול לסבול ענויים קשים ותעניות, ימשוך מתאוותיו. ואל ימלא כל תאוותיו, לא במאכל ולא במשתה. וכן אמר הרב רבי אברהם בר דוד שהיה אחד מחסידי עולם, הגדר הגדול המעולה המופלא, מניעת המאכלות. וכן פרש דבריו, אל יעזב לגמרי מלאכול בשר ולשתות יין, כי דיך מה שאסרה תורה. אך בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא מתאוותיו ואל יאכל כפי תאוותו. ודרך זו תמנענו מחטוא ותזכירנו אהבת הבורא יותר מתענית אחד בשבוע, כי זה בכל יום תמיד, מדי אכלו ומדי שתותו, יניח מתאוותו לכבוד הבורא.

וישים לבו בתורה, אם היה רגיל ללמוד דף אחד, ילמוד שני דפים. כי גדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה. ויהיה מיסר עצמו בכפית יצרו לתורה ולמצות, והן הן יסורין של אהבה. ואל ילך אדם במצות הבורא כאדם העושה במקרה פעמים עושה פעמים מניח,

אלא כולן יעשה בלב שלם תמיד. ואל יניח משום ענין, לא מפני עצלות, ולא מפני בושה. כגון, אם רגיל לאכול שלש סעודות שבת למצוה, ונתארח אצל בני אדם שאינם מחזיקים באותה מצוה, אל יניח המצוה מפני הבושה, כי אוי לה לאותה בושה, אלא יעזי פניו ויאמר, שימו [לחם] ואסעוד כזית כמצות הבורא. וכן כל כיוצא בזה. ואפלו אם יהיו העולם מתלוצצים עליו, מכל מקום יש לו להיות כפתי בעיניהם ולא יעבור על מצוה קטנה ממצות הבורא, שעל זה נאמר (משלי ה ט) באהבתה תשגה תמיד, כלומר באהבתה של מצוה תהיה שוגה ופתי להניח כל עסקיך ולדון בה. ודוגמת זה מצינו ברבי אלעזר בן פדת, שהיה יושב בצד שוק התחתון של צפורי ועוסק בתורה, וסדינו מוטל בצד שוק העליון, והיה נראה כפתי בעיני העולם בשביל אהבת מצות הבורא לעסוק בתורה (עירובין נד ב). ואם עשה כן ונפטר בחצי ימיו, נותנים לו שכר כאלו חי כל שבעים שנה, ימי שנותינו במצות. וזהו שאמר שלמה המלך עליו השלום בחכמתו (קהלת ה יא) מתוקה שנת העבד אם-מעט ואם- הרבה יאכל, אם ימיו מרובין או מועטין, שכרו של מועט כשכרו של מרובה. משה פרנס את ישראל ארבעים שנה, ושמואל הנביא פרנס עשר שנים, ושקלן הכתוב כאחד, דכתיב (תהלים צט ו) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. משל למלך ששכר פועלים, והתחילו במלאכה לעשות באמונה. אמר המלך לאחד מהם, בא ונטיל במדינות, בגנות ופרדסים. הלך עמו כל היום, והאחרים טרחו במלאכתן. לעת ערב באו למלך ואמרו, תן לנו שכרנו, ובא אותו שטיל עם המלך ושאל שכרו כמו כן. אמרו האחרים, ומה יש לך לקח, הלא לא טרחת כל היום כולו באמונה במלאכה. השיב להם, על ידי לא נשאר לפעול. וראה המלך שהדין עמו ונתן לו שכרו. כן הוא כתוב במדרש תנחומא.

והשב אל ידמה בנפשו לומר, למה זה הבל איגע, לריק ולתהו כחי אכלה, כי איך תעמוד תשובתי לפני עונותי, וכל מה שאוכל לעשות לא יועיל כנגד העונות שעברו עלי. אל יאמר כן, כי הבטיח הקדוש-ברוך-הוא על ידי יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו

עוד, דכתיב (יחזקאל יח כא-כב) והרשע כי ישוב מכל-חטאתיו אשר עשה ושמר את-כל-חוקותי ועשה משפט וצדקה, חיה יחיה לא ימות, כל-פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו, בצדקתו אשר-עשה יחיה.

ועוד מקרא מלא כתיב על הנבהלים על עונותיהם, לחזק ידיהם לשוב, דכתיב (יחזקאל לג י-יא) ואתה בן-אדם אמר אל-בית ישראל כן אמרתם לאמר כי-פשעינו וחטאתינו עלינו וכם אנחנו נמקים ואיך נחיה, אמר אליהם, חי-אני נאום אדני אלהים, אם אחפץ במות הרשע, כי אם-בשוב רשע מדרכו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. וביד כל עבדיו הנביאים הזהיר אותנו השכם ושלוח על עסק התשובה. וגם רבותינו חכמי הדורות הזהירו מאד על התשובה ואמרו, שוב יום אחד לפני מיתתך. ואמרו, גדולה מעלתם של בעלי תשובה מצדיקים גמורים. וזהו שאמרו, מקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורים עומדים. וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, דכתיב (הושע יד ב) שובה ישראל עד ה' אלהיך, והיא מן הדברים שנבראו קדם בריאת העולם, וכן אמרו במדרש פרשת בראשית (בראשית ד יג) ויאמר קין אל-י' גדול עוני מנשוא, שעשה תשובה, ולכך יש בפסוק זה שבע תבות, לפי שהתשובה עולה עד כסא-הכבוד, שבעה רקיעים, שבעה אורים. ועל ידי התשובה, ובא לציון גואל. וכן כתוב (ישעיה נט כ) ובא לציון גואל ולשבי פשע וגו'. ואין מי אשר יכול לדע ולהודיע עד היכן כחה של תשובה. לכן כל איש הירא וחרד, ישיב אל לבו יראת הבורא וישוב מכל חטאתיו ויכין לו לב חדש וטהור ונקי לעבוד את בוראו, וינהג את עצמו בכל אשר אמרנו, ועוד כהנה וכהנה, ויהיה ערום ביראה לחשוב מחשבות איך יוכל ליראה את השם הנכבד והנורא, ולעשות חפצי בוראו בינו ובין קונו ולא לעיני אדם להתפאר. ואשרי הזוכה ומזכה, וכל העולם לא נברא אלא בשבילו, שנאמר (קהלת יב יג) סוף דבר וגו' כי-זה כל- האדם, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ו ב) כל-העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה.

שערי תשובה

שער א' - ביאור התשובה ועיקריה

א מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כה, ח): "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך", ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה, שנאמר (ישעיה לא, ו): "שובו לאשר העמיקו סרה". ונאמר (ירמיה ג, כב): "שובו בנים שוכבים ארפה משוכותיכם".

והוזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר, כי התשובה מקובלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו, כל שכן אם ישוב מיראת השם ואהבתו, שנאמר (דברים ד, ל): "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו". והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (דברים ל, ב): "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום וּבניך בכל לבבך ובכל נפשך". ואומר בגוף הענין (דברים לו, ו): "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" - להשיג אהבתו. והנביאים והכתובים דברו תמיד על דבר התשובה, עד כי באו עקרי התשובה כלם מפורשים בדבריהם כאשר יתבאר.

ב ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה על הענין הזה (קהלת רבה ז, לב): משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ועיבורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר

וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך?

ג ולא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו אל לבכם, ולא דעת ולא תבונה להם למהר להמלט על נפשם. ויש מהם נדחים מעל השם ברוך הוא ולא יאמינו לעונש החטא. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ט א): אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, כי באמת עשה תשובה.

ד ועוד התבונן ברעת המתאחר מן התשובה כי רבה היא, כי לולא התמהמה כי עתה שב איש נאנח במרירות לב ברגזה ובדאגה ודלפה עינו מתוגה, כי יפגשהו יצרו שנית ויזדמן החטא לידו יכבוש את יצרו ויזכור אשר עברה עליו כוס המרירות ולא יוסיף לשתות עוד, כמו שנאמר (תהלים ד, ה): "רגזו ואל תחטאו" - באורו: רגזו והצטערו על אשר חטאתם ואל תחטאו עוד! כי הזכיר חטאם למעלה (פסוק ג) באמרו: "תבקשו כזב סלה". ויעיד על זה הפירוש אמרו "רגזו" מלשון: "אל תרגזו בדרך" (בראשית מה, כד); "ותחתי ארגזו" (חבקוק ג, טז), וענינם הצער על הדבר שעבר ועל ההווה, ולא אמר "יראו" או "גורו". וכאשר יאחר לשוב, בבא החטא לידו יפול במוקשו כנפול בתחלה, ויגדל עוונו האחרון מאד, ותעלה רעתו לפני השם, כי מראשית לא חשב כי פתאום יבוא היצר השודד עליו אך אחרי אשר ראה דלות כחו ואשר גברה יד יצרו עליו וכי עצום הוא ממנו, היה עליו לראות כי פרוע הוא ולשית עצות בנפשו להוסיף בה יראת ה' ולהפיל פחדו עליה ולהצילה ממארב יצרו ולהשתמר מעונו. ואמר שלמה עליו השלום (משלי כו, יא): "ככלב שב על קאו כסיל שונה באולתו" - ביאורו, כי הכלב אוכל דברים נמאסים, וכאשר יקיאם נמאסים יותר והוא שב עליהם לאכלם, כן ענין הכסיל, כי יעשה מעשה מגונה וכאשר ישנה בו מגונה יותר, כאשר בארנו.

ה השנית - כי השונה בחטאו תשובתו קשה כי נעשה לו החטא כהיתר, ובזה כבדה מאד חטאתו, כמו שנאמר (ירמיה ג, ה): "הנה דברת ותעשי הרעות ותוכל" - ביאור "ותוכל", כי הרעות נעשות לך כהיתר וכדבר שהוא ביכלתך וברשותך, מלשון: "לא תוכל לאכול בשעריך" (דברים יב, יז), שתרגומו: לית לך רשו. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (קדושין מ א): כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) על איש שעבר עבירה ושנה בה, כי מכאן ואילך אם יחשוב לעשות העבירה ונאנס ולא עשאה, מחשבתו הרעה מצטרפת למעשה, ועליו נאמר (ירמיהו ו, יט): "הנה אנכי מביא רעה אל העם הזה פרי מחשבותם".

ו ועתה בינה שמעה זאת, כי הוא עיקר גדול. אמת כי יש מן הצדיקים שנכשלים בחטא לפעמים, כענין שנאמר (קהלת ז, כ): "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", אכן כובשים את יצרם מאת פעם, ואם יפלו בחטא פעם אחת לא ישנו לו, ונקוטו בפניהם, וחוזרים בתשובה. אך כל אשר אינו נזהר מחטא ידוע ואינו מקבל על נפשו להשמר ממנו, גם אם הוא מהעונות הקלים, אף על פי שהוא נזהר מכל העבירות שבתורה, קראוהו חכמי ישראל (חולין ד ב) "מומר לדבר אחד", ואת פושעים נמנה, וגדול עונו מנשוא. כי אם אמור יאמר העבד לרבו: כל אשר תאמר אלי אעשה זולתי דבר אחד - כבר שבר עול אדוניו מעליו, והישר בעיניו יעשה, ועל הענין הזה נאמר (דברים כו, כו): "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם" - ביאורו, אשר לא יקבל על נפשו לקיים כל דברי התורה מראש ועד סוף, ויורה על זה "אשר לא יקים לעשות", ולא אמר "אשר לא יעשה אותם".

ז ועוד תדע, כי השונה עבירה אחת עשר פעמים, אף על פי שנזהר מכל העבירות, הנה הוא נחשב כעובר על עבירות חלוקות. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכות כא א), כי אם יאמרו לנזיר "אל תשתה" והוא שותה, "אל תשתה" והוא שותה, לוקה באחרונה על כל אחד ואחד, כמשפט האוכל טרפה, בהמה טמאה, וחלב ודם.

ח וראה ראינו כי רבו עונות הדור על זאת, כי יש אנשים רבים [אינם] מקבלים על נפשם להזהר מעבירות ידועות, וכל ימי חייהם אינם נוהרים בהן, אבל הן אצלם כהיתר, ואילו לא היו נוהגים כן רק על עבירה אחת, חלי רע הוא בנפשם כאשר בארנו, אף כי נוהגים על אזהרות רבות, וכהנה מן החמורות, כמו שבועת חנם, ומקלל את חבירו או את עצמו בשם, והזכרת שם שמים לבטלה או במקום שאינו טהור או בידיים לא נקיות, והעלמת עין מן העני, ולשון הרע, ושנאת חנם, וגבהות הלב, ונתינת חתנו, והסתכל בעריות וביטול תלמוד תורה כנגד כלם ורבות כאלה. כתבנו מקצתן אצל בני הדור להזכירם ולהזהירם. וכן ראוי לכל בעלי תשובה לכתוב במגלת ספר, הדברים אשר נכשלו בהם והמצות אשר קצרו בקיומן, ולקרוא בספר זכרונותם בכל יום.

ט והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא. ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אך לא תטהר הנפש טוהר שלם להיות העונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר. וכן כתוב (תהלים לב, ב): "אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון ואין ברוחו רמיה", וכענין הבגד הצריך כבוס, כי המעט מן הכבוס יועיל בו להעביר הגעל ממנו, אך לפי רוב הכבוס יתלבן. וכן כתוב (תהלים נא, ד): "הרב כבסני מעוני", ותכבס הנפש מן העון כפי אשר תכבס את לבה, שנאמר (ירמיה ד, יד): "כבסי מרעה לבך ירושלים". ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (עבודה זרה יט א): "אשרי איש ירא את ה'" (תהלים קיב, א) - בעודו איש, רצונם לומר, כי תשובת האדם המעולה בימי בחורותיו בעוד כחו עליו ויתגבר על יצרו. אכן כל תשובה מועילה, כמו שנאמר (תהלים ז, ג): "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה א): עד דכוכה של נפש.

הקדמת הספר אורחות צדיקים

"סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת יב ג). שלמה חכם וגדול היה מכל האדם, והיה מלך על התחתונים ועל העליונים, ואחר שראה כל המעשים, וניסה כל הדברים, והודיע חכמות, סתם כל דבריו ואמר: סוף של כל דבר הוא - יראת השם. וכן התחיל במשלי (משלי א י): "יראת ה' ראשית דעת", ומסיים (משלי לא ל): "אשה יראת ה' היא תתהלל". ושלמה היה עשיר מכל האדם, דכתיב (מלכים א י כז): "ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים" - לו נאה לומר (קהלת א ב): "הבל הבלים", ואין לעסוק אלא ביראת שמים. וכן משה רבינו, עליו השלום, אמר (דברים י ב): "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך". וכן דוד המלך, עליו השלום, אמר (תהלים קיא ט): "ראשית חכמה יראת ה'".

ומפני שאנו רואים האדם מבחר ברואי הבורא בעולם התחתון, כי הוא מתוקן בצורתו ויש בו הנשמה המתבוננת סוד העליונים והתחתונים, וכל זה - שהוא ענין כל הכוונות מזה העולם, וכל מה שנברא בעולם הזה - הכל לצרכו, ועל זה ניתנה לאדם תורת אמת להורותו הדרך הישרה, כי האדם הוא חביב מאד לפני השם, כי אנו רואים שהמלאכים משמשים בצרכי אדם צדיק, כמו שמצינו באברהם אבינו ויצחק ויעקב: "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים" (בראשית מח טז), "וישר אל מלאך ויוכל" (הושע יב ה). ועוד מצינו שבא מלאך לעזרתם, דכתיב (מלכים ב יט לה): "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור", ורבים כאלה. וכבר ידענו כי יש אדם שיש לו יתרון הרבה על שאר בני אדם, אף על פי שהם בדמות אחת ויסוד אחד להם, אלא שנפשו של זה עלתה אל המעלות העליונות, כי המשיל חכמתו על תאוותו, וזה המשיל תאוותו על חכמתו, והולך כל ימיו במחשכים, וממשש כעיוור באפלה.

חמישה כחות יש באדם: האחד הוא כח השמיעה, השני הוא כח הראות, השלישי הוא כח הריח, הרביעי הוא כח הטעם, החמישי הוא כח המישוש שאדם מרגיש שהוא ממשש דבר. חמישה כחות הללו כולם מעשה האדם, ואין פעולה נעשית בלא אחד מחמישה הכחות. והלב פועל על ידיהם, כי חמישה כחות אלו מביאים ללב כל ענין, וכל מעשה ומחשבה נמשכים אחריהם. הלב יש בו דעות רבות, כגון: הגאווה והענוה, הזכרון והשכחה, היגון והשמחה, הבושה והעזות. וכאלו יש עוד רבות. וכל אלו הדעות מתחזקות מחמישה הכחות, כי הסומא לא יוכל להתגאות כאילו היה רואה.

לכן כל אדם הנלבב ישתדל בכל כחו להגיע לתכלית הטובה, שאם הגיע אדם למעלה טובה, לעולם יחמוד לעלות אל מעלה שהיא למעלה ממנה, עד שיגיע לתכלית הטובה, ובזה יגיע לעולם הגמול שהוא העולם הבא. וכבר נתאוה דוד להגיע לטוב העולם הבא, באמרו (תהלים לא כ): "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", ואמר (תהלים לו ט): "יריון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם". והמעלה הזאת לא יגיע אליה אלא הראוי לה, כמו שאמר (תהלים טו א): "מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך, הולך תמים ופועל צדק" ושאר הענין שנאמר שם.

וכיון שהזכרנו יתרון מעלות האדם, ראוי לנו לבאר חשיבותו וגנותו, טובו ורעתו, עד שיהיה לפני המשכיל דרך הישר, ויגיע לחצר המלך, כי תבחר נפשו בכל כחה במידות הטובות, כיון שיש לו ברירה - יזרוק הפסולת ויקח הסולת. כיצד?

יש אדם שהוא בעל חימה וכועס תמיד, ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל, ואם יכעס - יכעס כעס מעט בכמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר. ויש שהוא בעל תאוה לא תשבע נפשו מהלוח בתאוה, ויש שהוא טהור לב מאד ולא יתאוה אפילו לדברים מועטים שהגוף צריך להם. ויש בעל נפש רחבה לא תשבע נפשו מכל ממון שבעולם, כענין

שנאמר (קהלת ה ט): "אוהב כסף לא ישבע כסף", ויש קצר נפש שדי לו אפילו בדבר מועט ולא ירדוף להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על יד ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול, ויש שהוא מאבד ממונו בידיים לדעתו. ועל דרכים אלו שאר הדעות: כגון מהולל ואונן, צר עין ונדיב, אכזרי ורחמן, רך לבב ואמיץ לב, וכל כיוצא בהן.

וכל הדעות - יש מהן דעות שהיו לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו. ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכונן ועתיד לקבל אותן במהרה יותר משאר הדעות. ויש שאינן לאדם מתחילת ברייתו, אלא למד אותן מאחרים, או שפונה להן מעצמו לפי מחשבה שעלתה בלבו. יש מידה שצריך להשתמש בה ברוב המקומות, ויש מידה שצריך להשתמש בה מעט.

ויש דומה לעושה תבשיל, וצריך ירק ובשר ומים ומלח ופלפלין, וכל אלו המינים צריך ליקח מכל אחד כשיעור, מזה מעט ומזה הרבה, אם ימעט הבשר - יהיה רוזה, ואם ירבה מלח - לא יהיה נאכל מחמת מלחו, וכן כולם. אם ימעט במה שצריך הרבה וירבה במה שצריך מעט - יהא המאכל מקולקל. אבל הבקי, אשר יקח מכל אחד משקל הראוי, אז יהא המאכל ערב ומתוק לאוכליו.

וכענין הזה המידות: יש מידות שצריך ליקח מהן מרובה, כגון הענוה והבושה ודומיהן, ויש מידות שצריך ליקח מהן מעט, כגון הגאווה והעזות והאכזריות. לכן בהיות האדם שוקל בפלס המאזנים ליקח מכל מידה שיעורה, לא יפחות ולא יוסיף, בזה יגיע לתכלית הטובה.

תדע ותבין: מי שטבעו נוטה למידה רעה, או שהורגל במידה רעה, ולא יתן אל לבו לשוב ממנה, אך תמיד מתגבר בה, זה מביא אותו שימאס ויגעל במידות טובות. וכמו שרוב הכאב והצער והיסורים הוא חלי הגוף - כן רוב מידות רעות הוא חלי הנפש. וכמו שחולי הגוף טועמים המר מתוק והמתוק מר, ויש מן החולים שמתאוה

למאכל שאינו טוב לו ושונא המאכל הטוב, הכל לפי רוב החולי - כך בני אדם שנפשותיהם חולות מתאוים ואוהבים הדעות הרעות, ושונאים הדרך הטובה, ומתעצלים ללכת בה, והיא כבדה עליהם מאד לפי חליים.

וכן ישעיהו אומר באנשים הללו (ישעיה ה ט): "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחושך שמים מר למתוק ומתוק למר", ועליהם נאמר (משלי ב יג): "העוזבים ארחות יושר ללכת בדרכי חושך". וכיצד ומה היא תקנת חולי הנפש? ילכו אצל החכמים שהם רופאי הנפשות, וירפאו חליים בדעות שמלמדים אותם, עד שיחזירו לדרך הטובה. והמכירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם, עליהם אמר שלמה (משלי א ט): "חכמה ומוסר אוילים בזו".

יש כמה בני אדם, אשר תאוותם לתפוש דרך הטוב ואינם יודעים מה טוב להם, וחושבים בכל יום להשיג המעלה העליונה ואינם משיגים כל ימיהם. וזה הענין מחמת שני דברים הוא: האחד - שאינו מכיר חסרונו ואינו מבחין בדרכיו המגונים. והוא דומה לראובן המחפש שמעון ואינו מכירו, אפילו יחפש אותו כל היום - לא ימצאהו, כי כמה פעמים יבוא אצלו ולא יכירהו - כן האדם הזה, אף על פי שהוא חושב תמיד מה יעשה ומחפש מעשה הטוב - לא ישיג, כיון שאינו מכיר חסרונו.

ויש אדם שהוא יודע המידות הרעות שיש בו, וחושב לצאת מהן ולאחוז במידות טובות, וגם הוא לא ישיג כל ימיו הדרך הישר, מחמת שמתעצל לחפש המידות הטובות כראוי - והוא דומה לראובן שמחפש שמעון ומכירו - ואף על פי כן אינו מוצאו, מחמת שאינו מחפש אותו כראוי. ועל זה נאמר (משלי י ט): "כסף נבחר לשון צדיק". מי שנושה בחבירו ובא לשלם לו כסף במשקל, אם אינו מכיר באמיתת המשקל ובצדק המאזנים, או מכיר הכל אך שאינו בקי בבחינת הכסף, זה האיש קרוב להיות ניזק בענין המשקל

והכסף, כי לפעמים ימאן בכסף ויקח הסיגים, וגם יקח פחות מהמשקל הראוי לו, כי שמא יקח משקל הקל, או ישים הכסף בכף הכבדה שבמאזנים - מכל אלו יבוא לידי טעות. או אפילו אם הוא בקי בכסף ובמשקל, אם אינו מסתכל בו כראוי, אפשר שיתערבו בכספו סיגים - אבל אם הוא בקי בכל, במשקל ובכסף, ומסתכל בו כראוי, אז הוא משתלם כראוי כסף נקי ושלם במשקל. לכן דימה "לשון צדיק" ל"כסף נבחר", כי הצדיק צריך להכיר הטוב והרע וכל המידות, וצריך להסתכל ולהתבונן בהן כראוי, ולהיות טורח בגופו ובחכמתו לעזוב הטפשות ולאחוז בתבונה ולהסיר תערובות הסיגים ממנו, ואז תהיה נשמתו צרופה ומזוקקה לאלהים, כדכתיב (משלי כה ד): "הגו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי" - כשיסירו הסיגים אז יהיה הכלי צרוף.

יש אדם המשתנה במנהגים ואינו קבוע: זמן אחד אוהב במנהג זה וזמן אחד מסתלק מאותו המנהג ואוהב מנהג אחר, וככה יעשה לעולם. והוא דומה לאדם שחפץ ללכת אל עיר ואינו יודע דרכה, ולא יכיר השבילים המוליכים אותו אליה, לכן הוא משתומם, פעם אחת ילך דרך אחד ויתעה ויחזור בדרך אחר, וכן בשלישית וכן ברביעית - ועל כיוצא בו אמר החכם (קהלת י טו): "עמל הכסילים תיגענו אשר לא ידע ללכת אל עיר".

לכן יש לחמול על האנשים הטבועים בהבלי השוא, ללמדם צדק המשקל ויושר המאזנים, ולהודיעם בחינת הכסף, ולהורות להם הדרכים הישרים, למען שיברור האדם בתחילת הבחנתו מסילה אשר תביאהו למקום רענן ודשן, אשר שם כל הטובה, והיא יראת שמים, אשר היא סוף כל המעשים. והיא השאלה אשר השם, יתברך שמו, שואל מכל אדם, כדכתיב (דברים יב): "מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה", ואין שום מעשה נחשב בלתי היראה הטהורה.

לכן יש להודיע לכל, כי כל איש הרוצה להביא נפשו לידי מידות טובות צריך לערב יראת שמים עם כל מידה ומידה, כי יראת השם היא המחזקת כל המידות, ודומה לחוט שהכניסוהו תוך חורי המרגליות, וקשרו קשר בתחתיתו להחזיק כל המרגליות, אין ספק כי בהינתק הקשר יפלו כל המרגליות - כך היראה, היא מחזקת כל המידות, ואם תתיר קשר היראה, ייבדלו ממך כל מידות טובות, וכשאין בידך מידות טובות - אין בידך תורה ומצוות, כי כל התורה תלויה בתיקון המידות. כל המידות, טובות ורעות, החכם יכול לעשות הרעות לטובות, והכסיל יעשה מידות טובות לרעות. מי שהולך בחושך ואינו מתבונן בתיקון המידות, אפשר שתהא מידה המאבדת כל זכותיו, כגון המתגאה במעשיו, ומתפאר, ומייפה עצמו תמיד בגנות של חבירו, ומתכבד בקלונו. והאיש ההוא דומה למי שממלא חבית יין משובח, ויש בתחתית החבית נקב קטן, אין ספק שיאבד כל היין המשובח בנקב הקטן, אם לא יסתום אותו - כך המתגאה הזה, אף על פי שהוא מלא תורה, יאבד הכל על ידי המידה הרעה הזאת, אם לא יחיש לתקנה.

ומעטים הם בעולם המכירים האמת. יש שאין חכמים להכיר, וכמו שאין הקטוע שתי רגליו יכול לעלות על הסולם - כך לא יעלה במדרגת החכמה מי שאין בו תבונה. ויש שהוא חכם ונטבע בתאוות העולם מנעוריו, עד שישים כל חכמתו להשיג תאוותו ולעשות רצון יצרו הרע, כי הורגל מנעוריו במעשיו הרעים, עד שהם קבועים בנפשו, וקשה לו מאד להימלט מפח יקוש העוונות. ויש שיש בו חכמה להכיר, וגם חפץ לילך בדרכים טובים, אך לא היה אצל החכמים לשמוע מהם החכמה והדרכים הישרים, ומתוך כך הולך במחשכים - ודומה למי שיש לו מטמון בביתו ואינו יודע המטמון, ומוכר הבית לאחר.

התבונן, כי האדם ברוב מידותיו זו משונה מזו, וכל מידה ומידה טורפת דעת האדם, זו מושכתו לכאן וזו מושכתו לכאן, ויצר הרע מסייע לכל מידה שיבחר בפחותה שבהן. והוא דומה לאדם

שהולך במדבר, ופוגעים בו דובים, ואריות, ונמרים, וזאבים, והרבה משחיתים, האיש הזה צריך לפקוח עיניו ולהילחם עם כל אחד, ואם יעלים עיניו רגע אחד, יטרפוהו המזיקים - כך האדם, מידותיו הרעות, כגון התאוה, והגאווה, והשנאה, והכעס, וכיוצא בהן, מתגלגלות בלבו תמיד, ואם יתעלם ולא יתקנן, יעקור מלבו אור האמת וימש חושך. ועל זה נאמר (תהלים טז ה): "שויתי ה' לנגדי תמיד".

האדם בשעה שנולד, הוא בגופו ובחכמתו חלש משאר כל הבריות, כי כל הבריות ביום היולדן הן הולכות ואוכלות ומסייעות לעצמן, אבל האדם צריך טורח גדול בגופו. כן גם צריך יותר תיקון לנשמתו, לתקן החכמה ולהבין דרכים טובים, כי האדם בתחילתו בלא מלמד נוהג כבהמה, אך לבו דומה ללוח שהוא מוכן לכתוב עליו: אם הלוח הזה ביד טיפש, ושרטט עליו שרטוטי הבלים, עד שיתקלקל ולא תהיה בו תועלת עוד. אבל החכם יכתוב עליו סדר ענייניו וצרכיו וחובותיו, ומתוך הלוח יכלכל ויפרנס בניו ויגיע לתועלת גדולה - כך לב האדם: הכסילים יציירו בו ציורי שקר, ויכתבו עליו חקקי און, וימלאו לבם מחשבות הבל וריק והמשכילים יכתבו על לוח לבם מכתב אלהים, שהוא יסוד התורה והמצוות וחכמות המידות, עד אשר יזהירו נפשותם כזוהר הרקיע, ולזה היתה כוונת שלמה, באמרו (משלי ג): "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבר".

עוד אמר שלמה (משלי כ יא): "גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו". זה הפסוק נאמר על הבחנת הנערים, כי מנעוריהם ניכרו מידותיהם, כמו שתראה מקצת הנערים נראית בהם מידת בושה, ומקצתם - העזות, ומקצתם נוטים אל התאוה, ומקצתם נוטים אל מעלות טובות. ודע, כי כל מידות האדם, אשר תראה בו בימי הבחרות והזקנות, הן היו בימי הילדות והשחרות, אך בזמן ההוא לא היה בו כח להראותן ולהביאן לידי המעשה. והנערים, אשר גדלה עליהם נבלות, אפשר שיכול האדם להעתיקם אל הדרך

הטובה, כי נוח להם לקבל, ואין בהם כח וחכמה לצאת ולברוח מתחת יד המייסר, והם צריכים לסבול. אבל בימי הזקנה אינם נעתקים בקל ממה שהיו בו בימי הבחרות. והם דומים לטס כסף, שהיה טמון בקרקע והעלה חלודה עבה באורך הטמנתו, צריך אותו הכסף מריקה אחר מריקה עד שישוב הכסף למראהו הנאה - כך האדם, אשר הלך לפי דרכו ומנהגו ונשקע בעמקי המידות הגרועות, צריך ללטוש שכלו, להבדיל בין הטמא ובין הטהור, ולהרגיל בעבודה עד שיהיו המידות טבועות וקשורות בלבו.

זה ספר מידות נכתב ונחתם בטבעת החכמה, ללמד לאדם דעת, להיות ספר זה ביד כל איש לכלי אומנות, לתקן מתוכו מידותיו ומעשיו, כי האומן אשר בידו כלי אומנותו יוכל לעשות מלאכתו, אבל כשאין בידו כלי אומנותו לא יוכל לעשות מאומה.

לכן שמע, בני, מוסר וקח כלי אומנותך בידך לתקן מידותיך. הלא תראה, מי שיש לו הרבה מיני מטבעות, קטנות וגדולות, ואינו יודע ערכן ושוין, לא ידע מה לקנות בכל אחת עד שידע ערך של כל מטבע, וגם צריך לידע איזו מטבע פסל המלך וגזר עליה שלא להוציאה, ואחר שישקול כל מטבע ומטבע ויערכה, אז ידע ליקח בכל אחת צרכיו בערך שווה, ובמטבע שגזר המלך שלא להוציאה ייזהר שלא יוציאה אלא בענין שלא ייקנס. נמצא, שזה האיש מגיע בכל מטבע ומטבע לטובה ולשמחה. אבל הטיפש, אשר לא ישקול ולא יעריך, ויוציא מה שפסל המלך, אין ספק שיגיע זה להיזק גדול.

ואתה, בני, קח המשל הזה הנמשל על רוב מידות שבך, גדולות וקטנות, ותשקול כל מידה ומידה בפלס חכמתך, עד שתדע ערך כל מידה ומידה, ותדע המידות אשר פסל המלך הגדול להיזהר בהן, שלא יראו בך ולא ימצאו בך אלא במקום שלא תקבל היזק ועונש, ובזה תגיע אל השלימות ותהיה אומן וכלי אומנותך בידך.

ברכת המזון לאבלים

הב לֹו וּנְבָרֶיהָ לְמִלְכָא עֲלָאָה קִדְיִשָא (עונים שמים).

בְּרִשׁוֹת מִלְכָא עֲלָאָה קִדְיִשָא וּבְרִשׁוֹתְכֶם נְבָרְךָ (בעשרה אֱלֹהִינוּ) מְנַחֵם
אֲבֵלִים שְׂאֲכֻלְנוּ מִשְׁלוֹ:

(המסוכים עונים) בְּרוּךְ (בעשרה אֱלֹהִינוּ) מְנַחֵם אֲבֵלִים שְׂאֲכֻלְנוּ מִשְׁלוֹ
וּבְטוֹבוֹ חֲיִינוּ:

(וחזור המזמן) בְּרוּךְ (בעשרה אֱלֹהִינוּ) מְנַחֵם אֲבֵלִים שְׂאֲכֻלְנוּ מִשְׁלוֹ
וּבְטוֹבוֹ חֲיִינוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַזֶּן אוֹתָנוּ וְאֵת הָעוֹלָם
כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד בְּרִיּוֹחַ וּבְרַחֲמִים רַבִּים נָתַן לָחֵם לְכֹל בֶּשֶׂר.
כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תִּמְיֵד לֹא חֶסֶר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ
מִזֶּזֶן תִּמְיֵד לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הוּא אֵל זֶן וּמִפְרִיָס לְכֹל וּשְׁלַחְנוּ עֲרוּךְ
לְכֹל וְהִתְקִין מַחֲיָה וּמִזֶּזֶן לְכֹל בְּרִיּוֹתֵינוּ אֲשֶׁר בְּרָא בְּרַחֲמֵינוּ וּבְרוּב
חֶסְדֵינוּ כְּאָמור. פּוֹתַח אֵת יְדֵךְ. וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל חַי רְצוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה הַזֶּן אֵת הַכֹּל:

נֹדְדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לָאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָה טוֹבָה
וּרְחֻבָה בְּרִית וְתוֹרָה חַיִּים וּמִזֶּזֶן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ
שֶׁלַמְדָתָנוּ. וְעַל חֲקֵי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים וּמִזֶּזֶן שֶׁאַתָּה זֶן
וּמִפְרִיָס אוֹתָנוּ:

עַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֵת שְׁמֶךָ כְּאָמור
וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. וּבְרַכְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן
לָךְ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמִּזֶּזֶן:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ.
וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל הַיְכָלְךָ. וְעַל מְעוֹנֶךָ. וְעַל דְּבִירְךָ. וְעַל
הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עֲלֵינוּ. אֲבִינוּ רַעְנוּ זוֹנְנוּ. פְּרַנְסָנוּ

כִּלְכַּלְנוּ. הַרְוִיחְנוּ הַרוּחַ לָנוּ מִהֵרָה מִכָּל צְרוּתֵינוּ. וְנָא אֵל תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִידֵי מַתְנוֹת בֶּשֶׁר וְדָם. וְלֹא לִידֵי הַלְוָאֲתָם. אֲלֵא לִידֵךְ הַמְלֵאָה וְהַרְחֲבָה. הַעֲשִׂיָה וְהַפְתּוּחָה. יְהִי רָצוֹן שְׁלֵא נְבוֹשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא נִפְלֵם לְעוֹלָם הַבָּא. וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תִּתְחַזְרְנָה לְמִקּוּמָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

(בראש חודש) אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר וְיִזְכְּרֵנוּ וְיִזְכְּרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזָכוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ. וְזָכוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ. וְזָכוֹן כָּל עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפִלִיטָה לְטוֹבָה. לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בְּיוֹם רֵאשׁ חוֹדֶשׁ הַזֶּה. לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְלִהְיוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפְקֻדָתוֹ בּוֹ לְבִרְכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. בְּדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּס וְחַנּוּן וְחַמּוּל וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה:

נַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְאֶת אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶת הָאֲבֵלִים הַמִּתְאַבְּלִים בְּאֵבֶל הַזֶּה נַחֲמֵם מֵאֲבֵלָם וּשְׂמַחֵם מִיגוֹנָם כְּאִמּוֹר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תִּנְחַמְנוּ כֵּן אֲנִכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַם. אָמֵן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם לַעֲד, הָאֵל אֲבִינוּ מֶלְכֵנוּ אֲדִירֵנוּ. בּוֹרְאֵנוּ. גּוֹאֲלֵנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ. קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. הַמֶּלֶךְ הַחַי הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵל אֶמֶת שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק לּוֹקַח נְפֹשׁוֹת שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹנוֹ, וְאֲנַחְנוּ עִמּוֹ וְעַבְדָּיו. וְעַל הַכֹּל, אֲנַחְנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. גּוֹדֵר פְּרָצוֹת, הוּא יְגַדּוֹר אֶת הַפְּרָצָה הַזֹּאת מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים.

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

שַׁעַר

הַאֲמוּנָה

אמונה בבורא עולם
אמונה בתורה
סיפורי ניסים
אמונה שהכל לטובה

493	מהי אמונה?
496	הוכחות להמצאות הבורא
496	קיומה של הנשמה באדם
496	מוות קליני
506	גלגולי נשמות
508	ריגרסיה
510	התגלות הנפטר בחלום
513	הופעת אדם שכבר נפטר כבחיי
514	סיאנסים
518	הכרת הבורא מתוך תכונות הטבע
518	סדר מעיד על מתכנן
519	המוח האנושי
521	הקוונטים
521	פרופסור אנטוני פלו
524	בריאת העולם והמפץ הגדול
529	גיל היקום לפי התורה והמדע
538	"תורת" האבולוציה
545	הוכחות לאמינות התורה
545	מתן תורה
548	תגליות מדעיות
548	לוח השנה העברי
550	נדידת היבשות
551	כדור הארץ
552	ארכיאולוגיה
553	תיבת נח
554	יציאת מצרים
555	נבואות שהתגשמו
556	חורבן האימפריה הבבלית
556	נבואות אירועי הגלות
558	נצחיות עם ישראל
559	הצופן התנכי
564	חכמי ישראל
569	סיפורי נסים ונפלאות
587	האמונה שהכל לטובה
600	סגולה להמתקת הדינים
602	ליקוט מתוך הספר "בגן האמונה"
606	סיפורים - הרע שהביא לטוב

מהי אמונה?

אמונה מתייחסת לדבר שאינו ברור ומוחלט, לדוגמה, החזאי אמר שמחר ירד גשם. אני מאמין שמחר ירד גשם אבל איני זאת יודע בודאות. ידיעה הינו דבר ברור ומוחלט בלי עוררין, אני יודע שאתמול ירד גשם.

עצם הכרת מציאות בורא העולם לכאורה היא בגדר של "אמונה", אלא שנאמר על זה בתורה: **"וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וַהֲשַׁבְתָּ אֶל לְבַבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמֶּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד"** (דברים ה, ט). וכתב הרמב"ם: **"יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא וכו'"** (ספר המדע א, א).

משמע שהאמונה בכורא העולם אינה צריכה להיות בגדר אמונה בלבד, אלא בגדר ידיעה. עולמנו מכיל אין-ספור יצורים חיים מתוכננים להפליא, המכירים ומפרנסים זה את זה, שכל אחד מהם מורכב מתאים חיים זעירים. כל תא מורכב מאטומים וכל אטום מכיל אנרגיה עצומה שיכולה להרוס עיר שלמה. לא יתכן שעולם זה שהוא מתוכנן, עם תנאים מדוייקים ליצירת חיים, נוצר **"במקרה"**. כלומר - תכנון מעיד על מתכנן.

רוב המדענים יודעים שיש בורא לעולם, וגם אותם מדענים המאמינים שהעולם נוצר בהתפתחות אבולוציונית במשך מיליארדי שנים, גם הם מאמינים שיש בורא לעולם, רק שהם מכנים אותו **"יד מכוונת"**. מבחינה הסתברותית הסיכוי להווצרותה של פרודת חלבון יחידה הוא אחד ל- 10^{243} (מספר בעל 243 ספרות, כך חישב מדען האבולוציה לקומט דה נואי), ומה הסיכוי שתוצר מזה בקטריה, ומזה תא חי, בעל חיים מפותח ובסופו של דבר אדם החושב? את זה אפילו לא טרחו לחשב.

א"כ על מה נאמר אמונה? על כך שהקב"ה שברא אותנו, יודע עלינו, איכפת לו מאיתנו, שומר עלינו, נתן לנו תורה, יש סיבה

ותכלית למה באנו לעולם, יש חיים לאחר המוות, יש שכר ועונש, יש עולם הבא וכד'.

בכל הדברים האלו שייך המושג "אמונה" ובחברת זו ננסה להראות ע"י הוכחות לוגיות שכליות שגם בזה שייך לומר "ידיעה". ומה שנותר בגדר אמונה: שה' אוהב אותנו, רוצה להיטיב לנו וכל מה שה' עושה זה לטובה וגם על זה נדבר בע"ה בהמשך.

תיק מסמכים מפואר

בספר "מסע אחר", סיפר הרב יצחק א. (לשעבר קצין בחיל האוויר) על חברו בפלוגה, שנודע לו שסבו נפטר והמשפחה יושבת שבעה בירושלים.

ביום האחרון לשבעה נסע הבחור לירושלים והצטרף לשאר בני המשפחה שישבו לכבד את זכר הסבא. בהיותו שם, הופיע רב בית הכנסת שבו נהג הסב להתפלל בקביעות, כאשר נכנס הרב ראה את צאצאיו של הסבא שהיה אדם דתי, והופתע לגלות שילדיו ונכדיו התרחקו מאוד מן הדרך של הסב.

אמר להם הרב: האם אתם יודעים למה אתם דומים? לאותו איש שהלך ברחובה המרכזי של העיר בשעת אחר צהריים חמה. אנשים בודדים בלבד נראים ברחוב, אדם מכובד לבוש בהידור אוחז בידו תיק מפואר, המעיד כאלף עדים על מעמדו הנכבד. מעט מאחוריו פוסע אדם נוסף, ההולך ועוקב במבטו אחר אותו אדם חשוב ומהרהר בשאלת זהותו של האיש שסבר פניו מוכר לו.

לפתע נשמט התיק מידו של האיש החשוב, והתגלגל מן המדרכה אל הכביש. אותו איש מכובד פלט קריאת בהלה - משאית כבדה הדוהרת במורד הכביש איימה לדרוס את התיק ותכולתו.

לאיש המכובד נותרה שניה בודדת אחת בלבד להחליט אם לקפוץ לכביש להציל את התיק ולסכן את חייו או להציל את עצמו במחיר של דריסת התיק על כל תכולתו.

בשניה האחרונה קפץ האיש המכובד אל הכביש, הושיט ידו והשליך את תיקו אל המדרכה, המשאית לא הספיקה לבלום והאיש נרמס תחת גלגליה.

עד הראיה שצפה במעשה חווה זעזוע קשה אך לאחר ההלם הראשון הלך במהירות לעבר התיק, שעבורו מסר האיש החשוב את נפשו וגופו, הרים אותו, ובאדישות גמורה השליך את התיק לפח האשפה.

הייתכן דבר כזה?! החכם האיש הזה או שוטה גמור? איך זה מלאו ליבו לזרוק, בכזאת אדישות, דבר שאדם חשוב ומכובד חרף את נפשו למות בעבור זה? לכל הפחות היה עליו לפתוח את התיק ולראות מה הוא מכיל, אולי יהלומים? אולי דבר חשוב אחר? הרי אדם חשוב מסר חייו עבור זה ואתה זורק את זה כלאחר יד?

סיים הרב את המשל ואמר: יהודים יקרים אתם נמשלים לאותו האיש שזרק את התיק ולא בדק מה יש בתוכו... את הסבא שלכם הכרתי כיהודי חכם שכל חייו היה שומר בקנאות את דרך התורה והמצוות עד כדי מוכנות למסור עצמו על הכל והרי לא סתם אדם הוא, אלא הסבא שלכם, בשרכם ודמכם הוא.

מחובתכם לכל הפחות לבדוק על מה הסבא שלכם היה מוכן למסור את נפשו. סבכם היה חכם שהכיר את כל הנאות העולם הזה ובכל זאת הלך בדרך התורה ואם אינכם בודקים זאת, דומים אתם לאותו האיש שזרק את התיק מבלי לבדוק את תכולתו.

עם ישראל צועד בדרך התורה מעל לשלושת אלפים שנה. בכל הדורות יהודים היו מוכנים למסור את כל היקר להם בעבור אמונתם. ועתה נבוא לבדוק מה טומן בתוכו "תיק האמונה".

הוכחות להמצאות הבורא

קיומה של הנשמה באדם

"וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נֶשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב, ז)

האדם מורכב מגוף ונשמה. קיומה של מציאות רוחנית באדם נכתב פעמים רבות בתנ"ך, בגמרא, במדרשים, בספרי הזוהר והקבלה, ובספריהם של רבנים רבים שמעידים ומתעדים מקרים רבים בהם התגלה הנפטר לאחר מותו בתצורות שונות. לעובדה זו לא היתה הוכחה מדעית, עד לפני כ- 140 שנה, אז החלו מחקרים רבים בנושא, והמדענים נדהמו מתוצאות מחקריהם - קיימת באדם מציאות רוחנית, הנפרדת מהגוף הגשמי במותו וממשיכה להתקיים.

מוות קליני

ההגדרה המדעית למוות היא צירוף הפרטים הבאים: דום לב, העדר פעילות מוחית (גלי מוח), ובהמשך - ירידה בטמפרטורת הגוף ושיתוק עולם התחושות. אנשים שעברו "מוות קליני" הם: אנשים שעפ"י כללי הרפואה נחשבו מתים, או כתוצאה מתאונה, דום לב, אירוע מוחי או מחלה קשה, וחזרו לחיים ב"נס רפואי".

מחקרים רבים שנעשו על פי עדויותיהם, סיפוריהם וחוויותיהם של אנשים אלו, הביאו את החוקרים למסקנה ברורה שישנה "מציאות רוחנית" באדם.

ד"ר לפסיכיאטריה, ריימונד מודי, הנחשב לאחד מחלוצי המחקר בתחום חוויית סף המוות, החל לעסוק בנושא לאחר שפרופסור באוניברסיטה שבה למד סיפר ברבים על חוויה כזאת שעבר וכן

ד"ר ריימונד מודי

בעקבות סיפוריהם, הכמעט זהים, של בני אדם שפגש במסגרת עבודתו.

ד"ר מודי כתב בספרו "החיים שאחרי החיים" שהדמיון הרב בין החוויות של בני אדם שונים, מוציא מכלל אפשרות את ההסברים הטבעיים. אילו היה זה תעתוע חושים, הזיה או תופעה נוירולוגית כלשהיא, לא

מסתבר שכולם יחוו אותה באותה צורה. אולם, ההוכחה הטובה ביותר לתופעה היא שחלק מהמתים הקליניים ידעו לספר עובדות ופרטים על מה שעבר עליהם בזמן שהיו נחשבים למתים ולא היתה שום אפשרות שידעו אותם.

היו מקרים שעיוורים מלידה ידעו לתאר בדיוק מדהים מה לבשו האנשים שנכחו ליד גופתם בשעה שנפרדו מגופם, מה לבשו ואילו תכשיטים ענדו ומה עשו, ואחרים שסיפרו בפרטי פרטים על מה דיברו הרופאים בשעה שניתחו אותם, כאשר ראו ושמעו בהיותם מרחפים מעל גופתם.

סיפורו המדהים של שרון נחשוני

בעיתון "השבוע בירושלים" מתאריך 26.10.2003 פורסם סיפורו של שרון נחשוני, אשר חזר לחיים מאירוע קשה ביותר, ומוגדר "נס רפואי" בארץ ובעולם:

כ"א סיוון תשנ"ז. השעה 6:40 בבוקר, כביש יבנה-ג'אליה התעורר לעוד יום שליו. משני הצדדים שייטו להן המכוניות בנחת והכל נראה רגוע. שרון, בן 26, חייל מילואים, לבש שוב את המדים ונכנס לרכב בדרכו לעוד שבועים ימי מילואים בגזרת חברון. לפתע, נשמע פיצוץ עז מצידו השמאלי של הרכב. עוד טרם הספיק שרון

להבין שהגלגל השמאלי התפוצץ באמצע הנסיעה סובב ההגה את ידו של שרון בכוח וריסק אותה לגמרי.

הרכב סטה במהירות אל המסלול הנגדי שם ראה שרון אורות חזקים של משאית סמיטריילר המתקרבת לעברו.

בשניות האחרונות הוא עוד ניסה להציל משהו, אך היה זה מאוחר מדי. המשאית התנגשה בעוצמה רבה במכונית הפרטית. כתוצאה מכך נמעכה קדמת המכונית והמנוע התרסק פנימה אל מושב הנהג, בו ישב שרון. כל חלקו הקדמי של הרכב נמעך לתוך תא הנהג, כשהוא מוחץ את כל מה שבתוכו עד למושב האחורי.

כשהגיעו כוחות ההצלה, נדרשו בתחילה לנסר את שלדת הפלדה של הרכב, למרות שהיה ברור להם שמתאונה כזו אין מה להציל. במשך שעה תמימה עסקו בניסור הרכב עד שהצליחו להוציא משם את מה שנראה כגופתו של שרון והניחוה על אלונקה. לרופאים שהיו במקום לא היה הרבה מה להושיע. הוא לא נשם, ריאותיו היו חסומות וליבו לא פעם. בלית ברירה קבעו הרופאים את מותו וכיסוהו ביריעת פלסטיק. לפי כל חוקי הטבע הנראים לעין האיש הזה מת.

והנה, עם האיש הזה נפגשתי (העיתונאי אשר מדינה) בשבוע שעבר, חי ומתהלך בינינו. אמנם עם עשרות חלקי חילוף בגוף, אך עם שמחת חיים ואמונה יוקדת. בארץ ובעולם הוא מוגדר כנס רפואי. המדע הרציונאלי לא יכול לספק הסבר לתופעה זו, איך יכול בן אנוש לצאת בחיים מהתרסקות מוחלטת שנגרמה בעוצמה של עשרות טונות.

”שמי שרון נחשוני”, פותח שרון את סיפורו המרתק, ”אני אב לשלושה ילדים ומתגורר בנס ציונה. שירתתי בעברי בצה”ל ביחידת המסתערבים כלוחם ומפקד ולאחר מכן כמאבטח ביחידה לאבטחת אישים במשרד רה”מ.

באחד הימים קיבלתי צו מילואים לשבעים יום בבית חגי שבחברון. העמסתי את כל הציוד על האוטו, נפרדתי מאשתי ויצאתי לדרך, וזה דבר מדהים, כי ארבע דקות מהבית, לא בשטחים ולא בתוך הסכנות, קרה לי האירוע החמור ביותר. באמצע הנסיעה התפוצץ לי לפתע צמיג שמאלי קדמי.

באותה עת תפסתי את הגה המכונית ביד אחת בתוך ההגה, וכתוצאה מכך היד החליקה פנימה, היד הסתובבה לי ועצם היד נעקרה מהמקום. עקרתי את המרפק וזה המשיך עד לכתף, שגם הוא נעקר. הראש שלי נתקע בתוך ההגה וכתוצאה מכך שברתי את הלסת שלי, האף וחלק מהאוזן השמאלית. עד כאן הכל בסדר...

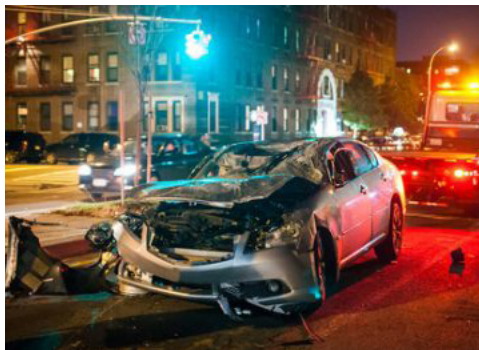
אני בתוך האוטו, פצוע קשה, ומרוב כאבים אני מאבד את ההכרה. כמו כן איבדתי את האפשרות לנשום לבד, כי האף מרוסק והלסת מדממת. הגעתי למצב חירחורים וחנק. בחירחור האחרון אני במצב של מוות, כלומר שאין אפשרות להוציא אויר מהריאות. אני נחנק וכתוצאה מכך אני מאבד חמצן שלא מגיע למוח.

את מה שקרה אח"כ סיפרו לי אנשים שראו את המקרה. המכונית סטתה לנתיב הנגדי, הצליחה לחמוק ממספר מכוניות פרטיות עד שהתנגשה חזיתית בעוצמה במשאית סמיטריילר גדולה. המכונית נכנסה מתחת למשאית ונגררה מטרים ארוכים עד שהמשאית נעצרה. מנוע המכונית נכנס לתוך האוטו ועקר לי את כף הרגל, את שני הברכיים והוציא את אגן הירכיים וכן את פרק יד ימין שאחזה בידית ההילוכים. צוותי ההצלה שהגיעו למקום, לאחר שהצליחו להוציא אותי מהרכב, קבעו לי את המוות במקום. כיסו אותי!!! אני יכול להראות לך את התמונה ב'דיעות' שם מצולם האדם שכיסה אותי.

והנה, בחסדי ה', מגיע למקום אוטובוס קו 212 מאשדוד, עם נהג ששמו משה מלמד (שחזר בתשובה בעקבות הסיפור), ובאוטובוס יש נוסע עם תווית של קצין רפואה. האיש מתווכח עם נהג האוטובוס

ומבקש ממנו לרדת למטה לעזור לפצוע. הוא יורד למטה ושואל: "מדוע האיש הזה מכוסה?", עונים לו: "מה אתה חושב, קר לו, הוא מת!", האיש לא מוותר, מוריד ממני את הכיסוי בודק דופק וצועק: "יש לו עוד סיכוי להשאר בחיים!", הוא רץ במהירות לחוקר

התאונות, מביא ממנו מברג פשוט, ומכניס לי אותו לתוך הריאות מהצד. הוא לוקח את העט של חוקר התאונות, זורק את תוכנו, ודרך צינורית העט הוא מנקז לי את הדם מהריאה. במשך כשבע עשרה דקות הוא

נלחם על חיי, בסיומן הוא מחזיר אותי לראשונה לחירחור. לניתוח שהוא ביצע קוראים 'ניתוח טרוקר'. מבצעים אותו בד"כ בשדה הקרב.

וכך יצאתי ממצב אנוש, למצב אנוש עם סיכוי לחיות. הועברתי מבית החולים קפלן למחלקה אורטופדית בתל השומר. שם אני עובר שיקום, שזה החלק הקשה בכל התקופה הזו. קשה לתאר את התחושה האיומה השוררת במחלקה הזו. אתה רואה נערים בגיל 17, יפים וחכמים, מאבדים את הרצון לחיות, יש כאלה שלא מסוגלים להניע את עצמם.

באותה תקופה, נאמר לי ע"י רופאי בית החולים שאין סיכוי שאקום על רגלי לעולם. עשו לי 'פרוטקציה' ואמרו לי: "אנחנו נסדר לך עגלה עם מנוע...", הייתי משוכנע שאני עם הליכה רגלית גמרתי. אבי השקיע לשם כך מאות אלפי שקלים בבניית מעליות מיוחדות בכל הבית, כדי שיהיה לי יותר נוח לנוע, כי זה היה ברור שלא אלך יותר.

היה זה במוצאי שבת, ניתקו אותי מהמורפיום שנועד להקל על כאבי התופת של לקיחת עצם מהירך ללסת. איש לא האמין שאלך על הרגליים, לכן הרשו לעצמם לקחת לי עצמות מהרגל (באותו זמן הבטיח לי הרב אברג'יל שעוד אקום ואלך, הרופא לגלג עליו ואמר: איך ילך? הרי לוקחים לו עצמות מהרגליים).

בשלב ההתאוששות לקחו אותי להתקלח. אני מובל ככה מפוחד ושואל את גיסי: "שחר, איפה דודה מרים?" הוא מתמהמה, לא עונה לי. אני שואל את אחותי: "את יודעת היכן הדודה?" היא עונה: "הרופאים לא מסכימים שנספר לך". שאלתי למה? היא שאלה: "מדוע זה כל כך מעניין אותך?", אמרתי לה: "אם היא חיה, כנראה שסתם חלמתי חלום, אבל אם היא נפטרה, אז כנראה שבאמת ראיתי משהו". אז אמר לי גיסי: "אל תספר שאמרתי לך, אבל היא באמת נפטרה באותו יום שעברת את התאונה". ואז זה חיזק אותי יותר.

בכל אותה עת שהייתי מחובר למורפיום הייתי מדבר וממלמל על מה שראיתי למעלה בשמים, ואני אפילו לא זוכר מה דיברתי. פעם אחת, למזלי, אחותי וגיסי קלטו שאני הולך לספר משהו מיוחד. הם רצו והביאו דף ועט ורשמו בדיוק מה שאמרתי. היה זה במוצאי שבת אחד, אני זוכר אותו במעומעם, אבל גיסי סיפר שבכל אותה העת שסיפרתי הייתי מפוחד מעצם סיפור הדברים.

שרון מגיש לי את הנייר המקורי בו נכתבו הדברים, וכך כתוב שם: "לאחר התאונה, ראה שרון עצמו נכנס לתוך מנהרה עם אור ונמשך אליה עד שמגיע למעין אולם גדול, חסר מימדים, חסר קצוות, ובו הרבה ספסלים ואנשים רבים מאוד. האנשים היו כולם שמחים והקרינו חום רב ואהבה. כולם היו נפטרים והוא ראה אותם בשלמות כפי שנראו בהיותם בחיים".

שרון ממשיך בסיפורו: "כולם היו גברים, מלבד הסבתא שעמדה בצד, לבושה יפה, עם מטפחת כסף. האולם היה ענקי, ללא סוף.

אני זוכר אנשים בברור כמו אבא של צדוק, סבא של משה כהן, אבא של דוד רפאל ועוד ועוד. חיפשתי את סבא שלי, אך לא מצאתי. שאלתי את שלום נחשוני איפה סבא, והוא אמר שהוא הלך עם אחיו לדבר עליי".

הסבא היה איש חסד מיוחד במינו ואישיות מוכרת בנס ציונה. כל המשפחה הייתה קשורה אליו מאוד. שרון רצה מאוד לפגוש אותו. ואז הרגיש שרון שהוא מתקדם במרכז האולם לכיוון הבמה שעמדה ממול.

"אני זוכר, הסתכלתי על עצמי והתביישתי בלבוש שהייתי לבוש בו. הלבוש הוא אמנם רוחני, אבל כל האנשים לבשו בגדים זוהרים, ואילו שלי היו מלוכלכים מאוד. הדבר הראשון שעלה על דעתי זה להסתתר מרוב בושה. מצאתי לי איזו פינה קטנה, ואז ראיתי מעין אור חזק. ידעתי שאם אסתכל עליו אשרף או אכווה. מתוך הקול בקעו שני קולות נוספים, אחד מהם היה 'הקול הרע' והשני הוא 'הקול הטוב'. ליד האורות ראיתי בברור שלושה רבנים שיושבים לפני: הרב יצחק כדורי, הרב דוד בצרי והרב יורם אברג'ל. את הרב יורם אברג'ל כלל לא הכרתי באותם ימים, רק לאחר שהתעוררתי ביררתי מיהו.

לאחר שנשתרר שקט באולם, הקול הרע אמר: "או אתה או הדודה מרים, אחד מכם נשאר כאן!" בתחילה לא הבנתי מדוע מזכירים את הדודה מרים ואיך היא קשורה לכאן, אבל פתאום הבחנתי בה לידי, על הבמה, באותה צורה שראיתי אותה בבית החולים, חלשה וחולה עם אותו חלוק. אז הבנתי שזהו יום קשה למשפחה ואחד מאתנו צריך להשאר בעולם האמת.

מיד קפצתי ואמרתי: "אני מוכן להשאר". ואז החל הקול הטוב לדבר ואמר שבעצם גם אני וגם הדודה נשמות כוללות, אחראיות ודואגות למשפחה, כפי שהסבא היה, אבל כדאי אני אשאר כדי

שתבוא עוד נשמה לעולם. מנקודה זו ראיתי את סבתא מתרחקת ולא ראיתה יותר.

ואז החל תורו של 'הקול הרע'. הוא דרש לעשות לי משפט. ותוך כדי כך אני מרגיש את כל חיי עוברים כבסרט נע, זה הרבה יותר חזק מוידאו, זה כמו שאתה חווה את כל המאורעות מחדש, מהילדות ועד הבגרות, רואים הכל. הבושה היתה איומה, המחזות

רצו שם וכולם ראו את מה שעשיתי, גם הדברים הטובים וגם הדברים הרעים. הכל היה פתוח לפניהם: חטא השנאה, כיבוד הורים, לשון הרע, גזל, צניעות ועוד.

ואז לפתע נשאלתי שאלה כפי שכתוב בספרים: "נשאת ונתת באמונה?"

בשמים מאוד מקפידים על עניין האמון. להיות זהיר ולא לגנוב את דעת הבריות, אפילו על דברים קטנים, כמו יציאה מהמפעל כמה דקות קודם מקפידים שם. הקול הרע החל אומר: "אתה לא עשית מלאכתך נאמנה, אלא בשביל הרווח, עבדת בשביל הכסף כי אתה אוהב כסף!" לא יכולתי להשיב, כי הרגשתי שממילא הקול הטוב עונה לו ומזכיר את הדברים הטובים. אחר כך נשאלו השאלות: "קבעת עיתים לתורה?" עניתי שכן. "האם ציפית לישועה?"

בהמשך פירטו לי את עוונותיי וירדו עמי לפרטים. דיברו איתי על לשון הרע, אין לכם מושג כמה בשמים מקפידים על לשון הרע. המשיכו בנושא השנאה (יש לך חבר שאתה מחפש לריב איתו כל הזמן), בנושא נדרים (נדרת נדר לבית הכנסת ולא קיימת), עברו לנושא כיבוד הורים, משם עברו לדבר על גזל. ואז הקול הטוב החל לסנגר עלי

ואמר שאני תורם לישיבות. אבל אז שיסע אותו הקול הרע ואמר: "אבל הוא מתגאה בזה, הוא תלה את התעודה על הקיר". ואז החלו לפרוט את המצוות שלי, כל מצווה לגופה. כמה שמחתי בכל מטר שהלכתי בעולם הזה עם ציציתי, אי אפשר לתאר כמה הציצית עוזרת למעלה. לא שוכחים שום מצווה, קטנה כגדולה.

הקול הטוב המשיך למנות את המצוות שעשיתי, כמו למשל שהתאמצתי לכבד את השבת ולענג אותה בכל דבר שיכולתי, וכן את העובדה שהייתי משמח חתן וכלה. ואז החלו להביא עדים לטובתי, בשלב הזה התערבו הרבנים שהיו שם לטובתי, אנשים לא יודעים מה גדולתם של הצדיקים, הם יכולים להמליץ עלינו שם יושר וטוב, גם הצדיקים שעדיין חיים בעולם הם מעורבים בנעשה בעולמות העליונים.

ואז הזכירו לי שנסעתי יחד עם גיסי להגרלה שנערכה בבני ברק לטובת ישיבה אחת, ואז כשראש הישיבה נכנס, אמרו ברמקול שמי שיתרום סכום כסף כעת לישיבה יקבל בקבוק יין שהרב ברך עליו. אני קפצתי ראשון ושילמתי את הבקבוק הראשון של הרב. כעת תאר לך שאותו רב, שחי עדיין, בא בכבודו ובעצמו להעיד לטובתי שתרמתי את אותו סכום לישיבה! לאחר מכן הזכירו לי מספר מעשי חסד שעשיתי, כמו עזרה לאלמנה שאף היא עצמה באה להעיד על זה, וזה הדבר שהיטה את כף המאזניים.

ואז דיבר השופט, שזהו הקול החזק והאדיר שבקע מהאור המסנוור: "האם אתה מקבל על עצמך את הדברים שצריך לעשות?" ואז פירט לי הקול מספר דברים שהם היעוד שלי בחיים ואינני רוצה לחשוף אותם. התחייבתי על אחד מהם ועל השאר אמרתי שאשתדל. הקול המשיך: "דע לך, אתה עומד לסבול הרבה בעולם הזה אבל זה יכפר עליך".

ואז הסתיים המשפט. התחלתי להסתובב ולרוץ מהאולם בפאניקה. הרגשתי את אותה בושה איומה בשל הבגדים הצואים שלבשתי

וכן בגלל החשיפה העצומה של המשפט לעיני כולם. והנה אני רואה את סבתא שלי רצה אחרי והיא היתה יחידה בכל האולם. כאשר יצאתי מהאולם, הבחנתי בעוד רבנים ואנשים שאיני מכיר וכולם הקרינו עלי חום ואהבה. גם בחוץ המשיכה הסבתא לרדוף אחרי, הרגשתי שהיא עושה זאת כדי לוודא שאני אכן עוזב את עולם האמת, שלא אתחרט פתאום ואשאר שם.

ואז לפתע, נעלמה הסבתא, נעלם האולם והנה אני רואה את עצמי בתוך האמבולנס, רואה את גופתי מונחת על האלונקה והרופאים מטפלים בי. באותו זמן הייתי מבחינה רפואית מחוסר הכרה ומונשם ובכל זאת יכולתי להבחין מלמעלה מיהם הרופאים המטפלים בי. פתאום הפסקתי לראות מלמעלה והתעוררתי בתוך גופי".

שרון סיפר את סיפורו מאות פעמים, אולם בכל פעם הוא מתרגש מחדש. זהו סיפור חייו שהולך ונמשך עד עצם היום הזה. אין ספור אנשים ששומעים את סיפורו, נדלק בהם הניצוץ של משמעות החיים. כשרואים אותו מגיע להרצאה, על שתי רגליים, מחייך ומאושר קשה להאמין למראה העיניים.

רק בכדי להבין את עוצמת הנס, הנה רשימת החלקים הטמונים בגופו של שרון:

רגל תותבת (בגלל הקטיעה בכף הרגל), ברכיים מפלסטיק ופח, שתי שרשראות עם 17 ברגים באגן הירכיים המחברים את הרגליים עם הגוף, פלטינה ורדיוס בזרוע, חתיכת מתכת במקום כתף, מרפק פלסטיק ביד שמאל, לסת שיניים תותבות, לסת מעצמות הרגליים ומכשיר שמיעה מובנה באוזן.

גלגולי נשמות

תופעת גלגולי הנשמות מהוה אחת ההוכחות הברורות להשארות הנפש. ישנם אנשים הזוכרים חוויות מחייהם הקודמים, עת חיו כאדם אחר במקום אחר ובזמן אחר. דיווחיהם של אותם אנשים נבדקו והתבררו כנכונים, למרות שלא הייתה להם כל אפשרות לדעת אותם בחייהם הנוכחיים. את המחקר המדעי בתחום מרכזת "היחידה לחקר האישיות" מאוניברסיטת וירג'יניה.

נביא כאן דוגמא אחת מתוך רבות: כאשר אטלס אוברי מאינדיאנה שבארצות הברית היה רק בן שנה וחצי, הוא התחיל לסבול מביעותי לילה. "העיניים שלו היו פקוחות והוא היה צורח כאילו הוא סובל מכאבים", מסבירה אימו אריקה בסדרה התייעודית החדשה "לשרוד את המוות". "זה קרה במשך שנים. סיפרתי לרופא הילדים שלו, רציתי לדעת מה אפשר לעשות אבל לאף אחד לא באמת הייתה תשובה למה זה קורה", היא מספרת.

ואז, לילה אחד, כשאטלס היה בן חמש, הוא ואימו נסעו במכונית ובדרך הביתה אטלס אמר לה: "אני מתגעגע לתקופה שאמא שלי לקחה אותי לגן השעשועים". אריקה המבולבלת שאלה אם התכוון אליה, אבל אטלס השיב: "לא, אני מתכוון לאמא השנייה שלי עם השיער היפה".

אריקה הייתה משוכנעת שאטלס משתטה, אבל היא שאלה אותו מי המשפחה השנייה שלו ואיך קוראים להם. בלי להתבלבל, אטלס אמר שלאימו השנייה קוראים וושינגטון, אבל לו קוראים ג'יילן רובינסון, וכשהוא היה רק ילד קטן, "מישהו הרג אותי", לדבריו.

כשהשניים חזרו הביתה, אריקה לא הפסיקה לחשוב על דברי בנה. "ניסיתי להבין מאיפה הוא המציא את השם הזה. אולי זה שם של מישהו מבית הספר? על מה הוא מדבר?", אמרה אריקה

בסדרה התיעודית. היא חיפשה ברשת את השם "גיילן רובינסון" ולהפתעתה גילתה שזה שם של ילד אמיתי, שנרצח על ידי המטפלת שלו בשנת 2005 בברוקלין, ניו יורק - 9 שנים לפני שאטלס נולד. על פי הכתבה שמצאה, לאימו אכן קראו וושינגטון.

"הייתי ממש בהלם", אמרה אריקה. "השמות והפרטים היו מדויקים ולא ממש ידעתי מה לעשות עם המידע הזה. חששתי שאם אספר לאנשים, הם יחשבו שאני משוגעת".

אך אריקה לא יכלה לשחרר את הסיפור הזה כל כך בקלות. היא ניסתה לבדוק ברשת אם זה קרה לעוד ילדים, ודרך החיפוש הגיעה לד"ר ג'ים טאקר, פסיכיאטר ילדים בבית הספר לרפואה של אוניברסיטת וירג'יניה. המומחיות של טאקר היא לחקור מקרים של ילדים שטוענים שיש להם זיכרונות מחיים קודמים.

טאקר חוקר את התופעה כבר עשרים שנה ומתקרב לכל מקרה מ"מקום של ספקנות". הוא מאמין שילדים הם בעלי הסיכויים הגבוהים ביותר לשמור זכרונות מחיים קודמים והם לא צפויים להיות מושפעים מהידע של העבר.

כשד"ר טאקר נפגש עם אטלס, הוא היה מסוגל לזהות חמש תמונות מחייו של גיילן, כולל את פניהם של אימו ואביו, ביתם וכמה מקומות נוספים בהם ביקרה המשפחה. "הדבר המרשים ביותר היה איך שהלך לאטלס עם התמונות", אמר ד"ר טאקר. "לא רק שהוא צדק בחמש מתוך חמש, אלא האופן שבו הוא בחר את התמונות, נראה שהוא היה בטוח בהן לחלוטין". בכל הנוגע לחשש שאריקה המציאה את כל הסיפור, ד"ר טאקר אומר שזה אינו המצב. "היא לא יכולה לשלוט בהתנהגות שלו והוא נראה טבעי לחלוטין. שוב, הוא הצליח לזכור את המקומות מהחיים הקודמים. היא לא יכלה ליצור בו את ההתנהגות הזאת גם אם ניסתה להמציא משהו".

במרץ 2005, תמי ויליאמס בת ה-40 טיפלה בביתה בג'יילן רובינסון בן השנה ו-7 חודשים בזמן שהוריו, קארין וושינגטון וג'יימס רובינסון, עבדו במשמרות והתכוננו לרשום אותו למעון יום הסמוך לביתם. על פי העיתון "ניו יורק טיימס", המשטרה הוזעקה לביתה של ויליאמס בניו יורק, שם נמצא ג'יילן חסר הכרה ונלקח לבית החולים. זמן קצר לאחר מכן, נקבע מותו.

על פי בדיקות שנערכו לאחר מותו נקבע שג'יילן נרצח על ידי המטפלת שלו. אטלס כיום בן שבע והוא עדיין זוכר פרטים על חייו הקודמים כ"ג'יילן" (שירי פריאנט, הידברות, ב' ניסן התשפ"א).

ריגרסיה

ריגרסיה הוא תהליך היפנוטי מקובל בו המטופל חוזר לגיל הילדות, חי מחדש את החוויות אשר עברו עליו ומתנהג ומרגיש בהתאם. בד"כ המהופנט אינו זוכר דבר לאחר שמתעורר.

לפעמים ניתן לסגת לאחור עד לגילגולים קודמים, המהופנטים מוסרים פרטים מדויקים, לגבי המקום והתקופה, לעיתים מדברים בשפה שונה שאינם מבינים. חלק מהפרטים ניתן לאמת.

מודי ברנשטיין מלונדון כתב ספר שתורגם לעברית בשם "בעקבות בריידי מרפי" בו תיאור מאלף כיצד ביצע ריגרסיה בשנת 1952 ברות סימונס בקולורדו, והחזירה לברידי מרפי בשנת 1798 באירלנד.

הפסיכיאטר הנודע, פרופ' איון סטיבנסון, בדק עשרים מקרים של גלגולי נשמות. באחד המקרים בשנת 1931 בדק ילדה בריטית, שהחלה לדבר בשפה בלתי ברורה בעת ששהתה בהיפנוזה. בחייה הקודמים הייתה רקדנית במקדש מצרי, בעת המצרית העתיקה. דבריה נבדקו ואושרו ע"י אגיפטולוג.

ד"ר זאב קולמן, עוסק בבני אנרגיה והיפנוזה רפואית בחולון. הוא הקליט עשרות רגרסיות שערך וכתב ספר המסכם את מחקריו בשם: "We Are Born To Be Together Again"

סיפורו של ד"ר זאב קולמן: מעולם לא האמנתי בגלגול נשמות, הדבר נראה לי כאגדה שאולי נעים לשומעה, אך בינה לבין המציאות המרחק רב. אולם כשהתחלתי לעסוק בהיפנוזה נמשכתי במיוחד לנושא של הרגרסיה. ניסיתי זאת כי שמעתי שאפשר ע"י היפנוזה להגיע לגלגול נשמות, "כשהצצתי נפגעתי". ואני ממשיך בזה עד עצם היום הזה, כי הנושא מרתק אותי ביותר. אני רואה בזאת שליחות של ממש, להביא ידע זה בפני האנשים.

זהו אחד מהנושאים החשובים ביותר הקשורים למהות האדם, ללא קשר לגילו, השכלתו או מוצאו, לכולנו בסופו של דבר מצפה המוות. אנו שואלים את עצמנו תמיד, האם המוות הינו הסוף? אני מאושר על שנמצא בידי הכלי המאפשר לי לחקור נושא זה ביתר יסודיות.

כאשר אני עושה רגרסיה, יורד האדם בגיל ובהתאם לכך משתנים תגובותיו והתנהגותו. בגיל שנתיים הוא ימצוץ אצבע, ואם אבקש ממנו לכתוב הוא לא ידע. אם אשאל אותו כמה זה אחד ועוד אחד הוא יתחיל למנות את אצבעותיו.

כשמגיעים לגיל שנה הוא התנהג בהתאם לגיל זה, אבל כאשר אתן לו הוראה לדבר, הוא ידבר. כאשר מגיעים לתקופה שבה האדם היה ברחם, הוא ידווח בד"כ שנעים לו, שהוא חש חמימות. הוא אפילו יתכוון לתנוחת עובר כמו ברחם.

יש הטוענים שרגרסיה נובעת מחוויות ילדות או מתוך רשמים נשכחים, הנובעים מקריאת ספרים או ראית סרטים, אך היו מקרים שאימתתי את העובדות.

בד"כ אנשים נדהמים, ואינם מאמינים שהם אמרו את אשר אמרו כשהיו תחת היפנוזה. אין השפעה של החוויה שנחווה על מהלך החיים בהווה. הדבר נראה שכאילו הנשמה השתמשה בכלי, שזה הגוף שלה בחיים הנוכחיים, ע"מ להעביר את המסר של הגלגול הקודם ותו לא.

באחד המקרים טען קצין בצה"ל שעבר רגרסיה, שקוראים לו מיכאל אברהמוביץ. שאלתיו היכן הוא נמצא, והוא השיב לי שהוא נמצא בלטרון עם שיירת אספקה. בשלב מסוים הוא החל לתאר התקפה. זה היה ב- 1948. (הקצין לו עשיתי את הרגרסיה נולד רק לאחר שנת 1950). פתאום הוא כאילו חטף צרור בבטן, התכווץ "וממש כמו מת לי בידיים". אח"כ כמו ירד עליו מסך, ויותר הוא לא זכר כלום.

אשתו של מפקד היחידה שנכחה באותו ערב, לא התעצלה וחיפשה בספרים שונים, בין היתר ב"גוילי אש", ושם היא אכן מצאה את כל הסיפור (מתוך החוברת 'החיים, מדוע ולשם מה').

התגלות הנפטר בחלום

ישנם מקרים רבים בהם מתגלה הנפטר לאחד ממכריו, בדר"כ ע"מ שיעזור לו לתקן עצמו, אם זה ע"י החזרת חוב, או שהחולם יאמר עליו קדיש. לפעמים ישנם בחלום פרטים שהחולם לא ידע עליהם לפני החלום ולאחר הברור נמצאו מדויקים.

להלן מקרה כפי שפורסם (בעיתון "קול העיר" בני ברק) כשנה לאחר הפיגוע בקו 2 בירושלים (19.8.2004):

בכל היכלי הישיבות והכוללים מרבים בשבוע האחרון לספר את סיפור החלום המדהים, בו מופיעה דמותו של המחנך הוותיק הרה"ג ר' חנוך סגל הי"ד, שנהרג בפיגוע בקו 2 בחודש אב בשנה שעברה. כל המשגיחים והר"מים עומדים על עוצמת מוסר ההשכל שיש בחלום המיוחד הזה: התעוררות באמונה על חיי הנצח

של העולם הבא מחד, ועד כמה כל אחד מאיתנו חייב להיזהר ולהישמר בענייני ממונות עם הזולת, מאידך.

את הלילה הזה הוא לא ישכח לעולם, אותו בן משפחה של המחנך הדגול הרה"ג ר' חנוך סגל הי"ד, שהיה איש חינוך בכל ישותו, פדגוג אומן שהשכיל לטעת בתלמידיו

זירת פיגוע קו 2 בירושלים

את יסודות התורה וקנייני התלמוד. הוא היה הרב'ה סגל של כיתה ז' בתלמוד תורה "תורת אמת" במשך עשרות בשנים. החלום שבו הוא מתגלה לאחד מבני משפחתו, מהווה מעין המשך למסכת החינוך המיוחד שלו עם מסר ברור ליוצאי חלציו, על גודל החשיבות של זהירות ממנו של הזולת, עניין שהיה מקפיד עליו מאוד.

זה קרה לפני ל"ג בעומר. הרב'ה סגל מופיע בחלום לאחד מבני משפחתו. בחלום הוא עומד ליד ארון ספרים בביתו ובידו פתק שעליו כתוב באותיות גדולות וברורות, את הספרה- 5 ותוך כדי הצגת הפתק בחלום, אומר הרב'ה סגל לבן משפחתו: סכום זה שווה היום ארבעה עשר שקלים חדשים. עוד אומר הרב'ה סגל לקרוב המשפחה, כי את הסכום הוא חייב לאחד בשם ויין.

בן המשפחה קם נסער ממיטתו, המתין עד אור הבוקר ומיהר ליצור קשר עם האלמנה הרבנית שתחי'. הוא סיפר לה על החלום והשניים ניסו ללא הצלחה לברר את זהותו של אותו אדם שהרב'ה אמר עליו בחלום שהוא חייב לו ארבעה עשר שקלים. הצגת הפתק עם המספר 5, רק הוסיפה מימד של אי בהירות בכל העניין, שכן היה ברור, כי מדובר ככל הנראה בחוב "ישן נושן" וכי המספר 5 שהיה רשום על הפתק, הכוונה היא למטבע של לירות, כסף ישראלי שאבד עליו הכלח לפני חצי יובל שנים בקירוב.

בתום בירורים קדחתניים הגיעו לבית הכנסת של יוצאי סלבודקא הממוקם בכולל הלפרין. אב המשפחה המופתע הבהיר, כי אין לו ולא היה לו כל חוב עם הרב'ה סגל, אבל נטל את הסכום, אמר "מחול לך" ותרמו לצדקה. האב הבטיח שיברר את העניין אצל ארבעת בניו שלמדו במרוצת השנים בת"ת "תורת אמת" בבני ברק.

חלפו כמה ימים, האיש החל לברר דווקא עם אחרון הבנים וכך המשיך עד שהגיע לבן השני. הלה השיב מיד, כי הוא זוכר עד היום את המקרה, בו הרב'ה סגל לקח ממנו פעמיים תשלום של 5 לירות ישראליות מתקופת לימודו בכיתה ז'. תשלום אחד יותר מידי.

ומעשה שהיה כך היה: זה היה לפני 24 שנים. כיתה ז' התארגנה לטיול ל"ג בעומר והרב'ה סגל אסף כסף לטיול. יום לפני הטיול, פנה הרב'ה סגל אליו וביקש ממנו לשלם על הטיול. הרב'ה סגל שהיה ידוע כאיש מאד מסודר, הבהיר לתלמידו, כי ברשימתו לא נרשם דבר, התלמיד שילם פעם נוספת 5 לירות ישראליות. האירוע היה כאמור לפני 24 שנים על טיול של ל"ג בעומר.

בני המשפחה מספרים, כי הרב'ה סגל, הי"ד, היה זהיר מאד בענייני כספים בצורה בלתי רגילה. לכן הגיע בחלום לפני ל"ג בעומר כדי לסלק את החוב הקטן הזה וכדי לעורר את בני משפחתו ואלפי תלמידיו, שלמדו אצלו במשך השנים, התעוררות באמונה ועניין זהירות בממונו של חברך שיהיה חביב עליך כשלך.

סיפר הרה"ג ר' יעקב מוצפי זצ"ל (מובא בספר ענף עץ אבות דף קכה): בבגדאד היו שני חברים טובים, שעזרו זה לזה בכל הזדמנות. פעם אחד מהם קנה דירה, ונזקק להלוואה בסכום גדול, בצר לו סיפר לחברו על כך, וחברו הלוח לו את מלא הסכום, מרצונו הטוב, כעבור זמן מה, כשהגיע זמן עליית יהודי בגדאד לא"י, החרימה ממשלת בגדאד את הדירה, שני החברים עלו לארץ וכעבור שנתיים נפטר הלווה. לאחר כמה חודשים הופיע הלה בחלום

אצל ר' יעקב מוצפי, וסיפר לו על דבר ההלואה אשר לוח מחברו, ואמר שבהיות שלא פרע את חובו, אין לו מנוחה בעולם האמת, ולכן התחננן לפני הרב שיזמין את המלוה, ויסביר לו שלא היתה לו אפשרות לפרוע את חובו, ויבקש ממנו למחול מחילה גמורה.

למחרת היום, הזמין ר' יעקב את המלוה, שאל אותו: האם היה לך חבר בשם פלוני? השיב: "כן, זכרוננו לברכה". שאל הרב: "האם הלווית לו סכום כך וכך לדירה שקנה בבגדאד?", "נכון" השיב המלוה. אמר לו הרב בין כה וכה חוב אבוד הוא, מאחר שהלוה נפטר, בבקשה ממך אמור אחרי בפה מלא: הריני מוחל במחילה גמורה את החוב שהוא חייב לי, ולא יענש בסיבתי. המלוה אמר אחריו כדברים האלה, והלך לדרכו לשלום. בלילה הופיע הנפטר שוב בחלום, ואמר לרב בשמחה: "תנוח דעתך שהנחת את דעתי" (ראה סיפורים נוספים בעמודים: 249, 263, 367, 424, 446).

הופעת אדם שכבר נפטר כבחיי

הוכחה נוספת לקיומה של הנשמה, הינה תופעה מופלאה בה המת מתגלה לאדם חי, בד"כ קרוב או ידיד, לא בחלום, אלא במציאות. ישנם מקרים בהם התגלה תלמיד לרבו, או אב לבנו בד"כ על מנת להעביר מסר. יש לציין שהנוכחים באותו מעמד בד"כ הינם אנשים מהימנים, ולפעמים המת משאיר פתק בכתב ידו להוכחה (ראה מעשה מדהים בעמוד 133).

ד"ר אליזבט קובלר-רוס, פסיכיאטרית מדטרויט, מומחית בעלת שם עולמי בנושא ההיבטים הפסיכיאטריים של המוות, מספרת על אחת החוויות המדהימות שעברה, כאשר גב' שוורץ, שבה טיפלה לפני מותה, הופיעה במשרדה של הפסיכיאטרית, לאחר פטירתה. היא נראתה בדיוק כפי שנראתה בחייה, ואמרה שהיא מבקשת להודות לפסיכיאטרית על כל מה שעשתה למענה.

קובלר-רוס ההמומה היתה בטוחה שהיא הוזה, אך משנוכחה שבאמת יש עימה נוכחות הנראית ומדברת כמו גב' שוורץ, ביקשה ממנה לכתוב פתק ולחתום עליו. החתימה וכתב-היד אומתו ע"י בני משפחתה וחבריה לעבודה של גב' שוורץ.

סיאנסים

קודם שנפתח בנושא זה, חשוב לציין שעריכת סיאנסים ואף השתתפות בהם אסורים מהתורה שנאמר: "לא ימצא בך... שואל אוב וידעוני ודורש אל המתים". אוב וידעוני הם אנשים שיכולים להעלות מתים, מה שנקרא בימינו "מדיום".

במחקרים מדעיים שנעשו עם מדיומים שונים במשך עשרות שנים, פרסמו מדענים רבים את מסקנותיהם בדבר "השארות הנפש והמשכיות החיים לאחר המוות".

גב' ליאנורה פייפר מבוסטון, הייתה בעלת יכולת טרנס גבוהה במיוחד, במשך 40 שנה בדקו אותה שבעה צוותי מדע שונים במחקריהם. במשך שנה וחצי (1885-1886) היא היתה "שפן הנסיונות" של הפסיכולוג הנודע ויליאם ג'יימס. הוא יצר קשר עם "האגודה לחקר העל חושי" בלונדון, וסיפר להם את החדשות המדהימות, שמצא מדיום אמיתי שדרכו התקשר עם קרוביו שנפטרו בשעתם. בדו"ח שלו לאגודה כתב: "אני חוזר ומדגיש, שתוצאות של מבחנים שערכתי, מביאים אותי אל המסקנה הוודאית שגב' פייפר יודעת בתרדמתה דברים שלא ראתה ולא שמעה בעודה ערה".

עקב הדו"ח של ויליאם ג'יימס, נשלח בשנת 1887 ד"ר ריצ'רד הודגסון (צייד הנוכלים) לארה"ב, לפתוח בחקירה, ובילה 18 שנים במחקר על פעילותה העל-חושית של גב' פייפר. הוא בודד אותה והערים עליה קשיים רבים, כל האנשים שנשלחו אליה במסגרת

הניסוי נקראו בשם בדוי אחד (סמית), ולמרות כל ההגבלות נותרה יכולתה העל חושית של פייפר מדהימה ביותר: היא שוחחה עם האיש שביקש מידע, והיתה חשה לפתע בעוויות קלות, נכנסת למצב של טרנס ומעבירה מסרים מהימנים מאוד מאנשים שנפטרו שהיו קרוביהם או ידידיהם, תוך כניסה לפרטי פרטים מדוייקים, שחלקם אומתו אח"כ לאחר חקירה.

בסוף המחקר הודגסון כתב בדו"ח כך: "עכשיו אין לי ספק שהדברים שהזכרתי לעיל הינם אמת ממשית. הנשמות הן, כפי טענתן, אנשים הממשיכים לחיות אחרי השינוי הנקרא מוות. הם התקשרו איתנו, הנקראים "אנשים חיים", בעזרת תווך גופה הנרדם של גב' ליאנורה פייפר".

התרסקות ספינת האויר הבריטית 101R

ב- 5.10.1930, התרוממה לאויר ספינת אויר ענקית, שהיתה אמורה להיות ספינת האויר של חיל האויר הבריטי. זמן קצר לאחר ההמראה התרסקה הספינה על הקרקע, ומרבית הנוסעים ואנשי הצוות נספו.

באותו ערב היתה אמורה איילן גארט, מדיום מפורסמת, לעשות סיאנס ולהתקשר עם רוחו של סיר ארתור קונאן דויל (מחבר הספר שרלוק הולמס), אולם במקום קולו של סיר ארתור בקע מפיה קולו של אדם שהציג עצמו כטייס בשם אירווין, והקול החל לספר על סוף דרכה של ספינת האויר R101 (עדיין לא נודע על ההתרסקות בכלי התקשורת): "המנוע היה כבד מדי, צינור השמן התבקע, זוית הטיסה היתה נמוכה מדי, הכיסוי ספג מים והכביד על הספינה, התא שהוסיפו באמצע הספינה הכביד על התרוממותה באויר." (התיאורים שידעה המדיום להעביר בקולו של הטייס היו מפתיעים: תיאורים טכניים מפורטים, מונחים ומושגים בלשון מקצועית).

באותו מעמד נכחו הארי פרייס, מדען שחקר תופעות של נוכלות ורמאות בסיאנסים, וגם מספר עיתונאים שעסקו בנושא. לא היתה שום יכולת לקבל כי היתה

כאן רמאות. אחד הכתבים החליט לפרסם את הסיפור כקוריוז עיתונאי בשולי סיפור התאונה הגדולה של ספינת האויר.

יום אחרי פרסום הכתבה תבע מהנדס טיס בשם צ'רלטון, מבוני ספינת האויר R101, כי יקימו ועדת חקירה. ב- 28 לאוקטובר הוקמה ועדת חקירה, מסקנותיה אימתו את דברי המדיום.

ישראל

כאשר הייתי בצבא, שרתתי בבסיס קטן. מדי פעם היה עלינו לבצע שמירות בלילות בזוגות. פעם אחת, היה זה לאחר שכבר חזרתי בתשובה, העברתי את השמירה עם ישראל, "הכופר של הבסיס", שהכריז על עצמו שהוא אתאיסט, אינו מאמין בכלום ועושה ככל העולה על רוחו.

במהלך השמירה הייתי שקוע בקריאה באחד מספרי הקודש. ישראל שאל אם אפשר לדבר איתי כדי להעביר את הזמן. שאלתי אותו על מה הוא רוצה לדבר, והוא שאל אותי אם אני באמת מאמין בכל זה. אמרתי לו: "ודאי שאני מאמין, ואפילו אתה, ישראל, מאמין". הוא ענה לי: "מה פתאום, הכל שטויות, אני לא מאמין בכלום".

שאלתי אותו אם הוא מאמין בסיאנסים. ישראל הרהר מעט, אחר כך השיב בחיוב. "למה אתה מאמין בזה?" שאלתי אותו, הוא ענה שפעם אחת השתתף בסיאנס והוא בטוח שזה אמיתי.

"אולי עבדו עליך", אמרתי לו, "מדוע אתה כה בטוח שזה אמיתי?"

ישראל סיפר לי שבזמן שלמד בתיכון, חבר טוב שלו נפטר בתאונה,

דרכים, אחרי התאונה, החברים עשו סיאנס וניסו להעלות אותו. הם הצליחו, ישראל סיפר שבהתחלה באמת חשב שזה לא אמיתי, הכל אחיזת עיניים, אבל הוא שאל את החבר שאלות

שרק הוא יכול היה לענות עליהן וסיפר על חוויות משותפות שרק שניהם יודעים וכעת הוא בטוח שזה אמיתי.

שאלתי אותו אם בסיאנס הוא העלה את הגוף שלו או את הנשמה שלו. ישראל לא ידע, שאלתי אם ראה אותו או שמע אותו, ישראל אמר שלא, אבל הכוס זה על גבי לוח עם אותיות ומספרים, וכך החבר תיקשר איתם. אמרתי לו שאם לא ראה גוף סימן שהעלה רוח (נשמה).

שאלתי האם עכשיו הוא מאמין בחיים לאחר המוות ובוה שלאדם יש נשמה. הוא השיב בחיוב. שאלתי: "אם כן, מנין באה הנשמה - מהקוף?! ניסית פעם להעלות קוף בסיאנס? זה בלתי אפשרי כי לקוף אין נשמה (יש רק נפש) ואין לו חיים לאחר שהוא מת, אבל לאדם יש נשמה. כיצד תסביר לפי תורת האבולוציה של דרווין את התפתחות הנשמה?".

ישראל שאל מאיפה הנשמה. עניתי מאלוקים, הוא שברא את האדם גוף ונשמה.

שאלתי אותו: "האם עכשיו אתה מאמין באלוקים?"

ישראל ענה: "כן, אבל אל תספר לאף אחד".

הכרת הבורא מתוך תכונות הטבע

בידיעה מתוך היקש שכלי ושיקול הגיוני הינה דרך נפוצה ויומיומית בידיעתנו את המציאות. אנו יודעים על קיומם של דברים מופשטים מתוך מעקב אחר תוצאות פעולתם והסקת מסקנות על קיומם ועל תכונותיהם, מתוך רושם בלבד שהדברים משאירים במציאות, ולא רק באמצעות קליטה חושית ישירה. בבית המשפט ניתן להאשים אדם עפ"י עדויות נסיבתיות, המקשרות אותו אל אירוע מסוים, גם אם הוא עצמו לא נראה במקום, אלא רק השאיר עקבות שונים.

למעשה, רוב התכונות הפיסיקליות שייכות לקבוצה זו של מהויות הידועות אך ורק עפ"י תוצאות פעולתם. אין אנו תופסים או חשים את כח הכבידה, אולם אנו יודעים על קיומו היות ואנו מורגלים בתוצאותיו, כגון נפילת גופים. גם גלי הרדיו קיימים, ללא ספק, למרות שלא ניתן לראות אותם, לגעת בהם או למשש אותם.

קיצורו של דבר, אנו מסוגלים לדעת את מציאותו של עניין מסוים מתוך פעולותיו הגלויות לעינינו, גם אם אין אנו תופסים אותו במישרין בחושים. כך אנו יודעים על מציאות הבורא מתוך פעולותיו: איזון החמצן, סיבוב כדור הארץ סביב עצמו וסביב השמש במרחק המתאים ובמהירות המתאימה באופן שיוצר אקלים מושלם ומאוזן המאפשר קיום של חיים.

סדר מעיד על מתכנן

סדר, תיאום בין חלקים שונים ופעולה הרמונית של מערכת כלשהי לקראת תכלית ברורה מעידים על מתכנן ועל מטרה. טענה זו היא ודאית בהכרתנו את המציאות. נוכל לטעון גם בדרך השלילה: כיצד יעלה על הדעת כי העולם נוצר במקרה?! אם ניתן לקוף "ג'וני" מגן החיות מכונת כתיבה, מה הסיכוי שיכתוב, באופן אקראי, מחזה של שייקספיר? ועדיין אין המשל מגיע אל הנמשל. תורת ההסתברות מלמדת כי הסיכוי שמלין מטבעות שזרקו,

יפלו כולם על אותו צד, הוא כל כך קטן, עד כי נחשב לכמעט בלתי אפשרי. אם כן, מה נאמר על הסיכוי לסדר באופן מקרי מילירדי ביליוני טריליונים של אטומים בצורת יצור חי בעולמנו? לדעתם של מספר גדל והולך של מדענים, מוכיחה העובדה שחוקי הטבע והקביעות הפיסיקלית הם כל כך מדוייקים שהיקום נוצר ע"י מקור בעל חכמה ותכנון מראש ולא "במקרה" (מקרה- אותיות: רק מ-ה', או ה' רקם).

המדען סר פרד הויל כתב: "ניתוח רציונאלי של העובדות מלמד כי יישות על, המנהיגה את העניינים בעולם, שיחקה עם כל חוקי הפיסיקה, הכימיה והביולוגיה; וזה מה שמוציא מכלל אפשרות שהכוחות הפועלים בטבע הם אקראיים. אני לא מאמין שפיסיקאי שיבדוק את הממצאים, לא יוכל שלא להגיע למסקנה הברורה שחוקי הפיסיקה הגרעינית תוכננו באופן מחושב, וזאת לאור מה שנוצר בתוך הכוכבים".

המוח האנושי

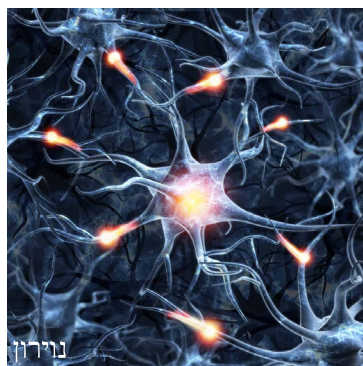
מורכבותו הקולוסאלית של המוח נחשפה בפני החוקרים במלא מימדיה רק בשנים האחרונות ע"י מחקרים שנעשו באמצעות MRI, ובאמצעות PET וכן באמצעות החדרת אלקטרודות ועירות אל המוח (ניורופיסיולוגיה).

המוח האנושי מורכב מכ- 100 מיליארד ניורונים, כשכל אחד מהם בין 10,000 ל-15,000 קשרים עם ניורונים אחרים ובסה"כ מגיע מספרם לכ- 100 קוודריליון (מספר בעל 16 ספרות). המוח שוקל בממוצע קילו וחצי, מהווה כ- 2 אחוזים ממשקל הגוף, אבל צורך 20% מאספקת הדם.

לעומתו, מחשב על טיפוסי שוקל פי 1000 יותר מהמוח האנושי, תופס נפח פי 10,000 וצורך אנרגיה פי מליון ועם זאת אינו מתקרב אפילו ליכולתו של ילד קטן בתחומים כמו ראייה, שמיעה ולמידה.

הרכיבים הבודדים במוח מאוד איטיים ואעפ"כ יכול המוח לבצע 1016 פעולות בשניה.

אולם, המדהים ביותר, הוא שהמוח מתחיל לעבוד זמן רב לפני שהושלם, בסביבות היום הארבעים להריון. בזמן ההריון, מתרבים תאי המוח בקצב של 250,000 תאים בדקה. אולם בהתחלה, אין התאים נמצאים במקום המיועד לכל אחד מהם, ומיליארדי התאים המיועדים ליצירת קליפת המוח, למשל, צריכים לפלס

דרך אל יעדם בתוך מסה צפופה מאוד של תאים שכבר נוצרו. ישנם גנים האחראים על נדידתם של תאי עצב מן הרקמה שבה נוצרו אל המקום המיועד להם בקליפת המוח. תהליך בניית הרשת העצבית של המוח הינה משימה אימתנית.

(מעניין לציין שלפי המשנה בנדה מגיל 41 יום נחשב העובר לתינוק חי לכל דבר (לכן המפלת לאחר 40 יום טמאה לידה). מדענים בריטים גילו כי מיום זה מתחילים להיות גלי מוח)

כיצד, אם-כן, ניתן להסביר איך יודעים הנוירונים לאן עליהם להגיע איך ועם מי ליצור קשרים מתוך המבחר האינ-סופי העומד לפנייהם כדי ליצור מרכזיה כה משוכללת וענקית שאין בעולם הטכנולוגי דומה לה?

ברור לכל בר דעת שמרכזיה כזו לא יכולה להבנות מעצמה, אלא שצריכה להיות מעורבת בבנייתה יד מכוונת, שתחבר כל אחד ואחד מה"חוטים" למקומו המדויק. האם יתכן שבמוח האדם קרה הבלתי אפשרי והדברים נעשו מאליהם?

הקוונטים

מכניקת הקוונטים טוענת שאין אנו יכולים לדעת את חוקי ההתנהגות ברמת החלקיק הבודד ותנועתו. ברמה זו הכל אקראי, כל חלקיק מתנהג כפי ש"מוצא לנכון", כאילו יש לו רצון ובחירה משלו, ואין כל אפשרות לחזות את התנהגותו מראש. ואולם, באורח פלאי ובלתי מובן, סך מסוים של פעולות יתן תמיד אותן תוצאות ממש, אע"פ שכל חלקיק מתנהג בצורה אימפולסיבית ובלתי ניתנת לחיזוי מראש, ולמרות התנהגותו המשוללת סדר באופן מוחלט, עדיין יוצא שסך קבוע של חלקיקים ופעולות מניב תוצאות זהות.

זהו פלא גדול: אם ברמה הבסיסית אין חוקיות, אז מי הוא שדואג לתוצאות הסופיות? כיצד קורה שה"סטיות" שברמת הפרט מתקזזות בסך הכללי? סדר מעיד על מסדר. סדר שנוצר וחוזר ונוצר באופן קבוע, כשמרכיביו האלמנטאריים מתרוצצים באי סדר מוחלט, מחייב שהמסדר יהיה כל הזמן במקום הנכון כדי לשמור שהסדר לא יופר.

פרופסור אנטוני פלו

במשך חמישים שנה הוא היה נחשב לאחד הפילוסופים האתאיסטים המפורסמים ביותר בעולם, "בכל פעם שדברו על אתאיזם היה שמו של פלו עולה מיד על הפרק", סיפר אחד מתלמידיו.

אבל במכתב ששיגר לגליון אוגוסט-ספטמבר 2004 של כתב העת הבריטי: *Philosophy Now magazine* ('מגזין פילוסופיה עכשיו'), קבע הפילוסוף הבריטי: "לאור התגליות החדשות בתחום חקר החיים, נעשה מסובך מדי לדמיין את האפשרות שמערכות חיים התהוו מאליהם, מאחורי הבריאה, קיים סוג כלשהו של תבונה".

מאז פרסום מאמרו הראשון בגנות האמונה הדתית בשנת 1950, היה פלו אחד מדובריה המבוקשים ביותר של התנועה האתאיסטית בבריטניה ובעולם כולו, הוא לימד באוניברסיטאות 'אוקספורד', 'קיל' ו'רידינג', הרצה בקמפוסים רבים בארה"ב ובקנדה, חיבר עשרות ספרים ומאמרים ונטל חלק באינספור הרצאות ועמותים פומביים בנושא האמונה הדתית, ספרו החשוב ביותר 'הנחת היסוד האתאיסטית' התפרסם בשנת 1984 ובו טען, כי נטל ההוכחה לקיומו של אלקים, מוטל על כתפי המאמינים.

כאמור, בשנת 2004, בהיותו בן שמונים ואחת, הודיע הפילוסוף אנטוני פלו כי הוא משנה דעתו, כעת סבור פלו כי מציאותו של 'בורא' הינה 'הכרח מדעי', כלשונו: "אינטליגנציית-על, הינה ההסבר הטוב היחיד למוצא החיים ולמורכבות הטבע", אמר פלו בראיון טלפוני לסוכנות הידיעות 'אי פי'.

לדברי פרופ' פלו המהפך המפתיע בהשקפתו התחולל בעקבות קריאת ספר שחיבר הפיזיקאי היהודי פרופ' ג'ראלד שרודר.

ד"ר שרודר סיפר שכאשר קרא את הידיעה בתחילה, סבר כי מדובר במתיחה. "הספרים שחיברתי התקבלו יפה בצבור הרחב באירופה ובארה"ב, אבל לא ציפיתי שיחוללו מהפך כה דרמטי", אבל בדיקה קצרה העלתה, כי מדובר בספור רציני לחלוטין.

"ה'סאנדי טיימס' הבריטי, הקדיש לנושא הזה כתבה ארוכה במהדורת יום ראשון שלו", אומר שרודר "העובדה שאחד העתונים הנחשבים ביותר בבריטניה, מתייחס לנושא במהדורה הכי מבוקשת של העתון, מלמדת שמבחינתם מדובר בספור מסעיר".

סיפור המהפך המפתיע בעמדתו של האתאיסט הוטיק, אכן חולל סערה בעולם האתאיסטי ועוררה גלים גם בתקשורת העולמית שהבליטה את העובדה כי המהפך אירע בעקבות קריאת ספרו של שרודר 'פניו הנסתרות של הא-ל'.

בספר זה מתאר שרודר את המורכבות העצומה של עולם החי, כפי שנחשף במחקר החדיש, "קל לטעון שהעולם התפתח באופן מקרי כאשר מדברים באופן כללי", אומר שרודר, "אבל כאשר בוחנים מקרוב דוגמאות פרטניות של תכנון בטבע, כמו למשל תהליך ההתפתחות של העובר במעי אימו, העמדה הזאת נופלת".

שרודר סיפר, כי הוזמן לטול חלק בסימפוזיון משותף עם פלו, שנערך בניו יורק שם התוודע להד התקשורת הרב, שקבל הצעד של הפילוסוף האנגלי.

הידיעה הכתה בהלם את מעריציו של פלו, בפרט לאור העובדה שרק שלוש שנים קודם לכן, פרסם הפילוסוף האתאיסט, מאמר ארוך בו גינה במילים חריפות את האמונה הדתית. כעת הוא אומר: "המחקר הביולוגי של הדנ"א גילה את המורכבות שלא תאמן, הנחוצה לאפשר חיים. מורכבות כזו מצביעה על קיומו של כח בעל תבונה וגם תכלית... רמת מורכבות כזו בהכרח מתפרשת אצלנו כבטוי לתבונה".

לדבריו, מדובר בהכרה שהבשילה אצלו בהדרגה במהלך החודשים האחרונים. הרמז הראשון למהפך המפתיע בעמדתו של האתאיסט הוותיק, הופיע כאמור במכתב למגזין הבריטי לפילוסופיה, לאחריה החל פלו לעסוק בכתיבת ספרו החדש, הטוען הפעם בעד קיומו של האלקים.

בראיון לסוכנות הידיעות 'רויטרס' אמר פלו כי הוא מודע לכך שהצעד האחרון שעשה, עלול להרגיז לא מעט אנשים, "ברם", הוא אומר "כל חיי פעלתי לפי העקרון הקבוע: לך אחר הראיות, לא חשוב לאן שיובילו אותך".

ד"ר ג'ראלד שרודר עצמו, החל לשמור תורה ומצוות כפיזיקאי גרעין ב - 'M.I.T' ומאחוריו קריירה מדעית ססגונית, שכללה פרסום עשרות מאמרים בנושאים מגוונים, החל מפיתוח נשק גרעיני, בדיקת הרכב סלעי ירח, חקר חלב האם האנושי ועד חקר

מסלול הנדידה של דגים באוקיינוס. לאחר שעלה ארצה עבד במכון ויצמן ובמכון הוולקני וכיום הוא מקדיש את עתותיו לחקר תחום המפגש שבין מדע לדת, הוא מוזמן פעמים רבות בכל שנה להשתתף בוועידות ובסימפוזיונים בנושאי דת ומדע הנערכים בכל קצוי תבל, "מדובר בנושא שתפס תאוצה רבה בשנים האחרונות, יש המון סקרנות בעולם, להכיר את עמדת היהדות בנושאים הללו".

בשנת 2003 עוד חתם פלו על "המניפסט ההומניסטי השלישי", שהוא אחד מסמני האתאיזם העולמי, ב- 2007 כבר פרסם את ספרו: "יש אלהים, כיצד האתאיסט הידוע לשמצה ביותר בעולם שינה את דעתו". פרופ' פלו נפטר בשנת 2010 (ערכים).

בריאת העולם והמפץ הגדול

במשך אלפי שנים, מאז כתב אריסטו את כתביו, ועד לפני כמה עשרות שנים, העולם המדעי סבר, כי העולם שאנו רואים הוא עולם קדמון. כלומר, מאז ומעולם היו כוכבים וגלקסיות, ומאז ומעולם החומר והאנרגיה פעלו אך ורק על פי החוקים המוכרים שעל פיהם הם פועלים עד עצם היום הזה.

בשנת 1929, גילה האסטרונום אדווין האבל, את ההסטה לאדום של הגלקסיות וניסח את החוק הקרוי על שמו, לפיו הגלקסיות מתרחקות אחת מהשנייה במהירות הפרופורציונית למרחקים ביניהן. בעקבות כך טען האבל, שליקום יש נקודת התחלה, אך המדע סירב לקבל את סברתו, שכן עדיין רווחה בעולם הדעה שהעולם לא נברא אלא היה קיים תמיד. חרף הקושיות הרבות על שיטה זו ובד בבד התעלמות מהן בדרכים מצחיקות ומתמיהות, שאינן מתאימות לדרך המדע, נתפסה דעה זו כנתון מדעי שכמעט ולא היה נתון למחלוקת. בעקבות תגליתו של האבל, התפתחו

תאוריות המנסות ליישב את התרחקות הגלקסיות בלי לומר שלעולם היתה נקודת התחלה (תאוריית היקום הסטטי).

לקראת סוף שנות השישים, נוצרה תפנית במדע המודרני כאשר שני מדענים אמריקאים, ארנו פניזיאז ורוברט ווילסון, מדדו בעזרת מכשיר רגיש גלי רדיו גלקטיים ומצאו קרינה אלקטרומגנטית (קרינת רקע קוסמית) חלשה מאוד המגיעה מכל כיווני החלל (מה שמעיד על התפרצות אנרגיה אדירה שהתרחשה בכל היקום). תגלית זאת נתנה את הגושפנקא על תיאוריית 'המפץ הגדול'. מאותו הרגע החלו אנשי המדע 'לשנות כיוון' ולהסכים עם תיאוריה זו, שלמעשה אומרת שהעולם נברא יש מאין.

הפיסיקאי הנודע סטיבן הוקינג אמר פעם בראיון: "כדי להבין את התיאוריה הזו טוב יותר, צריך לתפוס את ה"שלט" של היקום ולהתחיל להריץ אחורה. כפי שידוע לנו כיום, היקום מתרחב ומתפשט כל הזמן, וככל שנעים אחורה בזמן, היקום מתכווץ. אם מסתכלים אחורה לראשית הזמן (בערך 13.8 מיליארד שנים), רואים שכל היקום היה מכווץ לגודל של אטום אחד". הנקודה התת-אטומית הזו, שהכילה הכל מהכול, ידועה בשם "סינגולריות כבידתית". בתוך הנקודה המזערית והצפופה מאוד הזו של חום ואנרגיה - חוקי הפיזיקה והזמן בעצם מפסיקים להתקיים.

הוקינג גם אמר שלפני המפץ הגדול, לא היה כלום, לא מרחב ולא חומר או אנרגיה, וגם לא היה מושג של זמן. הנקודה הסינגולרית הזו הופיעה פתאום, יש מאין, ומיד התפרצה באור וחום אדיר. היקום בשלב זה החל להתפשט במהירות אדירה, האנרגיה הפכה לחומר שנקרא פלזמה, לאחר שלוש דקות, מהפלזמה החלו להיווצר אטומים, וכך תוך כדי התפשטות והתרחבות אדירה של היקום, עוד ועוד חלקיקים נוצרו והתקבצו לאטומים, ומהם בסופו של דבר נוצרו הכוכבים וכל מה שנמצא ביקום.

למעשה, הרבה לפני גילויי המדע המודרני, גילתה זאת התורה ומפרשיה. בפרשת הבריאה, ביום הראשון, אומרת התורה "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, יְהִי אֹר, וַיְהִי-אֹר" (בראשית א, ג). מהו האור הזה, מהיכן הוא הגיע? אם תאמר שמדובר באור השמש, זה לא ייתכן, שהרי רק כמה פסוקים לאחר מכן נאמר שביום הרביעי אלוקים ברא את המאורות הגדולים: את השמש והירח. אם כך, מהו האור שנברא ביום הראשון? התשובה היא שזהו בדיוק אותו פרץ אור המדובר לעיל, שהיה בתחילת הבריאה.

רש"י שם כתב להסביר: "מיום ראשון נבראו (המאורות) וברביעי ציווה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון..." מה כוונת רש"י שהכול היה כבר ביום הראשון? לפי תאוריית 'המפץ הגדול', הדברים מתיישבים היטב, שהרי בפרץ האור הראשוני אומנם לא היו עדיין שמש וירח, אך הרי כל החומר היה טמון בתוך פרץ האור הראשוני, ויוצא שכל הבריאה הייתה כבר ביום הראשון, ובכל יום של הבריאה התהוו ונוצרו מפרץ האור דברים נוספים, על פי בריאת העולם.

בפירושו הרמב"ן¹ מובא, כי הקב"ה ברא בהתחלה נקודה סינגולרית יש מאין, וממנה יצר את כל היקום, ועוד כתב שקודם לכן לא היה זמן. הקב"ה ברא את הזמן.

1. הרמב"ן בתחילת פירושו על התורה כתב: "הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת. ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון 'ברא'... אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כוח ממציא, מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכוח אל הפועל. והוא החומר הראשון, נקרא ליוונים 'היולי'. ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותיקן אותן".

בשורות בודדות אלו, מתוך דיוק מהכתוב בתורה, מתאר לנו הרמב"ן כיצד נברא העולם יש מאין – קודם נבראה נקודה זעירה מאד וממנה נעשה (יש מיש) כל היקום וכל מה שבתוכו.

הרמב"ן ממשיך וכותב: "כי משיצאו השמים והארץ מן האפס אל היש הנוצר בפסוק

הרב זמיר כהן שליט"א הביא לכך ראייה גם מדברי ספר הזוהר (ח"א קנו.), שם אומר רשב"י, שהאור של בראשית הוא בעצם מה שהמדענים גילו בשנים האחרונות, וזה לשון הזוה"ק: "פא רָאָה, כְּשֶׁרָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְרֹא אֶת הָעוֹלָמוֹת, הוֹצִיא אֹר וְנִסְתָּר אַחַד, שְׁמֵהָאֹר הֵוא יוֹצְאִים וּמְאִירִים כָּל אוֹתָם הָאוֹרוֹת שֶׁהִתְגַּלּוּ, וּמֵאוֹתוֹ הָאֹר יוֹצְאִים וְהִתְפַּשְׁטוּ וְנִעְשׂוּ שְׂאָר הָאוֹרוֹת...". כלומר, היקום נברא כתוצאה מהשתלשלות של יקומים רוחניים יותר ורוחניים פחות, עד התגשמות של חומר. מסיים הזוהר: "וְעוֹד, הָאֹר הָעֲלִיּוֹן הֵזָה הִתְפַּשְׁט וְעָשָׂה אֶמֶן (הקב"ה), אֹר שְׂאֵינוּ מְאִיר, וְעָשָׂה אֶת הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן", העולם הגשמי שאנו עדים לו כיום.

ניתן לראות שתיאורית המפץ הגדול לא רק שאינה סותרת את היהדות, אלא מתאימה למה שכתבו הרבה מפרשים, שהקב"ה ברא את העולם באור ראשוני אדיר, וממנו יצר את העולם שלנו וכל הגלקסיות והכוכבים, מאותו חומר ראשוני...

יש הצוחקים על התאורייה הזו ואומרים: כיצד יתכן שהעולם נוצר מפיצוץ? והם אכן צודקים, כי לא יתכן שעולם כה מושלם ייווצר מפיצוץ, אבל אם מאחורי אותו "פיצוץ" (שהוא למעשה התפרצות אנרגיה אדירה) עומד בורא עולם כל יכול, אין על כך כל קושיא.

הראשון. נהיה זמן. כי אף על פי שזמנינו ברגעים ושעות, שהם באור ובחושך, משיהיה יש – ייתפש בו זמן". מרגע שנוצר החומר, אחז בו הזמן. ברגע שנקודה אפסית זו החלה להתעבות, להתקרש ולהתמוגג, החל השעון המקראי את הילוכו. המדע הוכיח שקיים רק דבר אחד נטול תוכן חומרי שיכול להפוך לחומר והוא האנרגיה. הנוסחה המפורסמת של איינשטיין $E=MC^2$ מגלה לנו שאנרגיה יכולה להשתנות לחומר, ומרגע שהשתנתה לחומר מתחיל הזמן לפעום. למעשה, הרמב"ן בידיעה זו אומר לנו כאן עוד דבר – הקב"ה ברא את הזמן ("בראשית" – כלומר את הזמן, "ברא אלהים"), כלומר הקב"ה היה לפני שהיה זמן, ובכך גם עונה הרמב"ן על מה ששואלים האתאיסטים: מה היה לפני אלוקים? והתשובה היא שלא שייך לשאול מה היה לפני הבורא מכיוון שהוא ברא את הזמן, וא"כ הוא היה לפני הזמן ולא היה כלום לפניו.

מה היה לפני המפץ הגדול?

המדע הוכיח שהיקום כולו הופיע בנקודת זמן מסוימת ולא היה קיים תמיד, פירוש הדבר שלפני היקום לא היה חומר, מרחב או זמן, או בשפה פשוטה: לא-כלום.

מאחר שלפני היקום לא היה חומר, המדע לא מסוגל להשיב על השאלה "מה קדם ליקום?".

בשונה ממה שאנשים רבים שוגים לחשוב, לפני היקום לא היה "חושך" וגם לא חלל אדיר. למעשה, לא היה אפילו מקום להכניס בו סיכה! היקום לא היה, ולכן גם חלל לא היה בו. לא היה צבע ולא העדר של צבע.

כשאינן חומר, אין שינויים. לא-כלום הוא מצב קבוע, שאין בו סיבות ותוצאות, כי אין בו דבר שיכול לחולל שינוי או להשתנות. לא-כלום הוא למעשה מושג פשוט מאוד להבנה. הוא העדר של חומר ותנועה. עובדה זו מעידה על בורא שקדם ליקום, ואינו מוגבל לגבולות החומר והזמן:

1. מכיוון שלפני היקום לא היו חומר ואנרגיה, מכאן ההוכחה שמי שברא את היקום אינו עשוי מחומר ולא מאנרגיה. כלומר: מציאותו אינה חומרית, ובמילים אחרות: הוא על-טבעי.

2. מכיוון שלפני היקום לא היה מרחב (חלל), מכאן ההוכחה שמי שברא את היקום אינו מוגבל למרחב, ובמילים אחרות, הוא אינסופי. נמצא בכל מקום במידה שווה, ללא גבולות וחילוקים. כלומר: מציאותו אינסופית בלא גבול, הוא אחד מוחלט.

3. מכיוון שלפני היקום לא היתה תנועה וזרימה של זמן (עבר, הווה או עתיד, כי הזמן תלוי בחומר ובמרחב), מכאן ההוכחה שמי שברא את היקום אינו תלוי בזמן. אין למציאותו תנועה ושינוי, כלומר: הוא נצחי.

4. הבורא הוא כל-יכול, כיוון שהוא יצר למעשה את הכול, הוא בעל הכוחות כולם.

במאמר זה ראינו הוכחה לקיומו של אלוקים מתוך יצירת 'המפץ הגדול': המדע הוכיח שהיקום הופיע בנקודת זמן מסוימת, ולא היה קיים תמיד. מאחר שהיתה ליקום התחלה, ולכל התחלה חייב להיות מתחיל - הוכח קיומו של בורא הנמצא מחוץ לגבולות החומר, המרחב והזמן, בורא אינסופי ונצחי אשר ברא את היקום יש מאין.

לסיכום: הפסוק הראשון בתורה מתאר את בריאת היקום: "בראשית (-יצירת הזמן) ברא אלוקים את השמים (יצירת המרחב - חלל) ואת הארץ (יצירת החומר-אנרגיה)". בפסוק זה מתואר כיצד ברגע אחד נבראו החומר, האנרגיה, המרחב והזמן (וזה מפורש בדברי הרמב"ן שהבאנו בהערה), כיום, 3335 שנה לאחר שנמסר לבני ישראל ספר בראשית במדבר סיני, גילה זאת המדע. (מהרב דניאל בלס)

גיל היקום לפי התורה והמדע

דבר ידוע הוא שלפי היהדות, בשנה זו ה'תשפ"ב (2022), על פי היהדות אנו מונים 5782 שנים לבריאת העולם. מניין זה מחושב עפ"י שנות חיי אדם הראשון וצאצאיו, אולם לפי חישובים מדעיים משערים שגיל היקום הוא כ- 13.8 מיליארד שנים, ואם כן יש כאן כביכול סתירה גדולה בין המדע לבין התורה, ונאמרו על כך כמה תירוצים. במהדורה הראשונה לספר זה הבאתי תשובה פשוטה ביותר, לפיה לפני 5782 שנה, כאשר ה' ברא את האדם, באותו יום הוא לא היה נראה כתינוק בן יומו, אלא היה נראה כבן עשרים, כך גם עץ הדעת ושאר העצים, שנוצרו עם פירות, ולא נראו כנטעים בני יומם. כך גם בעלי החיים שלא נוצרו גורים, אלא בוגרים. כך גם כדור הארץ שכשנברא, לא נראה היה ככוכב בן יומו, אלא כבן מיליארדי שנים. יש לוגיקה מסוימת לתירוץ זה, והוא רמוז בגמרא (חולין ס. דאמר ריב"ל כל מעשה בראשית בקומתו נבראו בדעתו נבראו בצבינם נבראו, ופירש"י ביום שהיה שור (עגל), היה גדול כפר). הבה נתבונן, כאשר ה' ברא את העץ הראשון, האם היו לו טבעות או לא? אם היו לו

טבעות, הדבר אומר שהייתה לו היסטוריה, ואם כך לעצים אפשר לומר שגם כדור הארץ נברא עם הסטוריה.

אולם על תירוץ זה יש כמה קושיות, ועל כן אביא כאן מהלך אחר, שהוא למעשה משלים את התירוץ הנ"ל. לפני שנתחיל יש לציין כי לפי חלק מספרי הקבלה, גיל היקום הוא קדום מאד¹, בדומה לחישוב המדעי.

המהלך הבא מתבסס על מאמרו של הרב ניר מנוסי: "דגם העולמות הקבלי בשירות התורה והמדע" (עפ"י רבו המקובל ר' יצחק גינזבורג שליט"א, מובא באתר 'גל עיני'), ועל פי מאמרו של ד"ר ג'ראלד שרודר (המאמר המקורי באנגלית מובא באתר רציו מבית ערכים, ומתורגם לעברית באתר הידברות).

הקבלה מתארת את עולמנו הפיזי כמדרג הנמוך ביותר בסולם של מספר עולמות רוחניים, המתנשא 'מעלה' אל הבורא. אף שאין מספר לעולמות, הם מחולקים לארבע קבוצות עיקריות, המכונות ארבעת העולמות. כאשר מונים אותם מלמעלה למטה, הם מכונים: עולם האצילות, עולם הבריאה, עולם היצירה ועולם

1. בספר "התמונה", אשר מיוחס לרבי נחוניא בן הקנה, ומצוטט רבות ע"י גדולי הראשונים והאחרונים, מובא רעיון של שמיטות בנות אלפי שנים, דהיינו שבעה מחזורי שמיטה שבכל אחד מהם ששת אלפי שנים הם כנגד ששת ימי החול, ואילו האלף השביעי הוא כנגד יום השבת. לפי ספר 'לבנת הספיר' אנו נמצאים כעת במחזור השישי, דהיינו שאדם הראשון עליו מסופר בספר בראשית נברא כאשר היקום היה כבר בן 42,000 שנים (ואנו כעת 5782 שנים אחריו). בספר הקבלה 'מערכת אלהות' הובאו ראיות רבות לשיטה זו ממדרשי חז"ל ומהגמרא (חגיגה יג:). רבי יצחק דמן עכו (היה תלמיד חבר של הרמב"ן) בספרו 'אוצר החיים' כותב, כי השנים שהיו לפני אדם הראשון, אינן שנים כפי שאנו תופסים כבני אנוש, אלא שנים אשר כל יום בהן הוא כמו אלף שנים שלנו (כפי הפסוק בתהלים: 'כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כַּיּוֹם אֶתְמוּל'), ולפי זה כל שנה היא 365,000 ימים, ואם נכפיל זאת ב- 42,000 שנים, נקבל למעלה מחמש עשרה מיליארד שנים, וזה לא רחוק מחישוב המדע לגיל היקום (מתוך דרשתו של הרב אריה קפלן זצ"ל משנת 1971 בפני מדענים יהודים, את הדרשה המלאה בתרגום לעברית אפשר למצוא באתר 'רציו').

העשייה, ובקיצור אבי"ע². היקום הפיזי בו אנו חיים הוא עולם בפני עצמו הממוקם מתחת לארבעת העולמות, ונקרא "עולם העשייה הגשמי".

הפירוש המקובל והרווח ביותר לרעיון של ריבוי עולמות, הוא שכוונתו, פשוטו כמשמעו (עד כמה שיש פשט בענייני סוד), לקיומם של מעין 'קומים' רבים. אין הכוונה לרעיון המדעי המודרני של ריבוי יקומים פיזיים – המדבר על "עולמות עשייה גשמיים" – אלא כאמור לריבוי של עולמות רוחניים, אך עדיין מדובר על עולמות ממש.

אולם ישנה דרך נוספת לחשוב על רעיון ריבוי העולמות, והיא בהתייחס לריבוי השקפות עולם – ריבוי אופנים להסתכל על

2. מה פירוש המלים 'אצילות', 'בריאה', 'יצירה' ו'עשייה', ולמה אנו מתכוונים כאשר אנו משתמשים בכל אחת מהם לגבי התהוות העולם? מה פירוש שהעולם נאצל, מה פירוש שהוא נברא, מה פירוש שהוא נוצר ומה פירוש שהוא נעשה?

אצילות: האצלה פירושה השראת שפע על משהו, באופן שהדבר הנאצל אינו עוזב לגמרי את מאצילו אלא נותר תמיד קשור בו וסמוך אליו – תמיד אצלו, כביכול. כאשר רוח נבואה למשל נאצלת על משהו, אז היא מצד אחד שורה עליו אך מצד שני דבוקה תמיד במקורה העליון. הרעיון שהעולם נאצל מה' הוא לפיכך רעיון מאד נעלה ומופשט, הגורס כי העולם הוא התגלות של האלוקות, ואינו נפרד ממנה. אם נרכיב על תודעתנו את עדשת עולם האצילות, אם כן, לא נראה את העולם כלל, אלא נחוה שיש רק אלוקות.

בריאה: זה חידוש יש מאין, הופעתו של משהו בשלמותו מתוך מה שאנו מכנים ה'אין' האלוקי. בניגוד לדבר הנאצל, הדבר הנברא נפרד מבוראו; עם זאת, מכיוון שהוא נברא מאין, משום דבר, קיומו תלוי באלוקות כל הזמן, והוא תלוי בהזנה מתמדת של חיות ממנה כדי להתקיים, אחרת הוא ישוב ויתאין. הרעיון שהעולם נברא הוא שהקב"ה מהווה אותו מחדש בכל רגע ורגע. דרך עדשת הבריאה נחוה את העולם כמתחדש בכל רגע.

יצירה: היא התהליך המוכר יותר של דבר שכבר קיים במציאות הלוכש צורה חדשה. יצירה היא שינוי 'יש מיש', לא 'יש מאין', ואינה תלויה ביצירה כדי להמשיך להתקיים. עם זאת, מדובר בשינוי ממהות מוגדרת אחת למהות מוגדרת אחרת, כך שביצירה תמיד מורגשת טביעת אצבעו של יוצר עליון. הרעיון שהעולם נוצר פירושו שהוא מעוצב בהתאם לחוקיות ומבנה מטאפיזיים המונחים מעבר לו. דרך עדשת היצירה נראה את העולם כלבוש של צורות ומבנים רוחניים.

המציאות. כלומר, ניתן לחשוב על ארבעת העולמות כעל ארבע עדשות תודעתיות, שדרך כל אחת מהן נראית המציאות אחרת, כה אחרת עד כי ניתן לדבר על ארבעה עולמות שונים.

אחד הנושאים שהקבלה מסבירה בנוגע לעולמות, הוא שחווית הזמן שונה מעולם לעולם. ככל שעולם גבוה יותר, כך הדברים מתרחשים בו במהירות רבה יותר ביחס לעולם שמתחתיו.

בעולם העשייה, העולם הנמוך ביותר במדרג, קצב ההתרחשויות הוא זה המוכר לנו מחיי היומיום. בעולם היצירה, לעומת זאת, האירועים מתרחשים במהירות רבה יותר, כך מה שנחווה בעולם העשייה כשנים רבות, חולף כהרף עין בעולם היצירה. מנקודת מבטו של מלאך בעולם היצירה, נדמים תושבי עולם העשייה כאצים-רצים תחת רגליו במהירות גבוהה, בעוד הוא נע במהירות רגילה.

עשייה: אף היא התפתחות יש מיש, אך מהווה שכלול הדרגתי ורציף של היש הנוצר, ללא דילוג מהותי מצורה אחת לצורה אחרת. כשמשוהו 'נעשה', נדמה כאילו הוא התרחש מעצמו, ללא בורא או יוצר עליון. הרעיון שהעולם נעשה, פירושו שהוא מתפתח דרך תהליכים הדרגתיים של סיבה ותוצאה. דרך עדשת העשייה נראה העולם כמתנהל באופן טבעי והכרחי משלב לשלב.

כפי שניתן לראות, ככל שאנו יורדים בסולם העולמות, כך המציאות מצטיירת כיותר ויותר עצמאית ובלתי תלויה בבוראה. דרך עדשת האצילות, העולם נראה כמחובר לה; דרך עדשת הבריאה הוא נדמה כשואב קיומו ישירות מה'. דרך עדשת היצירה, נדמה העולם כמעוצב בידי ה', ודרך עדשת העשייה הוא נדמה כנעשה מעצמו ללא תלות בה'. אכן, המלה "עולם" עצמה מוסברת כקשורה בלשון העלם: כל עולם המשתלשל מקודמו מעלים (מסתיר) יותר את הבורא.

על פי זה אפשר לומר ששתי תמונות העולם, על פי המדע ועל פי התורה, אינן בנות השוואה, וזאת משום שהן נובעות מאופני הסתכלות שונים לגמרי – שתי עדשות עולם שונות. לאור זאת, אין הכרח להגיע למסקנה שיש לבחור רק אחת מהן ולנטוש את השנייה. קיימת גם האפשרות להניח את שתי העדשות זו על גבי זו ולקבל תמונת עולם חדשה ומורכבת.

שאלת גיל היקום אינה נמצאת לגמרי בתחומו של המדע התצפיתי, שכן מדובר בתופעה שלא ניתן לשחזרה בניסוי ולצפות בה. כל מה שהמדע יכול לעשות הוא להתבונן בתהליכים שאנו מזהים כעת ועל בסיסם לערוך אקסטרפולציה (היקש

כאשר אנו מגיעים לפסגת עולם הבריאה, מתרחש דילוג: קצב התרחשות האירועים מגיע למהירות אינסופית, ואם כן, הכל מתרחש באפס זמן, או לחילופין בו-זמנית. במלים אחרות, חווית הזמן כולה מתבטלת בעולם הבריאה, ומכלול הזמן נחוה בעת ובעונה אחת, כמעין רגע נצחי. מנקודת מבט זו, כל האירועים של העולמות התחתונים נחווים כמתרחשים כולם בבת אחת ברגע זה.

ומה קורה כאשר עוברים לעולם האצילות? האם תתכן תנועה מהירה עוד יותר ממהירות אינסופית? ובכן, ההסבר בקבלה הוא שעולם האצילות נח לחלוטין 'מעל' או 'לפני' הזמן הנברא. אין בו שום חווית זמן, אפילו לא של רגע אחד כולל-כל. מה שכן יש בעולם האצילות זה דבר המכונה "סדר זמנים": מעין תוכנית על-זמנית (המתעדכנת תדיר בהשפעת העולמות התחתונים) ובה כל האירועים מתרחשים בתוך ממד הזמן של העולמות התחתונים³.

מהידוע אל הבלתי ידוע) אחרונית בזמן – לשער מה התרחש בעבר, בהנחה שאותה חוקיות שאנו עדים לה כעת, שררה גם אז, וכל זה הוא לפי עדשת העשייה.

אם נוסיף את עדשת היצירה מעל עדשת העשייה, נמשיך לראות את הטבע כמות שהוא, ובה בעת לראותו גם כחומר ביד יוצר בעל כוונה בניהול העולם. מנקודת מבט זו, הכוללת גם את עדשת העשייה וגם את עדשת היצירה, עקרון אחידות הטבע עדיין תקף באופן כללי, אך כבר אינו מחייב לגמרי, אלא כפוף עתה למציאות גבוהה יותר המנהיגה אותו ומסוגלת להפר אותו. לפי זה נוכל לראות את הקוסמוגניה התנ"כית והחזו"לית כאפשרית: ניתן להעלות על הדעת שבמשך ששת הימים הראשונים של היקום שררה בו חוקיות שונה מזו השוררת כיום, בה הדברים התנהלו בקצב מואץ יותר. לאור זאת אכן אפשר לומר שהעולם נברא לפני כ-5800 שנה ולא לפני 13.7 מיליארד, שהרי גם לאחר ששת ימי הבריאה הופרה החוקיות הרגילה, ברגעים מסוימים, כדי לאפשר נסים וכן הלאה. מאוד מוזר לראות זאת מנקודת מבט של עדשת העשייה, אך זה מאוד הגיוני כאשר מסתכלים מנקודת מבט של אמונה בתורה – המבקשת להעניק לה את שלמות הסתכלותה מבלי לנגוס ממנה אברים.

3. רעיון קבלי עתיק זה, לפיו חווית הזמן אינה אובייקטיבית ומוחלטת אלא תלוית נקודת מבט, צץ והופיע פתאום בתקופתנו בלב לבה של הפיזיקה המודרנית, במסגרת תורת היחסות הפרטית של איינשטיין. לפי תיאוריה זו, המהווה את ריית הפתיחה של כל הפיזיקה החדשה, ממד הזמן אינו מוחלט אלא תלוי בנקודת מבטו הסובייקטיבית של המודד. מה שקובע את השתנות קצב הזמן הנמדד הוא מהירות תנועתו של המודד

לפי זה, עולה כי ניתן לראות את העולמות הקבליים כרצף תמונות של העולם כפי שהוא נצפה ככל שמאיצים לקראת מהירות האור, כדלקמן:

עולם העשייה הוא תמונה של העולם כפי שהוא נראה כאשר נעים במהירויות הרגילות. **עולם היצירה** הוא תמונת העולם כפי שהוא נראה כאשר מאיצים למהירויות המתקרבות למהירות האור. **עולם הבריאה** הוא תמונת העולם כפי שהוא נראה כאשר נעים במהירות האור.

הקבלה זו מאפשרת לנו להסביר מחדש את ארבעת התיארוכים שמנינו לעיל, הפעם מתוך הקשר חדש זה של תנועה במהירויות הולכות ומתגברות:

מכיוון שעולם העשייה הוא תמונת העולם כפי שנראה כאשר נעים במהירויות רגילות, גילו מחושב כפי שהוא נראה לעין המתבונן הרגיל, היינו כבן מיליארדי שנים, אולם, עולם היצירה הוא תמונה של העולם כפי שהוא נראה כאשר נעים במהירויות המתקרבות למהירות האור, ולפי זה הוא יראה כבן 5800 שנה. המדע מדבר על פי עולם העשייה ואילו התורה מדברת על פי עולם היצירה, ולכן אין כאן סתירה, אלא תיאור של אותו מושג ב'שתי שפות' שונות.

למעשה, גם לפי המדע אפשר להתייחס לפרק זמן מסוים בשני מישורים שונים לחלוטין שיכולים להתקיים במקביל. ונסביר, אנו מתבוננים לאחור בזמן וטוענים כי היקום קיים 13.8 מיליארד שנה, אבל כל מדען יודע שכאשר הוא אומר: "היקום בן 13.8 מיליארד

אותו. כל עוד אנו נעים במהירויות רגילות, אנו לא מוצאים כל הבדל בין שעונינו לבין שעונו של מי שעומד במקום. אך אם ננוע במהירות המתקרבת למהירות האור, הדברים שאינם נעים במהירותנו הגבוהה יראו לנו כמתרחשים מהר יותר, פורחים ונובלים במהירות, בעוד אנו חיים כרגיל. כאשר נגיע למהירות האור, יגיע תהליך זה לשיאו: העולם יעמוד מלכת, אנחנו נקיף אותו מקצה אל קצה ונראה את כל תולדותיו בבת אחת.

שנה", יש חלק שני למשפט שלא נאמר: "היקום בן 13.8 מיליארד שנה, כפי שהוא נראה מנקודת הציון זמן-מרחב בו אנו מצויים". זוהי נקודת ההשקפה היחסית של איינשטיין. נקודת המפתח היא שהתורה מתבוננת קדימה בזמן, מנקודת ציון שונה מאוד בזמן-מרחב וזאת כאשר היקום היה קטן. אולם מאז גדל היקום והתפשט, החלל התרחב והתרחבות זו שינתה לחלוטין את תפיסת הזמן. נסו לחזור בדמיונכם מיליארדי שנים לאחור לתחילתו של הזמן. נניח שבנקודה בה התממש הזמן, כבר קיימת קהילה אינטליגנטית (דמיוני ביותר...) ולקהילה זו יש מכשיר לייזר והם עומדים לשגר פרץ קרני אור.

בכל שניה נשלחת פעימת אור, ומיליארדי שנה אחרי-כן מרחק רב בקו הזמן, אנו כאן על כדור הארץ מחזיקים אנטנה לוויינית וקולטים את פעימות האור. וכל פעימה מכילה מידע האומר: "אנו שולחים לכם פעימת אור כל שניה". חולפת שניה ופעימה שניה נשלחת. אור עובר 100 מיליון מטר בשניה אחת, כך שבתחילה מפרידות בין הפעימות 100 מיליון מטר. הן עוברות בחלל במשך מיליארדי שנים והן עומדות להגיע לכדור הארץ מיליארדי שנה לאחר שילוחן. אולם, האם היקום עומד במקומו? לא, היקום מתפשט, וזה אומר שהיקום מתרחב לחלל הריק סביבו. אולם ישנו רק היקום אין חלל סביבו, אם כן היקום מתרחב ע"י כך שהחלל בו "נמתח", כך שפעימות האור עוברות מסע בן מיליארדי שנה ובמקביל היקום מתפשט והחלל נמתח. ומה קורה להן? החלל ביניהן נמתח אף הוא, כך שהמרחק ביניהן גדל. מיליארדי שנה אחר כך, כאשר מגיעה הפעימה הראשונה, אנו קוראים "וואו, פעימה", והמידע המוטבע בה אומר: "אנו שולחים פעימה כל שניה..." אנו מכנסים את חברינו ומצפים לפעימה הבאה, האם היא תגיע שניה לאחר מכן? לא. שנה? אולי מיליארד שנה.

כיום, אנו מביטים על הזמן נע לאחור, ורואים 13.8 מיליארדי שנים, בהתבוננות קדימה מנקודת הזמן בה היקום היה קטן מאד-

מיליארדי פעם קטן יותר. אומרת התורה: שישה ימים. למעשה, שתי הגרסאות עשויות להיות נכונות. עתה יש לנו את הידע המאפשר לקבוע את היחסיות בין נקודת הזמן מבראשית, יחסית לנקודת הזמן כיום. אין זה מדע בדיוני יותר, כל אחד מתריסר ספרי פיסיקה מציין מספר זהה. היחס הכללי בין נקודת זמן נתונה בסביבות ההתחלה לבין נקודת זמן כיום הנו מיליון מיליונים (1,000,000,000,000).

אם כן, כאשר 'צופה מבראשית' מתבונן קדימה בזמן ואומר: "אני שולח לכם פעימה של אור כל שניה", האם אנו נראה פעימות אלו כל שניה? לא. אנו נחזה בפעימות הללו כל מיליון מיליונים של שניה, כיוון שזהו אפקט התפשטות היקום. התורה אינה אומרת כל שניה, היא מזכירה: שישה ימים. אבל ביום השישי לבריאה נברא אדם הראשון, ומאז זרימת הזמן היתה כבימינו אנו (לכן עלינו לחשב רק חמישה ימים של זרימת זמן שונה + חלק מהיום השישי עד זמן בריאת האדם). אם היה נאמר בתורה: מידע נשלח במשך חמישה ימים, האם היינו מקבלים אינפורמציה זו כחמישה ימים? לא, היינו מקבלים מידע זה כמיליון מיליונים של ימים, מכיוון שנקודת מבטה של התורה היא מבראשית קדימה בזמן. חמישה מיליוני מיליונים ימים הוא מספר מעניין. כמה זה יהיה בשנים? יש לחלק ב- 365 והתוצאה היא 13.698 מיליארדי שנים (ויש להוסיף על זה כמאתיים מיליון שנה (מהיום השישי), כפי שנראה בהמשך). בקרבת הערכת הזמן העכשווית, זהו ניחוש לא רע מלפני יותר מ- 3300 שנים. הדרך בה שתי תוצאות אלה מתאימות, הנה יוצאת מן הכלל.

עתה נוכל לצעוד צעד נוסף קדימה. הבה נבחן את התפתחות הזמן, יום אחר יום, בהתבסס על גורם ההתפשטות. בכל פעם שהיקום מכפיל עצמו, תחושת הזמן נחלקת בשנים. כאשר היה היקום קטן ממדים, היה מכפיל עצמו במהירות רבה. אולם, ככל שהיקום גדל, זמן ההכפלה הפך ארוך יותר. שיעור התפשטות זה מצוטט בספר: "The Principle of Physical Cosmology".

המסקנות המתבקשות הן כדלקמן: היום התנ"כי הראשון נמשך 24 שעות מנקודת הזמן ההתחלתי, אולם אורכו, מבחינת נקודת הזמן שלנו, הוא 7 מיליארד שנים. היום השני נמשך 24 שעות בתפיסה המקראית, ולתפיסתנו מחצית מן היום הראשון, לאמור: 3.5 מיליארד שנים. היום השלישי אף הוא מחצית מקודמו: 1.75 מיליארד שנים. היום הרביעי: 875 מיליון שנה. היום החמישי: 437.5 מיליון שנה. היום השישי: 218.75 מיליון שנה. כאשר מחברים את סך השנים, מקבלים את גילו של היקום: 13.78125 מיליארד שנה. מספר דומה לזה של חקר היקום המודרני. האם זהו מקרה בלבד? אולם ישנו דבר נוסף, המקרא מדקדק ומציין מה נברא בכל אחד מן הימים. עתה נוכל להתבונן אל חקר היקום, חקר המאובנים, ממצאים ארכיאולוגים, ולבחון את ההיסטוריה של העולם ולבדוק את התאמתם לימי בראשית.

אירוע	יום בבריאה	חישוב יום (מיליארדי שנה לאחור)	לפי המדע (מיליארדי שנים)
המפץ הגדול	1	6.8-13.8	13.8
כדור הארץ	2	3.3-6.8	4.6
ים ויבשה	3	1.5-3.3	3
אצות ופטיות	3	1.5-3.3	2.8
צמחים	3	1.5-3.3	1
דגים	5	0.22-0.7	0.5
חרקים מעופפים	5	0.22-0.7	0.32
דינוזאורים*, עופות	5	0.22-0.7	0.23
יונקים	6	0-0.22	0.2

* יש אומרים ש"התנינים הגדולים" המופיעים ביום החמישי בפרשת הבריאה הם הדינוזאורים. 'תנין' בלשון התורה הוא כינוי לטאה (כמו שמצינו אצל משה ואהרן שהמטה שלהם הפך לתנין), וכן בלטינית 'דינו-זאור' פירושו לטאה גדולה.

התעלמתי מהיום הרביעי, בו לכאורה נבראו המאורות (הכוכבים). לפי חלק גדול מהמפרשים הם נבראו קודם לכן, ורק נראו ביום הרביעי, מחמת התבהרות האטמוספירה, יש לכך סמך במדע, אך לא יודעים מתי זה התרחש, לכן לא הבאתיו.

"תורת" האבולוציה

בשנת 1859, חוקר טבע אנגלי בשם צ'ארלס דרווין, פרסם ספר בשם מוצא המינים, בו טען כי המינים השונים התפתחו במשך מיליארדי שנים מאב קדמון משותף אחד, באמצעות הברירה הטבעית... מה שמכונה: "תורת האבולוציה".

בשנת 1873 נשא רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, מנהיג הזרם היהודי אורתודוקסי בגרמניה, דרשה בה דחה את תאוריית האבולוציה, אך קבע כי גם אם המדע יוכיח שהיא נכונה, היהדות תוכל להתמודד עם מסקנה זו, כי היא אינה סותרת את התורה.

אבל מאז ועד היום, המדע עוד לא הצליח להוכיח את אמיתות האבולוציה, ולכן היא אינה בגדר "עובדה מדעית", אלא רק בגדר של תיאוריה מדעית, ויש אומרים "מדע בדיוני".

לפי תיאוריית האבולוציה, היצורים החיים התפתחו באופן מקרי מחומר דומם ליצורים חיים כמו צמחים, בקטריות וחיידיקים, ומשם בהדרגה ליצורים מורכבים ונבונים... אך הסיכוי לכך אפסי.

אם מחט שמשקלה גרם אחד, אבדה בתוך ערמה של שחת שמשקלה: מיליארד כפול מיליארד כפול מיליארד טון - הסיכוי למצוא אותה מבחינה סטטיסטית הוא אחד ל- 10^{33} (מספר בעל 33 ספרות), אך מבחינה מדעית, הסתברות שכזו, אע"פ שהיא מאוד נמוכה, אינה מוגדרת כבילתי אפשרית מבחינה מעשית. באופן מדעי, נקבע כי אירוע אשר ההסתברות להתרחשותו קטנה מאחד ל- 10^{50} , נחשב בלתי אפשרי מבחינה מעשית.

מדען האבולוציה לקומט דה נואי חישב שמבחינה הסתברותית, הסיכוי להיווצרותה של פרודת חלבון יחידה באופן מקרי הוא אחד ל- 10^{243} . כידוע, תא חי בודד מורכב ממאות פרודות חלבון, ומהרבה חומרים מורכבים אחרים, וא"כ הסיכוי להיווצרות אקראית היא בלתי אפשרית מבחינה מדעית!

פרופ' פרד הוילס, מדען בעל פרס נובל, כתב בספרו "Nature":
 "הסיכוי שצורות חיים מפותחות התפתחו באקראי, ניתן להשוואה
 לסיכוי שסופת טורנדו הנושבת דרך מחסן גרוטאות יכולה לגרום
 להיווצרות מטוס בואינג 747 מן החומרים המצויים שם".

פרדוקס היווצרות החיים

רכיב עיקרי של התא החי הוא קבוצה של מולקולות גדולות
 המכונות חלבונים, והם מהווים כ- 75% ממשקלו היבש של התא.
 בתא חי יש מאות רבות של סוגי חלבונים, שכל אחד מהם מופקד
 על ביצוע פעולה שונה, החיונית לתיפקוד התא. החלבונים מזרזים
 את התהליכים הכימיים המתרחשים בתא, מפקחים על חילוף
 החומרים בתא, ומייצרים מיגוון של 'תוצרים' חשובים. החלבונים
 מבקרים ומווסתים כמעט את כל הפעילות המתרחשת בתא. אין
 לתאר את קיומו של תא חי בלי החלבונים.

ומניין באים החלבונים? כל החלבונים מיוצרים באמצעות חומצות
 הגרעין. שיכפולן של חומצות-הגרעין נעשה באמצעות חלבונים
 מסוימים הנקראים אנזימים. בלי חלבונים אלו לא היו מולקולות
 חומצות הגרעין יכולות להתקיים בסביבה המימית של התא. רק
 פעולת הייצור, הנעשית על ידי חלבונים מיוחדים, מאפשרת את
 קיומן של חומצות הגרעין בתא.

לאחר שהובהר הבסיס של תהליכי החיים, נפנה לניתוח הטענה
 שיצורים חיים התהוו באופן ספונטני מחומר דומם, חסר-חיות.
 הניתוח יתמקד בארבע נקודות עיקריות:

א. כל תא זקוק לחומצות הגרעין כדי להתרבות, מכאן שבלי
 חומצות הגרעין לא יתכנו חיים.

ב. כל תא חי זקוק לחלבונים, המבצעים את מיגוון הפעולות
 הנחוצות לתיפקוד התא. מכאן שבלי חלבונים, לא ייתכנו חיים.

ג. חלבונים נוצרים רק באמצעות חומצות הגרעין. מכאן שבלי חומצות הגרעין אין חלבונים.

ד. שיכפול חומצות הגרעין נעשה רק באמצאות חלבונים. מכאן שבלי חלבונים, אין חומצות-גרעין.

עכשיו אפשר לעמוד על הפרדוקס המפורסם הטמון בטענה שהחיים נוצרו באופן ספונטני. מנקודות א-ב עולה כי תא חי זקוק הן לחלבונים והן לחומצות הגרעין. אבל נקודות ג-ד קובעות כי לא ייתכן לייצר את אחת המולקולות בלי המולקולה האחרת. המסקנה המתבקשת, אפוא, היא שהחיים אינם יכולים להתפתח באופן ספונטני מחומר דומם, שכן חומר דומם אינו מכיל לא חלבונים ולא חומצות-גרעין (לדרוין לא היתה בעיה לומר שהחיים התפתחו מחומר דומם כי בזמנו חשבו שהתולעים נוצרות מהרקבון).

אין צורות ביניים

אחת הטענות נגד תיאוריית האבולוציה היא העובדה שמעולם לא נמצאו צורות ביניים. אם, למשל, זברה התפתחה לאט לאט להיות ג'ירפה, אז איפה כל המינים שביניהם?

דרוין התייחס לכך בספרו וכתב (מוצא המינים "עמ' 288): "אני מאמין שההסבר טמון בעובדה שעדיין לא נתגלו רוב רובם של הממצאים הגיאולוגיים. יחפרו - יגלו". ובהמשך כתב: "כל הדוחה את הטענה שצורות ביניים קיימות, אלא שעדיין לא התגלו, חייב לדחות את התיאוריה כולה". מאז חלפו למעלה ממאה ושישים שנה, ועדיין לא נמצאו צורות ביניים...

פרופ' ס. מ. סטנלי כתב: "בממצאי המאובנים שנתגלו אינם נכללים צורות ביניים במעבר מקבוצות בעלי חיים אחת לאחרות. דרוין ואיתו אדריכלי התיאוריה שלו, היו עומדים פעורי פה לנוכח המאובנים שנתגלו" (The New Evolutionary Timetable).

הפיזיקאי והמדען הנודע פרופסור גראלד שרוודר כותב: "בכל תיעוד המאובנים המכיל מליוני פריטים לא נמצא עד כה מאובן

מעבר, מאובן של אמצע הדרך, ברמה הבסיסית של אמצע הדרך או של מחלקה, שום עקבות של יצור חי שחציו היה קודמו וחציו "ורשו" (המדע והאל, עמ' 140).

סתירות במאובנים

פרופ' משה טרופ, ייחד פרק בספרו "בריאה, מוצא החיים", בשם "הממצאים לוועגים לתיאוריה", בו הוא מראה כיצד המציאות היא שיצורים שונים נמצאים לרוב בשכבות בהן לא היו יכולים להתקיים לפי תיאוריית האבולוציה, ואף סימני ציוויליזציה (תכשיטים, כלים, בגדים) נמצאים לרוב בשכבות בהן לא היה האדם אמור להיות קיים.

מאובני אדם רבים נמצאו בשכבות מוקדמות מידי למועד הופעתם על פני כדור הארץ, לפי האבולוציה, ואפילו עוד בטרם הופיעו אבות אבותיו של האדם. מאובנים ארכאיים אלה סותרים לגמרי את תיאוריית אבולוציית האדם. ותחת לבקר את התיאוריה,

---

* בתחילת המאה ה-20 נמצא מאובן שהוצג כצורת ביניים: דג הלטימריה קולקנס (Coelacanth) Latimeria. דג זה, שנמצא בצורת מאובן, וגילו הוערך בכ - 410 מיליון שנה, הוצג ע"י חסידי האבולוציה במשך עשרות שנים, כשלב ביניים בין הדגים ליצורים היבשתיים. ציורים ושחזורים גראפיים תלת - ממדיים של המאובן נעשו ע"י מומחים, ופורסמו במוזיאונים ובספרי לימוד בכל רחבי העולם. התמונות מראות את הדג עם ידיים ורגליים, המבלה את זמנו בין הים ליבשה. וכן טענו שהיה בעל ריאה פרימיטיבית, וכן מוח הדומה לזה של חיות יבשתיות, וכן אברים שונים המוכיחים שדג זה היה כשיר לתפקוד על היבשה.

אלא שב - 22 בדצמבר 1938, קרסה גישתם של "המדענים" לחלוטין, כאשר דג הלטימריה, שנחשב כנכחד כבר 70 מיליון שנה (שכן בערך בתקופה זו, שמכונה "תור הקרטיקון", הדג נעלם מתיעוד המאובנים). נמצא אותו דג שוחה להנאתו באוקיינוס ההודי. הפתעתם של המדענים הייתה כה רבה, עד שהפליאונטולוג ג'יימס סמית אמר על התגלית: "אם הייתי פוגש דינוואור ברחוב, לא הייתי נדהם יותר".

למעשה, כל הנחותיהם של "המדענים" הופרכו עם גילוי הדג: לא היו לו ידיים ורגליים, אלא סנפירים רגילים. מה שהוצג כריאה פרימיטיבית, התגלה ככיס שומן ותו לא, וכן התברר שמוחו היה כשל דג רגיל.

בוחרים המדענים בדרך הקלה: מתעלמים מן המאובנים ה"לא מתאימים", או טוענים, שמאובנים ש"אינם מתאימים לתקופתם" - מזויפים, או במקרה הטוב ביותר, גופים ש"הסתננו" לשכבות בתקופות מאוחרות. מתעלמים מממצאים שמהימנותם אינה מוטלת בספק, שנחשפו ושדווחו ע"י מגליהם בעת חשיפתם, ומתייחסים רק למאובנים "מתאימים" ו"נוחים". מתעלמים מסימנים ברורים נסיבתיים, המראים בעליל עקבות כתמי אורגניזמים בתוך הסלעים, שנחשפו סביב למאובנים, ומתעלמים ממאובנים המוצגים לראווה במוזיאונים.

עקבות מעשה ידי אדם, מתגלים במרבצים, אשר, לפי הגיאולוגיה, קדמו לאדם בעשרות ומאות מיליוני שנים: צורות מחרס קלוי בתנור, בשכבות שהיו לפני 12 מיליוני שנים. אבן מרצפת נתגלתה בשכבה מלפני 25 מיליוני שנים. סיר ברזל נחשף מתוך אבן פחם גולמי מלפני 300 מיליוני שנים, ראש חץ הוצאו משכבות שקדמו ב- 400 מיליוני שנים, לפי הערכת המלומדים - בעוד כל התיאוריות של אבולוציות האדם - אף אחת מהן אינה מקדימה את האדם המודרני ביותר משני מיליוני שנים. אם כן, מהיכן הגיעו כל החפצים האלה לשכבות כה עתיקות?!

מורכבות שאינה ניתנת לצמצום

המדענים שדוגלים באבולוציה, מנסים להסביר אותה כתהליך ארוך שהתפרס על פני מאות מיליוני שנים. לפי טענתם, כל אבר התפתח לאט, ע"י מוטציות חיוביות, שגרמו לשינויים קטנים שחלו באותו אבר, עד אשר האבר התפתח והיה ראוי לשימוש מלא. אחת הדוגמאות שבה אוהבים להשתמש בכדי לנגח בתיאוריה זאת, היא כנף הציפור. וכך כותב ד"ר גיל גרשון טבעון: "לפי טענת האבולוציה, הציפור פתחה כנף לאיטה, סנטימטר אחר סנטימטר. כלומר, התהליך נמשך הרבה דורות עד שהכנף הייתה ראויה לתעופה, כיוון שהכנף היא אבר מאוד מסובך. זאת אומרת שבמשך כל אותם דורות ביניים, הציפור הייתה צריכה

להתהלך עם כנף כבידה בלתי שימושית. ציפור כזאת הייתה מתקשה יותר לברוח מאויבים, מאשר ציפור בלא כנף מתפתחת. אבל לפי האבולוציה, הציפור בעלת חצי כנף היא היצור היותר ראוי לשרוד. זה מנוגד לכל היגיון!". (מבט אחר על האבולוציה, עמ' ח-ט).

אפשר להביא לזה דוגמה נוספת מהג'ירפה: לבם של הג'ירפים מגיע למשקל של עשרה קילוגרמים ולאורך של שישים סנטימטרים, ועליו לספק לחץ דם הגדול פי שניים מלחץ הדם של יונק גדול ממוצע, וזאת על מנת לשמור על זרימת דם תקינה למוח. מכיוון שהרגליים של הג'ירף ארוכות מצווארו, הוא נאלץ לפשק את רגליו בפישוק רחב, כאשר הוא רוצה להרוות את צמאונו.

עובדה זו יוצרת בעיה כפולה: כאשר הוא רוכן קדימה לשנות, מוח הג'ירף עלול לקבל זרם גדול מידי של דם. אשר הוא מתרומם חזרה, זרם הדם קטן באופן משמעותי. בשני המקרים עלול הג'ירף לאבד את הכרתו. לכן, מפותחות בג'ירף שתי מערכות לוויסות הדם: כאשר הוא מתכופף, זרם הדם ממותן על ידי מערכת מורכבת של שסתומים המווסתים את כמות הדם המגיעה למוח, וכאשר הוא מתרומם, מערכת המכונה בשם "רשת פלאים" (Rete mirabile) פועלת כמעין בולם זעזועים, ומונעת גם כן אובדן הכרה.

ונשאלת השאלה: מה התפתח קודם, הצוואר הארוך, או מערכת הדם המורכבת של הג'ירף? למה שתפתח מערכת דם מורכבת בלא צוואר מספיק ארוך, ואיך מתפתח צוואר ארוך בלי מערכת "רשת פלאים", באופן שהג'ירף ישרוד ולא ימות מדום לב או ארוע מוחי?!

העולה מכל האמור, שישנן מערכות רבות, שהיו חייבות להיווצר שלמות, אחרת לא היתה להן שום תכלית במלחמת ההישרדות, להפך, אם הן לא היו נוצרות בשלמות, התוספות באבר חדש שנשארו ללא שימוש, היו מהוות אבן נגף בתהליך ההישרדות.

המדענים קראו למצב זה בשם: מורכבות שאינה ניתנת לצמצום (irreducible complexity). ד"ר גיל גרשון טבעון הסביר את ההגדרה המדויקת של מונח זה, וכך כתב: "מערכת אחת, הבנויה מחלקים שכל אחד מהם חשוב בפני עצמו, הנמצאים באינטראקציה, כך שכל החלקים תורמים לתפקוד הבסיסי של המערכת, באופן שאם חלק אחד יוסר, יגרום למערכת להפסיק מלתפקד אפקטיבית. לכן, עפ"י ההגדרה, מערכת שאינה ניתנת לצמצום, אינה יכולה להיווצר ע"י שיפור איטי בשלבים של המערכת ההתחלתית.

לסיכום: תיאוריית האבולוציה רחוקה מלשכנע, למרות התמונות היפות והמושכות את הלב של ספרי המדע הפופולריים. ניתן לומר שתאוריית האבולוציה לא רק שהיא בלתי-מוכחת, אלא אדרבה, היא כמעט מופרכת.

פרופ' פליישמן, זיאולוג לאנטומיה, כתב: "הייתי זמן רב מחסידי תורת האבולוציה. אולם אחרי שהתעמקתי בהוכחות המדומות שלה, התברר לי שהיא יותר רומן מאשר תיאוריה מבוססת".

האבולוציה אינה אלא מיתוס, ו"הצלחתו" נובעת מהיותו ההסבר 'המדעי' היחיד להיווצרות החיים. כך יוצא שלאדם אתיאיסט אין ברירה, אלא לקבל את מיתוס האבולוציה, אולם מי שמאמין בבורא עולם אינו מחוייב להעדיף את המיתוס הזה על פני ההסבר הכתוב בתורה.

* יש לציין שאמנם רוב חוקרי האבולוציה הם חסידים מושבעים שלה, ומתעלמים מהקושיות הנ"ל, או מנסים לתרצן באופן הזוי ומגוחר, אך מנגד ישנם מדענים אשר בעקבות הקושיות החזקות על האבולוציה, מחליפים את "הברירה הטבעית" של דרווין ב"תכנון תבוני", ורואים באבולוציה הוכחה לבורא עולם. אך כאמור אין שום הוכחה או הכרח לתורת האבולוציה.

הוכחות לאמיתות התורה

מתן תורה

בשנת אלפיים ארבע מאות ארבעים ושמונה לבריאת העולם (לפני יותר מ 3320 שנה), ביום שבת קודש, ו' בסיון, רעש העולם והזדעזע. בורא עולם הופיע בהר סיני ונתן תורה לעמו ישראל. מעמד זה נחקק באומה הישראלית לא כאירוע הסטורי מרשים שהפך לנחלת העבר, אלא כאירוע מרכזי שעליו מתבססים כל חיינו. עבר, בהווה ובעתיד.

כתוב בתורה: "רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון".

מעמד קבלת התורה בהר סיני נעשה בפרסום גדול מאוד. נכון בו כל עם ישראל, למעלה משלושה מליון אנשים, נשים וטף. וכל העולם ידע והרגיש את קיומו. הקב"ה לא נתן את התורה למשה לבדו, שהוא יעביר את התורה לעם ישראל, אלא התגלה בעצמו לעיני כל ישראל. מדוע?

נאמר בספר החינוך: "האמת הברורה במין האנושי, היא מה שהסכימה עליו דעת רוב בני האדם שבעולם. וכבר הסכימה דעת כולם להאמין עדות אנשים. וברבות המעידים על הדבר שיעידו עליו, אז יתאמת העניין יותר בעיני שומעיו. ובהיות המעידים מועטים, יפול קצת ספק בדבר לפיקחים... כל שכן כשרצה האלוקים לתת תורה לעמו ישראל, נתנה להם לעיני שש מאות אלף אנשים גדולים, מלבד טף ונשים רבים, להיות כולם נאמנים על הדברים... נמצאת תורתנו בידנו תורת אמת, מפני שש מאות אלף עדים נאמנים!"

נרחיב את הדברים: כל אחד יודע שקיימת יבשת אמריקה! גם אם הוא לא ביקר בה מעולם ולא ראה אותה, הוא יודע בברור שהיא קיימת, שכן אנשים רבים מעידים על הדבר. אין זה נקרא שהוא "מאמין" שיש יבשת אמריקה, אלא "יודע", אע"פ שלא ראה בעיניו. כמו כן, אין ספק בכך שהתרחשה בצרפת, לפני מאתיים שנה, "המהפכה הצרפתית". אע"פ שלא ראינו אותה בעינינו, מכל מקום אנו יודעים נאמנה על התרחשותה. ומדוע נחשב שאנו יודעים, אע"פ שענינו לא ראו?

כל סיפור היסטורי המסתמך על מספר גדול של אנשים, כ- 50,000 איש או יותר, שהשתתפו באירוע מסוים או ראו אותו, יהפך ללא ספק לעובדה היסטורית שאין עליה עוררין, מפני שכל אותם אנשים שהיו עדים לסיפור יעידו על התרחשות האירוע וגם יספרו זאת הלאה לדורות הבאים. כך נוצרה למעשה ההיסטוריה בעולם.

לא נבוא ונאמר: אולי ההיסטוריונים המציאו ובדו מליבם את המהפכה הצרפתית, בעוד שהיא כלל וכלל לא התרחשה במציאות, שכן באותו רגע שבו היו קמים היסטוריונים כאלה, מיד העולם היה מכחיש אותם. שום היסטוריון לא יצליח לשכנע מיליארדי בני אדם להאמין לסיפור המוני שלא היה. אפשר לנסות לזייף ולהשתיל בהיסטוריה סיפורים בדויים שכביכול התרחשו לפני מספר מצומצם של אנשים, אך בשום אופן לא ניתן להשתיל בהיסטוריה אירועים המוניים או דמויות ציבוריות שלא היו, כי לא ניתן לשכנע אלפי בני אדם להאמין שהם עצמם היו עדים לאירוע שלא התרחש כלל. לכן אנו מקבלים כעובדה שהיה מלך בשם אלכסנדר מוקדון והיו פרעונים במצרים. הכלל הוא: תופעה שמעידים עליה מיליוני אנשים - הרי היא עובדה!!

המסורת ההיסטורית שלנו, עם ישראל, בנויה באופן חזק ומוצק הרבה יותר. היא איננה עדות של אדם אחד, ולא של 50,000

איש, אלא עדות על אירועים שהתרחשו לעיני אומה שלמה, יותר משלושה מיליון אנשים!

הדור הבא ידע שהדברים אכן התרחשו, מפני שהוריו היו עדי ראייה ישירים וסיפרו לו, והם יספרו לבניהם, וכך עוברת המסורת היהודית הלאה מדור לדור. אין אנו מאמינים באמונה עיוורת שהיה מעמד הר סיני, אלא יודעים זאת בבירור. גם בהיסטוריה העולמית אין הכחשה למעמד זה, אלא אדרבה, "מתן תורה לישראל" היא העובדה המקובלת ביותר בכל העולם, אפילו הנצרות והאיסלם לא ערערו על מעמד זה, אלא אדרבה, הסתמכו עליו בתור הגילוי המשכנע ביותר להמצאות האלוקים ולהשגחתו על העולם. התנ"ך הינו המסמך המקובל בכל העולם כולו, בקרב כל העמים, ומהווה יסוד לדתות רבות.

לעומת זאת, להבדיל, שאר הדתות מבוססות על עדות ראייה של אדם אחד! כגון: דת האיסלם בונה את אמונתה על כך, שבהיות מוחמד יחידי ללא עדים, פגש במידבר את המלאך גבריאל, אשר ציווה לו לשנות את הדת - חוקי העולם הקדומים, ולהנהיג חוקים חדשים. דת זו נפוצה זמן רב לאחר מוחמד, על ידי חסידיו שיצאו בכח הזרוע והרגו כל מי שלא קיבל את דתם. איש לא ראה את מוחמד פוגש את המלאך גבריאל. זוהי אמונה עיוורת! לך תאמין לסיפור של אדם אחד שאולי הוא מטורף, או שקרן, כזבן, רמאי, בדאי ואולי נוכל... "אמונה" כזו היא השערה בלבד, אותו מאמין משער שהמספר אינו כזה. גם מציאות של מיליוני נוצרים בעולם, המאמינים בדתם, אינה דבר בעל משקל, כי אינה מוכיחה שהתאמת להם הדבר, אלא רק שהם קבלו על עצמם "להאמין" למייסדי הדת, שאף הם השתמשו באלימות- עינויים, מסעות צלב, אינקוויזיציה וכדומה כדי "לשכנע" באמיתות דתם שאינה מתבססת על הוכחות ועדות נאמנה.

אולם היהדות, להבדיל, שונה לחלוטין. אין צורך ב"אמונה עיוורת" כדי לקבל את אמיתותה. ההתגלות לעם ישראל בסיני הוא אירוע הניתן לאימות לפחות כמו כל אירוע גדול אחר. (מתוך הספר חג השבועות בהלכה ובאגדה)

תגליות מדעיות

לוח השנה העברי

אם יציעו לך לקנות כתב יד עתיק, מספרד או מאיטליה, שתאריך כתיבתו הוא- 10 באוקטובר 1582, אל תקנה אותו, אפילו במחיר מציאה. כתב יד זה אינו אותנטי, הוא מזויף! איך אפשר לקבוע זאת מבלי לראות ולבדוק? - פשוט מאוד, אין תאריך כזה!

לוח השנה האזרחי (הנוצרי), מבוסס על שנת החמה. מייסדי הלוח הזה לא ידעו בדיוק את משך אורכה של השנה, והלוח שלהם צבר פיגור גדל והולך לעומת עונות השנה. בשנת 1582 החליטה הכנסייה לתקן את הפיגור, בכך שאחרי 4 באוקטובר עברו מיד אל ה- 15 בו, ובכך מחקו מהלוח 10 ימים שתאריכיהם אינם קיימים כלל.

גם הלוח "המתוקן" לקוי הוא, ולפני האו"ם מונחת זה עשרות שנים הצעה של לוח חדש שיתקן אותו. כיום, המכשור המדעי מודד בדיוק את מחזור השמש. גם מחזור הירח נמדד בדיוקנות בעזרת פריזמת זכוכית שהניחו על הירח האסטרונומים האמריקאים.

לוח השנה העברי מתבסס על הלבנה (הירח מקיף את כדה"א במשך כ-29.5 יום, שנים עשר חודשים הינם כ-354 יום), תוך כדי שמירה על שנת החמה (365.4) יום. לכן ישנם חודשים מלאים וחסרים, ומדי כשלוש שנים, שנה מעוברת. כדי שלוח השנה העברי, שהינו מורכב מאוד, יהיה גם מדויק צריך לדעת את הזמן המדויק בו מקיף הירח את

כדה"א, וכן את הזמן המדויק בו מקיף כדה"א את השמש (אם יש סטייה קלה, כעבור אלפי שנים יכול להיות פיגור של עשרות ימים).

קר סגאן, המדען הראשי של סוכנות החלל האמריקאית, פרסם בספרו את הזמן המדויק של מחזור הירח המקיף את כדור הארץ, שנקבע בעזרת שעון אטומי, פריזמת זכוכית שהניחו אסטרונומים על הירח, קרן לייזר הנשלחת מן הארץ אל הפריזמה וטלסקופים רבי עוצמה. אי אפשר להגיע לתוצאה מדויקת בלי המכשירים האלה אשר נתחדשו בשנים האחרונות בלבד. התוצאה: 29.530589 יממות.

בגמרא (ראש השנה כה.) ישנו מעשה מתקופת הסנהדרין, בה קבעו את החודש עפ"י ראיית הלבנה: "פעם אחת נתקשרו השמים בעבים, ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחודש. כסבורים העם לומר ראש חודש וביקשו ב"ד לקדשו, אמר להם רבן גמליאל כך מקובלני מבית אבי אבא: אין חידושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג (73) חלקים". הבה נחשב: השעה מחולקת ל- 1080 חלקים, לכן $\frac{2}{3}$ השעה הינם 720 חלקים, ועוד 73 חלקים שהם: 0.734259 שעות, ובתירגום ליממה: 0.03059 יממות, נוסיף עוד 29.5 (עשרים ותשע יום ומחצה) וקיבלנו: 29.53059 (ההפרש הוא חלקיקי שניה).

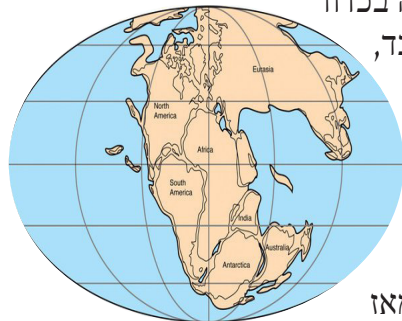
כיצד ידעו רבן גמליאל ואבותיו מידע זה, וכי חכמי ישראל השתמשו בטלסקופ, קרן לייזר, פריזמה על הירח ושעון אטומי?!

איך ידעו בדייקנות כזאת את הזמנים האסטרונומיים שהלוח העברי תלוי בהם? מי גילה להם את מה שלא ידעו המלומדים של העולם העתיק?

התשובה פשוטה: הבורא שציוה בתורה מצוות הצמודות לעונות השנה, וגם לתאריכים מוגדרים בחודש, הוא גם סיפק את הידע הדרוש לקיים מצוות אלה כהלכה!

נדידת היבשות

בשנת 1915 הגיאולוג הגרמני אלפרד לות'ר וגנר הוציא לאור ספר בשם "מוצא היבשות והאוקיינוסים". בספר זה העלה וגנר תיאוריה בה בעבר הרחוק היתה בכדור

הארץ יבשה אחת גדולה בלבד, אשר במשך הזמן התפצלה לשבע יבשות מרוחקות זו מזו. כהוכחה לדבריו הצביע על הדמיון המדהים שבין קווי החוף של היבשות כאילו היו חלקי פאזל שנפרדו זה מזה. מאז

הלכו והתרחבו המחקרים והדעות התומכות בתיאוריה זו, ומאמרים מדעיים רבים אישרוה לחלוטין.

למעשה, לנו כיהודים תיאוריה זו אינה חדשה כלל:

בספר בראשית בפרשת מעשה הבריאה נאמר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְקוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וַתִּרְאֶה הַיִּבְשָׁה וַיְהִי כֵן". משמע שבתחילה היתה רק יבשה אחת. וכן כתוב במפורש בספר הזוהר הקדוש: אמר ר"י, ז' רְקִיעִים בְּרֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּנֶגְדָם בְּרֵא ז' אֲרָצוֹת. וַתֵּאנָא, אֲרֶץ אַחַת מְמֹשׁ, הוֹצִיאוּ הַמַּיִם, וּמִמְנָה נִתְהוּוּ ז' אֲרָצוֹת.

מנין ידע כותב ספר הזוהר שבתחילה היתה רק יבשה אחת, בלי להתבונן על צורת היבשות באמצעות מפות ותצלומי אוויר?

מנין ידעו לפני אלפיים שנה על שבע יבשות, כאשר את יבשת אמריקה גילו לפני כ- 500 שנה, אוסטרליה לפני כשלוש מאות שנה ואנטרקטיקה רק לפני כמאה וחמישים שנה?

כדור הארץ

כיום כולנו יודעים שהעולם עגול ויש בו כח משיכה (גרביטאציה) המושך למרכז הכדור, וכן יודעים אנו שהשמש מאירה בחלל החיצון מחוץ לכדור"א ובלילה אינה "הולכת לישון" בתוך הים. אולם עד לפני כחמש מאות שנה, חשבו "מדעני העולם" שהעולם

צילום של כדור הארץ מהירח

הינו שטוח ומכוסה בכיפה, הלא היא כיפת השמים. שבתוכה נמצאים הכוכבים. לפני כאלפיים שנה חשבו "המדענים" עפ"י המיתולוגיה היוונית ש"משטח העולם" עומד על גבי שלושה פילים ענקיים העומדים על גבי

צב ענק מימדים, אשר תזווה קלה של אחד מהם עלולה לגרום לרעידת אדמה.

מדהימה רמת הדיוק אשר בספר הזוהר (ויקרא י') שנכתב לפני כאלפיים שנה: וּבְסִפְרָא דְרַב הַמְּנוּנָא סְבָא, פְּרִישׁ יְתִיר, דְּהָא כָּל יְשׁוּבָא מְתַגְלָגְלָא בְּעִגּוּלָא כַּכְדוּר, אֵלִין לְתַתָּא, וְאֵלִין לְעִילָא, וְכָל אֵינּוֹן בְּרִיין מְשַׁנְיִין בְּחֻזּוֹיְהוֹן מְשַׁנּוּיָא דְאֻיָּרָא. כְּפּוּם כָּל אֶתֶר וְאֶתֶר, וְקִימִין בְּקִיּוּמֵיהוֹן כְּשָׂר בְּנֵי נֶשָׂא.

תרגום: "כל העולם מתגלגל בעיגול ככדור, אלו למעלה, ואלו למטה, וכל אלו הבריות משונות במראיהן משינוי האויר, כפי כל מקום ומקום, וקימים במקומם כשאר בני האדם".

וְעַל דָּא אֵית אֶתֶר בְּיְשׁוּבָא, כַּד נְהִיר לְאֵלִין, חֲשִׁיף לְאֵלִין, לְאֵלִין יְמָמָא, וְלְאֵלִין לַיְלִיא. וְאֵית אֶתֶר דְּכוּלֵּיהּ יְמָמָא, וְלֹא אֲשַׁתְּכַח בֵּיהּ לַיְלִיא, בַּר בְּשַׁעְתָּא חָדָא זְעִירָא. וְהָאֵי דְאָמַר בְּסִפְרֵי קְדָמָאֵי, וּבְסִפְרָא דְאָדָם הָרָאוּן הָכִי הוּא. דְּהָכִי כְּתִיב, (תהלים קלט) אֹדְדָה עַל כִּי נִזְרָאוֹת נִפְלְאוֹתֵי נִפְלְאוֹתֵי מַעֲשֵׂיךָ. וּכְתִיב, (תהלים קד) מִה

רבו מעשיהו ה'. ועל דא, כלא שפיר. ורזא דא אתמסר למאריהון דחכמתא, ולא למפלגי תחומין, בגין דאיהו רזא עמיקא דאורייתא.

תרגום: "ועל זה יש מקום בעולם כאשר מואר לאלו, חשוך לאלו. לאלו יום, ולאלו לילה. ויש מקום שכולו יום ולא נמצא בו לילה, חוץ משעה אחת קטנה. ומה שכתוב בספרים הקדומים, ובספרו של אדם הראשון כך הוא. שכן כתוב וכו'... וסוד זה נמסר לבעלי החכמה".

בקטע קצר וקולע זה של הזוהר נכללות מספר ידיעות נכבדות: א. העולם בצורת כדור, ולא כהבנת האנושות באותה תקופה שהעולם שטוח.

ב. כדוה"א אינו עומד במקומו בקביעות, אלא סובב על צירו.

ג. גם בחלק העליון וגם בחלק התחתון גרים בני אדם.

ד. כולם עומדים באופן רגיל, גם אלו שלמטה (כח המשיכה).

ה. כאשר בחלק אחד של העולם יש אור, בחלקו השני יש חושך, וכן להיפך.

ו. יש מקום שמואר זמן רב, והלילה קצר ביותר (גרינלאנד).

מניין ידע רב המנונא סבא כל זאת?

הוא מציין מקור לדבריו - ספרי קדמונים וספרו של אדם הראשון.

ארכיאולוגיה

אם בעבר היו חוקרים שטענו שכל הדמויות והסיפורים המובאים בתנ"ך הינם פרי דמיון, הרי שלאחרונה, עם תגליות הארכיאולוגיה טענתם מופרכת. הארכיאולוג ד"ר יואל אליצור התייחס לאותם חוקרים וכתב: "לא התגלה שום ממצא בעל משמעות המצביע על סתירה כלשהי. להפך, דווקא המחקרים בשנים האחרונות מחזקים את הקשר בין הממצא החומרי שנתגלה בשנים האחרונות למקרא. נדמה שהבעיה נובעת מפרשנות שגויה של הממצא

הארכיאולוגי, לעתים הדבר נובע ממגמתיות של החוקר, שאף מוכן להתעלם מנתונים ארכיאולוגיים, כדי לבסס את פרשנותו ואת תפיסת עולמו".

תיבת נח

בולטת העובדה שלכל התרבויות (בחלקים שונים של הגלובוס) יש מסורת בדבר מבול גדול שהחריב את כל העולם מלבד אותם שהיו בתוך "ספינה". מסורת זו נתגלתה גם בכתבים ארכיאולוגיים בבבל (שירת גילגאמש), הודו (מאנו), סין (דה יו), אסקימוסים, אינדיאנים (ירוקואיס) ובמכסיקו (שבט המאיה). תוכן הדברים בכל התרבויות דומה לתיאור המופיע בתנ"ך (מלבד שמות האנשים והאמונה באלילים), לכן אין ספק שהמקור לכולם משותף.

בספר בראשית נכתב: "וַתֵּן הַתְּבָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרִי אֲרָרַט". בכפר ארמני קטן בשם בייזיס, שלמרגלות הרי אררט, ספרו התושבים שרועה אחד העפיל על ההר וראה אניית עץ תקועה. בשנת 1883 משלחת תורכית אישרה שבימי הקיץ חרטום של אנייה נזדקר מתוך הקרחון הדרומי.

בשנת 1955 החוקר הצרפתי פרנאר נאווארה טיפס על ההר. כשהגיע לגובה של כ- 4200 מ' נתקל לפי תיאורו באוניה שאורכה כ- 150 מ', קבורה בתוך הקרח, והצליח להוריד משם קורה בצורת זוויית. בשנת 1970 נשלחה דוגמה מהקורה לבדיקות במעבדות איזוטופים, שם העריכו את גילה לכ- 5000 שנה (לפי דעת חז"ל המבול היה בשנת 1658 לבריאת העולם (בשנת 2102 לפנה"ס)).

כיצד "טיפסה" ספינה גדולה וכבדה 4200 מ' על הר מושלג?

לפי התורה הכל מובן. מי המבול כיסו את ראשי ההרים כמו שכתוב: "וְהַיַּמִּים גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבֵהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם: חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ

הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים". התיבה שטה מעל הרי אררט וכאשר יבשו המים "נתקעה" שם. לפי זה גם מובן כיצד נמצאו צדפים, שלדי דגים ושאר מאובנים ימיים על הרים גבוהים ברחבי העולם, הרי המבול שטף את כל העולם.

ראה עוד בקישור: <https://www.jewishtraveler.co.il/noah-ark-1021>

יציאת מצרים

ההיסטוריון המפורסם ג'ון ברייט כתב: "אין כמעט ספק בכך שהישראלים הקדמונים היו עבדים במצרים ויצאו משם בדרך מופלאה כלשהי. בזמננו כמעט ואין מי שיחלוק על כך".

בשנת 1828 רכש מוזיאון ליידין בהולנד פפירוס שנמצא בחפירות ארכיאולוגיות במצרים, הוא נקרא פפירוס איפוור ומספרו הקטלוגי 344.

בשנת 1909 תורגם הפפירוס ע"י האגיפטולוג א.ה. גרדינר. מרוח הדברים של הכותב ניכר בעליל, שאין הוא כותב שירה או נבואה

כלשהי לעתיד, אלא תיאור עצוב וכואב של מאורעות יוצאי דופן, שהוא עד להם.

פרופסור עמנואל ווליקובסקי עמד על הקשר המדהים בין הכתוב בו, למפורש בתורה על

יציאת מצרים. הוא מנתח בספרו את הפפירוס ומצביע על הדמיון בין מבנה הקטסטרופות, כפי שמתאר אותן המצרי אפובר, לבין הנאמר בספר שמות. הפרטים זהים במקרים רבים.

להלן מעט דוגמאות מתוך הפפירוס המונה את עשר מכות: "מכות בכל הארץ. דם בכל מקום"; "הנהר הוא דם"; "האנשים נרתעים מלטעום, בני אנוש צמאים למים"; "אלה הם מימנו זהו אושרנו! מה נעשה? הכל חרב". "כל החיות לבם בוכה, הבקר גועה". "עצים הושמדו"; "אמנם כן, שערים עמודים וקירות נאכלו על ידי האש"; "מצרים בוכה, ארמון מלוכה בלא רווחיו בלא פירות בלא תבואה, אשר לו הם שייכים החטה השעורה האוזים והדגים"; "אין למצוא פירות ולא ירק... רעב". "אמנם כן, בני הנסיכים הושלכו לעבר הקירות"; "בתי הסהר חרבו"; היתה צעקה גדולה במצרים"; "הכל נהרס".

לאחרונה מצאו חוקרים שרידים של מסעות בני ישראל במדבר סיני. הארכיאולוגים גילו עקבות של רבבות אנשים שהשאירו אחריהם קברים רבים ובתים ללא אופי ארכיטקטוני מיוחד. ואולם, לא נמצאו שרידי מזון ולא כל סימן למאגרי מים כלשהם, דבר המובן רק לפי התורה, שהרי עם ישראל אכלו במדבר מן, שירד בדרך נס משמים, ושתו מבארה של מרים שבדרך נס התלווה עמם.

נבואות שהתגשמו

אם יקום אדם ויאמר שבחנוכה הקרוב עתיד לרדת גשם, ודבריו אכן יתקיימו, אין זה אומר שהוא נביא. נבואה אמיתית הינה חיזוי מראש של התרחשויות עתידיות שאינן הגיוניות, כגון נפילת בנייני התאומים ב- 11 בספטמבר וכדומה.

ספר התנ"ך מלא בנבואות שונות ומשונות ולא הגיוניות שהתרחשו במדוייק במהלך ההיסטוריה. הקב"ה שולט בכל ההיסטוריה ומנהיג את העולם מעבר למושגי הזמן. רואה את העתיד כמו שרואה את העבר, כי הזמן הנו אחד מבריותיו, ההיסטוריה בידו כחומר ביד היוצר והוא מטה אותו לכל אשר יחפוץ.

חורבן האימפריה הבבלית

בבל בתפארתה

העיר בבל היתה בירת האימפריה הבבלית העתיקה ששלטה על עמים וארצות. ישעיהו וירמיהו מתנבאים, בניגוד להגיון, שהעיר בבל תחרב ולעולם לא תיבנה:

”וְהִיְתָה בָּבֶל צְבִי מַמְלָכוֹת תִּפְאָרֶת גָּאוֹן כְּשָׂדִים כְּמִהְפֹּכֶת אֱלֹהִים אֶת סֹדִם וְאֶת עֲמֻרָהּ. לֹא תִשָּׁב לְנִצָּח וְלֹא תִשְׁכַּן עַד דּוֹר וְדוֹר וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם עָרְבִי וְרַעִים לֹא יִרְבְּצוּ שָׁם”.

(ישעיהו נא, יט-כ)

חורבות בבל

”וְלֹא יִקְחוּ מִמֶּנּוּ אֶבֶן לְפָנָה וְאֶבֶן לְמוֹסְדוֹת כִּי שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶיהָ נְאֻם ה'”.

(ירמיהו נא, כו)

במשך ההסטוריה רבים ניסו לבנות מחדש את העיר בבל, האחרון שבהם היה סדאם חוסין ימ”ש.

נבואות אירועי הגלות

נאמר בספר ויקרא: ”וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תִעָשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמָּאֲסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נִפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהִפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי. אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְכו'... וְנָתַתִּי אֶת עֲרִיכֶם חֲרֻבָה וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחֻחֶכֶם. וְהִשְׁמַתִּי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשִׁמְמוּ עָלֶיהָ אֵיבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ. וְאֶתְכֶם אֲזַרְהוּ בְּגוֹיִם וְהִרִיקֹתִי אֲחֵרֵיכֶם חָרֵב וְהִיְתָה אֲרָצְכֶם שִׁמְמָה וְעֲרִיכֶם יִהְיוּ חֲרֻבָה”.

א. ערי ישראל על בתיהם יחרבו.

ב. בית המקדש יחרב.

ג. אויבנו, אשר יכבשו את הארץ, לא יצליחו להפריחה מחדש (כפי שאכן היה, עד שהיהודים שעלו לארץ הפריחו את השממה).

ד. אנו לא נשאר במדינת גלות אחת, אלא נתפור באומות.

ה. לאחר הזריה (פיזור), לא נמצא מנוח, נהיה נרדפים.

ובספר דברים (כח, טו-טז) נאמר: "וְהִפְיֹצָה ה' בְּכֹל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדְּתָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ וְאַבְתִּיךָ עֵץ וְאֶבֶן. וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף רַגְלֶךָ וְנָתַן ה' לָךְ שָׁם לֵב רָגֹז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאבוֹן נַפֶּשׁ. וְהָיוּ חַיִּיךָ תִּלְאִים לָךְ מִגִּד וּפְחָדְתָ לַיְלָה וַיּוֹמֶם וְלֹא תֵאֱמִין בְּחַיִּיךָ. בְּבִקְרַת תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֵב וּבְעָרֵב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בִּקְרַת מִפְּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה. וְהִשִּׁיבָה ה' מִצְרַיִם בְּאַנְיּוֹת (בדיוק כך היה לאחר חורבן בית שני, שחלק מהיהודים הורדו למצרים באניות ושם נמכרו לעבדים) בַּדְרֹךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָךְ לֹא תִסִּיף עוֹד לְרֹאֲתָהּ וְהִתְמַכְרְתָם שָׁם לְאִיבֵיךָ לְעַבְדִּים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קָנָה."

מאז גלו ישראל מעל אדמתם, לא מצאו מרגוע לנפשם. התורה מדגישה את פחד הקיום וחוסר בטחון החיים. ואכן זה אפיין במשך תקופות ארוכות את מצב היהודים בגלות. חייהם היו תלויים להם מגד, הם היו משוללי זכויות ונתונים לחסדם של המלכים והשליטים, שהיו לרוב שונאי ישראל מושבעים. הפחד מפני העתיד ודאגת המחר מילאו את לבכם כל הימים, כל יום יכול היה להביא עמו גזירות וצרות חדשות. לעולם לא יכלו לדעת מה ילד יום. התקיים בהם מאמר הכתוב: " וּפְחָדְתָ לַיְלָה וַיּוֹמֶם וְלֹא תֵאֱמִין בְּחַיִּיךָ". לתופעת האנטישמיות אין הסבר מלא המניח את הדעת והתפרצותה היא לעיתים קרובות חסרת פשר ונעדרת הגיון.

נצחיות עם ישראל

לפי כללי ההיסטוריה, היה צריך העם היהודי להעלם ח"ו כבר מזמן מהמפה, הרי לא עבר דור שלא ניסו להשמיד את עם ישראל, גופנית או רוחנית, אויבנו אומרים: "לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד".

למרות האנטישמיות, הגלויות, האינקוויזיציה והשוואות, בעוד עמים שונים ואימפריות גדולות נעלמות מן העולם, עם ישראל שורד בניגוד להגיון.

"וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַעַלְתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם."

רוב העמים שנעלמו מעל המפה, לא נעלמו בגלל השמדתם הטוטאלית. הסיבה העיקרית היא היטמעות, התבוללות. והרי ככל שמדובר בקבוצה קטנה יותר, כך סיכויי ההישרדות בגלות נמוכים יותר. ישנה הבטחה על נצחיות עם ישראל, גם לאורך הגלות. לפי ההגיון כדי

שעם ישראל ישרוד בגלות, היה צריך להיות עם רב, אבל אומרת לנו התורה, נגד כל כללי ההיסטוריה: "וְהַפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסְפָּר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג ה' אִתְּכֶם שְׁמָה", ובהמשך: "וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמַתִּי מֵעַט תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֵב כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ".

אתם תהיו המעט שבכל העמים, קבוצה קטנה, ואעפ"כ תשארו קיימים לנצח.

לדעת מומחים, עם ישראל הקיים אלפי שנים, היה צריך למנות כיום מאות מליונים. הרדיפות, הפוגרומים, מוקדי האש והשוואות שליוו אותו לאורך תקופות ארוכות בגלות, וכן ההטמעות

וההתבוללות, מנעו את גידולו הטבעי והפיכתו לעם מרובה אוכלוסין. מה שהתורה הודיעה, התקיים במדוייק.

היטיב לתאר הסופר האמריקאי מארק טוויין: "המצרים, הבבלים והפרסים עלו ומלאו את העולם בשאון הדר ויפעה, עד שהועם הזוהר והם שקעו, בלו ועברו מן העולם. היוונים והרומאים הלכו בעקבותיהם, עוררו רעש עצום ונעלמו. עמים אחרים הופיעו, נשאו ברמה את לפידם לזמן מה, אך הוא נשרף באש של עצמו ועתה הם יושבים בצל או אבדו בכלל.

היהודי ראה את כולם, והוא היום מה שהיה מאז ומעולם. אינו מראה סימני שקיעה, לא תשישות של זקנה, אין האטה בכישוריו, וערנותו לא קתה. כולם בני תמותה בעולם מלבד היהודים. כל הכוחות חולפים, אך הוא נשאר. מה סוד נצחיותו?"

"כולם בני תמותה בעולם מלבד היהודים. כל הכוחות חולפים, אך הוא נשאר. מה סוד נצחיותו? ... אמנם לפי הקריטריון המטריאליסטי צריכה היתה אומה זו מזמן לעבור מן העולם. קיומה היא תופעה מסתורית ומופלאה, המעידה כי חיי אומה זו מתנהלים בכוח גזירה קדומה" (הפילוסוף נקולאי ברדייב)

הצופן התנכי

רבי משה קורדובירו (מגדולי המקובלים, חי לפני כחמש מאות שנה) כתב בספרו 'פרדס רימונים': "דיעת סודות תורתנו הקדושה הוא ע"י הצירופים, והגימטריאות, והתמורות, וראשי תיבות, וסופי תיבות, ותוכי תיבות, וראשי פסוקים, וסופי פסוקים, ודילוג אותיות, וצירוף אותיות. ועניינים אלו נשגבים ונעלמים וסודם נשגב, ואין בנו כח להשיגם לרוב העלמים כי יתחלפו עפ"י דרכים אלו לאין סוף ולאין תכלית, ועל זה נאמר: ארוכה מארץ מידה."

הרב הגאון חיים מיכאל דב וייסמנדל זצ"ל (שעסק בתקופת שואת אירופה בהצלת יהודים) החל לספור ולחשב אותיות בתורה וגילה

מבנים מתוכננים המוצפנים בתוך התורה ורוכזו בספר 'תורת חמ"ד'. נביא כאן דוגמא אחת מתוך רבות:

הרמב"ם, רבי משה בן מימון היה אחד מגדולי הראשונים, הוא פעל במצרים וחיבר את הספר "משנה תורה" העוסק בתרי"ג (613) מצוות, הרב וייסמנדל מצא שדבר זה רמוז בתורה. בספר שמות בפרשת בא, בפסוק המדבר על משה, כתוב 'רמבם' בראשי תיבות. בדילוג של 49 אותיות מהמילה משה, מופיעה המילה תורה, ובמרחק של תרי"ג (613) אותיות מהאות מ' של משה הנ"ל, מגיעים לאות ת' של המילה תורה, המופיעה בדילוג של 49 אותיות:

מדהים שבין המילים "משנה" ל- "תורה" המרומזות בדילוג ישנו הפסוק: "וְהָיָה לְכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה", המדבר על תאריך יד' בניסן בו נצטוו לשחוט את קרבן הפסח. תאריך זה הוא גם יום הולדתו של הרמב"ם.

כל זאת ועוד עשה הרב וייסמנדל לפני השואה ללא עזרת מחשב.

המתמטיקאי הנודע פרופסור אליהו ריפס, הפיסיקאי דורון ויצטום ואיש המחשבים יואב רוזנברג ערכו מחקר מקיף בנושא זה. הם ערכו עפ"י האנציקלופדיה ליהדות טור של גדולי ישראל, בו נרשמו שמותיהם או כינויים המקובלים, במקביל הם רשמו טור בו נרשמו תאריכי לידתם ופטירתם, לרשימה המקורית הוסיפו עוד כמיליון שמות ותאריכים חסרי משמעות. בעזרת תוכנת מחשב מיוחדת המזהה דילוגי אותיות, הם נתנו הוראה למחשב לחפש את השמות ואת התאריכים בדילוגי אותיות בספר בראשית.

את אותה הבדיקה הם ערכו גם על ספרים אחרים שהיו כקבוצת ביקורת כגון טקסט של ספר בראשית שאותיותיו עורבבו באקראי, ולהבדיל הספר 'מלחמה ושלום' מתורגם לעברית. התוצאות

נבדקו עפ"י מדדים סטטיסטיים שנקבעו מראש, ככל שמרווח הדילוג גבוה יותר, סימן הוא שהתוצאות אקראיות.

התוצאות היו מדהימות רמת ההתכנסות בספר בראשית היתה מעל ומעבר לכל פרופורציות (1:62,500), בעוד בשאר הספרים ההתכנסויות היו קלושות ביותר, הצירופים המתאימים נמצאו רק בספר בראשית.

הם פרסמו מאמר בכתב עת יוקרתי לסטטיסטיקה (Statistical Science. 1994 Vol/ 9), כמה מדענים, שהמסקנות העולות מהמחקר הטרידה אותם מאוד, פרסמו מאמר נגדי באותו כתב העת, הם טענו שהשמות הותאמו לתוצאות והתאריכים הומצאו, כדי שהניסוי יצליח, הם גם ניסו להוכיח, שתופעה זו של הצפנה בדילוג, חוזרת לכאורה גם בספרים אחרים.

פרופ' ריפס וחבריו חזרו על הניסוי עם רשימה חדשה של שמות ותאריכים שהוכנה ע"י פרופ' שלמה זלמן הבלין, מומחה לביבליוגרפיה, גם הניסוי הזה הצליח בצורה יוצאת מן הכלל.

הרולד גאנו, מפצח צפנים מסוכנות הבטחון של ארה"ב NSA נחשף למאמר שפרסמו פרופ' ריפס וחבריו. עבודתם עוררה בו נוגדנים של ממש. הוא החליט לבדוק עבודה זו מן המסד ועד הטפחות. הוא הכין תוכנה משלו והריץ הכל במחשב שלו, צמרמורת חלפה בגופו, התוצאות היו מדויקות.

גאנו החליט לערוך בעצמו ניסוי חדש, הוא בדק אם השמות והכינויים משתי הרשימות של השמות מהניסויים הקודמים נפגשים עם פריטים ביוגראפיים אחרים, ההצלחה היתה אדירה, המובהקות הכוללת של התוצאות היתה: 1:166,666. גאנו הציג את עבודתו בכנס הבין לאומי ה-18 לזיהוי תבניות.

פרופ' רוברט אומן (מגדולי המתמטיקאים בעולם, חבר באקדמיה למדעים ארה"ב) כתב: "מבחינה סטטיסטית זהו הרבה מעבר לנדרש בדרך

כלל. אמות המידה המחמירות ביותר שהוחלו אי פעם הן בין 1 ל-1000, התוצאות של ריפס משמעותיות לפחות ברמה של 1 ל-100,000. פשוט לא רואים תוצאות כאלה בניסויים מדעיים רגילים. הצופן התנ"כי הוא פשוט עובדה".

באמצעות דילוגי אותיות מוצפנים בתורה אירועים שונים כגון: קריסת מגדלי התאומים, שואת אירופה, מעבורת החלל קולומביה, אסון הצונאמי ועוד. בכולם ישנו קשר מובהק בין המיקום בו נמצאו בדילוג מינימאלי ובין עוד עשרות מילים נוספות בדילוג הקשורות לאותו אירוע.

אם אכן התופעה אינה מקרית, מי הצפין את כל המידע הזה בתורה? כיצד הצפין, וכיצד יכל לדעת מה יקרה אלפי שנים לאחר מתן תורה!?

כל זה מוכיח מעבר לכל ספק, שכתובת ספר התורה היתה ע"י משה רבנו מפי הגבורה מאת בורא עולם השולט בהסטוריה.

בשיבן שנהחמשהקרבן אחיעזרבן עמישדיבי ועשתי עשר יום ונשיאלבני אשר פגע סלתבלו להבשמן למנחכהפחחתיש הזהבמלאהקטרטרפר אחדבן בקראי לאחדכבשאחדבן ש ארכביסבני שנהשני מעשרומנחתםושעיריעזישני מעשרלחטאתו כלבקרזבהשלמי יהוהאמתשכן עשהאתהנרהו ידבריהוהאלמשהלאמרקחאתהלו יםמתורבני ישראלוט רעלהלו יוהעמדאתהלו יםלפני אהרן לפני בניו והקפתאמתנו ופהל יהוההבדלת ישראלנגבגשבתני ישראללהקדושי עשמהו אהרן וכל עדתבני ישראלללו יםכלאש התעשהלו יםבמשמרתם ידבריהוהאלמשהבמדברסיני בשנהשני תלצאתםמארץמצהי למהגרעלבלתי יקרי באתקרב יהוהבמעדונ בתורבני ישראל יאמר אלהםמשהעמדו פסוחכמשפטוכן עשהקחאתיהילכסו לגרו לאזרחארץובי ומהקיסאתהמשכן כסה הענן מערבעדבקרו ונעלהענן בבקרו ונסעווי ומסול להו נעלהענן ונסעווי ומס חני ימתינהתרו עהיתקעול למסיעהם בקהילאתהקהל לתקעו ולא תרי עו ובני אהרן וזבי דימשה יסעדגלמחנהבן יהודה ראשנהלצבאתם עלצבאו נחשון בן עמי נדבו על גדעוני יוסעדגלמחנהבן ימאסו לכלהמתחנתלצבאתם עלצבאו אחיעזרבן עמישדי דרךשלתמי יםואהרן וברית יהוהנסעלפני יהוהשלתמי סלתור להסמנו וההענן יה ריחנסמשקשמי יםאתהבא יםאתהחצירו אתהלצל יםאתהשמי יםועתהפסנו יבש אמן אתהי נקעלהאדמהאשרנשבבעלתאבתי ומאין ליבשרלתלכלהעסהזכיי בכועלילא יטולנו במצרי חונתן יהוהילכסבשוראכלתמלא וסאדתאכלו וליא ומי סולאתמשה יבתהאלו ירהוהבעדו ידבראלי וואצלמן הרוחאשאלעליו יותן עלשבעי מאישהז חנו וריוסכה וכדרך יםכסו יבותהמחנה וכאמתי יםלני הארץ ויקהעםכלה ים שרעפני האדמהו יאמר יהוהפתאםאלמשהו אלאהרן ואלמר ימצאו שלשתכסאלהלמועד אלנאתהי כמתאשרצאתו מרחסאמו ויאלחצו בשרו ויצעקמשהאל יהוהלאמר אלנאראפ

לאחר פטירת הרב שטיינמן זצ"ל, בקרבת הפסוק "וארון ברית ה' נסע לפניהם" (ת"ח מכונה בחז"ל 'ארון הברית'), נמצאו בדילוגים שמו: אהרן יהודה לייב שטיינמן. שם אביו: נח צבי. שם ספרו: אילת השחר. תאריך לידה: יד חשון תרע"ה. תאריך הפטירה: כד כסלו תשע"ח. ארץ לידתו: רוסיה. מקום פעילותו: בני ברק.

אף ספר זה הנקרא 'שערי נחמה' ועוסק בנושא אבלות רמוז בדילוגים בתורה, בספר בראשית בפרק ל"ז מופיעות בדילוג המילים: ספר, שערי, נחמה, נושא, אבלות, ואף שם המחבר- יעקב.

ויאמר אליהם שמעו ¹ הַזְּלוּם הַזֶּה אֲשֶׁר חִלַּמְתִּי: וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קִמָּה אֲלֵמִיתִי וְגַם נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְבְּיָנָה אֲלֵמִיתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָן לְאֲלֵמִתִּי: וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֲחִיו הַמְלֶכֶד תִּמְלֶד עֲלֵינוּ אִם מְשׁוּל תִּמְשַׁל בָּנוּ וַיֹּסֵפוּ עוֹד שָׂנֵא אֹתוֹ עַל חִלְמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו: וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֵּר אֹתוֹ לְאֲחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חִלַּמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַיִּסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אֲחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חִלַּמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאִמְדָּךְ וְאֲחִידֶךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה: וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אֲחָיו וְאָבִיו שָׂמַר אֶת הַדָּבָר: וַיִּלְכוּ אֲחָיו לְרַעוּת אֶת צֶאֱן אָבִיהֶם בְּשֶׂכֶם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אֲחִידֶךָ רַעִים בְּשֶׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ נָא רֵאָה אֶת שְׁלוֹם אֲחִידֶךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשֶּׁבִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֻרוֹן וַיָּבֵא שְׂכֵמָה: וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲבָה בְּשָׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תַּבְקֹשׁ: וַיֹּאמֶר אֶת אֲחִי אֲנִכִי מִבְּקֶשׁ הַגִּידָה נָא לִי אִיפֹה הֵם רַעִים: וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָה דְתִינְיָה וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אֲחָיו וַיִּמְצְאוּם בְּדֹתוֹ: וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרַחֵק וַיִּבְטְרוּ יָקָרְב אֵלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהִמְיֹתוֹ: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אֲחָיו הִנֵּה בַעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא: וְעַתָּה לָכוּ וְנִהְרָהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרֵנוּ חִיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהּ וְנִרְאָה מֶה יִהְיֶה חֲלִמְתָיו: וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלַח מִנְדָם וַיֹּאמֶר ל² לֵכְנוּ נַפְשׁ: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָר וַיֵּד אֶל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּד הַשֶּׁבִי אֶל אָבִיו: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֲחָיו וַיִּפְּשִׁטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כְּתֹנְתּוֹ אֶת כְּתֹנְתוֹ הַפְּסִיס אֲשֶׁר עָלָיו: וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם: וַיִּשְׁבּוּ לְאָכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֶרֶצַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה אֶל אֲחָיו מַה בָּצַע כִּי נִהְרָה אֶת אֲחֵינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ: לָכוּ וּנְמַכְרֵנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וַיִּדְּנוּ אֵל תְּהִי בּוֹ כִּי אֲחֵינוּ בְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמַעוּ אֲחָיו: וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְּיָנִים סַחְרִים וַיִּמְצְאוּ כּוֹ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרַיִם: וַיִּשָּׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו: וַיִּשָּׁב אֶל אֲחָיו וַיֹּאמֶר הִלְדָּה אֵינָנו וְאֵנִי אֵינָה אֲנִי בָּא: וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנְתוֹ יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנְתוֹ בְּדָם: וַיִּשְׁלַחוּ אֶת כְּתֹנְתוֹ הַפְּסִיס וַיָּבִיאוּ אֶל אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְאָנוּ הַכֹּר נָא הַכְּתֹנְתוֹ בְּנֶדֶךָ הוּא אִם לֹא: וַיִּכְפֹּרָה וַיֹּאמֶר כְּתֹנְתוֹ בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהוּ טָרַף טָרַף יוֹסֵף: וַיִּקְרַע ³ יַעֲקֹב שְׂמֹלְתוֹ וַיִּשֶׂם שֵׁק בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנָיִם רַבִּים: וַיִּקְרַע כָּל בְּנָיו וְכָל בְּנֵיתוֹ לְנַחְמוֹ וַיִּמְאַן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי ⁴ אֲרֹד אֶל בְּנֵי אָבִי שְׂאֵלָה וַיִּבְדַּךְ אֹתוֹ אָבִיו: וְהַמְדַּנִּים מְקָרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סֵרִיס ⁵ פַּרְעֹה שֶׁר הַטְּבָחִים:

¹ נחמה (בדילוג של 3 אותיות)

² נושא (3)

³ שערי (36)

⁴ אבלות (5), האות ל' של אבלות היא האות ל' של המילה אָבֵל (הוא הדילוג היחיד של

המילה אבלות בכל התורה).

⁵ ספר (1)

חכמי ישראל

בכל הדורות היו לנו גדולי עולם, שכל אחד מהם היה הרבה יותר חכם מאתנו, ולהם לא היו קושיות כלל, לא על הקב"ה ולא על התורה הקדושה.

רבי יהונתן אייבשיץ נודע כגאון גדול בחריפות שכלו, הוא חי לפני כמאתיים ושישים שנים, בעיר מץ שבגרמניה, וכיהן כרבה של הקהילה היהודית הענפה בעיר. ההגמון המקומי שהתנכל ליהודים, כפי שהיה מצוי באותם ימים, הוציא צו גירוש לכל יהודי העיר מץ, בו נדרשו כולם לעזוב מיד את העיר.

רבי יהונתן אייבשיץ, בנסיון נואש להציל את עדתו, הלך אל ביתו של ההגמון, בתקוה שיוכל לשכנע אותו להסיר את הגזירה הקשה. ההגמון שהכיר את יכולתו השכלית של רב הקהילה היהודית, נכנס עמו לוויכוח, בו נימק את צדקת החלטתו המרושעת. תוך כדי שיחה, ציטט ההגמון תחילתו של משפט מתוך ספר נוכרי מסוים, ושאל את רבי יהונתן אם יוכל להשלים ולנקוב במספר המילים המופיעות באותו משפט שההגמון אמר רק את תחילתו, ולא סיים לאומרו.

רבי יהונתן אייבשיץ ענה לו מיד שמספר המלים באותו משפט הוא כמנין האותיות במשפט: "עם ישראל חי לעולמי עד" - ולא טעה. תשובתו הנועזת והפרובוקטיבית של רבי יהונתן עשתה את שלה: ההגמון לא נשאר חייב, הוא שאל את רב היהודים כמה תושבים יהודים מתגוררים בעיר מץ כולה. רבי יהונתן ענה לו: ארבעים וחמישה אלף, שבע מאות ושישים (45,760).

בעיניים בורקות חייך ההגמון ואמר: כאדם שכותב קמיעות, כפי שאתה מפורסם, עליך לכתוב לי על גבי קמע שגודלו כגודל קלף של מזוזה רגילה, את המשפט שאמרת זה עתה: "עם ישראל חי לעולמי עד" כמניין התושבים היהודיים בעיר מץ! כלומר: ארבעים

וחמישה אלף, שבע מאות ושישים פעמים יופיע המשפט בקמע!
לא פחות! אם הצלחת - היהודים יישארו בעיר מץ. לא הצלחת -
הגירוש יוצא לפועל, ומיד!

רבי יהונתן אייבשיץ שמע זאת ויצא מלפני ההגמון. תוך פחות
משעה שב רבי יהונתן אייבשיץ אל ההגמון כשבידו הקמע הבלתי

ד	ע	י	מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע	ד
ע	י	מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע
י	מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	י	ח	י	ע	ל	י	מ
מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	ל	ח	ל	ח	י	ע	ל	מ
ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	ל	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ל
ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י	מ	ו
ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ע
ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י
י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ע
ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ע	ח
י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ע
ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י
ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ע	ע
ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ע	ו
ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	ל	א	ל	ח	י	ע	ל	י	ל
מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	ל	ח	י	ע	ל	י	ע	מ
י	מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	י	ע	ל	י	ע	י	מ
ע	י	מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	י	ע	ל	י	ע	ע
ד	ע	י	מ	ל	ע	ו	ל	ע	ל	י	ח	י	ע	ל	י	ד

יאמן. הוא פרש את
הקמע לפני ההגמון
והצהיר בפניו: אם
תתחיל לקרוא מן
האות "ע" שבמרכז
הקמע, ותקרא כלפי
כל אחת מאותיות
"ד" שבארבע פינותיו,
תוכל למנות ארבעים
וחמישה אלף, שבע
מאות ושישים פעמים
את המשפט: "עם
ישראל חי לעולמי עד!"
ההגמון ההמום נטל
את הקמע מידי הרב

והביט בו בתדהמה. התוצאה היתה שהיהודים נשארו במץ. דרך
אגב, להגמון לקח כשנה למנות את מספר הפעמים שהמשפט אכן
מופיע בקמע!

• חדרו של פרופסור אשכנזי, גדול מנתחי המוח בישראל באותם
ימים, ומנהל המחלקה הנוירו-כירורגית בבית החולים בילינסון
בפתח תקוה, כבר ראה את כל סוגי המטופלים. לחדר הזה התנקזו
המקרים הקשים והמסובכים ביותר של מחלות המוח בישראל,
לכאן הגיעו מטופלים בדרגות החומרה הגבוהות ביותר שקיוו
למצוא מזור אצל הפרופסור הנודע.

אבל יום קשה וסערה מטלטלת כבאותו יום, לא ראה החדר זמן רב. בתוכו ישב אדם, חיזור כסיד ורגליו רועדות בחוסר שליטה. ברכיו כשלו באימה, והיה נראה לפני עילפון. 'למעשה', קבע הפרופסור בצער, 'אתה מוגדר חסר סיכוי. המחלה כבר התפשטה בלי סוף. לצערי, אפילו ניתוח לא יכול להציל את המצב!'

האיש ישב, עיניו נפולות, ולבו הולם בפראות. 'אז מה זה אומר?' - שאל כאילו לא הבין. 'זה אומר - שניתוח הוא בלתי אפשרי, לא שייך במקרה כזה. הצילומים מוכיחים זאת מעל ומעבר לכל ספק. זה ענין של זמן, אולי אפילו ימים ספורים', אמר בקול שקט ותוך השתתפות כנה בצער על הבשורה הנוראה...

'אבל עשית כבר ניתוחים מסובכים - אז תנתח גם אותי!' - זעק האיש. 'ממילא אין מה להפסיד - לפחות תנסה!'... 'תסלח לי' - השיב הרופא - 'אני רופא ומנתח, אבל לא רוצח חלילה... הייתי עושה בשבילך כמיטב יכולתי, אבל אני אומר לך בכנות ובצער רב שאין כל סיכוי!'

האיש יצא בברכיים כושלות, וצנח על הכסא. לידו ישב יהודי נעים הליכות, שראה כי המטופל שלפניו אובד עצות, נכנס עמו בשיחה עד שהבין למה פניו כה קודרות. 'אני מציע שניסע ל'חזון איש', שהוא גם צדיק וגם חכם' - אמר למטופל, 'אולי נלך לשאול אותו? הרי ממילא אין מה להפסיד!'

בשעת ערב מוקדמת נכנסו השניים לביתו של ה'חזון איש', שלבו נקרע כששמע את גודל הטרגדיה. הוא ביקש כי יביאו לפניו את הצילומים, והם מיהרו לשוב אל הפרופסור ולבקשם. כששמע הפרופסור את הבקשה המוזרה, שאל בפליאה: 'מי זה ה'חזון איש'? הוא רופא דגול? הוא יודע לראות צילומים?... ואחרי רגע הוסיף: 'אתם יודעים מה - ממילא אין לי מה לעשות בהם, קחו ושיהיה לבריאות!'

למחרת בבוקר, התייצבו שוב בבית ה'חזון איש' כשהצילומים בידיהם. החזון איש הניפם מול האור, התבונן בהם היטב, ולבסוף - קרע דף ממחברתו והחל לצייר בקולמוסו. 'הנה, זה המוח' - אמר, וצייר עיגול ובתוכו עיגול נוסף, 'והמחלה ממאירה כאן' - שירטט קו מזוגג. 'ובוודאי' - הוסיף החזון איש בפשטות, 'פרופסור אשכנזי צודק שאי אפשר לנתח מכאן' - הצביע על נקודה מסויימת, 'שכן אם ינתח מכאן - יפגעו חלקים חשובים מאוד במוחו של החולה והוא עלול למות'.

'אך אם' - אמר ה'חזון איש' אחרי הרהור קל, 'לא ינתח משם, אלא מהלחי' - אמר וסימן בציור, 'ומכאן ימשיך בקו ישר עד לכאן' - שב והצביע על נקודה מסויימת - 'אז יוכל לנתח ללא דופי, המחלה תוסר, ואתה תזכה בבריאות איתנה!' - חייך וגם בירך. 'אז לכו בבקשה לפרופסור, והראו לו את מה ששרטטת'...

מונית הוזעקה מאי שם, ובתוך שעה קלה כבר נקשו על דלתו של הפרופסור. הוא העיף מבט בציור, ונרתע לאחור בהלם. רגעי שתיקה ארוכים ומתוחים חלפו עברו, הפרופסור היה המום עד כלות נפשו, ואחרי זמן מה ביקש מהמזכירה: 'בטלי את כל התורים להיום, אני נוסע לבני ברק כעת'.

שלושתם נכנסו לרכב, שדהר את הדרך מפתח תקוה לבני ברק. במשך כל הנסיעה, שתק הפרופסור ולא דיבר מילה. הגיעו לביתו של ה'חזון איש', וכשנכנסו, לפני הכל, שאל הפרופסור קצרות: 'האם כבודו הוא שצייר זאת?'

'אכן', אישר החזון איש, 'האם משהו לא ברור? שב בבקשה ואסביר לך'. הפרופסור התיישב על הכסא הישן, והגיב בשאלה: 'הכל ברור בציור, רק דבר אחד לא ברור - מנין לרב הידע הזה?! איך חשב הרב על הדרך המקורית הזו?!'

ובבת אחת, פרץ מפיו שטף של שאלות: 'הן ניתחתי מאות מוחות בחיי, ומעולם לא חשבתי על הגישה הזו. איך חשב על כך הרב? האם כבודו מנתח מוח גאוני לא מוכר? באיזו אוניברסיטה למדת? אלו ספרים קראת? כמה מוחות ניתח הרב בחייו?'

ה'חזון איש' חייך, והשיב בענוות חן: 'הרגליים הללו' - החווה על ברכיו, 'מעולם לא דרכו בשערי אוניברסיטה! העיניים הללו' - היטיב את משקפיו, 'מעולם לא קראו אף ספר רפואה. ובכל זאת - נראה לי שהדרך שהצעתי לנתח - היא נכונה ובעלת סיכוי. הלא כן?'

'בוודאי שכן' - גמגם הפרופסור כשהוא מחוויר מרוב הלם, 'נכון שזה לא בטוח, אבל יש לדרך הזו סיכוי טוב להבריא את האיש. ניתחתי מאות מקרים בחיי, עברתי על עשרות ספרי רפואה והשתלמתי במיטב האוניברסיטאות - ומעולם לא עלתה בדעתי האפשרות הזו... מי יודע כמה אנשים הייתי יכול להציל... אבל אינני מבין... איך יתכן שאדם שלא למד רפואה ולא דרך בשערי אוניברסיטה יידע מעצמו על הדרך הזו?'

הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, שהיה עד למעשה וראה אותו בעיניו, סיפר שה'חזון איש' חייך קלות, הצביע על ארון הספרים ואמר: "כל הידע הדרוש לנו, אנו יודעים מהתורה הקדושה!"

הפרופסור ההמום נפרד מה'חזון איש', וביצע את הניתוח בהצלחה, לשמחת המטופל המבריא ובני משפחתו. לימים, כשהיה בכנס רפואי ונקרא לנאום, הוציא מכיסו את הציור שצייר ה'חזון איש' ונופף בו לעיני הקהל תוך שהוא קורא: 'לפעמים קשה לנו - הרופאים המבינים, לשמוע לרבנים ולהאזין לעצותיהם. הציור הזה מזכיר, כי החכמה האמיתית טמונה דווקא בתורה, ויותר מכל מה שלמדתי עשרות שנים באוניברסיטה - נמצא בחכמת התורה!'

אחרי כמה שנים, נכנס מתמחה לחדרו של פרופסור אשכנזי, והביט במסגרות שעל הקיר - הנושאות כולן תעודות מאוניברסיטאות נחשבות בכל רחבי תבל. לצידן, תמונה לא גדולה, ממנה נשקפה דמותו של רב עטור משקפיים...

‘זה בטח סבא שלך’, הפטיר המתמחה לעבר הפרופסור. ‘מש לא’ - השיב הפרופסור מיניה וביה, ‘כל המסגרות מזכירות לי כמה אני יודע, והתמונה שלו נועדה להזכיר לי כמה אני עדיין לא יודע!... כמה חכמה תמונה בתורה הקדושה שהיא נחלת לומדי התורה.’

סיפור זה שסיפר רבי חיים ברים זצ"ל והיה עד לו, פותח לנו אפיק נוסף להביט אל החכמה המופלגת הטמונה בתורה. יש בה הכל - ידע רפואי, ידע משפטי, סגולות לחיים טובים, מענה לשאלות פילוסופיות, הכל יש בה בתורה הקדושה, אותה קיבלנו במתנה מבורא העולם צופה כל הדורות.

סיפורי נסים ונפלאות

הרבה אנשים אומרים שאם הקב"ה היה עושה להם נס, היו חוזרים בתשובה. אבל יוצאי מצרים הראו לנו שמניסים לא חוזרים בתשובה - לאחר שהקב"ה הביא על המצרים עשר מכות, קרע את הים, הטביע בתוכו את המצרים ונגלה לעם ישראל במעמד הכביר של מתן תורה בהר סיני, כל זה בניסים גדולים, באותות ובמופתים שאינם בדרך הטבע, לעיני כל עם ישראל, בכל זאת אנו רואים שזמן קצר לאחר מכן, העם חטא בחטא העגל. איך זה יכול להיות?! כל זה בא כדי ללמד אותנו, שמניסים אפשר להתפעל, אבל כדי להשתנות צריך התעוררות פנימית.

החפץ חיים ביקר פעם אצל פרופסור נודע. הלה שאל: "אם הקב"ה רוצה שנאמין בו, מדוע אינו עושה לנו ניסים כמו בעבר?" החפץ חיים התבונן עמוקות על התעודה שהתנוססה על הקיר,

ואמר: "אני מבין שלפני שלושים שנה היית פרופסור". הלה השיב, כמעט נעלב, שהוא עדיין פרופסור. אמר החפץ חיים: "אבל התאריך שעל התעודה מלפני שלושים שנה!" השיב הפרו': "את התעודה קיבלתי לפני שלושים שנה, והיא מוכיחה לכולם שפרופסור אני, תעודת הסמכה לא צריך לחדש". השיב החפץ חיים: "אף הקב"ה נגלה לעיני כולם במתן תורה בנסים ונפלאות, והוכיח אז את מציאותו, יש תעודה והיא התורה, הקב"ה לא צריך לעשות לנו שוב נסים כדי שנאמין בו".

למעשה, למרות שאנו בתקופה של "הסתר פנים", שזה חלק מהקללה של גלות עם ישראל, אנו זוכים כל הזמן לנסים שבתוך הטבע, ומדי פעם אפילו לניסים גלויים.

להלן מעשה מדהים של נס נסתר, הסיפורים שאחריו הם על נסים גלויים.

טיסה מישראל לארה"ב. ר' יוסף עורך היכרות עם היושב לידו. "רוברט", הציג גלוי הראש את עצמו בפני ר' יוסף. היה זה אדם כבן שישים, יוצא פולין. "אמנם יהודי אני", אמר, "אך אינני רוצה לשמוע על יהדות". בכדי שלא להותיר ספק, שב והדגיש: "אני כועס, כועס מאוד, וזו המילה האחרונה שלי בענין".

ר' יוסף נבוך קמעא, שתק ולא הוסיף. כאשר חולקו המנות, ור' יוסף קיבל מנה כשרה, כאב לו לראות את בשר הפיגולים המונח לפני רוברט. "אולי אפשר לכבד אותך במזון כשר", הציע לרוברט בהססנות. עיני רוברט ירקו אש: "אינך מבין? כועס אני. מאז שנלקח ממני איציק שלי, איני מתכוון לסלוח". מזלגו נתקע בעמקי האומצה, כמו להכעיס נפנף בה והבהיר את יגון חייו במשפטים אחדים: "מאז ירו בו באיציק שלי, המראה אינו מש מעיני. הוציאו אותנו אז מגטו לודז' אל היער, ירו לעברו ואמו רצה לקראתו.

שניהם התמוטטו ומאז אין לי חיים. במעט החיים שיש לי, לא אערב עוד בדל יהדות, מאומה".

ר' יוסף נרתע, מילותיו נסוגו בראותו כי לפניו פליט שמוראות המלחמה עוד חקוקות על נפשו. לא דיבר אליו מאומה עד רדתם מן המטוס על אדמת ארה"ב.

שבעה חודשים לאחר מכן, ר' יוסף שהה בחודש הרחמים והסליחות בא"י. את תפילות הימים הנוראים התפלל בבית הכנסת שבשכונת קטמון. בעיצומו של יום הכיפורים, בהפסקה שטרם תפילת 'זכור', ר' יוסף יצא אל הרחוב הסמוך לאתנחתא קלה. מצדי הרחוב, על ספסל צדדי, בלטה נוכחותו של אדם מתבגר, שישב על הספסל והעלה מפיו סלסולי עשן סיגריה. ר' יוסף, עטור הטלית, קרב מעט לעברו. הלה הגביה יד והרים את הסיגריה בהפגנתיות.

הפנים, ההפגנתיות, הנפנוף הזה - כל אלה הבזיקו תמונה מוכרת במוחו של ר' יוסף: הרי זה רוברט, האיש האומלל מהמטוס. "שלום עליכם רוברט", פנה ר' יוסף בחמימות. "התדע, רוברט?", אור ר' יוסף עוז, "בפנים יתפללו עוד רגע קט את תפילת 'זכור'. יום קדוש הוא לנו, יום הכיפורים..."

רוברט נשף עמוקות: "שוב? הרי כבר אמרתי לך הכל, ולא חל אצלי כל שינוי. וכי ראיתי את איציק שלי מאז שנפגשנו?... " ר' יוסף לא הרפה הפעם: "אם זכרו של איציק שלך חשוב לך, עשה למענו והכנס להזכיר את נשמתו בתפילת 'זכור'. תפילה זו גורמת לתיקונם ומנוחתם של נשמות הנפטרים. היכנס רק ל"קל מלא רחמים" ותו לא".

רוברט שתק. ניכר היה כי הדברים חוללו בו סערה. אחר דקות קם, שמת את הסיגריה והלך אחרי ר' יוסף. "שמע היטב", לחש ר' יוסף באוזני החזן, "אדם זה לא ביקר בבית הכנסת ארבעים שנה,

הגיע בכדי להזכיר את שם בנו היחיד שנהרג. נסה נא להרטיט בלבו נימים ספונים של "קל מלא רחמים".

בקול מלא רגש פצח החזן בסלסול מתחנן "המצא מנוחה נכונה", לצדו רוברט הרועד. "יצחק בן ראובן", החזן העיף מבט קל לעברו, מיד המשיך להתפייט בקול חרישי נוגע ללב.

עם סיום התפילה המיוחדת, הפנה החזן פניו שנית אל רוברט, חיזור כסיד: "איצקוביץ?", שאל בקול רוטט, "איצקוביץ?" - רוברט הנהן בראשו לחיוב. ראובן איצקוביץ, כך נקרא לפני המלחמה בפי כל.

החזן התקרב פסיעה נוספת: "אבא? אבא?" רוברט נרתע לאחור, הביט בעיניים קרועות על החזן, "ויי, איציק איציקל", קרעה צווחתו את דממת בית הכנסת, נפל לאחוריו מתעלף.

התברר, כשוך תדהמת המפגש, כי איציק רק נפגע מכדורי המרצחים. אחר שקם על רגליו, כבר לא ראהו אביו, שמאן מאז להתנחם עליו. כך הוביל הרצון הזך של ר' יוסף, לזכות את רוברט בדבר שבקדושה, להשיב לב אבות על בנים, ולב בנים אל אביהם שבשמים. (מתוך הספר "נפלאותיו לבני אדם")

• דניאל עשור היה טייס בחיל האוויר. לאחר שסיים את שירותו הצבאי, החליט שהוא יורד לארה"ב, שם הולך הוא להצליח ובגדול, והוא אכן הצליח. הוא הוציא תעודות טייס נוספות, ועבד כמדריך טייס בבית הספר לטיסה. הוא הרוויח משכורת של 30,000\$ בחודש וקנה מטוס פרטי.

הוא התחתן עם נוצריה קתולית בשם קרין, והתקרב לנצרות ולכנסייה הקתולית. הוא הסתובב בחברת כמרים, שהבטיחו לו עתיד בכנסייה, ומחק מעליו כל סממן יהודי, ולא נותר לו כל קשר ליהדות (מלבד אימו שהתפללה עליו בדמעות שיפקח את עיניו ויחזור בתשובה).

פעם אחת, כאשר טס במטוסו הפרטי, נקלע דניאל לסערה, הוא בקש בקשר אשור לנחיתת חירום, אך התשובה היתה שלילית, אין מנחת מטוסים בסביבה. לחזור חזרה היה בלתי אפשרי בגלל הסערה, האפשרות היחידה היתה להמשיך הלאה.

דניאל היה מעל האוקיינוס האטלנטי, בדרך למיאמי. לאחר זמן, ביקש שוב שינחו אותו היכן לנחות, במגדל הפיקוח, לאחר שזיהו אותו במכ"מ, אמר הבקר שאין שום אפשרות לנחות בסביבה, עליו לחזור חזרה, דניאל השיב שהוא לא חוזר לסערה ושאינן לו מספיק דלק.

בשלב מסויים שני המנועים כבו, הדלק אזל. הבקר ממגדל הפיקוח שאל את דניאל: "מהיכן אתה?" דניאל השיב: "מישראל", שאל הבקר: "האם אתה יהודי?", "כן", השיב דניאל, "אז למה אינך מתפלל?!", אתה נמצא במצב של חיים או מוות, אתה חייב להתפלל, אין שום מנחת מטוסים קרוב, רק מנחת נטוש של חיל האוויר", צעק אליו הבקר. דניאל ביקש שיכוון אותו למנחת, אולי יצליח להגיע אליו בדאייה.

דניאל כיוון את המטוס לעבר מנחת המטוסים הנטוש, הוא החל לאבד גובה, הבקר צעק אליו לנטוש את המטוס, הוא יכול לקפוץ ולצנוח לים. דניאל פותח את דלת המטוס, הוא מביט למטה ולא רואה כלום, היתה עלטה מוחלטת, היה לו קר מאוד והוא נרטב מהגשם. תקף אותו פחד נוראי, אימת מוות, ליבו הלם בפראות. הוא חשב על המים הקרים, ועל הכרישים שמחכים לו למטה באוקיינוס, וגם איך בדיוק ימצאו אותו יחידות החיפוש? הוא חשב, ולבסוף החליט להכנס פנימה ולסגור את הדלת.

המטוס המשיך לאבד גובה, ודניאל צעק בכל כוחו, צעקה אדירה:

"שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" !

מייד לאחר הצעקה, המטוס "נפגש" עם הקרקע, בחבטה עצומה. לדניאל לא היו כלל תנאים לנחיתה, לא היתה ראות, לא היו אורות, ולא שום אפשרות לייצב את המטוס. המטוס התייצב לבד, "נסע" על הקרקע במהירות ודניאל לחץ על המעצורים. מסתבר שדניאל נחת בדיוק במסלול הנחיתה הנטוש משנת 1974, כביש שצף מעל המים, בלי אורות ובלי תנאים.

עד שהגיעו יחידות ההצלה, לדניאל היה הרבה זמן לחשוב, הוא חשב למה צעק "שמע ישראל", ולא "יש"ו"?

מה קרה?!, הוא הגיע למסקנה שאימת המוות מוציאה את האמת העמוקה ביותר מתוכך. "כל הזמן בנכר, חייתי בשקר, בתוך מחיצה, בזהות בדויה, אבל האימה הנוראה, הוציאה ממני את האמת הגמורה שפורצת ועולה מעמקי הנשמה".

הוא עזב את אשתו הנוצריה, חזר לארץ ונכנס לישיבה. לאחר שהתחתן, למד דיינות בכולל הוראה והוסמך לרבנות, וכיום הוא הרב דניאל עשור.

• לאחר השירות הצבאי, כמו צעירים רבים אחרים, הגיע תומר לטיול מודרך במדבר סהרה. המדבר המפורסם והגדול ביותר בעולם, אשר ברובו אינו מיושב, ומכיל קילומטרים על קילומטרים של אדמת חול בראשית, שבה אין נפש חיה פרט לאורחות גמלים נדירות. כולם היו ישובים על הגמלים, ומחכים שהסיור יתחיל.

המדריך היה עסוק בהכנות אחרונות טרום טיול, כמו מילוי כדים במים, ולפתע, התרומם הגמל של תומר והתחיל לדהור בשעטה מטורפת אל תוך המדבר!

הגמל דהר ודהר במהירות נוראית, כמו אחוז אמוק, כאילו חטף שיגעון. בעוד תומר, מבוהל עד עמקי נשמתו, מנסה בכל יכולתו להחזיק חזק שלא ליפול מתוך התאוצה, שכן, המהירות הייתה עצומה.

וכך, משותק מאימה ומרוכז כל כולו במשימה הכמעט בלתי אפשרית שלא ליפול מהגמל, החל לחשוב מחשבות של ייאוש וסוף. הגמל השתגע לחלוטין, והדהרה הזאת אל תוככי המדבר נמשכה שלש שעות, בלא שום אפשרות לעצור את הגמל.

תומר מעולם לא התפלל, ולא היה קרוב למסורת בשום דרך שהיא. אבל באותם רגעים, כשהחול והרוח, היאוש והפחד, צורבים את עיניו בדמעות, מצא את עצמו צועק: "אלוקים, אלוקים, תעזור לי, תציל אותי, אלוקים! שמע ישראל, ה' אלקינו, ה' אחד" וחוזר על זה שוב ושוב.

סיטואציה כזאת מטורפת, שוברת את כל האמונות, הדעות והחינוך הקודם של האדם, ומשאירה אצלו אך ורק אינסטינקטים מולדים, הקשר של אדם עם בוראו, והידיעה המכה פתאום כי ה' אלוקינו ה' אחד, וה' שמע.

הגמל נעצר, בתחילה הוא עמד בשקט, כמו לנוח מהשיגעון שלו עצמו, ואז הסתובב והחל לחזור בדרך המוכרת לו, אל הקבוצה שחכתה שם, משום שלא ידעו מה לעשות, ונשארו שם אובדי עצות. זה היה מקרה מוזר ונדיר, ולדברי המדריך, מעולם לא אירע לו משהו דומה.

תומר סיפר כי חלק מהנס העצום הוא, שבאותם רגעים לאחר שצעק ולפני שהגמל נעצר, הוא הפסיק לפחד, היתה לו תחושה ברורה שהשם שמע אותו. וככל שהדרך אל לב המדבר היתה מפחידה וקשה, כך הייתה הדרך חזרה מפעימה ומדהימה. היו שם רק הוא, הגמל והקדוש ברוך הוא, עטופים בנוף קדומים מהמם. כמו אבא ובן שמצאו אחד את השני לאחר שנים ארוכות, והם חוגגים את ההתחברות המחודשת ברגעים של שלוה ושמחה.

(מתוך עיתון קול העיר בני ברק)

• בספר "עלינו לשבח" מובא סיפור מרתק מפיו של הגאון ר' אהרון פולק ממרביצי התורה של מנצ'סטר. הסיפור אודות אשה בשם מרת פרל הוף, לבית אונסדורפר, שנפטרה לבית עולמה בשנת תשס"א.

הגר"א פולק סיפר ששמע מבנה של מרת פרל, שבפרוץ השואה היתה אימו נערה כבת 16 ובני משפחה שילמו כסף לגוי על מנת שיחביאנה בביתו. התשלום היה עד תקופה מסוימת, והסיכום עם הגוי היה שכעבור הזמן ישלמו לו סכום נוסף לעוד תקופה. והנה, כעבור הזמן, לא היה מי שישלם את הכסף, כיוון שמרבית בני המשפחה נהרגו כבר על קידוש השם. הוציא הגוי את הנערה מביתו ושילחה לרחוב.

מה עושה נערה יהודייה בעיירה של גויים בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, כאשר בכל פינה עומדים גרמנים ומחפשים יהודים כדי להורגם? - מחפשת בונקר בו מתחבאים יהודים, וכאלה היו בסביבה לרוב. ואכן, בתוך זמן קצר הגיע לאוזניה שימעו של אחד הבונקרים, והיא מחליטה לצעוד לעברו.

כאשר הגיעה אל מקום-המחבוא, גילתה שנפלה מן הפח אל הפחת. היה זה לא פחות ולא יותר אלא בונקר של גרמנים, שהפיצו כביכול שמועה שמדובר במסתור של יהודים, כדי למשוך למקום את כל המבקשים להימלט, ולרוצחם נפש.

ראתה הנערה היהודייה לאן נקלעה, והבינה שאין טעם לנסות לברוח. בליבה המשיכה להתפלל להקב"ה שיצילנה מידם של הארורים הללו, אבל בשפתיה מלמלה כבר את מילות הוידוי.

"האם את יהודייה?" - שאל המפקד של הגרמנים. והנערה, שהיתה בתו של הצדיק רבי שמואל אונסדורפר, סירבה להתכחש ליהדותה. היא שתקה ולא ענתה דבר, מה שכמובן החשיד את הגרמני יותר ויותר.

"איך קוראים לך?" - המשיך לשאול. עתה לבשה פרל עוז ותעצמות, והשיבה במבטא גויי מובהק: "שמי הוא יוריסקה".

"והיכן את מתגוררת?" - גם עתה נקטה הנערה היהודייה בכתובת בדויה, שם מצוי מרכז האיכלוס הגויי במקום.

המפקד, שקודם לכן היה כמעט בטוח שלפניו בת יהודייה, התלבט עתה בעניין, והורה לאחד מחייליו ללכת עם הנערה אל הכתובת שציינה, ולברר האם אכן שמה הוא יוריסקה, והאם היא מתגוררת במקום ההוא.

"הלכתי עם החייל הגרמני", סיפרה מרת פרל ברבות הימים, כשאני צועדת ראשונה והוא אחריי בנשק שלוף וטעון. ידעתי שדקותיי ספורות, ואם לא יתרחש עמדי נס גלוי, הרי שהחייל יגיע אל הרחוב ההוא, ולא ייקח לו זמן רב כדי לדעת ששקר היה בפיו. והנה, בפתע-פתאום מזדקר לנגד עינינו רוכל גוי עם עגלת-המציאות שלו. האיש צעד מולנו, וכשהגיע למרחק של מטר ממני, הוא שואל, והחייל הגרמני שומע: "יוריסקה, מה את עושה כאן?"

"הייתי המומה מן השאלה הלא-צפויה, אבל הצלחתי בכוחותיי האחרונים לעשות את עצמי כמי שמכירה את הגוי, והשבתי לו: "אני הולכת הביתה".

"החייל, שכבר היה בטוח שאכן שמי הוא יוריסקה, שאל את הרוכל היכן אני מתגוררת, וזה ציין לו במפורש את הכתובת שאמרתי למפקד הגרמני. החייל עזבני עתה לנפשי, ואני הסתובבתי לאחור כדי לראות מי הוא הרוכל הלז שקרא לי יוריסקה. התבוננתי על מקומו ואיננו, וכל החיפושים אחריו עלו בתוהו".

מרת פרל הוף ע"ה שסיפרה לילדיה את הנס הגלוי הזה, מוכנה היתה להישבע שכל פרט בסיפור זה הוא אמת-לאמיתו, וביקשה

להמחיש בכך את הלקח המאלף שיהודי שאינו מתכחש ליהדותו,
לא מפסיד מכך.

• בספר "רש"י חייו ופירושו" מביא הרב רפאל הלפרין זצ"ל
מעשה מדהים:

הורי רש"י גרו בעיר וורמיזא שבאשכנז. אמו של רש"י נהגה
ללכת מדי יום להתפלל בבית-הכנסת, וכשהרתה המשיכה
במנהגה. בדרכה היתה עוברת
בסימטה צרה, שאין בה כמעט
מקום מעבר.

צילום הקיר בוורמיזא

בעיר מגוריהם חי באותם הימים
בישוף שונא ישראל. הבישוף
החליט בלבו להתנכל לאמו
של רש"י. ויהי היום, כשהלכה
אמו של רש"י לבית הכנסת דרך

הסימטה הצרה, הופיע לפתע הבישוף רכוב על סוס. הוא דהר
לקראתה בסערה בסימטה הצרה, מתוך מזימה לדרוס את האשה
ולרמוס אותה ואת הוולד אשר בקרבה. נבהלה האשה מאוד, כי
כפסע היה בינה ובין המוות, והיא נלחצה אל קיר אחר הבתים.

באותו רגע אירע נס: הקיר שמאחוריה נדחק פנימה, נתהווה בו
שקע, ונתבצר לה ולכריסה מקום בקיר. בכך ניצלה היא ופרי
בטנה - רש"י, ממוות. לאחר הנס הזה עזבו רבי יצחק ואשתו את
העיר וורמיזא, מחשש שמא ילעזו עליה שהיא עוסקת במעשי
כשפים, ועקרו לעיר טרוייש, שם נולד רש"י, רבן של ישראל.

• במלחמת ששת הימים, באחד הקרבות על הירדן, סטה מהדרך
טנק אחד של צה"ל ואיבד את הקשר עם יחידתו. הוא ניסה למצוא
את יחידתו, אבל לשוא. לפתע צץ מבונקר אחד טנק ירדני מדגם
"פטון", העולה על הטנק הישראלי בגודלו ובאיכותו.

מפקד הטנק שלנו היה אובד עצות, מה לעשות בשעה כזאת, כי במקרה שהיה מתפתח ביניהם קרב, ברור שהנצחון יהיה בידי הטנק הירדני, אבל להפתעתו הגדולה של מפקד הטנק עבר על פניו הטנק הירדני ולא ירה בו, כנראה שהוא הוכה בסנוורים ולא ראה אותו, אז סיבב הטנק שלנו את הצריח שלו וירה כמה פגזים לעבר הטנק הירדני והשמיד אותו לגמרי, ואחר המשיך בחיפושים אחר יחידתו.

אבל בנוסעו הלאה פגש בחמשה טנקים ירדנים, אז היה ברור למפקד שהוא אבוד, ולא היתה לו ברירה רק לחכות לרגע למותו בקוצר רוח. אבל הפתעתו היתה גדולה מאוד כשראה שכולם חולפים על פניו בלי לירות בו, אז העמיד את עצמו בסכנה, והתחיל לירות בהם וחסיל את כולם, ובעוד הוא עומד ומשתומם על הנס הגדול שקרה לו, הגיעה יחידתו למקום שהוא נמצא שם, וכשהם ראו את המראה הגדול הזה אז כולם ביחד הודו לקב"ה על הנס הגדול שעשה. (מפי הרב מנחם הלוי)

• בעיר אחת במרכז פולין חי רופא מומחה בשם ד"ר ברנארד, שבא ממשפחה מתבוללת והיה כל ימיו רחוק מענייני יהדות.

פעם נקרא ד"ר ברנארד לביתו של יהודי עשיר, שחלה במחלה אנושה. בדק אותו הרופא בדיקה יסודית, כיד מומחיותו הטובה עליו, ובתום הטיפול הודיע לבני המשפחה, שאין עוד תקווה לחיי החולה.

אך עזב הרופא את הבית, רתמו בניו של החולה את הכרכרה שלהם ונסעו אל הצדיק רבי דוד מללוב. וכיון שאביהם היה מבאי-ביתו של הצדיק, הוכנסו מיד אל הרבי ושטחו בפניו בקשה נרגשת, שהצדיק יעורר רחמי שמים על החולה האנוש.

רבי דוד הוציא מן הארון שבחדר בקבוק יין ועוגת-דבש וכה אמר לאורחיו: מהרו אל אביכם והגישו לו כוס יין ופרוסת עוגה! ובזכות

הברכה שהחולה יברך על המאכל והמשקה, ישלח לו הקדוש-ברוך-הוא רפואה שלמה במהרה.

הבנים שבו במהירות לבית אביהם והגישו לחולה האנוש כוס יין ופרוסת עוגה, כמצוות הרבי, ולהפתעת הכל, חלה כעבור שעה קלה הטבה נכרת בפני החולה, ומיום ליום הלך והשתפר מצבו של האיש, עד שהחלים כליל ממחלתו.

בעיירה קם רעש גדול, והכל היו מסיחים בכוחו המופלא של רבי דוד, המחיש רפואה במקום שיד הרופאים קצרה מלהושיע. בסופו של דבר הגיעה השמועה לד"ר ברנארד, שטיפל בשעתו בחולה האנוש, והלה מאן להאמין לשמע אזניו. עד שפגש יום אחד באקראי באותו חולה, והלה סיפר לו שסמוך לביקורו של הרופא בביתו נטל כוס יין ועוגה, כעצת הרבי, וכעבור זמן קצר חלפה ועברה מחלתו.

ד"ר ברנארד שב לביתו והחל מהרהר ארוכות באותו מעשה, וכה אמר לעצמו: מבחינה רפואית אינו ספק, ששתיית יין ואכילת עוגה על-ידי החולה עלולות לשמש גורם מובהק לקרב את קיצו, ואם האיש התאושש במהירות והבריא כליל ממחלתו האנושה, משמע שקרה כאן נס משמים בזכותו של הצדיק רבי דוד...

מאותו יום והלאה חל שינוי עצום בהלך-רוחו של ד"ר ברנארד. הוא נעשה בן-בית אצל רבי דוד, ובהשפעת הצדיק חזר בתשובה שלמה והחל לנהל אורח חיים של חסיד מובהק. (פרפראות לתורה)

• אחד הסיפורים שהדהימו את ירושלים היה קשור לרב יצחק כדורי זצ"ל, הדבר התרחש בשנת תשכ"ז בזמן מלחמת "ששת הימים", פגז נפל בחצר "צופיוף" ותינוק שהיה נתון בזרועות אמו ששהתה באותה חצר איבד את ההכרה מעוצמת ההדף. האם המבוהלת שסברה שהילד כבר אינו בחיים, נטלה אותו בזרועותיה, ואצה לרב כדורי, שהיה שקוע בספריו.

נכנסה האשה ובכתה לרב ואמרה לו שהתינוק שבזרועותיה כבר דקות ארוכות אינו מראה סימני חיים. הרב הוציא תפוח ושקל כנגדו מים, אמר מה שאמר מספר התהלים שהיה מונח על שולחנו, והורה לאמא: "מהתפוח הזה תתני לילד עד שיסיים לאוכלו, ואת המים תתני לו טיפה טיפה בכל יום".

האישה לא הבינה בתחילה, הרי הילד לא רק שאינו יכול לאכול, אלא כלל אינו מגלה סימני חיים. אבל חזקו עליה דברי הרב, היא ניסתה ולמרבה התדהמה הילד אכל. כבר באותו מעמד חל שיפור רב במצבו, ובתוך יום שב התינוק לאיתנו.

• האדמו"ר הצדיק רבי אברהם מתיתיהו משטפנשט שברומניה היה ידוע כמחולל נסים ונפלאות. מכל האזור נהרו אליו רבים יהודים ואפילו גויים שהיו בצרה ובקשו ישועה.

ביום כ"א תמוז שנת תרצ"ג נפטר ברומניה האדמו"ר משטפנשט, הוא נקבר בכבוד רב בעיר יאסי. מקום הציון ואוהל הצדיק בבית העלמין של העיירה, שימשו כתחליף לחצר הצדיק. שיירות רבות הגיעו לשם, התפללו על קבר הצדיק, והמשיכו לראות ישועות כבחייו.

לאחר השואה, יהודים רבים מתושבי המקום עלו לארץ ישראל, הקהילות היהודיות באיזור התפרקו, וסכנת חורבן ופגיעה ריחפה על המקום. תלמידיו ויוצאי רומניה יזמו, בהתייעצות עם גדולי הרבנים, והחליטו להעלות את ארונו של הצדיק משטפנשט אל ארץ ישראל. שנים רבות היה הדבר בגדר חלום, הוקם ועד מיוחד שפעל במסירות ובעקביות, עד שביום חמישי, ג' חשוון תשכ"ט (כשלושים וחמש שנים לאחר שנפטר) המשימה צלחה בידם וארונו של הצדיק הובא לארץ ישראל.

מסע ההלוויה יצא מבני ברק ומשם לבית הכנסת הגדול של תל אביב, שם כבר המתינו אלפי יהודים יוצאי רומניה, שרובם זכה

להתברך מפי קודשו. סיפורי המופתים שוב קלחו מפיהם, כמו אך עתה אירעו. משם המשיכו לבית העלמין 'נחלת יצחק'.

בחדר הטהרה של בית החיים 'נחלת יצחק' היה דיון, האם לפתוח את הארון ולקיים מנהג ארץ ישראל, לקבור ללא ארון. רבה של בני ברק הרה"ג רבי יעקב לנדא, ציוה לפרוץ פתח בתחתית הארון, וכשהתברר שהגוף הקדוש שלם כביום פטירתו, ציוה הרב לנדא להוציא גופו הקדוש מן הארון. שמו אותו במיטה כמו כל נפטר, ולא התפרק, למרות שעברו 35 שנים מעת שנפטר.

אנשי 'החברה קדישא' יצאו מחדר הטהרה מרוגשים כולם ואמרו: "כזה דבר לא רואים כל יום". הגר"י לנדא הוסיף לומר: "זה ממש כאילו עכשיו הוא נפטר, אפילו הפנים מאירות.

• רבי יהושע נעימי, שמשו של הצדיק הנסתר רבי אברהם פיש זצ"ל מספר: באחד הימים יצאתי מביתי בירושלים, והיה בדעתי לקחת אוטובוס לתל אביב כדי להגיע לבית הרב פיש, אותו זכיתי לשמש רבות, אך שכחתי דבר מה בביתי ושוב חזרתי הביתה, משהגעתי לכיוון רחוב יחזקאל, עצרה לפתע נידת משטרה לידי, ואחד השוטרים שאל היכן גר הרב פיש?

מיד אמרתי: "הרב פיש גר בתל-אביב וכעת אני בדרכי אליו", השוטרים הביטו זה על זה בארשת פנים רצינית, ואמרו לי: "עלה עמנו וניקחך לבית הרב פיש", עליתי לרכב פנימה ונסענו.

בתחילת הנסיעה שררה דממה ברכב ולא הבנתי מה קורה כאן, אולם לפתע פרץ השוטר היושב ליד הנהג בבכי מר. הוא סיפר, כי בנו אהובו חלה במחלה הקשה אשר התגלתה אצלו בכבד, וכל המערכות בגוף קרסו, וכעת הוא שוכב ללא ההכרה, הילד רק בן שלוש, והרופאים אומרים כי נותרו לו רק עוד יומיים לחיות... הכל הגיע בפתאומיות והשברון והכאב נורא ואיום.

הרגעתי אותו, מספר ר' יהושע, והזכרתי לו את דברי חז"ל, כי "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים", וביודעי ומכירי מעט מגדולתו של הרב פיש עודדתי את רוחו כי בודאי צדיק נשגב זה יוכל לפעול עבורו ישועה.

הגענו לבית הרב, בתחילה עת אשר נכנסנו פנימה, נבהלו מעט הנוכחים, בראותם שוטרים חמורי סבר מתלווים אלי, הם חששו שארע לי משהו. בראות רבי אברום את השוטר הנזכר ופניו נפולות, שאלו על אתר, מה קרה, ומדוע אתה בוכה? הלה החל מיד לגולל את סיפורו הכואב בבכי וחרדה, ורק לאחר כמה דקות שם לב כי בתוך דבריו נרדם רבי אברום על כיסאו זה כמה רגעים כאשר ראשו שמוט למטה, הלה המשיך לבכות אולם הרב לא ענה לו מאומה, רק היה נראה כישן שינה עמוקה. במשך כעשרים וחמש דקות הרב ישן ואילו השוטר עומד שבור, והאנשים העומדים מסביב מעודדים את רוחו.

לפתע ניתר הרב ממקומו ואמר: "אדוני! כשם שלא ידעת איך זה בא, לא תדע איך זה ברח... יום חמישי הבא ילדך בורח הביתה..."

את ההתרגשות אשר היתה במקום לא ניתן לתאר כלל, שכן כולם במקום ידעו מעט מיהו הרב פיש ומה כוחו בשמים, הרב בקש מן האבא לקבל על עצמו ללכת בטלית קטן ולהניח תפילין בכל יום, ואילו לזוגתו יאמר כי תקבל על עצמה לכסות את ראשה במטפחת.

הלה חזר לביתו מרוגש בציפייה דרוכה לעתיד, ואכן, לא עברו ימים מועטים ואותו ילד אשר הרופאים נתנו לו עוד יומיים לחיות, חזר להכרתו והחל לדבר ולשתף פעולה. התדהמה אשר אחזה ברופאים היתה גדולה, הם ערכו לו מיד צילום מחודש, ולתדהמתם הבחינו כי אין זכר למחלה.

זהו ילד חדש אמרו הרופאים לאביו, איננו מבינים מה הולך כאן, הנך יכול לקחתו הביתה.

היה זה ביום חמישי - שבוע לאחר שהרב פיש אמר לו: ביום חמישי הבא בנך חוזר הביתה ...

השוטר הנ"ל התרגש ביותר מכל אשר ארע עמו ועם ילדו, האמונה המוחשית אשר ראה בעיניו, ומה רב כוחם של הצדיקים בשמים, חישלה את רוחו ואת אמונתו, הוא התחזק מאד מבחינה רוחנית ואף ערך סעודת הודיה גדולה.

לאחר כמה ימים נסע הלה עם שני אחיו לבית הרב פיש בכדי להודות לו, בהגיעם לבית הרב, הביט ר' אברום בשני אחיו ואמר לאח הראשון: אתה בקרוב תהיה חתן וכלתך מהעיר טבריה, ואילו לאח השני אשר היה חשוך בנים אמר: לשנה הבא בזמן כזה תהיה לך בת. למותר לציין כי דבר אחד מדבריו לא שב ריקם, וכאשר אמר כן היה.

העובדה אשר ארעה עם בנו של השוטר, גרמה לקידוש ה' גדול, ושוטרים רבים החלו להתבונן מה תכלית האדם בעולמו, ולהתעורר לשוב לדרך התורה והמצוות. אמנם, ביניהם היה שוטר מסוים שלא האמין בה' ועבדיו, הוא צחק מכל הסיפורים אשר שמע, וויכוחים רבים ניהל עם חבריו, הללו אשר עבדו בתחנת המשטרה בעיר בית שמש, החליטו כי ילכו עמו יחד לבית הרב פיש, להוכיח לאותו שוטר, כי יש אלוקים בארץ, המגלה לעבדיו צפונות ונסתרות.

בהגיעם לבית הרב, נכנס ישר אותו שוטר לא מאמין והחל לשאול את הרב בעזות: אומרים כי יש לך רוח הקודש, אמור נא לי בבקשה, כמה ילדים יש ליי? כמה כסף יש לי בכיס כעת? ר' אברום לא השיבו, אולם הלה עקשן גדול היה וחזר על שאלותיו מספר פעמים למורת רוחו של אב הילד (שכנו ניצל בזכות ברכתו של

הרב) אשר התבייש מכך מאד, אולם ר' אברום לא השיבו, משבאו להפרד מהרב, הביט ר' אברום בפני אותו שוטר עקשן ואמר: יש לך כך וכך ילדים, ובכיסך יש סכום כסף כזה, ועוד בת אחת יש לכם בדרך היות ואשתך בהריון.

על סכום הכסף ומספר הילדים הודה השוטר כי דברי הרב מדויקים, אולם כי אשתו בהריון הכחיש מכל וכל, אולם משהגיע הלה לביתו ושח את אשר ארע לזוגתו, גילתה לו כי אכן היא בתחילת הריון, הלה נבהל והתרגש, הוא מיד הלך לחברו ואמר: "הרב שלך מלאך!!!"

• ברוך ציוני נולד עם מחלת ניוון קשה ברגליו, הגורמת לניוון אט אט עד שבשלב מסויים הן משתתקות לחלוטין. אכן בגיל 8 הידיעה המרה הגשימה את עצמה, ורגליו של ברוך פסקו מלצעוד. מעתה, את הדרך לתלמוד התורה הוא גמא על כסא גלגלים.

בגיל אחת עשרה, בעודו ממתין עם אביו להכנס לסדרת בדיקות לקראת ניתוח מסובך, בנסיון להציל את רגליו, פגשו ברוך ואביו את ר' יצחק שלמה לוגסי, משמשו האישי של הבבא סאלי, שהציע להם לבוא לבבא סאלי, וסידר להם כניסה ללא עיכובים.

הם הגיעו לחדרו של הרב, הרב קיבל את הילד בחום והגיש לו כוס מים, הוא אמר לו לברך על המים. הרב חייך אליו, פרס ידיים ואמר לו: "בוא, בוא אליי!". ברוך הקטן ענה בחרדה: "אינני יכול, אני מרותק לכסא גלגלים, רגלי נכות". הרב המשיך ואמר בחיוך: "אתה יכול! קום על רגליך וגש אליי!"

הוא אחז בידית הכסא וניסה להתרומם. תוך כמה שניות היה אחוז ומחובק בידיו של הרב, כשהוא עומד. לאחר מכן הלך תקופה קצרה בעזרת קביים, אח"כ החל ללכת כמו כולם.

לאחר שמעשה זה פורסם בכלי התקשורת, פנה אל ר' יצחק חבר ותיק שמאז השירות הצבאי הקשר נותק. החבר סיפר לר' יצחק

בעצב כי הוא נשוי כבר תקופה ארוכה, אך הוא ואשתו עדיין לא זכו להפקד בפרי בטן. ר' יצחק הזמין אותו להתברך מפי רבו, ואכן, לאחר ששפתותיו הקדושות של הבבא סאלי ברכוהו התבשרו הזוג כי בקרוב הם עתידים לשמוח בילד.

לאחר מספר חודשים יצר החבר קשר עם ר' יצחק בשנית וסיפר בבכי: "אנחנו כעת בבית החולים, הרופאים הודיעו כי הוולד לא שרד". ר' יצחק הנבוך פנה לרבו ופרש את דברי הרופאים. תשובתו של הבבא סאלי היתה חד משמעית: "אמור לו שאני ברכתי אותך בתאומים. שלא יעשו דבר, ובע"ה בעוד שבוע אשתו תלד".

בני הזוג אכן המתינו ולא ביצעו כל פעולה רפואית. לאחר שבוע נולדו להם במזל טוב תאומים בריאים.

הבבא סאלי נוהג היה לערוך הילולות לכבוד הצדיקים, אז היה מגיש לאורחים הרבים ערק. "מאות בקבוקים היו ארוזים בארגזים בביתו של הרב", משחזר ר' יצחק, "אך פעם אחת כל הבקבוקים אזלו לקראת אמצע הלילה". בימים ההם לא היו חנויות פתוחות באמצע הלילה, ר' יצחק פנה לבבא סאלי ודיווח על המחסור במשקה. "לך לחדר והבא מבין הארגזים את הבקבוק האחרון", היתה תשובתו של הצדיק.

ר' יצחק הגיש לרב את הבקבוק. הצדיק הוציא ממחטה מכיסו ועטף בה את הבקבוק. ר' יצחק הסתובב בין האורחים ומילא לאורחים הרבים מהמשקה שבבקבוק עד לאור הבוקר, למרות שבדרך הטבע בקבוק ערק מכיל משקה המספיק למלא לכל היותר עשר כוסות, המשקה לא תם.

לפני תפילת שחרית ביקש הצדיק את הבקבוק בחזרה, אמר "זהו!" והניחו על אחד השולחנות. כמה מן האורחים, ששמו לב כי ברכה מיוחדת אופפת את הבקבוק, ביקשו לקחתו אליהם לסגולה, אך כאשר פנו למקום בו הונח לאחרונה מצאו רק את המטפחת.

האמונה שהכל לטובה

לעיתים אנו שואלים: "למה ה' עשה כך?!..."

דבר זה נובע מחוסר אמונה שהכל מאת ה', וכל מה שה' עושה הוא לטובה, רק שאנו מוגבלים ואין לנו את היכולת להבין זאת. אם ניקח קוף, פיקח ככל שיהיה, וננסה ללמד אותו חשבון פשוט, יתכן שמשהו הוא יבין. אבל אם ננסה ללמד אותו שבר עשרוני, משוואות בשני נעלמים, טריגונומטריה ודיפרנציאלים, הוא לא יבין כלום, כי אין לו את הכלים הדרושים לכך, הוא לא בנוי לזה. כך גם אנו, איננו יכולים להבין חשבונות שמים.

אנו רוצים להבין את הנהגות הקב"ה, אבל למעשה איננו מבינים לפעמים אף משפטי בשר ודם:

שני אנשים הלכו במדבר, לאחד מהם היו שלוש חלות לחם, ולחברו היו שתי חלות. כשישבו לאכול, בא אליהם עובר אורח ואמר להם: "אחיי, רעב אני ואין לי לחם לאכול, אולי תתנו לי מפתכם ואשלם לכם". התרצו לו ושתפו אותו בסעודתם, אכלו השלושה את חמש החלות, והוא נתן להם חמישה זהובים.

לאחר שהודה והלך, התעוררה השאלה כיצד יחלקו ביניהם את חמשת הזהובים: בעל שלוש החלות טען שיתנו לו שלושה זהובים, שהרי היו לו שלוש חלות, ובעל שתי החלות טען שיחלקו הכסף לחצי, שהרי האורח אכל משניהם בשווה. ולא הקפיד לאכול משלו יותר. לאחר שלא הגיעו לעמק השווה החליטו שכאשר יחצו את המדבר ישאלו את רב העיר כיצד לחלוק באופן הוגן.

הרב פסק להם: "בעל שלוש החלות יקח ארבעה זהובים. ובעל שתי החלות יקח זהוב אחד". כששמעו הנוכחים את פסק הדין הופתעו מאוד, הלכו ל"אבן עזרא", ואמרו לו: "הנה רב העיר פסק לזה יותר ממה שתבע, שהרי בעל שלוש החלות ביקש רק שלושה זהובים, והוא פסק לו ארבעה זהובים, אין זאת כי אם משפט מסולף".

כששמע זאת רבינו אברהם אבן עזרא. אמר להם: "אם אין אתם יכולים לרדת לסוף דעתו של שופט בשר ודם, כיצד אתם רוצים להבין משפטי השי"ת, בואו ואסביר לכם את הטעם של פסק הדין:

הנה כל אחד מהשלושה אכל שלישי הלחם, שהרי כולם אכלו בחבורה באופן שווה. כאשר נחלק כל לחם לשלושה שלישים. הרי חמישה עשר שלישים, וכל אחד אכל חמישה שלישים. נמצא שזה שהיו לו שתי חלות אכל חמישה שלישים, ונתן מלחמו לחברו רק שלישי אחד, לכן מגיע לו רק זהוב אחד. והשני, היה לחמו תשעה שלישים, הורידו מזה חמישה שלישים שאכל בעצמו, נמצא שאכל האורח מפתו ארבעה שלישים, לכן מגיעים לו ארבעה זהובים" (ילקוט מעם לועז, שופטים).

• פעם שאל החפץ חיים אדם אחד על מצבו, השיבו הלה: "לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב".

השיבו החפץ חיים: "וכי מנין לך שלא היה מזיק? הקב"ה הרחום והחנון יודע יותר טוב ממך, וברצונו להיטיב לך ככל שניתן, ואם לא נתן לך יותר, וודאי וודאי שכך טוב הדבר למענך".

• פעם ישבו לפני הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב שני יהודים פשוטים, והתאוננו על מצבם. שאלם הצדיק: "כיצד הייתם אתם נוהגים, לו אתם הייתם מנהיגים את העולם?"

השיב האחד: "הייתי עושה שלא יהיו בעולם עניים ועשירים, אלא שלכל בני האדם יהיה בשווה". אמר השני: "אני הייתי מבטל את כל המלחמות ומשכין שלום ושלווה בין כל המדינות".

"ואני", אמר להם רבי לוי יצחק, "הייתי עושה בדיוק כפי שזה כעת, כאשר הקב"ה מנהל את העולם כי אין ספק שכל מעשי השם יתברך הם לטובה, בשלמות ובאמת, אלא שחסרה לנו הידיעה וההשגה בחשבונות של מעלה".

• סיפר הרב שלמה לווינשטיין: ילד אחד, חמוד, עם לחיים ורודות, עלה לאוטובוס ועמד ליד הנהג. שאל הנהג: "חמודי, איך קוראים לך?", "קוראים לי יוסי", השיב. היכן אתה לומד?", - "בתלמוד תורה". - "האם אתה רוצה משהו מהנהג?", - "כן, אני רוצה שתעשה תאונה בבקשה". - "מה?!", אתה רוצה שאעשה תאונה, חס ושלום, למה לעשות תאונה?!" - לא יודע, אני כל הזמן שומע על תאונות דרכים, וזה נשמע מאוד מעניין, ואף פעם לא ראיתי תאונה, לכן, בבקשה, תעשה תאונה!".

אמר לו הנהג: "אני לא עושה תאונה בשום פנים ואופן". הילד התחיל לבכות, ממש כבר ראו שלולית על הרצפה, ומתוך הבכי הוא ממשיך להתחנן לנהג: "אנא ממך, עשה תאונה!", והנהג שלא רוצה לעשות תאונה אינו נכנע. מי לדעתכם צודק?

• מעשה ביהודי שבא אל המגיד ממעזריטש זי"ע (מורס ורבים של רבי זושא ורבי אלימלך) ושאל אותו: "רבי, כיצד ניתן לברך על הרעה, כשם שמברכים על הטובה?" (עיין דרשה בנושא בעמיד 197)

אמר לו המגיד: "אני לא יכול לענות לך, סע לעיירה אניפולי, שם תמצא יהודי בשם ר' זושא, תשאל אותו וממנו תקבל תשובה על שאלתך איך מברכים על הרעה כשם שמברכים על הטובה".

הגיע היהודי לאניפולי, חיפש וחיפש ולבסוף מצא את ר' זושא בביתו הדל והדולף, בית עלוב, ריקן, ומט ליפול, ובני הבית חולים ומיוסרים. הוא פונה אל ר' זושא ואומר לו כי המגיד ממעזריטש שלח אותו לשאול: "כיצד מברכים על הרעה כשם שמברכים על הטובה?".

השיב לו ר' זושא בפליאה: "אתה בטוח שהרב שלח אותך אלי? אולי יש איזה זושא אחר באניפולי, אני חושב שהוא שלח אותך אלי... אני לא יכול לענות לך תשובה... אני חושב שזו טעות, אני לא הכתובת".

שאל אותו היהודי: "מדוע אינך יכול לענות?"

אומר לו ר' זושא: "אני אגיד לך את האמת, איך אני יכול להשיב לך על כך אם מעולם לא היה לי רע בחיים?!"

שמע את זה היהודי, חזר למגיד ממעזריטש ואמר לו: "זה טעות, הוא אמר שהוא לא הכתובת... הוא לא יכול להשיב."

"הוא לא השיב לך?!"

"לא, הוא אמר שאינו יכול להשיב."

שואל אותו המגיד ממזריטש: "אבל מה הוא בכל זאת אמר לך?"
ענה לו היהודי: "הוא אמר שהוא לא יכול להשיב כי אף פעם לא היה לו רע בחיים."

אמר לו המגיד ממעזריטש: "שוטה שכמותך, הוא לא יכול היה להשיב משום שאף פעם לא היה לו רע בחיים?! ראית את ביתו?! ראית את סבלו?! ובכל זאת, אף פעם לא היה לו רע בחיים - הנה התשובה."

רבי זושא ש"אף פעם לא היה לו רע בחיים", הוא בירך על הרעה כשם שמברכים על הטובה, כי לא היה לו רע, כי בכל מצב הוא אמר והרגיש ש"גם זה לטובה". וכשיהודי אומר "גם זו לטובה", אז הכל טוב.

עלינו לדעת כי השגחת הקב"ה על כל ברואיו היא בהשגחה פרטית לפרטי פרטים, ובפרט על בני האדם. כל פרט ופרט בהשגחה פרטית לפי צורך גלגולה ותיקונה של אותה נשמה. וחייב אדם להסכים בלבו למצבו, ולדעת שזהו תיקונו, וזהו הטוב עבורו, ורק זה מה שיביאהו לתכליתו הנרצית והנדרשת ממנו.

• מעשה היה בתלמידו של הרמב"ן שחלה, ובא הרמב"ן לבקרו, וראה שקצו קרוב והולך לבית עולמו. אמר לו: "שמע נא בני, את

אשר אצווך. דע, שבעולם העליון יש היכל עליון, ושם כסאות למשפט והשכינה ניצבת בעדתם. הא לך קמע, ודע שבקמע זה יפתחו לך כל שערי ההיכלות שברקיע, עד שתגיע לאותו היכל עליון, ושם תשאל כמה שאלות עצומות שיש לי בנוגע לכלל ישראל". את השאלות נתן לו בכתב, ובקשו שלאחר פטירתו יבוא אליו בחלום ויגיד לו התשובות שישמע שם. התלמיד נפטר לבית עולמו.

לאחר זמן מה, כשהרמב"ן היה יושב על יד חלונו ולומד תורה, והנה דמות תלמידו הופיעה לנגד עיניו. אמר לו התלמיד: "ידע רבינו, שבכל מקום שבאתי והראיתי את הקמיע, נפתחו בפני השערים, ונתנו לי רשות לעלות מעלה מעלה עד לאותו ההיכל, וכשרציתי לשאול את הקושיות, ראיתי מיד שכל הקושיות אינן קיימות כלל בעולם האמת, ששם הכל מובן.

מה באמת ארע לתלמידו של הרמב"ן, מדוע לא שאל את השאלות? ההסבר לכך הוא שבעולם האמת גילוי השכינה הוא כל כך גדול, עד שהכל נעשה ברור ואין שאלות. השאלות נובעות רק מפני שבעולם החומרי אנו רחוקים מגילוי השכינה, ההעלם וההסתר משפיעים מאוד, ולכן מתעוררות שאלות, אבל שם בשמים אין שאלות.

אמר הרמב"ן לתלמידו: "לתשובה הזו חיכיתי, לכן שלחתי אותך". (ילקוט מעם לועז פרשת שופטים)

פעמים רבות יש לנו שאלות, אנו איננו מבינים את הנהגת הבורא ית', אבל עלינו לדעת שבאמת, בעולם האמת, אין אלו שאלות כלל.

• אמרו חז"ל (ברכות ז): כשאמר משה לפני הקב"ה: "הודיעני נא את דרכיך", ביקש לדעת למה יש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו. אמר לו הקב"ה: צדיק ורע לו- צדיק בן רשע, רשע וטוב לו- רשע בן צדיק.

ומובא במדרש, שבאותה שעה, ראה משה מרחוק מעין יוצא מהר, ובא אדם עייף ושתה מים מן המעין, ושכח שם ארנק והלך. בא אדם אחר, שתה, לקח הארנק והלך. בא שלישי, שתה ושכב לנוח, בא הראשון וביקש ממנו ארנקו, טען הלה, שאינו יודע על מה מדובר. וברוב כעסו עמד והרגו.

הנה משה רבינו ע"ה תמה, למה נהרג זה שהיה חף מפשע ואילו השני ניצל וגם זכה בארנק.

אמר לו הקב"ה אתה אינך יודע כל מה שהיה, לכן אתה מתמה דע שאביו של הראשון גנב ארנק מאביו של השני, ובא בנו (שמצא הארנק) לרשת ירושת אביו, וזה השלישי שנהרג, הרג אביו של זה הראשון, ובא הבן וגאל את דם אביו. אז נתקררה דעתו של משה.

יש המסבירים את אותו המעשה עפ"י תורת הגילגולים: הראשון שאיבד את הארנק גנב בגילגול הקודם ארנק מהאדם שמצא ארנק, והנרצח, בגלגול הקודם שלו רצח, והקב"ה סובב כך כדי שיגיע כל אחד לתיקונו.

• בספר לקח טוב הובא מעשה מעובד עפ"י מה שסיפר האר"י הקדוש זצ"ל:

אלמנה אחת ישבה בערב שבת ליד שולחן השבת ובכתה, באו בניה ואמרו לה: "אמא למה את בוכה? הרי בשבת אסור לבכות ואסור להצטער?", אמרה להם: "היום בדיוק מלאו שנתיים לפטירת אביכם, ואיך לא אבכה?", אמרו לה הבנים: "היום יש לך סיבה לבכות, אבל בכל יום למה את בוכה? הרי אבא בגן עדן ואם את בוכה יותר מדי ח"ו את מראה שאינך מסכימה עם גזירת הבורא, כאילו ח"ו עשה לך עוול".

האם נרגעה קמעה, ישבו לאכול סעודת השבת בשיר ושבח ודברי תורה, לאחר מכן הלכו כולם לישון. באותו לילה האם חלמה

שרואה אנשים רצים והיא רצה איתם, נכנסו כולם ליער עבות והיא בעקבותיהם עד שהגיעו לגן גדול מלא פרחים נפלאים, מפלי מים כחולים ויפים וריח נפלא בגן.

לפתע ראתה אדם זקן בעל הדרת פנים נפלאה לבוש בבגד לבן ארוך, הזקן התקרב אליה ושאל אותה: "האם את רוצה לראות את בעלך?!", מיד הלכה אחריו וליבה פעם בחוזקה, הם עמדו ליד חצר גדולה מוקפת בגדר זהב ובה יהודים שיושבים לומדים תורה ועליהם עומד יהודי צעיר ומלמדם תורה, אמר לה הזקן: "חכי קצת, עוד מעט יגמר השיעור ותוכלי לראות את בעלך".

השיעור הסתיים והיא ראתה את הרב שהיה מלמד מתקרב אליה וזיהתה שזה בעלה. "אברהם!", נפלטה צעקה מפיה, והיא נפלה על הארץ. מיד בא בעלה ואמר לה: "הירגעי נא, זה אני, בעלך". כשהתאוששה שאלה: "למה הלכת ממני בגיל כה צעיר?", אמר לה: "תדעי לך שהעולם שאת נמצאת בו הוא כמו ארץ גזירה, לשם שולחים אנשים כדי לקבל את עונשם ולחזור, אני כבר הייתי בעולם הזה פעם אחת, הייתי גאון גדול וצדיק ועסקתי בתורה כל חיי. כשנפטרתי מהעולם הזה קיבלתי בגן עדן זכות להיות ראש ישיבה וללמד תורה לתלמידים, אבל כיוון שלא נשאתי אישה ולא היו לי ילדים, חזרתי שוב לעולם הזה כדי לשאת אישה ולהביא ילדים לעולם. כשנולד ילדינו השביעי גמרתי את תיקוני בעולם הזה וחזרתי לעולם הבא אל מקומי המוכן לי, אבל תדעי לך שטוב לי כאן, וכשתפטרי מהעולם נחזור שוב להיות ביחד".

"אבל", אמרה האישה, "מעולם לא ידעתי שאתה כזה גאון שהרי כאן בעולם הזה היית טרוד בעול הפרנסה ולא למדת הרבה תורה". אמר לה בעלה: "תדעי לך שגם אני לא ידעתי זאת, רק כשנפטרתי נתמלא ראשי בכל התורה שלמדתי לפני שחזרתי בגלגול". שאלה האישה את בעלה: "מדוע יוסף שלנו לא מצליח בעסקיו?" אמר לה הבעל: "מפני שיוסף עשה דין תורה ליהודי אחד וזכה בו, אבל

היהודי הזה נפגע קשות, וכלל הוא, שכל הנענש בסיבת חברו גם חבירו נענש. לכן גזרו עליו דין קשה מאוד... אני התחננתי שיתנו לו רק ארבע שנים רעות של חוסר הצלחה בעסקים, בעוד שנה יגמר העונש והוא יצליח בעסקיו".

הוסיפה האישה לשאול את בעלה: "ומדוע בננו דוד עדיין לא מצא את זיווגו, הרי הוא כבר בן עשרים וחמש?", ענה לה בעלה: "האשה המיועדת לו משמיים עדיין צעירה ונמצאת כעת בארץ אחרת, בעוד חמש שנים היא תבוא ותביא עימה את כל צורכי החתונה". הוסיפה האישה לשאול: "ולמה קרה לנו האסון הנורא שבננו הקטן בן השלוש נרצח באכזריות ע"י גוי שיכור?", לקח אותה בעלה אל מקום אחד בו ראתה כמין חופה גדולה עשויה אבנים טובות ומרגליות, והנה יורד מלאך קטן והרגישה שזה בנה, מייד התעלפה האישה, בעלה נתן לה עלה אחד להריח והכרתה שבה אליה, היא ראתה את בנה הקטן בן השלוש שנרצח זוהר ומחייך אליה.

שאלה אותו: "מדוע הלכת בגיל כה צעיר?", ענה לה הבן: "תדעי לך אימי שהייתי כבר פעם בעולם שלכם, ובעיר שהייתי גרו גויים ועשו פרעות ביהודים, ולקחה אותי גויה אחת וגידלה אותי, ובמשך שלוש שנים הניקה אותי, גדלתי ונהייתי גאון גדול בתורה וכשנפטרת לבית עולמי אמרו לי שאני צריך לרדת ולינוק שלוש שנים מחלב יהודיה כדי לכפר מה שינקתי מהגויה, ואת זכית להניק אותי שלוש שנים וכשנסתיימו חזרתי למקומי בגן עדן".

שאלה האם: "אבל מדוע נהרגת בצורה כל כך קשה ואכזרית?" אמר לה הבן: "הייתה גזירה רעה על כל יהודי העיר, והיו צריכים כולם למות, ובזה שהגוי הרג אותי הייתה זו כפרה עבור כולם והתבטלה הגזירה, ואני נכנסתי ישר לגן עדן".

אז אמר לה בעלה: "את רואה שלכל דבר יש תשובה, תדעי לך שהקב"ה לא בורא ולא מוריד דבר רע בעולם, "מפי עליון לא תצא

הרעות והטוב", הקב"ה ישתבח שמו הוא טוב כמו שכתוב: "טוב ה' לכל רחמיו על כל מעשיו", והכל לפי הצדק והאמת והכל נמדד בצדק וביושר, צדיק וישר הוא".

בעלה גם הוסיף ואמר: "כאן טוב לי מאוד, אבל איני יכול לסבול את אנחותיך ואת דמעותיך. עשי לי טובה ותתחילי לחיות בשמחה".

היא התעוררה משנתה, כאילו נולדה מחדש, זמן רב המשיכה לשכב עם חיוך על פניה, תוך שהיא נזכרת בבעלה המאושר ובנה המחייך. אבן גולה מעל ליבה, סוף סוף היא קיבלה תנחומים.

• אנחנו אומרים הראנו ה' חסדיך, תראה לנו שמה שאתה עושה בעולם זה טוב לנו, לא תמיד אנו חושבים שדברים שקורים הם טובים ומועילים לנו, חלק מהדברים מתגלים רק לאחר זמן, כמו אותו אדם שנכנס לו קוץ ברגלו ואיחר את הפלגת האוניה, בה היה צריך להפליג. לאחר כמה זמן נודע לו שהספינה טבעה, אז הבין מדוע נכנס הקוץ ברגלו, ואמר להקב"ה: "אודך ה' כי אנפת בי".

ופעמים הטובות והחסדים שעושה הקב"ה עם האדם לא יתגלו לו לעולם, והוא אפילו לא ידע איזה ניסים ונפלאות וחסדים עשה עימו בורא עולם, שאין בעל הנס מכיר בניסו. לכן יאמין באמונה שלימה שהכל לטובתו של האדם.

• נאמר בתורה: "הצור תמים פעלו כי כל דרךיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לב, ד). ולכאורה קשה, מה שבח הוא למשפטי השם יתברך שאין בהם עוול, וכי במשפטי בני אדם מותר שיהיה עוול?

ביאר רבי יצחק בלאזר זצ"ל: משפטי בני אדם, אף שנעשו על פי הדין והיושר, לא יתכן שלא יהיה בהם שום עוול ועיוות הדין, כי אין בכוחו של בשר ודם לכוון בדקדוק את גודל החטא ועומקו, ובוודאי שאין באפשרותו למדוד את מידת העונש המדויקת

המגיעה לחוטא, אלא שבשר ודם אומד כפי יכולתו את החטא ועונשו, ועל פי אומדנו קובע וגוזר את הדין.

זאת ועוד על הפסוק "משפטי ה' אמת צדקו יחדו" פירשו כי במשפט בשר ודם נלקח בחשבון רק שיעור הצער והכאב של החוטא עצמו, ואף שבהכרח מעונשו של החוטא נגרם צער וסבל גם לסובבים אותו, אם זה לבני משפחתו או לידידיו ומכריו, הרי אין באפשרותו של בשר ודם להתחשב בכך בגוורו את עונשו של העבריין, נמצא אפוא, שבכל עונש שניתן ע"י בשר ודם, בודאי נענשים וסובלים גם אלו הנקיים מכל חטא ואשמה.

אבל להבדיל, משפטי ה' אינם כן, כל פרט ופרט נלקח בחשבון - אין צער, ולו גם הקטן ביותר, הנגרם לאדם בדרך מקרה. עונשו של החוטא, כמו גם של הסובבים אותו, נמדד בדיוק מופלא. אם עלול להגרם צער או בושה לאדם שאינו ראוי מצד עצמו לעונש זה, הרי לא ייענש החוטא כלל וכלל. לכך כיוון הכתוב באומרו: "משפטי ה' אמת - צדקו יחדיו".

• על הפסוק "וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאֵל בְּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֵל ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי חָנוּן וְרַחוּם הוּא אֱרֹךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל הַרְעָה" (יואל ב, יג), מפרש רש"י: "קרעו לבבכם ולא תצטרכו לקרוע בגדיכם מחמת אבל". הפסוק מתייחס אל קרוביו של הנפטר באומרו להם שאם ישובו אל ה', לא יצטרכו לקרוע בגדיהם כיון שלא ימותו קרוביהם. ולכאורה דבר פלא הוא, כיצד תועיל תשובתם להציל את קרובם ממיתה, הרי אם חטא ופשע הקרוב עד שנגזרה עליו מיתה, כיצד תועיל תשובת קרובי משפחתו להצילו מהעונש?

ברם, היות ומצד שלימות משפטי ה', הם יתכנו רק אם "צדקו יחדיו", העונש וכל פרטיו וכל הנגרר והמסתעף הוא בצדק ואמת. הרי אם ישובו בני המשפחה בתשובה שלימה, שוב לא יהיו הם חייבים בעונש וממילא לא ניתן יהיה להעניש את קרובם ולהמיתו,

כדי שלא יצטערו ויסבלו בסיבתו הרי שתשובתם תביא לכך שלא יצטרכו לקרוע בגדיהם ולהתאבל. (שיחות מוסר)

משפטי ה', שהם אמת מצד עצמם, הרי גם צדקו יחדיו, שכל הדינים שנגזרו על בני אדם יחדיו, צודקים הם. כי אם בעקבות גזר-דין על אדם אחד, ייגרם צער לעוד הרבה אנשים, הרי שברור שצער זה מגיע להם על פי דין, כעונש על חטאיהם.

משל למה הדבר דומה? לפסיפס ענק, אשר מי שרואהו כולו, מקבל תמונה ברורה להנהגת הצדק והיושר של הקב"ה. אולם אנו, בעוונותינו, רואים רק אבן פה ואבן שם מתוך אלפי האבנים. ואם גם מעט האבנים הללו, יש בהם כדי להראות כי "צדק ומשפט מכון כסאו", וכי "חסד ורחמים מלא כבודו", הרי שעל אחת כמה וכמה, שהפסיפס השלם, הגלוי אך ורק לו ית"ש, קורן ומבהיק מצידקת משפטיו.

ככל שרבה לחשוב ולהתבונן, יתגלו לנו יותר ויותר חלקים מפסיפס הצדק השמימי של בורא העולם, "המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים". וכה רחב הוא הפסיפס, וכה מצומצמת ראייתו של האדם, עד שבעל כרחנו נאלצים אנו להודות "כי האלוקים בשמים ואתה על הארץ, על כן יהיו דבריך מעטים".

עוה"ז ועוה"ב משולים לתמונה רקומה (גִּבְרֵן). מצידו האחד הוא סבוך בחוטים, מבולבל וניפתל. כשהופכים אותו על פניו, מתגלית תמונה מושלמת, מסודרת להפליא ומרהיבה ביופיה.

רבינו החפץ חיים היה מפרש עניין זה באופן אחר: להבין ולהשיג משפטי ה', לדעת על מה ולמה הגיעה לאדם צרה כלשהי, נוק או עניות וכדו', יתכן רק לידוע את אשר עברה נשמתו בגלגול הקודם, ולשם איזה עניין ותיקון נתגלגל ובא לעולם הזה.

זו כוונת הכתוב "משפטי ה' אמת צדקו יחדו" - דווקא "יחדיו", כשיודעים מה נעשה עם אדם זה קודם יצירתו, ואיך וכמה השתדלה נשמתו לשוב לעולם הזה, כדי שתינתן לה ההזדמנות לתקן פגם או מעשה שעשתה, או אז ייווכח לדעת כי המשפטים אמת וכל צער ונוק שבא עליו הם באמת חסד ורחמים. כיון שעל ידם יוכל לתקן את נשמתו ולזכות לחיי נצח. (חפץ חיים עה"ת)

מקובל לומר שתמיד צריך להסתכל על חצי הכוס המלאה, אבל אם נתבונן בדבר, נראה שבחצי הכוס יש מים, אבל בחצי ה"ריק" יש אויר, ומה יותר חשוב? בלא מים אפשר להתקיים מספר ימים, אך בלא אויר אי אפשר לחיות יותר מכמה דקות בודדות.

מה שלכאורה נראה לנו רע, לפעמים הוא יותר טוב ממה שאנו חושבים שהוא טוב.

תראה טוב יהיה טוב

בחיים הרע והטוב זהו עניין של הסתכלות. אדם שהוא אופטימי תראה בכל דבר רק טוב, ואילו אדם פסימי רואה את הרע שבכל דבר.

מפעל גדול לייצור נעליים בברזיל שלח שני מומחים להודו, לערוך עבורו חקר שווקים ולבחון אפשרויות שיווק נעליים מתוצרת המפעל. המומחה הראשון שלח מברק למפעל, לאחר חודש ימים, בזו הלשון: על פי הבדיקה שערכתי אין שוק בהודו לנעליים, כולם שם הולכים יחפים.

הבודק השני, מבלי לדעת את חוות דעתו של חברו, שלח מברק בזו הלשון: השוק עצום בגודלו אפשרויות השיווק הן בלתי מוגבלות כולם כאן יחפים וזקוקים לנעליים.

הרי לנו שתי חוות דעת על אותו מצב. האחת פסימית והשנייה חיובית ורואה את הטוב בכל דבר. כך גם עלינו לנהוג. תמיד

לראות את הטוב ולא להסתכל על מה שאנו קוראים חצי הכוס הריקה. מה שבשביל האחד היא אדמה חרוכה בשביל השני האופטימי המצב צופן בתוכו הבטחות לעולם טוב יותר.

• מיכאל הוא אדם שתמיד יש לו משהו חיובי להגיד. פשוט טיפוס חיובי ואופטימי. כשעל אחד העובדים היה עובר יום רע, מיכאל היה שם בשביל לומר לו להביט על הצד החיובי במצבו.

פעם ניגש אליו אחד העובדים ואמר לו: "אני פשוט לא מבין, הרי אי אפשר להיות חיובי כל הזמן, אז איך בכל זאת אתה מצליח?". מיכאל ענה לו ברוגע: "כל בוקר אני מתעורר ואומר לעצמי כי עומדות בפני שתי אפשרויות: האחת - להיות במצב רוח טוב, והשנייה - להיות במצב רוח רע. אני בוחר להיות במצב רוח טוב. בכל פעם שדבר רע קורה, אני יכול לבחור להיות קורבן או לבחור ללמוד מהנסיון, אני בוחר ללמוד מהנסיון. כאשר מישהו מגיע אלי בתלונה, אני יכול לקבל את תלונתו או להצביע על נקודת האור בבעייתו, אני בוחר בנקודת האור".

"קל לומר, אבל קשה מאוד לביצוע", מחה בו חברו. "זה קל מאוד", אמר מיכאל, "החיים הם למעשה מקבץ של בחירות. כשאתה מוציא מהם את כל השאר הטפל והשולי, כל מצב ומקרה הוא בחירה. אתה בוחר איך להגיב במצבים שונים ומגוונים. אתה בוחר איך אנשים ישפיעו על מצב רוחך. אתה בוחר אם להיות במצב רוח טוב או רע. ובשורה התחתונה: זו הבחירה שלך איך לחיות את חייך".

יום אחד, מיכאל היה מעורב בתאונת עבודה קשה, בה נפל מגובה שלושים מטר, בעת שעבד על מגדל תקשורת. לאחר שעות רבות של ניתוחים, טיפול נמרץ ואשפוז ממושך, שוחרר מיכאל מבית החולים כשלגבו הוכנס מוט ברזל.

חבריו לעבודה באו לבקר אותו ואחד מהם שאל אותו מה עבר בראשו בזמן התאונה? "הדבר הראשון עליו חשבתי, היה שלומה של ילדתי לעתיד שעדיין לא נולדה", ענה מיכאל, "לאחר מכן, כששכבתי על הקרקע, אני זוכר שעמדו בפני שתי אפשרויות: יכולתי לבחור בחיים ויכולתי לבחור במוות... בחרתי בחיים".

"לא פחדת? לא איבדת את ההכרה?", שאלו אותו חבריו. מיכאל המשיך: "החובשים היו נפלאים. הם המשיכו לומר כל הזמן שהכל יהיה בסדר. אך כשהם הכניסו אותי לחדר מיון, ראיתי את הבעות הפנים של הרופאים והאחיות וממש פחדתי. בעיניהם ראיתי את מה שחשבו – 'הוא גמור'. ידעתי שאני חייב לעשות משהו... הייתה שם אחות גדולה ששאלה אותי שאלות, היא שאלה אם אני אלרגי למשהו. 'כן' עניתי לה... הרופאים והאחיות הפסיקו את עבודתם וחיכו לתשובתי. לקחתי נשימה עמוקה וצעקתי 'לכוח-המשיכה'. כולם צחקו, ואז אמרתי להם: אני בוחר לחיות, אנא נתחו אותי כמו אדם שעתידי לחיות ולא כאדם מת".

סגולה להמתקת הדינים

(מתוך הספר נר לרגלי)

צריך האדם לקבל על עצמו אמונת השגחה פרטית מעם ה' על כל דבר קטן וגדול, הן שיארע לו איזה צער חס וחלילה, או כל דבר שמזדמן לפניו הן לטוב והן רע, וכל שבא לפניו לפני עיניו, תיכף יקבל על נפשו ובתוכיות לבבו האמונה בהשגחה פרטית, כי מלבד שמקיים בזה מצוה מן התורה, הנלמדת מהפסוק: "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך" (דברים ה), דהיינו כמו שאב מייסר את בנו בוודאי בלי ספק שכוונתו רק לטובתו, ככה כל יסורים שהקב"ה מביא על האדם הוא לטובה ולהתחסד עמו.

לכן על כל דבר קטן שיארע לו, גם שנתהפך חלוקו, או שכח איזה דבר להביא ומצטער מזה, ואפילו כל מיני צער קטן הנוגע לו, או לאשתו, או לזרעו חס וחלילה, או ממטלטליו, יאמר הנוסח הבא:

”אני מאמין באמונה שלימה שזה הצער והיסורים שבאו לי, הכל בהשגחה פרטית מעם ה', והנני מקבל עלי באהבה, וכל זה בא לי מסיבות עוונותי הרבים, וצדיק אתה ה' על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי. ויהי רצון שיהיו אלו היסורים לכפרה על עוונותי הרבים. והנה מצד הדין הייתי צריך לפרוט ולשוב ולהתוודות על החטאים והעונות שבסיבתם באו לי אלו היסורים, אבל גלוי וידוע לפניך שאין איתי יודע עד מה, לכן יהי רצון מלפניך אבי שבשמים שתמחוק ותשריש החטא ועון ופשע שגרמו לי אלו היסורים, וימתקו כל הדינים מעלי ומעל כל ישראל, ויתהפכו כל הציروפים לטובה, וימשכו חסדים טובים ומגולים לנו ולכל בית ישראל עד עולם אמן”.

ובזה הנוסח שיאמר בכל לבו יקיים חמש מצוות:

א. אמונה בהשגחה פרטית שהיא מצות עשה הנלמדת מהפסוק:
 ”אנכי ה' אלקיך”.

ב. להצדיק דינו של ה', שלחלק מהפוסקים נחשב למצות עשה ונלמד מהפסוק: ”וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך”.

ג. מצות עשה של תשובה ווידוי, מהכתוב: ”איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו', והתודו את חטאתם אשר עשו” (במדבר ה).
 ד. לעורר רחמים על כנסת ישראל, שזה נכלל במצות עשה של: ”והלכת בדרכיו” (דברים כח), כי כן דרכי אלקינו לרחם ולחונן ולהשפיע תמיד.

ה. מקיים מצות עשה מדברי קבלה מהפסוק: ”חסד ומשפט אשירה” (תהלים קא), ודרשו חז”ל: אם חסד אשירה ואם משפט אשירה.

ליקוט מתוך הספר "בגן האמונה"

האמונה מתחלקת לשלוש דרגות:

א. שמאמין שכל מה שקורה לו ולאחרים הוא מאת בורא העולם בהשגחה פרטית, אפילו המקרה הקטן ביותר.

ב. שמאמין שההשגחה של הבורא היא תמיד אך ורק לטובה, וממילא יודע שכל מה שקרה לו, ומה שיקרה לו, הכל לטובה.

ג. שמאמין שיש תכלית לכל דבר שה' עושה ומחפש איך להכיר ולדעת את הקב"ה בכל מה שעובר עליו.

שלוש דרגות אלו הן באמת דבר אחד, כי האמונה היא אחת שמאמין שאין עוד מלבדו, וכל מה שקורה בעולם, הכל בהשגחה פרטית, ומאחר שהכל מאת ה' יתברך, א"כ הכל בודאי לטובה. כי תכלית הבריאה כולה היא בשביל להיטיב עם הברואים וכן בודאי לכל דבר יש סיבה ותכלית שהיא ללמד את הברואים להכיר ולדעת את ה' יתברך.

הדרגה הראשונה היא האמונה שה' יתברך הוא השליט היחיד בעולמו. וכל מה שקורה בעולם, הכל מאת ה' בהשגחה מלאה ומדוייקת, וכמו שמובא בשלושה עשר עיקרים של הרמב"ם: "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה, עושה ויעשה לכל המעשים". במילים אחרות, כל מה שנעשה בעולם מהדבר הפעוט ביותר ועד הדבר הגדול ביותר, הכל ה' עושה.

לכן צריך שתאמין שכל מה שעובר עליך, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לך ממקרי הטבע, בין שזה משאר בני אדם, ובין שזה בא לך מעצמך - הכל ברצון ה', מנהיג העולם. או במילים אחרות - ככה ה' רוצה.

אדם שמאמין בהשגחה פרטית, הוא בכיוון הנכון לחיים של אמונה ואושר. אבל עדיין חסרה לו הדרגה השנייה, כי אע"פ שמאמין שהכל מה', עדיין יכולות להיות לו שאלות וטענות על ה', (למה ה' עשה לי את זה? לא מגיע לי, אני אדם טוב, למה עלי לסבול? הלא ישנם אנשים רשעים יותר ממני, ולמה הם לא סובלים? ועוד כהנה וכהנה שאלות, תלונות ותרעומות מוכרות וידועות).

שאלות וקושיות אלו הן למעשה פגם גדול באמונה בקב"ה. כי מאחר שמאמין שהכל מאת ה' יתברך, חייב גם להאמין שהכל בודאי לטובה, כי ה' יתברך הוא טוב, ואין רע יוצא ממנו. וא"א שהאדם יאמר: "אני מאמין בה'", ובו זמנית יחשוב שמה שעובר עליו הוא רע.

הדרגה השנייה היא האמונה שהכל לטובה. היינו שמאמין שכל מה שקורה לו הוא לטובתו, אע"פ שזה נראה לו לרעתו.

במקרים רבים ניתן לראות בכרור, כיצד דבר שנראה רע, מתגלה לבסוף לטובה. כל אחד שמתבונן רואה זאת במהלך חייו. לדוגמא: אדם הממהר לעבודה מגיע לתחנת האוטובוס בדיוק כאשר האוטובוס יוצא, הנהג סוגר את הדלת בפניו, תוך כדי התעלמות מנקישותיו וקריאותיו, ונוסע...

כמובן שאותו אדם כועס על הנהג, כועס על עצמו ועל כל העולם, ואינו מקבל באהבה את מה שקרה לו. אבל כאשר מתגלה לו לאחר מכן, שהאוטובוס שהוא רצה לעלות עליו היה מעורב בתאונה קטלנית, הוא מקבל את הדברים קצת אחרת...

בזמן הנסיון אין לאדם אפשרות לדעת מה יהיה אח"כ, כי הוא אינו צופה עתידות, ולכן הוא מתרגז על השיבוש בתוכניותיו. אבל הבורא היודע את כל העתידות, שומר על האדם תמיד, (ואף אם לא ארעה שום תאונה לאוטובוס, יש סיבות נסתרות רבות, מדוע זה לטובה, סיבות שרק ה' יודע. ועל האדם להאמין שזה לטובה, ולא להאשים אף אחד).

לבורא יש שיקולים וסיבות שונות מדוע להנהיג כך את האדם, ורק הוא שמכיר ויודע מה עבר, וצריך האדם לעבור בחייו, בגשמיות וברוחניות, רק הוא יודע את הטובה שתצמח מכל דבר. האדם אינו יכול לראות את הטובה בזמן הנסיון, כי א"כ לא יהיה זה נסיון כלל. הדרך היחידה לעמוד בנסיון היא רק ע"י אמונה שהכל לטובה.

ב"שולחן ערוך" (או"ח רל, ה') נפסק: "לעולם יהא אדם רגיל לומר - כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" (כל מה שעושה ה', לטובה הוא עושה). לא כתוב כאן "כמעט הכל", אלא הכל - הכל ממש! לכן אי אפשר לומר: "הכל לטובה, חוץ מ...", אלא הכל טוב בלא הגבלה.

ישנם דברים שהאדם חייב לעבור, בין אם ירצה או בין אם לא, ואין באפשרותו לברוח מהם, וכל בחירתו היא רק כיצד לעבור את הנסיונות. אם יעבור אותם באמונה שהכל לטובה - אשריו ואשרי חלקו, ובאמת יראה איך הכל מתהפך לו לטובה, חייו יהיו יפים מאוד, רגועים ונעימים. ואם, חס ושלום, הוא חי בלא האמונה שהכל לטובה, אזי הוא יהיה רק ממורמר, בלתי מרוצה ושבור. הוא יתלונן ויאשים את עצמו ואת כולם, וכל חייו יהיו מרים, רעים וחשוכים.

אך לא מספיק להשאר בדרגה השניה, שמאמין שהכל לטובה, אלא צריך לנצל את המאורעות שה' מעביר עליו כדי להכיר את הקב"ה ולדעת אותו, צריך להתבונן ולנסות להבין מה ה' מרמו לו. ע"י הדרגה השלישית שהיא שלמות האמונה, זוכה האדם להגיע אל היעוד והשליחות שלו בעולם הזה ולהשלים את תיקונו.

הדרגה השלישית היא האמונה שבכל מה שעובר על האדם יש מסר השייך לתכלית שלו, לקשר שלו עם הבורא.

בודאי שלכל מה שה' עושה יש תכלית, ועל האדם המאמין בהשגחה פרטית לחפש מה ה' רוצה ממנו. זהו דבר שהשכל מחייב,

הרי הבורא מעביר עליו מאורעות שונים בשביל ללמד אותו דבר מסוים או לעורר אותו לתקן איזה דבר או להתחזק בעניין מסוים ועוד אפשרויות רבות. חיפוש המסר של הבורא הוא עניין עמוק ורחב מאוד, והיסוד הראשון שהאדם צריך להחזיר לליבו הוא ש"אין ייסורים בלא עוון".

על יסוד זה כותב הרמב"ן: "אין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון". כלומר, רק מי שחי את האמונה שכל מקריו של האדם הם בגזרת הבורא לפי מעשיו, והוא מאמין שאין ייסורים בלא עוון, רק לו יש קשר אמיתי ליהדות.

אם יעבוד האדם, ויעמוד בנסיונות שיש לו באמונה, יזכה לעליה גדולה ולמדרגות גבוהות יותר מכל דבר אחר שיעשה, וגם תהיה לו הנאה מעשית מחייו. אך אם יתעצל בתיקון נפשו, ייסוריו רק יגברו. לכן צריך להתחזק ולהתאמץ לעמוד בנסיון בהצלחה, שפרושו שיחזיק באמונה, בתפילה וביראת שמים.

כאן המקום להביא את הסגולה הידועה של רבי חיים מוולוז'ין: "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמור: הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו.

ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא. כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

סיפורים - הרע שהביא לטוב

יהודי בשם יצחק סלוצקי, נצר למשפחה גדולה ומסועפת בפולין, סיפר שהמשפחה שלהם הייתה בין הראשונות שהושמדו באושוויץ. רק הוא, שהיה אז בן שש עשרה, ואחותו הצעירה ממנו במספר שנים, הצליחו להימלט מאימת הנאצים ולהסתתר בכפר אחד. תושבי הכפר היו גויים, ועל אף שידעו על זהותם היהודית של האח והאחות, שמרו על קשר שתיקה. ולא גילו זאת לאף אחד מחברי המפקדה הנאצית שהייתה במקום.

"אני", כך סיפר יצחק לעת זקנתו, "לקחתי כאתגר על עצמי לשמור על אחותי ולהוות לה מחסה ומסתור מכל פגע רע". במשך תקופה ארוכה מאוד, הסתתרו השנים במרתף צר וטחוב מתחת לאדמה. "אסרתי על אחותי לצאת מן המרתף וספקתי לה את כל צרכיה - מזון, ביגוד ושאר דברים", סיפר.

כך עברו עליהם מספר חודשים, כאשר כל הזמן האחות נשארת בתוך המרתף והאח יוצא מדי פעם להביא מצרכים עבורה. יום אחד. בשובו "מקניות", הרגיש בתכונה חשודה ליד "הבונקר" האישי שלהם, ואכן, כשהגיע למרתף, לא מצא את אחותו. בהיותו בגיל זקנה, יובל שנים אחרי, הודה יצחק שאם היה חושב אז, באותו הרגע, מה הולך הוא לעשות, לא היה עושה זאת בשום פנים ואופן. "לא חשבתי אז על כלום, במוחי קיננה רק מחשבה אחת ויחידה: כיצד להציל את אחותי".

בריצה פרץ מהמרתף ושאל את העוברים והשבים, האם ידוע להם היכן נמצאת אחותו. אלה הצביעו לו על בנין המפקדה הנאצית, שנמצא במרכז הכפר. יצחק רץ אל הבניין, ולא פחות ולא יותר, פרץ לתוכו, תוך שהוא עוקף את השומרים שהיו מוצבים בחוץ. הוא נכנס אל תוך הבניין ופתח בזעקות אימים: "השיבו לי את אחותי עכשיו!!!"

הקצינים הנאצים שלא היו רגילים למחזות שכאלו, שלפו את אקדחיהם והתכוננו לירות בו. ברגע האחרון נמנע האסון. המפקד הראשי שמע אף הוא את הצעקות המוזרות, הוציא את ראשו מחדרו וקרא ליהודי להיכנס אליו. יצחק סלוצקי לא שתק גם בלשכת המפקד. המשיך לצעוק שיחזירו לו את אחותו, עכשיו ומיד! ללא כל שהיות... "אינני יודע מהיכן היה לי האומץ לכך" יאמר ברבות השנים.

המפקד היה משועשע מהמחזה, והבין שלפניו עומד טיפוס מיוחד במינו החליט המפקד לשטות ביהודי. הוא הפתיע אותו באומרו, שהוא מוכן להשיב לו את אחותו בתנאי אחד: "את אחותך אני מוכן לשחרר רק אם יצמחו לך שערות בכף ירך" אמר המפקד הנאצי במבט שטני.

יצחק לא התרגש: "ואם אראה לך שיש לי שערות בכף היד, אתה מבטיח להחזיר לי את אחותי? שאל בתגובה. המפקד חוזר שנית, כולו משועשע: "הרי כבר אמרתי לך את התשובה". יצחק פשט את ידו לפני הנאצי הארור, וזה - חשב להתעלף...

כף היד היתה מלאה בשערות!

פניו של המפקד חוורו וסמקו, וזאת בשל העובדה שכאשר רוצים לתאר בתרבות הגרמנית משהו הדומה לשטן, מציירים אותו עם שערות בכף היד.

"החזירו לו את אחותו וסלקוהו מכאן במהירות האפשרית". צרח הנאצי באימה.

יצחק ואחותו שרדו את המלחמה והגיעו לארץ ישראל.

כעבור יובל שנים, סיפר יצחק לחבריו על ה"מופת" הזה. וכמובן, גם הם לא ויתרו ובקשו לראות את כף ידו... מאוד התפלאו להיווכח בתופעה הבלתי מצויה, שכף היד מלאה הייתה בשערות.

הסביר להם יצחק סלוצקי את פשר העניין: "לאבא שלי הייתה מאפיה גדולה בפולין. כילד קטן אהבתי מאוד להסתובב בין התנורים והמערבלים. בהיותי בן שבע, הכנסתי פעם, כדרכו של ילד קטן, את ידי אל תוך אחד המערבלים, וחתיכות גדולות של עור כף היד נקרעו. אז, בתי החולים עבדו בצורה פרימיטיבית למדי. הרופאים חתכו פיסת עור ממקום אחר בגופי, והשתילו אותה בכף היד, בפיסת העור המושלת היו שערות, וכך הגיעו השערות לכף היד, ועם צמיחת העור, אף הן צמחו".

"זכורני", סיים הקשיש, "שבד בבד עם רגשי ההודיה לקב"ה על החסד שעשה עמדי, בכך שכף היד נותרה שלמה, הצטערה אימי עד מאוד על המראה הלא סימפטי הזה של השערות שנבטו מכף ידי. בכל פעם שיצאתי איתה לרחוב בקשה ממני שאכניס את היד לכיס, כדי שלא יראו... גם אני עצמי התביישתי בכך. וחברי צחקו ולגלגו עלי. רק הקב"ה, הצופה מסוף העולם ועד סופו, יכול היה לדעת על העתיד להתרחש בתקופת השואה. רק הוא ידע שיחטפו את אחותי ואזדקק למופת הגלוי הזה של שערות בכף ידי".

כל אדם נתקל במהלך חייו במקרים. שבהם בתחילה לא הבין על מה ולמה עשה לו האלוקים כך. ורק לאחר שנים הוא זוכה ורואה שהכל היה לטובה. (עלינו לשבח)

• לערבי אחד היה חמור זקן. יום אחד נפל החמור אל תוך בור עמוק שבעבר שימש כבאר מים אך כבר יבש. חשב הערבי מה לעשות עם חמורו וכיצד להעלותו, ולבסוף החליט שחמורו כבר זקן ולא שווה להשקיע עליו, וגם ככה הוא צריך לסתום את הבור כדי שאף אחד לא יפול לשם, לכן עדיף לקבור את החמור בתוך הבור בעודו חי. הוא לקח מעדר והתחיל לזרוק חול אל תוך הבור. החמור בהתחלה הבין שסופו קרוב, אבל במחשבה שנייה הוא החליט להתנגד למהלך. בכל פעם שנפלה עליו ערימה של חול,

הוא נייער מעליו את החול ודרך על החול שנפל. כך הוא עשה שוב ושוב, עד שלבסוף עלה ויצא מהבור.

• באחד מפיוגעי הטרור, נדקר יהודי בבטנו והיה פצוע קשה. הבהילו אותו לבית החולים, ושם גילו שהוא נפגע במעי, והוא איבד דם רב. הוא הוכנס בזריזות לחדר הניתוח, וכאשר החלו לטפל בו, פתאום ראו שחלק מהמעי הגס אצלו לקה במחלה הנוראה וכבר היו שם גרורות, המנתחים הצליחו להסיר ממנו את החלק הנגוע, ולאחר זמן קצר הוא יצא מכלל סכנה, התאושש וקם ממיטת חוליו. וגם לפי תוצאות הבדיקות המקיפות שנעשו לו אח"כ, המחלה היתה רק בחלק מהמעי הגס, אותו חלק שהוסר, ולא הספיקה להתפשט.

כאשר סיפרו לו על המחלה שהתגלתה בזמן הניתוח, סיפר היהודי, שכבר זמן רב הוא סבל מכאבים. בתחילה הוא לא התייחס לזה, וגם כאשר הכאבים היו כבר בלתי נסבלים, הוא לא מצא זמן לפנות לרופא. ולמעשה גם אם הוא היה פונה לרופא, עד שהיו מאבחנים את המחלה ועד שהיו מתחילים לטפל בזה, יכול להיות שהמחלה כבר היתה מתפשטת לשאר הגוף ח"ו, אך בזכות הדקירה מהפיוע הנורא של אותו בן עוולה, הוא זכה לצאת מהמחלה לגמרי.

• מעשה ביהודי שתמיד היה שמח ומאושר, גם כשהפרוטה לא הייתה מצויה בכיסו, ואף כשבטנו רעבה ללחם. יום אחד חזר לביתו, וכדרכו היה שמח וטוב לב. אשתו הזכירה לו שמזה יומיים לא בא אוכל אל פי ילדיהם. אמר לה: 'מה שתציעי אלך ואעשה'. אמרה לו אשתו: 'עוד מעט נגמר יום השוק, תלך לשם ואולי תמצא כמה תפוחי אדמה ובטטות שהותירו בעלי הדוכנים', מיד החל ללכת ברחובה של עיר כשהוא שמח ועליו, ואף זימר לעצמו כמה שירים עליזים.

בינתיים בארמונו של מלך טורקיה התכנסו המלך, שריו ויועציו על מנת לדון בענייני הממלכה. המלך יצא רגע אחד למרפסת הארמון, והנה רואות עיניו את היהודי הולך בשמחה כשפיו מלא שיר ושבח.

מיד שלח המלך את אחד ממשרתיו שילך ויביא לפניו את האיש המאושר. מיהר היהודי כבקשת השליח, והתייצב בפני המלך. שאל אותו המלך: 'האם זכית באיזה פרס חשוב שאתה כה מאושר?'. 'לא, אדוני המלך. לא זכיתי בשום פרס'. 'אולי אכלת איזה בשר שמן ושתיית יין ישן, ולכן אתה שמח?'. 'לא. כבר יומיים אני וכל משפחתי לא הכנסנו דבר מאכל לפינו, ואני הולך להביא שאריות שנשארו בדוכני השוק', ענה.

כששמע המלך את דבריו אמר למשרתו: 'קח עגלה, תמלא אותה בפירות, ירקות, לחם, אורז וכל מה שצריך, וקח את זה לביתו'. הוסיף ואמר המלך ליהודי: 'אני רוצה שתאמר לי איך אתה שמח גם כשבטנך רעבה ללחם, הרי אני מושל בכל טורקיה, שותה ואוכל כראוי, ואני לא שמח ומאושר'. אמר לו היהודי: 'אני בנו של מלך מלכי המלכים, הקב"ה, ואני יודע שכל מה שהוא עושה לי זה הכי טוב בעולם, ושהכל רק לטובה'. אמר לו המלך 'אני מבקש ודורש ממך שמחר בשמונה בבוקר תבוא לארמון המלוכה, ושנינו נצא ביחד לצייד ביערות הסמוכים'. 'כבוד גדול הוא לי', ענה היהודי.

למחרת המלך והיהודי יצאו לצוד ביערות, והנה המלך מושך בקשת לתומו, ובלא שימת לב פגע החץ באצבע המלך, ונחתכה חצי ממנה. היהודי הוציא מכסו מטפחת, עצר את הדם ואמר למלך 'הכל לטובה, הקב"ה אוהב אותך'. אבל המלך התרגז מאוד, אמר ליהודי: 'מה טוב בזה שאיבדתי חצי אצבע?' זרק אותו בכעס באחד הבורות שביער. שאל המלך מלמעלה: 'נו, איך אתה מרגיש עכשיו?'. 'הכי טוב בעולם', ענה היהודי מתוככי הבור.

התקדם המלך לבדו, והנה חבורת שודדים באה לקראתו. כשהבין את כוונותיהם החל להתחנן: 'אנא מכם, אל תפגעו בי ואתן לכם הרבה ממון', מבלי לגלות שהוא המלך. אמרו לו: השודדים 'דווקא היום איננו מחפשים ממון. הבן של המנהיג שלנו חולה מאוד, ואיזה רופא אליל אמר שצריך לשחוט אדם, ולתת לבנו לשתות את דמו,

וכך יתרפא'. תוך כדי כך קשרו את המלך באזיקים והביאוהו אל ראש השודדים. הרופא, שהיה חלק מהכנופיה, החל לבדוק אותו, ופתאום רואה שחסרה לו חצי אצבע. אמר לשודדים: 'מה עשיתם הוא לא שלם, חסרה לו אצבע. צריכים דם של אדם שלם ללא רבב - תסלקו אותו מכאן'.

מיד יצא המלך בחזרה ליער, הגיע לבור, זרק חבל ליהודי והוציאו משם. אמר לו 'תדע לך שצדקת שטוב שהאצבע נחתכה', וסיפר לו את הסיפור. 'אבל תאמר לי - מה טוב בכך שאתה היית בבור?'. ענה לו היהודי 'אם לא היית זורק אותי לבור והייתי הולך איתך - השודדים היו לוקחים אותי לשחיטה, כך שלמעשה בכך שזרקת אותי לבור, אתה הצלת את חיי'. (ובחרת בחיים)

• היה היה עשיר גדול, שתחביבו היה שייט... תדיר היה עורך טיולים מרהיבים על פני ימים ונהרות בתבל. הוא רכש לצורך כך 'יאכטה' הדורה, והתענג לצאת לשייט בסירתו המשוכללת, בדרכו היה עוצר לפעמים על אחד האיים שבים ומטייל בו להנאתו. בהיותו ספן מעולה לא חשש להרחיק בהפלגתו גם לאיים נידחים, מאחר שהיאכטה שעמדה לרשותו היתה מתוחזקת ומאובזרת היטב, בכל דבר שאולי יצטרך העשיר במסעותיו בים, אפילו 'סט' בגדים הדורים להחלפה היה בה מן המוכן למקרה שיתרטבו בגדי הגביר במים השוצפים.

אך לא לעולם חוסן, באחת ההפלגות התנפצה לה היאכטה בפתאומיות על סלע קשה, ונשברה לרסיסים, בקושי ניצל היהודי כשקפץ מתוכה אל המים ברגע האחרון! בהיותו שחיין מומחה חתר בשחייתו כדי להגיע לחוף מבטחים, עד שמצא את עצמו על אי בודד ומרוחק.

בהגיעו לאי היו בגדיו רטובים ומלאים מים, בגדי ההחלפה כבר לא היו עמו, מאחר שמכל תכולת סירתו המפוארת לא נותר זכר. הוא מצא את עצמו אפוא בעירום ובחוסר כל, כשכולו רטוב ורועד

מקור. פחד ואימה אחזוהו כשהסתכל בשיממון הגדול שסביבותיו, ובהביטו נכחו הבין לאיזו צרה גדולה נקלע, שככל הנראה יצטרך לבלות על האי הקטן ימים רבים, בהיותו במקום נידח ומרוחק מנתיב השייט הימי, ואף ספינה אינה אמורה להפליג ליד אי זה.

בלית ברירה נאלץ העשיר המעודן דנן להרגיל את עצמו לחיים החדשים והמבודדים שנכפו עליו, הוא הקים לעצמו בקתה רעועה מענפי העצים שבמקום, וניזון מצמחים שונים שברחבי האי, ומן הדגים שהצליח לדוג מן המים...

כשהתבונן במצבו האומלל נזכר מטיווליו הנעימים באיים השונים, כשמבחוץ הוא היה נראה בהם בערך באותו מצב כשרק בגדיו לגופו... אך מה שונה המצב עתה, גיחך לעצמו, שכן בטיולים הנפלאים ההם המתינה לו היאכטה היוקרתית למרגלות האי, ובכל עת שחפץ היה תיכף חוזר אליה, ושב כמו 'מלך' לטירתו ולטרקלינו המפואר! ואילו עתה אין לו מכל עושרו הגדול ולא כלום... כאשר הוא כלוא על אי נידח ומסתובב בו כארי בסוגר...

כך חלפו להם הימים ללא שנמצאה שום אפשרות חילוץ, והנה ביום חורפי אחד צנחה הטמפרטורה מאוד, קור מקפיא ונורא החל חודר לעצמותיו של העשיר המסכן, לא היתה לו שום דרך לחמם את גופו, לא בבגדים חמים, וכמובן שלא בהסקה הנעימה שהיה רגיל אליה בארמונו... הצטנף לו אפוא המסכן בפינה שבתוככי בקתת העץ, כשכולו רועד מקור...

פתאום החל גשם זלעפות ניתך ארצה, סופות עזות החלו להשתולל, ברקים ורעמים התגברו בקול רעש אימים! לפתע ניחת ברק על בקתתו, בבת אחת ניצתה האש בעצים, ותוך דקות ספורות היתה הבקתה כולה למאכולת אש במדורת ענק!

הוא נשאר עומד כך רטוב עד לשד עצמותיו, וחשוף תחת הגשם הכבד והקור המקפיא, כולו מיואש ומדוכדך עד עמקי נשמתו!

הוא נעמד מאחורי אחד העצים, והחל בוכה ומתייפח לפני קונו: "ריבונו של עולם! עד היכן מגעת מידת הסבל והייסורים? השפלתני כך בבת אחת מאיגרא רמא לבירא עמיקתא! ולא די שנושלתי מכל משפחתי ורכושי, הרי היה לי כאן לכל הפחות איזו שהיא קורת גג לראשי, והנה עתה גם זאת לקחת ממני! כאשר השלכת אותי כך אל עמקי תהום רבה, בלא כלום ממשי".

והנה תוך כדי בכיותיו והתייפחותיו, שומע הוא לפתע קול אדם המתקרב לעבר כיוון האש, וזועק בקול: "מי כאן צריך עזרה? היכן כאן הבן אדם הזקוק להצלה?", יצא העשיר תיכף ומצא את האיש שלקחוהו עמו אל ספינתו, בחזרה היישר לביתו ולעושרו הגדול!

ביושבו בספינה הגואלת שאל את רב החובל ועוזריו, מדוע בכלל כיוונו את דרכם אל אותו אי בודד ועזוב, שאף ספינה אינה מתקרבת אליו?

ענה לו רב החובל: אתה הרי הדלקת שם אש, לסימן מצוקה... ואנו עברנו פה לא הרחק, וכשראינו את המדורה שהדלקת הבנו שזהו סימן ואיתות למצוקה...

דווקא אותה מכה קשה ואנושה שהשאירה אותו ללא כלום בגשם ובקור, ושרפה את בקתתו באש, היא זו שהביאה את הצלתו וישועתו, כדברי הפייטן: "ממכה עצמה מתקן רטייה!" (טיב הפרשה)

סוף דבר

לאחר שראינו בהוכחות ברורות שיש בורא לעולם, עלינו להבין שיש מטרה בבריאה...

מדענים לחקר ההתנהגות עשו ניסוי בקרב שני שבטים פרימיטיביים באפריקה. הם החליטו להכניס מקרר אמריקאי משוכלל למרכז הכפר, באישון לילה, ולצפות מרחוק באמצעות מצלמות נסתרות כיצד יגיבו הילידים המקומיים לנוכח הממצא החדש.

בשבת "קוקו לוקו" השכים קום אחד הילידים כדי להוציא את הכלב לטיול, בדרך הוא ראה עב"מ (עצם בלתי מזוהה), תיבה ענקית בצבע חום, עשויה מחומר בלתי מזוהה. הוא בודק בעיניו, וכלבו מרחרח ובודק באפו, ממשש, מנסה להזיז ולבסוף מגיע למסקנה שבתוך התיבה מונח משהו חשוב וכבד (כנראה מתנה משמיים בגלל שאנחנו, בני שבט "קוקו לוקו" מאוד נחמדים).

הוא קורא לראש השבט המכובד, בעל הנוצה האדומה והעצם באף. ראש השבט בודק את הממצא לעיני עשרות סקרנים (ולעיני המדענים שנמצאים הרחק משם ורואים הכל דרך מסך ענק). הוא מקיש על הקופסא, מבקש שיביאו לו סכין גדולה, ומצליח לפתוח את האריזה לקול מחיאות כפיים סוערות. לעיני כולם נגלה חפץ מלבני גדול. ראש השבט מסתובב סביב החפץ, בוחן ומתבונן, הוא מושך בחוזקה באחת הבלטות, ולפתע נפתחת הדלת, ושוב – מחיאות כפים סוערות מצד הקהל.

הם רואים בפנים מדפים ומגירה, ראש השבט פותח את המגירה ומוציא משם חוברת, הוא מדפדף, מעביר לידי נתיניו וכולם נהנים מאוד מהתמונות המדויקות.

ראש השבט חושב: "מה אפשר לעשות במתנה, מעניין למה זה משמש, מה התועלת?" ואז עולה במוחו רעיון גאוני, במקום שכל החפצים והבגדים שלו יהיו מפוזרים על רצפת הצריף, אפשר לסדרם

על המדפים, איזה רעיון נפלא... ושוב מחיאות כפים סוערות, כמה חכם ראש השבט...

בשבט "בונה בטטה", הסיפור חזר על עצמו, גם שם ראש השבט פתח את האריזה לקול מחיאות כפים. אולם לאחר שמצא את החוברת הוא החל להתבונן ולחשוב, הוא סקר את החלקים והשווה אותם למה שמצויר בחוברת. הוא ראה חוט חשמל, והבין שזה צריך להתחבר לחורים בקיר. הוא קדח חורים בקיר הצריף, הכניס את התקע וכלום לא קרה.

הוא הבין שמשהו אמור להתרחש כאשר מכניסים את התקע, ואם לא קורה כלום, סימן שהחורים שעשה בקיר אינם מתאימים. הוא הבין שהוא לא מבין, ולכן שלח שני נציגים עם החוברת לעיירה הרחוקה, אולי שם הם מבינים. בעיירה שלחו את הנציגים לעיר הגדולה, שם הסבירו להם על המצאת החשמל... בסופו של דבר הם חזרו לכפר עם טכנאי וגנרטור שחיבר את המקרר לחשמל. ראש השבט הבין שהמקרר שומר על טריות המזון, אפשר לקרר או להקפיא ומעתה לא צריך לצוד בכל יום.

(מהרב מרדכי ארם צובא)

למעשה, שני המנהיגים הפיקו תועלת מהמוצר, רק השאלה מי השתמש במוצר לפי התכלית שלשמה הוא נוצר. ברור הדבר, שההנאה והתועלת הגדולה ביותר מכל מוצר, כאשר משתמשים בו לפי הוראות היצרן ולצורך התכלית, אף אחד לא קונה יאכטה כדי להשתמש בה כבמחסן. בורא העולם, ברא אותנו ואת העולם, ויש תכלית לבריאה, אם לא ננצל את מתנת החיים ונשתמש בעולם לפי התכלית הרי שזה פספוס, כמו אותו אדם שחי עשרות שנים בעוני מזועזע, ובגיל 85 פתאום נודע לו שמחפשים אותו כבר 50 שנה, כי מגיעה לו ירושה גדולה מדוד עשיר בחו"ל.

על כל אחד מאיתנו לעצור ולשאול: מה התכלית שלי? מהיכן באתי? מהי מטרת חיי? לאן אני הולך? האם אין שאלות אלו דורשות חשיבה? אנו כל הזמן אומרים שמחשבה לפני מעשה חוסכת טעויות מבישות אח"כ. האם על שאלת השאלות על מהות חיינו אין צורך להקדיש מחשבה (ולו בכדי כדי לחסוך טעויות אח"כ)?

אדם שמתעלם משאלות אלו ומתכחש לצורך להישיר את מבטו אל המציאות, יום אחד הוא מגלה שהחטיא את המטרה שלשמה הוא הגיע לעולם, אלא שאז כבר מאוחר מדי.

התכלית היא לעשות כמה שיותר מצוות ומעשים טובים, ולהתרחק מעבירות וממעשים רעים, ובכך להגיע לאושר האמיתי וההנאה המכסימלית, שזה בעולם הבא לאחר פטירת האדם.

כבר הוכחנו בהוכחות ברורות שהתורה היא אלוקית (נבואות שהתגשמו, ארכיאולוגיה, דילוגי תורה, ידיעות מדעיות), לא יתכן שנכתבה בידי בשר ודם. בורא העולם, שיצר את כל הבריאה הנפלאה, הוא זה שנתן לנו תורה. אנו צריכים להתייחס לתורה כאל הוראות יצרן. בכל מוצר, היצרן מכיר יותר טוב מכולם את המוצר שלו. אם כתוב בהוראות היצרן, שאין לחשוף את המוצר לשמש, ואין להרטיב במים, ולא לבדוק את עמידות המוצר עם פטיש 5 ק"ג, אין מה להתחכם.

כך גם בהוראות היצרן של בורא העולם והאדם, יש בתורה מצוות עשה ומצוות לא תעשה, ואם עוברים עליהם, הרי שזה מזיק למוצר שנקרא אדם ומזיק גם לעולם, גם אם אין הדבר נראה לעין.

מי שחושב שמה שנכתב בחוברת זו (שזה מעט מן המעט) אינו מוכרח, אפשר לסתור ויש עוד על מה להתווכח, מוזמן להמשיך ולבדוק ולחפש אחר האמת. אלא שהוא דומה לאותם נערים שהתווכחו עם חברים שחזרו בתשובה, אם יש בורא לעולם. לאחר ויכוח של שעות כאשר עדיין לא השתכנעו צעק הבחור: "ריבוננו של עולם תוכיח להם שאתה קיים". לפתע כיסו עננים את השמים,

החלה סופת ברקים, ברק פגע בענף מהעץ שהיה לידם. העץ עלה בלהבות והעננים התפזרו. הבחורים טענו שאין זו הוכחה, כי בהתאם למפה הסינופטית, אם יש שקע ברומטרי באנטרקטיקה, תיתכן סופת ברקים של ארבע דקות בארץ ישראל באמצע הקיץ.

הבחור צעק: "ריבנו של עולם, תראה להם משהו שאין עליו עוררין". לפתע פתחה האדמה את פיה, היתה רעידת אדמה עצומה, ביניהם נפער חריץ בעומק של עשרות מטרים, ולאחר דקה הכל חזר לקדמותו כפי שהיה. הבחורים אמרו שאכן זו הוכחה טובה, אבל אין זה נחשב, שהרי במדינה דמוקרטית הולכים אחר הרוב, ואתם (אתה ואלוקים) רק שניים ואנחנו שלושה...

מי שחושב שהדברים המובאים בספר זה הם אכן נכונים: יש בורא לעולם, התורה היא מסמך אלוקי משמיים, ומה שכתוב בה, הכל אמת, ויש תכלית שלשמה באנו לעולם. כדאי גם שיקדיש מחשבה נוספת, האם לא כדאי לי להשתנות וללכת לפי מה שכתוב בתורה?

בזמן שרותי הצבאי, היה לנו מ"פ אתיאסט, שהרבה להתווכח בעקשנות מרובה עם "הדתיים של הבסיס". לבסוף הסכים ללכת לסמינר של ערכים. לאחר שחזר שאלתי אותו איך היה?

הוא אמר שהוא הופתע לטובה ומאוד נהנה. אמנם הוא בא כדי "להתנגח ולהחזיר שם את הרבנים בשאלה", אבל לא היתה לו שאלה שלא היתה להם עליה תשובה שסיפקה אותו (היו לו הרבה שאלות, והוא היה מאוד עקשן, והם ישבו ודיברו אל תוך הלילה לאחר ההרצאות). הוא אמר שהם הוכיחו לו באופן ברור ומוחלט, באופן רציונאלי, שהתורה אמת ויש בורא לעולם, ואין על זה מקום לוויכוח, ומעכשיו הוא אפילו מפסיק לצחוק על הדתיים...

שאלתי אותו מה הלאה? והוא אמר לי: "שמע, הכל אמת, אתם צודקים, אבל מכאן ועד להשתנות הדרך עוד ארוכה... אני לא מסוגל..."

לעומתו, הרב אורי זוהר זצ"ל, סיפר באחת מהרצאותיו, שלאחר שהוכיחו לו בהוכחות ברורות שאכן יש בורא לעולם והתורה אמת, הוא היה בקונפליקט עצמי עצום, מצד אחד הדתיים צודקים, יש תורה אלוקית והמציאות מחייבת, ומצד שני – "מה, אני "אורי זוהר" אהיה דתי כמו ה"דוסיים"!

בסופו של דבר הוא החליט שהוא עושה את המינימום שהוא יכול: לשמור כשרות, להניח תפילין להתפלל, לא לנסוע בשבת... (וכל פעם הוסיף עוד דבר קטן שהוא יכול לעשות).

בשלב מסויים הוא יצא החוצה עם כיפה שחורה גדולה. כולם הסתכלו עליו ופשוט צחקו, גם הוא צחק. שאלו אותו אורי זוהר מה קרה לך? הוא אמר: "ראיתם מה זה, הדתיים האלה, הם שילמו לי \$5000 כדי שאלך חודש עם כיפה על הראש". אמר לו אחד: "בשביל \$5000 אני מוכן ללכת עם שטריימל"... "ואני מוכן גם לגדל פיאות", אמר אחר. הוא אמר להם בשביל \$5000 כן, ובשביל עולם הבא לא?!

מי לדעתכם צודק המ"פ או "אורי זוהר"?

אם הגעת להכרת האמת, לך איתה עד הסוף, על אף הקשיים: העליות והמורדות, החברה והמשפחה והנסיגות. ואז תזכה לברכות עצומות כמו שמבטיח לנו הבורא בתורה (דברים כח, ב): "וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְאֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם, וּנְתַנָּה ה' אֱלֹהֶיךָ עֲלֶיךָ עַל כָּל גּוֹי הָאָרֶץ. וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרִכּוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגָה, כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְכו'..."

כדאי גם לשמוע לעצת החכם מכל אדם: "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בַיּוֹם בְּחֹלְתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ... סוּף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יִרְא וְאֶת מִצְוֹתַי שְׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם. כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֹא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נְעֻלָּם..." (קהלת יב, א).

לעילוי נשמת
מרדכי בן ימנה ז"ל
עזריאל בן שלמה ז"ל
ת נ צ ב " ה

לעילוי נשמת
רחל בת חמדה ז"ל
ת נ צ ב " ה

לעילוי נשמת
שלום בן כתון ז"ל
רבקה בת שמחה ז"ל
ת נ צ ב " ה

לעילוי נשמת
לאה בת אברהם
ולואיזט זואנה ז"ל
יעקב בן אסתר ינה ז"ל
ת נ צ ב " ה

התודה והברכה

לאמי מורתי מרת שרה בת חיה יהודית תחי' על כל התמיכה והעזרה, העידוד, המילים הטובות והתרומה הנכבדה להוצאת הספר לרפואת והצלחת שלמה בן חיה יהודית הי"ו, ואמה חיה יהודית בת חנה פוריה.

יה"ר שזכות זו תעמוד לה להצלחה בכל העניינים ברוחניות ובגשמיות ושהשי"ת ימלא כל משאלות לבה לטובה ולברכה לאורך ימים ושנות חיים, ושתזכה לנחת, שלווה, אושר, שמחה, בריאות, פרנסה טובה וכל מיילי דמיטב.

זכות התרומה תעמוד גם לע"נ מו"א:
ה"ה יצחק רפאל בן לולו ז"ל
ולע"נ ה"ה גבריאל בן סעדה ז"ל
ת נ צ ב " ה

התודה והברכה
לידידי החפץ בעילום
שמו על תרומתו הנכבדה
לעילוי נשמת אחיו
צדיק בן דוסא ז"ל
יהי רצון שיזכו הוא וב"ב
לשפע של ברכה והצלחה
בכל העניינים, בריאות,
אושר, פרנסה טובה, נחת
וכל מילי דמיטב.

התודה והברכה
למרת פולינה בונדרב תחי'
על תרומתה הנכבדה לע"נ
בעלה
זאב ולדימיר בונדרב ז"ל
בן אלכסנדר ונינה
יהי רצון שתזכה לשפע
של ברכה והצלחה בכל
העניינים, אושר, בריאות,
נחת וכל טוב סלה.

התודה והברכה
לליאורה דיימונד
לאורי שמחון
ליוספה כהן שכן טוב
על תרומתם לעילוי נשמת הוריהם היקרים:
צפורה בת לונה ע"ה
אליהו משה בן חנה פוריה ז"ל
יה"ר שיזכו שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם ושל בני משפחתם
לטובה בחן, בחסד וברחמים. ויזכו לשפע של ברכה והצלחה
ברוחניות ובגשמיות, אושר, בריאות והצלחה וכל מילי דמיטב.

רפואה, ישועה, ברכה, הצלחה וכל מילי דמיטב:

ר' שלום בן רחל ורעייתו, ר' משה בן רחל ורעייתו,
שושנה בת רוזה, יעקב בן שושנה, לילך בת שושנה,
שאול בן לולי, דניאל בן לולי, יצהר בן שרה, מירב בת
שרה, שלמה בן חיה יהודית, שרון חיים, תהילה בת
שרה, ינון בן שרה, חי אליה בן שרה, מוריה בת שרה,
שירה בת שרה, יצחק שאול בן שרה.

ל ע י ל ו י נ ש מ ת :

ברוך בן שרה, ר' יעקב בן חכם מנשה, לולו בת ויקטוריה,
אליהו בן מלכה רגינה, לולי בת אסתר, ר' הלל דוד בן לונה,
חנה פוריה בת אסתר, טוביה בן חנה פוריה, אליהו בן חנה
פוריה, ידידיה בן חנה פוריה, חנניה בן חנה פוריה, בתיה בת
חנה פוריה, ר' מאיר בן סעדה, רחל בת עליה, עליה בת רחל,
ר' שלמה בן רחל, מרים בת עישה, רחל בת יקוט, שלום
האברד בן בצלאל ורבקה, נורית פוס, שרה סמק בת תפחה,
יחזקאל סמק בן לולו, נתן בן ר' סעדיה, נחמה בת יונה, ליאת
בת טובה, טובה בת סוניה.

ת נ צ ב " ה

ברכה והצלחה
לאחיה יוסף
בן חנה פוריה

להצלחת
כלל ישראל
ברוחניות ובגשמיות